PRACTICARUM OBSERVATIONUM,

SIVE

DECISIONUM

SUPREMI SENATUS

REGNI LUSITANIÆ

PARS PRIMA.

Perfectam & absolutam quæstionum Judicialium, Jurisdictionum itidem, Regalium, juramentorum, possessoriorum, pignorationum, ultimarum voluntatum, dotium, ac aliarum innumerabilium ferè materiarum, admixtâ hinc inde criminalium disquisitionum enodatione frugiferâ non minùs quàm necessariâ, à plerisque hactenus Juris Antistitibus non observatarum enucleationem continens.

Opus numeris omnibus absolutum, & cunctis, in Foro præcipuè militantibus, summè necessarium.

AUCTORE

GEORGIO DE CABEDO I. C. HISPANO;

Celebertimo Consiliario Regio, Palatij Senatore, Senatusque supplicationum Cancellario dignissimo.

Cum Indice duplici, Decisionum uno, altero materiarum & sententiarum, utroque copioso.

Et huic ultimæ editioni accessit Tractatus ejusdem auctoris de patronatibus Ecclesiarum Regiæ Coronæ Regni Lusitaniæ hactenus hic numquam impressus.

ANTVERPIÆ.

Apud Viduam et Filium Joannis Baptistæ Verdussen, viâ vulgò Cammerstraet, sub signo duarum Ciconiarum. M. DC. XCIX.

Cum Gratia & Privilegio.

DECISIONUM

MAXIMO ET POTENTISSIMO

PHILIPPO

CATHOLICO

REGI HISPANIÆ

HUJUS NOMINIS III. ET LUSITANIÆ II.

DOCTOR GEORGIUS DE CABEDO

EJUS CONSILIARIUS ET PALATII SENATOR

Perpetuam felicitatem exoptat:

CVm primùm, PHILIPPE REX CATHOLICE, maxime & potentissime, in Senatorium ordinem adscriptus, ad obeundum munus animum appuli, mihi nihil prius fuit, quàm ut ipsius Senatus acta præclara, Senatorumque judicia diligenter observarem & asservarem; satis tunc meis, publicisque in posterum rationibus consulturum ratus, si ex hujusmodi congressibus doctissimorum hominum, scripta suffragia magistratibus nostris, & legum peritis darem. Cùm autem multos jam annos in Senatu versatus à PHILIPPO AUGUSTO patre tuo æternæ memoriæ, Senator palatij creatus essem, & ad Consilium Coronæ Lusitaniæ Madritum adscitus, quando plus dabatur otij, quæ pridem observaveram & collegeram, expendere accuratiùs occepi. Quadriennium porrò erat, cùm in patriam valetudinis causa rediens, communicato cum amicis, ijsque perdoctis, consilio, Decisiones ipsas (sic Opus inscribi placuit) non jam premere constitui, sed tandem promere. Non huc ambitio me (ingenuè fateor) non popularis ventus impulit, sed publicus fructus, fori præsertim.

Tibi autem, REX potentissime Opus ipsum qualecumque offero, animo devincto adstrictoque; sive publicè, ob istam qua tuos amplecteris, humanitatem; sive privatim, ob eam qua me semper excepisti, benignitatem, tam Madriti, quoties sese obtulit occasio, quàm rediens in celeberrimo illo, & verè Regio Divi Laurentij palatio, ad Scuriale. Accipe igitur regnorum multorum Moderator, Senatus, ac Senatoris tui Decisiones; idque eadem illa fronte, & benignitate, qua Auctorem: efficies enim, ut ejusdem Operis partes aliæ, quæ circa jurisdictionem & donationes Regias versantur, tuis etiam auspiciis in lucem exeant. Majestatem tuam incolumem diu servet Deus optimus maximus.

AUCTOR CANDIDIS LECTORIBUS S.

Proposueram, Lectores humanissimi, nihil in hoc genere scribere, quod quisquam meum legeret: scio enim quam difficile sit in juris commentarijs cuiquam placere; videbam itidem quantis jus nostrum civile scriptorum commentarijs quotidie obruatur; ita, ut eorum multitudinem viri docti merito fastidiant. Remisi tamen ipse mihi propositum, quòd in communi omnium errore, meus sanè non perinde accusandus videretur, & si ejus criminis arcesserer, cum multis esset mihi ea dicenda causa, & ut Poëta ait:

Stulta est clementia, cùm tot ubique
Vatibus occurras, perituræ parcere chartæ.

De eo sanè non curabam, ut hinc aliquid mihi nominis vendicarem; video enim quàm sit hoc miserum, præsertim cùm Dei optimi, maximi beneficio & Regum nostrorum, à vigesimo octavo ætatis meæ anno, quo in Senatorum numerum cooptatus fui, multò ante expeditionem Africanam, per gradus, ad omnes in Republica nostra honores pervenerim, qui nostræ professionis viris deferri solent, sed illud potissimum habui, ut viri docti (quos multos habet nostra Lusitania) hac opera nostra tali quali in communem & publicam utilitatem frui possint: quòd si id non assequar (nec enim mihi tantum tribuo) saltem viam illis aperiam, ad majora prosequenda, Illud autem maximè in his Decisionibus curandum duxi, ut clara essent, nec multis Doctorum allegationibus obscura fierent, alioquin potius confusiones, quàm decisiones dici possent: sic namque in doctissimis dominorum de Rota decisionibus factum videmus, sic & in alijs, Ægidij de Bellamera, Cassadori, Guidonis Papæ, & Matthæi de Afflictis, quibus sine controversia, omnes nostri primum locum concedunt. Poteram huic priori parti plures adjungere, id tamen non feci, ne liber multum cresceret, legentibusque fastidium pareret; & illud Martialis mihi placuit, ad librum suum:

Quòd si cui fortè legeris,
Sis licet usque malus, non odiosus eris.

Decisiones igitur has; Lectores humanissimi, æqui bonique consulite; sic enim efficietis, ut alia partes quas pro manibus habeo, quàm citò lucem habeant: nullum enim esse librum tam malum, ut non aliqua ex parte prodesset, solebat dicere Plinius Senior, ut auctor est Plinius Junior ejus ex sorore nepos, in epistola quadam ad Macrum.

INDEX

INDEX DECISIONUM.

DECISIO I.

De Rectore juſtitiæ ſeu Præſide ſenatus ſupplicationis.

II. Quas qualitates habere debeat Rector juſtitiæ ſenatus ſupplicationis.

III. De præcedentia ſenatorum.

IV. Officialis, cui primùm conceſſa eſt dignitas ſine adminiſtratione, & ſic titulariter (ut dicitur) ſi poſtea habeat ejuſdem officij adminiſtrationem, an præferendus ſit ei qui poſt dignitatem, & ante ipſam adminiſtrationem ſibi conceſſam adeptus eſt ſimile officium cum adminiſtratione.

V. De præcedentia ſenatorum palatij.

VI. Quis ordo ſervandus ſit in votis ſenatorum.

VII. De ſenatorum votis ad concordiam redocendis.

VIII. De ſalariis ſenatorum.

IX. De expeditoribus cauſarum gravaminum.

X. De votis ſenatorum abſentium, & defunctorum.

XI. De ſupplicationibus, quas noſtri, *agraves ordinarios* vocant.

XII. Reviſio ſententiæ ſupremi ſenatus, ſi ſemel à Principe denegetur, cauſa cognita, utrùm poſſit iterum concedi.

XIII. Quid ſit Curia, & de officio Prætorum curialium.

XIV. Quæ ſit cauſa merè criminalis, quæ civilis, quæ mixta, partim criminalis, partim civilis, & de auditoribus criminalium cauſarum.

XV. De vocatione teſtium ad curiam teſtimonij ferendi cauſa.

XVI. De decimis litium, & intellectu regulæ Cancellariæ.

XVII. Ponitur aliquot caſus in ſenatu deciſi, circa decimas litium, & intelliguntur nonnullæ regulæ Cancellariæ.

XVIII. De eadem materia, & quis ſit judex competens in cauſis decimarum litium.

XIX. De ſalariis Advocatorum, & an finita lite per clientem, ei poſſit remuneratoria donatio fieri.

XX. An quot ſint Advocatus unius partis, poſſit in illamet cauſa ejuſdem partis eſſe judex.

XXI. Quando ſummæ petitæ in libello debeant comulari ad videndum, an ſubſint juriſdictioni judicum.

XXII. Circa prorogationem juriſdictionis, multa notabilia traduntur.

XXIII. Intelligitur Ordinat. lib. 5. tit. 42. §. ult. circa aliquos caſus, qui in ſenatu deciſi fuerunt.

XXIV. An privilegiũ ſuperveniens proſis in lite jam cœpta.

XXV Circa eamdem materiam privilegij ſuperveniendis ſenatori.

XXVI. De privilegio fori famuli ſenatoris in criminalibus.

XXVII. An colonus conducens per publicam ſcripturam, ſi conveniatur finito tempore, tamquam reconductor, ordinariè, an per aſſignationem decem dierum conveniendus ſit?

XXVIII. Intelligitur Ord. lib. 3 tit. 16. in princ. circa aſſignationem decem dierum, an peremptorij ſint.

XXIX. Intelligitur Ord. lib 5, tit. 20 in princ. circa informationes faciendas in chartis, quas vocant (*de ſegurança real*)

XXX. Examinatur caſus notabilis circa Ordinationem l. 3. tit. 26. in princ. an decem dies currant, ſi facta ſint in ſenatu cum petitione gravaminis.

XXXI. Intelliguntur Ordinationes lib. 3. tit. 45. §. 10. & lib. 4. tit 6, in princ.

XXXII. Judex, qui cognoſcit de proprietate, idem poteſt cognoſcere de poſſeſſione, ſi modò ad utramque ſit competens.

XXXIII. An per inſtrumentum factum inter contrahentes, contra heredes eorum via executiva procedi debeat.

XXXIV. Circa juramentum deciſorium, multa notabilia traduntur, ex quibus aliquæ leges Regiæ intelliguntur.

XXXV. Caſus in quibus oneris citatio ad lites de jure regni neceſſaria eſt.

XXXVI. Caſus qui in ſenatu interloquendo expediuntur, & non per deliberationes, quas noſtri vocant, *teneis*.

XXXVII De clauſula poſita per debitorem in ſcriptura, ut non audiatur in judicio, quoad debitum deponat.

XXXVIII. De exceptionibus oppoſitis regio reſcripto, ſi appellatum fuerit, ad quem judicem pertinet cognitio.

XXXIX. De condemnationis expenſarum, quæ ſit jus dicentibus.

XL. De inſtrumentis dierum apparitionis, quæ *dias de parecer*, dicuntur.

XLI. An iidemmet judices, quorum juriſdictio declinatur, & judicium incompetens fore allegatur, poſſint de tali incompetentia cognoſcere, & pronuntiare?

XLII. An judicis appellationis, illam ex actis deſertam ſore, pronuntiare poſſint?

XLIII. An ſuper filiatione poſſit agi remedio legis Diffamari, C. de ingenuis, & manumiſſ.

XLIV Quot ſenatores requirantur in ſententia recuſationis alterius ſenatoris, ſeu judicis officialis.

XLV. An in recuſationibus, juramentum in ſupplementum probationis deferatur.

XLVI Si per inſtrumentum provilũ ſit parti, ut appellatio recipiatur, poſſit denuò in actis controverti, an ſit caſus appellationis.

XLVII. An Ordin. l. 3. tit. 71. §. 28. incip. *E poderão ivir*. locum habeat in cauſis criminalibus.

XLVIII. An lata ſententia in ſenatu poſſit contra illam excipi, quòd judex, qui illam in priori toſtantia tulit, incompetens erat.

XLIX. An judex cui precatorium, ſeu litteræ requiſitoriæ præſentantur, oppoſitis exceptionibus impedientibus illius executionem, de illis cognoſcere poſſit.

L. De reſtitutionibus minorum concedendis.

LI. An confratriæ ſanctæ Miſericordiæ gaudeant reſtitutionis beneficio.

LII. An diſpoſitio Extravag. l 3. tit. 3. parte 3. locum habeat in auditoribus dominorum terratum litteratis.

LIII. De ſubſcriptione quæ ſit in caſu Ordinationis lib. 3. tit. 46. §. *E acontecendo*.

LIV. An exempti conventi coram Prætore curiali poſſint declinare ad judicem laicum ſui domicilij.

LV. An quæ ſint olim inhoneſta, ſi nunc ſint clauſa, & facta honeſta, dicatur honeſta, quoad hoc, ut ſi quis eam rapiat, incurrat pœnam legis.

LVI. An captus in carceribus injuſtè, ſi poſtea conſtet, quòd debeat incarcerari, etiam ſi mox relaxetur, debeat relaxari.

LVII. De chartis ſecurationis, quas noſtri, *cartas de ſeguro*, vocant.

LVIII. An attendendum ſit tempus primæ, an verò ſecundæ captoræ illius, qui captus, primæ captoræ tempore fuit inventus ſine habitu, & tonſura clericali, poſtea verò è carcere aufugit, & iterum captus habitum, & tonſuram deferre inventus eſt, ad hoc, ut gaudeat privilegio clericali.

LIX. Quòd ſupplicatio de gravamine æquiparetur appellationi ab interlocutoria, quæ de jure canonico permittitur, & an, & quando judex à quo poſſit gravamen, aut ſententiata revocare.

LX. An judex, & notarius ſimul quis eſſe poſſit, & acta ſcribere.

LXI. An Rex tamquam magiſter, ſeu gubernator, & perpetuus adminiſtrator ordinum militarium, poſſit committere cauſam terminandam ſimul & ſuper poſſeſſorio, & ſuper proprietate.

LXII. Si inſtrumento ſit appoſita clauſula, ne debitor audiatur excipiens, antequam ſummam debitam deponat, & actor certam quantitatem petat, aut quod ex calculo deberi conſtiterit: utrùm debitor ita conventus poſſit calculi rationem eligere, & abſque depoſito debeat audiri.

LXIII. Juſtertij, an liceat illud allegare.

LXIV An conſiliarij Regis recuſari poſſint tamquam ſuſpecti.

LXV Charta ſecuritatis utrùm proficiat ei, qui incarceratus pro uno crimine, ad aliud item impetravit.

LXVI. An in cauſa alimentorum admittatur appellatio.

LXVII. De carceratis ſub fidejuſſoribus datis.

LXVIII. An fructus veniant in petitione, aut libello, etiam ſi non petantur.

LXIX. Circa fructuum reſtitutionem.

LXX. Quando dicatur læſio enormiſſima.

LXXI. An tabellio notularius, & judicialis ſimul, accuſatus ob falſitatem commiſſam in uno ex his officiis, ambobus, an uno privari debeat.

LXXII Quid importent verba hæc, ſine ſtrepitu & figura judicij, in commiſſionibus factis per Regem ad aliquas cauſas.

LXXIII. Decuriones utrùm poſſint aliquem incarcerare, vel

vel pœnæ carceris condemnare.
LXXIV. Decuriones utrùm possint statuto limitare, & taxare numerum cauponarum, & stabulariorum.
LXXV. De gratijs, seu remissionibus delictorum.
LXXVI. Circa tempus quo concedi debent chartæ tuitivæ.
LXXVII. An judex, coram quo testis falsum deponit, possit illum punire de falso.
LXXVIII An commisso delicto, cujus auctor nescitur, judex possit inquirere etiam nulla præcedente infamia.
LXXIX. An in casu decisionis proximæ, testis qui putat se solum de illo crimine scire, teneatur vocatus illud testificari?
LXXX. Quis judex competens sit ad dandum tutorem, seu curatorem clerico minori, prodigo, aut mente capto.
LXXXI. De inventario bonorum clerici mortui, qui filios minores reliquit: ad quem judicem pertineat illud facere.
LXXXII. De spolio intra annum & diem, quis sit judex comperens.
LXXXIII Debitor carcere vinctus pro debito utrum à creditore sit interim alendus si aliunde non habeat unde se alat.
LXXXIV. Ad quem judicem pertineat facere inventarium bonorum Archiepiscopi, seu Episcopi vita functi in hoc regno.
LXXXV. An judex Ecclesiasticus possit imponere pœnam pecuniariam laico.
LXXXVI. An judex Ecclesiasticus possit arrestare debitum in manibus laici.
LXXXVII. An decisiones possint statuere circa observantiam dierum festorum.
LXXXVIII. De præventione judicis sæcularis, circa executionem testamenti.
LXXXIX. De falsa moneta.
XC. De salvo conducto præstito Mauris.
XCI. De collectis pro Ecclesiæ constructione, seu reparatione.
XCII. An dominus rei locatæ possit expellere conductorem ad longum tempus ex superveniente casu.
XCIII De morte superveniente servis culpa alicujus, an ad pretium illorum teneatur.
XCIV. An Canonicus qui est in servitio sui Episcopi, ab eo salarium petere possit.
XCV. De jure piscationis in flumine publico.
XCVI. De renuntiatione majoratus facta per fratrem majorem natu, & legitimum successorem, so sororem juniorem.
XCVII An fatuus testari possit.
XCVIII. An uxores viduæ gaudeant privilegijs maritorum.
XCIX. An filij ejus patris, qui ad secundas nuptias transivit, apud illum, an apud avum sint educandi.
C. Nepos naturalis pedonis, an succedat avo, sicut tali patri succedit filius naturalis
CI. Intelligitur Ordin. lib. 4. tit. 75. in princ. in illis verbis, *Nem outro impedimento, por que não possão ambos casar*
CII Referuntur casus in senatu decisi circa intellectum Ordin. lib. 4 tit. 31. §. 3.
CIII. Nominans ad emphyteusim, an alienare dici debeat.
CIV. An in donatione rei emphyteuticæ requiratur consensus domini directi.
CV. Quando quis rem suam invitus vendere cogatur.
CVI. An sicut marito de jure nostri regni licitum est, contracto matrimonio, ex mobilibus communibus facere mediocrem eleëmosynam, uxori id etiam licitum sit.
CVII. Assignator ratio ad Ordin. lib 4. tit. 77. §. penult.
CVIII. An pater possit uni ex filijs, causa dotis dare meliorem proprietatem ex suis bonis.
CIX. An repudiatio hereditatis rerum immobilium fieri possit absque uxoris consensu.
CX. An tempus obligationis, an solutionis attendatur in solvenda pensione per emphyteutam.
CXI. An tempus triginta dierum ab Ordinatione præfixum ad dominos directos deliberandum veliotoc emphyteusim emere, continuum, an utile sit.
CXII. An quilibet de populo possit impugnare electionem officialiũ oppidorum, quę fit per prędes provinciarum.
CXIII. Utrùm liceat pacisci, aut transigere in causa criminali.
CXIV. An mulier quinquagenaria possit maritum ad emphyteusim nominare? circa intellectum Ordin. lib. 4. tit 75. §. ultim. ad fin.
CXV. An successor in bonis Regiæ Coronæ teneatur ad debita prædecessoris? circa intellectum Ord. lib. 4. tit. 35. §. 1.
CXVI. Concubina utrùm possit à concubinario petere mercedem operarum, quas illi præstitit.
CXVII. Compensatio in dubio præsumitur potiùs, quàm donatio, & actus sequeos in dubio fieri ex præcedenti causa.
CXVIII. Assecuratio quamvis fiat à socio, debet legitimè probari, nec sufficit asseveratio assecuratoris.
CXIX. De servitute aquæ ducendæ.
CXX. An dicator actu tentatum committere litigans, qui pendente causa impetravit à domino directo temporarionem emphyteusis, super qua litigium pendet.
CXXI. An in majoratibus possit consuetudo modum succedendi à testatore datum immutare.
CXXII. De fidejussore, qui solvit pro principali.
CXXIII. Utrùm usuræ debeantur gravero propter moram non solutæ dotis.
CXXIV. Adulterium mariti an possit uxor objicere, excipiendo, vel agendo post ejus mortem ad lucrandam bonorum medietatem ad ipsum spectantem, jure regni.
CXXV. Mulieri bonorum communium dimidiam, ad se ex conjugio pertinentem, coram sæculari judice repetenti, utrùm obster sententia divortij ob adulterium ab Ecclesiastico lata, vel adulterium à mariti heredibus objectũ.
CXXVI. Pro arbora abscissa, quæ actio competat? ad intellectum Ord. lib. 5. tit. 100.
CXXVII. An mulier in vita sua divisiones bonorum inter filios faciens, illas postea pœnitendo revocare possit.
CXXVIII. An tabellio possit cõstituere procuratorẽ in causa sua propria, per instrumentum publicum à se confectũ.
CXXIX. De testamento facto à Capitaneo quodam arcis cujusdam, apud Indos.
CXXX. An bona emphyteutica possint vinculari in majoratu, & prohiberi ne in perpetuum alienentur.
CXXXI. Ubi maritus ente matrimonium debitũ contraxit, & eo mortuo, uxor bona divisit, ex quibus aliqua si obvenerunt, quæ secum vir attulit ad conjugium: utrùm ejusmodi debita solvenda sint ex bis bona, an verò ex medietate mariti.
CXXXII. An provisio Regis jubentis extingui officium quoddam, comprehendat officium, quod per priorem provisionem Regis datum erat alicui.
CXXXIII. Majoratus successio an deferatur monasterio.
CXXXIV. An executio fieri possit in prædio emphyteutico.
CXXXV. Legitimatus filius spurius à patre, utrùm succedat fratribus, & sororibus uterinis, & è converso? & an possit nepos ex filia spuria instituì ab avo in testamento.
CXXXVI. An testator prohibere possit, ne uxor, rogata restituere post mortem suam bona mariti, heredibus ejusdem mariti, inventarium faciat.
CXXXVII. Utrùm tutor in causa sui pupilli deponere teneatur ad articulos.
CXXXVIII. Emphyteusim, quam emphyteuta unus possidet, utrùm dominus directus possit interim alij emphyteuticare, ut habeat post illius possessoris mortem, vel promittere de emphyteuticando post illud tempus.
CXXXIX. An chirographum clerici valeat tamquam publica scripturа.
CXL. An ad emphyteusim nominari possit alia persona, quàm nominata in concessione.
CXLI. An decisiones possint statuere circa pretium piscium, quia molionibus exponuntur.
CXLII. Quomodo inducatur præventio jurisdictionis.
CXLIII. Per quæ verba censeatur institutus majoratus nominationis in perpetuum.
CXLIV. An in sententia revisionis adjudicandi sint fructus à tempore litis contestatæ.
CXLV. Alimentorum legatum an transmittatur ad heredes alimentarij: & quid si reliquatur filio spurio.
CXLVI. Alienatio rei hæreditariæ prohibitæ alienari facta ab eo, cui tantumdem, aut plus ex hæreditate relinquitur, utrùm valeat.
CXLVII. An mortuus in bello per gloriam vivere intelligatur, ad hoc, ut filius patruo præferatur in successione majoratus.
CXLVIII. An alimenta sint iterum assignanda filio, qui omnia consumpsit.

CXLIX. An ſucceſſor in beneficio, ſeu commenda teneatur ſolvere penſionem à prædeceſſore debitam.

CL. Ancilla nubens, an bona maritj hominis liberi communicet.

CLI. An decuriones poſſint ſtatuta facere, quibus privatorum hominum peſcua, etiam ipſis dominis prohibeant.

CLII. An quis poſſit ædificium ſuum propè monaſterium religioſorum altiùs tollere.

CLIII. Per quæ verba cenſeatur celebratus contractus emphyteuticus, aut cenſualis.

CLIV. An maritus non ſolvendo penſiones præjudicet uxori in emphyteuſi dotali.

CLV. An in renovatione emphyteuſis veniant fructus à tempore litis conteſtatæ.

CLVI. An in remiſſionibus delinquentium de regno ad regnum, poſſint cognoſcere auditores criminalium cauſarum per appellationem.

CLVII. Intelligitur Ord. lib. 2. tit. 35. §. 4. circa citationes pro executionibus teſtamentorum.

CLVIII. An artifex unus poſſit uti officio alterius.

CLIX. Quando acta, & ſententia lata per judicem incompetentem annullentur.

CLX. An tertius poſſeſſor, cum titulo, & bona fide, poſſit præſcribere fundum à principio venditum cum pacto de retro, quod uſurarium judicatum ſuit, tempore ordinario.

CLXI. An maritus poſſit de adultero queralare, defuncta jam uxore.

CLXII. An famulus ſcholaſtici, coi datum ſuit tempus ad ſtudendum, poſſit petere ſalarium ſervitij.

CLXIII An monachus acquirat monaſterio.

CLXIV. An poſſit fieri pactum de futura hereditate.

CLXV. An vir contrahens matrimonium eum uxore alterius regni, cenſeatur contrahere ſecundùm leges regni uxoris; an ſecundùm leges regni mariti.

CLXVI. An uſura committatur, ubi in judicio familiæ herciſcundæ judex unj fratri partem pretij aſſignat in fundo emphyteutico alteri fratri incapitato, ut is frater, interim dum illud pretium non ſolvit, teneatur annuatim certos redditus ex dicto fundo præſtare alteri fratri.

CLXVII. An famulo, quem contemplatione domini Rex in famulatum recepit, compenſandus ſit in ſalario ſervitij, honoris, & famulatus.

CLXVIII. An ex verbis reſcripti Summi Pontificis (quoſdam alios, & quoſcumque alios) procedere poſſit judex delegatus contra non nominatos ſpecialiter in reſcripto.

CLXIX. Teſtamentum in ſcriptis imperfectum, an poſſit rediqi in nuncupativum.

CLXX. De teſtamento facto tempore peſtis, & intellecta Ord. lib. 4. tit. 76. §. ult.

CLXXI. De teſtamento facto à prodigo.

CLXXII. An commendatarius alicujus Eccleſiæ, qui vacante illa cepit poſſeſſionem ædium Eccleſiæ, poſſit intentare interdictum, Unde vi, contra vicarium ſucceſſorem recuperantem poſſeſſionem prædictarum ædium.

CLXXIII. De privilegio viduæ circa electionem judicis, quam habet.

CLXXIV. An judex poſſit ex officio cadavera mortuorum cruere è ſepulchris, ad ea inſpicienda, cùm præſumptum ſit defunctum mortuum eſſe ex vulnere, aut veneno.

CLXXV. An procurator poſſit compromittere, appellatione remota, & domino præjudicare.

CLXXVI An bona majoratus, pro aliis bonis permutari poſſint.

CLXXVII. De arrhis.

CLXXVIII. Alimenta quo pacto taxari debeant.

CLXXIX De littaris citatoriis, quas *cartas de camara*, vocamus.

CLXXX. An mulier honeſta, quæ numquam nupſit, gaudeat privilegio viduæ.

CLXXXI. Quando citati debeat pars elapſis ſex menſibus, aut anno; circa intellectum Ord. lib. 1. tit. 63. §. 16.

CLXXXII. An in litibus ſuper poſſeſſorijs, citatio uxoris ſit neceſſaria.

CLXXXIII. An mulier, quæ nupſit vito eo pacto, quod neuter communicaret bona alterius, ſed unuſquiſque ſuis bonis contentus eſſet, non extantibus filiis, poſſit, publicatis bonis viri ſtatim repetere dotem.

CLXXXIV Quando leges noviter latæ, & promulgatæ in noſtro regno obligent.

CLXXXV. An confiſcatis bonis patris confiſcatur uſusfructus, quem habet in bonis adventitiis filij.

CLXXXVI. Per quæ verba libertas data cenſeatur.

CLXXXVII An conventiones, quas, *avenças*, vocant, poſſit ſe facere locator gabellarum in ultimo anno contractus, in præjudicium locatoris ſequentium annorum.

CLXXXVIII De tributo jugationis.

CLXXXIX. De exactione decimæ, rationa venditionis rei immobilis factæ clerico.

CXC. An impetratio reviſionis ab aliquo ex partibus, proſit Regio procuratori, qui in ea cauſa oppoſitor fuit.

CXCI. De intellecta Ordinat. Regiæ lib. 5. tit. 112. § 2.

CXCII. De reſtitutione gratiæ facta per Principem illi, qui ob delictum condemnatus fuerat.

CXCIII. De quæſtoribus eleemoſynariis, & intellecta Ordinationis, lib. 5. tit. 104.

CXCIV. De libertate ſervorum.

CXCV. An exteri in ſuis regnis degentes poſſint commercia habere in locis conquiſtæ hujus regni.

CXCVI. An monachus, qui relicto priori monaſterio, aliam intravit æqualem religionem, poſſit à ſecundo monaſterio præſcribi contra prioram.

CXCVII. An ſententia lata contra defunctum valeat; circa intellectum Ord. lib. 3. tit. 18. in princ.

CXCVIII. Quomodo tranſeat inſtantia litis in ſucceſſorem, circa intellectum Ordin. lib. 3. tit. 65. in princ.

CXCIX. De teſtamento inter liberos condito.

CC. Utrùm reſtitutio ſemel tantùm concedenda ſit illis, quibus ea competit.

CCI. An pretium meliorationum juratum à patre, & depoſitum, tradi eidem patri debeat, ſi illud petat, oblata cautione, ante factam liquidationem meliorationum.

CCII. An Correctores provinciarum poſſint per correctionam inquirere de officialibus Prælatorum, quos (*mei vimbos dos clerigos*) vocant, ſi delinquant in officio.

CCIII. An monaſterium teneatur renovare emphyteuſim filio ultimi emphyteutæ, finitis generationibus.

CCIV. Utrùm hoſpitalia laicorum teneantur contribuere pro expenſis Seminariorum.

CCV. An ſit ſervanda conſuetudo laicorum circa modum ſolvendi decimas Eccleſiæ.

CCVI. Quibus caſibus ſummariè procedi debeat contra delinquentes.

CCVII. An poſſit cognoſci in ſenatu per petitionem gravaminis à ſententia lata per Cancellarium maximum, in cauſa recuſationis, in qua judicem pronuntiavit non ſuſpectum.

CCVIII. Per quæ verba cenſeantur feminæ excluſæ à ſucceſſione majoratus per maſculos remotiores.

CCIX. Quis judex poſſit cognoſcere de delictis officialium commiſſis durante officio.

CCX. An in executione ſententiæ poſſit quis fori privilegium allegare.

CCXI. De legibus noſtri regni.

CCXII. An ſententiis ſenatus ſtandum ſit ad ſimiles cauſas decidendas.

CCXIII. De privilegiis ſenatorum.

CCXIV. De Advocatis.

Liber

LIber iſte à *Doctore* Georgio de Cabedo, Regio Conſiliario, palatii Senatore, & ſupremi ſenatus ſupplicationis Cancellario, compoſitus, deciſiones continet 214. Arreſta 103. nihil in eis reperi quod fidei, aut bonis moribus contradicat; ſed omnia docte & cum magna eruditione diſputata, dignaque judico ut typis mandentur.

F. Manoel Coelho.

VIſta a informação podem ſe imprimir eſtas decisões, & impreſſas tornarão a eſte conſelho pera ſe conferirem com os originaes, & ſe dar licença pera poderem correr, & ſem ella não correrão, em Lisboa aos 26. dias do mes de Fevereiro, de .602.

Marcos Teixeira. *Ruipiriz da Veiga.*

POdemſe imprimir eſtas decisoẽs viſta a informação offerecida do Padre Frei Manoel Coelho, 24. de Septembro, 1602.

Simão Borges,

QVeſe poſſão imprimir, viſta a licença que pera iſſo tem do ſancto Officio da Inquiſição, & como forão viſtas na meſa, em Lisboa a 26. de Março, de 1602.

Pereira. Fonſequa.

DEciſiones Georgii de Cabedo I.C. Hiſpani cum Tractatu de Patronatibus Eccleſiarum Regiæ Coronæ Regni Luſitaniæ nihil continent, quod fidei Orthodoxæ adverſetur quare reimprimi poterunt, datum Antverpiæ die 12. May 1684.

P. V. Halmale Canonic. Antv.
& Librorum Cenſor.

TENOR PRIVILEGII.

CAROLI II. Hiſpaniarum Regis Catholici, Ducis Brabantiæ &c. Privilegio cautum eſt, nequis citra JOANNIS BAPTISTÆ VERDUSSEN voluntatem, librum cui titulus eſt, practicarum obſervationũ ſive Deciſionum ſupremi Senatus Regni Luſitaniæ partes duæ authore *Georgio de Cabedo Iuris conſulto, &c.* Imprimat, aut alibi locorum impreſſum in has Inferioris Germaniæ Ditiones importet, venalémve exponat infra ſpatium novem Annorum. Qui ſecus faxit confiſcatione Librorum, & aliâ gravi pœnâ mulctabitur, prout latius patet in litteris datis Bruxellis 9. Octobris 1698.

Signat

LOYENS.

DECI-

DECISIONUM SENATUS REGNI LUSITANIÆ

PARS PRIMA.

DECISIO I.

De Rectore justitiæ, seu Præside senatus supplicationis.

SUMMÆ.

1. *Officium prafecti pratorio priorem obtinet locum in senatu supplicationis.*
2. *Senatus supplicationis incrementum sumpsit à tempore Edoardi Regis Lusitania.*
   Unde denominetur senatus supplicationis. ibid.
3. *Rector justitiæ, seu prafectus pratorio prasidet senatui supplicationis.*
4. *Prafecti pratorio Cæsarum temporibus quam dignitatem habebant.*
5. *Unde dictus fuerit prefectus pratorio, & Cohors pratoria qua dicebatur, & qui pratores.*
6. *Imperatores Equitem unum Romanum pratoria Cohorti prafecerunt, qui prefectus pratorio dicebatur.*
7. *Imperator Titus dignitatem prefecti pratorio nobilitavit, qui patris sui prefectus pratorio fuit.*
8. *Prefectus pratorio diversis Cæsarum temporibus cæpit esse magistratus Palatinus, & togatus.*
   Libelli supplicatorij, qui fiunt apud nos. ibid.
9. *Prefectus pratorio dictus fuit, qui Consiliarijs, & assessoribus Principum, ad decidendas lites prapositis, prasidebat.*
   A prefecto pratorio non erat licitum appellare, sed tantùm supplicare intra biennium. ibid.
10. *Prefectis pratorio Severus Imperator senatoriam dignitatem addidit, & clarissimi vocabantur.*
    Quamvis reconnoros, prefectos pratoris supremis Cancellarijs æquiparent, id apud nos hodie non procedit. ibid.
11. *Justinianus Imperator in provincijs prefectos pratorio constituit*
12. *Rector justitiæ senatus supplicationis, non incongruè prefectus pratorio vocatur à nostris.*
13. *Inter palatinum & aulam, qua sit differentia.*
14. *Hispani Scriptores prasidem consilij regalis prefectum pratorio vocant.*
    In consilio regni Hispania, quod est intra palatium, sunt consiliarij de justitia, & de camera. ibid.
    Apud nos libelli supplicatorij gratis expediuntur in senatu palatij. ibid.
15. *Pratorium quid sit.*
    Rector justitiæ senatus supplicationis an in toto regno jurisdictionem exerceat? ibidem.
    Valet argumentum ex Rubro. ibid.
16. *Gubernator civilium causarum, olim rector etiam justitiæ vocabatur.*
    Dominus Gondicalus Vaz de Castello Branco fuit prior, qui gubernator justitiæ fuit appellatus in senatu civilium causarum, & qua ratio. ibidem.
17. *Rector justitiæ senatus supplicationis olim vocatus etiam fuit, Prasidente, & fuit Rodericus Gomez de Alvarenga.*
18. *De hoc nomine, Prasidente, fit mentio in articulis gabellarum.*
19. *Rector justitiæ fuit etiam in provincia Durij & Minij.*
20. *Rector justitiæ etiam olim vocabatur Adelantadus, & leges Castellæ vocant Adelantadum eum, qui nunc est præses Regalis consilij.*
21. *Rex Joannes XXII. Adelantados sustulit.*

IN Senatu supplicationia distincta 1
sunt officia senatorum in eo jus dicentium, ut tradit Anton. Gamma *dec. 2. Lusitana, num. 10.* inter quæ priorem obtinet locum officium præfecti prætorio, quem nostri Rectorem justitiæ vocant.

Sciendum autem est, supplicationis senatum 2
(quem à tempore Edoardi Regis Lusitaniæ majus incrementum habuisse, indicat libellus ejusdem senatus, folio 22.) eam ob rem sic denominatum fuisse, quia ad eum, & ad senatores supplicationum, quos Gamma *ubi suprà* expeditores causarum gravaminum appellat, supplicabatur, juxta Ordin. *lib. 1. tit. 31. §. 1. & lib. 3. tit. 37. §. 2. extravag. 2. p. tit. 1. l. 3.* hoc autem quomodo diversis temporibus mutatum, additum, declaratúmve sit, suo loco dicemus.

Præsidet huic senatui supplicationis Rector ju- 3
stitiæ seu præfectus prætorio. Libet autem tantisper de hac dignitate præfecti prætorio nonnulla dicere, ut inde appareat, an propriè nostri rectorem justitiæ, præfectum prætorio appellent.

Præfectus Prætorio Cæsarum temporibus dis- 4
ciplinæ militari præerat, creatus ad instar Magistri Equitum, & Tribuni Celerum, *l. 2. D. de officio prafect. prator.* tradit Feneſtel. *in libro de Magistratibus Roman. cap. 22.* ante ejectos namque Reges Tarquinij scelere hi tribunos equitum celerum habebant, consulum temporibus dictatores, horum loco magistros equitum sibi elegerunt mutato nomine, eò quòd respubl. Romana odiosa regibus, etiam nomen officij, quo ipsi utebantur, abhorre-

ret, horum loco postea Cæsares præfectos prætorio habuerunt, ut est auctor Pomponius Lætus *in libello de Magistratibus Romanorum, unul. de præfecto prætorie*, Alciat. *in l. 1. C. de præfecto prætorie, lib. 12.* Coras. *in d. l.* & ibi Egninarius Bart. *D. eod.* Bud. *ibid.* Franeilcus Polet. *in Historia fori Romani lib. 1. cap. 4.*

5 Vocabatur autem præfectus prætorio, à præsſendo; quia Cohorti prętoriæ præerat, apud antiquus namque prætoria Cobors vocabatur, quę Consuli, aut prætori in provincia præsto semper erat: Prætorem autem appellabant antiqui Romani omnem magistratum, cui exercitus psrebat, ut ex Ausonio deducit Bud. *in l. 5. D. de præfecto prat.* & tabernaculum ejus prætorium dicebatur.

6 Ad similitudinem igitur, Imperatores, equitem unum Romanum prætoriæ Cohorti, id est, militibus, qui in prætorio erant, id est, in aula, seu Regis palatio, præfecerunt, quem præfectum prætorio dixerunt: prętoriũ namque aula Regia dicebsiur, Polet. *ubi sup.* & secundùm hanc significationem is, qui apud nos vocatur Capitaneus custodię Regis, seu Custos majot Regis, non ineptè prętectus prętorio appellsbitur, ut notat Budeus *in annotat. ad pandect. fol.* 139 Rezendius *lib. 1. de antiquitatibus Lusitaniæ, statim in principio*, in illis verbis; (Eborę quoque in ędibus Magistri equitum lapis est, &c.)

7 Imperator Titus, dignitatem prętecti prętorio, numqusm antea nisi ab equite Romano administratam, nobilitavit, cum prætectus patris sui Vespasiani dici, & esse voluit, ut ex Suetonio Tranquillo, Plinio, & alijs auctoribus, tradunt Budeus & Polet. *ubi suprà*, & à principio plures fuerunt prętecti prætorio, ut meminit Sueton. *in Caligula.*

8 Postmodum, Cæsarum diversis temporibus præfectus prætorio cœpit esse Magistratus Palatinus, sumpts togs, relictilque castris, cujus munus erat libellos agere, *l. rescriptum. in princ. D. de distract. pign.* (ibi, ab Imperatore libellos agente Papiniano) Imperator autem, cujus meminit illa lex, erat Antoninus, ut advertit Polet. *ubi suprà*, ex Dion. & alijs auctoribus, is enim Papiuianum prætectum prætorio creavit, ut videre est *ex l. Lucia. in principio. D. si cert. petat.* (ibi, prætecti prætorio) libelli autem sunt scbedulæ supplicatoriæ, ut ex Tranquillo notst Bud. *in l. nec quidquam, D. de officio procons.* nustri vocsnt, petitiones grstię, Galli requestas: & magistrum, qui his libellis præest, magistrum requestarum, Bud. *ubi sup.* quem lector videre potcrit.

9 Deinde proccdente tempore; prętectus prętorio is dictus fuit, qui sessoribus principis, & consiliarijs, prępositis sd lites decidendas, in auditorio causarum, quod in prętorio, seu aula principis erat, prędebat, qui de ijsdem causis etiam cognoscebsi, & ab eo non licębat appellari. *l. 1. D. de officio præfect. prat. l. à procensulibus. C. de appellat ubi glossa*, quamvis iuira biennium supplicari liceret. *l. unica C. de sentent. præfect. prat.* Polet. *ubi suprà, c. 17. libro 5.*

10 Qui prętecti prętorio, etiamsi in equestri ordine delituerint, usque ad tempora Severi Imperatoris, ut Supra diximus, ipse illis Senatoriam dignitatem addidit, ne quis non senator de Romano senatore judicaret. Ita Lampridius in vita Alexandri Severi: & clarissimi viri dicebantur, & illustres, gloss. *in rubrica, D. de officio prefect. prat.* quam approbant Dec. *num. 11.* Curt. Junior. *numer. 10. in l. 1. D. de officio ejus cui, &c.* Jscobus Menoch. *de arbitr. jud. caus. lib. 2. centuria 1: casu 68. numer. 5.* quos lupremis Cancellarijs nunc æquiparant recentiores, ut videre est ex Bud *in d. l. 1. D. de officio prefect. prat.* Poletus *ubi suprà lib. 5. cap. 4.* Menoch. *ubi proximo. num. 7.* Quod tamen apud nos non procedit, si ad officium Cancellarij maximi, & ad ejus jurisdictiunem, budie non parum restrictam, respicismus, Ordin. *libro 1. tit. 2. juncta extravag. l. 1. tit. 1. p. 1. per totam.*

Tempore verò Justiniani Imperatorii, devicta 11
Africa, prętecti prętorio in provincijs ab eo constituti sunt, *l. 1. C. de officio prefect. prat. Africæ.* ex quo text. colligitur eis judicandi potestatem datam esse.

Rector igitur justitię senatus supplicationis, prę- 12
fectus prętorio à nostris dicitus, & non incongruè, si ad superius dicta respiciamus; præsidet namque senatoribus jura partibus dicentibus in auditorio causarum, quod, qusmvis antiquitus in prætorio, seu sula Regis esset, ut supra diximus, nunc supplicationis seustus extra palatium Regium est.

Illud autem obiter sdnotaverim, quod inter Pa- 13
lstium, & Aulsm illa est differentia, quod pslstium Imperatorum, Regum, & Principum est, auls verò inferiorum, *cap. convenior. 23. qu. 8.* Card. *in Clem. unica. de Baptisme*, led aliquando unum pro alio ponitur *d. Clement. 1.* fscit text. *in l. penult. C. de privilegijs eorum qui in sacr. palat. milit. lib. 12.* Remigius *de communitate Ecclesiarum fol. 99. in verba, palatium Regis*, notat commentator Plinij Junioris *in Epistola 13. lib. 1.*

Sic & Hilpani scriptores Prędidem consilij Re- 14
gis, prędectum prętorio vocant; is enim consiliarijs & auditoribus causas dirimentibus in auditorio, quod est intrs Regis Palstium, præsidet, qui vocantur consiliarij de justitia, qui præses libellos supplicstorios gratiæ cum consiliarijs Regis de camera expedit, ut tradit Molin. *de primogenijs lib. 2. cap. 7. num. 59.* facit *l. 1. tit. 4. l. 2. nova recopilationis, & l. 2. & 3. 2.* quas vide: qui libelli supplicatorij gratię apud nos in senatu palatij expediuntur, & in eo prędidet alius prędes diversas à præside Senatus supplicationis, seu Rectore justitiæ: in quo Senatu palatij prædicti libelli supplicatorij gratiæ expediuntur, & magistratuum electio fit: deinde de totius Regni justitiæ administratione tractatur, juxta Ordin. *lib. 1. tit. 3. juncta extravag. p. 1. tit. 1. l. 4. per totam.*

Illud itidem adnotandum est, prætorium, locum 15
esse, ubi judices de causis cognoscunt. *l. prætoria. ubi gloss. C. de oper. pub. glossa in l. omnes C. de Episcopis, & clericis.* & ibi DD. unde qui huic loco prædet, metitu prętectus prætorio vocabitur, ut noster is rector justitiæ vocatur. Quamvis autem Gsm. *d. decisione 1. num. 17.* asserat Rectorem hunc justitiæ non solùm in senatu, sed & in toto regno jurisdictionem habere, & pusse officium exercere, ut faeit in aliquibus casibus; tamen hoc intelligendum est, in casibus in legibus regijs contentis, & non ultra illos, quod patet clare ex rubrica tit. 1. ordinationum regiarum (ibi, *de Corregedor da justiça da casa da supplicaçane.* Valet autem argumentum ex rubro *l. 1. D. si cert. petat.* ubi glussa, Bart. Alexsnd.

&

& reliqui DD. tradit Jaſ. *in rubrica Inſtitut. de actionibus*, & quando nigrum eſt dubium, ſumitur argumentum à rubro ad declarationem illius. *gloſſ. 2. in cap. 1. de officio deleg. libro 6. & in cap. tibi qui de reſcriptis, eod. lib. & in l. uni. C. ne liceat tert. provocare.* ubi Bald. Jaſ. *ubi ſupra, numer.* 14. ubi inquit, quod text. ſecundùm rubricam debet intelligi & declarari. Idem tenet Bald. *in l. ult. D. de hered. inſtituendis.*

Illud etiam non omittam, Gubernatorem ſenatus civilium cauſarum (qui olim Olyſippone erat, nunc verò in civitate Portucalenſi reſidet, ordinatione Regis Philippi primi) rectorem juſtitiæ antiquitus ſolere vocari, ut inveni in libris antiquis, & fuiſſe quemdam Petrum Vaz de Mello, anno Domini 1461. Primus autem, qui appellatus fuit gubernator illius ſenatus cauſarum civilium, fuit D. Gondicalus Vaz de Caſtello Branco, & deinde ceteri ſequentes: quod ea ratione factum fuiſſe exiſtimo, ne ambo præſides utriuſque ſenatus, uno nomine rectorum vocarentur. 16

Vocatus enim fuit Rector juſtitiæ ſenatus ſupplicationis, olim, præſes, ſeu preſidente, ut patet ex libelliolo, quem vocant ſenatus ſupplicationis, & fuit quidam Rodericus Gomes de Alvarenga, qui & ſenator palatij eo tempore erat, & Comes Palatinus, & fuit pater Luppi Soares, Indiæ quondam Gubernatoris, & ego vidi regium diploma, quo ipſe præſes ſenatus ſupplicationis creatus fuit, & nominatus. 17

Fit etiam mentio hujus præſidis ſenatus ſupplicationis, per nomen, Preſidente, in articulis gabellarum, *cap. 3. §. 2. & in l. reformationis juſtitiæ.* vocatur etiam Gubernator ſenatus Portucalenſis, præſes ſeu præſidente, *in §. 2. 7. & 8.* 18

Inveni etiam in Scripturis antiquis appellatum fuiſſe rectorem juſtitiæ provinciæ inter Durij, & Minij, in lib. nobilitatis Luſitaniæ in titulo Soarium de Albergaria, & dicitur ibi fuiſſe rectorem juſtitiæ prædictæ provinciæ, quemdam Ferdinandum de Mello, qui fuit filius prædicti Roderici Gomez de Alvarenga, qui ex parte matris, uxoris prædicti Roderiei Gomez, ex familia Mellorum erat. 19

Vocatus etiam fuit is rector juſtitiæ olim Adelantadus, ut etiam vocat Adelantadum de la Corte eum, qui nunc præſes eſt conſilij regij lex Caſtellæ, 19. *part. 2. tit.* 19. & advertit Gamma *deciſione 1. num.* 2. quem vide. 20

De Adelantadis autem illud addo, quod inveni in chronica Regis Joannis II. hæc ſunt verba, (*E aſſim requerimento dos povos, è per cauſas è razões muy evidentes que ſe apontarão, el Rey tirou os adelantados que em cada comarca do Reyno erão poſtos per el Rey dom Afonſo, peſſoas de titulo, è principais, que punhão por ſi enviados que envião como corregedores.* In comitijs factis Eboræ. 21

DECISIO II.

Quas qualitates habere debeat Rector juſtitiæ ſenatus ſupplicationis.

SUMMÆ.

1. *Rector juſtitiæ debet eſſe ex nobili familia.*
Nobiliores eligendi ſunt ad munera publica. ibid.
2. *Rector juſtitiæ debet eſſe dives.*
Inopes non ſunt eligendi ad officia publica. ibid.
3. *Rector juſtitiæ opertet ut litteratus ſit.*
4. *Rector juſtitiæ tunc perfectus dicitur, quando litteratus eſt. ibid.*
Rectores juſtitiæ, & Gubernatores civilis curiæ non pauces fuiſſe litteratos pro comperto habemus, quorum nomina hic ponuntur. ibid.
Rector juſtitiæ, cum Rex ſenatum viſitat, ad illius dexteram ſedet.
Rector juſtitiæ ſedet coram Rege capite cooperto. ibid.
Rector juſtitiæ, cum Rex abeſt, ſedet in prima loco in capite menſæ magnæ. ibid.
5. *Ad officium Rectoris juſtitiæ ſpectat, ſenatores ad cauſas expediendas, per menſas diſtribuere.*
Senatores manè idque citò debent ad ſenatum venire. ibid.
Ratio ob quam ſenatus petitus manè quàm veſperi fit ibidem.
6. *Antiqui Romani primis ſeptem horis diei rebus ſerijs vacare ſolebant.*
7. *Verus intellectus l. 2. in verſiculo, cujuſque D. de verb. ſignificatione.*
8. *Rector juſtitiæ debet eſſe naturalis regni, nõ externus.*
9. *Rector juſtitiæ præeſt omnibus ſenatoribus, qui in ſenatu litigantibus juſtitiam adminiſtrant.*
Rector juſtitiæ ipſius regis vices geris, & curare debet, ut unicuique juſtitia tribuatur.
Rector juſtitiæ ſummè invigilare tenetur circa adminiſtrationem, reformationem ſenatus, & ſenatorum ad officia electionem. ibid.
10. *Rector juſtitiæ debet curare, ut Rex ſenatoribus retribuat, ſecundùm unuſcujuſque merita.*
Petitiones, quæ à ſenatoribus fieri ſolent, ut Rex eis beneficia conferant, per Rectorem juſtitiæ debebant expediri, & non per alium miniſtrum. ibid.
11. *Obſervatio ſtyli ſenatus pertinet ad officium Rectoris juſtitiæ.*
Stylus pro varietate temporum, etiam variari ſolet. ibid.
12. *Senatorum nomina, qui tempore regis Edeardi in ſenatu officia habebant.*

ORdinatio *lib. 1. tit. 1. in principio* ponit qualitates, quas habere debet rector juſtitiæ ſenatus ſupplicationis, ſeu præfectus prætorio, inter quas una illa eſt, ut ex nobili familia ſit; idque merito atque optimo jure ſancitum eſt: nobiliores namque ad officia publica eligendi ſunt, *gloſſ. in authent. de defenſ. civitat. §. iterum. collat. 3.* tradit Platea *in l. 1. Cod. de cond. in public. herroe. lib. 10 n. 5.* poſt Bald. *in cap. per inquiſitionem. n. 5. de electione.* Palatius *in repet. rubrica in principio*, Molin. *de primogenijs l. 10. cap. 5. num. 66. & lib. 2. cap. etiam 5. eod. num. 66.* Gamma, qui in ſpecie loquitur *deciſ. 1. num. 19.* & condueunt verba Ordinationis *lib. 1. tit. 55. in principio*, ibi: *Deve ſer de bo alunbagem de padre, & madre, per que ſe ofer, ſempre avera vergonha de fazer couſa que lhe eſte mal.* 1

Debet etiam rector juſtitiæ eſſe dives; inopes enim ad munera eligi non debent. Platea *in l. ad ſubeundâ. C. de decurionibus. lib. 10.* Avil. *in libro prætorum cap. 4. verbe, cumple. num. 10.* 2

3 Etsi fieri possit, debet esse rector justitiæ litteratus, idque ad majorem perfectionem, ut inquit Ord. *d. tit. 1. in principio*, quę verba multum ponderari debent tunc namque Ordinatio perfectum rectorem justitiæ vocat, quando litteratus sit. Scimus autem multos viros litteratos rectores justitiæ senatus supplicationis fuisse, inter quos fuit Episcopus quidam Lamacensis anno 1576. ut constat ex libelliolo senatus: fuit & Joannes Ferdinandus da Sylveira, qui magnus etiam Cancellarius fuit in regno Lusitaniæ, & Baro Alvitensis, quæ omnia constant ex prædicto libelliolo senatus supplicationis: fuit & nostris temporibus D. Joannes de Mello Episcopus tunc Sylvensis, postea verò Archiepiscopus Eborensi: fuit & gubernator senatus civilium causarum D. Rodericus Gomez Pinheiro Episcopus Portucalensis: post eum fuit etiam gubernator ejusdem senatus D. Emanuel de Meneses Episcopus postea Conimbricensis.

4 Habet autem dignitas hęc Rectoris justitiæ aliquas prærogativas, inter quas una est, ut cùm Rex noster senatum visitat (quod sæpé Reges hujus regni facere solebant) ipse rector justitiæ sedeat ad ipsius Regis manum dexteram, qui magnus honor est, ut tradit Joan Montanus *in tract. de auctoritat. magn. consil.* & Boërius *ibi, num.* 10. Marant. *de ordine judic. in proœmio, num.* 10. Carolus de Grassalijs *de juribus regal. lib.* 1. *fol.* 5. Sedet etiam capite cooperto coram Rege in senatu, qui honor etiam magnus est, ex traditis per Gammam *decisione* 1. *numer.* 42. & quando senatores sunt in senatu, absque præsentia Regia ad expediendas causas, ipse rector justitiæ sedet in priori loco in capite mensæ magnæ (ut nostri vocant) qui magnus etiam est honor, ut notat glossa § *cumque autem, verbo, alteri. Instit. de bonorum possessione.* Joannes Montanus *ubi supra, num.* 4.

5 Ad officium Rectoris justitiæ pertinet, senatores distribuere per mensas, ad expediendas causas. Ord. 1. *lib.* 1. *tit.* 1. § 9. senatores autem manè hora solita ad senatum venire debent, idque citò, ut inquit d. Ordin. § 9. quod & de jure probat. *l.* 2. § *Et quia magistratus, ibi, vespertinis. D. de origine jur. ubi gloss.* tradit & gloss. *in l. unica, verbo, indefessa, ad finem C. de sportulaneo Codice confirmand.* aliter Ordinatio *lib.* 1. *tit.* 29. § 13. *d.* 3. *tit.* 4. *lib.* 2. *nova recopilationis*, ibi, *Vajan cada dia por la mananã.* Ea autem ratione manè senatus fit, quia vesperi non ita prompti sumus sicut manè, juxta illud Hesiodi: *Qui maturius manè operatur, tertiam partem operis conficit.*

6 Notat Cornelius Jansenius Episcopus Gandavens. super Psalmis, Psalmo 5. in illis verbis (*Quoniam ad te orabo Domine, mane exaudies vocem meam*) Sic & Romani antiqui primis septem boris diei, rebus serijs vacare solebant.

MARTIALIS:

Primus salutantes, atque alter a continet hora.
Exercet rancos tertia causidicos.
In quintam varias exercet Roma labores.
Sexta quies lassis, septima finis erit.

Tradit multa doctissimus Alciatus *in l.* 2. *Para-*
7 *grapho ult. D. de verb. signif.* postea verò meridiano tempore acquiescere solebant *l. Medicus D. de operib. libert.* Ex quo (ut hoc obiter adnotemus) intelligenda venit *l.* 2. *vers. cujusque D. de verb. signif.* cujus hæc sunt verba: (*cujusque diei major pars est horarum septem primarum diei, non supremarum.*) ubi gloss. multipliciter intelligitur. Ego verò cum eodem Accurtio intelligo Juris consultum ad operas respexisse, quę, quamvis in una, & altera diei parte, tam prima, quàm suprema confisci solerent, *l.* 3. *D. de operib. libert.* tamen, cum meridiano tempore acquiescere solerent, qui operas debebant, quas liberas Jurisconsultus vocat *in d. l. Medicus*, idque ratione salutis, & honestatis, plus operis impendebatur matutino tempore, quam vespertino, & sic his, quibus illæ debebantur, & his, qui illas debebant, major pars diei erat prima, quam secunda. Et vide ad *d. l. Medicus*, fratrem meum Gonzalum Mendez de Vaz Concellus, *in suis quæstionibus libro* 2. *cap.* 18.

Debet etiam Rector justitiæ esse naturalis regni 8
& non exterus, ratione tradita ab ordinatione, *d. tit.* 1. *in Principio*, ibi, *esse mesmo è Regedor deve ser nosse natural*, tradit Gomez *in regul. Cancel.* 19. facit text. eum materia *in cap. bone, n.* 2. *de postulat. pralat. & in c. ult. de clericis peregrinis, cap. Aphros.* 58. *distinctione.* Covarr. *practic, cap.* 25. *numero* 5. Salzed. *ad pragm. Bernard. Dias cap.* 54. & facit Ordinatio *lib.* 1. *tit.* 56. ibi, *mas naturais de nosse Reyno, & lib.* 1. *tit.* 29. *in princ.*

Ex quibus omnibus jam, qui Rector hodie ju- 9
stitiæ est, & qui pro tempore fuerit, videt, quod munus gerat: præest namque his, qui in senatu litigantibus justitiam ministrant, quę cùm principaliter ad Regis officium pertineat, ut tradit Joannes Andreas *in cap.* 1. *numero* 3. *de homicidio. libro* 6. Afflict. *decisione* 265. *numero* 81. Ordin. *d. tit. l.* 1. *in principio* in illis verbis: *per que assi como a justiça he a causa mais principal, por que com a graça de Deus por ella Reinamos, & à ella, sobre todas as cousas deste mundo, temhamos por isso major obrigação, pera que com equidade sempre agnardemos à todos.* Et ipse rector justitiæ vices ipsius Regis in hoc gerat, ut partibus, & litigantibus justitiam fieri per senatores diligenter procuret, ut eadem Ordinatio subjungit ibi, *assi a mesma razão è justiça à conselha, que o regedor que por nos na dita casa ouver de reger, seja tal, de que nosse Senhor seja servido, & com que nosse cudado descanje, & à nossa consciencia quanto à isso ande sempre acsiar regada.* tenetur ipsemet Rector justitiæ summè invigilare circa rectam justitiæ administrationem, reformationem senatus, senatorum ad officia electionem, ut sint tales litterati, virtutibus insigniti, per quos rectè justitia administretur.

Curare etiam debet Rector justitiæ, ut elsdem 10
senatoribus Rex retribuat secundùm eorum merita, & super eo Regem admonere: ad ejus namque curam hoc maxime pertinet. Ordin. *d. tit.* 1 § 15 & tunc hoc melius fieret, quando per eumdem Rectorem justitiæ retributio meritorum senatorum, & eorum petitiones super hoc, & non per alium ministrum expedirentur, ut provisum erat, & fiebat tempore Emanuelis Regis felicis memoriæ, & ego vidi Regium diploma super hoc in libro 1. Elpheræ, qui est in senatu Portucalensi, *fol.* 134. sic enim

enim. & liberius senatores justitiam miuistrabunt, & eorum meritorum retributio justè & æqualiter fiet.

11 Pertinet etiam ad officium Rectoris justitiæ observatio styli senatus. dict. Ordin. *libro* 1. *titulo* 1. §. 19. est namque stylus senatus tamquam lex, Ordinat. *libro* 2. *titul.* 5. *in principio*, & vide de stylo multa per Sylvam nuptialem, *lib.* 3. *num.* 32. Octavianum *decisione Pedemont.* 22. Suarium *in praxi, in principio, numero* 4. nostrum Antonium à Gramma *in suis decisionibus, decis.* 16. *numero* 7. quamvis autem stylus pro varietate temporum, variari etiam soleat, Lapus *allegatione* 51. Cassiador. *decisione* 4. *de rescriptis*, tamen observandum maximè est, ut stylus, praxis, & antiqua consuetudo senatus, ad unguem conservetur. Gramma *ubi suprà numero* 7. qui alios allegat.

12 Et quia video non fore injucundum lectoribus scire nomina Senatorum, qui in senatu officia habebant, tempore Edoardi, Regis, ea hic inserui; Joanues Mendes prætor Curialis, Doctor Rodericus Ferdinandus, Alfonsus Grialdes, Ferdinandus Alveres, Didacus Alfonsus judex causarum Regis, Martinus Alfonsus procurator Regis, Ludovicus Alfonsus, Petrus Cannes, Rodericus Aires, Didacus Gil, auditores, Ludovicus Martins, Doctor Vascus Ferdinandus. Hæc Senatorum nomina transscripsi ex libelliolo Senatus folio 22. postea creati sunt alij senatores diversis temporibus, & auctus numerus, usque ad hæc nostra tempora.

DECISIO III.

De præcedentia Senatorum.

SUMMÆ.

1. *Utrùm ille, qui prius possessionem accepit, sit præferendus alteri, cui littera translationis fuerunt prius concessæ.*
2. *In impetratione beneficiorum inspicitur data, non præsentatio, aut receptio.*
3. *In duabus concessionibus factis à Principe præfertur is, qui prior est in data.*
4. *Data, qua apud nos dicitur portaria, nihil operatur.*
5. *Ex stylo, praxi, & longa consuetudine senatus supplicationis, qui prior est in possessione, alteri præfertur.*
   Stylus senatus supplicationis pro lege debet servari. ibid.
6. *Gratia facta per solam signaturam valet, nec requiritur de substantia gratiæ, quod sint de ea littera confecta, aut expedita.*
   In gratia facta, requiritur scriptura ad probationem tantum, non ad essentiam. ibid.
7. *Attento jure communi, gratia Papæ potest probari per testes, secus dicendum de stylo curiæ. ibid.*
   Dispensatio Summi Pontificis ad duo incompatibilia valet, saltem in foro conscientiæ, ante litteras confectas. ibidem.
   Ut gratia valeat, sola concessio, veluti per verbum, fiat, sufficit. ibidem.
8. *Jure nostro Regio attento, gratia facta, & signata à principe, etiam litteris de ea confectis, non valet, nec etiam sententia inter partes lata possunt habere effectum, nec executioni mandari, nisi prius sint in Cancellaria expedita.*
   Quando non apparet, quisnam prius in Cancellaria litteras expedierit, in dubio præferendus est, qui prius possessionem accepit. ibidem.
   Idem dicendum est, attento jure communi, quando dubitatur de prioritate datæ. ibidem.
   Expeditio Cancellariæ, de jure nostro Regio, idem importat, quod de jure communi, data. ibidem.
9. *Resolutio ad quæstionem hujus decisionis.*
10. *Si duo à Papa recipiuntur in Canonicos, prabenda semper primo impetranti est conferenda.*
11. *Tenor decreti Senatus supplicationis circa dubium istius decisionis.*
12. *Limitatio decisionis in uno casu.*
13. *Epistola Regis Sebastiani ad rectorem senatus supplicationis missa.*
14. *Quid statutum sit à Rege Philippo in senatoribus senatus supplicationis, qui ab eodem senatu eliguntur ad expeditores gravaminum.*

CIrca senatorum præcedentias, aliqui casus decisi fuerunt meo tempore in senatu, inter quos unus fuit : 1

T. & S. senatores ambo in senatu civilium causarum (qui eo tempore Olyssippone residebat) ad senatum supplicationis translati sunt, qui tamen ambo chartas seu litteras suæ translationis habebant diversæ datæ : T. namque priorem, S. verò posteriorem datam habebat, uterque tamen una eademque die litteras per Cancellariam expedivit: at S. festinans possessionem prius accepit. Orta igitur fuit inter illos quæstio, quis eorum præferri deberet, & antiquos in senatu dicendus, tam in sedendo & loquendo, quàm in alijs muneribus obeundis ?

T. aiebat se præferendum esse, & in suam partem eitabat text. *in cap. cum cui. de prabend. libro* 6. ubi in impetratione beneficiorum inspicitur data, non præsentatio, aut receptio, & ideo ei, cui Canonicatus collatus fuit per priorem datam, debetur præbenda vacans, vel quæ primum vacaverit, non autem illi, cui similiter Canonicatus in eadem Ecclesia fuit etiam concessus per posteriorem datam, licet prius litteras præsentaverit, & prius fuerit receptus. Idem probat text. *in cap. capitulum de rescriptis.* ubi latè Feliuus, *& in cap. si postquam de prabend. libro* 6. tenet gloss. *in d. cap. capitulum & in cap. duobus, verbo, quis primo de rescriptis libro* 6. similis gloss. 2. *in cap. si à Sede Apostolica de prabend. libro* 6. 2

Allegabatur præterea, quod in duabus concessionibus factis à principe præfertur, qui prior est in data, & ita limitatur *l. quoties C. de rei vindicatione*, ubi Jas. *colum.* 2. & facit in simili Ord. *l.* 2. *titul.* 2. §. 22. *ad fin.* 3

Pro parte verò S. in contrarium oppositum fuit quod data apud nos, quæ portaria dicitur, nihil operatur ex Ord. *l.* 2. *tit.* 19. & ideo habenda erat ratio possessionis prius habitæ, non verò datæ. 4

5 Item & quod stylus, praxis & longa consuetudo senatus ita obtinuerat, ut qui prior possessionem accepisset, is præferendus esset, qui quidem stylus, & longa consuetudo senatus pro lege debebat servari. *l. 1. C. quæ sit longa consuetudo.* Ordin. *libro 2. titul. 5. in principio*, Gamma *decis. 16. num. 7.*

6 Pro hac etiam parte allegabatur, quòd, si aliqua ratione in dictis juribus habetur ratio datæ, ideo est, quia gratia facta per solam signaturam valet, nec requiritur de substantia gratiæ, quòd sint litteræ de ea confectæ, aut expeditæ, ut est gloss. *in cap. institutionis, verbo, præsentia 25. quæst. 2.* cui similis in Clem. *dudum. Parapropho nos enim in verbo, confecta de sepultur.* singularis secundùm Abb. & Raven. *ibi, in cap. qualiter de electione gloss. in reg. Cancell. 8.* Sed requiritur tantùm Scriptura ad probationem, non ad essentiam, & validitatem, secundùm Abb. *in d. cap. qualiter, & in cap. in nostra de rescript.* quamvis etiam per testes possit probari gratia Papæ attento jure communi, ex Deci. *in rubrica colum. pen. de constitutionibus*, non tamen de stylo curiæ, ut tradit Felin. *in cap. ex diligenti. colum. ultim. de simonia.* Ex quibus inferunt dispensationem Summi Pontificis ad duo incompatibilia valere, saltem in foro conscientiæ, ante litteras confectas, secundùm gloss. *regul. Cancell. 13. & gloss. regul. Cancell. 53.* non obstante illa regul. de suffragatione, quæ in foro exteriori intelligenda est, non obstante reg. 25, quæ etiam ita intelligenda est, ex mente dictarum glossarum, ut tradit Gom. *in reg. de non jud. secundum supplic. q. 5. & 14.* licet q. 9. dubiè loquatur, & quoad aliqua deviet q. 1. tradit Nav. *in cap. accepta. epp. 8. num. 3. de restitut. spol.* Gig. *de pensionibus q. 34. per totam.* Itaque ut valeat gratia, sufficit non solum signatura, sed verbalis tantum concessio, veluti per verbum (fiat) aut simile.

7 Cæterùm jure nostri regni, aliud dicendum est, nam gratia facta, & signata à Principe, etiam litteris de ea confectis, non valet, nisi sint expeditæ in Cancellaria, adeò quod antea nullùm possint habere effectum, & sunt inefficaces, nec possunt executioni dari, nec itidem sententiæ inter partes latæ, ut est expressa Ordin. *libro 2. tit. 20. in rub. & in princ.* quod & de jure resolvunt Afflict. *decis. 253.* Gom. *in d. reg. de non jud. q. 1. & q 9. & q. 14.* licet *q. 5.* id limitet non procedere in foro animæ, tradit & Ludovicus de Molin. *de primog. Hisp. lib. 2. cap. 7. num. 53.* Peles de Majorat. *1. p. quæst. 62.* unde non incipiunt valere, nisi postquam sunt in Cancellaria expeditæ. Porro in præsenti casu, utraque gratia fuerat eadem die expedita in Cancellaria, & non apparebat, quæ prior, quæ posterior fuerat, ergo in dubio præferri debebat ille, qui prius possessionem apprehendit. ut in simili, cum dubitatur de prioritate datæ, disponit text. notabilis *in d. cap. fi à Sede Apostolica de prabend. libro 6.* Nam idem est de jure nostri regni expeditio Cancellariæ, quòd de jure communi est data: quod si possessio nulli adhuc esset tradita, præferendus esset is, qui prius litteras suas præsentasset, ex text notab. *in cap. duobus vers. si verò, de rescript. lib. 6.*

8 Cùm igitur S. non solùm litteras suas præsentaverit, sed etiam possessionem apprehenderit, utique præferendus est.

Secundò facit pro hac parte, quod si duobus confertur similis gratia circa assecutionem Canonicatus, & præbendæ vacantis, vel proximo vacaturæ, si secundus prius recipitur in Canonicum, & ei confertur præbenda ante receptionem primi, utique in assecutione præbendæ præfertur, ut probat text. *in d. cap. tibi qui.* ibi (*ex quo alteri ante receptionem collata non extitit*) & ibi gloss. & Perusinus *colum. 1.* Archidiac. *colum. 2. in princip. de rescriptis libro 6.* ubi inquit, quod priùs impetrans esset potior, cùm fuit receptus ante collationem factam secundo, quia ipsi primo impetranti fuit primum jus quæsitum ad præbendam, propter intentionem mandantis, quando non invenitur factum completum in persona secundi impetrantis, & facit ratio *cap. quamvis in fin. eodem titul. de rescript. libro 6.* Sic igitur in præsenti casu senator secundo impetrans, cùm locum vacantem in senatu priùs occupaverit, & illius possessionem ceperit, sedendo, & loquendo, & aliter officium seu munus exercendo, idque ante præsentationem & receptionem primi, utique primo præferendus est.

Nec obstat text. *in cap. cum qui. & cap. si post-* 10
quam. de prabend. libro 6. ubi si duo à Papa recipiuntur in Canonicos, & secundo confertur præbenda, etiam ante receptionem primi, non valet collatio, sed revocatur, & præbenda primo impetranti confertur, quia illud est speciale in his, quibus à Papa Canonicatus confertur, quia eo ipso impetranti debetur præbenda, ac si etiam à Papa eidem collata fuisset: unde etiam ante ipsius impetrantis receptionem alteri secundo nequit conferri: secus verò in alijs impetrantibus ab alijs inferioribus, vel etiam in impetrantibus à Papa alias præbendas, *ut in d. cap. tibi qui.* & ita illud speciale firmat regulam in contrarium: unde, quia senator, cui confertur à Principe istud munus, non statim, nec eo ipso censetur collatus in senatu, non bene deducitur argumentum ex *d. c. tibi qui & cap. si postquam.* & ideo, si secundus impetrans ante primi receptionem locum & possessionem obtinet in senatu, præfertur, & antiquior reputatur.

Ex his omnibus in præsenti dubio, senatus 11
judicavit pro senatore, qui prius possessionem cepit, tenor autem decreti Senatus, id est ad verbum:

A de zanove de Março 1378. foi posto em duvida perante o Regedor em Rellação, se dous Desembargadores, ou mais, fossem providos por sua Alteza de Desembargo, qual delles devia preceder, se aquelle a que primeiro fus passada à portaria de merce, ou aquelle que primeiro tomou posse na casa, e assentou seus Desembargardores abaixo assinado que precedera o que primeiro tomou posse, vista à forma da Ordenação, & direito, & o stylo antigo do casa.

Hoc tamen limitatur, nisi senatores plures, si- 12
mul junctim de uno senatu ad alterum translati sint, vel plures senatores sint electi simul ad expeditores causarum gravaminum, ex eodemmet senatu: tunc namque decreto Regis Sebastiani per epistolam missam ad Rectorem senatus, quæ est in libro 6. relationis fol. 69. illi præferuntur, qui in senatu, seu officio aliquo antiquiores erant:

quod

quod non semel factum vidimus. Verba epistolæ sunt hæc:

13 *Alembrança que me fazeis dos desembargadores que ei ã necessarios nessa, casa tivea de os prover no principio de despacho despois das ferias, & ja devem de servir os mais delles, os quais ey por bem que precedam da maneira que precedião na casa do civel huns aos outros, como he ordinario, & se sempra fez, posto que alguns tenham primeiro posse feita à 4. de Dezembro de 1575.*

14 In his verò senatoribus, qui ab eodem senatu eliguntur ad expeditores gravaminum, sic anno 1583. decrevit Rex noster Philippus, & rector senatus de mandato Regis, id ita ordinavit, ut ego vidi, qui fui unus ex senatoribus electis, eo tempore, ad expeditorem gravaminum senatus supplicationis.

DECISIO IV.

Officialis, cui primum concessa est dignitas sine administratione, & sic titulariter, ut dicitur, si postea habeat ejusdem officij administrationem, an præferendus sit ei, qui post dignitatem, & ante ipsam administrationem sibi concessam, adeptus est simile officium cum administratione?

SUMMÆ.

1. *Tempore Regis Sebastiani septem tantùm senatores, ad expediendas causas gravaminum constituti erant, postea verò octo constituti sunt.*
2. *Si Princeps alicui dignitatis administrationem concedat, cui jam diu antea erat concessa, nihil de novo eidem concedit.*
3. *Senatores alij sunt actuales, alij vacantes, alij honorarij.*
   Qui vacantes dicuntur in duplici sunt differentia. ibid.
4. *Senatores honorarij, alij sunt per sedecillos, alij per insignia.*
5. *Ut quis dicatur Senator actualis, duæ pro forma substantiali requiruntur.*
6. *Senator extravagans, & pro aliquo senatore gravaminum officium exercens, non eo ipso dicetur actualis senator gravaminum.*
7. *Vacans Senator dici non debet, qui numquam fuit actualis senator.*
   Privatio præsupponit habitum. ibid.
   Actuales senatores præferuntur vacantibus. ibid.
8. *Ex ordine à Rege servato, in narratione nominum senatorum, antiquitas eorum dignoscitur.*
9. *Quid judicatum sit à senatoribus in hac causa.*
10. *Negligentia senatoris prioris in data, si passus est alium senatorem in possessione capienda esse priorem, sibi imputatur.*
11. *Intellectus ad l. penult. C. de consulibus. l. 12.*
12. *Alius intellectus ejusdem legis.*
13. *Alius intellectus prædictæ l. penult. ubi vide multa de materia.*
14. *Doctor modernus Cathedraticus præferendus est antiquiori non Cathedratico.*
    Doctor Antonio Soares, qui electus est ad officium expeditoris gravaminum titularis, ea conditione, ut certo tempore primariam Juris Civilis Cathedram in universitate Conimbricensi legeret, fuerunt alij prælati, qui medio tempore in senatu supplicationis, actuales expeditores facti sunt. ibid.
15. *Rex noster Philippus summa ratione statuit, ne deinceps, ho expeditores causarum gravaminum titulares crearentur.*

ALiud dubium in senatu controversum vidi, quod est hujusmodi: Rex noster Sebastianus, ex numero senatorum extravagantium senatus supplicationis assumpsit T. ad officium expeditoris causarum gravaminum, itx ut salarium illi officio competens haberet; voluit tamen prædictus Rex, ut dictus T. distributionem actualem non exerceret, eò quòd non plures gravaminum expeditores, quàm septem eo tempore constituerat in senatu supplicationis: postea M. ex senatore extravagante, expeditorem actualem gravaminum fecit, ita ut distributionem haberet, esset que de numero actualium, & salarium expeditoris gravaminum perciperet: & actus est tunc numerus ad octo expeditores gravaminum. Cùm is M. xctualiter serviret, Philippus Res noster cùm esset in regno Portugaliæ anno 1583. numerum expeditorum gravaminum in senatu supplicationis auxit ad decem, & prædicto T. senatori titulari gravaminum causarum permisit, ut de numero eorum, quos auxerat, esset, & distributionem cum cæteris acciperet: dicebat T. se præferendum esse M. quia priùs illo fuerat assumptus ad officium expeditoris, & nunc jam actualiter ex promissione Regis serviebat, & distributionem habebat. 1

Dati sunt judices ad quæstionem istam dirimendam, inter prædictos duos senatores: & coram illis allegavit T. litteras suas priores in data fuisse, & insuper possessionem priùs cepisse, & quod semper M. prælatus fuerat, in loquendo, sedendo, & in alijs, & ergo & nunc præferendus erat: siquidem actualiter serviebat, & distributionem habebat, & pro illo faciebat text. optimus *in l. penult. C. de consul. lib.* 12. ubi text. ait, quod in casu proposito Princeps nihil de novo dat, quod jam datum non esset: concessio namque in his terminis facta à Principe retrotrahitur ad tempus primæ concessionis, & ex eo tempore competit jus prælationis, ac si à principio officium actu exercuisset, & nunc iteraſſet, ut notxt Bart. & Plar. per illum text. notantes, quòd si alicui concedatur administratio dignitatis diu antè concessæ, non videtur de novo dignitas concedi, imò illis potietur honoribus, quibus potiretur, si eidem administratio concessa fuisset: qui text. valde pro dicto T. urgere videbxtur. 2

Quia tamen M. causa mellor visa fuit, ad faciliorem materiæ cognitionem præmittendum censeo, quòd in officijs hæc est distinctio (quo ad propositum præsens attinet.) Alij namque sunt xctuales, alij vacantes, alij honorarij; actuales officiales sunt, qui actu serviunt, & habent xdministrationem, & officij exercitium, *l. 2. C. ut dignitat. ordo servet in principe, ibi, qui actu positi, & in verficulo,* 3

sed administrateres. Vacantes sunt, qui aliquando administrationem habuerunt, & habere desierunt, quia concessa illis est utcumque vacatio, *gloss. in verbo, vacantibus, d. l. 2. & l. si. ibi, post depositam, C. de primiceriis, lib.* 10. quos idiomate nostro vocare possumus, *apesentados.*

4 Et hi sunt in duplici differentia: alij, qui præsentes, cingulum, id est, vacationem meruerunt, alij quibus absentibus illud missum fuit, & concessa vacatio, ut probatur *in d. l. 2. verf. secunde veniant, & in verficule, tertium vere*, & quia hi sunt extra ordinem & numerum actualium, dicuntur habere nomen sed non ordinem, *ut in d. l. ultim. ibi, non nomine.* Honorarij verò sunt, qui nomen sive titulum tantummodo dignitatis adepti sunt, sine administratione, & alij fiunt per codicillos, alij per insignia, ut probatur *in d. l. 2. verf. quartum honorarium.* Et puto per codicillos dici illos, *que tem carta de Desembargader.* Qui verò sunt per insignia, illi videntur, quibus *se concede semente o privilegio de Desembargader*, & hi etiam multo magis dicuntur habere solum nomen, sed non habere ordinem, *ut in d. l. fin. verf. qui vero.*

5 His ita præmissis: pro parte M. dicebatur, quod non poterat dici T. actualis expedior gravaminum: quia ad hoc, ut iniet nos dicatur quis actualis, duo requiruntur pro forma substantiali, alterum quod sit de numero, alterum quod actu & in rei veritate letviat, & exerceat distributionem competentem senatori numerario, id est, qui sit unus ex illis septem expeditoribus gravaminum causarum, quos statuit Novella nostri Regni, *parte 1. titulo 15. l. 14.* edita anno 1561. seu octo, qui postea sunt aucti, vel ex decem, quos statuit Rex noster Philippus anno 1583.

6 Patet hoc, quia senator extravagans, id est, carens officio, si pro aliquo senatore gravaminum, officium exerceat, non ob id dicitur actualis senator gravaminum, quia de numero non est. Gamma *decisione 1. numero 46. & sequentibus.* Item senator gravaminum, qui actu potest servire, nec servit, ut quia vacationem habet, non dicetur senator gravaminum actualis, quia licet sit de numero, tamen actu jam non servit. Idem est in eo expeditore gravaminum, qui ad aliud officium transfatus fuit in eodem senatu, nam statim, ut ei aliud munus committitur, actualis desinit esse, licet retineat omnia privilegia concessa expeditoribus causarum gravaminum actu servientibus, ex provisione quadam Regis Sebastiani lata anno 1578. 5. die Iunij, quæ est in libro 6. senatus fol. 223.

7 Cùm ergo hoc ita sit; dici minimè potest, quod T. fuerit unquam actualis senator gravaminum, quia nec de numero fuit, nec distributionem habuit, nec exercuit, & hoc planum, & indubitabile videtur; sed nec vacans eadem ratione dici potest, quia numquam fuit actualis, nec habuit administrationem, cujus vacationem impetrasse dici possit; vacatio namque, tamquam privatio, habitum præsupponit, *l. manumissiones, D. de just. & jur.* sed etsi diceretur vacans, utique M. qui erat actualis, præferendus T. erat, quia actuales præferuntur vacantibus, ut est text. *in d. l. 2. verf. sed administratores.* Cùm igitur prædictus T. nec actualis, nec vacans dici queat, à sufficienti partium enumeratione, reliquum est, ut honoralius omnino sit dicendus, quem titularem vocamus, quia nec in numero est, nec administrationem distributionis tenet, & tantummodò nomen, sive titulum dignitatis habet, juxta supetius dicta: cumque honorarius sit, M. qui actualis erat, illi omnino præfetti debebat. *per l. 2. verf. sed administratores.*

8 Confirmatur hoc & alio argumento, quia Rex Philippus, dum gravaminum expeditores instituit, illo tempore, quo T. distributionem habere cœpit, diploma emisit in hæc verba: *Os quais Desembargadores do agravo, ferão es dittes alem de M. que sa dantes o era.* inter illos verò, quos seriatim recensit, ultra M. qui jam actualis expeditor erat, & inter novitet creatos numerat T. in quo planè eidem novum locum tribuit, & M. in eo ordine antiquiorem esse significat.

9 Judicarunt itaque senatores, judices dati in hac causa, pro M. ut antiquiori in omnibus, & per omnia haberetur, non obstantibus his, quæ pro se T. allegavit.

10 Nec obstat prius argumentum, quod pro T. conficiebatur; nam respondebatur, quod prior data concessionis non faciebat T. actualem expeditorem, sed tantùm titularem, id est, priorem titulo, & sic præferri poterat, & deberet titularibus posterioribus, sed non actualibus, id est, actu officium gerentibus, *per d. l. 2.*

11 Secundùm non obstat, quòd prius possessionem ceperit, quia id fuit respectu officij titularis, non verò actualis, & possessio illa potetat operari, ut T. præcederet titularem aliquem, priorem in data, sed posteriorem in possessione, juxta gloss. *verf. alij dicunt, ibi, cum tamen non recipiatur in cap. capitulum, de rescript.* quia negligentia prioris in data sibi imputatur, quia passus est alium in possessione capienda esse priorem, ut est text. *in cap. sibi qui. in fin. de rescript. lib. 6.*

12 Ad *l. pen. C. de consul. libre* 12. quæ fortius urget, respondeti potest, procedere tatione privilegij, videlicet, ut ei, cui concedatur administratio dignitatis antea habitæ, concedatur etiam prælatio ex antiquiori tempore, nempe ex quo primum illi concessa fuit dignitas, ut hoc sit speciale privilegium vitorum consularium, de quibus ibi loquitur text. Pro quo pondeto verba (*Iteraſſe beneficie videatur*,) beneficio, inquam, id est, privilegio: loquitur enim text in consulari, qui non sit consul à plebe, & à qua creari debuit, juxta *l. 2. §. ex actis. D. de orig. jur.* sed impetrat à Principe, ut actu habeat, & exerceat consulatum, ut probant illa verba (*impetrate videlicet principali judicio*) & tunc dicit, quod beneficio, id est, privilegio speciali, censetur iterasse consulatum, quasi antea actu gesserit, & modò iterum actu gerat, cùm tamen antea actu non gesserit.

13 Vel & secundò melius respondeti potest, text. illum procedere, ut prælatio consulatis, facta consuli in actu, concedatur in honotibus, & privilegijs acquirendis, non verò in jam quæsitis. Nam si concurrat cum alijs consulibus, aut consularibus, in privilegio.

legio, vel loco petendo, quem illi prius quæsitum habeant, non præferetur illis, sed benè præferetur, si concurrant omnes ad petendum locum, aut privilegium nondum habitum aut quæsitum, justa dispositionem text. *in cæcit. quamvis de rescript. libro 6.* cujus meminit Joan. à Plat. *in d. l. 2. adfin.* & hæc responsio magis placet, pro qua pondero *d. l. ultim. ibi, in consequendis, &c.*

14 Tertiò potest etiam responderi; quòd d. l. pen. procedit, ubi officiales nullum habent numerum, nec ullo sunt constituti in ordine, ut erant consules, & viri consulares, qui fiebant Romæ: nullum enim habebant numerum, sed indefinitè, & promiscuè creabantur à plebe. *ut in d. Paragrapho ex actu.* & ibi notant DD. & de consularibus notatur *in toto titul. C de consulibus.* tradunt Alciat & Pyrrus ibi, quemadmodum creabantur milites, & modo apud nos creantur Doctores in universitatibus; hi enim nullum habent numerum, & consequenter nec locum, & tunc procedit, quod dicit dicta lex pen. ut qui ante habuit dignitatem, id est solum titulum, sine administratione, si postea ei concedatur administratio, potiatur honoribus, & privilegijs prælationis, quibus potiretur, si à principio administrationem actu habuisset, & ideo antecedet eos, qui post dignitatem, & ante administrationem sibi concessam habuerunt utrumque, nempe dignitatem cum administratione. Quod etiam in eo, qui patriciatum obtinuit, constitutum videtur *l. 2. C. de consulib.* ubi is, qui prior consul factus est, licet alius consul, & patricius postmodum factus eum interim præcesserit, tamen si postea ipse, qui prior fuerat consul, patricius etiam efficiatur, utique præferetur illi, qui post consulatum, & ante patriciatum sibi præferebatur, quia patriciatus postea obveniens retrotrahitur ad tempus adepti primum consulatus. Quod in Doctoribus Cathedraticis in universitate nostra Conimbricensi, ex statutis ipsius observatur, quòd Doctor Cathedraticus modernior procedat Doctorem antiquiorum non Cathedraticum: at si antiquior postea Cathedram consecutus fuerit, præcedet juniorem, qui prius Cathedraticus fuerat, & qui ea ratione illum præcedebat, argum. *d. l. 2. C. de consulib.* secus verò ubi aliquis esset locus, & numerus, quia tunc, si sunt certi, & numerati (Canonici exempli gratia in aliqua Ecclesia) si prius factus fuit aliquis Canonicus in illa, nondum habens locum, & alius posterior Canonicus prius locum obtinuit, & ejus possessionem, certè is præcedet, licet alius postea obtineat Canonici locum. *cap. tibi qui & ibi gloss.* Perus. *colum. 1.* & Archid. *colum. 2. de rescriptis. libro 6.* ubi inquit Archid. quod primo impetranti fuit primum jus quæsitum, quando non invenitur factum completum in persona secundo impetrantis, facit ad idem gloss. *in verf. alij dicunt, in cap. capitulum. de rescript. ibi, dum tamen non recipiatur secundus ante præsentationem priorum,* & facit text. & ejus ratio *in cap. quamvis, de rescript. libro 6.* & quod per illum notat Plat. *in d. l. penult. C. de consulib. libro 12.* citat aliquos Doctores in argumentum eorum, quæ dicta sunt, Antonius Gabriël. *libro 6. com. opin. conclus. 1. de majorit. & obed.* Sic in casu nostro, ubi certus numerus expeditorum gravaminum erat constitutus, si T. electus prius fuit senator gravaminum titularis, & extraoumerarius, & postea M. actualis, & numerarius, cum certo loco & distributione, etiam si postea T. actualis sit factus, & locus ei datus, & distributio, non ob id præcedet M. quia jus quæsitum habet in loco dato, cui præjudicare non potest nova illa concessio facta T. *per d. cap quamvis* quæ est vera ratio decidendi: aliqua tradit etiam de materia Alciat. *libro 5. pareg. cap. 10.* ex cujus dictis patet etiam intellectus ad *d. l. pen. C. de consulib. libro 12.* & vide Molin. *de primogenijs libro 2. cap. 23. num. 36.*

Lata ergo fuit sententia pro M. quod & antea in 15
senatu judicatum fuisse accepimus in simili casu contra doctissimum virum Antonium Soarium, qui per Regem electus fuit ad officium expeditoris gravaminum titularis; ea tamen conditione, ut primariam Juris Civilis Cathedram Conimbricæ legeret, certo tempore: cùm autem eo medio tempore alij essent in senatu expeditores gravaminum facti actuales, & cum distributionibus, isti tales præjudicio Antonio Suar. sunt prælati, etiamsi ipse postea actualiter in senatu servire, & distributionem actualiter habere impetrasset, finito illo tempore, quo jussus erat legere Conimbricæ.

Rex tamen noster Philippus summa ratione statuit, ne deinceps hi expeditores causarum gravaminum titulares crearentur, sed solum essent illi decem, qui actualiter distributiones haberent, ut superius dictum fuit.

DECISIO V.

De præcedentia senatorum palatij.

SUMMÆ.

1. *Utrum ille, qui prius actualem possessionem cæpit, & officium exercuit, sit præferendus illi, qui prior fuit in data, & prius litteras gratia per Cancellariam expedivit, in quibus continebatur, quod Princeps eum statim in possessionem mitteret.*
2. *Actualis possessio præferenda est civili & verbali à Principe data.*
3. *Princeps non intelligitur velle præjudicare in jure jam alij quæsito.*
   Clausula, qua à notarijs de consuetudine ponuntur, parum efficaces sunt. ibidem
4. *Epilogus eorum, qua attento jure communi in hac materia tenenda sunt.*
5. *In casu præsentis decisionis, primus senator negligens fuit, & ob id negligentia ei nocuit.*
6. *Utrum ille, qui prius actualem possessionem cepit, præcedat illum, qui provisionem regiam habet, in qua continetur, ut ei antiquitas currat, à tempore, & data prioris provisionis.*
7. *Provisio Regis non præjudicat juri jam alij quæsito nisi in litteris regijs de hoc expressa mentio fiat, cum derogatione præditi juris.*

ALij duo casus decisi fuerunt meo tempore non 1
dissimiles superius dicto, qui hujusmodi sunt.

Offi-

Officium Senatoris Palatij per Regem noſtrum Philippum duobus ſenatoribus datum fuit, D. prius, deinde verò R. qui tamen R. licet poſterior eſſet in data, prius actualem poſſeſſionem cepit, & officium exercuit per actus illos, quibus exerceri ſolet: cui D. movit quæſtionem, dicebatque, quod prior fuerat in data, & prius litteras gratiæ, & conceſſionis per Cancellariam expediverat, in quibus continebatur, quod Princeps ſtatim eum ipſum in poſſeſſionem mittebat, per hæc verba: (*Eque logo de ſentão avia por meſsdo de peſſedo dito officio.*) Unde contendebat le præferendum R eò quòd & prior in data, & prior in poſſeſſione eſſet, quandoquidem à Principe prius in eam miſſus fuerit verè, & efficaciter, licet actus prædicti officij non exercuiſſet.

2 Ex diverſo R. dicebat, ſe debere præferri, quia prius actualem poſſeſſionem cepiſſet, quæ præferenda erat illi civili, & verbali poſſeſſioni à Principe datę.

3 Item quia conſtabat, quod illa clauſula adjecta fuit, & poſita in litteris D. poſt ceptam poſſeſſionem actualem per R. & realem, quo caſu non intelligitur Princeps præjudicare voluiſſe juri quæſito ipſi R. arg. *l. 1. §. ſi quid à Principe, & §. merito D. ne quid in loco publ.* Gomez *in reg. de non tollend. jur. quæſit.* & probat fere in terminis text. *in cap. quamvis de reſcript. lib. 6.* & quod per illum tenet Platea *in l. pen. ad fi. C. de conſulib. lib. 12.* Deinde clauſulę illæ ſæpiſſimè ponuntur à notarijs, & ſecretarijs Regis de conſuetudine potius, quàm ut aliquid operentur, & ita parum efficaces ſunt ut tradit latè Pelaes *de majoritatibus, 1. p quæſt. 5. num. 3.*

4 In hac materia autem illa eſt diſtinctio facienda, attento jure communi; quòd ſi de data conſtat, prior in data, litteris expeditis, præferri debet, niſi ante præſentationem ſecundus poſſeſſionem ceperit, quia hoc caſu ſecundus prętertur, dummodo non interveniat dolus, ſeu negligentia primi cauſata per ſecundum, *cap. tibi qui. de reſcript. lib. 6.* ut eſt gloſſ. 1. *in cap. capitulum. de reſcriptis. verſ. alij dicunt, ibi, dum tamen non recipiatur ſecundus ante præſentationem prioris.* Quando enim intervenit dolus, aut negligentia primi, cauſata per ſecundùm, per quam præſentare prętermiſit litteras ſuas, tunc illi non eſt ſecundus præferendus, quantùmvis poſſeſſionem prius apprehenderit, per text. *in d. cap. tibi qui. in fine.*

Si non apparet de data, præfertur, qui prius poſſeſſionem cepit, *cap. ſi a Sede Apoſtolica, de prabend. libro 6.*

Si non apparet de poſſeſſione, tunc, qui primo præſentavit. *cap. duobus, Paragrapho ſi vero. de reſcript. lib. 6.*

Si non conſtat de præſentatione, tunc is, qui à ſuperiore digniore impetravit. *d. cap. ſi à ſede & d. cap. duobus, in principio.*

Quod ſi omnia ſunt paria, tunc eſt locus gratificationi. gloſſ. *in verbo, concurrant. in d. cap. duobus,* vel ſorte dirimatur, gloſſ. magna *in fin. in cap. quoniam Abbas, de officio deleg.* quę loquitur in delegato, à duabus partibus impetrato ſub nomine ambiguo, & dubitatur, de quo ſenſerint, hæc de jure diſpoſita ſunt.

5 In noſtro vero caſu, primus ſenator negligens extitit, ita ut mora ſua ei nociva eſſe debuerit, & ita fuit pro R. judicatum, *reg. mora,* ubi Dynus *de reg. jur. lib. 6.*

Alter caſus fuit inter B. & I. in quo dubio allegabat B. pro ſua parte, Regiam proviſionem, per quam factus erat, & creatus ſenator Palatij, tali die datam. Poſtmodum verò electus fuit ad idem officium ſenatoris Palatij I. qui tamen prius actualem poſſeſſionem cepit: cumque quæſtio inter illos penderet, Rex noſter Philippus miſit B. ad certum negotium ex commiſſione ſua, ratione cujus abſens fuit, deditque ei aliam proviſionem, in qua continebatur, ut ei antiquitas curreret in dicto officio ſenatoris Palatij, à tempore & data prioris proviſionis. 6

Dati ſunt judices ad cauſam hanc, & controverſiam dirimendam, qui pro 1. ſententiam tulerunt; quamvis enim pro parte B. adduci poſſet text. *in d. l. pen. C. de conſulib. lib. 12.* & tradita per Tiraq. *in tract. le mort. p. 5. declarat. 3. num. 16. & 18.* tamen reſponderi poteſt ad d. legem pen. pro ut ſupra *dec. 4. num. 12. 13. & 14* & proviſio illa regia ſecunda data B. ut illi currere antiquitas à tempore prioris proviſionis non poterat prejudicare I. in jure, quod ei jam quæſitum erat, per actualem poſſeſſionis apprehenſionem, cum expreſſim per Regem in poſterioribus litteris B. derogatum ei non fuerit, ut eſt text, optimus *in d. cap. quamvis. de reſcript. lib. 6.* tradit Plat. *in d. l. pen. C. de conſulib. lib. 12. ad fin.* Hęc de prędecedentia ſenatorum ſufficiant, quę diffuſius tractare volui, quia ſępè poſſunt ſimiles caſus occurrere. 7

DECISIO VI.

Quis ordo ſervandus ſit in votis ſenatorum.

SUMMÆ.

1. *Forma ſenatoribus circa prælationem votorum danda per Ordinationem Regni, & qui numerus ſenatorum dari debeat in proceſſibus.*
2. *Per ordinationem antiquam, in proceſſibus criminalibus capitalibus, non minor numerus quinque ſenatorum dari poterat: major tamen dari non prohibebatur, quod per legem Dominicam emendatum fuit.*
3. *Majoris parti votorum ſemper ſtandum eſt. & n. 4. In paritate votorum, Rector ſenatus votum dat, quod tamen raro fit. ibidem. Ponuntur aliqui caſus, in quibus Rector ſenatus votum dat, remiſsive. ibidem.*
5. *Majoris parti votorum ſemper ſtatur, etiam ſi major pars ſit minus peritorum, & minor pars magis peritorum.*
6. *Caſus in quibus ſtatur minori parti votorũ. & n. 7.*
8. *Junior in dignitate aut officio, incipere debet in votando: & redditur ratio. ſtylus ſenatus approbatur, quod intelligo, ut num 9.*
10. *Auguſti Cæſaris in hac re quæ fuerit cautela.*
11. *Caſus in quibus in ſenatu antiquiores votum prius dant, quod intelligo, ut num. 12.*
13. *Judex principalis cauſa, ſeu proceſſus, licet antiquior, prius votum dat.*

14. *Sena-*

14. *Senatores in ſenatu cavere debent à cellisquijs privatis, & graves eſſe debent.*

15. *Senatores ſecreta rerum, quæ in ſenatu geruntur, detegere non debent.*

PEr regiam ordinationem noſtri regni *lib. 1. titul. 1. §. 23. & §. 27.* datur forma ſenatoribus, circa prælationem eorum votorum, qui autem ſenatorum numerus dari debeat in proceſſibus, diſponit eadem *l. regia §. 9. & §. 29.* qui numerus auctus fuit per extravagantem *l. 5. tit. 5. part. 1. & l. 19.* & per legem, quam Dominicam vocamus. §. 24.

2 Illud verò notandum eſt, quòd per d. Ord. §. 9. non prohibebatur, quòd in proceſſibus criminalibus capitalibus major numerus quinque ſenatorum daretur, ſed ſolùm ille §. diſponebat, ut non minor quinque dari poſſet, & ſic in initio cauſæ major numerus dari poterat, & hoc innuit verbum illud, (*ac menos*) poſitum in illo §. quod etiam ponitur in Ordin. *lib. 1. tit. 29. §. 18. & lib. 5. tit. 49. §. 2.* Immo per Ordin. *lib. 1. titul. 1. §. 28.* hoc Rectori ſenatus jubetur, & ejus arbitrio committitur, juxta formam ibi præſcriptam; nunc verò per leg. Domioicam §. 24. lex ſenatores dantur.

3 Semper autem ſtandum eſt majori parti votorum, per Ordin. *d. titul. 5. §. 27.* ibi (*Eo que à major parte dellos, &c.*) quod ſi fiot vota æqualia numero, tunc iple Rector ſenatus votum dabit, & prævalebit ea pars, cui ipſe adhæſerit *d. §. 27.* Quod tamen numquam meo tempore in ſenatu factum vidi, ut Rector juſtitiæ votum daret in paritate votorum, aliqui tamen ſunt caſus, in quibus Rector juſtitiæ votum dat, etiam in diſparitate votorum, ut in Ordin. *lib. 1. titul. 5. §. 5. & libr. 1. titul. 9. Paragraphe 6.* cum alijs, quos videbis & notabis.

4 Quod autem ſemper ſtetur majori parti votorum, probat etiam Ordin. *lib. 5. tit. 4. §. in fin* & extravagana *1. d. tit. 5. l. 8. in principe:* de jure communi eſt gloſſ. *verbe, rationabiliter, in cap. 5. de ijs, quæ fiunt a majori parte capitul. & in cap. anditis, de elect. & in cap. cum omnes, de conſtit.* notat. Bald. *in l. 1. q. 4. D. cujuſque univerſ. nomin.* notatur ad *l. quod major. D. ad municipal.* nam pro plurium ſententia præſumitur, *cap. prudentiam, in principio*, ubi gloſſ. & Doct. *de officio deleg.* tenet Afflict. *deciſione 5. num. 4.* facit *l. 7. tit. 4. lib. 2. nova recopilationis legum Regni Caſtellæ.*

5 Quod amplia procedere, etiamſi major pars eſſet minus peritorum & minor pars eſſet magis peritorum, quia nihilominus ſtabitur majori parti, quamvis hi ſint minus periti, quia pro conſilio plurimorum præſumitur, ut ſuperius diximus: notat Alexand. *conſ. 40. volum. 2.* & ita fuit concluſum in ſenatu Neapolitano, ex Afflict. *deciſione 1. numer. 4.* ubi dicit, quod in prædicto ſenatu ita ſemper fuit obſervatum, & quod non valet conſuetudo, quod in actibus gerendis non ſtetur majori parti, ut notat Imol. *in d. cap. 1.* allegat etiam *cap. ſi tranſitus 79. diſtinct.* & gloſſ. nit. *in cap. cum olim. de re jud.* circa quod tamen vide elegantem epiſtolam Plinij junioris *l. 2. ad Arrianum epiſtol. 12.* & ibi ejus commentatorem Caſſaneum, *l. 7. titul. 4. lib. 2. nova recopilationis legum Caſtellæ.*

A liquando tamen prævalent pauciores, quando 6 videlicet Rector ſenatus conſulit vota ſenatorum, non de neceſſitate, ſed voluntariè: tunc enim poteſt ſequi vota pauciorum, ſi ita velit, ut aliquando vidi; ſecus vero, ubi lex formam præſcribit ſenatoribus ad votandum: tunc enim ſemper, ut diximus, ſtandum eſt majori parti votorum, ex Ordin. *lib. 5. tit. 1. §. 27.*

Si etiam Princeps ita vult, ſtatur votis paucio- 7 rum, qui tamen ſunt majoris auctoritatis, ut in caſu Ordin. *lib. 3. tit. 78. 6. penult.* ibi (*de tanta auctoridade*) quod notandum eſt.

Sed quis incipere debet in votando, quæſtionis 8 eſt? & dic, quod junior in dignitate aut officio, id eſt, qui noviſſimè, & ultimo loco aſſumptus eſt in numerum ſenatorum. Afflict. *d. deciſione 1. n. 7.* qui dicit ſic in ſenatu illo obſervari, quod & de noſtro ſenatu teſtatur Gamma *deciſione 1. numer. 13.* & de ſenatu Pedemontano Octavianus *deciſione 1. n. 51.* deinde alij ſenatores debent votũ dare, ordine ſucceſſivo, aſcendendo uſque ad priores, & antiquiores in ſenatu, non ætate, ſed loco. Hujus autem rei illa redditur ratio: ne ſcilicet minores formident declinare à ſententia majorum, ut dicit Nicolaus de Lira *ſuper Exodo cap. 23. in gloſſa, verſ. nec judicio*, & ubi ait, quod hunc modum ſervant in votando Doctores Theologi in univerſitate Pariſienſi, incipiendo vota ab illis, qui ſunt juniores in magiſterio, refera Afflict. *d. deciſ. 1. n. 6.* qui allegat Bald. *in cap. cum olim. de conſuetudine*, ubi dicit, quod antiquiores clerici in clericatu, & Doctores in Doctoratu debent habere primum locũ, & deinde ceteri per ordinem, pro quo eſt gloſſ. *in cap. placuit 16. diſtinctione*, & hoc tenendum eſt, licet aliqui dicant, quod ſeniores, & prudentiores debent prius votare. Bald. *de controv. fendor. apud pares term.* alij quod digniores. *cap. quia tu. 50. diſtinctione*, notatur *ad l. ſiquis ex argentarijs D. de edends.* refert Afflict. *ubi ſupra, num. 7.* Sed tamen apud nos obſervatur de ſtylo antiquiſſimo ſenatus, id quod prius diximus facit in confirmationem *l. 6. titul. 4. libro 2. l. 43. tit. 5. eod. lib. nova recopilationis legum regni Caſtellæ.*

Eſt tamen hoc intelligendum inter ſenatores, 9 extravagantes quos vocamus, id eſt, officio carentes: ſi enim ſenatores officia habentes vota dederint, ille poſterior erit in votando, qui dignius officium habet, ut tradit Gamma *d. deciſione 1. n. 13. cum ſequentibus*, quem legito.

Illud hic obiter adnotandum duxi, Auguſtum 10 Cæſarem, quando ſenatum rogabat, de more, pro legibus condendis, ea uſum fuiſſe cautela, ut in rogandis ſenatoribus, nullum ordinem ſervaret, ſed ex arbitrio, modo huoc, modo illum interpellaret, ut ita unuſquiſque, quo tempore votum proferre debebat, maturè cogitaret, quid de ea re reſponſurus eſſet, neſciens, an fortaſſe primo loco dicturus eſſet ſententiam, ut auctor eſt Suetonius Tranquil. *in ejuſdem Imperatoris Auguſti Cæſaris vita cap. 35.* quam cautelam optat Aymon Rivalius *in Hiſtoria jur. civilis lib. 3.* ut Regij præſides ſervarent, in ſententijs rogandis, ne forte aliqui ſint, qui per imperitiam ſpectent aliorum ſententiam, ut illam ſequantur, quod aliquando fieri ſolet.

Hunc morem ſervatum in ſenatu non vidi, 11 quam-

quamvis tamen alium similem aliquando Rector justitiæ meo tempore servabat, ut nempè promiscuè juberet senatoribus vota dare, prout senatores locum acceperunt in mensa magna (quæ illi dicitur, ubi Rector justitiæ sedet, Ordin. *lib.* 1. *tit.* 70. §. 1.) absque ordine, & prærogativa antiquitatis, ut sæpè accidit, & sic eveniebat multoties, ut seniores, & antiquiores in senatu & in officio priùs vota darent, quàm noviores, seu juniores, ut & notat Afflict. ubi suprà, *d. n.* 7. *vers. fuit dictum.*

12 Hoc tamen in senatu rarò fieri vidi, & non in alia mensa, præterquam in magna, coram Rectore senatus, nec nisi quo casu Rector consulit senatores super aliquo casu de stylo senatus, seu super intelligentia alicujus Ordinationis, juxta Ordin. *lib.* 5. *tit.* 58 §. 8. aut aliquo alio casu non tangente decisionem alicujus processus. Nam in decisione processus, semper ordo ille observatur, ut juniores votare incipiant, & convenit, ut hic ordo semper observetur in omnibus casibus, & tam in mensa magna, quàm in aliis minoribus.

13 Adverte etiam, quòd supradicta fallunt, ubi aliquis senator, licet antiquior aliis, est judex alicujus processus, seu ordinarius, seu delegatus; quia eo casu is judex primo loco votum dat. Ord. *lib.* 1. §. 23. ibi (*Eo casu de facto.*) & postea qui novissimè in senatum, seu in consilium intravit, ita notanter advertit Afflict. *d. decis.* 1. *in fin.* quod & senatus noster servat.

14 Senatores autem ad illud summè attendere debent, ne in senatu tempus consumant in colloquiis privatis, sed causas diligenter expedire curent, ut jubet Ordin. *lib.* 1. *tit.* 1. §. 11. facit text. *in cap. in loco benedictionis* 5. *q.* 4. tradit Afflict. *in const. Neapolitanis, rubrica* 45. *n.* 63. *lib.* 1. convenit enim hoc & brevitati causarum, & gravitati senatorum, quę in senatu maxime necessaria est, juxta illud Ovidij (si is est) ad Pisonem (*Mira jubeſt gravitas inter fera.*) Gellius *noct. atticarum lib.* 14. *cap.* 4. & in hoc maximè providendum est per præsidem senatus ; conducit namque hoc plurimum ad brevem causarum decisionem.

15 Itidem convenit maximè, ut senatores secretum nullum detegant eorum, quæ in senatu geruntur; tenentur namque hoc servare sub juramento præstito ab illis in ingressu senatus. Ord. *lib.* 1. *tit.* 1. §. 1. & *lib.* 5. *tit.* 80. §. 9. facit *l.* 1. §. *in qui. D. de falsis*: Bossius *tit. de carcerato fidejussor. Tomus. num.* 30.

4. *Resolutio decisionis, & ratio illius.*

5. *Intelligitur Novella Regni l.* 19. *tit.* 5. *p.* 1.

6. *Intelliguntur l. inter partes, & l. diem proferre, § si plures D. de arbitris.*

Circa hanc reductionem in causis criminalibus habemus Novellam regni *p.* 1. *tit.* 5. *l.* 19. §. Si enim tres sunt concordes in condemnatione, & duo in absolutione, licet tres discrepent in modo condemnationis, seu in tempore exilij, condemnatio reducitur ad minorem; quod etiam, quando fuerint sex, intelligendum est; per l. enim Dominicanam §. 14. quando casu criminalis est hujusmodi, ut pœna mortis imponenda sit, sex senatores in expeditione processus requiruntur; quæ tamen lex dominica à jure communi discrepare videtur, ut hoc obiter dicam, notatur *ad cap.* 2. *de arbitr.* numero namque impares esse debebant. 1

In causa tamen quadam civili, dubium fuit in facti contingentia, in reducendis votis senatorum ad concordiam, circa decernendam justam pensionem in casu *l.* 2. C. *de rescindenda vendit.*, nam unus ex senatoribus dicebat, centum & viginti esse justam pensionem, alius centum quinquaginta, alius centum quadraginta, alius ducenta. Quærebatur, nrùm hi senatores, qui erant in revocatione sententiæ, essent reducendi ad minorem summam, cùm in majori summa minor contineatur, *l.* 1. § *si stipulanti D. de verb. oblig. l.* 3. §. *si plusquam D. de statu lib.* & ita in summa illa (*de cento & quarenta, & de cento & cinquoenta*) inest summa alia, (*de cento & vinte.*) 2

Et ita videbatur, quod essent reducenda vota illa senatorum ad minorem summam tum ex *d. Novella supra allegata*, tum etiam *ex l. inter partes D. de re jud.* ex & *l. diem proferre* §. *si plures D. de arbitris*, quibus juribus probatur, judices discordantes in summis, in minorem consemire videri, hisce verbis, (inde quæritur apud Julianum, si ex tribus arbitris, unus quindecim, alius decem, tertius quinque condemnent, qua sententia stetur, & Jnhanns scribit, quinque debere præstari, quia in hanc summam omnes concesserunt.) Idem Juliano placuit *in d. l. inter partes* (ibi, *diversis summis condemnent judices, minimam sectandam esse, Johannes scribit*) idem probat text. *in cap.* 1. *de arbitris lib.* 6. & ibi notant scribentes, Covarr. qui alios refert, *variarum resolut. lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 6. 3

In præsenti tamen casu, aliud senatoribus placuit, ea ratione, quia in causis civilibus jubet l. nostra regia discurri per omnes senatores, qui gravaminum expeditores dicuntur, donec tres concordent. Ordin. *lib.* 1. *tit.* 4. §. 1. Novella regni *part.* 1. *tit.* 5. *l.* 8. 4

Nec obstat *d. Extravagans p.* 1. *tit.* 5. *l.* 19. quia loquitur in causis criminalibus, in quibus discordantibus votis circa summam pœnæ, limitat judicum numerum, & jubet ad concordiam reduci, modo, & forma superius dicta, ne sequeretur absurdum, ut si duo essent in absolutione, & tres in varij exilij condemnatione, sequentes fortasse capitaliter damnarent, cum super capite, id est, mortis absolutione, esset reo jam quæsitum jus. 5

Non etiam obstat *d. l. inter partes, & §. si plures, d. l.* 6 6. *diem proferre*, quia loquuntur in judicibus arbitris, qui nō poterant esse plures, nec pauciores. Nos autem loquimur, ubi plures sunt senatores expeditores

DECISIO VII.

De senatorum votis ad concordiam reducendis.

SUMMÆ.

1. *Quomodo vota senatorum reducantur ad concordiam, in causis criminalibus, remissive.*
2. *Quomodo vota senatorum reducantur ad concordiam, in causa civili, ex remedio l.* 2. *C. de rescin. vend. In majori summa, minor sentietur. Ibidem.*
3. *Judices discordantes in summis, in minorem consentire videntur.*

ditores gravaminum, per quos diſcurri debet proceſſus, donec tres conveniant, vel duo, vel plures, prout opus fuerit, & qualitas negotij poſtulaverat. *l. 8. tit. 1. parte 1. extrav.* & ita decretum fuit in ſenatu: quod notandum maxime eſt, quotidie namque in facto accidere.

DECISIO VIII.

De ſalarijs ſenatorum.

SUMMÆ.

1. *Rector juſtitiæ ſenatus ſupplicationis, ſenatoribus ejuſdem ſenatus ſalaria perſolvere jubet.*
2. *Salarium ſenatoribus conſtitutum, & illis debitum, quonam tempore ſit ſolvendum?*
3. *Officiali, cui committitur officium pro certo ac definito tempore, ſalarium integrum debet illi ſolvi in principio temporis: quem etiam precedit in Rectoribus terrarum.*
4. *Idem dicendum eſt, in legatis Reipublicæ ad Principem miſſis.*
5. *Si ſalarium ſolvatur tantùm pro labore, ut laboris merces, tunc debetur in fine temporis.*
6. *Si ſalarium ſolvatur partim pro labore & opere, partim pro expenſis, tunc ſolvendum eſt in fine temporis, ſeu pro rata operarum.*
7. *Hoc tamen applicari non poteſt ad Præſides provinciarum, quos Correctores dicimus, ſeu ad judices civitatum, & oppidorum.*
8. *Certum ſalarium annuum, quod præſidibus debetur per quatuor vices & ſolutiones illi ſolvitur, quas vulgo vocamus (quarteis.)*
9. *Solutiones anticipatæ factæ judicibus, ſi moriantur, antequam adimpletum ſit totum tempus, utrùm ab eis repeti poſſint?*

Si poteſtas alicujus civitatis decedat, nondum officij tempore præfinito, ipſi, aut ejus heredi debetur integrum ſalarium. ibidem.

10. *Officialis, qui incepit ſervire pro certo, ac limitato tempore, ſi ante illud finitum decedat, an conſequatur totius reſidui temporis ſalarium?*
11. *Hujuſmodi Officiales cenſentur locare operas ſuas.*

Ubicumque ſuſcipitur officium, interveniente mercede, contrahitur locatio. ibidem.

12. *Qui locat operas pro aliquo tempore, totius temporis mercedem accipere debet, licet eas non præſtiterit, dum tamen per eum non ſteterit, quominus eas præſtet.*

Advocatus, qui locavit operas, pro agendo cauſa intra certum tempus, ſi moriatur, conſequitur reſidui temporis ſalarium, & illud reſtituere non tenetur ſi in principio recipiat. ibidem.

13. *Si unus, ex duobus ſiſes patronis decedebat inchoato anno, vel nondum finito, totius temporis ſalarium tranſmittebat ad heredes.*
14. *Idem erat, ſi aliquis Agentium in rebus decedebat ante annum finitum.*
15. *Idem obſervabatur in Proximo ſacrorum ſcriniorum.*
16. *Idem etiam in Domeſticis ſtatutum erat.*

Domeſticorum privilegium erat, quod etiam ſequentij anni ſtipendium illis concedebatur. ibid.

17. *Idem in comitibus legati obſervandum eſt, eo defuncto, ante tempus legationis elapſum.*

Secus erit, ſi eum alijs legatis, eodem tempore inſervierint, vel ſi legatus removeatur, & detur illi alij ſucceſſor. ibidem.

Hoc in perſonis ſpecialibus ſtatutum, habet vim regulæ generalis. ibidem.

18. *Reſponſio ad quæſtionem principalem.*
19. *Quando unica ſalarij quantitas præſtanda eſt pro tota anno, aut biennio, ſine ulla mentione, aut temporis diſtinctione, tunc totum ipſum ſalarium debetur.*
20. *Si magiſtratus decedat, incepto quarterio, totius quarterij mercedem, ac ſi viveret, conſequitur.*
21. *Idem in ſenatoribus erat dicendum, qui ſine præfinitione temporis ſervunt in ſenatu, & ſolvitur illis ſalarium ſingulis tribus menſibus.*
22. *Contrarium tamen apud nos ſervatur, cujus rei ratio hic ponitur.*
23. *Rex aliquoties concedit heredibus defuncti ſenatoris, ut ſalarium totius quarterij habeant, licet defunctus moriatur in principio quarterij.*

Idem dicendum in ſalario totius anni, (ſi ejus erat qualitatis, ut in anno ſolvatur) ſi modico tempore moriatur. ibidem.

24. *Reſponſio ad l. ſi uno. §. cum quidam D. locati.*

Non tenentur ad intereſſe, qui culpam non commiſit. ibidem.

25. *Reſponſio ad l. hit ſcholaribus, & ad l. pen. §. fin. Cod. de erogat. milit. annon. lib. 12.*

Advocatus militi comparatur. ibidem.

26. *Reſponſio ad l. 1. C. de Principio. lib. 12.*

Reſponſio ad l. ſi quiſquam. C. de condict. ob cauſam, & ad l. Advocationis C. eodem.

27. *Reſponſio ad l. Petitionem §. autem. C. de advocat. diverſ. jud.*
28. *An officialis, qui paravit ſe ad officium inchoandum, illud tamen non eſt ingreſſus, ſalarium menſtruum aut annuum tranſmittat ad heredes.*
29. *Officialis, qui paravit ſe ad officium inchoandum, regulariter ſalarium tranſmittit.*
30. *Senatori ægroto ſalarium debetur, quod tamen non precedit in famulo ægroto.*

Senatori abſenti, de licentia Regis, vel prefecti prætorio, ſalarium debetur. ibidem.

Abſens enim licentia, quoad hoc, pro præſenti habetur. ibidem.

Famulo abſenti ſine licentia domini, ſalarium non debetur. ibidem.

31. *Salarium officij ſenatorij, & cujuſque alterius officialis, numquam incipit deberi, niſi à die capiæ poſſeſſionis, non autem à die data.*

In annonis civilibus vulgè (tenças) à tempore gratia facta ſolvuntur. ibidem.

Beneficium principis quàm plenissimè interpretatur. ibidem.

32. *In ſalarijs ſenatorum non poteſt fieri ſeyſina, ſeu arreſtum.*

Arreſtum fieri, quid ſit. ibidem.

Sequeſtrum, ſeu ſequeſtratio differt ab arreſto. ibidem.

33. *Salaria præſidibus provinciarum (qui corregedores vocantur) expenſis Regis ſolvuntur.*

De bonis conſiliorum apud nos ſolvuntur Apoſentadoria. ibidem.

34. *Officialis qui culpa sua ab officio removetur, pro aliquo tempore, perdit salarium illius temporis.*

Hoc ita judicatum fuit anno 1584. & etiam locum habet, licet officialis per sententiam absolvatur.

Officialis, pro tempore quo fyndicatur, salarium habere debet, dum officium vacat, & ita apud nos ex stylo servatur. ibidem.

35. *Ex supra dictis declarari possunt nonnulla leges Regni Castellæ.*

1 PEr legem regiam *lib. 1. tit. 1. §. 34.* disposition extat, ut Rector justitiæ senatus supplicationis, senatoribus ejusdem senatus salaria persolvere jubeat.

2 Petit igitur locus is, ut illam quæstionem tractemus, quonam scilicet tempore, senatoribus salarium illis constiturum, & debitum, solvendum sit? vidimus namque super hoc maximum dubium.

3 Et in primis Bart. & post eum Alex. *num. 4. in l. diem functo. D. de officio assessorum*, agens de officiali, cui committitur officium, pro certo, ac definito tempore, puta unius anni, vel biennij, existimat, quòd salarium integrum debet illi solvi in principio temporis: idque quando solvitur ei non solùm pro suo labore, ut merces, sed etiam quando solvitur pro expensis totius familiæ, unde infert, quòd ea ratione, debet solvi Rectoribus terrarum in initio gerendi officij, pro toto tempore, in quo Alex. *ubi supr.* sequitur Baldum, & Paul. *ibidem.*

4 Idem dicendum est in legatis Reipublicæ, ad Principem missis, quia salarium debet illis confestim in initio solvi, quia non tam pro labore solvitur, quàm etiam pro sumptibus faciendis, juxta officij qualitatem, ac decentiam, per *l. legatus antequam §. si quis D. de leg.* ita Alexand. *ubi supra num. 5.* qui alia jura citat, & videndus est D. Barbosa *in leg. de divisione num. 6. D. solut. matrimonio.*

5 Si autem salarium solvitur tantùm pro labore, tamquam laboris merces, tunc debetur in fine temporis, argum. *l. si colono D. de fidejuss. & l. si servus communis Mævij. §. fin. D. de stipul. servor.* & ideo infert idem Alexand. *d. num. 4.* quod assessori solvitur in fine, quia debetur illi salarium tantùm pro labore.

6 Si verò salarium debetur partim pro opere & labore, partim pro impensis, ut est pecunia, quæ datur præsidi & ejus officialibus: tunc videtur, quòd sit solvendum in fine, sive pro rata operarum, secundùm Alex. *ibi numer. 5. ad finem.* Quamvis *in vers. tamen, & numer. 5.* teneat, quòd in principio dixerat, *& numer. 7.* Intelligit hoc non solùm in dictis præsidibus, & eorum officialibus, sed etiam in advocatis.

7 Hoc tamen applicari non potest ad præsides provinciarum, quos Correctores vocamus, seu ad judices civitatum, & oppidorum à Rege missos, quos vocamus *Juezes de fora*, nec ad senatores, his namque certum salarium apud nos constitutum à Rege est, & quasi ex conventione. *l. 1. §. si convenerit. D. depositi.* ad quam semper arenditur, Bart. *in d. l. diem functo. num. 1. in principio.* Quamvis prædicti præsides provinciarum, & judices, pro certo tempore, & illo limitato, mittantur: & constitutum etiam est, ut prædictum salarium annuum illis solvatur, fiantque solutiones quatuor vicibus in anno, & dicuntur hæ vices apud nos quarteis, & in fine uniuscujusque quarterij, id est, in fine trium mensium, quamvis aliquando ad supportandos sumptus, eis fiant aliquæ solutiones anticipatæ, id est, in principio quarterij.

Dubitari igitur contigit, si aliquis ex his moriatur, postquam inceperit fungi officio, antequam tamen adimpleverit totum tempus, ratione cujus ei anticipatæ solutiones factæ fuerunt, an poterunt ab eis repeti, cùm tempus non compleverint. 8

Et dici potest, quòd non, ex text. notab. *in l. 1. §. 9 divus*, ubi Bart. *D. de var. & extraordinar. cognit.* qui text. loquitur, quando agitur de repetitione salarij, secundùm Fulgos. relatum ab Alexand. *in d. l. diem functo. num. 15.* quamvis Alexander ibi reprobet istum intellectum *ad d. §. divus*, & ex superius dictis inferunt etiam, quòd si potestas civitatis alicujus decedit, nondum finito tempore officij, debetur ipsi, aut ejus heredi integrum salarium, ac si toto tempore servierit, quia non stetit per eum, quo minus ad finem temporis operas suas præstitillet, & munus suum expleviſſet, ut in advocato probat *d. §. divus*, per quem hoc tenet Bartol. *in l. diem functo. in principio.* & Alexand. *ibi num. 13.* qui & pro hac opinione allegat *l. matriculam C. de agent. in rob. l. si quis in curia, Cod. de prox. sacror. l. 1. C. de primipilo lib. 12.* & allegat etiam Bart. Ang. Salic. & alios idem tenentes, respondetque ad contraria, ut apud eum videre licet. Contrarium tamen tenuit Bertrandus de monte Faventino, Jacobus Butrigarius, Rycardus, Salicetus, & Fulgos. *in d. l. diem functo.* relati ibi ab Alexand. *d. numer. 13.* qui alios etiam refert, & eorum fundamenta, pro quibus facit *l. partita 2. gloss. 1. part. 3. fol. 19.*

Tu verò in hac quæstione, utrùm scilicet officialis, qui incepit servire, pro certo, ac limitato tempore, si ante illud finitum decedat, an consequatur totius residui temporis salarium, & illud ad heredes transmittat? sic resolve. 10

Quòd tales officiales censeantur locare operas suas, ut probatur *in l. diem functo. D. locati d. 1. §. divus.* & tenent omnes Doctores post gloss. *in d. l. diem functo.* ubi loquitur de legato, & præside, & eorum comitibus, & assessoribus; & facit, quod, ubicumque suscipitur officium interveniente mercede, contrahitur locatio, & conductio, *§. ult. instit. de locato.* 11

Hoc præmisso, Regula est, quòd qui locat operas pro aliquo tempore, totius temporis mercedem accipere debet, licet eas non præstiterit, dum tamen per eum non steterit, quominus eas præstaret, tex. est magistralis *in l. qui operas. D. locat.* Capie. *decisione 125.* Hinc est, quòd advocatus qui locavit operas pro agenda causa intra certum tempus, si ante moriatur consequetur residui temporis salarium: & si illud in principio recipiat, non restituet postea, sed ad heredes suos transmittit, *dict. leg. qui operas. in fin. & leg. 2. §. divus. D. de variis & extraordinar. cognit.* 12

Hinc etiam fit, quòd sit unus ex duobus fisci patronis, qui singulis annis eligebantur, *l. binos. C. de advocat. diversor. judic.* decedebat inchoato tempore, 13

pore, nondum tamen finito, totius anni salarium transmittebat ad heredes *l. post duos. C. eodem tit.* Cui non adversatur text. *in l. potionem. §. quando autem. C. eodem*, quia respondetur, ut inferius habes, & tunc fortè in ejus locum interim alius non sufficiebatur, sed Collega usque ad finem anni solus serviebat, arg. text. *in d. l. matriculam. ad finem.*

14 Hinc etiam est, quòd Agentium in rebus aliquis, qui quotannis eligebantur, intra certum numerum, si quis ante annum finitum decedebat, totius anni stipendium ad heredes transmittebat, *d. l. matriculam. Cod. de agentib. in rebus. lib.* 12.

15 Hinc etiam est, quòd idem servatur in proximo sacrorum scriniorum, per text. *in l. si quis in sacr. Cod. de proximis sacror. scriniorum. lib.* 12. *ibi, ante completum, & ibi, residuo tempore.*

16 Idem etiam in Domesticis statuitur *in l. fin. C. de domestic. lib.* 12. *ibi, do illo anno*, ubi tamen speciale videtur privilegium, quateus etiam alterius anni sequentis stipendium concedit heredibus domestici defuncti, ut ibi per glossam, quæ hoc dicit esse mirabile.

17 Hinc etiam comites legati, eo defuncto ante tempus legationis, consequuntur totius residui temporis salarium. *d. l. diem functo, in primo respons.* : nisi eodem tempore cum alijs legatis servierint, vel nisi legatus non decedat, sed removeatur, & detur illi successor, cum quo ipsi possint servire, quia tunc tenentur servire, alias pro rata tantùm temporis accipient mercedem, ita probat text. *in d. l. diem functo.* ubi Bart. & alij, quos citat & sequitur Alex. *ibi nu.* 13. *& sequentibus.* Capic. *d. dec.* 125. *num.* 4. & quamvis dicta jura loquantur in personis speciatim nominatis, non ideo videntur speciale jus constituere, sed potiùs habent vim generalis constitutionis, ut probat Alex. *in d. l. diem functo. num.* 15.

18 Ex quibus infertur responsio ad quæstionem principalem, nam si princeps alicui committat officium, pro certo tempore, anno scilicet, vel biennio, aut triennio, vel longiori, & is post inchoatum officium decedat, si merces pro quolibet anno sit constituta, totius anni consequetur mercedem, & illam ad heredes transmittet. Quòd si singulis mensibus constituta sit mercea, totius inchoati mensis debebitur, in quo officialis decesserit.

19 Si autem unica erat salarij quantitas, pro toto anno, vel biennio præstanda, sine ulla mensium, aut temporis distinctione, tunc totum ipsum salarium debebitur, ut post Bart. & Salicet. tenet Alex. *in d. l. diem functo. num.* 21. *ad fin.*

20 Ex quibus infertur ad nostros Præsides provinciarum, quos Correctores, sive Corregedores vocamus, & ad judices forenses, sive de foro, & ad alios similes magistratus, quos Rex noster mittit ad regendas civitates, oppida, & provincias regni, per tempus trium annorum, ut regulare est, constituta illis certa mercede, solvenda illis per Officiales ipsius regni, quos quæstores dicimus unicuique provinciæ, singulis tribus mensibus, seu per quarteria; nam si magistratus decedat incepto quarterio, totius quarterij mercedem, ac si viveret, consequetur, idque attento jure communi, ea juribus superius citatis, & similiter ad heredes transmittet.

21 Infertur etiam, idem in senatoribus dicendum fore, qui sine præfinitione temporis, serviunt in senatu, & solvitur illis salarium singulis tribus mensibus.

22 Quamvis tamen apud nos contrarium servetur; si enim senatores, seu alij magistratus, post inchoatum quarterium moriantur, pro rata tantùm temporis, quo servierunt, mercedem consequuntur, & non amplius: hoc enim ideo contra regulas juris communis fieri puto, propter tacitam conventionem; quam prædicti senatores, & magistratus cum Rege facere censentur, regula namque illa text. *in d. l. quæ operas, & similium*, fallit, nisi aliud conventum sit, Bart. *in d. l. diem functo, in principio*, & cùm ita consuetudo regni se habeat, secundùm illam contrahere cum Rege magistratus videntur, *l. quod si nolit. §. quia assidua. D. de aditu. edict. l. semper in stipulationibus. D. de reg. jur. l. excepto. C. locati.*

23 Vidi tamen meo tempore non semel concessum à Rege heredibus defuncti senatoris, ut salarium totius quarterij haberent, licet defunctus moriatur in initio quarterij, & idem in totius anni salario, si moriatur in medio anni, & salarium ejus fuerit qualitatis, ut in anno solveretur, quod quidem merito, atque optimo jure fit.

24 Non obstat regulæ illi prioti, quam de jure communi veriorem diximus, *l. Si uno §. item cum quidam. D. locat.* quia ibi non solùm locatæ sunt operæ, sed simul etiam locata est res, id est, navis & quia amissa navi, per casum, illam non potuit præstare, ideo restituit mercedem, quam acceperat; sed quia culpa sua non amisit, ideo non tenetur ad interesse, ut optimè docuit gloss. fin. *ibi in vers. cum autem quis.* & ita verba illa de navi amissa, intelligo, sine culpa locatoris, prout gloss. & alij Doctores intelligunt: nos autem loquimur in locatore, qui certo tempore locavit operas, & non stetit per eum quo minus præstaret, quia nec culpa, aut mora sua fuit impeditus, sed casu fortuito in sua persona contingente, ut *in d. l. quæ operas. & in juribus similibus superius allegatis*, & vide text. *in d. l. si uno. §. item cum quidam.* Lusitanum Vazium, *consultat.* 65. *num.* 6. *tom.* 1.

25 Non etiam obstat text. *in l. bri scholaribus, & in l. penul. §. fin. in fin. C. de erogat. militar. annon. lib.* 12. quatenus probat, quod stipendium militis defuncti debetur heredibus pro rata temporis tantùm: Quia respondetur, text. loqui de militibus, qui ad nullum certum tempus locabant operas, nisi fortè in singulos dies: quòd si in singulos menses locarent, ita ut in fine cujusque mensis solveretur illis stipendium (ut hodie) certe dicerem, quòd miles decedens inchoato mense, etiam residui temporis ipsius mensis transmittet mercedem ad heredes suos: & ita accipiendum puto, quod illi text. dicunt, transmitti ad heredes defuncto militi debitum stipendium: debitum, inquam, jure communi, ex reg. text. *in d. l. qui operas. & d. §. denus*, qui loquitur in advocato, qui militi comparatur, *l. advocatis. C. de advocat. diversi. jud.* Sic etiam respondetur ad *l.* 1. *Cod. de primipil. lib.* 12. *ibi, quæ ea percipere debuit.*

26 Noo obstat etiam *l. si militem. C. de cenatit. ob causam*, quia loquitur in locatore culpa sua prohibito, nempe in milite, qui à lege prohibetur suscipere mandatum, & id sciens nihilominus illud suscepit: quò etiam modo respondetur *ad l. advocationis. C. eod.*

27 Non obstat etiam *l. petitionem, §. quando autem. C. de advocat. diversi. judiciorum*, quia loquitor in patruno fisci in civitate Alexandrina constituto, qui unus tantùm erat, & eo mortuo statim in ejus locum alius subsitituebatur, ut probat ille text. *ibi, sequentem sine ulla dilatione in ejus locum subrogari*) & is subrogatus salarium residui temporis percipiebat, & juxta hanc legem, & tackam conventionem suscipiebat illud officium, ideoque residui temporis salarium ad heredes defuncti patroni non pertinebat, seeus esset, si alius non subrogareiut, ut *in l. post duos. C. eodem & in l. matriculam, ibi, quade causa. Cod. de agentib. in reb. lib.* 12.

28 Ex bis etiam deducete poteris, qnid dieendum, ubi officialis paravit se ad officium inchoandum, illud tamen noo est ingressus, an salarium menstruum, aut annuum, quod illi assignatum est, transmittat, pro illo mense vel anoo, in quo moritur.

29 Et est dicendum, non transmittete regularitet, secundùm Romanum *in d. l. diem functo.* quem sequitur Alexand. *nu.* 22. ubi allegat Bald. *in cap. t. in fin. quis dicatur dux.* ubi dicit, quod si non incepit gerere, ut quia decessit in itinete, nihil transmittit. Imol. *in cap. propter, num.* 13. *de locat.* Idem tenet Alexand. *ubi supra, num.* 25. *per d. l. post duos ibi, gerere coperit.* & subdit concordate opinionem Bart. cum Bald. sed Bart. hoc limitat, nisi per alium ingressus fuisset officium in casu, quo liceret de jure per alium ingredi, & servire, & sequitur Alex. *num.* 14. & 25. quod mihi magis placet, multum tamen facit ad declarationem supradictorum decisio text. notabilis *in l. si pecuniam, in principio D. de condictione ob causam*, ubi dicitur, quod si Officialis tantum vel plus impendit, dum se paravit ad proficiscendum, oihil resundet; si minus, tunc quod plus accepit, restituet. qui text facit pro opinione Bald. Imol. Rom. & Alexand.

30 Senatori ægroto salarium debetur, Ord. *lib.* 1. *tit.* 1. § 35. quod perquam justum est Rom. *jungl.* 448. licet famulo ægroto salarium non debeatur, Abb. & Doctores *in cap.* 1. *de cler. agrot.* Viviua *communium opinion. lib.* 2. *opin.* 108.

Senatori absenti de licentia Regis, seu præfecti prætorio, salarium debetur, *d.* §. 35. *ad fin.* Rebuff. *ad ll. Gallic. tom.* 3. *titul. de Inquisitionibus, fol.* 373. Sforcia Oddo. *tract. dein integrum restitut. pag.* 1. *quest.* 27. *art.* 3. *per totum*, & *numer.* 27. absena enim cum licentia, pro præsenti habetur. Rebuff. *ubi supra*, quamvis famulus qui non servivit aliquo tempore, & absuit sine licentia domini, pro illo tempore salarium habere non debeat. *l. si nue.* §. *Item cum quidam. D. locat.* ubi gloss. *l. Scio.* & ibi Bart. *D. de annuis leg. D D. in d. l. diem functo.* Capic. *dec.* 115.

31 Illud nota, quòd apud nos salarium officij senatoris, & alterius officialis, numquam incipit deberi, nisi à die captæ possessionis, non à die datæ, quæ portaria dicitur, & hæc est consuetudo. Quamvis ex liberalitate Regia, aliquando vidimus cootrarium factum. In annonis verò civilibus, quas *tenças* vocamus, datis à Rege ob servitia, invaluit optima coosuetudo, ut à tempore gratiæ factæ solvantur, ut ita beneficium Principis largiua interpretetur. *l. beneficium. D. de constit. Principum:* quamvis etiam super hoc novissimum Regis decretum latum esse audivimus.

Nota etiam, quòd in salarijs senatorum, non po- 32
test fieri seysina, seu arrestum, quod nos dicimus, *embarge.* Ord. *d. tit.* 1. §. 34. Abb. *in cap. pervenit numer.* 11. *de fidejuss.* & de bis arrestis est text. optimus *in l. mulier.* ubi Bart *D. de leg. commiss.* Guid. *decis.* 340. & tunc dicitur arrestum fieri, quando judex arrestavit debitum mihi, in manibus mei debitotis ad petitionem alterius, cui ego debebam: quod nota. Nam sequestrum, seu sequestratio aliud est, ut videbis apud Corras. *Miscelan. lib.* 3. *cap.* 2. ubi latè.

Adde quidem, quod apud nos merito servatur, 33
ut præsides provinciarom (quos Correctorea vocamus, seu *Corregedores*) qui jurisperiti sunt, salaria habeant expensis Regis, & non conciliorum seu ex redditibus communibus Reipublicæ, quæ consuetudo nostra juri communi consormis est, ut per Avend. *de exequend. mandat. lib.* 1. *cap.* 2. *numer.* 7. & *lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 3. qui contrariam Regni Castellæ consuetudinem non approbat, ex *l.* 7. *tit.* 16. *lib.* 2. *Ord. illius Regni* Non tamen de bonis conciliorum, præsidibus, & judicibus oppidorum, seu civitatum, solvuntur apoſentadoriæ (ut verbia nostris utar) quod videbis *in extravag.* 1. *part. tit.* 18. *lib.* 3.

Ultimò, pro complemeoto materiæ nota, qnòd 34
officialia, qui ab officio removetur, culpa sua, pro aliqno tempore, perdit salarium illius temporis, *d. l. diem functo. verf. diversum.* ubi notat Bart. Jas. & alij, latè Claud. *nu.* 15. Doctores *in l.* 1. C. *de re militar. lib.* 12. Capic. *dec.* 125. Navar. *conf.* 9. *lib.* 5. *tit. de clericis non residentibus*: & ita judicatum fuit anno 1584. quod officialis propter culpam suspensua ab officio, etiam si postea absolvatur per sententiam, non lucratur salarium illius temporis, quo suspensus fuit, io processu Ferdinandi Nunes da-Costa, scriba Ferdinando Lopez.

Pro tempore autem syndicatus, officialis salariom habere debet, Bart. *l.* 1. *D. de variis, & extraordinariis cognit.* & sic apud nos servatur, dum tamen officium vacet, postquam namque provisum est, salarium solvitur proviso, pro illo tempore, & non illi, qui syndicatus fuit, & dummodo syndicatus rectè se in officio gesserit, & hic est stylus.

Ex quibus declarabis leges Regni Castellæ. 1. 35
titul. 15. *lib.* 9. & *lib.* 1. & 6. & 7. *quod.* 5. & *l.* 3. *nove. Recop.*

DECISIO IX.

De expeditoribus causarum gravaminū.

SUMMÆ.

1. *Expeditores causarum gravaminum, antiquitus fuerunt numero septem, postea octo, nunc vero decem constituti sunt.*

Sena-

Senatores gravaminum sunt supremi judices in causis justitiæ, & illustres dicuntur, ibidem.

Ad officium senatorum gravaminum spectat concedere auxilium brachij secularis judicibus Ecclesiasticis, ibidem.

2. *Quomodo declaratum, & additum sit hoc, vide novellam Regis allegatam.*

3. *Judex Ecclesiasticus tam ordinarius, quam delegatus potest requirere auxilium brachij secularis a judice laico.*

4. *Licet de nullitate sententiæ judicis Ecclesiastici opponatur, conceditur auxilium brachij secularis, & exceptiones ad judicem Ecclesiasticum remittuntur, & num. 5.*

6. *Exceptiones de incompetentia judicis Ecclesiastici, etiam in hoc casu, sunt admittendæ.*

7. *Forma procedendi, quæ servari debet, quando conceditur auxilium brachij secularis, & tenor sententiæ inseritur, num. 8. & n. 9.*

10. *Ille, in cujus favorem requiritur auxilium brachij secularis, senatoribus supplicaturus, suo nomine, præsentet, & cum illo solet continuari processus, licet ab ipso judice Ecclesiastico requiratur præstitum auxilium brachij secularis.*

1 HI antiquitus in minori numero erant, aliquando namque fuerunt septem, ut per Gamm. *decis.* 2. *num.* 10. meo tempore octo, postea decem, ut nunc sunt, causa mutationis senatus civilium causarum ad civitatem Portugalensem. Et cognoscunt etiam de appellationibus districti Assignati senatui supplicationis. Sunt autem hi senatores gravaminum supremi in causis justitiæ, & illustres vocantur, Grammat. *dec.* 76. *num.* 34. & inter alia, quæ ad eorum officium spectant, ut in Ord. *lib.* 1. *tit.* 4. concedunt auxilium brachij secularis judicibus Ecclesiasticis pro executione suarum sententiarum, & mandatorum, d. Ord. *tit.* 4 §. 7.

2 Quod declaratum; & additum est, per novellam regni, p. 2. *tit.* 2. *l.* 5. & 13. & est *l.* 15. *tit.* 1. *lib.* 4. *nova recopilationis regni Castellæ*. & circa materiam videnda est gloss. & Doctorex *in cap.* 1. *de off. ordinarij. glass. in l. Episcopale, C. de Episcopal. audient.* Oldrad. *cons.* 89. Bart. *in l. divus, num.* 3. *D. de custodia reorum. & in l. magistratus, D. de jurisdictione omnium judicum, & in l.* 1. *in principio, num.* 8. *D. si quis jus dicenti*, Felin. *in cap. cum sit, num.* 8. *de for. comp.* Robert. Marant. *disput.* 1. *num.* 26. Aviles *in his prætorum, cap.* 2. *in verba (vintarsu) num.* 11. Menoch. *de arbitrar. jud. caus. lib.* 2. *cent.* 5. *casu* 442. *& in tract. retinendæ possess. remedio* 3. *num.* 359. post Navarr. quem allegat *in c. cum cautingas, pag.* 156. *de rescript. Hispanica impressionis.*

3 Requirit autem auxilium hoc brachij secularis à judice laico judex Ecclesiasticus, tam ordinarius, *cap.* 1. *de officio jud. ordin.* ubi Doctores, quam delegatus, Joann. Andr. & Doctores *in cap. significasti, de officio delegat.* Felin. *in c. dilecta, in principio, de majoritate, & obedient. & in cap. dilecto, junctis glossis* 2. *de sententia excommunicat. lib.* 6. Staphileus, *de litteris justitiæ, fol.* 290. *in parva impressione.* Martin. de Fano *in tractatu speciali super hac edito volum.* 11. *tract. p.* 2.

4 Quòd si de nullitate sententiæ judicis Ecclesiastici opponatur, vidi nihilominus concessum præ-

dictum auxilium in senatu nostro, & remissas exceptiones nullitatis ad judicem Ecclesiasticum, ut de illis cognosceret, in causa quadam pendente in curia Romana, anno 1592. Quod tamen non caret dubio, ea traditis per Joan. Andream *in cap.* 1. *de off. ordinar. & in cap. cum in jura. de off. deleg.* Anton. *in cap. tuam, in fin. de ord. cogn.* Afflict. *dec.* 220. *num.* 9. Anchar. *consil.* 38. a. ubi dicunt, quòd judex secularis non tenetur sententiam, nullam, & injustam adimplere; immo denegare auxilium brachij secularis, quando in promptu constat de nullitate sententiæ, idem dicit Felin. *in cap. cum sit, num.* 8 *de for. competent. & in cap.* 1. *num.* 22. *de jurejurand.* post Bart. *in l. divus* Afflict. *lib.* 1. *de constit. rubr.* 6. §. 1. *num.* 6. Roland. *cons.* 37. *num.* 17. *lib.* 3.

Senatus tamen noller, illo casu, non admittit exceptiones, quod tutius est, ex traditis per Abb. *in cap.* 1. *num* 15. *versic. sed si petit. de off. ordinar.* facit decis. text. notabilis, *in cap. ultim. de exceptionib. lib.* 6. Anchar. *d. cons* 382. Quia etiam non constabat de nullitate sententiæ in promptu, quidquid in hoc breviter pertranseat Lusitanus Vaz. *consul.* 98. *num.* 12. *& sequenti, & consultat.* 65. *num.* 2. *tom.* 1. His adde Joan. Gutier *in pract. quæst. lib.* 1. *quæst.* 97.

Si tamen judex Ecclesiasticus incompetens est, hoc casu, vidi admissas exceptiones incompetentiæ in senatu nostro, ea traditis per Menoch. *ubi supra, num.* 360. post alios, quos citat, illum vide.

Conceditur prædictum auxilium in senatu, per duos conformes (*em relação, & não per tenções*) præsentata autem petitione, sic pronuntiatur:

Accordão em relação, &c. que as partes venão citadas, & se assistem os autos dos procedimentos.

Postquam acta juncta sunt, fiunt conclusa, ut dicimus, & datur pronuntiatio, hisce sequentibus verbis:

Accordão em relação, &c. que vistos estes autos, & os procedimentos juntos, & a citação das partes, & os mais por elles allegado, & como se mostra do vigario de Arcebispado de Braga, ter procedido ordenadamente, & conforme a direito na causa da contenda, com a mais que dos autos consta: Concedem ao supplicante ajuda do braço secular, & mandão as justiças destes reinos aque o conhecimento pertencer prendão ao Reo condemnado. N. & procedão contra elle conforme as Ordenações, & leis destes reinos, & fação ce effetuo execução pella sentença dada no juizo Ecclesiastico, & condemnão ao dito Reo nas custas.

Et juxta casus occurrentes, sic forma hujus pronuntiationis variari debet: expensæ autem, in quibus reus condemnatur, sunt personales capiendæ, seu (*de pessoa*) ut est de stylo.

Illud postremò notandum est, quòd quamvis judex Ecclesiasticus sit, qui requirat hoc auxilium brachij secularis à judice laico: semper tamen ille in cujus favorem requiritur, solet supplicationem senatoribus præsentare, seu petitionem (ut sic loquat) & cum supplicante solet continuari processus, & omnia acta judicij, ut vides in forma pronuntiationis supra posita, quod nota.

DECISIO X.

De votis Senatorum absentium, & defunctorum.

SUMMÆ.

1. *Processus omnes civilium causarum, qui per senatores gravaminum, ordinario judicio expediuntur, per vota in scriptis, vulgo (tenções) expediri debent: in quibus senatores de jure, confirmando suam sententiam allegare debent.*
2. *Idem observatur, quando eis committitur per Regem, aut senatores palatij nunc, ut informent, sine processu aliquo dignus, ut revideatur.*
3. *Rex aliquando concedit, ut processus, qui expediri poterat in mensa, id est, (em relação) per vota in scriptis expediatur: quod tamen raro fit.*
4. *Verba Ordinationis, lib. 2. tit. 4. §. 8. ponuntur.*
5. *Predicta Ordinationis, quæ sit ratio, traditur.*
   Longa absentia mortis æquiparatur. ibidem.
   Absentia hæc, etiam intelligitur si sit in dominio nostris regni, veluti in India, Brasilia, vel in aliis hujusmodi locis. ibidem.
6. *Ampliata fuit predicta Ordinatio ad senatores privatos ab offitio: secus est in suspensis ad tempus, seu ad beneplacitum Regis, in quibus predicta Ordinatio non procedit.*
7. *Utrum votum senatoris, qui deliberationem posuit, an processus dignus esset revisione, & cum processu prout est secundum existeret, mortuus est validum sit?*
8. *Denegatio seu concessio revisionis qua per senatores Palatij fit, non est sententia.*
9. *Lex Dominica, §. 55. declaratur.*
10. *In Regno Castellæ, super hoc, sunt leges aliquibus diversæ.*
11. *Tenor legis, quam Philippus Rex condidit ad declarationem predictæ Ordinationis.*
12. *Tenor decreti senatus, circa intellectum predictæ Ordinationis, in illis verbis (Estando fora do outro desembargador do agravo)*

AD intellectum eorum, quæ dicenda sunt, 1
sciendum est, quod in nostro Regno processus omnes civilium causarum, qui expediuntur per expeditores gravaminum, ordinario judicio expediuntur: dicimus, per vota in scriptis (*per tenções*) seu per deliberationes, & in prædictis votis allegant senatores de jure, confirmando suam sententiam; de quibus deliberationibus, seu, *tenções*, loquitur Ord. *lib. 1. tit. 7. §. 6. ad finem, & Extrav. regni, tit. 5. 1. p. l. 9. & 11. & alij.*

Idem observatur in votis senatorum, quando 2
ab eis petitur informatio per Regem, seu senatores palatij, ut dicunt, sitne processus aliquis dignus, ut revideatur, juxta Ordin. *lib. 3 tit. 78 §. 1.* ibi, (*enformação per dous letrados*) & novellam regni, *titul. 4. liv. 1. § 117 pag. 1.* Vaz. *consult. 51. numer 7.*

Aliquando etiam concedit Rex, ut aliquis pro- 3
cessus, qui expediri poterat sine deliberationibus, & in mensa (*em relação*) per deliberationes, seu *tenções*, expediatur: sed hoc raro fit, & semel tantum meo tempore hoc concessum vidi in quodam processu cujusdam causæ arduæ.

Hoc sic prahibito, Ordin. *lib. 1. titul. 4. §. 8.* sic 4
habet:

E mandamos, que se algum desembargador depois que tever posta sua tenção, se for, ou for absente do reino, tal tenção sera avida por nenhua, & ira o feito ao outro desembargador do agravo, & esta maneira se tera, em todos os outros feitos, que por quaesquer outros desembargadores se houverem de despachar per tenções.

De ratione hujus Ordinationis vide text. *in l.* 5
placuit, C. de pedan. jud. & l. 3. ubi gl. ff. de offic. præfid. gl. ff. in cap. ultim. de offic. delegat. Absentiam autem à regno requirit, quæ senectuti æquiparata esse solet, & morti æquiparatur, *l. multa in princip. D. de condit. & demonstrat.* Bald. *in lib. 5. numer. 18. C. de rei vindicat.* & hæc absentia à regno intelligitur, etiam si sit in dominio regni, veluti in India, Brasilia, aut insulis subjectis regno nostro: eo enim quod à regno continente Portugaliæ, & Algarbiorum recedit, à regno abesse intelligitur, ad effectum hujus Ordinationis sic decisum vidimus in facti contingentia: hæc enim Ordinatio solum ad longam absentiam respicit, quæ regulariter talis est, cùm à regno recedit, est sit ad dominia regni, & provincias illi subjectas, quod sit recessus sit ad regnum alterius Regis, tunc extra dubium est.

Hanc Ordinationem ampliavit novella regni 6
p. 1. l. 13. titul. 5. ad senatores privatos ab officio; in suspensis tamen ad tempus, seu ad beneplacitum Regis, hæc Ordinatio non procedit, ex decreto facto in senatu, præsente me, anno 1585.

Dubium tamen ortum fuit hujusmodi, in facto: 7
Quidem senator deliberationem posuit ad informandum, esset ne processus dignus, ut revideretur cum processus esset penes secundum senatorem ad informandum etiam, juxta d. Ordin. *lib. 3. tit. 78. §. 1.* primus ille senator mortuus deliberabatur, an votum valeret? & videbatur non valiturum per hanc Ordinationem (*E esta maneira se tera em todos os outros feitos, &c.*) Quod corroboratur, quia de stylo servatur, ut senatores palatij cum his votis senatorum, à quibus informationem hanc petunt, semper se conformare soleant, aut in concedenda, aut in deneganda revisione, immo videtur, quod præcisè ad hoc teneantur, ex illis verbi Ordinationis, *d. tit. 78. lib. 3. §. 1.* ibi, (*E fundo ambos conformes, que he cousa para the ser concedida*) & quamvis Ordinatio illa non faciat mentionem, quod hæc informatio per deliberationes, seu, *tenções*, dari debeat, sic stylus servat, ut per deliberationes detur, qui stylus vicem legis obtinet. Ordin. *lib. 2. tit. 5. in principio.* Cyn. & Bald. *in l. 1. qua sit longa consuetud., & in l. ac quibus. D. de legibus.* Doctores *in cap. ex literis, de constitut. cap. 2. & in cap. super iis, eris de rescriptis.* Rot. *in nov. decis. 11. columna ultima.*

Decretum tamen fuit in senatu palatij, ut Ordi- 8
natio hæc locum non haberet, nec procederet in his informationibus, quæ dantur in processibus revisionum: quia denegatio, seu concessio revisionis, quæ per dictos senatores palatij fit non est sententia, ut notat Gamm. *decis. 110. numer. 10.*

hæc

hæc autem ordinatio loquitur in votis datis ad sententiam proferendam Et sic, quod informatio etiam per deliberationem, seu intentionem senatoris mortui valeret, & à fortiori senatoris privati ab officio: quod diligenter nota.

9 Circa hanc materiam habemus etiam legem, quam Dominicanam vocant, §. 55. incipit, *Cada hũ dos desembargadores*, quæ loquitur in votis datis in causis criminalibus, in quibus sententia scribitur in memoriali (*lembrança* dicitur) in quodam libro, quę lex consonat cum hac Ordinatione, & illã declarat, prout superius scribit; & habebit etiam locum in processibus civilibus, in quibus etiam scribitur sententia in memoriali, juxta Ordinat. *lib.1.tit.1* §.24. incipit (*Item pera bom despacho*) quod factum vidi in causa quadam gravi, in qua unus judicum fui.

10 In regno tamen Castellæ, sunt leges à nostris diversæ, super hoc, *in l.46. & 47. lib.2.tit.5. nova Recopilationis.*

11 Rex tamen noster Philippus primus legem condidit, super votis senatorum ablentium à Regno, quæ est hujusmodi.

Eu el Rey faço saber aos que este alvara virem, que eu sou informado, que na casa da supplicação se move duvida acerca do entendimento da Ordenação do livro primeiro, tit.4 §.8. que diz que se algum desembargador depois que tever posta a sua tenção, morrer, ou for absente destes reinos de Portugal, a tal tenção fica avida por nulla, & por que poderia socceder ao diante, os desembargadores destes reinos, estando ou fora delles, irem a minha Corte por meu mandado, ou a frim requerimẽto, & não parece justo nem rezão a ella negocear o que lhe cumpre, com animo de tornar, ouvem he de annullar as tenções que tem posta; principalmente per à dita Ordenação ser feita, em tempo que avia differente razão, por estes & por outros respeitos que me a isso movem, ey por bem, & me praz que daqui endiante não aia lugar a dita Ordenação quando algus desembargadores forem ausentes destes reinos na forma asima declarada. notefico-o assi ao Regedor da casa da supplicação, ao governador da casa do Porto porque o cumpra & faça comprir, &c. datum 5. die Maij ann 1588.

Est postremo notandum circa intellectum hujus Ordinationis, in illis verbis (*E isto feito ao outro desembargador do agravo*, quod decretum vidi anno 1588. in mense Junij in processu quodam, hisce verbis:

12 *Que annullando-se huã sentença, que se deu em favor de huã parte, por ataçação de hum desembargador que forasse nesse ser ausente do reino, a tal feito não tornasse ao desembargador que servia a destribuição do outro ausente, nem o Regedor o podia commetter, mas que avia de ir directamente ao seguimento da quelle, que tinha posto a derradeira tenção no feito, & que escreveo a sentença:* In causa, & processu Joannis Francisci de Lafeta, cui donna Agneta de Lafeta, fuit majoratu instituto à Cosmo de Lafeta: scriba Georgio Fernandez Fouto.

DECISIO XI.

De supplicationibus, quas nostri agravos ordinarios vocant.

SUMMÆ.

1. *Senatores palatij judicent sunt in dubijs ortis inter utrumque senatum, super jurisdictione ac.*
2. *Tenor legis data, super jurisdictione præsidis senatus Portucalensis.*
3. *Ratio dubitandi in hac decisione, & quam jurisdictionem habeat senatus Portucalensis.*
4. *Translatio senatus ad civitatem Portucalensem, nihil aliud fuit, quam mutatio senatus civilium causarum, qui Olyssippone erat, ad illam civitatem.*
   Verba proœmialia, & narrativa Regis concludenter probant. ibidem.
5. *Nulla lex in hoc clare disposuit, super his supplicationibus, ad quem senatum supplicandum erat.*
   Jurisdictio senatus civilium causarum, olim erat de triginta millib. numerorum regalium, in bonis mobilibus, & de quadraginta in bonis mobilibus. ibidem.
6. *Quando lex antiqua ponit unum casum specialem, lex nova generaliter corrigens, non censetur corrigere casum illum specialem, nec ad illum se extendere.*
   Lex nova corrigens antiquam, specialiter illam corrigere debet; lex novissima lata intelligi debet secundum legem antiquam. ibidem.
7. *Argumentum pro contraria parte.*
8. *Responsio ad argumentum.*
9. *Altera responsio ad argumentum, de judicibus novorum (ut vocant) actionum.*
10. *Intellectus, l. Præcipimus ad fin. C. de appellation.*
11. *Lex nova non censetur disponere contra alias leges antiquas, nisi quando specialiter providet in illo casu.*
12. *Hic terminus (supplicatio) quoad nostrum usitatum, duas habet significationes.*
    Enumerantur magistratus, a quibus non appellatur sed supplicatur.
13. *Ab aliis magistratibus, exceptis supremis positis, appellatur.*
14. *Quod sit discrimen inter supplicationem ordinariam, & per instrumentum, seu chartam testimonialem.*
15. *Supplicatio, in multis casibus, habet se ad instar appellationis.*
    Intra decem dies supplicandum est. ibidem.
16. *Ab hoc nomine supplicatio senatus supplicationis denominatus fuit.*
17. *Supplicatio dicitur etiam revisio: & denegatio, seu cessatio illius non est sententia; & differt ab alia supplicatione ordinaria in multis.*
18. *De jure in eadem causa, semel tantum supplicare licebat, & non bis.*
    Per subauditas intellectas non est recedendum, à regulis juris. ibidem.
19. *Quod inconvenientes detur si bis supplicetur in una causa.*
20. *Decretum senatus Portucalensis super solutione gabella.*
21. *Quid decretum sit a Rege in præsenti dubio.*
22. *Supplicatio ordinaria quomodo intercponatur.*
23. *Antiquitus in senatu civilium causarum duo solum senatores erant, qui cognoscebant de supplicationibus.*
    Super judicet olim, quinam essent. ibid.

MEo tempore dubium hoc inter utrumque se- 1
natum ortus fuit, & decisum per senatores palatij, qui judices sunt in dubijs ortis super juris-

dictione inter utrumque senatum, ex Ordin. *lib. 1. tit. 1. §. 50. & lib. 1 titul. 29. §. (& quando* tradit in simili Rebuff. *ad leges Gall. tom. 1. in tit. de evocationibus, num. 69.* quem vide suj instantumque mihi fuit onus respondendi pro parte senatus supplicationis.

2 Dubium tale est: Quo tempore senatus civilium causarum mutatus fuit ad civitatem Portucalensem, lata fuit lex anno 1582. cujus hæc sunt verba in §. 5.

O Corregedor do civil dará caſa do Porto deſpacharaos feitos de que conhecer, e ella ordem que deſpachão os Corregedores do civil da caſa da ſuppricação, & ſera a meſma alcada.

3 Nihil depositum fuit in hoc §. circa supplicationes à sententijs prædictorum prætorum, ad quem senatum supplicandum ab illis esset. Contendebant ergo senatores senatus supplicationis in causis excedentibus jurisdictionem datam prædicto senatui Portucalensi, quæ est de octuaginta millib. nummorum regal. in bonis immobilibus, & in bonis mobilibus centum millibus nummorum regalium nostræ monetæ, supplicandum esse, omisso alio medio, ad senatum supplicationis: in causis verò intra jurisdictionem datam prædicto senatui Portucalenti, supplicandum esse ad senatum Portucalensem, & ibi causas finiri debere, idque sequentibus fundamentis,

4 Præsupponendo, quòd mutatio senatus Portucalensis, nihil illud fuit, quam senatum civilium causarum, qui Olysippone erat, eumdemmet Regem nostrum Philippum bonæ memoriæ transferre in civitatem Portucalensem, ut inquit illa lex supra allegata, procœmio, illis verbis: *Faço ſaber, que eu ouve por bem, por juſtos reſpeitos que a iſſo me moverão mandar paſſar deſta cidade de Lixboa para a do Porto, a caſa do civel.* Et sic dici potest, quod senatus civilium causarum, qui præteritis temporibus erat Olysippone, nunc est in civitate Portucalensi. verba namque hæc licet sint procœmialia & narrativa, concludenter probant, cum sint Regis, *Clam. 1.* ubi Doct. *de probationibus*, Paris. *cons. 46. numer. 45. lib. 4.* facit text. & quæ per illum traduut scribentes nostri *in l. ult. D. de hered. inſtitut.*

5 Secundò præsupponebatur etiam, quòd in nulla regia provisione, illo tempore promulgata super mutatione prædicti senatus causarum civilium, dispositum fuerat aliquid super his supplicationibus clarè; quod cùm ita fuerit, ad legem antiquam recurrendum erat, qua provisum erat, & constitutum, quod supplicationes à prætoribus civilium causarum senatus, qui vocabantur (*Corregedores do civil da cidade de Lixboa*) directè, omisso alio medio, ad senatum supplicationis venirent, & ad senatores causarum gravaminum, si causæ, à quibus supplicabatur, excederent jurisdictionem (quam, Alçada, vocamus) illi senatui competentem, quæ jurisdictio illu tempore erat de triginta millibus regalium in bonis immobilibus, & de quadraginta millibus regalium in bonis mobilibus, juxta Ord. *lib. 1. tit. 31. §. 1.* ibi (*por que os de mor quantia pertencem à caſa de ſuppricação*) *& lib. 3 tit. 77 §. 2. & Extravag. 2 p. tit. 1. l. 3.* ubi per legem istam id clarè statutum, & ordinatum fuit.

Quando autem lex antiqua ponit unum casum 6
specialem, lex nova generaliter corrigens non censetur corrigere casum illum specialem, nec ad illum extenditur. glos. celebris *l. ſecundum.* ubi Bart. *D. qui ſatisdare cog.* Jas. *in l. 1. num. 9. D. ſolut. matrimonio*, Soares *in prœmio legem fori, numer. 27.* Gomez *l. Tauri 9. numer. 10.* & ob id inquit Audr. Sycul. *conſ. 123. colum. 1. volum. 4. inter conſil. Alex.* quod lex nova corrigens antiquam, specialiter illam corrigere debet; & lex noviter lata intelligi debet secundùm legem antiquam. Jas. *in d. l. ſecundum, colum. 3.* adeò ut lex nova per antiquam suppleatur, *l. ſed & poſteriores*, junctâ glos. *verb. pertinent D. de legibus.* Jas. *in l. bonorum, col. 2. C. bonorum poſſeſſ. ſecundum tab.* Soar. *ubi ſupra, num. 20.* Cùm igitur in præsenti casu, in provisione illa, super mutatione senatus civilium causarum, non fuerit specialiter provisum, circa supplicationes has à prætoribus, legi antiquæ standum erat, quæ volebat, ut in causis excedentibus jurisdictionem prædicti senatus stàtim directè supplicaretur ad senatum supplicationis, *ita Extrav. ubi ſupra.*

Nec obstat argumentum, quod pro contraria 7
parte conficiebatur, nempe, quod in prædicta provisione, in causis agitatis coram judice bonorum regiæ coronæ in senatu Portucalensi, & coram judice actionum novarum, quem vocant (*das ancãas novas*) provisum statim fuit, quod si excederent jurisdictionem competentem prædicto senatui, supplicaretur directè ad senatum supplicationis; dicebant ergo, si lex id voluisset in altero casu prætorum, utique id expressisset, *l. Præcipimus, D. de appellat.*

Respondetur namque, quòd in illis duabus casi- 8
bus, id necessariò exprimendum à legislatore erat, quia illud judicium bonorum regiæ coronæ noviter creatum fuit in senatu Portucalensi: non enim antèà erat in senatu civilium causarum, & solùm erat in senatu supplicationis, ab antiquis temporibus. Unde necessum erat, quod daretur ordo super supplicationibus illius judicij bonorum regiæ coronæ.

Idem dicendum in alio judicio actionum nova- 9
rum, etsi enim illud in senatu civilium causarum fuerat olim, tamen processus in prædicto senatu & in illo judicio actionum novarum expediebantur per deliberationes, quas, *tenções*, vocamus; nunc verò illa lege ordinatum fuit, ut in senatu in mensa expedirentur (dicimus, *feitos de meſa*) Cumque hoc ita ordinatum noviter fuerit, necessum erat, ut exprimeretur, quomodo à prædictis judicibus actionum novarum, supplicandum erat.

At judicium hoc prætoris civilium causarum, 10
semper fuit in senatu illo, & eodem ordine processus semper expedri fuerunt: non ergo necessarium erat, alio modo providere, ac provisum fuerat per legem antiquam, siquidem nihil in hoc immutatum erat.

Ad regulam autem (*Præcipimus in fin. C. de appel-* 11
lat. si lex voluisset, expressisset, quæ etiam in contrarium allegabatur. Respondetur, quòd non habet locum, quando lex antiqua extat decidens casum à lege nova omissum, tunc enim antiquæ legi standum est circa illum casum, arg. text. *in l. eos modeſtiæ. D. de liber. & poſth.* in specie, tradit Burg. Sa-

ſom.

lom *de pace. in l.* 3. *Tanr.* 1. *parte, concinf.* 2. *numer.* 74.

Altera ratio, per quam videbatur, quod supplicationes hujusmodi, directè ad senatum supplicationis venire debebant, illa erat. Contrarium namque fuerat introducere novum quid, contra leges hujus regni antiquas, & contra jus commune, quibus casibus numquam lex nova censetur disponere, nisi quando specialiter providet circa illum casum. *l. ut gradatim. D. de muneribus. & honoribus. l. scire oportet. §. quis non juste. D. de excusat. tutor.* tradit Jas. *in l.* 1. *num.* 22. *D. de legat.* 1. Dec. *in l. omnia. D. si cert. petatur.* Tiraq. *in l. si numquam, verb. si absque liberis, n.* 37. *C. de revocand. donat.* Quod autem fuisset hoc contra leges hujus regni antiquas, fit manifestum ex superius dictis. Quod esset contra jus commune, patebit ex inferius dicendis.

12 Præsupponendo, quod terminus iste (supplicatio) quamvis latè patcat, ut per Afflict. *in constit. Neapolit. lib.* 1. *qu.* 10. Rebuff. *ad ll. Gallic. tem.* 1. *tit. de supplicat. in principio.* Avendan. *tract. de supplicatione.* Quod attinet ad institutum nostrum, duas habet potiores significationes: una est, quando de jure non licet appellare ab aliqua sententia Principis, seu senatus, qui ejus vices gerit, vel aliquorum judicum, quibus id à lege, seu à Principe, propter eorum dignitatem, concessum est, tunc enim supplicatur. Sic apud nos fit in sententijs senatus Portucalensis, in causis excedentibus summam jurisdictionis: in sententijs prætorum curialium: prætoris senatus Portucalensis causarum civilium: Præsidum civitatis Olysipponensis (quia hi per *Extravag. t. p. tit.* 11 *l.* 2. æquiparati in hoc sunt prætoribus curialibus) judicis causarum Indiæ: Conservatorum Academiæ Conimbricensis, & Eborensis, ex privilegio regio.

13 Ab alijs autem magistratibus omnibus appellatur, in omnibus causis excedentibus jurisdictionem (quam Alcadam vocamus) illis datam ad senatum unum, vel alterum, juxta districtum, in quo sunt.

14 Hæc supplicatio, quæ fit à judicibus supra numeratis, supplicatio ordinaria dicitur, seu *agrave ordinario*, ad differentiam gravaminum per instrumentum ab interlocutorijs interpositum, quod nostri vocant, *enstrumento de grave*, seu charta testimonialis, *carta testemunhavel*, hisque vocabulis Ordinationes regiæ utuntur passim: vocatur etiam gravamen hoc ordinarium, *supplicação*. Ord. *lib.* 3. *tit.* 38. ibi. *E estes dous desembargadores todos os festes, & agraves que a elles viessem per supplicação, que a elles pertencessem.* & hæc est propria hujus nominis appellatio & facit Ord. *lib.* 3. *tit.* 32. §. 9. ibi, *agrave per via ordinaria.*

15 Hæc autem supplicatio in aliquibus casibus, habet se ad instar appellationis, gloss. *in l. unic. verbo, post successionem, ad fin. C. de sententijs præfecti prætorio*, ubi Bald. id notat. *num.* 2. & Salicet. *num.* 5. Afflict. *decis.* 231. Boer. *decis.* 247. *nu.* 9. *ad fin.* Guid. *decis.* 50. Marant. *de ordine judic. 6. p. act.* 2. *nu.* 81. Rebuff. *ubi supra num* 8. Chircou. *commun. opinion. comm.* 8. *concl.* 8. *nu.* 76. licet etiam in multis differant, ut per Marant. *ubi supra*, quem lege.

Hinc fit, quod intra decem dies supplicandum est, ut & intra eosdem decem dies appellatur, Ord. *lib.* 3. *tit.* 77. §. 1. desumpta *ex Authent. quæ supplicatio, C. de precib. Imper. offer.*

Et ex his supplicationibus ordinarijs, de quibus 16
cognoscit senatus supplicationis, nomen sumpsit, ut dicimus *decis.* 1. & appellata est, *casa da supplicação.*

Alia est supplicatio, quæ revisio dicitur, de qua 17
etiam loquitur Auth. *quæ supplicatio ibi: nisi sub hac forma.* Ord. *lib.* 3. *tit.* 78. Et in hac supplicatur post decem dies, intra duos tamen menses, oblatis Principi, seu senatoribus palatij libellis supplicatorijs, d. Ord §. 3. declarata per *Extravag. l.* 3 *tit.* 5. *part.* 3. *& tit.* 4. *part.* 2. *lib.* 1. §. 113. tradit Vaz. *consultat.* 51. & denegatio, seu concessio hujus revisionis, non est sententia, Gamma. *decis.* 130. *num.* 10. *ad finem*; quod ad multa conducit. Differt autem hæc supplicatio, quæ revisio dicitur, ab alia supplicatione ordinaria in multis, ut patet, quia in diversis titulis ponuntur in regijs Ordinationibus, tradit Avendan. *in tract. de secunda supplicatione.* Rebuff. *ubi supra.* Vaz. *d. consultat.* 51.

Ex his omnibus hæc est vera conclusio: Quod 18
de jure, in eadem causa semel tantùm supplicare licebat, & non bis, *l. si quis adversus, Cod. de precib. Imper. offer.* Idque etiam locum habet de jure nostri regni, nulla namque est Ordinatio, quæ concedat duas supplicationes ordinarias (de revisionibus namque alio loco inferius dicemus.) Cùm igitur hoc ita sit, nequaquam dici debet, legislatorem nunc voluisse contra jus commune & regium id introducere, immo contra consuetudinem, & stylum regni, cùm id non expresserit clarè; nec enim per subauditos intellectus à regulis juris recedere licet, partibus litigantibus satis consultum erat, cùm supplicare poterant ad senatum supplicationis directè, & omisso alio medio, in causis excedentibus jurisdictionem senatus Portucalensis, immo contrarium facere, est litigantes morosis dilationibus vexare, contra regulam *l. properandum. C. de judicijs*: cum bis supplicent in causis, in quibus tantum semel supplicabatur, juxta leges regni, & jus commune. Gabellam duplicem solvere, de illa gabella intelligo, quæ solvitur in Cancellaria (*de novecentes reis*) juxta Ordin. *lib.* 3. *tit.* 77. §. 12. *& seq.*

His rationibus superius positis videbatur, quod 19
supplicationes interpositæ à præside senatus Portucalensis civilium causarum, & à judice causarum senatorum (habent namque senatores senatus Portucalensis judicem in eodem senatu specialem suarum causarum) juxta Ord. *lib.* 3. *tit.* 4. §. 1. ibi, (*& os da casa do civil per ante o seu Corregedor*) illæ, inquam, supplicationes excedentes summam jurisdictionis, seu Alcadæ (ut sic loquar) illius senatus, statim, & omisso medio, venire debent ad senatores gravaminum senatus supplicationis.

Verum est, quod decreto senatus Portucalensis 20
statutum fuit, quod supplicans à præside illius senatus ad senatores ejusdem senatus, juxta hanc Regis determinationem, unam tantùm gabellam solvat, si una & eadem pars sit quæ supplicet, & sententiam contra se reportet: idque tam in instantia præsidis, quàm in instantia senatorum senatus Portucalensis, & sic respectu hujus partis, una tantùm

gabella

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

gabella est, quæ solvitur, sed si alia pars supplicet ad senatum supplicationis, quia senatores sententiam præsidis reformarunt, tunc ista altera pars solvet alteram gabellam, *lib.* 2. *Esphera. fol.* 208.

21 Contrarium tamen decrevit Regis diploma, per quod sancitum fuit, ut duæ supplicationes darentur, una ad senatores gravaminum senatus Portucalensis, & ab illis iterum ad senatum supplicationis, quod dubium maximum patitur, & (spero) reformetur, statuendo, ut in causis, quæ non excedunt jurisdictionem prædicti senatus Portucalensis, detur supplicatio ad senatores illius senatus, & ibi finiatur, ut erat dispositum per leges antiquas nostri Regni, & ut observabatur in senatu civilium causarum, usque ad tempus translationis illius in civitatem Portucalensem. In causis verò excedentibus jurisdictionem prædicti senatus Portucalensis statim supplicetur, omisso medio ad senatum supplicationis, & ad expeditores gravaminum ejusdem senatus, ut semper observatum fuit.

22 Illud item adverte, quòd ordinaria hæc supplicatio, quam (*agravo ordinario*) vocamus, non interponitur oblatis Principi supplicatorijs libellis, ut fit in revisione, ut per Rebuf. *ubi supra*, sed interponitur in auditorio coram senatore, qui litigantibus audientiam facit, juxta text. *in authent. qua supplicatio. in princ. parte junctâ gl. & traditis ibi per Doct. C. de prec. Imp. off.* & conceditur per senatores in senatu, juxta Ord. *lib.* 3. *tit.* 77. §. 17. vel denegatur in mensa magna, juxta eamdem Ord. *eodem* §. *verfic. Eparecendo.* & elapsis sex mensibus executioni mandatur, juxta Ord. *lib.* 3. *tit.* 72. §. *ult.* ut etiam de jure communi dispositum erat per *d. Auth.* licet majus tempus sex mensium daretur.

23 Non omittam, quod antiquitus in senatu civilium causarum solùm duo erant supplicationum senatores, qui cognoscebant de supplicationibus senatorum prædicti senatus (qui *sobre inizet* vocabantur) usque ad summam (*de oyto marcos de prata*) nam si excederent hanc summam, non ad illos, sed ad expeditores gravaminum senatus supplicationis, supplicabatur, per quod rectè confirmantur superius dicta Ord. *lib.* 1. *tit.* 31. §. 1. De his autem, *sobre inizet*, loquitur Ordinatio, *eodem lib. tit.* 32. *extravag. p.* 2. *tit.* 1. *l.* 3. Quod nomen fortè habuerunt, ut obiter dicam, quia super alios judices erant: & ego vidi in quadam sententia antiqua factam mentionem cujusdam superjudicis, tempore Regis Alfonsi IV. Aera 1385. & vocabatur Martinus Alfonsus Abbas de Ferreira daves: & videnda est Ord. quæ ad intellectum dictorum facit, *d. tit.* 32 §. 9. in illis verbis (*presente*) quem ego interpretor, perante (juxta Ordinat. *lib.* 2. *tit.* 25. §. 1. & 5. & al. Ordination) *Os desembargadores da nassa supplicaçao maior, ou menor.*

DECISIO XII.

Revisio sententiæ supremi senatus, si semel à Principe denegetur causa cognita, utrùm possit iterùm concedi?

SUMMÆ.

1. *Revisio quando concedatur, processus in senatu supplicationis expeditur; quando verò denegatur, per informationem senatorum, in senatu Palatij denegatur.*
2. *De utroque casu ponuntur formulæ.*
3. *Judicia, & sententia sunt de jure civili.*
   Princeps est supra jus positivum. ibid.
   Jus alteri quæsitum per sententiam diffinitivam, quæ transivit in rem judicatam, potest tolli per rescriptum Principis, dummodo apponatur clausula, non obstante sententia, vel tertia appellatione, &c. ibidem.
4. *Princeps de plenitudine potestatis potest rem propriam alicui auferre, sine causa.*
5. *Princeps potest, ex certa scientia, concedere tertiam appellationem, per viam privilegij.*
6. *Mere arbitrarium Principi est, plures instantiæ, & plura tribunalia constituere.*
7. *Princeps potest concedere, vel denegare revisionem sententiæ, quoties voluerit.*
8. *Probabilior tamen sententia est, quod Princeps sine justa causa, non possit concedere sapiùs istam revisionem, nec tertiam provocationem, nec commissionem ad cognoscendum de sententia, quæ transivit in rem judicatam.*
9. *Potestas absoluta in Principe damnatur.*
10. *Princeps non potest concedere revisionem semel denegatam.*
11. *A sententia lata in causa reclamationis, non potest iterum reclamari, nec si reclametur, admittitur talis reclamatio.*
12. *Tertia appellatio ab uno, & eodem, in eadem causa, non est licita.*
13. *Sententia à qua bis appellatum fuit, pro veritate haberi debet: & parit victori jus irrevocabile.*
14. *Responsio ad argumentum 1. supra positum. n. 3.*
15. *Judicia, juris publici esse dicuntur, & propter publicam utilitatem, jure gentium, instituta sunt.*
    Quomodonam Princeps justis legibus derogare non potest, absque justa causa, sic nec sententia, quæ illis nititur. ibidem.
16. *Princeps non potest remittere pœnam pecuniariam alicui tortæ, etiam jure positivo delatam, potest tamen publicam, vel fiscalem.*
17. *Leges justæ, absque justa causa, per Principem revocari non possunt.*
18. *Princeps tenetur servare legem, quam statuit, & contra faciendo peccat, & n. 19.*
20. *Superiores nostri non habent dominium absolutum ad disponendum de bonis nostris, aut vita, nisi fuerit necessarium ad Reipublicæ utilitatem.*
    Princeps non potest derogare juri positivo habenti fundamentum consonum juri divino, aut rationi naturali. ibidem.
21. *Declaratur dictum Bald. in l. fin. C. Sentent. rescindi non posse.*
22. *Responsio ad dictum Abb. cons.* 84.
23. *Declaratur conclusio illa, per quam asseritur, arbitrarium esse Principi plures instantias, vel plura tribunalia constituere.*
    Quomodo intelligatur altera conclusio, quod Princeps possit concedere supplicationes à sententijs, quoties voluerit. ibidem.
    Declaratur dictum Abb. asserentis, quod Princeps possit confirmare donationem factam per patrem filio, in præjudicium aliorum filiorum, etiam si non sit insinuata. ibid. ubi multa de materia.

24. De-

24. *Declaratur conclusio, quòd Princeps potest auferre alicui jus quæsitum, ubi multa ad propositum.*
25. *Declaratur conclusio, qua habet, quòd Princeps potest confirmare actum nullum, ex defectu juris positivi.*
26. *Limitatur regula supra posita. num.* 10.
Princeps, ex causa, potest concedere, ut appellatio pro deserta non habeatur. ibid.
Et quòd restituatur victus ad appellandum, quasi intra decendium appellasset, vel ad prosequendam appellationem, quam in termino non fuit prosecutus: & hoc fit in senatu palatij ibid.
27. *In casu nostra decisionis denegata fuit secunda revisio, quia non dabantur justa causa, ex parte supplicantis ad illam concedendam.*
28. *Quid soleat fieri in secundo casu proposito in principe nostra decisionis.*
29. *An concedatur revisio à sententia lata super revisione concessa, quando pars, qua victa fuit, illam petit? & est casus notabilis.*
30. *Numerantur aliqui Doctores, qui de materia agunt.*
Infertur ad ll. regni Castellæ, remissivè. ibid.

1 VIdimus hanc quæstionem valdè controversam, in facti contingentia: in qua duo sunt considerandi casus: Primus, quando conceditur prima revisio, & processus in senatu supplicationis expeditur, juxta tradita per Alvarum Vaz. *consult.* 51. *num.* 8. & confirmatur sententia. Secundus casus est, quando processus committitur videndus duobus senatoribus, ut informationem dent in senatu palatij, & secundùm eorum informationem denegatur revisio, juxta Ord. *lib.* 3. *tit.* 78. §. 1. Vaz *ubi supra num.* 7. Gamma *decis.* 210. *num.* 11.

2 Quando autem conceditur revisio, sic in senatu palatij petitio expeditur:

Manda el Rey nosso senhor, que se reveia este feito na casa da supplicação pellos desembargadores, que o Regedor ordenar conforme a ordenação, pera o que se fara provisão em forma: à tantos de tal mes. Si autem denegetur per hæc verba fit: *Escusado, atentose ao tençoet ao feito.*

Et agendo de secundo casu (de priori oamque in fine agemus) videtur, quòd Princeps possit de plenitudine potestatis, & absque causa jubere, ut revideatur sententia, etiam si semel revisio oegata sit, ut & potest committere revisionem sententiæ, quæ transivit in rem judicatam.

3 Quia judicia, & sententiæ sunt de jure civili, ut per gloss. *in principio Instit. de obligat. & in l.* 2. *D. de origine jur.* Princeps autem est supra jus positivum, *cap. proposuit. de concessione prabend.* ubi Doctores & ideò ejus est derogare, cujus fuit & concedere, *l. fin. D. de constitut. principum*, ac proinde sicuti Princeps potuit concedere, ita potest relaxare, moderare, declarare, & derogare, juxta regulam *l. secundùm naturam. D. de reg. jur. & regul. omnis res, eodem tit. in antiquis.* Ex quo dixit Bald. post gloss. *ibi*, *in l. fin. C. sententiæ. rescindi non posse.* quòd si appoueretur clausula, non obstante sententia, vel tertia appellatione, valeret rescriptum, ex qua gloss. notat ibi Bald. quòd jus alteri quæsitum per sententiam diffinitivam, quæ transivit in rem judicatam, potest tolli per rescriptum Principis, quod ibi ampliat idem Bald. procedere, etiamsi in alium jam esset translatum dominium: quia licet dominium sit de jure gentium, quod Princeps tollere non potest; est enim jus gentium, jus quasi naturale; tamen judicia & sententiæ sunt de jure civili, ut superiùs diximus, & ideò cùm hoc casu dominium veniat consecutivè ad sententiam, rescissa sententia, & sic principali, rescinditur accessorium, secundùm eumdem Bald. *in d. l. fin. col. fin.* quem sequitur Perus. *in c. fua nobis, num.* 15. *de appellat.* Idem tradit Abb. *cons.* 81. *lib.* 1. *col.* 5. Dec. 118. *num.* 2.

Quod & comprobatur ex eo, quia Princeps, de 4
plenitudine potestatis, potest rem propriam alicui auferre sine causa, Bald. *in l. rescripta, col. fin. C. de precib. Imper. Offerend.* Aug. *in l. item si verberatum* §. 1. *D. rei vendit* quod procedit in dominio quæsito de jure civili, quale est quæsitum mediante sententia, ex Dec. *ubi suprà.*

Et hinc dixit Bald. & Imol. *in d. c. fua nobis*, quòd 5
Princeps ex certa scientia, potest concedere tertiam appellationem per viam privilegij, sequitur Perus. *in c. directis, num.* 9. *eodem tit.* & facit dicta glos. *in cap. ad hæc de rescriptis.*

Confirmatur hoc, quia esse plures instantias, vel 6
plura tribunalia merè arbitrarium est Principi, nec respicit justitiam causæ. Nemo enim scire potest, an rectiùs in prima instantia, vel in secunda judicetur. *lib.* 1. *D. de appel.* ut advertit Rebuf. *ad ll. Gallic.* 1. *tom. pag.* 308. *n.* 35. sequitur Pinel. *de rescindenda, in rubr.* 1. *p. pag* 22. *nu.* 22. *verfic. qua concitatio.* In his autem, quæ sunt Principi arbitraria, benè potest tollere jus alterius, ut per Alcia. *de præsumpt. reg.* 3. *præsumpt.* 11. *n.* 15. quod confirmatur ex dictis per Abb. *cons.* 84. *incip. Illud in summa. vol.* 1. Rebuff. *ad regul.* 17. *Cancellaria, pag.* 462. *ver. intellige.*

Hinc fit, ut multi tenuerint, quòd Princeps po- 7
test concedere, vel dencgare revisionem sententiæ, quoties voluerit, quia id est voluntarium, Bald. *in l. fin. C. de legibus*, & hæc gratia habet tam latas habenas, quantum Principi concedenti placet, ut per Autrer. *ad Capel. Tolos. dec.* 479. Bald. *in c. pastoralis. nu.* 4. *de appell. & cons.* 205. *circa finem. nu.* 4. Paris. *cons.* 54. *num.* 59. *lib.* 3. & est supra omne remedium juris; Rom. *cons.* 25. *col. fin.* Ful. *cons.* 377. *col.* 2. Alex. *cons.* 88. *col.* 2. *lib.* 4. Hippol. *sing.* 88. Jas. *cons.* 26. *in fin. lib.* 3. Rol. à Valle *cons.* 1. *n.* 56. *lib.* 1. & ob id dixit Guid. Pap. *decis.* 345. *& cons.* 139. *col.* 2. quòd hujusmodi gratia revisionis fuit sæpiùs in eadem causa concessa in parlamento Parisiensi.

Sed his non obstantibus, multò probabiliùs vi- 8
detur, quòd Princeps sine justa causa non potest concedere sæpiùs istam revisionem, sicuti nec tertiam provocationem, nec commissionem ad cognoscendum de scoteotia, quæ transivit in rem judicatam.

Quod ita ostenditur; in primis, quia potestas ab- 9
soluta in Principe damnatur, ita ut nihil omnino liceat bono Principi de potestate absoluta, quę scilicet jure diviuo, aut humano non regulatur, nec justis legibus subjicitur, ut latè defendit Pinel. *in rub. de rescindenda venditione, à n.* 25. Vaz, *de jure emphyteutico. 2. p. q.* 3. *n.* 10. frater meus, Gondicalus Mendez de Vasconcel. & Cabedo *in suo lib. de verforum jur. arg. lib.* 2. *c.* 5. *n.* 4. & ita non est intelligendum nos hic loqui de hac potestate absoluta Regis, sed ordinaria,

naria, & regulata secundùm leges divinas, & humanas.

10 Et juxta hæc dicendum est, quòd princeps semel denegata revisione unn potest eam iterum cnncedere: nam postquam processus commissus est duobus senatoribus per Regem, seu senatnres palatij, qui ejus vices gerunt, ad informandum, sitne sententia digna revisione, & ipsi informant, non esse revidendum, quam informationem tenentur necessariò sequi prædicti senatores Palatij, justa Ord. *d.tit.*78.6.1.*lib.* 3.*& Novell. regni.* 1. *part.l.*1.*tit.*4. §.117.negantque revidendum esse processum per clausulam snlitam (*não he caso de revista ajuntense as tenções ao feito*) parti jus irrevocabile quæsitum est, quod per Principem tolli nnn potest: & expedit, ut lites finiantur, & non sit in suspensn jus partis,*cap. finem litibus. de dolo & contum.l.*2. *D.n sueap.* & ita supplicationem semel denegatsm non esse concedendam, tenet Spec. *in tit. de supplicat.* §. *sequitur, num.*2.*per text. in l. si quis.C. de precib. Imper. offerend.* & quamvis text. iste loquatur, quando supplicatur, & in causa supplicatinnis sententia fertur, idem est quando supplicatin cum eansæ cognitione denegatur, secundùm Speculatorem, *ubi suprà.*

11 Item facit, quòd à sententia lata in causa reclamationis, non licet iterum reclamere, nec si reclametur, admittitur talis reclamatio à revisionali arresto seu sententia, secundùm Afflict. *dec.*231. *nnmer.* 3. ubi dicit, ita fuisse semper nbservatum per *l.si quis, & per text. in l.* 1. *C. ne liceat in una eademq; causa tertio provocare*, & idem dicit Guid. Pap. *dec.* 345.

12 Item, quòd de jure tertia appellatin ab uno & eodem in eadem causa non est licita, *l.* 1.*C. ne liceat.* adeò ut Princeps per viam relcripti tertiam appellationem indulgere non possit, *c. sua nobis*,ubi DD. *de appell.* Perus. *in c. directe, numer.* 9. *eod.tit.* sicuti etiam nnn potest reparari appellatin delerta, *l. nemo C. de temporib. appellat.*etiam ex certa scientia,Perus. *in d.c.sua nobis. num.* 13.ubi infert, quòd si quis impetret litteras super appellatione, non facta mentione,quòd sit tertia appellatio, litteræ sunt subreptitiæ & nullæ : adeò quòd Princeps per viam rescripti, etiam ex certa scientia non potest cnncedere tertiam appellationem, & per cnnsequens, nec de plenitudine potestatis intelligitur illam cnncedere,nisi adjiciat clausulam (non obstante, &c.) quia absque ea clausula hujusmodi relcripta, magis præsumuntur in dubin subrerptitia,& per fraudem importunitatemque nbtenta, ut expressè inquit Bald. *in d. c. sua nobis.*

13 Cnnfirmatur hoc, quia sententia, à qua bis appellatum fuit examinata est in tribus instantijs seu judicijs, ut ad lensum patet: nnde meritò pro veritate haberi debet, *l.* 1. *D. de re judicata.* & parit vlctnri jus irrevncabile, ut aliquando domini de suo dominio sint securi, ut suprà diximus, & facit novella regni 1.*part. tit.*3.*l.*4. §.113. facit & in simill text. *in l.fin. C. sent. rescindi non posse. l.causus vel liter. de transact. & in c. expositu.de arbitris.*Def.*conf.*308. *num.*1. *& conf.* 194. *num.* 4. Alex. *conf.*94.*in princ. lib.* 2.

14 Tenendo hanc partem, nnn obstat argumentum prius: quamvis enim sententia sit de jure positivo, ex *l.*2. *D. de orig. jur.* tamen ex jure pnblico,hoc est, gentium prncessisse videtur, & ideò prnpter bujusmodi juris publici obsevantiam, jure civili firmior est, Alc. *in l. non minorem. C. de transact.*ubi inquit, quòd ex sententia sola naturali obligatio oritur, quæ nos parere magistratibus jubet. *l. veluti. D. de just. & jur.* & ideò dicitur, quòd sententia assumit vires ex vigore judiciorum, quæ juris publici sunt, & idcò à judice, non à partium cnnsentu, Bart. *in l. duobus D.de execut. rei jud.* Alc.*in l.si diversa.num.*5. *C. de transact.* quamvis etiam propter partium consensum, transactinni æquipareatur,*d.l.non minorem*, & ibi Alciatus.

Dicuntur autem judicia juris publici esse, quia 15
propter publicam utilitatem, jure gentium institnta sunt, sicuti etiam instituti sunt magistratus, qui jus suum unicuique judicando redderent, quibus naturali quadam nbligatione nbedire tenemur. *d. l.veluti c. omnis.de majorit. & obed.* & qnia magistratus non potest judicare, nisi secundùm jus legibus aut moribus priùs cnnstitutum, ideò dicitur, quòd sententia nihil inducit novi, sed qnnd inductum est, declarat, per test. *in l. Pomponius.* §. *si jussu. D.de acquir possessione l. sicuti.l.si quæratur. D. si servit. vend.* Alciat.*reg.*1. *præsumpt.*36.*num.*4.unde cùm sententiæ nitantur legibus justis, & jure ex illis prnveniente, quemadmodum Rex non potest absque justa causa legibus derogare, ita non pntest tollere sententiam, quæ illis nititur, nec tollere parti jus ex sententia quæsitum, ut per Pinellum *ubi supra.*

Adeò ut non possit Princeps remittere pœnam 16
pecuniariam alicui tertio delatam, etiam jure positivo, quamvis possit remittere pœnam publicam, vel fiscalem, ut ex gl. *in l.* 2 *in fin. C.de in jus vocand.* Bart, & Jas. *numer.* 10. Dec. & Alciat. *ibi.* & probavit Pinel. *ubi sup. nnmer.* 12. *ad fin.* Rebuff. *ad reg.* 17.*cancel. pag.* 46n. *verf.* 7. *remissiones.*

Confirmantur & hæc, quia quamvis sententia 17
sit de jure positivo, nt diximus, nihilominus legibus statutum est à Principe latis, quòd per sententiam, qnæ transivit in rem judicatam, & à qua non licet appellare, nec supplicare, victnri jus irrevocabile quæratur : nisi per revisinnem : & hac semel denegata nulla alia restat via : quæ leges justæ,& utiles Reipubl. sunt, ne partes litibus & pluribus instantijs vexentur, & dispendia patiantur, ut suprà diximus. Cùm ergo leges bæ justæ sint, per Principem absque justa causa revocari non pnssunt. Justum enim est, Principem legibus suis obedire, *c. justum est 9. dist.* quod non solùm ad bnnestatem, sed etiam ad justitiam referendum, dixit Ibi Dnminicus : & meritò, ac justè, secundùm Navarr. qui Dominicum sequitur *in c. si quando, de rescript. in 7. exceptione. pag.* 25. secutus S. Thom. 1. 2 *quæst. 96. art.* 5. & dicit probari per *c. cum omnes. de constit.*

Intellige autem, de justitia, qnnad vim directi- 18
vam, quia à seipsn potest unusquisque dirigi : & æquissimum est, Principem sequi illa, quæ veluti ratione cnnsentanea, facienda esse statuit: In quem sensum accepit illum text. *in d.c. justum* Soto *de just. & jur. l.*1.*q.*7.*art.*7.*col.* 3.allegans tex. *in c. cum omnes, de const.* nam qnnd quis juris in alterum statuit, eo nti debet,nt *in rub. & per totã D. quod quisque jur.* & illam CHRISTI doctrinam: *Qui dicunt, & non faciunt: & qui aliis gravia onera imponunt, ipsi nec digito*

volunt

volunt ita movere. Matth *cap.* 23. & subdit Soto *ibid. colum.* 4. *in fin.* quòd Princeps ideò ex vi directiva tenetur servare legem, quam fecit, quia illam constituit sub aliqua virtutis specie, & contrafaciendo, facit actum contrarium illi virtuti, & ideò peccat, nisi id faciat ex justa causa, nempe, quæ sit rationi consentanea, & tendat in bonum commune. Ita notabiliter idem Soto *ubi suprà, d. q. art.* 3. *vers. secunda concluſ. & in vers. causa verò :* frater meus Gundicalus Mendes de Vascon. eleganter, *ubi supra, libro* 3. *cap.* 1. *per totum.*

19 Unde infert, quod Princeps dispensando, absque tali causa, contra legem in totum, vel relaxando in partem, etiam in his, quæ sunt juris positivi, peccat, & non excusatur à peccato, maximè si talia dispensatio uni concessa vergat in alterius damnum, & præjudicium, quo casu, idem Soto putat illud esse peccatum mortale *loco ubi supra, vers. enimverò si exoneratio.*

Idem probavit Soares *ad l. quoniam in prioribus, in declarat. ad legem regni, limit.* 5. *n.* 15. *usque ad n.* 16. *C. de inoffic. test. sum.* Covar. *libro* 3. *resolutionum, cap.* 6. *num.* 8. *colum.* 10. *vers. fortassis placebit. & de spons. cap.* 6. §. 9. *num.* 10. Navar. *ubi supra, pag.* 25. ubi subdit, quòd illud, quod habetur *in l. Princeps, D. de legibus.* Principem solutum esse legibus : accipiendum esset, ut possit legem totam, vel ejus partem tollere, vel quoad aliquem relaxare, cùm oportuerit, non aliàs : quòd si absque causa, id est, cùm non oportuerit, relaxat, tenet quidem ita facta relaxatio, sed Princeps peccaret eam faciendo, ita Navar. *ubi supra,* secutus S. Thom. 1. 2. *q.* 96. *art.* 5. & quidem mortaliter, si eam faceret in alicujus præjudicium, secundùm Sot. *ubi supra.*

20 Confirmatur hoc, quia superiores nostri non habent dominium absolutum ad disponendum de bonis nostris, aut vita, sed quatenus fuerit necessarium ad Reip. utilitatem, ut per Covarruv. *reg. pec.* 2. *part. Paragraphe* 9. *numero* 6. Huc etiam pertinet, quòd Princeps sine causa non potest derogare juri positivo habenti fundamentum consonum juri divino, vel rationi naturali, secundùm Abb. Felin. & alios relatos à Pinel. *d. rubr. de rescind.* 2. *part. pag.* 9. *numero* 21. *in princ.* ubi notanter subdit, hoc esse superfluum, quia semper pro lege vel canone, tale fundamentum præsumitur, & hoc est, quod ait pulchrè Soto, quod lex justa semper fundatur in aliqua virtute, & ideò Rex contrafaciendo, facit actum contrarium illi virtuti, & idcircò peccat : unde cùm habemus legem, quæ unam solam revisionem concedat, non potest Princeps de potestate ordinaria illi derogare, juxta tradita per Jun. *in cap. in litt. de integ. rest.* ubi allegat text. *in cap. cum Bert. de re jud.*

21 Ex his infertur responsio ad dictum Bald. post glos. *ibi in d. l. fin. C. sententiam rescind. non posse,* quod Princeps potest auferre jus quæsitum per sententiam, cùm sententia sit juris positivi, cui princeps potest derogare, & sic consecutivè revocare potest jus ex ea quæsitum. Respondetur namque, quod sententia fundatur in legibus positivis, quas, quoniam Rex tollere non potest sine causa in præjudicium tertij, ita non potest revocare sententiam in illis fundatam, nec tollere dominium per illam quæsitum, etiam si per media juris positivi, ut per Pin. *ubi suprà*, & ita non potest tollere jus per præscriptionem quæsitum, nec per sententiam, & si absque causa id faciat, peccat, ex Soto & Navarr. *ubi suprà*, & ita, quod dicit Bald. intelligendum est, quando Princeps id facit justa causa suadente, & ita etiam respondetur ad id, quod dixit Bald. *in l. rescind. C. de prec. Imper. offer.* & Angel. *in l. item si verberatum, Paragraphe* 1. *D. de rei vindicat.*

Infertur etiam responsio ad dictum Abb. *cons.* 84. 22
lib 1. & Dec. *cons.* 198. *n.* 2. quòd Princeps potest committere, ut cognoscatur à sententia, à qua appellari non potest, ita ut concessit supplicationem à tali sententia, *Auth. qua supplicat C. de precib. Imper. offeren.* Ad quod respondetur, quòd si id concessit per viam privilegij, seu legis generalis, antequam per sententiam dominium parti quæsitum sit, potest facere, & debet etiam esse cum causa, etiam si id faciat de plenitudine potestatis, seu ex certa scientia, quod idem est ac de plenitudine, ut est gloss. *in c. ad hæc. de rescript.* & ita intelligendum est, quod dicit Perus. *in cap. direct. num.* 9. *de appellat.* at postquam jus est parti quæsitum per sententiam, nec per legem, nec per privilegium, nec per rescriptum potest Princeps concedere tertiam appellationem, aut ut cognoscatur de sententia, quæ transivit in rem judicatam, *d. cap. sua nobis de appellat.*

Respondetur etiam ad id, quod diximus, quòd 23
multas esse instantias & tribunalia arbitrarium est Principi, & ob id potest concedere supplicationem, seu revisionem, quoties voluerit : nam id intelligitur, in quanum Princeps per legem non habet statutum, quod sint certæ, & limitatæ instantiæ, & jam in illis non est causa finita per sententiam, quæ jus parti tribuat, ut si causam ab uno tribunali tolleret, & alteri committeret, nam post sententiam potest iterum & iterum committere : at postquam certus est numerus instantiarum, & jam in illis lata est sententia, per quam pars jus habet quæsitum, non potest Princeps in præjudicium partis alteram novam instantiam creare, & de novo committere cognitionem sententiæ, quæ jam in rem judicatam transivit, contra leges jam promulgatas, & hoc modo intelligenda sunt dicta per Bald. Perus. & Aufrer. qui dicunt, quòd Princeps potest concedere supplicationes à sententijs, quoties voluerit, & sic etiam intelligitur dictum Abb. *d. cons.* 84. ubi dixit, quòd Princeps potest confirmare donationem factam per patrem filio, & jubere, ut valeat in præjudicium aliorum filiorum, etiam si non sit insinuata, quia insinuatio est de jure positivo, quod est Principi arbitrarium : id enim procedit, quando pater, qui donationem fecit, consentit in confirmatione donationis Principia. Item procedit dictum Abb. in jure nondum quæsito, sed quærendo, quod facilius tolli potest à Principe, quàm quæsitum, ut per Dec. *d. cons.* 198. *n.* 2. *col.* 2. quia licet Princeps non possit præjudicare juri alterius, eo invito, bene tamen potest eo consentiente, ut probat text. *in l. t. D. de natalib. restituend.* ubi Princeps non facilè solet libertum natalibus restituere, nisi consentiente patrono, & item probat text. *in l. nec filio D. eod.* Huc pertinet, quod tradit Afflict. *decis.* 286. quòd si Rex consentit in

alienatione feudi, tempore quo feudum est alienantis, valebit consensus; secus si tempore quo erat jam alterius, nempe, heredis ipsius alienantis, quia tunc non nocebit illi regius consensus: & ita sentit, quòd obligatio à principio invalida benè potest confirmari à Principe in præjudicium ejus, qui se obligavit, quasi eo consentiente id faciat. Ita in casu Abba. *dict. consil.* 84. confirmat Princeps donationem invalidam propter defectum insinuationis in præjudicium ipsius donantis, quasi eo consentiente, confirmet. Cetcrùm non ex eo infertur, quòd Rex possit auferre jus parti quæsitum per sententiam concedendo revisionem semel denegatam, legi derogando in præjudicium partis.

24 Quinimo, licet Princeps possit auferre alicui jus ei quærendum spe non approbata, secundùm Ang. *consil.* 262. quem sequitur Rebuf. *d. reg.* 17. *part.* 461. *vers. tertio fallit.* etiam sine causa, ut per Bald. & Ruin. quos refert, tamen si spes esset approbata, puta, quia quis esset proximior alicujus, non poterit Princeps auferre successionem illius, quo minùs ut proximior succedat, ut tenet ibidem. Rebuf. Huc pertinet, quòd Princeps benè tollit jus conditionale, & quod est in pendenti, ut pee Rom. *consil.* 256. sequitur Felin. *in cap. super litteris, numer.* 11. *de rescript.* quia scilicet est jus quærendum, non quæsitum, Rebuf. *d. pagin.* 461. & cùm Abb. & reliqui DD. loquantur in jure quærendo, & nos in jure quæsito per sententiam, non potest de uno casu ad alium inferri, imò pro nobis faciunt, in quantum dicunt, quòd juri quæsito Princeps præjudicare non potest, quemadmodum nec potest regulariter validare Scripturam carentē legitima solemnitate, quando ex nullitate quæsitum est jus tertio, ne scilicet ex tali Scriptura obligetur. Pinel. *ubi supra, numero* 13. qui plures citat. quod procedit, nbi Scriptura non est auth. pnta, quia est exemplar, non originale, & dicunt præfati DD. quòd Princeps non potest concedere, ut exemplari adhibeatur plena fides, non oltenso originali, quia scilicet est jus quæsitum parti, contra quem producitur, ne ex ea obligetur, secundùm Pin. aut potiùs quia est jus quæsitum ipsi parti ex leg. qua prohibetur, ne exemplari credatur, quam legem Princeps derogare non potest in præjudicium partis absque justa causa.

25 Et hinc infertur intellectus ad illud, quod dicitur; Principem posse confirmare actum nullum ex defectu juris positivi, gloss. *vers. confirmandam in cap. veniens de transact.* Abb *in cap. per venerabilem. numero* 12. *qui filij sint legitimi.* Castal. Restaur. *de Imper. quæst.* 110. *casu* 273. & est Ordin. *libro* 3. *titulo* 60. § 1. Vant. *de nullit. sent. fin. p. numero* 24. hoc enim accipiendum est, nisi in præjudicium tertij fiat, aut cùm in alicujus præjudicium sit, si modò ex justa causa fiat, nec enim omnia, quæ licent, honesta sunt *l. non omnia D. reg. jur.* & ut inquit D. Paulus, *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.*

Habemus ergo, quòd semel denegata revisio
26 concedi non potest à Principe: hoc tamen intelligitur, nisi à Principe ex causa concedatur; quia cùm causa potest concedi, quæ causæ possunt esse illæ, de quibus per Imm. *in c. ex litteris, de in integr. restit. & in cap. cum Bertoldus, de re jud.* ut etiam potest ex causa concedere, ut appellatio pro deserta non habeatur, vel quòd restituatur victus ad appellandum, quasi intra decendium appellasset, vel ad prolequendam appellationem, quam in termino non fuit profecutus, ut quotidie fit in senatu palatij. Sed justis causis intervenientibus fieri debet, & à Principe fieri soler.

Hoc tamen casu denegsta fuit, quia non vi- 27
sunt causæ justæ ad concedendam talem secundam revisionem, & Philippus Rex noster legem tulit anno 1588. qua omnino prohibuit secundam revisionem concedi.

De priori verò casu agendo, quando scilicet 28
conceditur prima revisio, & expeditur in senatu supplicationis, confirmaturque sententia, à qua revisio petita fuit: an iterum, & secundò possit peti revisio ab eadem sententia, & ab eodem, qui eam jam petijt? numquam concessam vidi, neque audivi, nec fieri solet, quamvis justa quælibet causa allegetur: aliter namque daretur infinitas, quæ maximè vitanda est, *l. fideicommissa. § qui decem, cum similibus, D. de leg.* 3. & finis litium esse debet, *cap. finem litibus, de dolo, & contumacia.*

Si verò retento eodem themate, revisio conces- 29
sa fuit, & in senatu supplicationis expedita coram Rectore senatus, ut fit, & revocetur sententia prior, à qua petita fuit revisio, an alia pars, quæ victa fuit in instantia revisionis, ab ista sententia in revisorio judicio lata, possit revisionem petere, quæ in effectu, respectu partis hujus, quæ modo illam petit, prima revisio est, & non secunda, vidi de facto agitatum, & denegatum, nec concessum hoc umquam fuisse audivi, licet Guid. *decis.* 345. dicat se vidisse id obtentum in Curia Delphinatus.

De materia autem videndus est Hispanus Sua- 30
res *in practic. tom.* 1. *parte* 7. *cap. unico.* Vaz. *consil.* 31. 1. *tom. per totam.* Ex quibus inferas *ad l.* 1. *& seqq. titulo* 20. *libro* 4. *nova Recop. legum regni Castellæ.*

DECISIO XIII.

Quid sit Curia, & de officio Prætorum curialium.

SUMMÆ.

1. *Prætores curiales quot sunt numero, & quot olim erant.*
2. *Prætores curiales duo cognoscunt de causis criminalibus, alij duo de causis civilibus in curia & intra quinque leucas, quæ sunt curia territorium.*
3. *Quid sit curia Regis, & unde hoc verbum originem traxerit, remissivè.*
4. *Quemodo mensurari debeantur leucæ, in facto agitatum fuit.*
   Rex Sebastianus jussit mensurari leucas in Transtaganaregione, & in alijs locis. Ibidem.
5. *Enumerantur casus, in quibus curia non habet quinque leucas pro territorio.*
6. *Intellectus ad Ord. lib. 3. tit. 3. in princ.*
7. *Poni-*

7. *Penitur alius casus, ubi curia nullum habet territorium, & constituuntur regula in hac materia.*
8. *Ubi est senatus supplicationu, Curia etiam dicitur. Idem de senatu Pernucalensi.*
9. *Infames, accusati de aliquo crimine, & qui sunt in reatu non possunt in curia morari, nec in ea servire Regi, nec intrare in ejus palatium, nec Regis faciem videre.*
10. *Prætores curiales criminales cognoscebant de petitionibus gravaminum ab interlocutorijs judicum, in loco ubi curia est, vel senatus supplicationis, & intra quinque leucas.*
Hoc tamen immutatum fuit per legem reformationis justitiæ, quod tamen non caret dubio, & late examinatur. Ibid.
11. *An lex reformat. justitia intelligatur in petitionibus gravaminum a judicibus intra quinque leucas.*
12. *Prætores curiales civilium causarum expediunt petitiones gravaminum à locis intra quinque leucas, etiam hodie stante lege reformationis: non autem possunt expedire instrumenta gravaminum, nec litteras testimoniales intra prædictas quinque leucas.*
13. *Expeditoribus causarum gravaminum non est concessum per Ordinationem aliquam, posse de petitionibus gravaminum intra quinque leucas cognoscere, quod tamen faciunt de consuetudine.*
14. *Decretum senatus super hac materia improbatur.*

1 PRætores curiales [quos *Corregedores da Corte* vocamus] sunt quatuor, duo qui causas criminales expediunt, alij duo causas civiles. Autiqultus autem inveni tempore Dionysij Regis Portugaliæ, unum tantùm esse, qui auditor curiæ vocabatur. ut vidi in quadam sententia illius temporis, in qua hæc erant verba [*El Rei o mandou por N. ouvidor da sua Corte*] Posteà tempore Edoardi Regis Portugaliæ, in numero senatorum senatus supplicationis, quem ordinaverat, numeratur unus tantùm prætor curialis, ut diximus *dec.* 2. postmodum verò tempore Emanuëlis Regis felicis memoriæ, duo tantùm erant, unus causarum criminalium, alter civilium, ut constat ex Ord. *lib.* 3. *tit.* 4. §. 1. & §. 3. & *aliis ejus titulis.* posteà auctus fuit numerus ad quatuor, ad hæc usque tempora, ut diximus superiùs, quod præmisi, ut nihil antiquitatis penitus ignoretur.

2 Hi prætores, duo cognoscunt de causis criminalibus, alij verò duo de causis civilibus in curia, & intra quinque leucas, Ord. *d. tit.* 5. & 6. & *l.* 3. *tit.* 11. quæ quinque leucæ curiæ territorium comptehendunt, juxta *extravag. p.* 1. *tit.* 17. §. 3. quæ tamen loquitur in præsidibus provinciarum, quos *Corregedores das comarcas*, vocamus; & est notabilis illa lex ad hoc.

3 Quid autem sit curia Regis declarat optimè *l.* 27. *art.* 2. *titul.* 9. ubi Gregorius Lopez: quod verbum unde originem traxerit, declarat Gartias *de expensis*, *c.* 12. *n.* 25. illa autem dicitur curia Regis, ubi Rex est cum suis officialibus & consiliarijs, & alijs, qui ejus lateri adsistunt, & Regem consulunt, quid agere debeat in administranda justitia, & gubernando Regno: tradit Didacus de Covar. *R. pract. quæst. c* 4. *n.* 10. & semper intelligitur curia, ubi Rex est, cum quinque leucis in circuitu: Gregor. Lopez, *d. l.* 27. *part.* 2. *tit.* 9. notat Humad. *in glossis partitarum*, *l.* 3. *part.* 2. *glos.* 10. facit & Ord. nostra *ubi supra tit.* 5. *& tit.* 6. §. 1. & §. *penultim.* & *lib.* 1. *tit.* 15. § *penult.* & *lib.* 3. *tit.* 11. *in principio*, & *in multis alijs Ordinationibus*, dicuntur namque hæ quinque leucæ, curiæ territorium.

Hæ autem leucæ quomodo mensurari debeant, 4
in facto vidi agitatum, in processu oppidi de Setuval, contra scribas curiæ: & in processu alio oppidi de Monserte, contra oppidum de Monsaras, in quibus judicatum fuit, ut leucæ mensurarentur per viam consuetam, & frequentiorem, ut post Bart. tradit Paul. & Jas. *in l.* 1 *num.* 5. *C. si quis cautionibus.* Covar. *variarum. lib.* 2. *cap.* 20. *n.* 5. Humad. *ubi suprà*, Anr. de Quesada *in suis quæstionib. q.* 20. *n.* 14. & pro hac parte facit Ord. nostra, *lib.* 5. *cap.* 52. §. 5 quod est notabile ad intellectum Ord. *lib.* 1. *tit. ult.* §. *ult.* & *ad Ord. eodem lib. tit.* 7. §. 33. & *tit.* 72. *in princ.* & *lib.* 3. *tit.* 42. §. 5. & *ad alios regni nostri leges*, & Rex Sebastianus leucas mensurari jussit in regno Algarbiorum, & in Transtagana regione in aliquibus locis.

Illud tamen adverte, quòd in aliquibus casibus, 5
curia non habet bas quinque leucas in circuitu, pro territorio, sed solùm unam leucam, ut est in Ordin. *libr.* 5. *tit.* 11. quæ id ita declaraverit, neque enim pœna illius legis extenditur contra delinquentes ultra unam leucam à curia, & à loco ubi Rex est: imò *in* §. 1. & 2. id restringit ad suburbia tantùm, idque ea ratione, ne pœnæ extendantur, *reg. odia. de reg. jur. lib.* 6. Itidem per Ord. *lib.* 5. *tit.* 107. *in principio*, etiam curia restricta est ad suburbia tantùm illius loci, in quo Rex est, de quo videndus est Bald. *in prœmio Digestorum, colum.* 1. Cremes. *singul.* 47. Alexan. *ad Bart. in l ult. in princ. C. de pœnis*, & ita Ord. *d. tit.* 107. (ut hoc obiter dicam) ortum habuit à *l.* 2. 3. & 4. *D. de pœn.*

Libet autem hic inferere arrestum senatus, ad in- 6
tellectum. Ord. *lib.* 3 *tit.* 3. *in principio.*

Vistos estes autos libello dos AA. excepção declinatoria fori do R. que lhe foi recebida, os A. contrariou: mostrasse o R. não morando nesta cidade, nem dentro das cinco legoas, ser citado no lugar das Naturaes, que hè de termo da dita cidade perto das ditas cinco legoas, de distancia della: e que visto & como a Ordenoção deste reino, dos que podem ser citados sendo achados nesta Corte, ou casa da supplicação, se entendeo sempre nos que são achados dentro na cidade, ou seus arrabaldes sementado, & não nos lugares do termo, ainda que estão dentro das cinco legoas, & assi se julgou isto por vistes, como mais dos autos: ey a dita excepção por provada, & manda que pella dita citação senão proceda contra o R que consta ser morador em Santarem, & pague o A. as custas destes autos, a 18. *de Abril. de* 602.

Et cùm supplicatum esset per petitionem grava- minis ad senatum, confirmata fuit sententia prætoris, 7. die Maij ejusdem anni, in processu Joan. de Britto Dalmeida, cum Ayres Lopez de Santarem.

Per Ord. etiam *lib.* 1. *tit.* 57 curia intelligitur so- 7
lus locus, ubi Rex est, nullo dato territorio. Constituenda igitur reg. est, quòd ea est curia Regis, ubi Rex est: juxta illud Herodiani *lib.* 1. ubi Imperator est, ibi Roma est: habetque pro territorio quinque leucas, nisi lex aliud declaraverit.

Ubi est senatus supplicationis, curia etiam dicitur, 8
habetque idem territorium quinque leucarum, Ord. *lib.* 1. *tit.* 6. §. 1. *cum aliis*, & ita servat stylus. Idem

dicendum de senatu Portucalensi, quod tamen ita intelligendum est, nisi lex aliud declaraverit.

9 Illud etiam notatu dignum mihi videtur, quòd infames, acculati de aliquo crimine, & qui in reatu sunt, non possunt in curia morari, nec in ea servire Regi, nec intrare palatium, nec videre faciem Regis, ut notat Bald. *in c.* 1. an ille, qui interfecit fratrem, &c. & ibi Jacobus delviso, Molina *de primogenijs lib.* 1. *cap.* 13. *n.* 19. quod conducit ad Ordinationem regiam, *lib.* 5. *tit.* 107.

10 Prætores curiales criminalium causarum cognoscebant de petitionibus, seu libellis supplicatorijs gravaminum, qui interponebantur ab interlocutorijs judicum, in loco, ubi curia erat, vel senatus supplicationis, & intra quinque leucas, Ord. *lib.* 1. *tit.* 5. §. 13. per legem tamen reformationis justitiæ, §. 13. hoc correctum fuit, & dispositum, ut hujusmodi petitiones de causis criminalibus expedirentur in senatu per expeditores gravaminum: quæ tamen lex illam patitur difficultatem, eùm enim jubeat, ut hæ petitiones gravaminum, judicum civitatis Olysipponensis, non expediantur per prætores curiales criminales, ut disponebat lex antiqua, *d.* §. 13. *Ord. lib.* 1. *tit.* 5. videtur, quòd ijs non erat denegandum, eò quòd prædictæ petitiones expediebantur in senatu per prædictos prætores, & non per illos solos extra senatum, & ita in illis non militabat eadem ratio, quæ militat in prætoribus curialibus causarum civilium, qui per se solos illas expediebant extra senatum, & ab illis dabatur alia instantia, & supplicatio ad senatores gravaminum, Ord. *libr.* 1. *tit.* 4. §. 10. Ut igitur huic dilationi occurreretur, dispositum fuit per *d. l. Reformationis*, ut omisso illo medio, ad senatum statim petitiones fierent, quæ tamen ratio dilationis & circuitus, in criminalium causarum prætoribus locum non habebat, cùm enim in senatu (per *acerdão*, ut diximus) illas expedirent, nullus dabatur circuitus, nulla instantia, nullum medium, immò statim sententia executioni dabatur. Quamvis tamen hoc ita sit, senatus legem reformationis servat, ut lata est, quàm ego tamen emendandam in hoc fore existimo, ratione superiùs dicta.

11 Illud itidem adverto, quòd quamvis lex reformationis servetur in judicibus civitatis Olysipponensis, & eorum petitiones gravaminum, non ad prætores curiales criminalium causarum, sed ad senatum veniant; tamen in judicibus intra quinque leucas, nihil illa lex loeuta est, & ob id ego in ea sum opinione, quòd ab his per petitionem debent partes conqueri coram prætoribus curialibus criminalium causarum, & quòd ipsi debent eas expedire in senatu privativè, & non senatores gravaminum. Cùm enim hoc casu lex nova nihil disposuerit, standum est legi illi antiquæ, nempe, Ord. *lib.* 1. *tit.* 5. §. 13. *gloss. in l. secundum*, ubi Bart. & Jas. *D. qui sanid. cog.* Sed senatus aliud servat, & expeditores gravaminum cognoscunt de bis petitionibus criminalibus (quas *de agravo* vocamus) interpositis à judicibus intra quinque leucas à curia. Prætores tamen curiales criminales etiam cognoscunt cumulativè de his petitionibus à prædictis judicibus locorum intra quinque leucas, juxta d Ord. *libro* 1. *titulo* 5. § 13. non verò à judicibus, neque præsidibus civitatis Olysipponensis, juxta *d. l. Reformationis.*

Prætores verò curiales civilium causarum à locis 12
intra quinque leucas à curia expediunt petitiones gravaminum, Ord. *lib.* 1. *tit.* 6. §. 10. etiam hodie stante lege reformationis: non autem possunt expedire à prædictis locis, intra quinque leucas, instrumenta gravaminum, seu litteras testimoniales *d. Ord.* §. 10. hæc namque instrumenta, seu litteræ testimoniales expediuntur per expeditores gravaminum, ut disponitur *in d.* §. 10.

Illud postremò annotandum est, quòd de petitio- 13
nibus gravaminum à locis intra quinque leucas oblatis, nulla est Ordinatio, quæ disponat, eas posse expediri per senatores expeditores gravaminum in causis civilibus, sed solùm id concessum erat prætoribus curialibus civilium causarum: attamen prædicti expeditores gravaminum illas expediunt ab antiquo tempore, quod consuetudine admissum fuisse semper observavi, & audivi, & non lege aliqua, nulla enim est, quæ eis jurisdictionem hoc casu tribuat, circa quod videnda est d. Ord. *lib.* 1. *tit.* 6. §. 10.

Ex quibus non rectè decrevit senatus mense Maij, 14
anno 1600. non posse per petitionem, ab oppido de Almada, quod est intra quinque leucas à curia conqueri quemdam apud prætorem curialem, in causa civili, sed quòd debebat id facere per petitionem apud expeditores gravaminum, est enim prædictum decretum contra Ord. *d. lib.* 1. *tit.* 6. § 10. Lex autem reformationis, quam pro se allegabant senatores, qui ita decreverunt, solùm loquitur in petitionibus gravaminum interpositis à judicibus civitatis Olysipponensis, nec est extendenda ultra casum, in quo loquitur *l. præsentium*, §. *fin. C. de appellat. Auth. de administrantibus officia in Sacr. appellat.* §. *fin. cap. cum expediat. de electione.*

DECISIO XIV.

Quæ sit causa merè criminalis, quæ civilis, quæ mixta, partim criminalis & partim civilis, & de auditoribus criminalium causarum.

SUMMÆ.

1. *Auditores criminalium causarum, quot fuerunt, & quot modò sunt.*
2. *Auditores causarum criminalium, appellationes criminales expedisunt; & antiquitus civiles etiam expediebant.*
3. *Causa, aut sunt merè civiles, aut merè criminales; aut mixta.*
4. *Quæ dicatur causa merè civilis?*
5. *Quæ dicatur causa merè criminalis?*
6. *Quæ dicatur causa mixta?*
7. *An causa super defloratione mulieris, sit civilis an criminalis?*
   Idem erit in actione injuriæ cum eadem distinctione. Ibidem.
8. *Senatus decretum antiquum, & tenor illius.*
9. *Appellatio, seu gravamen interpositum a judice executionis, in causa criminali, habente etiam mixtam civilem causam, pertinet ad judicem, qui proferam sententiam, quæ exequitur in casu appellationis, tulerunt.*
10. *Idem observatur, cùm dies comparitionis petitur, & in senatu præsentatur.*

11. *Causa*

11 *Causa super maleficio civiles sunt, & ad judices, qui de appellationib. civilibus cognoscant, pertinent.*

12. *Cognitio appellationis à sententia, in qua pars quædam scribam pro interesse & damno convenerabat, eò quod sententiam in actu non registraverat, ad expediterem appellationem civilem pertinet.*

13. *Idem est in appellatione à sententia, in qua pars convenerat scribam pupillorum, eò quòd in actis terminos quosdam non fecerat, per quod ei damnum secutum fuit.*

14 *Refertur senatus decretum, circa appellationem impositam à quodam, qui officium scribæ gerebat absque litteris Regis.*

15. *Refertur decretum senatus, in procuratore (de numero) procurante sine litteris Regis, ad quem judicem, pertineat appellatio.*

16. *Refertur decretum senatus, circa appellationem scribæ ædilium accusati, quòd pecudes habebat in loco ubi officium gerebat.*

17. *Refertur decretū senatus, circa appellationem scribarum judicum Ecclesiastic. qui accusati erant, quòd excedebant taxam in salariis Scripturæ.*

18 *Intelligitur Ord. lib. 1. tit. 9. §. 11. & refertur decretum senatus circa illius intelligentiam.*

Ex actis inter quosdam, potest procedi contra alios. Ibidem.

19. *Decretum senatus circa appellationes criminales expeditas per auditorem, cui distributa non fuerant, notatu dignum.*

1 AUditores criminalium causarum, tempore Edoardi Regis Lusitaniæ, duo erant, ut diximus *dec.* 2. postea fuerunt quatuor; anno autē 1565. quintus auditor creatus fuit, *Extrav. 1. p. tit. 5. l. 15.* nunc quatuor tantùm sunt, post mutationem senatūs civilium causārum ad civitatem Portucalensem.

2 Ad auditores causarum criminalium spectat causas criminales solùm per appellationem expedire, antiquitus civiles etiam expediebant; Ord. *libr. 1. tit. 9. §. 3.* quod abrogatum est.

3 Causæ autem (quoad præsens institutum attinet) in triplici sunt differentiâ: aut enim sunt merè civiles, aut merè criminales, aut mixtæ, partim criminales, partim civiles.

4 Causa mere civilis dicitur illa, in qua agitur ad privatum commodum, sive actio descendat ex delicto, sive ex contractu, & tandem quando pœna pecuniaria applicatur parti: pro quo est notabilis Ordin. reg. *lib. 3. tit. 28. §. 13.* In hæc verba: *Pero se o feito (posto que seja crime) for civilmente intentado, demandando o autor alguã cousa que lhe fosse roubada, ou furtado, ou lhe fosse feito algum dãno, ou ofensa per que recebesse perda em sua fazenda.* Communia ex Jas. *in §. superest. n. 16. Instit. de act.* dicitur autem civiliter, eò quòd minus lædat, ut declarant Panorm. *n. 5.* Berous *num. 62. in rub. de judiciis*, Duar. *lib. 1. disp. cap. 33.* Ant. Correa (prætor quondam curialis criminalium causarum) *in commentarijs ad lib. 5. verb. Crimes à n. 1. cum sequentib.*

5 Causa merè criminalis, illa dicitur, in qua agitur ad publicam vindictam, ratione delicti, & pro illo imponitur pœna corporalis, seu pecuniaria fisco applicanda, ut est glossa *in l. 3. verb. ceatam. D. de sepulchro violat.* recepta communiter ex Bart *ibi, & in l. Caius D. ad Syllanian. & in l. 2. D. de privatis delictis, & ex gloss. in l. 1. C. de sepulchro violat. & in l. Auth. damnam D de pœnis, & in §. summa. Instit. de injuriis*, tradit Jas. *ubi sup. num. 15.* & ibi Gomez *n. 18.* Dec. & Rip. *n. 92. in rubrica, de Judiciis*, Marant. *de ord. judiciorum, 4. p. distinct. 1.* Bossius *in pract. tumul. quomodo proced. fit per action. in delict.* Jul. Clar. *lib. 5 quæst. 1.* Peguera, *in decisionibus criminalibus, cap. 6. num. 2.* & est apud nos Ordinatio id declarans, *d. lib. 3. tit. 28. §. 13. in vers. (Pero)* quàm notat Ant. Correa ubi supra, *anm. 20.* Est autem criminalis causa vehementissima, ut ait Cicero in oratione pro Cæcinna, & est gravior quàm civilis, *l. in servorum D. de pœnis*, Menoch. *de arbitrarijs, libro 2. centur. 5. casu 464. num. 3.*

Causa mixta dicitur illa, quando cum corporali, 6
pœna, seu pecuniaria applicanda fisco, petitur etiam interesse partia, puta quando pars aliqua ultra pœnam, sive corporalem, sive pecuniariam, applicandam tamen fisco, agit etiam incidenter ad restitutionem, vel refectionem damnorum, quod facere potest, ex Jul. Clar. *in praxi q. 2. num. 2.* eo casu mixta causa dicitur criminalis, quatenus concernit publicam vindictam; civilis verò quatenus concernit privatum commodum, & interesse, ita eleganter declarant Jul. Clar. *ubi suprà, q. 5. n. 2. vers. tertius est casus.* Rebuf. *ad l. Gal. tit. de constit. art. 1. glos. 7.* & est communis ex Bos. *tit. de appel. n. 8.* Marant. *ubi suprà, n. 73.* Menoch. *ubi supra, lib. 1. q. 82. n. 2.* pro quo facit novella regni, 6. *p. tit. 1. l. 7.* ubi (*civilmente*) exempla ponit Clar. *ubi supra*, illum vide; & de hac causa mixta loquitur novella. *p. 1. tit. 4. l. 1. §. 114. ibi (foi julgado nlenda pœna crime tanta fazenda)* & his adde text. opt. *in l. quod statutum. C. de pœnit.*, Paris. *cons. 150. n. 12. lib. 4.* Menoch. *d. q. 82. n. 6.*

Ex his infertur ad nonnullos casus, quos in senatu 7.
decisos vidimus. Prior ille sit: an causa super defloratione mulieris sit civilis, an criminalis: & an pertineat appellatio ad expeditores appellationum civilium, an ad auditores appellationum criminalium.

Et dicendum est, quòd quando in conclusione libelli petitur satisfactio pecuniaria per mulierem defloratam ad nubendum, nulla præcedente querela, nec denuntiatione, nec addat in prædicto libello, ut ultra satisfact. illam pecuniariam condemnetur reus in pœnis criminalibus, in jure contentis: hæc causa civilis est merè, & appellatio eodem modo civilis, & uti talis pertinet ad expeditorea appellationum civilium, & in illis non possunt se intromittere auditores appellationum criminalium, juxta Ord. *libro 5. tit. 58. §. 2.* Si verò in libello petatur ultra satisfactionem pecuniariam, ut reus condemnetur in pœnis criminalibus; vel si antea præcesserit querela, seu denuntiatio; etiamsi postea agat ad satisfactionem pecuniariam solum, causa criminalis dicetur, & pertinebit appellatio ad auditores causarum criminalium, non ad expeditores civilium causarum. Ita decretum fuit in senatu Portucalensis civitatis, *ut est in l'Esphera, fol. 209.* quod est notandum, quia sæpè de hoc in senatu dubitatur. Idem erit in actione injuriæ, cum eadem distinctione, ut vidimus in quodam processu insulano, ann. 1600. scriba Ant. Carvalho.

Bene tamen verum est, quòd in quibusdam antiquis senatus arestis vidi unum hisce verbis. 8

Acordouse, que se julgã demandasse sua virgindade civilmente, não pedindo mais que sua perda, & interesse,

esse, que à causa pertença aos Corregedores, & ouvidores do crime, & não aos do civil, ou juizes de anções novas, por quanto a causa descendia de crime, & a Ordenação dezia, que en caso, que o condemnado não tovesse por onde pagar sendo pião, fosse acoutado, a qual era pena em que os juizes das causas civis, não podião condemnar: Eper em que iste não ouvesse lugar nos herdeiros do delinquente, pois nelles a pena cessava.

Mihi magis placet prior illa resolutio, quæ juri, & superius dictis conformis est.

9 Illud tamen adverte, quòd si causa criminalis habet mixtam causam civilem, ut est causa defloratio-nis mulieris, vel alia, in qua ultra pœnas criminales, petatur satisfactio, damnum, & emenda, de quo criminalium causarum auditores, in consequentiam delicti, cognoscunt, si sententia executioni datur in partibus, hoc est, ultra locum, ubi senatus est, & ultra quinque leucas, & judex executionis aliquid pronuntiat, de qua pronuntiatione appellatio interponitur, seu gravamen aliquod (ut nostri vocant) cognitio tam appellationis quàm graviminis pertinet ad auditores criminalium appellationum, qui priorem sententiam in casu appellationis tulerunt, ex Ord. *libro* 3. *tit.* 71. §. 28.

10 Et idem observatur, si hoc eodem casu ille, qui appellavit, non prosequatur appellationem, & alius petat diem comparitionis (*dia da parecer* dicitur) qui peti hoc casu potest, ratione satisfactionis, & damni, Ordin. *lib.* 3. *tit.* 25. §. 8. hujus namque dici comparitionis cognitio pertinebit ad eosdem auditores appellationum criminalium, qui sententiam tulerunt, quæ exequitur: & ita in his omnibus casibus, in senatu vidi semper observatum, & decretum anno 1591.

11 Illud etiam notandum est, quòd cansæ super mulctis (quas, *cesmas*, vocamus) sunt civiles, & ad judices civilium causarum pertinent, non verò ad judices causarum criminalium, eò quòd pœnæ hæ, & mulctæ contentæ in decretis decurionum civitatum & oppidorum (dicuntur, *acordos & posturas de Camara*) pertineant ad Concilia oppidorum, uti bona propria: latum fuit super hoc arestum anno 1565. Et ego vidi sententiam, & processum, qui est apud scribam causarum regiæ coronæ.

12 Decretum etiam vidi in senatu, quòd appellatio à sententia lata in quodam processu, in quo pars convenerat scribam quemdam pro interesse, & damno, quod ei dederat, eò quòd sententiam quamdam in actis non registraverat, ut debuerat, ex quo parti secuta est incarceratio, & alia damna multa, & diminutio patrimonij, non pertinebat de ea cognoscere ad auditores appellationum criminalium, nec ad judicem cancellariæ, sed ad expeditores appellationum civilium.

13 Idem etiam decretum vidi in quodam processu civitatis Eborensis, in quo pars convenerat quemdam scribam pupillorum, eò quòd in actis terminos quosdam non fecerat, ex quo secutum est damnum prædictæ parti circa emptionem bonorum cujusdam pupilli, & vide Bossium, *tit. de offic. corrupto pece.* Aviles *in lib. Prætorum in princ.*

14 Decretum etiam fuit in senatu, quòd appellatio à sententia processus, in quo accusatus fuerat quidam, quòd officium scribæ gerebat absque litteris, seu Regis charta, pertinebat ad auditores appellationum criminalium, & non ad judicem cancellariæ: cùm enim chartam non haberet, officialis dici non poterat, & sic non est de jurisdictione judicis cancellariæ, qui solùm judex officialium est: eò quòd tamen crimen illud commisit, appellatio à sententia pertinebit ad auditores appellationum criminalium, ut dixi.

Contrarium decretum fuit anno 1598. in pro- 15
curatore quodam *do numero*, qui accusatus fuit, quòd procuratoris officium exercebat sine litteris Regis, & ostensa sunt multa senatus decreta, per quæ judicatum fuerat has causas pertinere ad judicem cancellariæ per appellationem, & scriba cancellariæ habet processus in suo chartorio.

· Nota etiam, quòd per novellam regni 4. *p. tit.* 6. 16
l. 4. prohibitum est scribis ædilium, in locis ubi officia gerunt, ne pecudes habeant: dubitatum fuit, ad quem judicem pertineret appellatio à sententia, in qua unus scriba ædilium accusatus fuerat de hoc crimine? & decretum est, quòd ad judicem cancellariæ, eò quòd illa prohibitio erat ei facta ratione officij, & delinquendo in officio, judex prædictæ appellationis est judex cancellariæ, anno 1581.

Decretum etiam fuit, quòd ad auditores appella- 17
tionum criminalium non pertinebat cognitio appellationum, in quibus scribæ judicum Ecclesiasticorum accusati fuerant, eò quòd excedebant taxam in salarijs Scripturæ contra dispositionem Ord. *l.* 2. *titul.* 10. imò quòd hujusmodi appellationes pertinebant ad judicem concellariæ, quod nota.

Disponit Ord. *lib.* 1. *titul.* 9. §. 11. quòd auditores 18
appellationum criminalium faciunt libros, in quibus reos delinquentes scribant bis verbis:

Os ouvidores fação livres em que ponhão, cada hum quando vir os feitos, & inquirições, os malfeitores que acharem culpados, & daloshão em escrito ao Corregedor da Corte para os mãdar prender & trazer se taes poderem, & feitos forem, que se não ão de livrar na Corte, ou os mandara ouvir nas terras onde os malfeitores forẽ feitos.

Quod intelligendum est, etiamsi non sint partes in his actis, quia ex actis inter quosdam potest procedi contra alios Bart. & Plat. *in l. de submersis*, *C. de naufragijs libro* 11. Bartol. *in Extravag. ad reprimend. in verb. per inquisitionem.* Dec. *in c. ai si clerici, num.* 30. *de judicijs*, & est similis Ord. *lib.* 1. *tit.* 36. *Paragrapho pen.* Dubitatum fuit in senatu circa hanc legem, si eo casu, quo inquisitio per appellationem ad auditores appellationum criminalium venit, & pronuntiant, quod obligat reum, dicitur nostro idiomate (*pronunção a tal devassa por obligatoria*) an talis inquisitio manere debeat in curia: & decretum fuit, quòd non, sed quòd iterùm debebat reverti ad partes, unde venerat, & in partibus delinquentes erant acusandi, *libro Ephera*, 3. *folio* 108.

Hoc dubium vidi propositum in mensa magna 19
coram Rectore senatus, die 27. Junij. 1592.

Quatuor appellationes criminales per distributionem, ut apud nos fit, auditori appellationum criminalium assignatæ fuerunt, qui auditores quatnor numero sunt in senatu supplicationis, assignatæ sunt uni, & per errorem alteri fuerunt datæ: hic verò, cui distributæ non fuerunt, illas expedivit, dubitabatur an sententiæ validæ essent, an nullæ, cùm

cùm expeditæ fuerint per senatorem, cui non fuerant distributæ? Conclusum fuit, quòd tales sententiæ lustinendæ erant: judea namque auditor ille, qui eas expedivit sine distributione, non erat incompetens ratinne jurisdictinnis criminalis, immo competens, cùm auditnr esset appellatinnum criminalium, ut alter, cui distributæ fuerant, & sic non poterat huic casui applicari dispositin Ordin. *libr.5.tit.58.* §.2. quæ sic intelligenda est, sed solùm erat incompetens ratione distributionis, quæ inter auditnres fit, nt servetur æqualitas: quod non tanti erat momenti, ut sententiæ prædictæ tolerandæ non essent; multa namque cnntra strictam interpretatinnem juris recepta sunt, nt acta valeant, quæ aliàs non admitterentur, Jas. *in l.1.col.4. De verb.obl.* Gomez. *in regul. utrasque figaatura. q.26. fol.163.* facit in argumentum *l.9. tit.22.p.1. extravag. qua legantur in scribis.* & sic senatus decrevit, maximè, qnia in prædictis præcessoribus nulla erat pars, sed snlum officium justitiæ, & ut aliis auditoribus qnatuor aliæ appellatinnes in locum illarum distribnerentur.

DECISIO XV.

De vocatione testium ad curiam, testimonij ferendi causa.

SUMMÆ.

1. *Referuntur Leges regni in hac materia disponentes.*
2. *Vocatio testium ad curiam fit ex officio judicis, non ad petitionem partis.*
   Verba (por bem da justiça) quid significent. Ibid.
   An stante lege Dominica, qua in causis capitalibus sex judices esse jubet, accessum sit, quòd in vocatione testium ad curiam isdem sex esse debeant, an verò quinque? Ibidem.
3. *Refertur decretũ senatus circa vocationem testiũ ad curiam, quando ad instantiam partis vocantur.*
4. *Limitatur decretum senatus superius positum in testibus, degentibus in locis intra quinque leucas à curia.*
5. *An præsides provinciarum, quos correctores vocamus, possint vocare testes ad instantiam partis à locis intra suam provinciam?*
   Hoc non habet locum in testibus degentibus in locis extra provinciam correctorum. Ibidem.
6. *Quando taxanda sint expensæ, quæ dantur testibus ad curiam vocatis.*
   Quod notandum est ad legem regni Castellæ, 16. titul. 18. lib. 2. nova Recopilationis. Ibidem.

1 HAbemus in hac materia duas leges regni *libro 5. tit. 7. §. 2n.* unam, alteram & ampliorem, ad quam illa se refert, *eod. lib. tit. 9. §. 6. incipit, E sé for denunciãs.* verl. *E sea feita*, quæ dat formam, qnnmodo testes vocandi sunt ad curiam, ut testimonium ferant.

2 Et notandum est, quòd hoc fit, servata forma præscripta, *d. tit. 9. §. 6.* & ex officio judicis, ibi (*por bem de justiça*) non autem ad petitionem partis, hoc enim verba hæc sibi vnlnnt Ord. *lib. 1. tit. 5. §. 5. & lib. 5. tit. 1. §. 1. cap. cum clamor. de testib.* Vaz. *consult. 43. n. 17.* & in quantum prædicta Ord. mentinnem facit quinque judicum, intelligenda est, attento eo, quòd illn tempnre quinque judices dabantur in causis criminalibus capitalibus, ex Ord. *tit. 7. §. 9.* nunc verò cùm per legem Dominicam sea judices requirantur in processibus capitalibua, sex etiam videntur enncordes esse debere in vocatinne testium ad curiam in dictis causis capitalibus & quod tamen nota, & cngnita, quia aliud servatur in senatu, ne leges extendantur ultra casum, quem loquuntur.

Quæstionis est, si in aliquo prnccssu data cnpia 3
probationis, pars una petierit, ut testes ad curiam venlant testificarl In qualeumque judicio in prædicta curia, senatuque lupplicationis agitato, pignoraque depositerit, seu pecuniam, ex quibus testibus solvatur, an vocandi sint jussu solius prætnris curialis, aut alterius senatoris? Decretum fuit quòd non, sed quòd debeat omnino servarl forma præscripta in d. Ordin. *libr. 5. tit. 9. §. 6.* ut id fiat in mensa magna concordatis quinque senatoribus.

Qund tamen fallit, quando testes degunt in ali- 4
qun loco intra quinque leucas à cnria seu à loco, in qun senatus est: tunc namque cùm sit territnrium ipsius curiæ, Ord. *lib. 1. tit. 5. in princ. & lib. eod. total. 6. § prault. ibi (& deveder ate finque legeu) & l. 1. tit. 5. §. penult. & lib. 3. tit. 18. in priac. & alijs locis*, notat Greg. Lnpes *in l. 27. part. 2. tit. 9.* Humad. *in glossis partitarum, l. 3. tit. 6. q. 2. gloss. 10.* solus prætnr aut senator poterit testes jubere venire ad testimnnia ferenda ad curiam leu locum, ubi senatus residet, & sic censuit senatus, & vide *decisionem Pedemontan. 46.*

Illud etiam judicatum vidi in senatu, qnòd quili- 5
bet præses provinciæ, quem (*Corregedor da Comarca*) vocamua, solus potest per se jubere, ut veniant testes ad locum, ubi ipse est in dicta provincia seu (*comarca*) ad testificandum ad instantiam alterius partis, depositis pignnribus, seu pecunia, ad satisfaciendum testibus pro impensis itineris, & dammo causatn in snis nfficiis, seu (*mysteres*) ut nnstræ legea loqunntur, dummndn degant prædicti testes intra provinciam, seu comarcam: si enim extra degant, non poterit id facere, sed requiret judicem seu præsidem alterius prnvinciæ, juxta morem consuetum, ut coram eo testimnnia ferant. Ita decrevit senatus annn 1577. in instrumentn quodam gravaminis, nppidi de Guimaranes, & vide Ordin. *libro 3. tit. 42. §. 5.*

Qunmodo autem taxandæ sint expensæ hæ, quæ 6
dantur testibua ad curiam, seu senatnm vocatis, vide Ordin. *lib. 5. tit. 70. §. 14. incipit* (*E por que acontece muitas vezes*) & Specul. *titul. de expens. §. Postremo. num. 9.* quæ expensæ victnrl debeutur, & ita decrevit senatus anno 1533. de qun extat Novella regni, *part. 5. titul. 24. l. 2.* quæ desumpta videtur ex dicto Bald. *in l. non ignorat. n. 3. C. de fruct. & litium expens.* qund nota ad *l. 16. tit. 18. nova Recopilationis Regni Castellæ.*

DECISIO XVI.

De Decimis litium, & intellectu regulæ Cancellariæ.

SUMMÆ.

1. *Tenor regulæ Cancellariæ ponitur.*

2. *Decima litis est jus regale debitum post latam sententiam.*
De jure communi tam actores, quàm rei hanc decimam solvebant, Ibidem.
De jure nostri regni, solum rei condemnati decimam solvunt, Ibidem.
3. *Decima tantum solvitur, quando sententia profertur à judicibus in regula contentis.*
4. *Decima solvitur, attento eo, quod petitur in libello, & non eo, quod exigitur, si plus est.*
Limitatur quando sententia condemnat in eo, quod liquidatum fuerit, quia tunc solvitur secundùm quod liquidatur, Ibidem.
5. *Si plus petitur in libello, quàm condemnetur in sententia, attenditur ad condemnationem sententiæ.*
Si fiat æstimatio litis ultra modum, potest de ea conqueri, Ibidem.
6. *De sententiis de præcepto de solvendo non solvitur decima.*
Præceptum de solvendo non est propriè sententia. ib.
Non dicitur propriè condemnatus, qui ex sua confessione jussus est solvere. Ibidem.
De sententia de præcepto non solvitur gabella, etiam stante statuto, quòd de sententia condemnatoria solvatur gabella. Ibidem.
Causa, in qua quis confitetur debitum, summaria est, nec in ea requiritur ordo juris, & tantum fit præceptum quod solvat, de quo datur mandatum nomine judicis, quod non transit per cancellariam. Ibidem.
7. *De sententiis de præcepto non solvuntur sportulæ.*
8. *De sententiis interlocutoriis non solvitur decima.*
9. *De sententiis interlocutoriis sportulæ non debentur.*
10. *De sententiis arbitrorum non solvitur decima.*
11. *De sententiis arbitrorũ non solvitur decima, etiam si compromissum sit confirmatum per Regem.*
12. *Intelligitur §. regula cancellariæ.*

1 ACturus de decimis litium, juxta regulas cancellariæ, & consuetudinem illius, libet hoc loco regulam priorem adjungere.

Nos avemos dezima de qualquer sentença dada em nosse Corte, & casa da applicação, ou de civel, que nella se come, ará per ante cada hum de nossos Desembargadores, & ouvidores, assi de nossos feitos, & nosse chancellaria mor, Desembargadores do agravo, & ouvidores da Rainha, sobreditos, veedores da nossa fazenda & de outros officiaes que jurisdição tenhão, ou cada huũ das ditas casas ordinaria, ou por nossa commissão, ou de outrem que poder tenha de cometer.

2 Est autem decima litis, jus quoddam, quod Regi solvitur post sententiam latam, ut & de jure erat *l. Generaliter, a. 1. C. de Episcopis & clericis, ubi DD. §. Hæc autem, Instit. de pœna temerè litigantium.* tradit Bald. *in l. fratres C. de transactionib.* Rebuf. *in tract. de decimis.* quo tamen jure attento, tam actores, quàm rei hanc decimam solvebant, *Authent. de litigiosis, & de decima parte litis §. ad excludendas, coll. 8. gloss. in d. §. hæc autem.* De jure tamen nostri regni, solum rei condemnati decimam solvunt, *ex regula cancellariæ 6.* ibi (*Estas ditas dezimas pagarão as partes que condemnadas forem assi das custas como das penas, se julgadas forem, & bem assy do principal.*

3 Et ita practicatur: & tunc demum solvitur, quando sententia condemnatoria profertur à certis judicibus in regulis contentis, quam videre poteris.

Solvitur autem hæc decima, attento eo, quod petitur in libello, Bart. *in l. in offerendis, C. de appell.* Rebuff. *ubi sup. d. q. 3. n. 20.* & non eo, quod exigitur, si plus est. Si tamen in sententia addatur, quod judex condemnat in eo quod liquidatum fuerit, tunc solvetur decima de eo, quod liquidatum fuerit, & sic servatur. 4

Sed quid, si plus petatur in libello quàm condemnetur in sententia? Dic, quòd attenditur ad condemnationem in sententia factam, ut de tali condemnatione solvatur decima: immo si æstimatio litis fiat ultra modum, poterit de ea conqueri, ut per Bart. *in d. l. in offerendis, num. 2. & in l. ult. §. ult. C. eod. tit. de appell.* ad effectum, ne majorem decimam solvat. 5

Hæc decima non solvitur de condemnatoriis sententiis latis per præceptum de solvendo, ut scil. quando præcipitur cuipiam, ut solvat ex confessione sua, Bart. *in l. 1. n. 1. D. de confes.* Fel. *in rubr. n. 11. de re jud.* Nec enim præceptum de solvendo est propriè sententia, *l. 1. junct. gloss. D. de confes.* nec propriè condemnatus dicitur, qui ex confessione jussus est solvere, Bart. *d. l. 1.*, ubi refert id statutum quo cavetur, ut de qualibet sententia condemnatoria solvatur gabella, quia non solvitur de confessione seu præcepto de solvendo, refert Sozz. *l. post rem jud. not. 3. n. 1. ad fin. D. de re jud.* notant DD. *in l. si debitori. D. de jud.* Bart. *in l. non fatetur, n. 5. D. de confes.* Fel. *ubi supra.* Et causa, in qua quis confitetur debitum, summaria est, & eo ipso quod debitor confitetur, non requiritur alius ordo juris, sed tantum fit illi præceptum quod solvat, de quo datur mandatum nomine judicis, quod non transit per cancellariam, Bald. *d. l. si debitor. 1. lect.* & est text. & ibi Bart. & DD. *in l. unica, C. de confes.* Maran. *in pract. fol. 446. n. 22. & fol. 200. num. 53.* DD. *in l. de ætate, §. 1. D. de interrogat. act. & act. & in l. proinde. §. notandum D. ad l. Aquil.* 6

Adeo ut anno 1393. decretum in senatu fuerit, quòd de sententiis latis per præceptum de solvendo non deberentur sportulæ, quod & de jure est, non enim debentur sportulæ in causis summariis & in quibus pars confessa est, Rol. *cons. 87. n. 22. vol. 2.* 7

Illud notandum est, quòd de sententiis interlocutoriis non solvitur decima. Felin. *d. rub. n. 14.* post gloss. *in cap. dudum. 20. de elect. verb. respons.* quam commendat. Alex. *ad Bart. in d. l. non fatetur, & in l. 3 in. 4. D. de verb. obl.* Jas. *in l. imperium, num. 6. D. de jurisdict. omnium jud.* ut etiam de sententiis interlocutoriis sportulæ non debentur. Novella regni *part. 7. tit. 7. d. 1. §. 2.* ibi (*os julgarem, & determinarem finalmente.*) 8

Et ego vidi processum quemdam super recusatione cujusdam senatoris, commissum per Regem tribus judicibus extraordinariis (cancellarius namque judex est ordinarius harum recusationum, ex novella regni *p. 1. tit. 1. d. 1. §. 4.*) & volebant habere sportulas de tali sententia, & eis denegatæ fuerunt: quòd obiter dictum velim. 9

A sententiis arbitrorum non solvitur decima, Jas. *in l. 1. n. 4. D. de re jud.* Felin. *in rubr. de mutuis petitionibus.* Rebuff. *ubi supra, q. 3. n. 20.* & facit Ord. *lib. 2. tit. 31. §. (& os facaderes.)* 10

Vidi

11 Vidi tamen dubitatum in senatu, an si compromissum fuerit per Regem confirmatum, ut quotidie fit, emissa regia provisione, debeatur ne decima ex tali sententia arbitrorum? & ratio dubitandi erat ex verbis regulæ cancellariæ §. 2. cujus hæc sunt verba:

E nisy averemos dizima da sentença condemnatoria que de algum vier que sera dado per nos a alguã parte de graça & a seu pedir.

Decisum tamen fuit, quòd à sententia arbitrorum, etiam si sit confirmatum compromissum per Regem, non debeatur decima.

12 Et ad prædictam regulam respondetur, quòd loquitur in judicibus delegatis à Principe, de quibus loquitur Ord. *lib. 3. tit. 29. §. 4. in fin. & alia Ordinationes*, non verò in arbitris à partibus electis, licet nõ confirmstis à Rege: hi enim arbitri non dantur à Rege, sed à partibus eliguntur, & solùm Rex confirmat ad aliquos effectus juris: & hoc opta, quia sic decretum fuit in senatu; & ad materiam adde dictum Bald. *non ignarat. n. 2. C. de fructib. & litium expensis.*

DECISIO XVII.

Ponuntur aliquot casus in senatu decisi, circa decimas litium, & intelliguntur nonnullæ regulæ Cancellariæ.

SUMMÆ.

1. *Judices seculares cognoscunt in certis casibus de causis exemptorum.*
2. *An in casibus, in quibus judex secularis cognoscit de causis exemptorum, debeat exemptus condemnatus decimam litis solvere?*
3. *Resolutio quæstionis, & redditur ratio illius. Judex causæ principalis etiam est judex in accessoriis & dependentibus. Ibidem.*
4. *Quando personæ Ecclesiasticæ possunt conveniri coram judicibus secularibus, leges seculares sunt servandæ in decisionibus causarum.*
5. *Intelligitur Extravag. regni, l. 12. tit. 13. p. 5.*
6. *Cui conceditur privilegium, ut non solvat relevium in Cancellaria, excusatur à solutione decimæ litis.*
7. *Intelligitur regula cancellaria in §. 11. & 12. & Ord. lib. 1. tit. 13. § ultima.*
8. *Casus notabilis in materia exactionis decimæ in cancellaria.*
9. *Resolutio dubij, & casus superius positi.*
10. *Alius casus notabilis in hac materia.*
11. *Pendentia supplicatione, decima non exigitur, remissivè.*
12. *A sententijs præsidum, qui cognoscunt loca judicum, non debetur decima.*
13. *Leges regni Castellæ citantur, remissivè.*

1 JUdices seculares cognoscunt in certis casibus delatis in Ord. *l. 2. tit. 1. in pr. de causis exemptorũ.*

2 Dubium fuit, cùm Archiepiscopus N. conventus fuisset coram prætore curiali juxta prædictam Ord. & coodemnatus fuisset, deberétne decimam solvere, ut quilibet alius reus condemnatus: & inveni, quòd hoc idem dubium fuerat jam olim agitatum inter regium procuratorem, & Monasterium S. Crucis civitatis Conimbricensis, & lata fuit sententia anno 1579.

Et in casu prædicti Archiepisc. & in alio casu Ecclesiæ majoris civitatis Olyssipp. concluſum fuit, quòd decimam tenebantur solvere, ex sententia condemnatoria contra ipsos lata: ratio illa est, quia cum personæ Ecclesiasticæ in his casibus respondere tenerentur coram judicibus secularibus ex d. Ord. poterant condemnari in decimalibus, sicut & in principali condemnati fuerunt; est namque condemnatio decimæ tamquam pœna, quæ sequitur principale, posita contra eos qui temerè litigarunt, & condemnati sunt, unde quemadmodum judices seculares potuerunt hoc casu coodemnare in principali, cùm competentes essent eo casu, sic & in accessorio: judex namque causæ principalis, judex etiam est in accessoriis, & dependentibus. *Clem. dispendiosum, de jud. ubi. quoque modo inquietes*, & ibi notat Card. *col. antep. q. 36.* Menoch. *de arbitr. l. 2. q. 45. n. 13.* & in specie est optima Ord. *lib. 2. tit. 6.* 3

Et quando personæ Ecclesiasticæ possunt in aliquibus casibus à jure expressis conveniri coram judicibus secularibus, leges seculares in decisionibus causarum servandæ sunt. Calder. *cons. 11. sub tit. de const.* Reb. *ad ll. Gall. tom. 3. tit. de testib. gloss. 2. numero 1.* & reg. cancellariæ generaliter loquitur, & sic generaliter est intelligenda, *l. de prec. D. de publ. in rem action.* 4

Non obstat huic decisioni novella regni. *l. 12. tit. 13. p. 5.* quia loquitur in aliis decimis, quæ solvuntur ratione mercium, à quibus & aliis gabellis clerici immunes sunt, *c. non minus, de immun. Eccl.* At decima hæc, de qua loquimur, solvitur tamquam pars coodemnationis, & sententiæ, & eodem modo quæ fit executio pro principali & expensis, ex d. Ordin. *libro 2. titulo 6.* ita & fit pro decima hac litis. 5

Hoc tamen limitatur, nisi alicui concedatur privilegium speciale ne solvat relevium, id est, illud jus quod in cancellaria solvi solet: tunc enim à decimæ hujus solutione exempti sunt, ut habebat d. Monasterium S. Crucis, & habent aliquæ personæ etiam seculares ex privilegio regio: cessante autem privilegio, standum est juri, & regulæ cancellariæ, ut decima hæc solvatur: & ita judicatum fuit, ut diximus, meo tempore, in illis duobus casibus prædicti Archiepiscopi, & Ecclesiæ majoris Olyssiponensis. 6

Alterum dubium vidi controversum in senatu circa intellectum regulæ cancellariæ §. 11. & 12. & Ord. *lib. 1. tit. 13. §. ult.* in illis verbis: 7

Se a sentença condemnatoria não poder ser cumprida de cousa de raiz ou vencedor pagar logo no tirar da sentença da Chancellaria toda a dizima que nella montar. rursus & infra ibi, *& sendo a condemnação de mayor contia, não será obrigado a vencedor pagar dizima, nem cousa alguma em quanto na da tal condemnação, mas tirar so hum verbo da dita condemnação para poder fazer curso de execução.* Is namque casus contigit.

Heredes cujusdam testatoris debitorem hereditarium convenerunt, pro summa de quadragenis mil. numorum regal. nostræ monetæ, quam defuncto debebat: lata fuit sententia in favorem heredum, & condemnatus debitor ad summam petitam solvendam, quo tempore sententia per cancellariam transivit, à prædictis heredibus qui actores fuerant in causa. Petita fuit decima, juxta dictum 8

ctum §. Ordin. dicebat namque receptur pecuniæ regiæ dictæ cancellariæ, quòd duo erant heredes actores petentes, & qui vicerant in caula, & unusquisque ex illis vincebat minorem summam de triginta mil. numorum regalium : divisa namque tota summa ad unum viginti, ad alterum viginti numorum regalium mil. pertinebant, & sic §. ille 12. induci debebat.

Pro parte verò heredum allegabatur, quòd condemnatio in sententia mil. numorum regalium simul & unus solus reus debitor condemnatus, ita ut unica sententia, & unica condemnatio fuerit, & poterat contingere, quod in divisione hereditatis, quæ adhuc facienda erat, totum illud debitum de quadraginta mil. numorum regalium uni soli heredi ex illis adjudicaretur, & ob id non debebat nunc dividi summa illa in præjudicium eorum ad effectum prædictæ decimæ solvendæ, sed erat potius cobacervanda, & unienda in præjudicium, & odium condemnati, ut ab illo exigeretur, juxta *dictam Ord. in vers. (E sendo) & reg. cancellaria. §. 11. ibi (se a condemnação afim do principal como cuſtar paſſar de trinta mil reis, &c.)*

9 Conclusum fuit, quòd summa non debebat dividi, argumenta text. *in l. si idem cum eodem. §. fin. D. de jurisdictione omnium judicum, & l. cum quadam pacta, D. eodem, & in l. si quis separatim, D. de appellat.* immo quòd decima, hoc calu, exigenda erat, juxta formam præscriptam *in d. §. 11. & in d. Ord. versic. (sendo.)*

10 Pari modo, è contrario: si duo condemnati fuerunt in summa de quinquaginta mil. numorum regalium, tamquam heredes debitoris alicujus, non dividetur talis summa ad effectum, ut statim exigatur decima, ut unusquisque solvat pro dimidia viginti quinque mil. regalium, *ut in regula cancellaria. §. 12.* sed exigi debet secundùm formam contentam *in d. §. 11. & Ord. ubi supr. supr. vers. (E sendo)* & ita judicatum fuit in his casibus.

11 Illud nota, quòd per legem reformationis justitiæ, §. 25. pendente supplicatione, quam (*agravo ordinario* vocamus) & alibi diximus, decima non exigitur : quod tamen declarandum est, ut sequenti decisione dicetur.

12 Adverte etiam, quòd de sententiis latis in præsidibus provinciarum, quos [*Corregedores das Comarcas*] vocamus, in causis, quarum cognitio directè pertinebat ad judices oppidorum, non debetur decima, de quo est novella nostri regni, *1. p. tit. 17. l. 3.*

13 De decimis autem executionum, quæ in regno Castellæ solvuntur, vide *l. 1. cum sequentibus, tit. 21. lib. 4. l. 10. tit. 6. lib. 3. & l. 32. tit. 4. lib. 3. nove Recopilationis.*

DECISIO XVIII.

De eadem materia, & quis sit judex competens in causis decimarum litium.

SUMMÆ.

1. *Tenor regulæ Cancellaria, in §. 20.*
2. *Intelliguntur singula verba hujus regulæ.*
3. *Quando sententia revocatur, cur non statuitur idem in regula cancellaria, quam quando annullatur. Intelligitur Ord. lib. 3. tit. 16. § Ibid.*
4. *Reddatur discrimen hoc casu inter sententiam quæ revocatur, & quæ annullatur.*
   Ex contractu nulla gabella non debetur. Ibidem.
5. *Intelligitur regula Cancellaria, in §. 21.*
6. *Limitatio suprædictorum.*
7. *Etiam hodie, stante lege reformationis, potest exigi decima ex priore sententia, & est casui notabilis.*
8. *Decima solvi debet in cancellaria illius tribunalis, ubi ultima sententia condemnatoria lata fuit.*
9. *Tenor decreti senatus ponitur, & aliorum mentio fit.*
10. *Quis sit judex competens in causis decimarum litium, latè tractatur.*
    Ord. lib. 1. tit. 45. 7. ibi [iviz dos noſſa feitos] quomodo sit intelligenda. Ibidem.

UT quæ dicturi sumus, melius percipiantur, libet hic adjungere verba regulæ cancellariæ. §. 20. 1

E mandamos que posto que as sentenças, de que as ditas dizimas, vintenas, quarentenas, hão de pagar, serão revogadas no caso de agravo, não se desfaçam porem as partes condemnadas de as pagar, salvo se as sentenças forem avidas & declaradas por nenhũas, pois que então se não devẽ de pagar, & se as ia pagas tiverẽ feitas tornadas as partes e desarrogadas sobre o recebedor que as tever recebidas, por quanto ei sentença que foi avida por nenhũa senão deve pagar dizima, vintena, nem quarentena. Mas si for revogada pellos trizes do agravo em parte, ou em todo a podera a parte condemnada demandar, & recebrar da parte vencedor toda a dita dizima, vintena, ou quarentena que da sentença revogada pagou : ou soldo a livra da quella parte em que a sentença foi revogada & corregida, & assi mandamos que se cumpra.

Notandum est, quòd illa verba supra posita, ibi, 2
apodera a parte condemnada demandar, intelligè [*condemnada na primeira sentença & melhorada no agravo,*] & altera verba, ibi [*& recebrar da parte vencedor*] intellige *vencedor na primeira sentença, & vencedo no agravo.*

Dubium fuit circa hanc regulam in secundo casu, quando sententia revocatur, cur non statuitur idem, quòd quando annullatur, ita ut utroque casu decima non debeatur : immo in secundo disponit hæc regula, quòd pars, quæ decimam solvit, si in supplicationis instantia, id est [*pellos trizes do agravo*] revocata fuerit, ab alia parte decimam repetat, intelligendo illa verba, ut superius intelleximus. Et dicendum est, quòd ratio discriminis inter utrumque casum in eo versatur, quia Ord. *libro 3. tit. 77. §. ult.* disposuit, quòd elapsis sex mensibus si supplicatio non sit, sententia prior executioni detur : & si executioni data fuerit, & pollea in judicio gravaminis revocetur in parte, seu in toto, observetur id, quod fieri solet, quando sententia revocatur oppositis exceptionibus, juxta alteram Ord. *lib. 3. tit. 16. §. 1.* quæ inquit, quòd hoc casu actor solvat totum id, in quo condemnatus fuit, & duplum nomine pœnæ, & expensas litis, & decimam litis, & quæcumque alia jura, quæ reus solverat ratione talis condemnationis : & idem erit, quando absolutus fuerit reus in parte, & non in toto. Cùm igitur reus decimam, quam solvit, si postea revocetur sententia, repetit ab actore, bene sequitur, quòd no- 3

mine

mine pœnæ hoc casu duas decimas solvit : unam reo, alteram Regi, quod speciale est in hoc casu, & is solus est, in quo actor de jure nostro decimam litis solvit, juxta *Anib. de litigios. §. ad excludendas. collat.* 8.

4 Quando verò sententia annullatur, diversus casus est, quia tunc non debetur decima, quemadmodum nec ex contractu nullo gabella debetur, *l.* 2. ubi Bald. *C. de Eunuchis.* Avendan. *resp.* 13. *num.* 3. Lassarte *de decima vendition. cap.* 14. *numer.* 1. ubi plures refert.

5 Juvat hunc intellectum regula cancellariæ 21. quæ continuativè ad regulam 20. disponit, quòd si procurator Regis fuerit actor, & vicerit in prima sententia, si postea in secunda victus fuerit, tali casu reus decimam repetat, à receptore pecuniæ regiæ : ratio est, quia cùm hoc casu Rex, id est, ejus procurator actor fuerit in causa, repetitio decimæ, quæ fit per reum ab ejus receptore, sufficit, & locus non est pœnæ : siquidem Regi solvitur decima ipsa, quam hoc casu iterum solvit.

Extra verò hunc casum inter alias partes servatur §. 20. declaratus, ut supra.

6 Hoc tamen intelligitur, quo casu decima soluta fuerit, cum effectu per reum, juxta Ordin. *libro* 1. *tit.* 13. §. *ultim.* si enim soluta non sit, tunc non est locus decimæ : siquidem à reo exigi non potest, qui in secunda instantia sententiam reportavit, nec ab actore per reum, siquidem reus illam nunquam solvit, & sic intelliguntur illa verba in reg. posita *recebrar, & pagon.* faciunt & verba Ordin. *lib.* 2. *tit.* 10. §. 1. ibi, *dezima & qua esquer outros direitos que o dito reo por rezão da dita condemnação tiver pagos*, id est, cum effectu, & secundùm hunc intellectum sæpè in senatu judicatum fuit.

7 Notandum etiam est, quòd stante lege reformationis justitiæ in Paragrapho 35. etiam hodie, ut elapsis sex mensibus, is is, qui supplicaverit, sententiam pro se non reportaverit, exequi potest, ita etiam potest exequi decima, ut judicatum fuit in senatu, anno 1588. in quodam processu, scriba Ludovico Carvalho : & hoc casu, si reus postea vicerit, decimam repetet ab actore, ut supra diximus ; siquidem actor voluit sententiam executioni dare : quòd si de executione non ageret, & reus postea victor existeret, cùm decimam non solverit, non est cur ab actore repeti debeat, id quod per reum solutum non fuit, & hic verus est intellectus hujus regulæ, quæ ut obscura est, sic obscuris verbis eam declaravimus.

8 Illud sæpè in senatu judicatum fuit, quòd decima solvi debet in cancellaria illius tribunalis, ubi ultima sententia condemnatoria lata fuit, juxta regulam cancellariæ §. 3. tenor sententiæ talis est :

Acordão em rellação, que o supplicante pague a dezima na Chancellaria da casa da supplicação, como sè está julgado em semelhante caso, por ser aderra deira sentença, & ser condemnatoria, & lhe se ia tornado embarguer, que pos na Chancellaria da casa do civil.

9 Lata est hæc sententia ann. 1584 contra quemdam Antonium Teixeira : altera similis lata fuit in favorem Odoardi Roiz de Serpa, quinta die Maij anno 1585. altera etiam lata fuit contra Ludovicum de Torres in mense Aprilis eodem an. 1585. scriba processuum fuit Ludov. Carvalho.

Reliquum est, despiciamus, qui sint judices competentes in causis decimarum ; & dicendum est, quòd de decimis, quæ solvi debent in cancellaria senatus supplicationis, est judex cancellariæ, per Novellam regni *p.* 1. *tit.* 3. §. 1. *f.* 1. Si verò solvi debent in cancellaria senatus Portucalensis civitatis, cognitio pertinebit ad judicem cancellariæ illius senatus, qui in eo utitur eadem jurisdictione, qua judex cancellariæ in senatu supplicationis. 10

Si verò causæ decimarum in partibus tractantur, distinguendum tunc est. Nam si quis eximi vult à solutione hujus decimæ, ratione privilegij alicujus, vel quia persona Ecclesiastica est, ita ut lis tangat proprietatem (ut sic dicamus) ipsius decimæ, pertinet cognitio appellationum seu gravaminum ad judices regiæ coronæ, & sic intelligenda est Ordin. *lib.* 1. *tit.* 45. §. 7. ibi (*ouvidos aos seus feitos*) quæ etsi loquatur in instrumentis gravaminum, locum etiã habere in appellationibus conclusum fuit in senatu : idem in simili disponit Ordin. *lib.* 1. *tit.* 7. §. 1. ibi, *quando se não tratar da propriedade delles*, & procurator regiæ coronæ de jure Regis agei in tali causa : immò si verum amamus, etiamsi causa hæc de proprietate decimarum in senatu tractaretur in prima instantia, cognitio pertinere videtur ad judicem causarum coronæ, & non ad judicem cancellariæ, quamvis contrarium observetur, ex generalitate dictæ novellæ regni §. 1. ibi, *Passara as cartas das execações das dezimas sentenças que se derem na Corte, & casa da supplicação, & combecera dos feitos que se sobre ellas ordenarem, os quaes se assembargara em relação.* Et sic notandum est, quòd per hanc legem solùm cognoscit de decimis debitis ex sententiis latis in senatu supplicationis, quod poterat intelligi secundùm priora verba, quando agitur per viam executionis, non verò quando agitur de proprietate, ut in casu Ordin. *lib.* 1. *tit.* 7. §. 1. Sed ut dixi, aliud practicatur ex illis verbis dicti §. 1. ibi, *que se sobre ellas ordenarem*, ut referatur ad decimas.

Si verò processus per appellationem è partibus, ut vocant, ad senatum veniunt, vel per instrumenta gravaminum, & agitur in eis solùm de exigendis decimis, & non de proprietate, pertinet cognitio ad judices patrimonij regij, qui sunt in senatu supplicationis, quos vocamus, *ouvidos da fazenda*, & aget Regis partes ejus patrimonij procurator, quem vocamus, *procurador da fazenda*. probat Ordin. *d. tit.* 43. §. 7. ibi, *vedores da nossa fazenda segundo fora qualidade do caso de que se agravar :* hi enim judices patrimonij successerunt in locum agentium in rebus, quos (*vedores da fazenda*) appellamus, ex Novella regni 5. *part. tit.* 1. idem erit in appellationibus, seu gravaminibus venientibus à magistratu, quem vocamus *contador da cidade de Lisboa, & sua comarca*, de his enim appellationibus, & gravaminibus cognoscent prædicti judices patrimonij regij, *ouvidos da fazenda da casa da supplicação*, dum tamen, ut diximus, non agatur de proprietate decimarum, tunc namque cognitio erit judicis processuum coronæ regiæ [*dos ouvidos dos feitos del Rei.*]

DECI-

DECISIO XIX.

De salariis advocatorum, & an finita lite per clientem ei possit remuneratoria donatio fieri.

SUMMÆ.

1. *Advocatus cum cliente pactum de quota parte litis facere non potest, & si illud faciat, nihil valet. Advocatus non potest pacisci de re particulari, sive certa, super qua litigatur, licet non sit per modum quotæ partis: potest tamen pacisci de alia re, quæ non sit ex petitis, nec super qua lis est. ibid.*
2. *Valet pactum cum advocato, litè finita, de quacumque re paciscatur.*
3. *De quo pacto hæc intelligenda sunt, & pactum quid sit.*
4. *An donatio remuneratoria facta advocato ob laborem susceptum in lite, qua multum temporis duraverat, & quæ magni momenti fuerat, ea finita valida sit.*
5. *Quem admodum pactum, seu conventio, de quota parte litis cum advocato non valet, sic reprobatur, si cum medico paciscatur. Pœna imponitur advocato, si tam de dimidia parte litis, quam de quacumque alia parte paciscatur. ibidem.*
6. *Quo casu procedit regula, quòd advocatus non potest facere pactum cum cliente de quota parte litis, &c.*
7. *Donatio remuneratoria fieri potest advocato ob laborem susceptum, & patrocinium fideliter præstitum. Donatio ea est pactum. ibidem.*
8. *Quid judicatum sit in hoc casu.*
9. *Donatio si, attenta qualitate personæ donantis, sit excessiva non valet, & repeti potest a donante per condictionem indebiti.*
10. *Intelliguntur Leges Regni Castellæ.*
11. *Quid sit in judice, vomissive.*

1 CIrca salaria advocatorum videnda est Ord. *l.* 2. *tit.* 71. *& eod. lib. tit.* 38. §. 20. incipit, *E defendemos a todos os procuradores que não fação avença com as partes que não certa causa, vendo elles as demandas.*

Ad quarum Ordinationum intelligentiam sciendum est, quòd advocatus cum cliente pactum de quota parte litis facere non potest, & si illud faciat, nihil valet, probat text. *in l.* 1. §. *fi cui D. de variis, & extraord. cognit. l. fi quis advocatorum, C. postulando l. item, C. de procuratorib. l. fi contra. C. Mandati*, Gozadinus *cons.* 3. *n.* 23. Guid. Pap. *dec.* 102. nec item pacisci potest de re particulari, sive certa, super qua litigatur, licet non sit per modum quotæ. Bald. *in d. l. fi quis advocatorum*, potest tamen pacisci de alia re, quæ non sit ex petitis, nec super qua lis est, secundum Ang. *in l sumptus. D. de pact.* Bald. *in d. l. fi quis advocatorum*, cessat enim tunc ratio legis. Azor. *in summa. C. de postulando. col.* 2. *vers. Item* Joan. And. *ad speculum tit. de salariis*, §. *sequitur videndum certum.* Guid. *ubi supra, num.* 20. Ferrar. *cautel.* 20.

2 Item valet pactum cum advocato lite finita, de quacumque re paciscatur. Bart. *in d. l.* 1. §. *fi cui.* & facit text. *in l. unica. C. de suffragiis, l. fi creditor. C. de pact.* tradit Tiraq. *de nobilitate, cap.* 29. *n.* 27. Adeo ut promissum in quacumque quantitate licitè exigi possit Bald. *in Auth. ad hæc. col. pen. vers. sæpe super quæritur in fin. C. de usuris.* refert. Tiraq. *ubi supra, numero* 38.

Quæ omnia intelligenda sunt in pacto, de quo 3
loquimur, inter illum & clientem. Est enim pactum duorum, pluriúmve in idem placitus, & consensus. *l.* 1. *de pactis, cum materia.*

Dubium vidimus in senatu hujusmodi: An do- 4
natio quædam facta advocato cuidam per clientem remuneratoria, ob laborem susceptum in lite magna, & quæ multum temporis duraverat, quæque magni momenti fuerat, ea jam finita valeret.

Dicebatur pro parte clientis, quòd non, ex regu- 5
la superius posita, quòd pactum seu conventio, de quota litis reprobetur, cùm potiùs metu causæ amittendæ clients id videatur promittere, ne advocatus patrocinium neget, quàm liberalitatis exercendæ, ut in simili de medico paciscente cum infirmo, probat text. *in l. Medicum, D. de variis, & extraord. cognit.* facit text. *in l. salarium. D. mandati. glos. in d. l. fi contra. C. eod.* Quod locum habet, tam si pro parte dimidia litis, quàm pro quacumque pactum sit, glos. *in d. l. fi contra.* adeo ut non solùm reprobetur conventio, sed etiam repellatur advocatus ab agendo in pœnam delicti, *d. l. item.* & privetur officio. *d. l. fi quis advocatorum.*

Pro parte verò advocati allegabatur, quòd causa 6
acta jam erat, & finita, quo casu licita est pactio. *d. l.* 1. §. *fi cui.* tunc enim jam non paciscitur dari aliquid incertum litis, sed datur certum. Item non est quota litis, quia cessavit lis.

Deinde regula illa prior procedit, ut diximus, ubi
res aliqua, seu quantitas, ex his, quæ in judicio petuntur, sit promissa: puta si compromitteretur inter illos, ut quidquid in lite advocatus obtineret pro dimidia, vel tertia, vel quarta, vel quantacumq; parte, ad ipsum pertineret, probant jura supra citata. & Ord. *d.* §. ibi, *certa causa*, at de pecunia, vel alia re in genere, de qua non agatur paciscì licet, secundùm Azon. Joan. Andr. & Angelum *ubi suprà*, præsertim si sit promissum ob bonum nuntium, secundùm Guidonem, & Ferrariens. *ubi supra.*

Si igitur pactum fieri potest cum advocato finita 7
lite, & ea pendente de alia re, de qua non agatur, poterit etiam eidem remuneratoria donatio fieri ob laborem susceptum, & patrocinium fideliter præstitum in lite præteritâ, & jam finita, cum donatio pactum non sit, imò nec propriè contractus, glos. *in Auth. Sacram. puberum. C. si adversus venditionem*, de qua latè per Mol. *de primogeniis lib.* 2. *c.* 2. *n.* 61.

Et ita pro advocato judicavit senatus. 8

Hoc tamen temperandum est, dummodo donatio 9
non sit excessiva, sed in licita quantitate, quod attenta qualitate personæ donantis inspiciendum erit, facit *l. fi sub specie. C. de postulando, & d. l.* 1. §. *fi cui, ibi, centum aureorum.* Si autem excessiva sit, repetet donator, si dedit, per condictionem indebiti. *d. l.* 1. §. *in honorarijs, in fin. & ibi glos. in verb. petere.* facit bonus text. *in d. l fi sub specie*, ubi DD.

Quæ omnia conducunt ad intellectum, *l.* 8. 9. & 10
10. *& sequentium, tit.* 16. *lib.* 2. *nova Recopilationis legum Castellæ.*

Quid autem sit in judice, vide Covar. *in reg. pec-* 11
catum 2. *p.* §. 3 *a.* 1. & 2. ubi & de teste loquitur.

DECI-

DECISIO XX.

An qui fuit advocatus unius partis possit in illamet causa ejusdem partis esse judex.

SUMMÆ.

1. *Plures sunt recusationis causæ, remissivè.*
2. *Advocatus alicujus, in illamet causa judex esse non potest.*
   Benè tamen potest judex esse in alia causa penitus separata. Ibidem.
3. *Penitur casus hujus decisionis.*
4. *Judex ob levia non solet suspectus judicari, maximè si sit vir integra, & probata fidei. Ibidem.*
5. *Interlocutoria causa solent numerari inter causas levis momenti, & in illis non conceditur minoribus restitutio, nisi notabiliter læsi sint.*
6. *Resolutio quæstionis à principe proposita.*
7. *Senatores non sunt recusandi ex levibus causis.*

1 PLures sunt suspectionis, seu recusationis causæ, de quibus per DD. *me expellantur, & in cap. cum oporteat. de accusat. & in l. aperissimi C. de jud.* Menoch. *de arbitrariis, lib. 2. cent. 2. casu 152.* Aufrerius *tractatu de recusationibus,* & Rebuff.

2 Inter illas una est, quòd, qui fuit advocatus alterius partis, in illamet causa judex esse non potest, ut est text. & ibi notant DD. *in l. prator. D. de judiciis, & in cap. postremo. de appellat.* ubi Abb. & Perusin. benè tamen potest esse judex in alia causa penitus separata, ut per Perusin: *ubi supra colum. 2.*

3 Quæstio fuit in senatu, quidam N. fuerat advocatus in quadam causa: posteà cooptatus in senatorum numerum in auditorio seu audientia, quæ per gyrum illi competebat facere, aliqua pronuntiavit levia in illa causa, pura jussit edi acta advocato rei bis, & bis etiam advocato actoris, & designavit terminos ad probationes faciendas, & ad alia id genus, non magni momenti circa ordinem processus: ob quas causas excepit advocatus, omnia illa jussa, & gesta ab illo judice in audientia esse nulla, tamquam facta per judicem suspectum.

4 Pro parte actoris allegatum fuit, valida esse, eò quòd omnia illa levia erant, & parvi ponderis, ob quæ non solet aliquis judex, ut suspectus judicari, DD. *in l. qui jurisdictioni. D. de jurid. omn. judicum,* ubi Jas. *num. 9.* Dec. *num. 15.* sequitur Menoch. *ubi suprà, num. 9.* quod maximè observandum est, ubi judex esset alioqui vir integer & probatæ fidei, secundùm Alex. & Jas. *in d. l. qui jurisdictioni,* quos sequitur Menoch. *ubi suprà, cent. 2. casu 72.*

5 Porrò inter alias causas exigui ponderis, ac momenti, illæ solent adnumerari, quæ interlocutiones dicuntur circa judiciorum ordinem, ut sunt regulariter exceptiones dilatoriæ, in quibus eadem ratione restitutio minoribus non conceditur, nisi eos notabiliter lædi contingat, secundùm Imol. & Collectarium, *in cap. coram. colum. 1. vers. sed numquid, de restitutione in integr.* Bald. *in cap. judices, col. fin. de offer. jud.*

Præterea, omnia illa, quæ præfatus judex pronuntiavit, erant præparatoria ad causam principalem, (quæ dicitur præparata) regulariter autem non valet argumentum de præparatorio ad præparatum, ut probant DD. *in tract. de judiciis*, nisi quando inter utrumque esset tanta convenientia, aut cohærentia, talisque subordinatio, ut inferatur necessariò idem de utroque esse dicendum, quod hic non erat: & ob id senatus censuit, exceptionem hanc rejiciendam esse, gestaque à præfato judice valida fuisse, quod & jam anteà in altero processu judicatum fuerat, & ego in uno ex eis judex fui. 6

Quod maximè notandum est, non enim senatores ex levibus causis recusari debent, nec uti tales judicari, cùm sint, & prælumantur exploratæ fidei, & integritatis, & uti tales à Principe electi, *l. unica. D. de officio prafecti pratorio* (ibi, Credidit enim Princeps eos, qui ob singularem industriam, explorata eorum fide, & gravitate, ad hujus officij magnitudinem adhiberentur, non aliter judicaturos esse pro sapientia, ac luce dignitatis suæ, quàm ipse foret judicaturus) facit lex novissima lata super recusationibus, §. 12. Simancas *de Catholicis institution. tit. 17. num. 15.* 7

DECISIO XXI.

Quando summæ petitæ in libello debeant cumulari ad videndum, an subsint jurisdictioni judicum.

SUMMÆ.

1. *Quando actor unus, & eodem libello plures summas æquales, aut inæquales congerit, quas petit à reo, diversis actionibus, hæ summæ cumulari possunt, ad effectum ut sciatur, excedantne judicum jurisdictionem.*
2. *Quod precedit quando unus & solus reus est, qui convenitur.*
3. *Si tamen summa diversis libellis petantur, nullo modo cumulatæ illarum fiet ad prædictum effectum.*
   Intelligitur text. in l. fidem cum eod. in princ. D. de jurisdictione omnium jud. ibid.
4. *Plures summa petita ex diversis actionibus, per libellum tamen, seu petitionem separatam, quarum unaquæque jurisdictioni judicis subest, licet sint quidem actoris contra eumdem reum, nequaquam sunt cumulanda ad jurisdictionem judicem excludendam.*
5. *Contrarium erit dicendum, si omnes hæ summæ petitæ fuerint unæ, & eodem libello, etiamsi diversis actionibus positis in diversis articulis.*
6. *Quando conventio jurisdictioni judicis subest, reconventio autem minimè: solum super reconventione appellatio, seu supplicatio defertur.*
7. *Idem erit si reconventio jurisdictioni judicis subsit, conventio autem eam excesserit.*
8. *Hæc intelligendum est, quando conventio, & reconventio diversis processibus currit: secus si una tantum, & unica sententia, utraque conventio & reconventio terminetur.*
9. *Quando duo sunt simul conventi, uno solo libello, super*

per diversis summis, inspicienda est quantitas unicuique petita, ut appellatio, vel denegetur, vel concedatur.

10. *Hoc idem procedit si ambo eadem actione conveniantur.*

11. *Quando duo simul conveniuntur, per aliquam actionem communem, omnis quantitas petita cumulatur, & juxta illam appellatio, seu supplicatio deneganda, vel concedenda est.*

12. *Idem est dicendum quando duo sunt convenio vigore alicujus scripturæ, qua sunt obligati de manu communi.*

13. *Licet actor per fraudem, seu data opera, ut supplicationi, seu appellationi locus sit, majorem summam quam ei deberetur, in libello petierit, nihilominus tamen judex tenetur deferre appellationi illius.*

14. *Quando petitur res aliqua minoris summæ, & qua jurisdictionem judicis subest, si postea in processu probetur, rem petitam majoris esse valoris, jurisdictio alteratur, & appellatio seu supplicatio concedi debet.*

Intelligitur l. amplierem, & §. fin. C. de appel. ibid.

15. *Si in prima instantia fiat æstimatio rei petitæ in minori summa justi valoris, an vera, & justa æstimatio illius possit probari per testes, post sententiam latam.*

16. *Quid decretum sit in supraposita quæstione, & responsio ad fundamenta partis contrariæ.*

MEo tempore dubium maximum fuit circa cumulationem summarum ad effectum concedendi supplicationem, quam *(gravve ordinario)* vocamus, à senatu Portucalensis civitatis, ad senatum supplicationis, seu appellationem à judicibus inferioribus: cum cancellarius senatus super hoc dubium moveret: & ut res componatur, ex tunc resolutis, & ad verum intellectum Ord. *lib. 3. tit. 77. §. 8* hos collegi casus.

1 Primus est, quòd sæpè actor simul, & eodem libello plures summas æquales, aut inæquales congerit, quas petit à reo diversis actionibus, puta una ex mutuo, altera ex locato, seu alia simili, & tunc hæ summæ cumulantur ad effectum, ut cumulatis sciamus, excedántne jurisdictionem, seu alçadam senatus Portucalensis, ut supplicatio concedatur, seu excedant jurisdictionem judicis, ut appellationi deferatur, ut probat d. Ord. §. 8. & facit *l. cum quadam puella, D. de jurisdict. omnium jud.* & videtur probare text. *in l. si quis separatim. §. 1. D. de appellat.*

2 Quod quidem locum habet, quando unus & solus reus est, qui convenitur, *ut in d. §. 1. ibi, si quis, & ibi, sit condemnatus, & ibi, si verò plures.*

3 Item procedit superius dictum, quando prædictæ actiones intentatæ sunt unico tantùm libello, seu petitione, & ita intelligo verbum illud *d. §. 1. ibi, una act.* secus est, quando in diversis libellis actor prædictas actiones intentat, tunc namque prædictæ summæ nullo modo cumulabuntur ad excludendam jurisdictionem judicis, qui habet jurisdictionem intra certam & limitatam summam, probat hoc text. *in l. si idem cum eodem, in princ. D. de jurisdictione omnium judicum*, ponderando verba illa *(idem cum eodem)* & alia verba *pluribus actionibus]* quæ intelligenda sunt per libellos aut petitiones.

Quod & ratione ostenditur, quia si judex habet 4
jurisdictionem usque ad quadraginta millia nummorum regalium nostræ monetæ, & actor petit à reo decem per actionem ex mutuo, & viginti per actionem ex locato, & triginta per actionem negotiorum gestorum, & unaquæque harum summarum per libellum, seu petitionem separatam, clarum est, quòd judex de ijs causis cognoscet, quia unaquæque ex his summis subest ejus jurisdictioni [*cabe na sua alçada*] & non debent cumulari, etiamsi sint uniusmet actoris, & contra eumdem reum, ad excludendam & vitandam jurisdictionem judicis.

Contrarium dicendum erit, si omnes hæ summæ 5
deductæ fuerint, & petitæ uno & eodem libello, aut petitione, etiam diversis actionibus positis in diversis articulis, seu capitulis, tunc enim attendi debet solum ad id, quod petitur in prædictis articulis, & capitulis cumulando summas.

Secundus casus est, quando conventio subest 6
jurisdictioni judicis, reconventio autem minimè: ut quia, verbi gratia, coram præside provinciæ, qui habet jurisdictionem intra summam decem millium regalium nummorum, in bonis mobilibus, quis convenit alium super decem millibus, reus reconvenit actorem super viginti, tunc solùm super reconventione appellatio defertur, seu supplicatio à senatu Portucalensi in summa majori jurisdictionis illius senatus; & à conventione non poterit eeus supplicare, seu appellare, si fuerit condemnatus in parte, aut in toto: nec item actor, si eeus fuerit absolutus: ut enim reconventio non impedit, quòd judex de causa cognoscat, ita non ei tollit, ut possit concedere supplicationem, seu appellationem, in summa quæ ejus jurisdictionem excedit, per *d. l. fidem cum eod. §. 1.*

Et idem erit, etiamsi reconventio sit super mino- 7
ri summa, quia nec tunc cumulabitur cum conventione ad alterandam jurisdictionem, seu alcadam judicis, quia hoc casu militat eadem ratio, *d. §. 1. ibi, no su poderá ter calumniosa adversario mor si, &c.*

Facit etiam, quia revera duo sunt libelli, & duæ petitiones diversæ, & ob id attendi debet ad petitorium alterius ex illis per se, *ut in Ord. suprædicta. § 9. & l. cum quadam puella, §. quoties.*

Quod intelligendum est, quando diversis pro- 8
cessibus conventio, & reconventio currit, si autem uno processu conventio & reconventio procederet, & unica sententia terminaretur utraque, tunc vidi concessam appellationem ratione connexitatis, & de utraque cognitum, quod valdè nota, & ita servat senatus.

Ex quibus infertur ad illud dubium, quando 9
duo conveniuntur simul ab uno actore, uno solo libello super diversis summis; quia si sunt conventi per diversas actiones, tunc attendi & inspici debet summa, propter quam quis ex illis convenitur, & juxta quantitatem unicuique petitam concedenda, aut neganda est supplicatio aut appellatio, juxta Ord. *lib. 3. tit. 77. § 8.* quia revera duo sunt rei, & duo libelli, & duæ separatæ summæ, & distinctæ.

Et hoc, ut existimo, procedit etiam, si ambo 10
conveniantur eadem actione, ut si conveniretur ex mutuo aliquis pro decem, alius pro alteris decem

aut

aut viginti etiam ex mutuo, solùm enim videndum est, an sint duo rei, & duo libelli in effectu, etiam si scribantur in una pagina simul, quia in uno, & altero casu militat, & procedit eadem ratio, *d. l. si idem cum eodem*: & ideo tunc scinditur sententia, *d. l. si qui separatim* §. *quoties*, & *l.* 1. *C. si plures una sententia*, ubi Paul. Aflict. *decis.* 215.

11 Si tamen hi duo cooveniuntur simul per aliquam actionem communem, ut familiæ erciscundæ, communi dividundo, finium regundorum, & sunt cooventi ob hereditatem, aut debitum, aut aliam rem valoris plus centum millium nummorum regalium, tunc non est inspicienda pars uniuscujusque ex reis, quæ minus est illis centum millibus nummorum regalium ratione uniuscujusque ad hoc, ut [*carba na alcada*] senatus Portucalensis, sed attendenda est omnis quantitas petita simul & valor, seu æstimatio omnis prædictæ rei petitæ, quia non attenditur ad hanc effectum sententiæ condemnatio, sed libelli petitorium, Ord. *ubi sup. d.* §. 8. *d. l. cum quidam*, *d. l. si idem cum eod.* §. *fin. in fin.* & ita intelligenda est Ord. *d. lib.* 3. *tit.* 77. §. 18. & *eod. lib. tit.* 64. *in princ.* §. 1. & *d. l. si qui separatim.* §. *quoties*, & *l.* 1. *C. si plures una sententia.*

12 Et idem dicerem in quacumque alia actione, pet quam duo conventi sint ob aliquam quantitatem quæ excedat jurisdictionem d. senatus Portucalensis, & unusquisque in libello conveniretur in solidum vigore alicujus scripturæ publicæ, qua unusquisque in solidum se obligasset, & de manu communi, & tamquam principalis debitor; quia in oooqooque horum casuum, etiamsi condemnatio, in sententia facta, subsit jurisdictioni judicis, & unus supplicare nolit, & alter supplicet, seu appellet [quod namque in supplicatione dicimus in hac decisione, idem intelligimus in appellatione] tunc demum poterit Is supplicare, siquidem in libello petitum fuit, quòd unusquisque condemnaretur in solidum, & summa tota simul juncta excedit jurisdictionem judicis.

13 Tertius casus est, quando actor per fraudem, seu data opera, & scienter, ut supplicationi seu appellationi locus sit, majorem summam eidem debitam in libello petit: & hoc casu, etsi judicibus constet tempore sententiæ latæ summam debitam minorem multo esse petita, & subesse judicis jurisdictioni, nihilominus tamen appellationi deferre tenentur, aut supplicationi, attendendo ad petitorium, juxta Ord. §. 8. etiamsi actor majorem summam, data opera & ad elodendam jurisdictionem judicis, petierit, ita mihi videtur deduci ex text. sing. *in Auth. de defenser. civitat.* §. *& judicare, versic. sed neque.*

14 Quartus casus est, quando petitur aliqua res minoris summæ, quæ subest jurisdictioni judicis, & posteà in processu probatur, & constat majoris valoris esse, tunc namque jurisdictio alteratur, & manet casus supplicationis, seu appellationis, quia attenditur ad valorem & æstimationem in actis probatam, etiamsi sit minor petita in libello à principio, *ut in d. ord. tit.* 79. §. 10. *ibi, (salvo se no mesmo feito)* facit benè *d.* §. *& judicare*, dum probat, quòd si aliquo modo in actis sugetur æstimatio, seu valor rei petitæ, appellatio concedi debet.

Nec obstat *l. amplierem.* §. *fin. C de appellationib.* quia solùm dicit, quòd hoc casu jurisdictio sit judicis à principio de causa cognoscentis, & de illa cognoscat, & subsit ejus jurisdictioni, ad hoc ut non remittat prædictam causam ad judicem majoris jurisdictionis per remissionem, cùm coram illo priore judice jam veritas causæ, & merita nota sint & patefacta, ut text. ille dicit: non verò, ut deneget appellationem, cùm eam dare teneatur, & sit casus appellationis, *ut in d.* §. *& judicare.*

Quintus casus est, quando in prima instantia fit 15
æstimatio rei petitæ & causæ, & hoc in minori summa justi valoris, & in senatu Portucalensi sententia fertur, posteà pars quæ victa fuit, ad effectum, ut ei supplicatio concedatur, vult probare, quòd res petita majoris valoris, & æstimationis est: dubium fuit, an admitti deberet ad hoc probandum? & videbatur, quòd sic: primò ex auctoritate Bart. *in d. l. fin.* §. *fin. in fin. C. de app.* ubi dixit, quòd licet æstimatio per æstimatores sit facta, potest nihilominus veritas per testes examinari. Secundò, quia hoc nihil est aliud quàm arbitramentum quoddam factum per arbitratores de partium consensu, de quo pars gravata conqueri potest intra annum allegando lætionem in sexta parte, Ord. *lib.* 3. *tit.* 2. §. 5. & 6.

Nihilominus tamen contrarium decretum fuit 16
In senatu per septem senatores, licet quinque contrarium tenuerint: & pro opinione illorum septem facit Ord. *d. lib.* 3. *tit.* 77. §. 10. Siquidem in præsenti casu pars non contradixit statim arbitramento, quinimo expectavit, quoad sententia ferretur, in quo æstimationi consensisse visa est, & contra illam venire non potest, nec contrarium probare: remittentibus namque jus suum non est regressus dandus, *vulgata l. quæritur*, *D. de adititio edict.* & qui acquievit sententiæ, non auditur contra eam, *l.* 3. *de pen. C. de re jud.*

Et ita respondetur illis duobus fundamentis, quæ pro alia parte contraria adducebantur, ut procedant, nisi pars arbitramento, & æstimationi factæ acquieverit, & illi consentiendo sententiam expectaverit. Hæc diligenter nota, quia quotidiana sunt.

Quam verò jurisdictionem habent judices in causis jurium regalium, aliquando Deo dante tractabimus.

DECISIO XXII.

Circa prorogationem jurisdictionis multa notabilia traduntur.

SUMMÆ.

1. *Quæ sit jurisdictio improrogabilis.*
   Judex qui tulit sententiam privativè habet jurisdictionem etiam super appendicibus executionis. Ibidem.
2. *Judex specialiter datus ad certas causas, cum ordinario potest concurrere: cum illo tamen, cui separatim, & privativè concessa est jurisdictio, non potest, & si cum ille cognoscat, nihil agit, & sententia est nulla, & num.* 3.

4. *Exceptio incompetentiæ post litem contestatam, & etiam post sententiam potest opponi.*
5. *Jurisdictio judicis data ad universitatem causarum etiam inter certas personas, potest prorogari de partium consensu.*
   De jure nostro regio, statim ut pars contradicit, fit jurisdictio improrogabilis. Ibidem.
6. *Ubi jurisdictio est prorogabilis, qui citatus coram non suo judice comparet, & non opponit declinatoriam, videtur in judicem consentire.*
   Judex de cujus jurisdictione dubitatur, si se pronuntiaverit judicem, tenebit judicium, & potest procedere, non solùm ad missionem ex 1. & 2. decreto, sed etiam ad sententiam diffinitivam, in casibus in quibus litis contestatio non est necessaria. Ibidem.
7. *Citatus à non suo judice debet comparere, saltem ad allegandum privilegium, ubi dubitabatur de jurisdictione.*
8. *Citatus à non suo judice cujus jurisdictio est prorogabilis, si nunquam comparet, non censetur illam prorogare.*
9. *Quando jurisdictio est prorogabilis, exceptio incompetentiæ non potest opponi, si talis jurisdictio fuit prorogata.*
10. *Si jurisdictio non est prorogabilis, exceptio potest opponi, etiam post tres sententias.*
11. *Quomodo intelligatur prorogatio jurisdictionis judicis causarum Indiæ.*

CIrca prorogationem judicum, sæpè in senatu oriuntur dubia, & ut intelligatur, quæ sit ista jurisdictio prorogabilis, & circa intellectum Ord. *lib.* 3. *tit.* 37. §. 2. in illis verbis (*se o juiz ha capaz de tal prorogação*) sciendum est:

1 Quòd ista jurisdictio est improrogabilis, quæ privativè est judici concessa, id est, quæ ita conceditur, ut de causis personisvè sibi commissis nullus alius cognoscat, ut est judex causarum Indiæ. *in extravag. 1. part. tit. 13. lib. 1.* ibi (*de que não conhecerá outra pessoa*) *& lib. 4. §. fin.* ibi [*não conhecção das taes causas*] & judex pupillorum, Ord. *lib. 1. tit. 67 §. uls.* & judex patrimonij regij, ut in ejus regimento, *cap. 23. § fin.* Ord. *lib. 2. tit. 29. §. 3. fin. à contrario sensu, juncta Extrav. part. 2. tit. 1. l. 4. §. 2.* Itidem judex qui tulit sententiam privativè jurisdictionem habet super appendicibus executionis, Ord. *lib. 3. tit. 71 § 28. & 29.*

2 Et ideò licet aliàs cum ordinario possit concurrere in dubio judex specialiter datus ad certas causas personasvè, quia cumulativè videtur data jurisdictio, arg. *l. varoe*, ubi notat Ang. de Plat. *notab. 1. C. de diverf. off. lib. 12. & cap. Per hoc. de har. lib. 6. l. 1. C. de jurisd. omn. jud.* tamen id non procedit, quando alij judici separatim, & privativè, ut dixi, jurisdictio fuit concessa, quia tunc non aliud quàm ipse cognoscit, glos. *in cap. 2. de arbitr. lib. 6. & in cap. ut officium de haret. lib. 6.* Alexand. & Jal. *in l. si per errorem, in princip. D. de jurisdict. omnium judic.* Felin. *in cap. pastoralis, col. 2. de off. ordin.* Dec. *consil. 3.* facit *l. repetita*, & ibi notatur, *C. de Epise. & clerie.* ratio videtur, quia aliorum omnium videtur limitata jurisdictio, ut de alijs causis præterquam de ijs cognoscant, & ideò eorum limitata jurisdictio nequit prorogari. *d. l. repetita.* ubi Paul. *l. consulta divalia. C. de testamentis, cap. P. & G. de off. delegat.* etiam de partium consensu, ut ibi per DD. *in d. l. si per errorem.*

Ex quo infertur primò, quòd si alius judex cog- 3
noscit, nihil agit & sententia est nulla *l. 1. C. si à non competent. judice.* Dec. *cons. 8. col. 2.*

Infertur secundò, quòd ista incompetentiæ ex- 4
ceptio etiam post litem contestatam potest opponi, ut est text. *in Ord. supradicta, lib. 3. tit. 37. §. 2.* ibi (*se o vizhè capaz, &c.*) imò etiam post sententiam. Ord. *lib. 3. tit. 71. §. 18.* Abb. *in cap. Pastoral. nn. 16. de exception.* immo etiam post tres sententias, glos. *in clemen. 1. de sequest. possess.* Dec. *d. cons. 8. num. 7.* Rip. *in l. 2. D. de te jud.* tradunt DD. *in l. 4. §. si ex conventione. D. eod. titulo.*

Infertur etiam, quòd, si judex sit datus ad uni- 5
versitatem causarum, etiam inter certas personas, puta pupillos, & germanos, vel monetarios, potest ejus jurisdictio prorogari de partium consensu, text. est singularis *in l. 1. C. de jurisdict. omn. jud. 1. & 2. D. de judicijs*, & pondero text. *in d. l. 2. ibi, vel aliam jurisdictionem*, & est ratio, quia talis jurisdictio videtur ordinaria, & universalis ordinariæ appendix, unde in habentibus symbolum facilis est transitus, nec ita conceditur judici, ut de alijs causis cognoscere nequeat, sed simpliciter, & ideò de facili revertitur ad suam primævam naturam universalis jurisdictionis: unde puto, quòd jurisdictio judicis causarum Indiæ, pupillorum, monetariorum, & germanorum, potest prorogari, quia inter certas personas est data ad universitatem causarum per dicta jura, secus esset, si judex daretur tantùm ad certas causas, pro tempore, quia tunc est delegatus, nec habet tribunal. *l. 1. C. si à non competent.* Quòd si esset datus in perpetuum, ut est provisor, qui de residuis jus dicit, per dicta jura fortassis secus dicendum, notat Jas. *in l. si per errorem, num. 5. 6. & 7. D. de jurisdict. omnium jud.* Quod notandum est, & cogitandum, & adde notata *in cap. P. & G. de off. deleg.* & ita videtur vera resolutio in hoc art. quidquid aliud involvant Marian. Imol. & Felin. *ubi supra*, & pure nostro (ut magis resolutivè hoc habeat) statim ut pars contradicit, fit jurisdictio prorogabilis. Ord. *lib. 5. tit. 58. §. 2.*

Adde, quòd ubi jurisdictio est prorogabilis, & 6
quis est citatus coram non suo judice, si comparet & non ponit declinatoriam, videtur in judicem consentire. Ord. *lib. 3. tit. 37. §. pen. & l. final. C. de exceptionib. l. sed etsi susceperit. in princip. D. de judic.* & ideò scholaris, vel aliud qui habet privilegium declinandi forum, tenetur comparere ad illud allegandum, ut probatur *in l. si quis ex alien. D. de judicijs.* Alexand. *consil. 101. volum. 5.* Felin. *in cap. si duobus de appellat. colum. 1. vers. licet regulariter*: & in dubio tenetur comparere, licet sentiat se non esse de illius jurisdictione, glos. *verb. sciatur. in l. 2. D. si quis in jus vocat. non venit*: sive quia judex vocavit, quem ex edicto non debuit *l. 2. §. sed etsi dubitetur D. de judicijs*, & si talis judex se pronuntiaverit judicem, tenebit judicium, & potest procedere non solùm ad missionem ex primo & secundo decreto, sed etiam in causa principali ad sententiam diffinitivam, in casibus in quibus non est opus litis contestatione Bald. *l. non videtur 1. D. de judicijs*, & DD. *in e. præterea, & in cap. super*

super litteris de rescriptis, & in cap. cum super, de offic. delegat. Bald. Angel. & Imol. *in l. quidam D. de re judicata,* & tenet gloss. *d. l.* 2.

7 Et adde, quòd citatus à non suo judice debet comparere, saltem ad allegandum suum privilegium, vel suam declinatoriam, ubi dubitatur de jurisdictione, per §. *sed etsi dubitetur, & gloss. d. l.* 2. secus ubi notoriè constat non esse ejus subditum, secundùm Innoc. *in cap.* 2. *de dilationibus.*

8 Adde etiam, quòd citatus à non suo judice, cujus jurisdictio potest prorogari, non censetur illam prorogare, si numquam comparuit citatus coram eo. ex Abb. *in cap. cum P. & G. num.* 21. *de offic. delegat.* post Bald. *in l. si quis ex consensu num.* 7. C. *de Episcopis & clericis.* Intellige si comparuit respondendo, secus si tacuit.

9 Adverte etiam, quòd si jurisdictio judicis potuit prorogari, exceptio incompetentiæ non potest amplius opponi post litem contestatam, ut probat ord. *lib.* 3. *tit.* 39. §. 2. ibi *(não poderá ia mais)* & ibi *(se o viz he capaz da tal prorogação)* intellige si potuit prorogari, & fuit prorogata, aliàs si non fuit prorogata, opponi potest etiam post sententiam. Bart. *l.* 2. *num.* 7. 1. *lectura & 2. lectura num.* 5. ubi Paul. *n. etiam* 5. *D. si quis in jus vocat. non veniat:* unde citatus, si numquam coram judice incompetente comparuit, non censetur absens ejus prorogasse jurisdictionem, ex Bald. notanter *num.* 7. *in l. si quis ex consensu. C. de Episc. & clericis.* quem sequitur, & commendat Abb. *in c. cum P. & G. de offic. deleg. num.* 21. facit, quia per comparitionem & responsionem videtur prorogata jurisdictio, & ita sentit ord. *hic. d.* §. 2. ibi *(allegasse exceição)* & tit. 15. §. *E depois*, ibi *(pera em seu foro responder & falar abem do feito.)*

10 Ubi autem jurisdictio non fuit prorogabilis, talis incompetentiæ & nullitatis exceptio potest opponi post sententiam. Abb. *in cap. pasteralis. un.* 16. *de except.* ubi Felin. imò etiam post tres sententias, secundùm gl. receptam *in clement.* 1. *de sequestr. poss. & fruct.* Dec. *cons.* 8. *num.* 7. Rip. *in l.* 2. *D. de re jud.* per DD. *in lib.* 4. §. *si ex conventione. D. eodem tit.* Ord. *lib.* 3. *tit.* 71. §. 18. per Cardin. *in clem.* 1. *quæst.* 6. *de rejud.* Alexand. *in l.* 2. §. *Prætor. D. qui satisdare cogantur, & cons.* 77. *lib.* 2. Vantius *de nullit.*

11 Quod autem superius diximus de judice causarum Indiæ, intellige, quo casu procurator Regis non est in ea lite actor, reus, oppositor, nec assistens.

DECISIO XXIII.

Intelligitur Ord. *lib* 5. *tit* 42. §. *ultimo*, circa aliquos casus, qui in senatu decisi fuerunt.

SUMMÆ.

1. *Actor potest querelam de reo dare coram præside curiali criminalium causarum, quod testes falsos induxerit & subornaverit, in processu pendente coram judice civilium causarum.*
2. *Querela de falsitate, seu subornatione aut de aliis casibus tangentibus processum jam sententia finitos, non potest opponi nisi coram judicibus, qui de prædictis processibus judicarunt in superiori instantia.*
   Sententia cujuscumque judicis ordinarij, quæ transivit in rem judicatam, æquiparatur sententiæ superioris instantiæ, ibid.
3. *An locum habeat dispositio hujus Ord. in judicibus delegatis?*
4. *Dispositio hujus Ord. non habet locum in judicibus arbitris.*
5. *Tenor cujusdam decreti, quod factum est Ebora coram Rege circa hanc materiam.*
6. *Testes, qui negant, e custume (ut dicitur) non dicuntur falsi, nec possunt de falso argui, nec puniri.*

CIrca Ord. *lib.* 5. *tit.* 42. §. *fin.* occurrunt sæpè dubia in senatu.

Primum tale fuit: processus quidam pendebat coram judice civilium causarum civitatis Olysiponensis, actor de reo querelam dedit quòd testes falsos induxerit, & subornaverit, quam querelam coram præside curiali criminalium causarum proposuit; dubitatum fuit, an hoc posset facere, vel potiùs deberet querelam proponere coram judice pendentis processus; & decisum fuit, quòd poterat querelare coram prædicto præside, inspecta ord. supradicta, quæ solùm locum habet in processibus jam finitis, ut patet ex verbis illius: is autem casus omissus remansit in dispositione juris communis, *l. commodissimè D. de liber. & post.* & ob id querela proponi potest coram judice ordinario, ut est prætor curialis, seu coram alio competente judice. 1

Secundum fuit hujusmodi. Processus quidam agitatus fuit inter partes coram præside curiali civilium causarum, seu præside Olysiponensi, vel alio quocumque judice, & finali sententia terminatus fuit, & in rem judicatam transivit, eò quòd à prædicta sententia nec supplicatum, nec appellatum fuit; postea una ex partibus querelam de altera dedit coram prætore criminali curiæ, eò quòd falsos testes in processu dederat, vel subornaverat; dubitatum fuit, an hoc posset facere? & decisum fuit, quòd non, sed quòd debuerat querelare coram præside, seu judice, qui sententiam dederat, per Ord. supradictam, quæ clarè disponit quòd querelæ datæ de subornatione, aut falsitate, aut alijs casibus tangentibus processus jam sententia finitos non proponantur, nisi coram illis judicibus, qui judicarunt prædictos processus in majori seu superiori instantia, id est *(numer alçada)* intelligitur autem superioris instantia, quando sententia cujuscumque judicis ordinarij transivit in rem judicatam, ut in simili casu disponit Extravag. *pag.* 3. *tit.* 9. *l.* 3. quæ loquitur in executione sententiæ *(da mor alçada)* & cùm postea dubitatum fuisset, an idem intelligeretur in sententia, quæ transivit in rem judicatam, lege lata sancitum fuit, quòd in ea observaretur idem, quòd disponit supradicta lex Extravagans, & facit *lex Dominica, in tit. (das execuções)* §. 1. *incipit* [*Ordeno & mando*] ubi hæ sententiæ æquiparantur. Et pro hoc facit ratio d. Ord. *lib.* 5. *tit.* 42. §. *fin.* quæ etiam locum habet & militat in sententijs latis à quibuscumque judicibus, 2

dicibus , quæ tamen in rem judicatam transierunt, quæ ratio est,ut evitarentur fraudes , & calumniæ, & partium vexationes : querelabantur namque de ijsdemmet casibus , de quibus jam per alteros judices rejecti erant , & quia judices,qui eos rejeeerant, hoc melius sciebant quàm alij , jubet Ord. prædicta , quod ante receptionem querelatum videant processum , qui agitatus fuit inter querelantem, & querelatum , ut per illum priùs informationem haberent, si querelans in illo jam processu de illis articulis, de quibus querelam proposuerat, egerit ; & si invenerit , quod jam egerat, querelam non recipetet , etiamsi articuli recepti parti non fuissent, dum tamen super illis ei jus salvum non maneret, & quia hæc informatio nulli alij judici melius constare potest , quàm illi qui lententiam tulit, quæ in rem judicatam transivit , & ob id ad superiorem devolvi non potest , de ea judicate ita debet , ac si fuisset lata in superiori instantia , ita ut coram illo judice querela proponi debeat , & ab illo recipi, & non coram alio,nec ab alio.

Pro hac etiam parte ponderatur Ord. supradicta in quantum ponit exemplum in præside civilium causarum , cujus sententia non dicitur superioris instantiæ , id est (*da mor alcada*) cum ab illo supplicari debeat , & nihilominus si sententiam tulerit in aliquo processu , quæ transeat in rem judicatam, eo quod ab illa supplicatum non fuit, jubet Ord. ut coram illo querela proponatur , & idem erit in quocumque alio simili judice competente , cujus sententia in rem judicatam transivit , ex prædicta Ord. §. fin. ibi (*Os Corregedores do civil, ou outros semelhantes.*)

3 Sed quid erit in judicibus delegatis ? & videtur in his non esse locum Ord. huic , quæ loquitur in judicibus ordinarijs , delegati enim nec scribam proprium habent , nec tribunal, unde nec ita paratum processum habent , ut eum videre possint, nec eam jurisdictionem , quam babent judices ordinarij , de quo tamen cogitandum est ; quia delegati ordinarijs judicibus in multis æquiparantur. Ord. *lib* 3. *tit*.86. *§.ult.*

4 In judicibus verò arbitris proculdubio asserendum est Ord. hujus dispositionem locum non habere , quia lata sententia functi sunt officio suo,nec de ea amplius cognoscere possunt. *l. diem proferre, D. de arbitr.* nec exequi Ord.*lib*.3.*tit*.81.*§*.2.*& eod. lib.tit*.86. *§.ult.ultimis verbis* , nec in eum compromitti ; ut eam exequatur. Bart. *in l.non ex omnibus, D. de arbitr.* Covarr. *variarum lib*. 1. *cap*.18. *numer*.4. *verf. adducitur.*

5 Verum est, quod in decisionibus quibusdam antiqnis inveni decretum quoddam senatus factum Eboræ cotam Rege Joanne III. anno 1533. mense Julij in hæc verba :

Que qualquer parte que trouxer demanda com outro, & que ser querelar de algũas testemunhas de falso, que não possa querelar se não per ante o viz. do feito, que da causa conhecer , & onde as ditas testemunhas derão o testemunho que se argue de falso : & ouve tantos desembargadores por hũa parte como por outra, mas el Rej o determinou asi , posto que a Ordenação do livro 5. *tit*. 42. *§. ult. pareça dizer o contrario sendo viz. do feito o Corregedor Diogo Taveira.*

Notandum tamen est , quod testes , qui negant (*è costume*) ut apud nos dicitur,non possunt de falso argui,nec puniri , nec dicitur testis falsus,de quo vide Soc. *in reg*.428.

DECISIO XXIV.

An privilegium superveniens prosit in lite jam cœpta.

SUMMÆ.

1. *Qui magistratus creatus est , ex illis, qui durante magistratu citationi respondere non tenentur , an potiatur eodem privilegio, lite jam cœpta ?*
2. *Ratio ob quam lex statuit , quod magistratus durante officio convenire non possit.*
   Ratio legis vel ampliat , vel restringit dictum legis. Ibidem.
3. *Exceptio de novo superveniens potest opponi , quomodocumque pendente lite.*
4. *Privilegium superveniens extenditur ad litem pendentem , si non est procuratum , seu affectatum.*
   Legatus si non data opera in legationem sit missus , a causis antea inchoatis interim excusatur. Ibidem.
5. *Statutum tribuens alicui privilegium , non inducendo actionem, sed exceptionem , prodest, & extenditur ad litem jam cœptam.*
6. *Responsio ad l. 2. §. fin. & ad l. idem Ulpian. §. fin. D. de excus. tutorum.*
7. *Responsio ad l. pen. verf. ante, D. de legationibus.*
8. *Responsio ad l. si rem, D. judicatum solvi.*

QUidam litem habebat cum alio , qua pendente , reus magistratus creatus fuit,ex illis,qui durante magistratu tespondere citationi non tenentur , ut in Ord.*lib*. 3. *tit*.8. *in prin.* ibi,*por não serem citados das occupações*) quæsitum fuit, an pntiretur hoc privilegio , per Ord. conceito in illa causa jam cœpta, ita ut in illa respondere non teneretur ? & judicatum vidi semel , etiam hoc casu esse locum prædictæ legi , ita ut non solùm procedat, ubi primùm conveniri incipit , postquam magistratus creatus fuit , sed ubi causa jam cœpta contra illum proceditur, antequam magistratus crearetur. 1

Quod his rationibus levatus decrevit. Primò quia lex nostra supra dicta ait , judicem, vel quemeumque magistratum temporalem durante officio conveniri non posse , ea ratione , ne videlicet avocetur ab officio,quæ ratio ita viget , ubi à principio is convenitur , sicut quando in causa semel adversus illum inchoata procedtur , utroque enim casu avocatur ab officio , ergò in utroque erit idem jus. *l.illud D.ad l. Aquil.* ratio namque legis ampliat, vel restringit dictum legis. Bart. *in l.cum pater.§. dulcissimus, D. de legat*.2. 2

Secundò facit regula juris recepta, quod exceptio, quomodocumque pendente lite , superveniens potest opponi, Bart. & communis *in l*.1. *num*.9. *in fin. D. de exceptionib.* quem sequitur Abb. post Ant. & alios *in cap.fin. col.fin. verfic. in reo,ut lite pendent.* Felin. & ejus additio ibi multa referens *in cap.infinuante, col*.3.*de iff.deleg. & in c. Pastoralis.de exceptionib.* 3

Idem

Idem tenent etiam in exceptione dilatoria: at istud privilegium continet exceptionem, scilicèt, ne judex conventus teneatur respondere, ergo etsi supervenerit, pendente lite, utiliter opponi potest.

4 Tertiò facit, quod privilegium superveniens extenditur ad litem pendentem, si non est procuratum, seu affectatum glos. notab. per text ibi, quæ recepta communiter est *in l. qui autem, D. si quis caution.* & tenet expresse Alex. *ad Bart. in l. 1. col. fin. D. de pœnis.* Et in proposito nostro dicit gl. illa, quòd si quis non data opera, pendente lite, obtinuit privilegium, ne teneatur respondere, quòd eo potest uti: unde etiam adducit in simili, quòd legatus, si non data opera in legationem sit missus, à causis antea inchoatis interim excusatur, per *l. non distinguemus, §. item si quis Romæ. in princ. D. de recept. arbitr.* ergo ita iste, cùm non esset creatus judex data opera, nec id probaretur, bene excusabitur à causis pendentibus durante officio.

5 Quartò facit, quod notanter & subtiliter dixit Bald. *in d. l. qui autem* quam legit sub legem, *si quis D. si quis caution.* quod si statutum tribuit privilegium alicui, non inducendo actionem, sed potius exceptionem, porrigitur & extenditur ad litem pendentem: unde infert, quòd si sit statutum, quòd omnes euntes ad exercitum habeant dilationem biennij ad solvendum suis creditoribus, quod illud prodest etiam eis, qui jam cœperant in judicio conveniri, ergo ita in proposito, cùm illa ordinatio tribuat judici privilegium, si quis pendente lite, non affectante, sit creatus judex, rectè uteretur tali privilegio, & facit text. notabilis *in l. Stadonem §. si quis autem. D. de excusat. tutorum.*

6 Quo retento non obstabit senatus decreto *l. 2. §. fin. & l. idem Ulp. §. fi. D. de excusat. tutor.* quia ibi munus tutelæ jam erat delatum, & tutori postea nihil aliud injungebatur, ad quod competeret exceptio ex supervenientia privilegij: nam privilegium superveniens non tollit jam facta, sed impedit faciendo, & ideo in nostro casu tribuit exceptionem, non ut irritetur processus jam factus, sed ut impediatur faciendus, quod subtiliter presensit Bartol. *in l. 1. num. 9. D. de exceptionibus*; & est valde notabile ad Ord. *lib. 1. tit. 76 §. 33.* quæ non eximit judices ab onere tutelæ antea injunctæ.

7 Non etiam obstat *l. pen. vers. ante D. de leg.* quia ibi non dicitur, quòd legatus, suscepta legatione teneatur respondere in causis jam cœptis, sed potiùs finita legatione, ut apertè exponit Accurtius *ibi, verb. Fungatur, in princ.*

8 Denique non obstat *l. si reus, D. judicatum solvi*, quia ibi non probatur, quòd reus in magistratu constitutus teneatur respondere, cùm potiùs contrarium significetur, sed tantùm dicit, quòd illa satisdatio de judicato solvendo valeat, non ad hoc, ut ille teneatur personaliter comparere, sed tantùm, ut committatur stipulatio, si causa neumque per fidejussores non defendatur, secundùm Paul. *ibidem*, qui ita clarè exponit.

Cetera require in sequenti decisione. Et vide Alvar. Vaz. *consult. 57. per totam.*

DECISIO XXV.

Circa eamdem materiam privilegij supervenientis senatori.

SUMMÆ.

1. *An extendatur privilegium Senatorum ad lites jam cœptas antequam ad id munus sint electi?*
2. *Ubi cœptum est judicium, ibi finire debet.*
3. *Privilegia sunt stricti juris, & ideo non debent extendi.*
   Judices electi non eximuntur ab onere tutelæ ante electionem injunctæ. Ibid.
   Prorogatio termini ad solvendum à Rege concessa, non extenditur ad debita, super quibus jam lata est condemnatoria sententia. Ibid.
4. *Quid judicatum fuerit in hac quæst.*
5. *Responsio ad argumentum l. ubi cœptum, D. de judic. & ad l. si quis postea, D. eodem.*
6. *Senatores in initio jurant, quod munus illud ab alijs non fuit procuratum.*
7. *Responsio ad regulam, l. 1. C. de dot. promissione.*
8. *Vidua, & minores quatuordecim, & duodecim annorum possunt causas jam cœptas trahere ad alteros judices.*
9. *Responsio ad argumentum suprà positum num. 3.*
10. *Privilegium superveniens non procuratum prodest ad lites pendentes.*
11. *Tenor sententiæ in casu simili hujus nostræ decisionis.*

QUidam cum alio litem habebat: hoc tempore ad senatorum numerum à Rege electus fuit, petiit ut causa cœpta advocaretur ad judicem, nempe prætorem curialem: quæritum in senatu fuit, posset-ne id facere, extenderetur-que privilegium senatorum ad lites cœptas, & pendentes, antequam ad id munus electi essent? 1

Et videbatur quod non: Primò ex reg. *l. ubi cœptum. D. de judicijs, l. si quis postea, D. eodem tit.* qui text. videtur quæstionem decidere. 2

Secundò, quia privilegium est stricti juris, & non debet extendi, *regul. Odia. de reg. jur. lib. 6.* & lex regulariter non extenditur ad jam pendentia, arg. *l. dominicanus, D. ad senatus consult. Turp.* nec ad præterita, sed tantùm ad futura, *cap 2. c. fin. de const.* ubi DD. *l. leges, C. de legibus:* Hinc fit, quod Ord. *lib. 1. tit. 76. §. 33.* judices electos non eximit ab onere tutelæ antea injunctæ, huc etiam pertinet, quod disponit Ord. *lib. 3. tit. 79. §. fi.* ubi prorogatio termini ad solvendum à Rege concessa non extenditur ad debita, super quibus jam fuit lata condemnatoria sententia, quo argumento solet notari *in l. a divo Pio. §. sententiam Rom. De re judicat.* quod executio potest procedere contra condemnatum, licet is in ea pendente fuerit in judicem aut alium magistratum electus. 3

Contrarium judicatum fuit; imò quod senator ex supervenienti privilegio, poterat excipere & declinare ad sùum judicem, ad quem acta erant remittenda. 4

5 Non obstant in contrarium adducta, nam primò, *d.l.absentum*, & *l.si quis postea*, quia procedunt ubi privilegium fuit procuratum, secus si non fuit procuratum, sed motu proprio Principis concessum, ita glossa recepta *in l. qui autem. D. si quis cautionib.* quam commendant Bald. & Paul. *in l.si quis in judicio*, *D. eodem tit.* Jas. *in l. cum quadam puella. D. de jurisdict. omn. jud.* Idem tenet Bart. *in l.1 col.pen.num.3 ante fin. D. de panis.* qui omnes dicunt, privilegium superveniens si non sit procuratum extendi ad litem pendentem.

6 In casu verò præsenti privilegium procuratum non fuerat, cùm Rex motu proprio senatorem elegerit, qui in initio jurat illud munus non procurasse Ord. *lib.1.tit.1 §.4.* ibi (*não dei,nem prometi*) & in consequentiam officij venit privilegium, quod cùm sit clausum in corpore juris, Ord. *lib.2.tit.43.* & concessum ob benemerita, præsumitur motu proprio concessum, ut eleganter adnotavit Rebuff. *de privileg. scholar. privil.178.* Jas. *l.si quis,num.7. & 8. D.quod quisque juris.*

7 Nec oberit, si quis dicat non posse concurrere hic duo privilegia, nempe quod possit ad curiam trahere cum illo litigantes; insuper & causas pendentes, contra regulam, *l.1 C.de dot.promiss.* nam respondemus hæc duo specialia pendere unum ex alio, & esse connexa, quo casu possunt concurrere, ut per Felin. *in c.cum M. de const. ad fin.*

8 Insuper non est novum causas cœptas trahi ad alteros judices, id namque privilegium viduis, & minoribus quatuordecim, & duodecim annorum concessum est, Ord. *lib.1.tit.4.§.3.* ibi (*nos feitos começados*) Senatorum autem privilegium omnia alia privilegia etiam viduarum excedit, Ord. *l.2. tit.43.§.10.* quod si id senatoribus non concederemus, utique viduarum privilegium majus esset.

9 Ad secundum argumentum respondetur, quod quamvis privilegia stricti sint juris, & Ord. sit correctoria, cùm regula sit, quòd lis ibi finiri debet, ubi cœpta est, *d.l. ubi.* & non debeat Ord. extendi ad lites senatorum cœptas, in quibus non loquitur, tamen ex idemtitate rationis in lege expressæ extendi potest. *l. his solis. C. de revocand. donat.* & est gloss. *sing. in clem.1. verb. eligatur. de elect.* Tiraq. *cessante causa 1. p. n.153.* imò & in pœnalibus eo casu fit extensio, gl. *verb. Italie in c.1. de temp. ord. lib.6.* quia ubi est eadem ratio, non datur extensio, sed magis comprehensio: ratio autem legis est, ne distrahantur senatores ab officio, si extra curiam citentur, quæ ratio tam militat in causis cœptis jam, quam in incipiendis, verba autem legis sunt (*pella occupação do serviço que nos fazem continuadamente nos dittos officios*) ord. *l.3.tit.4.in fi. prin. & d.lib.2.tit.43.§.10.*

Deinde hic vertitur favor publicus, *l.1.§. hujus studij, ibi. in magistratibus, D. de just. & jur. authent. habita C. ne filius pro patre.* & sic licitum est ex idemtitate rationis, quod fiat extensio, *c. per venerabilem qui filij sint legitimi.* Aret. *in c. ad si clerici, §. de adulteriis, num.31. & sequent. de judicijs.* Dec. *ibi, num.10.* Felin. *in cap. postulasti num.9. rescript.*

10 Ex quibus manet concluso, quod privilegium superveniens non procuratum prodest ad lites pendentes, Antibolus *de muneribus, § 4. nu.14.* & facit *l. qui statuas, D. de re militar. & l.2. cum Authent. ibi posita. C. de litigiosis*: & ita decretum fuit in senatu, non obstante, quod lis pendebat, quia ex idemtitate rationis comprehenditur is casus in lege, juxta supradicta: & quamvis id sit respicere præterita, in privilegiis non procuratis non habet locum reg. *cap.a. de constit. & similium*, quia loquuntur in lege generali quæ multis possit præjudicare, si præterita, seu pendentia respiciat, non sic in privilegio personæ privatæ concesso. Et in casu præsenti, præsentata fuit sententia in casu simili lata jam antea in senatu, cujus tenor talis est:

Acordes que o dito supplicante era agravado pello 11
dito ouvidor em não receber sua excepção declinatoria fori, & corregendo sua agrave, visto como he notorio, elle supplicante ser veedor da minha fazenda, & estar em posse do dito officio, pello qual tem privilegio de não ser demandado se não ante o Corregedor da minha Corte, o qual privilegio se exteende as causas que pendião quando o officio lhe foi dado, por lhe ser dado moto proprio, & não a seu pedimento, nem de outrem por elle como asenhora Rainha minha avo o declarou, & disse nos vistos deste sastrameato. R. çebo adita excepção: & visto como he notorio o dito privilegio mãdo que o dito feito sua logo trazs do ao Corregedor de minha Corte dos feitos a que pertẽce por bẽdo dito privilegio.

Lata fuit hæc sententia anno 1557. nona die Novembris per Doctorem Ludovicum Alfonsum, & Licentiatum Alvaro do Quintal, in favorem de dom Guileanes da Costa, qui tunc temporis unus erat ex præfectis regij patrimonij. Hæc tamen omnia limitabis per Ord. *lib.2.tit.29 §.3.* & Ord. *lib.2. tit.1.§.4.* de quibus vide Grammaticum *dec.10. numer.3.* Covarr. *practicarum, cap.32. num.4.*

DECISIO XXVI.

De privilegio fori famuli senatoris in criminalibus.

SUMMÆ.

1. *Privilegium senatoris in criminalibus tunc demum locum habet, quando ipse aliam accusat, non quando accusatur.*
2. *Ordin. lib. 3. tit. 5. in princ. ult. verbis, declarar.*
3. *Opinio aliquorum circa intellectum predicta Ordin.*

QUæstio fuit in senatu: Cùm quidam senatoris servus in quodam municipio regni furtum commisisset, & captus in carceribus detineretur, dominus, qui in senatu erat, petiit à curiæ prætore criminali, ut acta ad se deferri juberet, juxta senatorum privilegium; re perpensa non ei concessum id fuit, quia illud privilegium concessum videtur tantùm senatori, ubi ille alium accusat criminaliter, ut est ord. *lib.2.tit.43.§.6.* non autem ubi ille accusatur criminaliter, & multò minus datur ejus servo accusato. 1

Nec potuit juvari Ord. *lib.3.tit.5. in principio ultimis verbis*, quamvis pars læsa veniam delicti concesserat, & ab accusatione destiterat, quo casu videbatur in curia reus accusandus per istum text.

Loquitur enim in reis privilegiatis, qualis non 2

erat

erat iste reus, ut dixi, & ideo licet accusatorem non haberet, debuit in loco delicti conveniri, ubi fortius est forum, & ita in senatu visum fuit senatoribus.

3 Aliqui tamen dicebant, quòd Ord. supradicta privilegium concedit famulis, ac servis curialium, ut non possint extra curiam conveniri, etiam in criminalibus, nisi accusatores habeant, & hi malint in loco delicti eos convenire; ergo si accusatores non habeant, sequitur, quòd fiscalis, seu promotor ex parte reipublicæ offensæ, & justitiæ, non potest eos alibi quàm in curia convenire, de quo cogita, & vide Capicium *decis.* 209. *num.* 31. *versic. idem in familiaribus potestatu, &c.*

DECISIO XXVII.

An colonus conducens per publicam scripturam, si conveniatur, finito tempore, tamquam reconductor, ordinariè, an per assignationem decem dierum conveniendus sit?

SUMMÆ.

1. *Celenus, qui per tacitam reconductionem locaverat, an conveniendus sit judicio planario, an summario per assignationem decem dierum, ad appenendas exceptiones.*
2. *Resolutio quæstionis, ut plenariè conveniatur, non summario per assignationem decem dierum.*

1 QUæstio fuit in senatu: quidam colonus conduxerat fundum certo tempore, quo finito, manut in conductione, & quia per publicam scripturam contraxerat super conductione, dominus illum conveniebat super reconductione, petebatque decendium illi assignari per Ord. *lib.* 3. *tit.* 16. *in principio*, ibi, *Eo autor mostrar scritura publica*) quasi super reconductione etiam per scripturam publicam contraxisset.

2 Reus verò negabat se alia via, quàm ordinaria conveniendum, quippe qui per continuationem tantum culturæ videretur reconduxisse, quod priùs ab actore docendum erat, cujus contrarium ipse etiam reus posset probare; unde tum quia sine scriptura contraxisset, tum quia de jure actoris non aliter constabat, quàm si priùs probaretur, ut fieri solebat in scripturis non liquidis, sed conditionalibus, non per summarium decendij, sed per libellum, & ordinem juris plenarium erat conveniendus. Et ita placuit in senatu prædictis rationibus.

DECISIO XXVIII.

Intelligitur Ord. *lib.* 3. *tit.* 16. *in principio*, circa assignationem decem dierum, an peremptorij sint?

SUMMÆ.

1. *Decem dies assignati ad opponendas exceptiones, an peremptorij sint?*
2. *Impedito non currit tempus.*
3. *Officiali imputanda est negligentia, non parti.*
4. *Resolutio quæstionis.*

QUæstio altera fuit in senatu circa dictam Ordin. *lib.* 3. *tit.* 16. *in principio*, ibi (*dez dicas peremptorias*) assignati sunt hi decem dies in auditorio [*audientia*, vulgò dicitur] coram advocatio rei conventi, cui scriba processum non dedit, nisi decem elapsis diebus: dubitatum fuit, si elapsi censeri debuerant, & an in processu conclusio facienda erat, ut judex pronuntiaret super causa principali? Actor contendebat elapsos esse decem dies, & conclusionem in processu esse faciendam, nam prædicti decem dies peremptorij sunt, ut inquit prædicta Ordin. & quòd advocatus Rei debuerat processum petere, & visam in auditorio: & rursus reus tenebatur facere diligentiam ad processum habendum, ut possit exceptiones opponere intra illos decem dies. Pro parte R. allegabatur, quòd advocatus petierat visam, & scriba tenebatur processum advocato dare, & quoad illum non daret, tempus decem dierum non currebat, & quòd iste erat stylus senatus & auditorij: impedito namque tempus non 2 currit, *l. unica C. de annali exceptione, &c. cap. Quia de prabend.* & imputatur officiali, per quem stetit, 3 non autem parti, per quam non stetit. 1

Decrevit senatus, quòd si advocatus Rei petiit 4 processum *& visa delle*, aut per judicem in auditorio illi dari jussum est, quòd decendium ei non currebat, nisi à die quo processus advocato datus fuerit, & hoc casu servaretur stylus, quamvis pars tenebatur instare, ut processus daretur suo advocato, & cùm non fecit, in aliqua fuit culpa, quæ sibi imputari debet.

DECISIO XXIX.

Intelligitur Ord. *lib.* 5. *tit.* 50. *in principio*, circa informationes faciendas in chartis, quas vocant (*de segurança real.*)

SUMMÆ.

1. *Informatio judicis, ut charta regia securitatis concedatur, utrùm sit facienda per testes de causa interrogotes, an sufficiat alia judicis informatio, de qua non appareat? & an talis informatio præsumatur, si judex ad simplicem partis petitionem hujusmodi securitatem concedat?*
2. *Informatio per testes debet præcedere, de querum dicto per instrumentum, aut acta constet.*
3. *Justus motus debet probari, ut talis securitas præstetur.*
4. *Præceptum pœnale impeni non potest, sine causæ cognitione.*
   Citatus ad præstandum assecuramentum, rejectis omnibus exceptionibus tenetur illud præstare, & ita servat stylus in Parlamento Francia, ibid.
5. *Idem servatur de jure nostro, ubi talis securitas petitur à prætore curiali criminalium causarum.*
6. *Intelligitur prædicta Ord. in illo verbo (& o ameaça.)*
   Arbitrio judicis relinquendum est, qua sit justa causa concedendi istam securitatem. ibid.

Sic

Sic etiam intelligitur statutum Verona, & Ferrariæ. ibidem.

1 DUbium fuit in senatu circa intellectum Ord. *lib. 3. tit. 50. in princ.* ibi (*despeis que o sviz for informado*) utrùm hæc informatio, seu instructio judicis esset facienda per testes de causa interrogatos: an sufficeret alia judicis informatio, de qua non appareret? Et an præsumeretur talis informatio, licet judex ad simplicem partis petitionem concederet hujusmodi?

2 Et placuit, ut informatio per testes præcederet, de quorum dictis per instrumentum, aut acta constaret, & ita verba ista [*que o sviz for informado*] senatus accipienda censuit.

3 Primùm, quia justus metus debet probari, aliàs judex non faciet dari talem securitatem, ut ait Joan. Imol. *in l. 2. §. 1. D. feiut. matrim.* obiter Barr. *ibi, in fine.*

4 Item, quia præceptum pœnale, quale istud est, sine causæ cognitione non valet, ut dicit Hypol. *cons. 79. & singul. 648.* denique ultra præcitatos Doctores, cautionem, sive securitatem hanc non aliter esse præstandam, quàm causa cognita, affirmant Bart. *in l. hac autem, in principio, D. si cui plusquam per l. Falcid.* Felin. *in rubr. de treug. & pace, numer. 30. vers. prima declaratio* Paris. *cons. 178. num. 2. lib 4.* Petrus Plaça *de delictis, lib. 1. cap. 7. n. 1. in fin.* quos refert, & sequitur Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 2. casu 140. num. 4.* ubi allegat etiam Rip. idem tenentem *in rub. D. de damno infecto, num. 17. & sequentis, vers. quarto dubitatur.* Idem tenet Bart. *in l. capitalium §. ad statuas. D. de pœnis*, dicens, quòd dicta securitas non potest præstari, nisi appareat de causa, & sequitur additio *ad Capellam Tolosanam, quæst. 489. vers. sed an sit necesse.* ubi dicit, quòd in Parlamento curiæ servat stylus, quòd citatus in ea ad præstandum assecuramentum rejectis omnibus exceptionibus tenetur præstare cuicumque laico petenti, licet non alleget factum seu injuriam, & hoc propter excellentiam curiæ prædictæ, quæ suprema est, & capitalis: in aliis autem curiis inferioribus tenetur proponere, & probare; ita additio supradicta Aufrerij, quem vide.

5 Et idem servatur jure nostro, ubi talis securitas petitur à prætore causarum criminalium in curia, qui ad simplicem partis allegationem illam concedit, ut *in §. 1. hujus Ord.* ibi (*& allegar algũas taes raçois*) quia propter ejusdem curiæ præeminentiam remittit causæ cognitionem ad præsidem provinciæ, vel judicem municipalem, *ut d. §. 1. ultimis verbis.* Et ita fuit resoluta dicta quæstio in senatu, in quam rem allegatur Ord. *lib. 3. tit. 83. §. 2.* Et facit præcitatus stylus Franciæ, de quo additio Tolosana.

6 Circa eamdem Ord. in §. 1. in illo verbo (*o ameaça*) dictum etiam fuit, quòd judex cognoscere debet, an minæ fuerint veræ, vel illusoriæ, & an is consuevit minas exequi, ut per Bart. *in l. hac autem, in princ. D. si cui plusquam, per l. Falcid.* Fel & Plaçam *ubi suprà*, quos sequitur Menoch. *ubi etiam sup.* & tandem ibi resolvit relinquendum arbitrio judicis, quæ sit justa causa concedendi istam securitatem, ubi illa non exprimitur, & sic intelligendum putat statutum Veronæ, & Ferrariæ.

DECISIO XXX.

Examinatur casus notabilis circa Ord. *lib. 3. tit. 16. in principio*: an decem dies currant, si acta sunt in senatu cum petitione gravaminis?

SUMMÆ.

1. *An decendium currat, ab eo die quo primum assignatum fuit, an postquam petitio gravaminis in senatu fuit expedita?*
2. *Decendium numerandum est à die, que judex illud à principio præfinivit.*
3. *Reus potest extripere de eadem causa, intra decem dies, de qua ad senatum supplicavit.*
4. *Limitatio ad regulam quæ habet, quod impedito non currit tempus.*
5. *Impedito, qui potuit impedimentum removere, tempus currit.*
6. *Tempus reo præfinitum, intra quod tenetur acta ad senatum deferre postquam supplicavit, currit à die quo sententia per cancellariam transiit? seu si eam impediat excipiendo, quod notabiliter declaratur.*
7. *Decendum reo assignatum, an currat, quando ponit exceptionem incompetentiæ, vel aliam quamcumque dilatoriam.*

ALia quæstio in senatu tractata fuit anno 1581. F. convenit A. ex cautione, seu chirographo habente vim publicæ scripturæ, juxta Ord. *lib. 3. tit. 16. in principio*, ibi [*en alvara feito, & assinado*] vel aliàs recognito, juata *d. Ord. § fin. & Extravag. novissimam de ordine judiciij ad brevitatem litium*, §. 4. præfixit judex decem dies, juxta d. Ord. ibi [*assine lego termo de dez dias*] A. illis præfals, ne per accendium procederetur à judice postulavit, eò quòd causa alium proceedendi modum, & ordinem plenarium requireret, quia chirographus recognitus non erat, nec vim haberet publicæ scripturæ, sed quia judex postulationi non detulit, senatum per petitionem, ut dicitur, supplicavit, & ad illum acta deferri curavit, ubi multis mensibus ab eo neglecta tacuit petitio, & tandem decreto contrario repulsa ad judicem rediit, jubente senatu, ut ea decendio proceederetur. Quare judex ex tunc decendium inchoandum pronuntiavit, à quo F. actor, qui ab eo die, quo primùm designatum fuerat numerandum contendebat, ad senatum supplicavit. 1

Senatus re diligenter examinata decrevit numerandum esse decendium à die, quo judex illud à principio præfinierat, quia si aliter statueretur, facilè & frequenter fieret fraus huic legi, si reis conventis liceret hujusmodi supplicationibus ad senatum interjectis decendium sibi præfinitum suspendere, vel sopire, dum ejus responsum spectant, atque ita protelandi magis, quàm abbreviandi lites daretur ansa, contra mentem hujus ord. 2

Item allegabatur, quòd reus de ea ipsa materia potuit intra decem dies excipere, de qua ad senatum suppli- 3

supplicavit, admiscendo etiam alias exceptionum species, quas Ord. hæc præscribit, & ita excipiendo legi satisfacere, & simul senatum supplicare, atque interim dum senatus non respondet exceptionis probationem in decendio facere, quod cùm non fecerit, sibi imputet, qui quod facere debuit & potuit, omisit.

4 Nam licet impedito culpa officialium, vel judicum non currat tempus, arg. *l.1.§. dies autem. D. quando appellandum sit.* bonus text. *in l. uni. D. de libellis dimissorijs.* & est Ord. *lib.3. tit.77. §.12.* tamen fallit quando aliter potuit impedimentum removeri, & fieri quod fuit omissum, quia tunc cùm quis potuit facere id, ad quod tenebatur, & non fecit, non videtur impedimento, sed potiùs sua culpa non fecisse, arg. *l. quod te mihi cum glossa fi.* ubi Reip. *numer. 16. D. fi cert. pet.* & notat Paul. *in l. fi duob. numer. 5. D. de acquir. hered.*

5 Et facit, quod dici solet, impedito currere tempus, qui potuit impedimentum removere, *c. fi. de elect. l.2. §. fi tamen D. fi quis cautionib.* per Felin. *in cap. ex transmissa, colum. 1. vers. facit ad hæc, de præscription.* Ita in præsenti casu reus, qui potuit intra decendium excipere, & exceptionem probare, sibi imputet, qui potiùs elegit senatum supplicare, & qui tantùm supplicavit, cum etiam simul posset excipere.

6 Ponderabatur prætereà ad hoc Ord. *lib.3. tit.77. §.11. in fin.* ibi (*em bargada na chancellaria pella parte que agravou*) ubi pars, adversus quam lata fuit sententia, à qua supplicavit, tenetur acta ad senatum deferre intra duos menses, à die quo sententia per cancellariam transiit. Sed si is ipse victus ibi eam impediat excipiendo, ex tunc denumerantur illi duo menses, quia ipse sibi impedimentum præstat, & ideò sibi imputet; secus si non culpa sua, sed alterius partis, vel judicis fuit impeditus, ut notanter probat d. Ord. §.12. *qui est §. sequens*, & ita fuit judicatum in senatu.

7 Et hinc mota fuit etiam quæstio super *d. extravag. novissima de ordine judicij, ad litium brevitatem* §.6. quatenus jubet procedi summariè in exceptione incompetentiæ, vel quavis alia dilatoria, quam para proponit intra decem dies: utrùm nihilominus illi decem dies currant? & supradictis rationibus, magis placuit ut currerent, non obstante hujusmodi exceptione, quia simul reus potuit cum protestatione alias exceptiones admiscere.

DECISIO XXXI.

Intelliguntur Ord. *lib.3. tit.45. §.10. & lib.4. tit.6. in principio.*

SUMMÆ.

1. *Proponitur facti species.*
2. *Articuli, qui de contractu mentionem faciunt, qui sine scriptura publica probari non possunt, delendi sunt.*
3. *Consensus uxoris in contractu inter fratres inito publica scriptura probari debet.*
   Ord. lib.4. tit.6. in prine. declaratur. ibid.
4. *Quando quis non contractum, sed fraudem probare intendit, per testes id facere potest.*

1 QUæstio fuit in senatu, circa intellectum Ord. *lib.3. tit.45. §.10.* in illis verbis (*entre ir mayor.*) Duo fratres erant, & unus alteri debitor erat in quadam summa, pro qua à fratre conventus, & sententia condemnatus, ne pomarium, quod pignori dederat in executione victori traderetur sub hasta venumdatum; cum eo convenit, ut aliud prædium rusticum ejusmet aut etiam majoris pretij accipere, & pomarium ipsi dimitteret, nec subhastari fineret, & huic conventioni, ac transactioni consanguineum etiam mediatorem adhibuerunt: dumque tabellionem & alia ad scripturam conficiendam præparent, victor, clàm subhastationem, & executionem perfecit, pomariumque in licitatione venumdari fecit: quod sciens victus adversus additionem & executionem, de nullitate & fraude excepit, & articulos inter alios de præparatione dictæ conventionis proposuit: victor postulavit, ut 2 scripturam offerret, alioqui delerentur articuli, cùm de contractu facerent mentionem, qui sine scriptura publica non poterat probari, quia erat de rebus immobilibus, nec afferret consensum uxoris, juxta Ord. *in 4. titul. 6.* Respondebat victus, inter fratres talem scripturam non requiri per istam Ord. *in hoc §. 10.* Sed victor replicabat Ord. non comprehen- 3 dere fratris uxorem, cujus consensum etiam scriptura publica expetessum desiderabat, ut *d. tit. 6. in principio lib.4.*

Cæterùm, quia victus non allegabat contractum, 4 ut ex eo fratrem obligaret ad ejus complementum, sed ad illum de fraude & tergiversatione convincendum, admissi fuerunt articuli, & probatio per testes permissa fuit. Quod notandum est, in processu Philippi Vincentij cum fratre suo, in mense Januarij anni 1581.

DECISIO XXXII.

Judex qui cognoscit de proprietate, idem potest cognoscere de possessione, si modò ad utrumque sit competens.

SUMMÆ.

1. *Conventus super proprietate alicujus rei coram uno judice, non potest alterum convenire super possessione ejusdem rei, nisi coram eodemmet judice, & hoc sive duret, & pendeat primum judicium, sive sit finitum.*
2. *Hoc procedit, quando judex competens est, & utroque casu habet jurisdictionem: secus si incompetens sit.*
3. *Ord. lib.3. tit.24. unde deducta sit.*
4. *Clericus qui convenit laicum super possessione beneficij, coram judice laico, potest reconvenire ab eodem laico super proprietate coram judice Ecclesiastico.*
5. *Regula communis, & generalis non debet violari per regulam accidentalem, & non multum necessariam.*
6. *Aurem conventus coram judice Ecclesiastico super contractu usurario, possit convenire alterum super possessione coram judice laico.*
   Laicus non potest consentire in judicem Ecclesiasticum in casibus in quibus jurisdictio ad judicem secularem pertinet. ibidem.

7. *Quid*

7. *Quid decretum sit in hac quæstione.*
8. *Quid dicendum sit, si per reconventionem agatur.*

1 REceptum est in jure, quòd conventus super proprietate alicujus rei coram uno judice, is talis conventus non potest convenire actorem iterum super possessione ejusdem rei, aut è converso, nisi coram eodemmet judice, & hoc sive duret, & pendeat primum judicium, sive sit finitum, ut resolvit glossa. Batt. Bald. & alij DD. *in l. nullis. C. de judicijs*, gloss. Abb. Imol. & alij *in c. fin. de judicijs.*

Pro qua conclusione illa redditur ratio, quia in primo casu, quando pendet primum judicium, tum natura reconventionis, tum causæ continentia impedit illius divisionem: in secundo autem casu, nempe finito primo judicio, durat adhuc impedimentum propter causæ continentiam, ne scilicet dividatur, secundùm Bald. & Abb. *ubi supra.*

2 Hoc tamen procedere dicunt, quando idem judex competens est, & jurisdictionem habet in utroque casu: secus autem si competens non est, puta, quia jurisdictionem non habet in secunda causa, in qua is, qui erat reus in prima, agit ut actor, tunc enim is ita conventus super proprietate poterit alium convenire super possessione, aut è converso coram alio judice competente, & hoc, sive prius judicium pendeat, sive sit finitum.

3 De primo casu, quando pendet primum judicium, est text. in Ordin. *lib. 3. tit. 24. § 4.* qui desumptus videtur ex Innoc. Host. Joan. Andr. & communi Canonistarum *in capit. 1. de mutuis petitionib.* de quo per Abb. *ibi, num. 8.* & Marian. *artic. 6. fallentia 1. num. 58.*

4 Et potest exemplum poni in clerico, qui convenit laicum super possessione beneficij, aut juris patronatus illius coram judice laico (in casibus, in quibus laicus cognoscere potest) & laicus vult reconvenire clericum super proprietate coram judice Ecclesiastico, poterit id quidem facere, quia hoc casu, cessat ratio reconventionis faciendæ ante judicem sæcularem, cùm incompetens sit ad cognoscendum de causa proprietatis beneficij, aut juris patronatus.

5 De secundo casu, quando finitum est primum judicium, est text. & ibi gloss. 2. & DD. qui eam sequuntur, *in cap. fin. de judicijs.* ubi Abb. *num. 15.* qui dicit, quòd hoc casu regula illa communis generalis & naturalis, quòd actor sequatur forum rei, non debet violari propter illam regulam accidentalem, & non multum necessariam, ne causæ continentia dividatur.

6 Ex his dubitatum fuit in senatu, de tali quæst. Duo laici super usurario contractu coram judice Ecclesiastico, qui jurisdictionem prævenerat, litigabant: contendebatque actor, quòd reus censum, quem super hæreditate sua emerat, non poterat petere, quia usurarius fuerat contractus, & ut talis judicari debuerat. Reus illum conveniebat super possessione, in qua erant percipiendi census, ut in illa conservarctur; dubitabatur, possetne id facere, cùm hoc casu alter laicus declinabat ad suum judicem, ex reg. quòd actor sequi debet forum rei: & hic per actionem, non verò per reconventionem agebatur, & laicus non potest consentire in judicem Ecclesiasticum in casibus, in quibus jurisdictio ad judicem sæcularem pertinet, Ord. *lib. 2. tit. 1. §. ultim.* Bart. *in l. 1. §. & post operis. D. de novi. oper. nunciat.*

Nihilominus tamen fuit conclusum, quòd non 7
poterit cognoscere judex Ecclesiasticus, & quòd potiùs prævalere debebat reg. illa, Actor sequatur forum rei, naturalis, & generalis, quàm alia accidentalis, ne continentia causæ dividatur, & quòd judex Ecclesiasticus super lite usuraria procederet.

Quòd si per reconventionem ageretur, tunc 8
contrarium foret dicendum, ne continentia causæ divideretur: quamvis hoc secundum decisum non fuit, quia de eo non agebatur. Et de hac, quæst. fusius alio loco tractabimus.

DECISIO XXXIII.

An per instrumentum factum inter contrahentes, contra heredes eorum via executiva procedi debeat.

SUMMÆ.

1. *Ordinatio lib. 3. tit. 16. §. pen. in illis verbis, at propria, an intelligenda sit de propriis tantùm personæ facientibus obligationem, an etiam de acceptantibus.*
2. *Lex intelligitur secundùm naturam tituli in quo posita est.*
3. *Ex præfationibus intelligitur dispositio.*
4. *Ord. prædicta intelligenda est de utraque persona, tam creditoris, quam debitoris.*
5. *Heres creditoris debet primò legitimare suam personam, ut possit agere; alioquin caret actione.*
6. *Heres eadem persona cum defuncto censetur.*
7. *Creditor, & debitor sunt correlativi, & quod in uno dicitur, idem in altero est dicendum.*
8. *Maritus potest per decendium convenire ex contractu, quem uxor ante matrimonium celebravit.*
9. *Scriptura conditionalis, si conditio sit impleta, dicitur pura.*
10. *Idem dicendum est, si scriptura purificetur ex conjunctione actorum, vel ex conjunctione alterius scripturæ.*
11. *Idem est, si purificetur ex confessione partis.*
12. *Decendium, & privilegium processus executivi, jure communi concedebatur publicis instrumentis.*

CIrca Ord. *lib. 3. titul. 16. §. pen.* in illis verbis, 1
ac propria, ex quibus oriuntur dubia: an loquens de propriis personis intelligenda sit de facientibus obligationem, an verò de acceptantibus, & aliqui dicebant esse intelligendam de facientibus obligationem, non verò de acceptantibus: differentia namque est inter facientem, & acceptantem, ut in Ord. *lib. 4. tit. 33. in princ. in vers. Ea parte.*

Item lex intelligitur secundùm naturam tituli, in 2
quo posita est, *l. Imperator. D. de in diem adjectione.* Bart. *l. fin. in princip. D. de condict. indebit.* At rubrica, sub qua ista lex situatur, loquitur de modo procedendi contra obligatos per publicas lecripturas: ergo de illis, dumtaxat, est intelligenda.

Item ex præfationibus intelligitur dispositio, 3
l. fin. D. de hared. instit. At in præfatione hujus Ord.

con-

continetur, quòd solutiones, quæ debent fieri virtute publicarum scripturarum, non retardentur debitorum exceptionibus : ergo de ipsis, non de creditoribus loquitur : faciunt quæ tradit Jas. *in l. Possideri numero 16. de acquirend. possessione.* Hæc allegata fuerunt in quodam processu à senatore docto : & facit d. Ordin. *in princ.* ibi, *Alvara fatte & affinade*, ubi manifestè agit de creditore, & hoc jure utimur.

4 Tamen dubitabile hoc est, & magis dicendum videtur Ordin. esse intelligendam de utraque persona, tam creditoris, quàm debitoris, ex illis verbis, *que fizeram as taes escrituras*, non enim dicit, quòd fecerint obligationes, sed Scripturas. At Scripturam utraque pars dicitur facere.

5 Et ea ratione, ut videtur, quia heres, aut successor creditoris debet prius legitimare suam personam, ut possit agere, alioqui antea caret actione, ergo interim non possunt assignari decem dies debitori ad solvendum, vel excipiendum : facit, quia ita consuetudo est legem interpretata, & hoc jure utimur. *l. si de interpretatione. D. de legibus.*

6 Facit quia idem est, ubi convenitur heres debitoris, quia licet heres juris artificio eadem persona censeatur cum defuncto, excluditur tamen ex hoc verbo, *propria*, ut in simili notat Bald. & Salicetus, *in l. 2. verb. propria. C. quorum appellationes non recipiant.* & ideo nisi hoc verbum, *propria* poneretur, heres etiam includeretur, Alexand.

7 *in l. postulante. numero 6. D. ad Trebellianum.* Et cùm creditor, & debitor sint correlativi, quod in herede debitoris dicitur, idem videtur dicendum in herede creditoris, præsertim cùm eadem legitimandæ personæ militet ratio. Quare hæc ordinatio intelligenda videtur de propriis personis contrahentium, scilicet tam debitoris, quàm creditoris. Cetcrùm, legitimatis priùs personis, admittendum videtur, ut procedatur tamquam ex instrumento liquido. Bartol. *in l. postulante. D. ad Trebellianum.* Bald. *l. per diversa, quæstio. 10. C. mandat.*

8 Quòd si uxor in casu istiusmet Ordinationis contraxerit ante matrimonium & maritus postea tantùm convenitur : utrum possit per decendium convenirl ? quæstionis fuit in senatu, & conclusum est, quòd sic.

9 Circa istam Ordinationem notandum etiam est, quòd in principio meminit Scripturæ publicæ, unde est intelligenda, si modò sit pura : & dicetur pura, si conditionalis sit, & conditio impleta. Bald. *in l. cum testamento. C. de manumiss. testament.*

10 Item si Scriptura purificetur ex conjunctione actorum, vel ex conjunctione alterius Scripturæ. Bald. *in l. final. C. falsa causa adject. legate. & in cap. auditis. colum. 3. de rescriptis.* Jason. *l. Gallus §. ille casus, num. 10. de liber. & posthumis.*

11 Item si purificetur ex confessione partis, quia confessio talis æquipollet Scripturæ, *l. cum te*, ubi Jason. *num. 5. C. de transactionibus.* Idem Bald. *in l. 2. C. de bonorum possess. secundum tab.* Hippol. *in rubr. de probat. num. 69.*

12 Nota etiam, quòd isti decem dies, de quibus loquitur ista Ordinatio in principio, & privilegium processus executivi, jure communi non concedebatur publicis instrumentis, *l. minor. 25. annis*, *cui fidei commissum. D. de minoribus.* latè Anton. Massa. *tract. de obligatione in forma Camera.*

DECISIO XXXIV.

Circa juramentum decisorium multa notabilia traduntur, ex quibus aliquæ leges regiæ intelliguntur.

SUMMÆ.

1. *An standum sit juramento decisorio etiam in qualitate, qua practicè non concludit jurantem non esse debitorem.*
2. *Quando juramentum à parte defertur, creditur juranti, non solùm circa principale debitum, sed etiam circa qualitatem adjectam, qua concludit se non esse debitorem.*
   Juramenti decisorij qua sit vis, & quos producat effectus. Ibidem.
3. *Utrum reus, qui juravit se non esse debitorem ex duplici causa, altera sterilitatis, altera lasionis ultra dimidiam, absolvendus sit ?*
4. *Ut reus absolvatur, requiritur qualitas concludens simpliciter & absolutè.*
5. *Qui jurat se debere ex contractu, sed liberatum ob sterilitatem, non concludit se liberatum.*
   Sterilitas exiguà non excusat a solutione. Ibid.
6. *Sterilitas unius anni potest compensari cum ubertate aliorum, si multi sint jam decursi in conductione.*
   Reus qui in juramento non respondit talem fuisse sterilitatem, quæ cum nulla alterum annorum ubertate possit compensari, concludenter non infert se liberatum. Ibidem.
7. *Allegatio sterilitatis facta ab eis, qui per plures annos conduxerunt, non facilè debet admitti.*
8. *Sterilitas debet probari per testes custodes, & inspectores frumenti.*
   De specie non arguitur ad genus, nec de parte ad totum. Ibidem.
9. *Jurans se non debere ob lasionem ultra dimidiam absolvendus non est.*
   Allegans contraria non auditur. Ibidem.
10. *Si justa pensio non exprimatur, non potest intelligi, qua sit lesio ultra dimidiam illius.*
11. *Si lasio in conductione intervenit, locator potest eligere vel rescissionem contractus, vel reductionem ad justam pensionem.*
12. *Quid decretum sit in præsenti casu hujus decisionis.*
13. *Sterilitas regulariter non excusat, nisi specialiter in casu, ubi labes omnem fructum abstulit : secus si aliqui fructus superfuit, licet non sufficiant ad dimidiam pensionem solvendam.*
14. *Dimissio, vulgò encampação, licita est, si fiat juxta formam Ord. hic allegata.*
15. *Quando regulariter actus fieri prohibetur, & in aliquo casu speciali permittitur, casui, seu qualitati debet exprimi ut admittatur.*
16. *Qui actione suis convenitur, & delato juramento jurat se non rapuisse, non concludit se liberatum.*
17. *Con-*

17. *Conventus ex stipulatu judicatum solvi, si simpliciter juraverit se non dare oportere, poterit rursus conveniri actione judicati.*

18. *Conventus ex munue, si juret se non teneri de constituta pecunia, non ideò liberabitur.*

19. *Juranti debet certitudinaliter, & praciſe jurare, nec ſufficit, ſi dicat, ſe putare, aut credere non debere.*

20. *Juramentum habet vim plenæ probationis.*
Sicut probatio incerta, & ambigua non relevat probantem, ita nec juramentum continens cauſam ambiguam. Ibidem.

21. *Si quis falſum juret delato juramento contrarium amplius probari non poteſt, nec de veritate debiti queri.*
Poteſt tamen conqueri de qualitate juramenti, & an ſit legitimè juratum, concludenter, & praciſe. Ibidem.
Sterilitatis verbum generale non concludit abſolutè liberationem, & ſuper ſterilitate poſſunt recipi probationes. Ibidem.

22. *Pronuntiatur aliqua cauſa, & qualitates, quæ praciſe concludunt jurantem non eſſe debitorem.*

23. *Qualitates aliæ exprimuntur, quæ non ſufficiunt ad liberandum.*

24. *Contra eum fit interpretatio, qui apertius potuit jurare, & juramentum declarare, tamquam contra probantem ambignè.*

1 COlonus quidam conventus ob debitam pensionem, seu ut noſtri vocant, *mataçaõ*, & delato ei juramento, juravit ſe debitorem eſſe, ſed læſum fuiſſe in locatione ultra dimidiam, inſuper & in fructibus ſterilitatem contigiſſe: ortum fuit dubium in ſenatu, an ſtandum eſſet juramento deciſorio, etiam in qualitate, ſive cauſa, quæ præciſè non concludebat jurantem non eſſe debitorem.

2 Et dicendum, quòd ubi juramentum à parte defertur (quod voluntarium appellatur) creditur juranti, non ſolùm circa principale debitum, ſed etiam circa adjectam qualitatem, qua ſe non debitorem eſſe concludit; probat Ordin. *libro* 4. *titulo* 36. *Paragrapho fin.* quod & de jure tenet Bartol. *in l. ſi cui. Paragrapho ſi à filio. D. legat.* 2. Imol. *in l. ſi quis à filio. eod. tit.* Bald. *in l. ſiquidem. C. de except.* Abb. *in cap. bona, notabil. 6. de poſtulat. prælatorum*, Alexand. *conſ.* 87. *libro* 1. & eſt recepta opinio, & probabilior, ea ratione, quia tale juramentum litis deciſorium habet vim tranſactionis, & majorem auctoritatem, quàm res judicata, *l.* 2. *D. de jurejur.* & valet ut ſententia lata per veras probationes, *l. nam poſtea. Paragrapho ſi denetur. D. eod.* imò ſicut lata contra confeſſum, *l. poſt rem judicatam D. de re jud.* unde ſicuti in contractu tranſactionis, & in ſententia poteſt & debet adjici ratio, & qualitas concludens juſtitiam ipſius, ita in juramento ejuſmodi licet adjicere cauſam, & qualitatem, quæ concludat jurantem non eſſe debitorem, & ideò etiam ſuper tali qualitate ſtandum eſt juramento, & hoc videtur planum, quamvis DD. in hoc varient.

3 Ceterùm in præſenti caſu, quamvis reus conventus juraverit ſe non eſſe debitorem, ex duplici cauſa, altera ſterilitatis, altera læſionis ultra dimidiam, & ideò fuerit abſolutus.

4 Videbatur tamen, quòd non eſſet ſtandum qualitati adjectæ, quia non concludebat illum non debere, & idem eſſe cum adjicitur talis qualitas, quæ requirit probationem, & liquidationem, ut aiunt, & nihilominus condemnandum eſſe jurantem ſe debere, quia ut abſolvatur, requiritur qualitas concludens ſimpliciter, & abſolutè, hìc autem talis qualitas adjecta non fuerat.

5 Nam quod attinet ad ſterilitatem, qui jurat ſe debere ex contractu, ſed liberatum ob ſterilitatem, non concludit ſe liberatum, tum quia talis potuit eſſe ſterilitas, quæ illum non excuſaret, puta ſi fructus exigui ſunt collecti, *l. ſi uno Paragrapho* 1. *l. ex conducto. Paragrapho idemque. D. locat.* quia requiritur, quòd ſit talis ſterilitas, quæ omnes fructus abſtulerit, non tantùm eorum partem etiam maximam. *d. l. ex conducto, Paragrapho* 1. *verſ. ſed ſi tales.* Ordin. *libro* 4. *titulo* 62. *in princ.* ibi, *todos os fructos*, idem diſponit *l.* 22. *tit.* 8. *part.* 5. not. Angel. *conſil.* 52. ſic enim Interpretanda videntur eſſe jura illa, licet DD. varient in hoc, & rationem ſenſit Bartol. *d. l. ſi vis major. colum.* 2. *numero* 4. & 5. unde cùm hujuſmodi ſterilitatis qualitas poſſit ſe habere ad unam, & alteram ſpeciem, incerta eſt reſponſio, & non concludens, & ideo non relevat reſpondentem, ſicuti probatio non relevat probantem. *cap. in præſentia, de probat.* not. Joan. Andr. per illum text. *in cap. auditis, de præſcript.* Socin. *in l.* 2. *C. de bonorum poſſeſſ. ſecundum, tab.* Alexand. *conſ.* 159. *libro* 1. facit gloſſ. *in l. nec natales C. de probat.*

6 Tum & ſecundò quia licet expreſſa fuiſſet vera ſterilitas, tamen cùm pro pluribus annis fuerit facta conductio, & multi eſſent jam decurſi, fieri potuit, ut hujus anni, de quo agitur, ſterilitas compenſari potuerit eum ubertate præcedentium annorum, idque plerique teſtes in proceſſu ſignificabant, *d. l. ſi uno, in princ. ibi, & quæ evenerunt, l. licet, C. locat.* Ord. *tit.* 62. *in princ. verſ. Empero*, ibi, *nos outros annos do dito arrendamento aſi antes como deſpois, & d. l. licet, ibi, aliorum annorum:* unde cùm reus in juramento non reſponderit fuiſſe ſterilitatem, quæ cum nulla aliorum annorum ubertate poſſit compenſari, planè concludenter non intulit, aut neceſſario, ſe ob ſterilitatem liberatum. 8

7 Et re vera non facilè debet admitti allegatio ſterilitatis facta ab his, qui per plures annos fundum conduxerunt, quia vix eſt, ut unius anni ſterilitas, ſi accidat, eum ubertate alicujus ex alijs annis non compenſetur.

8 Ex quibus ſupervacaneum non nullis ſenatoribus vilum fuit, in eo proceſſu inquirere; an conductor renuntiaverit ſterilitati, & an potuerit denuntiationem (quam, *on campaçaõ* dicimus) facere. Et utrum illa fecerit eo modo quo debuit; nam etſi hæc omnino ceſſent, & denuntiatio, ſeu incampatio fuerit legitimè facta (de quo tamen dubitabatur) adhuc dicebatur ex delato juramento reum obligatum, quia non juravit adjecta denuntiationis qualitate; non enim dixit, juro me non teneri, quia denuntiationem legitimè fecerim. Sed etſi poſſit allegari ſterilitas, & denuntiatio, melior erat actoris probatio: nam reus non docebat adhibuiſſe teſtes cuſtodes, aut inſpectores collectionis, & demetionis frumenti, ut requirit Ord. *lib.* 4. *tit.* 60. § *fin.* & actor melius docuerat, eo anno plures & non exiguos

fructus

fructus collegisse, præter præcedentium ubertatem; reus verò id contraria probatione non elidit, sed tantùm in quadam portione prædij, quæ appellabatur, *das eerdas*, illud infrugiferum fuisse docuit, ob inundationem: quod non sufficit, quia de specie affirmativè non arguitur ad genus, nec à parte ad totum.

9 Quod verò attinet ad secundam qualitatem de læsione ultra dimidiam, idem quod de superiore dicendum videbatur, quia reus juravit se debere ex contractu quasi valido, & statim adjicit se non debere ex eo, ut invalido & infirmando per læsionem, & ita allegans contraria audiri non debet. *l. 1. C. de furt. l. Titia. D. de condit. & demonstrat.*

10 Item, quia non expressit justam pensionem, & ideò non potest intelligi, quæ sit læsio ultra dimidiam illius; ergo incertum fuit juramentum non concludens.

11 Item, quia responsio, quòd talis læsio intervenit, concludit solùm, quòd locator debet eligere vel rescissionem contractus, vel reductionem ad justam pensionem, juxta *l. 2. C. de rescindenda vendit.* & cùm ea qualitas contineat istam alternativam, non concludit simpliciter, & absolutè conductorem jurantem non esse obligatum, quemadmodum Ordin. desiderat *libro 4. titulo 36. §. fin.* ibi, *que conclua elle não ser obrigado*, *l. si duo. §. si quis juraverit. l. duobus, §. si es. ad fin. D. de jurejurando.*

12 Quare eis his revocata fuit sententia, & reus condemnatus, inspecto juramento, & ejus ambigua, & subdola, & varia adjectione, eo etiam attento, quod probabatur, reum solere hujusmodi cautelis, & circumventionibus debitas plerumque pensiones, & ad quas obligatus erat, eludere, bonus alioqui, ad solvendum refractarius, ut testes dicebant, 29. Novemb. 1575. majori voto senatorum.

13 Et pro eadem sententia illud allegabatur: quòd sterilitas regulariter non excusat, nisi specialiter in casu, ubi labes omnem fructum abstulit, *l. ex conducto. §. 1. D. de locat.* Ordin. *libro 4. titulo 61.* ibi, *todos os fructos.* nam, ubi aliqui fructus superfuerunt, sterilitas non inducit remissionem mercedis, etiamsi illi non sufficerent ad dimidiam pensionis solvendam, ut aliqui dicunt, quia hoc est contra dicta jura, & similia; licet eo casu competat remedium ratione ejusmodi sterilitatis, *l. 2. C. de rescind. vend.* si modò æstimetur, non eventus, sed rei status à principio, ut declarat Bart. *in l. eotem ferro, §. qui maximos, colum. 3. D. de publ. & vectigal.* Et ita defendi potest opinio Bartol. & aliorum *in l. licet. C. locat.* quos refert Covar. *pract. quæst. c. 30.* Ant. Gom. *de contract. c. 3. n. 18.* Paris. *cons. 88. n. 23. l. 1.*

14 Jure autem nostro in hoc casu, licita est dimissio, quæ vulgò dicitur, *en compação*, si tamen fiat juxta formam Ordin. *in l. 4. tit. 60. §. fin.* Itaque cùm in eo casu speciali sterilitas liberet colonum, non sufficit jurare sterilitatem evenisse, sed oportet exprimere specialiter illam qualitatem, scilicet, quòd omnem fructum abstulerit.

15 Nam ubi actus regulariter prohibetur fieri, & in aliquo speciali permittitur, si fiat, debet utique casus, aut qualitas permissa exprimi, ut admittatur: quod in citatione dixit Innoc. in appellatione Abb. & in sententia Felinus.

Item hic qui jurat, se liberatum ob sterilitatem, debet exprimere illam sterilitatis qualitatem specialem, ob quam solet remissio à jure concedi, alias simpliciter ob juratam sterilitatem non liberabitur.

Item facit text. *in l. duobus, §. si quis juraverit. D. de jurejur.* ubi conventus bonorum raptorum juravit non rapuisse, & tamen inquit text. quòd eo juramento non obstante potest conveniri actione furti, aut condictione furtiva, quia aliud est furtum fecisse, quod etiam clam fieri potuit, aliud rapuisse, & ita probat, quòd conventus furti non liberabitur, si delato juramento juret, non rapuisse, quia non concludit omnino furtum non fecisse; ergo pari ratione, non satis erit jurare cum qualitate, quæ præcisè jurantem non concludat obligatum non esse. 16

Tertiò inducebatur test. *in d. l. duobus, §. igitur.* ubi conventus ex stipulatu judicatum solvi, si juravit simpliciter se dare non oportere, poterit rursus conveniri actione judicati, non obstante illius juramenti exceptione; quia, inquit, potuit fieri, ut non fuerit commissa stipulatio, licet res judicata sit, quia vel in modo, vel in tempore defecerit stipulatio, secundùm gloss. ibi, verb. commissa, & ita probat text. quòd conventus judicati, si juret se dare non oportere, quia dum conveniretur ex stipulatu judicatum solvi, fuit absolutus, non liberabitur, quia potuit absolvi eo, quòd non fuerit commissa stipulatio, quod non sufficit ad liberandum ab actione judicati, nisi ideò absolutus esset, quòd juraverit se damnatum non esse, ut inquit text. ibi, Nisi ideo, &c. Vides igitur causam, sive qualitatem adjectam juramento non sufficere, si ambigua sit, nec præcisè concludat jurantem esse liberatum. 17

Quartò ad idem ponderabatur text. *in l. si actor. D. eod. tit. de jurejur.* ubi videtur probari, quòd si conventus ex mutuo juret se non debere, quia pecuniam mutuo acceptam se non constituit solutorum, non ideo liberabitur, quia licet non teneatur de constituta pecunia, tenetur tamen de mutuo. Ecce quòd causa illa indifferens, quia non concludit jurantem omnino liberatum, illum non excusat. 18

Quinto magis in terminis adducebatur, quod scripsit glossa per illum text. *in verb. certioretur*, *in l. jusjurandum 2. in princ. D. eodem. titul. de jurejurando.* dum inquit, quòd ubi juramentum de veritate delatum præstatur, non sufficit si jurans dicit se putare aut credere, sed debet præcisè jurare, sic, aut sic esse, & illam gloss. commendat ibi, Bald & Bolog. & est gloss. similis *in l. quoties D. eod.* qui test. probat, quòd debet certitudinaliter jurare se dare non oportere, & ideo non sufficit jurare se liberatum, quia Stichum, quem promiserat, putat decessisse. *d. l. jusjur. in princ.* ergo pari ratione debet jurare cum qualitate, quæ illum non esse debitorem concludat, alioquin non liberabitur. 19

Sextò facit illa omnium supradictorum ratio, quòd juramentum est veluti quædam probatio. *l. non erit, Paragrapho dato, ibi: quia satis probatum. D. eod. l. sed etsi. §. fin. l. cum qui tamen, in princ. D. ille titul.* immo habet vim plenæ probationis, secundùm Angel. & Jas. *in §. item si quis 2. numero 2. Instit. de actor.* Ceterum sicuti probatio incerta, & ambigua non relevat probantem, ita nec juramentum continens causam ambiguam, & non concludentem debitum. 20

21 Nec obstat, quòd præstito juramento, quod delatum est, etsi falsum quis juraverit, ampliùs contrarium probari non potest, nec de veritate debitl quæri, juxta Ord. *in 3. tit. 5. §. 3. ad fin.* facit *l. adversus. D. de except. & l. non erit. §. date. D. de jurejurand.* ubi gloss. alia jura citat. *& d. §. item si quis* 10. ubi Jas. & alij, quoniam potest nihilominus quæri de qualitate juramenti, *d. l. jusjurand. & l. ad pecunias, §. si de qualitate. D. eod.* scilicet, an per improbatam religionem juraverit. *d. l. non erit, §. pen.* aut per verba non inducentia juramentum, juxta gloss. *ibi, verb. temgoun.* Item an sit legitimè juratum, hoc est, prout fuerit delatum juramentum. *l. 3. §. fin. cum duabus legibus sequentibus, l. qui per salutem. D. eod.* Item si concludenter, & præcisè est juratum, id est, jurantem dare non oportere, per *d. l. quoties, & d. l. jusjurandum, in princ. & utrobique gloss.* an verò minùs concludenter, & ambiguè, *d. l. jusjurand. in princ. d. l. duobus, §. si quis, & §. fin. eod. tit.* Et ita in præsenti specie licet reus colonus ex conducto conventus juraverit se non debere, quia tamen adjecit propter sterilitatem non debere, & illud sterilitatis verbum generale non concludat absolute liberationem; ideò judex illum sic jurantem non debuit absolvere, & merito audivit actorem excipientem adversus sententiam de forma juramenti. per *d. §. si de qualitate*, & quia illud ejus arbitrio committitur, benè potuit articulos super causa juramenti, id est, sterilitate admittere, & super illa probationes recipere, & ob deficientem jurantis probationem, iterum illum condemnare, emendata priori sententia, quia causam juramenti, nempe sterilitatem, legitimè non probavit.

22 Ex quibus inferebat quidam senator jurantem liberari, si jurat se non debere, quia solvit, vel quia non contraxit. *l. fin. §. 1. ubi gloss. verb. non opertere, D. de jurejurand.* vel quia alter jure non debet, nec præcessit contractus, *gloss. verb. de reg. l. duobus, §. 1. D. de jurejur.* puta quia habet debiti liberationem, vel quia dedit in solutum rem aliquam æquivalentem, vel quid simile, quia hæc omnia concludunt præcisè, jurantem non esse debitorem.

23 Inferebatur etiam secus esse, si juraslet non debere, quia contractus caruit solemnitate, quia talis potuit esse solemnitas. cujus defectus nou infirmaret contractum. Item si juraverit interveniisse pactum de retrovendendo cum læsione pretij, quia talis potuit esse læsio, quæ contractum non efficeret usurarium. Item si juraverit condnxisse, led non debere propter supervenientem sterilitatem, quia talis esse potuit sterilitas, quæ mercedis remissionem non mereretur.

24 Nec in dubio intelligendum est de sterilitate sufficiente ad liberandum, quia imò contrà eum fit interpretatio, qui apertiùs potuit jurare, tamquam contra probantem ambiguè, *cap. in præsentia. de probat. d. l. duobus, §. si quis, & §. legitur, D. de jurejurand.* vel quia sibi imputat, qui non petiit à judice, ut sibi liceret juramentum declarare, juxta text. *in d. l. duobus, §. si ei, in fin. ubi, vel replicatione emendandum.*

DECISIO XXXV.

Casus, in quibus uxoris citatio ad lites, de jure regni, necessaria est.

SUMMÆ.

1. *Citatio uxoris debet intervenire, si maritus conveniatur super jure patronatus Ecclesiarum. Idem practicatur in lite super jurisdictione. Ibid. Jurisdictio est quid reale. Ibidem.*
2. *Citatio uxoris necessaria est, si lis moveatur super juribus regalibus perpetuo debitis, vel super vi.*
3. *Intelligitur Ord. lib. 1. tit. 46. §. 2. ibi, sem mais contra citação de molher.*

ANtiquitus decretum in senatu fuit, quòd citetur uxor illius, qui convenitur super jure patronatus Ecclesiarum, juxta Ord. *l. 3 tit. 32.* in processu antiquo de Aurique de Souza, & Antonij de Ataide, anno 1527. Conimbricæ, ut testatur Gam. *decisione* 182. Id meo tempore in senatu decretum etiam vidi, in processu super patronatu regio Ecclesiæ S. Joannis da Praça civitatis Olysipponensis, contra Ludovicum de Britto, anno 1590. Quod & in lite super jurisdictione id etiam senatus decrevit, ut per Gam. *ubi supra*, & ego obtinui ita etiam faciendum esse in processu Comitis de Villafranca, anno 1591. estque processus unus, & alterum apud scribam processuum regiæ coronæ: est namque jurisdictio quid reale. Ang. *cons. 117.* tradit Tiraq. *de retra. lib. 1. gloss. unica. §. 32. num. 84.* Palat. *in repet. cap. fol. 407. num. 40.* quæ ratio addenda est alteri, qua moti sunt antiqui senatores, ut per Gam. *ubi supra.* 1

Citatur etiam uxor, quando lis est super juribus regalibus perpetuo debitis, Ord. *ubi supra*, ibi, *tributos*, sic decretum fuit in processu Simonis Tavares de Aveiro, qui litigavit cum procuratore regio super juribus regalibus piscium terræ novæ, anno 1534. vidimus processum apud scribam processuum regis. Citatur etiam uxor in causa super vi facta in bonis, de qua agit Ord. *d. l. 3. tit. princ.* & sic servat practica. 2

Obstat tamen Ord. *lib. 1. tit. 46. §. 2.* in illis verbis, ibi, *sem mais contra citação do molheres*, quæ Ord. intelligenda est in casu solùm, in quo loquitur, nempe in bonis communitatum, extra verò illum casum procedit altera Ord. *lib. 3. tit. 32. in princ.* & sic vidi in senatu decisum, & conciliatas illas duas leges regias, quod notandum est: & vide inferius, *decis. 182.* 3

DECISIO XXXVI.

Casus qui in senatu interloquendo expediuntur, & non per deliberationes, quas nostri vocant, *tenções*.

SUMMÆ.

1. *Instrumenta vulgè dicta, dias de aparecer, non per deliberationes sed interloquendo expediuntur, &*

in

in illis allegationes non admittuntur.

2. *Idem servatur quando concedituꝛ auxilium brachij secularis.*
3. *Sic fieri solet quando acta remittuntur, quæ non pertinent ad senatores gravaminum.*
4. *Sic etiam expeditur confirmatio transactionis sen desistentiæ facta per partes.*
5. *Quando sententia, nulla pronuntiatur ex aliquo defectu, & nullitate, dissinetiva est, & per deliberationes debet expediri, & solvitur signatura.*
6. *Quando sententia annullatur, non ideo debent acta annullari, ne partes sumptibus, & dilationibus vexentur.*

1 DIes comparitionis vulgò, *dias de aparecer*, expediuntur in senatu interloquendo, & non deliberando, seu per deliberationes, Ord. *lib.* 3. *tunlo* 52. §. 6. *extravag.* 2. *cap. tit.* 1. *l.* 3. §. 5. & in his instrumentis, *de dias aparecer*, allegationes de jure non admittuntur, vetat namque id Ord. *libr.* 1. *tit.* 71. §. 8.

2 Item auxilium brachij sæcularis, quod conceditur per senatores gravaminum, expeditur interloquendo, & non deliberando, Ord. *lib.* 1. *tit.* 4. §. 7.

3 Remissiones, quæ fiunt de actis quæ non pertinent ad senatores gravaminum, sed ad alterum senatum, seu ad alios judices, sive sint senatores, sive judices in partibus, interloquendo fiunt, non deliberando; alioqui senatores vidi contrarium hoc casu tenere: sed superior practica melior, & frequentior est.

4 Confirmatio transactionis factæ per partes, seu desistentiæ, etiam fit interloquendo, & non deliberando.

5 Quando tamen sententia, nulla pronuntiatur, ex aliquo defectu, & nullitate, ut sæpè contingit, quando scilicet prætor curialis, seu senatores curiæ Portugalensis cognoscunt de aliquo processu, & causa, & sententiam proferunt, ad illos non pertinente, sed ad alios judices privativè, si sententia nulla pronuntiatur, diffinitiva est, Guid. *decis.* 16. & hoc per deliberationes, secundùm meliorem practicam, fit, & signatura solvitur, & sic servat stylus senatus.

6 Et notandum est, quòd hoc posteriori casu, jam vidi annullari etiam acta simul cum sententia, ut fieri testatur Gamm. *decis.* 219. at erebriùs vidi declarationem actorum nihil in sententia pronuntiari, quod melius videtur: sustineri namque acta debent, ne partes sumptibus, & dilationibus vexentur: & hoc sæpè in senatu factum, summa cum ratione, vidi, & sic fieri consulo.

DECISIO XXXVII.

De clausula posita per debitorem in scriptura, ut non audiatur in judicio, quoad debitum deponat.

SUMMÆ.

1. *Clausula hæc, quòd quia non audiatur in judicio, quoad debitum deponat, non est apponenda in scripturis, nisi ad instantiam partium.*
2. *Clausula hæc de jure licita est, quamvis Ordinationi nostræ regiæ videatur contraria.*
   Clausula hæc relegari omnino, & improbari debet. Ibidem.
3. *Debitor qui auditus non est, ex eo, quòd in Scriptura clausula prædicta apposita fuerat, si post latam sententiam, vigore executorii, pignora dedit, audiendus est.*
4. *Si ex tenore Scripturæ constet de nullitate ipsius, debitor audiendus est, absque eo, quòd deponat non obstante clausula in contrarium.*
5. *An debitor audiendus sit, si agatur ad rescissionem contractus ex remedio l. 2.*
   Quid dicendum, si agatur ex enormissima læsione. Ibidem.
6. *Clausula prædicta suos effectus non operatur, quando pars judicium declinat, vel judicem recusat.*

1 CLausula hæc frequens est in nostro regno, & adeo consueta, ut ferè eam tabelliones per usum jam adjiciant in Scripturis, absque eo, quòd per partes ad id faciendum rogentur: quod nequaquam fieri debebat, ut in simili tradit Antonius de Quesad. *in sua quæstionibus, quæst.* 20. *numero* 5.

2 Est autem clausula hæc de jure licita, text. *in l. cum proponas, & in l. ubi pactum.* & ibi Doctor. *C. de transactionibus.* tradit Gamm. *decis.* 69. Valasc. *consult.* 85. *numero* 6. qui respondet Ordinationis regiæ dispositioni, *libro* 4. *tunlo* 4. quæ in contrarium facere videbatur. Sed si mea valeret opinio, omnino lege promulganda releganda erat talis clausula è nostro regno. Etsi enim per eam lites præcidantur, ut inquit Vaz *nec suprà numero* 7. Tamen per illam multis panperibus, alioquin justa allegare volentibus, denegatur audientia, quia non habent, quod deponant, & sic quotidie à Rege in tribunali palatij dispensationem petunt, & aliquando impetrant, ut testatur Vaz *d. num.* 7. si enim clausula bona est, non est cur in ea dispensetur, ut multoties hodie fit, teste Valasc. *ubi suprà*: si mala prohibeatur poni, cessabit turba magna supplicationum, quas quotidie offerunt partes, super dispensatione prædictæ clausulæ.

3 Dubitatum vidi in senatu circa clausulam depositi, de hoc casu. Obtenta fuit sententia contra debitorem, qui auditus non fuit, ex eo quia in Scriptura apposita erat clausula, ut non audiretur, absque eo, quòd deponeret: ventum est ad executionem sententiæ, debitor exceptiones opposuit, & pignora dedit vigore executionis in forma Extravag. *p.* 3. *tit.* 9. *l.* 3. §. 1. quæsitum fuit, an esset audiendus: & videbatur, quòd non, ex regula text. *in l. alia.* & iis quæ per illum tradunt ibi Bart. & Paul. *D. de novationibus.* Non obstante hoc, decisum fuit, quòd audiretur, quia hoc casu, jam non agitur, ex Scriptura, & contractu per illam inito, sed ex sententia, quæ actionem in factum produxit, & sententia est, quæ exequitur, & ob id dando pignora, in forma Extravagantis prædictæ, audiendus est, & ita non semel senatus censuit, & conducunt tradita per Avend. *in tit. de las excepciones. num.* 58.

Bene verum est, quòd ad evadendas decisiones has senatus vidimus poltea positam clausulam

lam in Scriptura, ne in executione audiretur, absque eo, quod deponeret.

4 Illud etiam judicatum vidi, ut si ex tenore Scripturæ constet de nullitate ipsius contractus, puta si uxor non consensit venditioni per maritum factæ, quæ venditionem vult rescindere, audienda est ipsa, seu maritus agens, absque eo quod deponat, non obstante prædicta clausula: sic decrevit senatus, teste Valasc. *d. consult.* 85. *ad fin.* faciunt tradita per Marant. *disp.* 7. *num.* 33. ubi plures DD. refert.

5 Si verò agatur ad rescissionem contractus, ex remedio *l.* 2. *C. de rescindend. vendit.* variè judicatum in senatu vidi. Nam aliqui senatores dicebant audiendum esse, quia cùm prædictum remedium renuntiari per partes non possit, Ord. *libro* 4. *tit.* 5. *Paragraphe* 6. in effectu, si non audiretur, induceretur renuntiatio per iodirectum, quod directè fieri non potest. Alij contradicebant ex eo, quia per prædictum remedium non petitur anoullatio, sed rescissio, quo casu clausula illa effectum suum operari debet, & hoc frequentiùs judicatur, ut per Valasc. *ubi suprà*, *ad fin.* Si tamen ageretur ex enormissima læsione, quo casu ex præsumpto dolo contractus nullus dicitur, *l. si superstue.* ubi glos. *C. de dole.* Menoch. *de arbitrar. iis. libro* 1. *quæst.* 71. *num.* 18. fortassis noo iujuridicè audiretur agens, absque eo quod deponeret; quamvis Vax. *ubi sup.* in casu usuræ, ubi eadem est ratio de annullatione contractus, hoc noo admittat. Sed cogitandum est super hoc, est enim contractus usurarius, nullus, Ord. *libro* 4. *titulo* 27. *Paragrapho* 1. *adjuncto titulo* 14. *in princ.* facit *l. non dubium*, *ibi*, *nullum contractum volumus*, *C. de legibus*, *l. quemadmodum*, *C. de agricol. & censitis*, *libro* 11. Covarr. *libro* 3. *variarum. cap.* 3. Quamvis fatear senatum maximè intendere, circa observantiam clausulæ, quæ tamen, ut aliquantulum exorbitans, in his, & similibus casibus restringenda est.

6 Hæc tamen clausula non operatur effectum suum, antequam judex competens pronuntietur, si enim pars vocata in judicium declinaverit ratione incompetentiæ, audiri debet, etiam oon facto depositio, quoad super declinatoria pronuntiatum sit: est namque priùs judicis persona legitimanda, argum. *cap. ferum. de verb. signific. principium instit. de offic. judic.* data verò pronuntiatione, super declinatoria, incipiet clausula suum effectum operari, quo ad debitum in Scriptura contentum, & ita vidi decretum in senatu. Et idem erit in recusatione judicis, quamvis hoc posterius decisum noo vidimus, attamen eadem est ratio in utroque casu.

DECISIO XXXVIII.

De exceptionibus oppositis regio rescripto, si appellatum fuerit, ad quem judicem pertineat cognitio?

SUMMÆ.

1. *Exceptiones oppositæ contra regium rescriptum, quod præsentatur in partibus, si statim sine causæ cognitione à judice remittantur, ad senatores pertinet earum cognitio.*
2. *Si tamen judex de viribus illius cognoscat, & à sententia lata appellatum fuerit, seu gravamen interpositum: tunc ad senatores senatus districte, in quo judex est, pertinet cognitio.*
3. *Gravamina interposita ab illis, qui volunt excusari ab electione officiorum civitatum, & oppidorum, factæ per Regem in mensa senatorum palatij, pertinent ad eosdem senatores.*

1 VIdi sæpe dubitatum super hoc: Emanat Regia provisio, seu rescriptum super aliqua re, ad alicujus supplicarionem, seu officium aliquod, quod vacaverat, coocedit id Rex alicui, & fit provisio regia de eo, seu super alia re, ut quotidie videmus: hoc rescriptum præsentatur in partibus (ut loquimur, quando significamus loca extra curiam, seu locum, ubi resident senatus supplicationis, & Portucalensis civitatis) altera pars exceptiones opponit; hæc est practica hoc casu. Si statim absque causæ cognitione remittuotur per judicem, cui præsentatum fuit regium rescriptum, pertinet cognitio harum exceptionum ad senatores palatij, seu ad consiliarios patrimonij Regis, si ex eo tribunali emaoavit prædictum rescriptum.

2 Quòd si judex, cui præsentatum fuit, cognoscit de viribus illius, & partes ordinariè agunt, allegando hioc & inde, de jure, & sententia profertur, à qua appellatur, seu gravamen interpouitur, tunc cognitio appellationis, seu gravaminis est senatorum illius senatus, ad cujus districtum pertinet; & hic est stylus.

3 Hoc non habet locum in gravaminibus, quæ interpoounturab ijs, qui volunt se excusare ab electione officiorum civitatum, facta per Regem, & in mensa senatorum palatij, juxta pautas factas in civitatibus, & oppidis, circa electiones, lege promulgata, in mense Augusti, anoo 1594. per illam namque hæc gravamina pertinent ad senatores palatij, ut in prædicta lege cootioetur, idque privativè.

DECISIO XXXIX.

De condemnatione expensarum, quæ fit jus dicentibus.

SUMMÆ.

1. *Pensantur verba Ord. circa condemnationem expensarum judicibus faciendam.*
2. *Ordinationis prædictæ dispositio observatur, quando processus expediuntur per præsides curiales, judices regios, auditores causarum criminalium seu per quosemumque alios senatores.*
3. *Contrarium tamen practicatur, si processus per senatores causarum gravaminum per deliberationes expediatur.*
4. *Clausula solita, & justificativa, qua in hujusmodi sententijs condemnatorijs expensarum adjicitur,*

adjicitur, non debet apponi, quando condemnatio fit ob non admissam appellationem.

1 HAbemus Ord. *lib.1.tit.44.§.nlt.* circa condemnationem expensarum faciendam judicibus in hæc verba:

E em todo o caso que ouverem de condemnar quaisquer dos sobre ditos ivizes: asi de cidades, como de quaisquer vilas, nas custas: se a dita condemnação for em cada huã das nossas casas da supplicação, ou do civil, não se fara sem o regedor, ou governador ser presente: & sendo presente, segundo as mais vozes, sera nellas condemnado, ou relevado.

2 Practica est, circa has expensas, ut si processus expeditur, per prætores curiales, judices regios, auditores causarum criminalium, seu per alios quoscumque senatores, qui cognoscunt de causis, & illas expediunt in curia, & ut dicimus, *as despachão en relação*, tunc observatur dispositio hujus legis, & rector senatus, seu gubernator, signat in sententia condemnationis talium expensarum.

3 Si verò processus expeditur per senatores causarum gravaminum, per deliberationes, quas vocamus, *tenções*, non est necessaria præsentia rectoris, nec gubernatoris, nec signant, sed solùm illi senatores gravaminum, qui in tali sententia sunt hoc semper ita vidi practicatum, & solere de stylo antiquitus fieri accepi ab antiquis senatoribus: quod & decisum fuit 28. die Januarij, anni 1595.

4 Illud tamen nota, quòd in hujusmodi sententiis condemnationis expensarum, semper adjicitur clausula justificativa & solita (*& vira dentro en trinta dias allegar os embargos que tiver a não pagar as ditas custas*). quæ clausula semper apponi consuevit in omnibus casibus, in quibus judices condemnantur in expensis.

Quando tamen condemnatio expensarum est ob non admissam appellationem, juxta Ordin. *libro 3. tit.54.§.7.* multi senatores consueverunt de stylo non ponere illam clausulam justificativam, quia lex statim facit in illo casu prædictam condemnationem expensarum, à qua ipsi non possunt recedere, nec esse mitiores lege: aliqui aliam practicam secuti, ponunt prædictam clausulam justificativam, ut semper pars audiatur, nempe judex, qui non admisit appellationem. Sed mihi melior practica prior semper visa fuit, & freqnentior antiquitus fuit in senatu, ne partes per judices vexentur, & sumptus faciant, & illos postea recuperent: si enim via aperitur judici, ut exceptiones alleget, numquam condemnatio, aut serò effectum sortietur.

Et ex his declaranda veniunt tradita per Alvar. Vaz. *consult.26.per totam.*

DECISIO XL.

De instrumentis dierum apparitionis, quæ *dias de parecer*, dicuntur.

SUMMÆ.

1. *Quæstio fuit in senatu, an in supplicationibus ordinariis, pars possit uti instrumentis dierum apparitionis.*
2. *Decisum fuit in senatu, quòd in supplicationibus ordinariis pars possit uti instrumentis dierum apparitionis.*
3. *A judice regia corona senatus Portucalensis supplicabatur ad expediendos gravaminum senatus supplicationis, quod lege novissima immutatum fuit, & supplicatur ad judices regia corona ejusdem senatus.*
4. *Tenor sententiæ latæ in casu hujus decisionis transcribitur.*
5. *Terminus assignatus ad prosequendam supplicationem à senatu Portucalensi est triginta dierum.*
6. *Intelligitur Ord.lib.3.tit.77.§.11. quam contrarium facere videbatur.*
7. *Terminus qui præfigebatur in senatu civilium causarum, qui Olyssippone erat, ad prosequendam supplicationem, erat quinque dierum.*
8. *Ad appellationem prosequendam, dantur sex menses à lege: attamen judex præfigit terminum secundùm distantiam loci.*
9. *Semestre tempus currit in appellatione à die receptionis illius, quod notabiliter declaratur.*
   Declarantur Ordin.lib.3.tit.53.§.2.& 3.Ibid.
   Declaratur Ordin.lib.2.tit.35 §.30.Ibidem.
10. *Intra tres dies quos, de Corte, vocant, expectatur is, contra quem instrumentum dies apparitionis recipitur.*
11. *Contra quod decisum fuit in casu hujus decisionis, decreverunt senatores anno de 94. & anno 98. & hoc secunda est tutior, & frequentior praxis senatus.*

DE his instrumentis dierum apparitionis, in casu appellationis, loquitur Ord.*lib.3.tit.52.* 1

Dubitari vidimus in senatu, an possit pars instrumentis uti in supplicationibus, quas *agraves ordinarios*, vocamus, ut utitur in appellationibus, juxta dispositionem istius Ordin. aliqui dicebans, quòd non. Tamen contrarium decisum fuit, & sic judicatum, in quodam instrumento diei apparitionis, ex processu supplicationis, qui venit è curia Portucalensi 1 fuerunt partes Franciscus de Sousa, contra Monicam Gomez, scriba Petro Almirante, & processus fuit expeditus in mensa judicis regiæ coronæ 3 prædictæ curiæ, & juxta novam legem supplicandum erat ad senatores gravaminum curiæ supplicationis: & per illos expeditum fuit instrumentum diei apparitionis, 7. die Junij, anno 1586. (quamvis hodie alia lege novissimè lata supplicatur ad judicea bonorum regiæ coronæ senatus supplicationis) & tenor sententiæ is fuis: 2

Acordão em relação. Que visto como os agravantes não offereçerão seu agravo no termo que per uso lhe foi assinado, nem no mais que serão esperados: pronuncião seu agravo por deserto, & não seguido, & mandão que a sentença de que foi agravado se cumpra, & que per ella se faça execução & condemnão os agravantes nas custas. 4

Terminus autem assignatus ad prosequendam supplicationem fuit triginta dierum: qui terminus ordinarius est, qui datur ad prosequendam supplicationem in dicta curia Portucalensi, & ut præsententur acta in illo termino in curia supplicationis. 5

Faciebat contra hoc, dispositio Ord. *lib.3.tit.77.* §.11. ibi, *dentro de dous mezes*, & ibi, *en termo de dous mezes*, cùm enim lex terminum præfixeris, 6

intra illud expectanda pars est ; sed hoc intelligitur, quando non est præfixum tempus à judice, & pars instrumentum diei apparitionis sumit, tunc enim terminus à lege per restrictionem judicis ca-
7 ret & effectu, & sic de stylo curiæ civilium causarum, quando Olyssippone erat, ubi etiam residebat curia supplicationis, præfigebatur terminus quinque dierum, in hæc verba, *Acordão, que concedem o agravo pero a casa da supplicação, o qual segairão as partes en termo de cinco dias.* frustra igitur is præfigebatur terminus, & alius duorum mensium spectandus erat, qui duo menses solùm locum habent, quando pars non sumit instrumentum, ut diximus.

8 Sic & pari modo in appellatione potest appellans intra sex menses illam prosequi, Ordin. *libro* 3. *tit.* 53 §. 3. & tamen semper assignatur per judicem terminus quindecim dierum, vel plus aut minus, juxta distantiam loci, ad illam prosequendam. Ord. *d. tit.* 53. §. 1. & pars sumit instrumentum diei appatitionis, ut ex ipso termino præfixo à judice, *& os tres dias da Corte*, sententiam pet instrumentum diei apparitionis reportet: quòd si non sumat instrumentum intra sex menses, potetit pars appellationem prosequi, *d.* §. 3.

9 Quod tempus semestre currit à die receptæ appellationis pet judicem (ut hoc obiter notemus) qui judex semper in auditorio, quando appellatur, tenetur verbaliter recipere appellationem (si casus est appellationis) & scriba in tetmino teceprionis hujusmodi mentionem expresse facete debet: & ita servatur, & sic intelligendus est §. 2. *d.* Ordin. *lib.* 3. *tit.* 53. ibi, *the for recebida*, & §. 3. quia statim sequitur, ibi, *appellar*, supplendus est per præcedentem §. *& the for recebida.* Quod nota, quia dubium non leve fuit, & ita decisum vidi semper, pro qua decis. facit Ord. *lib.* 2. *tit.* 35. § 30.

10 Et hoc etiam notabis, quòd intra *tres dias de Corte*, ut vocant, expectatur semper pars in his instrumentis, ex Ord. *libr.* 3. *tit.* 14. *in prino.* ibi, *& mais tres dias que sera esperado, se for cuado per carta para a Corte, ou para a casa do civil*, per verbum autem, *Corte*, senatum supplicationis intelligit prædicta Ord. ut & aliæ plurimæ : & in specie de his tribus diebus de Corte loquitur Ord. *lib.* 1. *tit.* 32. §. 7.

11 Contra hoc tamen, quod decisum fuit, in casu superius posito, decreverunt senatores anno de 94. & in anno de 96. quòd scilicet in supplicationibus ordinariis pars non possit uti his instrumentis dierum apparitionis : & hæc est tutior, & frequentior praxis senatus, in causis autem criminalibus, in quibus pro parte justitiæ non appellatur, instrumentum diei apparitionis potest à parte peti, ut probat Ord. *lib.* 3. *tit.* 55. §. 8. quod est notandum.

DECISIO XLI.

An iidemmet judices, quorum jurisdictio declinatur, & judicium incompetens fore allegatur, possint de tali incompetentia cognoscere & pronuntiare ?

SUMMÆ.

1. *Judices ordinarij cognoscant, an sua sit jurisdictio, & pronuntiant super exceptionibus sui fori declinatorijs, & incompetentia.*
2. *Quod & in judicibus delegatis procedit.*
   Judices arbitri merenm jurisdictionem habent, quam ordinarij. Ibidem.
   Judices arbitri possunt cognoscere, an tales casus, v. g. comprehendatur in compromisso, & super hoc pronuntiare. Ibidem.
3. *Supersus dicta procedunt, etiamsi judices ex tali pronuntiatione interesse pretendant.*
   Declaratur text. & gloss. in l. de jure, D. ad municipalem. Ibidem.
4. *Quod sine dubio locum habet, ubi consuetudo in aliqua provincia viget, ut hoc casu judices cognoscant, an sua sit jurisdictio, licet ex eo commodum pretendant, ut in nostro regno viget.*

IS casus sæpè in senatu occurrit, & distinguendo 1
casus, sic semper decisum fuit. Si judices ordinarij sunt, tunc ipsimet cognoscunt, an sua sit jurisdictio, & pronuntiant super exceptionibus declinatoriis sui fori, seu incompetentiæ, patet hoc ex *l. si quis ex absena. D. de judiciis, l.* 2. *D. si quis in jus vocat. non. venit* facit Ord. *lib.* 1. *tit.* 4. §. *E. quando, & lib.* 3. *tit.* 53. *in princ. & alibi multis.* Bart. *d. l. si quis ex absena. & in d. l.* 2. *& in l. de jure. D. ad municipal.* Gam. *decis.* 340. *num* 3.

In delegatis, probat text. *in cap pastoralis, cap. su-* 2
per litteras, de rescript. l. si præscripsiene, C. si contra jus vel util. pub. tradunt Jal *d. l.* 1. Avil. *in lib. prætorum. cap* 3. *verb. Abogados.* Avend. *de exeq. mand. t. p. c.* 1. *num.* 13. & 2. *part. cap* 23. Quod adeò verum est, ut judices arbitri, qui minorem jurisdictionem habent, *l.* 1. *ibi, ad instar. D. arbitru*, possint cognoscere, an tales casus, v. g. comprehendatur in compromisso, & super hoc pronuntiare Arb. *in cap. sam dilectus, de arbitrn.* Jal. *d. l.* 2. *anm.* 18.

Quod adeò verum est, ut locum habeat, etiamsi 3
ex tali pronuntiatione, judices aliquod interesse prætendant, puta sportulas, seu signaturam ; nam iia non obstantibus, possunt cognoscere, an jurisdictio sua sit : patet hoc, nam delegatis judicibus debentur sportulæ, & non ordinariis, *l. reformationis*, §. 20. *Authen. de judicibus*, § *si quis autem, versical ne autem, tol.* 6. Jal. *d. l.* 2. *num* 17. at hi possunt cognoscere, an sua sit jurisdictio. *d. cap. pastoralis*, ergo judices etiamsi interesse prætendant in causa, possunt cognoscere, an sua sit jurisdictio. Nec obstat text. cum gloss. ubi Bart. *in l. de municip.* quam gloss. sequitur Bart. *in d. l.* 2. *n.* 3. *D. si quis in jus vocat.* Nam opinio Rofr. quem ipse reprobat, melior est : quando namque negotium remotum est ab interesse, nec illud tangit principalitet, judici non debet obstare, quin cognoscat, an sua sit jurisdictio, quod enim secundariò tangit, non est in consideratione, *l. navis.* ubi Ang. *D. ad l. Rhod. de jact. cap.* 2. *de pact. in* 6. notat in specie Avend. *d.* 2 *p. cap.* 23. *num.* 6.

Maximè ubi consuetudo adest, quòd judices cog- 4
noscant, an sua sit jurisdictio, licet ex eo commodum aliquod eis veniat, quo casu Bart. admittit opinionem Rofr. contra gloss. & vide Auster. *de recusationibus, cap.* 64. & hæc consuetudo in nostro regno viget, & legibus probatur, ut suprà diximus; & est plusquam notum, & sic semper vidi decisum; & hoc tenendum est.

DECI-

DECISIO XLII.

An judices appellationis illam ex actis desertam fore, pronuntiare possint?

SUMMÆ.

1. *Proponitur casus decisionis præsentis, & allegantur Ord. lib. 3. tit. 54. §. 3. & tit. 52. remissivè.*
2. *In casibus contentis in ordinationibus superius allegatis possunt tantùm judices appellationem tamquam desertam pronuntiare.*
3. *De jure, elapso termino fatalium, etiam parte non opponente, potest judex appellationem desertam pronuntiare ex ipsismet actis appellatoriis.*
4. *Quid sit tenendum in hoc dubio, per distinctionem notabiliter traditur, tam quoad supplicationes ordinarias, quàm quoad appellationes. & n. 5.*

   In supplicationibus ordinariis non possunt judices amplius cognoscere elapso termino, etiamsi allegetur impedimentum, nisi fuerit minoris ætatis. Ibidem.
6. *Partes non possunt renuntiare termino decem dierum dato ad appellandum: possunt tamen termino semestri dato ad prosequendam appellationem renuntiare.*

   Decretum senatui refertur. Ibidem.
7. *Possunt partes in senatu, quando appellatio dicitur ex actis deserta, allegare justas causas impedimenti, propter quas acta in termino præsentata non fuerint.*

   Quod in supplicationibus ordinariis locum non habet, ut superius dictum fuit. Ibidem.
8. *Intelligitur Ord. libr. 3. tit. 54. §. 3. & eodem libro titulo 52.*

   Casus omissus remanet in dispositione juris communis. Ibidem.
9. *Jus commune habet, quòd elapso termino fatalium, possunt judices appellationem ex actis desertam pronuntiare.*

1 QUæstio fuit in senatu, circa intellectum Ord. *lib. 3. tit. 54. §. 3. & eod. lib. tit. 52.* an etiamsi pars, in cujus favorem sententia lata fuit, non perat instrumentum, *do dia da pareçer*, ut nostri vocant, sed acta sint ad supremos appellationum judices devoluta, elapsis jam sex mensibus, juxta Ord. *libr. 3. tit. 54. §. 3.* tradit Gam. *decis. 68.* vel elapso termino præfixo à judice parti ad prosequendam appellationem, juxta *d. ord. §. 1.* possint judices superiores ex actis, termino fatalium elapso, pronuntiare appellationem desertam; & magnam super hoc vidi disputationem.

2 Dicebant namque aliqui senatores, quòd solùm in illis casibus contentis in d. Ord. id licitum judicibus est, in quibus hujus nostri casus mentio facta non reperitur, & allegabant Afflict. *dec. 243. ad fin.*

3 Aliis contrarium visum fuit, quia de jure, elapso termino fatalium, etiam parte non opponente, potest judex appellationem desertam pronuntiare ex ipsismet actis appellatoriis. Marant. *in pract. 6. p. tit. de appell. num. 398.* quem refert, & sequitur Avend. *de exeq. mandat. cap. 1. num. 32. p. 1.* Gutier. *in quæst. pract. lib. 1. quæst. 103. num. 32.*

4 In hoc dubio ita distinguendum est: si acta veniunt ad senatum per viam gravaminis ordinarij (ut nostri vocant *agravo ordinario*) & elapso termino præfixo ab Ordin. *libro 3. titul. 67. §. Emandamos.* non possunt judices amplius de tali gravamine cognoscere. Ordin. *ubi supra* Gam. *dec. 68.* etiamsi allegetur aliquod impedimentum, nisi fuerit minoris ætatis. Ordin. *d. tit. 77. §. 15.* Gamm. *decis. 38. num. 1.*

Si verò acta veniant per viam appellationis, eo 5
casu absque dubio potest judex ex actis, elapso termino præfixo à judice seu semestri tempore, juxta hanc Ordin. appellationem desertam pronuntiare. DD. *ubi supra*, & ante eos Bart. *in l. eos. n. 8. C. de appell.* Rot. *dec. 25 sub tit. de appell.* Gramm. *dec. 13.* & facit pro hac parte *Extravag. clara, quoad me, folio 77. vers. & fol. 108. vers. que sunt. 2. part. tit. 1. l. 7. & 3. p. tit. 6. l. 5.*

Verum est tamen, quòd quamvis partes non 6
possint renuntiare termino decem dierum ad appellandum, ut per Maran. *in pract. fol. 605. num. 225.* tamen termino semestri dato ad prosequendam appellationem possunt partes renuntiare, Marant. *ubi supra*, qui hanc quæst. latè prosequitur, & ita me judice decisum fuit anno 1588. in actis appellatoriis oppidi de Ourique.

Possunt etiam partes in supremo senatu, quan- 7
do appellatio pronuntiatur ex actis deserta, allegare justas causas impedimenti, propter quas acta in termino præsentata non fuerint, Ord. *d. lib. 3. tit. 54. §. 3.* Guido *decis. 64.* licet in supplicationibus ordinariis id partibus licitum non sit, ex d. Ordin. *libro 3. titulo 77. §. E mandamos.* & diximus superius. *num. 4.*

Argumento in contrarium adducto de Ord. hac, 8
quæ non ponit hunc casum, respondetur, quòd etiamsi illum omiserit, remanet in dispositione juris communis, Ord. *libr. 2. titul. 5. in principio, & §. 1. l. commodissimè. D. de liber & posthum.*

Jus autem commune est, quòd elapso termino 9
fatalium possunt judices superiores ex actis appellationem desertam pronuntiare: quod ita non semel judicatum vidi.

DECISIO XLIII.

An super filiatione possit agi remedio legis, *Diffamari. C. de ingenuis, & manumiss.*

SUMMÆ.

1. *Extravag. regni. p. 3. titul. 1. l. 3. reducit legem Diffamari, solum ad certos casus, inter quos ista super filiatione, non numeratur.*

   Lex certos casus includens, omnes alios excludere censetur. Ibidem.
2. *Quæstio hæreditatis, vivente patre, tractari non potest.*
3. *Pater non potest alium in jus vocare, qui filium suum esse dicit, asserendo patrem esse plebeum, & ita in senatu judicatum fuit.*
4. *Contrarium tamen judicatum, & decisum fuit in casu hujus decisionis.*
5. *Casus expressi in regula, exempli gratia, & frequentioris usus, non faciunt, quominus dispositio extem-*

extendatur ad alios habentes similem rationem,

6. *Quod venit in consequentiam, non est considerandum.*

Si de filiatione agatur, ratione alimentorum, potest agi ex d. remedio l. Diffamari. Ibidem.

1 HÆc quæstio in senatu tractata fuit : videbatur, quòd posset super filiatione agi prædicto remedio *l. Diffamari :* nam Extravag. regni, *part.* 3. *tit.* 1. *l.* 3. restrinxit legem illam, *Diffamari*, & ad certos casus illam reduxit, inter quos is non numeratur, & sic cùm certos casus includat, alios omnes excludit, *l. cum prætor. D. de judiciis.*

2 Secundò, quia per filiationem, maximè in illo casu contingenti, prætendebatur hereditas contra ipsum patrem, quæ quæstio hereditatis, vivente patre, tractari non potest, juxta materiam text. *in l. suspecta. D. de inofficioso testamento*, hereditas namque non est viventis, *l. ultim. C. de pact.*

3 Et obid inquit Gam *decis* 102. quòd in senatu judicatum fuit, quòd quidam non poterat alium in jus vocare, ex *l. Diffamari*, qui filium illius esse prætendebat, asserendo patrem plebeum esse, cùm ipse nobilem se esse contenderet. Cùm etiam ex decisione illius casus, consequeretur prætentio ad hæreditatem, quæ quæstio in vita patris non poterat tractari, judicatum fuit, quòd non poterat pater citari, ex *l. Diffamari.*

4 Contrarium, in nostro hoc casu, fuit decisum : primò quia Extravagans disponit, quòd possit fieri citatio, ex *d. l. Diffamari*, in casibus in ea contentis, & declaratis, & in aliis similibus, qui tangant statum personæ, cujuscumque qualitatis sit. Planè is casus filiationis, ad statum personæ pertinet, asserit namque A. filium esse, ergo comprehenditur in illa Extravag.

5 Non obstat, quòd inter casus in ea numerates is non sit : nam illi sunt numerati, gratia exempli, exempla autem non restringunt legulam, nec arctant, notatur *ad l. de quibus*, ubi Bald *D. de legibus* : imò casus gratia usus frequentioris positi, & expressi, non faciunt, quominus dispositio extendatur ad alios habentes similem rationem, gloss. *verb. cupientes, in Clem. 1. de rescriptis, gless in l. 1. verb. judicati. C. de condict. indeb.* nec possunt leges omnes casus comprehendere, *l. non possunt, D. de legib.* plura namque sunt negotia, quàm vocabula, *l. naturalis*, §. *at cum do. D. de præscript. verbis* : & ob id necessum fuit, quòd procedatur de similibus, ad similia, *d. l. non possunt. Ord. nostra. lib. 3. tit.* § 3. *in princ.* ibi, *de semelhavel a semelhavel.*

6 Ad secundum respondetur, quòd etsi in illo casu ita fuisset judicatum, ut Gam. inquit, tamen multi senatores contrarium tenuerunt, & ipse Gamm. fuit unus ex illis, vicit tamen major pars, secundùm stylum nostri regni, Ord. *lib. 1. tit. 1.* §. 27. Illud namque de hereditate, de qua in vita patris agitur, in consequentiam venit, quod considerandum non est, *l. navis D ad l. Rhod. de jact. l. flumenum.* §. *ultim. cum l. sequenti. D de damno infecto.* Quid si de filiazione agatur, ratione alimentorum, quæ petuntur, cum quæstio sit de præsenti, omnino dicendum est, posse ex d. remedio *l. Diffamari* agi. & ita Gam. *ubi supra*, quod notandum est.

DECISIO XLIV.

Quot senatores requirantur in sententia recusationis alterius senatoris, seu judicis, aut officialis.

SUMMÆ.

1. *Cancellarius senatus supplicationis judex est recusationum senatorum ejusdem senatus. Judex autem cancellariæ, magistratuum, & officialium civitatis Olysipponensis.*
2. *Si per quinque senatores sententia procedimenti in recusatione posita fit : an postea in sententia finali, quinque etiam intervenire debeant ? an tres tantùm sufficiant.*
3. *Ad procedendam recusationem tres senatores conformes necessario esse debent, quod etiam a fortiori requiritur in sententia finali lata super recusatione.*

CAncellarius senatus supplicationis judex est recusationum senatorum ejusdem senatus, & judex cancellariæ, magistratuum, & officialium, civitatis Olysipponensis. Extravag. 1. *part. titul.* 2. & *titul.* 3. vidi dubitatum in senatu. Agitur de recusatione, ut sententia feratur, per quam declararetur procedere : sunt tres judices dati, qui discordando, alij duo dati fuerunt, & sic per quinque sententia procedimenti posita fuit ; quæritur 1 an postea in sententia fin. prædictæ recusationis quinque etiam senatores intervenire debeant, an tres ? concluſum fuit, quòd tres, & sic servat practica senatus.

Et notabis circa materiam, quòd ad procedendam 2
recusationem, necessariò tres senatores conformes esse debent, & à fortiori in sententia finali, quæ fertur super recusatione, & non sufficiet major para ex tribus, scilicet duo, sed omnes tres concordes esse debent, hic fuit semper stylus senatus, & observatus sine controversia.

Quando autem pars opponit exceptiones con- 3
tra sententiam procedimenti, *a embargar o procedimento*, tidemmet judices, qui fuerunt in prima sententia procedimenti, debent esse judices ad cognoscendum de prædict.s exceptionibus, & hæc est practica senatus desumpta ex Ord. *libr. 1. tit 1.* §. 28. & *lib. 1. tit. 29.* §. 32. cum aliis, & sententia aliter lata nulla est.

DECISIO XLV.

An in recusationibus, juramentum in supplementum probationis deferatur ?

SUMMÆ.

1. *An in supplementum probationis juramentum deferatur parti, qua semiplenè probavit senatorem sibi suspectum.*
2. *Omnibus casibus, ubi semiplenè fuerit probatum, juramentum deferre licitum est, exceptis his in quibus specialiter prohibetur.*

3. Quin-

3. *Quinquaginta septem fallentias praedicta regula ponit Bertachinus.*
4. *Do jure civili permittitur recusationem probare solo juramento recusantis.*
5. *Quando causa recusationis potest afferre infamiam recusato, tunc potest deferre juramentum recusantis, etiam non expressa tali causa.*
6. *Contrarium tamen in senatu decisum fuit, scilicet, quòd nullo modo tale juramentum deferatur.*
7. *Recusatio potest intentari judici mortuo, ad effectum sententiæ annullandæ, quam ipse tulerat.*
8. *Recusatio non potest fieri nisi per advocatum litteratum.*
   Quadraginta quinque dies non currunt à die primæ recusationis factæ per ipsam partem, sed potest secundam factam per advocatum litteratum. Ibidem.
9. *In recusatione scribæ minor probatio requiritur, quàm in recusatione judicis.*

1 DUbium magnum fuit in senatu: an in recusationibus deferri debeat juramentum in supplementum probationis? recusaverat namque pars quemdam senatorem judicem suum, & semiplenè probaverat: petebat, ut ei juramentum in supplementum probationis deferretur: dubitatum fuit, an ei deferri deberet.

2 Et videbatur, quòd sic: nam regula est generalis, quam ponunt Doctores *in l. admonendi.* ubi Jason. *num.* 301. *D. de jurejur.* quod in omnibus casibus, ubi semiplenè fuerit probatum, juramentum deferre licitum est, exceptis his, in quibus specialiter prohibetur, idque Ordin. nostra regia generaliter etiam disponit *libro* 3. *titulo* 85. at inter casus specialiter exceptos, non reperitur is in materia accusationum: ergo regulæ generali standum est. *l. cum prætor. D. de judic. l. martius, C. de procurator.* notant DD. *ea l.* 1. *D. de regul. jur.* ubi Dec. *numero* 27.

3 Bertachinus ponit *in reperterio. verb. Juramentum in, supplementum*, quinquaginta septem fallentias ad hanc regulam, & DD. *in d. l. admonendi, & in l. maritus. D. de quæstionibus.* Duennas *regul.* 300. Menoch. *de arbitr. fol.* 256. & 373. & nullus istorum Doctorum fallentiam aliquam ponit in materia recusationum.

4 Et de jure civili (cui standum esse in materia recusationis, in terris Imperatorum & Regum, Auffrerius *de recusationibus, in princ. numero* 31.) permittitur recusationem probare solo juramento recusantis, Specul. *tit. de recusat. Paragrapho qualiter versical. quid si præsumptio.* Alexand. *cons.* 104. *volum.* 5. Aveodan. *de exequend. mandat.* 2. *p. cap.* 23. *numero* 13.

5 Immo dicit Abb. *in cap. secundo num. fin. de appellat.* & Auffrer. *ubi suprà ad fin.* quòd quando causa recusationis probata potest infamiam recusato afferre, ut puta si dictum fuerit, quòd concubuit recusantis cum uxore recusati, aut simili, potest deferri juramentum recusanti, etiam non expressa tali causa, & solo juramento illius decidituir recusatio.

6 Contrarium tamen decisum fuit in senatu, & quòd nullo modo tale juramentum deferretur, nec enim ullo tempore tale consuetum fuerat fieri, dabatur ansa pluribus recusationibus, & perjuriis, & mori fuerunt senatores ex dictis in specie per Rebuf. *ad l. Gallicat. jun. de recusationibus, artic.* 14. *glos. unic. num.* 4. *fol.* 161. qui ita determinat, & hæc est melior practica, non obstantibus allegatis in contrarium, quibus responderi potest ea dictis per Rebuf. eo loci, & anno 1592. hoc ita decretum fuit.

7 Illud etiam pro constanti in senatu decreverunt senatores, quòd judici mortuo recusatio poterat intentari, ad effectum sententiæ annullandæ, in qua ipse fuerat, & id meo tempore in tribus casibus factum vidi, & antiquo etiam tempore factum fuisse comperi per acta, ut quia v. g. senator aliquis in sententia quadam fuit, & mortuus est, pars quæ id ignorabat, opposuit illum fuisse antè recusatum à patre suo, & pro suspecto illi judicatum: hic fuit casus, cui similes alij applicari possunt.

8 Illud etiam vidi dubitatum, per legem Dominicam, §. 32. Recusatio fieri non potest, nisi per advocatum litteratum. Quidam articulos recusationis fecit per se sine advocato, jussum fuit ut fierent per advocatum: dubium fuit, an quadraginta quinque dies deberent currere, à die primæ recusationis nulliter factæ; an à die secundæ factæ per advocatum litteratum? conclusum fuit in senatu, quòd à die secundæ factæ per advocatum litteratum, ex traditis per Bart. *in l. jus civile. D. de legibus*, & arg. eorum, quæ tradit Molin. *de primogeniis. lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 16. qui alios citat.

9 Nota etiam, quòd in recusatione scribæ minor probatio requiritur, quam in recusatione judicis. Anchar. *cons.* 263. adeo, ut juramento partis stetur. Cagnol. *l. librarius, num.* 50. *D. de reg. jur.* quod tamen ultimum non admitterem, ex suprà resolutis.

DECISIO XLVI.

Si per instrumentum provisum sit parti, ut appellatio recipiatur, possit denuò in actis controverti, an sit casus appellationis.

SUMMÆ.

1. *In senatu decretum fuit, quòd judices appellationis, quibus acta appellatoria distributa fuerunt, possunt iterum controvertere: an sit casus appellationis: quod tamen dubium patitur.*
2. *De sententia lata per senatores, videlicet, quòd non cognoscant de appellatione, quia jurisdictioni judicis subest, & illam in expensis condemnant, solvitur signatura.*
3. *Super condemnatione expensarum est judex competens ille, ad quem acta appellatoria delata fuerant. Ibidem.*

1 IN senatu non semel dubium hoc controversum vidi. Judex in partibus appellationem non recepit: pars se gravatam sensit, per instrumentum gravaminis ad senatum conqueritur, juxta Ord. *lib.* 2. *tit.* 39. §. 7. *versical. mas podera*, pronuntiatur quòd pars gravata fuit, & præcipitur judici, ut appellationem recipiat, quam recipit, seu recipiunt illam secundùm alios, de quo alibi tractabimus, & acta appellatoria in senatu præsentantur

coram

coram senatoribus appellationum, & distribuuntur judici priori: dubitatur modò, an judicea appellationis, qui videt casum appellationis non esse, utpote, quia erat de jurisdictione judicis, à quo appellatum fuit, id est, ut nostri loquuntur, *cabia na sua alçada*, & sic recipi talis appellatio non debuerat, potcrunt hoc iterum controvertere, & in dubium revocare? Aliqui dicebant, quòd sic: nam per Extravagantem 2. *part. titul.* 1. *l.* 3. §. 10. dispositum est, quòd judices appellationum non cognoscant de illis, *quando conberem na alçada dos julgadores*, à quibus appellatur, & processus nullus sit, etiamsi pars non opponat. Cùm igitur processus nullus sit, sententia, quæ super instrumento gravaminis lata fuit, non poterat validare acta, utpote, quia per legem nulla erant. Et hoc mihi visum fuit, & aliis: alij tamen contradixerunt, quæ pars secuta fuit, die 1. Augusti 1591. sed prior opinio mihi magis placet; si enim casus appellationis non est, veniente lege, quomodo possunt senatores de illa cognoscere contra dictam Extravagantem? Non obstat sententia data super instrumento gravaminis, quia illa sententia, ut plerumque profertur, non tam plenaria causæ cognitione habita, quæ melius per acta omnia iustruitur: cogita tamen.

2 Et de hac sententia, quæ fertur: *Que não tomão conhecimento da appellação por caber na alçada do juiz, & o condemnão nas custas pella ordenação*, signatura judici debetur, quia super condemnatione expensarum est judex competens ille, ad quem acta appellatoria delata fuerunt, Extravag. *d. p.* 2. *titul.* 1 §. 10. ibi, *qual aos superiores pareceſſe*, ut de jure etiam est, ex traditis per Doctores relatos à Gutier. *in practicis quæstionib. libro* 1. *quæst.* 20. & *de juramento confirmatorio.* 3. *part. cap.* 5. *numero* 21. ergo illi debetur signatura: & sic judicatum fuit contra quamdam glos. cancellarij senatus supplicationis.

DECISIO XLVII.

An Ord. *l.* 3. *tit.* 71. §. 28. incip. *E podera o juiz.* locum habeat in causis criminalibus?

SUMMÆ.

1. *Judex executor an possit cognoscere in causis criminalibus, de exceptionibus oppositis sententiæ, an illas statim remittere debeat.*
   Ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus. Ibidem.
2. *Ordo judiciarius, qui servatur in causis civilibus, idem in criminalibus servandus est: nisi aliud per legem statutum sit.*
3. *Quid dispositum sit circa materiam hujus decisionis, per Ord. lib* 5 *tit.* 60. §. *ultimo.*
4. *Judex civitatis Portalegrensis cognovit de exceptionibus oppositis sententiæ criminali, quæ exiit à senatu, anno de* 93. *& sententiam diffinitivam protulit, de qua senatores per appellationem cognoverunt.*
5. *Qui sit frequentior stylus, & receptior in casu hujus decisionis.*
6. *Judex in processibus criminalibus, exceptiones statim remittere debet ad senatores, qui tulerunt sententiam: in causis verò civilibus contrarium observatur.*
   Si in processu criminali, agatur etiam de interesse civili, super hoc poterit judex cognoscere de exceptionibus oppositis in executione. Ibidem.

MAgna fuit altercatio in senatu, anno 1562. an Ordin. *libro* 3. *titulo* 71. *Paragrapho* 28. quæ disponit judicem executorem posse cognoscere de exceptionibus oppositis sententiæ, vel illas statim remittere, locum haberet in causis criminalibus: aliqui dicebant, quòd sic, ex eo quia lex generalis est, ad quascumque causas, & non distinguit, igitur non est facienda distinctio civilium causarum, & criminalium. *l. de pretio. D. de pub. in rem. act. cum vulgar.* 1

Insuper per Ordin. *libro* 5. *titulo* 1. *Paragrapho ult.* dispositum est, ut Ordo judiciarius causarum civilium servetur in causis criminalibus, nisi aliud expressè cautum sit per legem, in ipsis causis criminalibus: non habemus legem aliud dicentem; igitur, &c. 2

Alij contrà, & allegabant Ordin. *libro* 5. *tit.* 60. §. *ultim.* quæ specialiter loquitur in executionibus criminalibus, & inquit, *E se lhe virem com embargos a se não executar logo dahi a trez dias os cerre & aselle, & os remetta aos julgadores, que a sentença derão sob as penas sobre ditas.* quæ lex clara videtur pro hac parte. 3

Pro priori opinione allegabatur sic factum fuisse anno 83. in quo exiit quædam sententia criminalis; è senatu, & præsentata fuit judici in civitate Portalegrensi; ut eam executioni daret: coram illo pars exceptiones opposuit, de illis cognovit judex, & sententiam protulit, quæ ad senatum per appellationem venit, ad eosdem judices, qui eam tulerunt, qui de tali appellatione cognoverunt. Et quod senatus censuit, servandum est. *l. filius, D. de ſalſis. cum alijs.* 4

Insuper scribæ antiqui, & simul senatores, de hoc stylo percontati, dixerunt Ordinationem istam in omnibus causis observari solere; at melius judicea in partibus facere, si in causis criminalibus exceptiones remitterent, & de illis non cognoscerent, & hoc frequentiùs, & usitatiùs per illos fieri. 5

Tu dic, quòd in processibus criminalibus servanda est Ordin. *lib.* 5. *tit.* 60. §. *ultim.* ut exceptiones per judicem remittantur ad senatores, qui tulerunt sententiam, & de illis non cognoscant, & hæc est vera dispositio Ordin. Hæc autem loquitur in causis civilibus, & sic per aliam limitatur: sitque merus executor judex in partibus, cui præsentatur sententia criminalis, & facit pro hoc Extrav. *p.* 4 *l.* 11. *tit.* 22. Quòd si in processu criminali agatur etiam de interesse civili, super hoc poterit judex cognoscere, oppositis exceptionibus in executione, & appellabitur ad senatores, qui sententiam tulerunt, quod contingit in causa super virginitate, aut alia simili, de quo latiùs egimus *in dect.* 14. *suprà*: & sic in causis criminalibus servanda est Ord. *lib.* 5. *titul.* 6. In civilibus autem causis, hæc: quod ita absque dubio tenendum est. 6

Et vide Jul. Clarum *in practica* §. *fin. q.* 98.

DECI-

DECISIO XLVIII.

An lata sententia in senatu, possit contra illam excipi, quòd judex, qui illam in priori instantia tulit, incompetens erat.

SUMMÆ.

1. *Post sententiam latam in senatu, non admittuntur exceptiones oppositæ de incompetentia judicis prioris instantiæ, si pars in praedicta instantia de tali incompetentia nihil opposuerat.*
2. *In pronuntiatione super incompetentia nulla est judicum jurisdictio.*

1 DUbitabatur in senatu sæpenumerò de hoc dubio; causa quædam in partibus per judicem, sententia definita fuit, qui tamen judex incompetens erat proculdubiò in illa causa: attamen pars nihil in illa priori instantia opposuit, atque ita, ut diximus, sententiam judex pronuntiavit: appellatum ab ea fuit ad senatum, & ad mensam competentem, & in illa appellatio per sententiam fuit expedita: lata sententia, pars exceptiones opposuit, de tali incompetentia judicis prioris instantiæ: dubitarunt senatores, an viso, quòd casus per appellationem devolutus fuit ad senatum, & expeditus per judices competentes, admitti deberent exceptiones illæ de incompetentia, quæ etiam post tres sententias conformes admittuntur, glossa *in Clementina 1. de sequestr. possess. & fruct.* Tamen decisum fuit, quòd non admitterentur tales exceptiones, ex doctrina Innocent. *in cap. 1. de confirmatione utili vel inutili.* Abb. Dec. & alij DD.

2 Ad materiam autem nota, quòd in pronuntiatione super incompetentia nulla est jurisdictio judicis, id est, *não cabe na alçada do juiz*, sed potest ab illo supplicari per instrumentum gravaminis, seu petitionem, *ainda que ocaso principal caiba em sua alçada*, ut est notab. Ord. *lib. 1. titul. 8 §. 8.* & est decretum *in lib. 2. Esphera fol. 275.* quod conducit ad intelligentiam Extravag. *1. part. tit. 11. l. 1. §. 1. & eadem p. tit. 17. l. 1. §. 5.*

DECISIO XLIX.

An judex, cui precatorium seu litteræ requisitoriæ præsentantur, oppositis executionibus, impedientibus illius exceptionem, illis recognoscere possit.

SUMMÆ.

1. *Judex precatorium, seu requisitoriam judicis deprecantis tenetur adimplere, & exceptiones coram illo propositas debet remittere.*
2. *Judex deprecatus est merus executor.*
   Judex tenetur litteras commissionis inserere in litteris requisitoriis, etsi non constat de jurisdictione illius.
   Ibidem.

SÆpe sæpiùs vidimus in senatu de hoc controverti: & quamvis dicebatur, quòd coram judice, cui præcatorium, ut nostri vocant, præsentatur, exceptiones impedientes executionem illius poterant allegari, & ipse cognoscere de illis, juxta text. *in l. & si non cognito*, & ibi Doctor. *C. si contra jus, vel utilitat. publ.* & ibi Bartol. *in prima oppositione* Doctor. *in l. a divo Pio, D. de re judicata. & in cap. pastoralis de officio deleg.* Covar. *pract. quæstion. cap. 10. num. 7.* Menoch. *de arbitr. lib. 1. quæst. 38. num. 3.* Tamen practica senatus communior est, ut judex deprecatus adimpleat precatorium, seu requisitoriam judicis deprecantis, ut tenetur *l. 1. D. de requirendis reis.* Ord. *libro 3. tit. 1. § 5. lib. 2. titul. 26. §. 39. & lib. 5. titul. 42. §. 27.* Rebuff. *ad l. Gal. tom. 2. de litteris requisitoriis, gloss. 2. num. 9* & si exceptiones eorum eo proponantur, eas remittat judici, qui precatorium, seu requisitoriam misit, & non cognoscat de ejusmodi exceptionibus. Hoc pluries in senatu decretum vidi. 1

Hoc autem ideò fit, quia judex deprecatus est merus executor, & ideò tenetur obtemperare requisitorijs judicis deprecantis, Innocent. *in cap. cum in jure. de officio delegat. in fin. & in cap. 1. de offic. ordin.* Capel. Tolos. *quæst. 411.* Quod tamen intelligendum est, si constet de jurisdictione judicis, aliàs tenetur ostendere litteras commissionis, & eas inserere. Jas. *in l. 2. D. si quis in jus vocat.* DD. *in d. cap. cum in jure, de offic. deleg.* & vide Rebuff. *ubi supra.* 2

DECISIO L.

De restitutionibus minoribus concedendis.

SUMMÆ.

1. *An restitutio concedi debeat minori, illam non petenti.*
   De jure, quando minor petit rem simpliciter, videtur etiam petere restitutionem in integrum. Ibidem.
   Si unum petatur, necessaria etiam ad illud consequendum petita censentur. Ibid.
   Practica, & stylus senatus servat, quòd non concedatur restitutio, nisi petatur. Ibid.
   Beneficium non conferatur in invitum. Ibid.
2. *Restitutio dilationis, & temporis decursi, ut minori curratur, debet ei notificari, & ejus curatori.*
3. *In senatu, & auditorijs curiæ, per stylum observatur, quòd procuratori minoris notum fiat, de concessione restitutionis, ut ei curratur tempus.*
   Idem servatur in assignatione dilationis; aliud tamen in auditorijs extra curiam obtinet. Ibidem.

CIrca restitutiones minoribus concedendas, 1
vidi sæpissimè dubitatum, an concedi debeant illis non petentibus? Et quamvis de jure, quando minor petit rem simpliciter, videatur etiam petere restitutionem in integrum, quando sine petitione restitutionis, aliàs libellus, seu supplicatio, seu quid aliud ab illo petitum esset inutile, gloss. *in cap. constitutus, de religiosis domibus*, Jas. *in §. omnium*,

*num.*141. *instit. de actionib. & in §. rursus, num.*81. *eod. tit.* Rip *in l. naturaliter, §. nihil commune. nu.*29. *D. de acquirend. possess.* Felin. *in cap. licet helc. nu.*22. *de simonia.* Nam petendo quis unum, videtur etiam petere omne antecedens necessarium ad illud consequendum, *l. proinde. D. si cert. petatur, l. ad legatum, & l. ad rem mobilem, D. de procurator.* Roman. *cons.*77. *in principio.* Dec. *in cap. ex vestris, de appell. lat. notab.*2.

Tameu semper in senatu practica est, & stylus, quòd non concedatur restitutio, nisi petatur: beneficium namque non confertur in invitum, *l. beneficium, D. de reg. jur.* & judex non impertitur officium suum, non petente parte, *l.*9. *§. hoc autem judicium, D. de damno infect.*

2 Imò hæc restitutionis concessio, quando fit in materia dilationis assignandæ, seu restituendi ad tempus decursum, ut minori currat, ei debet notificari, & curatorii sic servat stylus, ignoranti namque tempus non currit, *cap. quia diversitatem, de consuetudine. prabend. l. nunc. C. de annali except.*

3 In senatu tamen, & auditorijs curiæ, per stylum observatur, ut notum fiat de concessione restitutionis procuratori minoris, & sic vidi practicatum, & hoc sufficiat, ut ei currat tempus. Idem observatur in assignatione dilationis, ut in curia procuratori notum fiat, & sufficiat. Aliud observatur in auditorijs extra curiam, nam tunc notificanda est dilatio parti, Ord. *lib.*3. *tit.*41. *in princ.* quod nota; quia sæpè vidi super hoc dubitatum.

De alijs ad hanc decisionem conducentibus vide per Avendan. *respons.*4. & latè Sfor. Odo, *tract. de in integr. restit. 1. p. q.*3. *art.*1.

DECISIO LI.

An confratriæ sanctæ misericordiæ gaudeant restitutionis beneficio?

SUMMÆ.

1. *Restitutio in integrum est privilegium contra jus commune, & non debet extendi ad alias personas, quam adeat, quibus a jure concessum est.*
2. *Confraternitas sanctæ misericordiæ instituta fuit & ordinata per Reginam D. Leonoram, uxorem Regis Joannis Secundi.*
   Confratria predicta non est subjecta prælato ordinario, nec visitatur per Archiepiscopum civitatis Olysipponensis, nec solvit quartam Canonicam, nec contribuit pro charitativo subsidio, sicut alia loca pia. Ibid.
   De hæreditatibus, & legatis dicta confratriæ detrahitur quarta Falcidia, & Trebellianica. Ibidem.
3. *Bona predicta confratriæ liberè venduntur, & alienantur, sine solemnitatibus à jure requisitis in bonis Ecclesiæ alienandis.*
4. *Confratria hæc non est collegium Ecclesiasticum, sed collegium laicorum, piorum & devotorum hominum.*
5. *Confratria licet habeat capellas proprias, in quibus divina officia celebrentur, non idcò habet privilegium Ecclesijs concessum.*
   Idem dicendum est in collegijs scholasticorum pauperum, etiamsi sint loca pia, & habeant contra capellas, in quibus divina officia celebrentur. Ibidem.
   Homines harum confraternitatum conveniuntur coram judicibus laicis. Ibidem.
6. *Confratria sanctæ misericordiæ non gaudet privilegio restitutionis in integrum, & hoc secundùm opinionem Pauli Parisij, & Philippi Cornei.*
7. *In his quæ sunt juris, non introducitur consuetudo, nisi postquam res judicatur in contradictorio judicio.*
8. *Reprobatur opinio Pauli, & Cornei, & contraria verior & aquior est.*
9. *Tenor compromissi, per quod fuit instituta confraternitas sanctæ misericordiæ.*
10. *Beneficium restitutionis in integrum, predicta confraternitati concessum est secundum regulas juris communis.*
11. *Confratria predicta fuit ordinata, auctoritate capituli Ecclesiæ majoris civitatis Olysipponensis.*
12. *Confratria predicta sanctæ misericordiæ gaudere debet beneficio restitutionis in integrum, & sic judicatum fuit in senatu.*

ET videtur quòd non. Primò quia restitutio in 1
integrum est privilegium contra jus commune. Bartol. *in l.*4. *D. de in integrum restitutione*, unde non potest extendi ad allas personas, quàm ad eas, quibus à jure concessum est, *cap. ea quæ de reg. jur. libro* 6 *l. in omnibus causis idem servatur, D. de regul. jur.* Confratriæ autem laicorum non sunt de his personis, quibus hoc privileginm restitutionis in integrum conceditur per jus Canonicum: igitur non potest ad illud admitti, & cùm de illa lex non loquatur, non ei competit, juxta text. *in l. si servum, § prator ait, verficul. non dixit prator. D. de acquirend. hered.*

Secundò non ei competit hoc privilegium, quia 2
est confratria per laicos ordinata, nempe, per Reginam D. Leonoram uxorem Regis Joannis Secundi, nec intervenit auctoritas prælati ordinarij, & per laicos regitur, & ministratur, & non per personas Ecclesiasticas, nec professas alicujus Ordinis, nec subjecta Ordinario, nec alteri Prælato, imò immediatè Regi, *per Extravagant.* 2. *p. tit.* 2. *l* 13. § 8. nec per Archiepiscopum hujus civitatis Olysipponensis visitatur, nec per suos officiales, nec illi solvit quartam Canonicam, nec procurationem, nec solvit aut contribuit pro charitativo subsidio, ad quod contribuunt loca pia, & personæ Ecclesiasticæ, nec de legatis, seu hæreditate illi relictis quarta Falcid. seu Trebellianica desinit detrahi, à quibus sunt exempta relicta locis pijs, ut per Bald quem sequitur Corneus *consilio* 307 *colum. final. in fin. libro* 4. igitur clarum est, [illegible] prædicta confratria non debet dici Ecclesiastica, nec is dicitur locus pius, cui competat privilegium hoc restitutionis in integrum.

Tertiò hoc manifestè convincitur, quia bona 3
hujus confratriæ, tam mobilia, quàm immobilia liberè venduntur, & alienantur, sine solemnitatibus à jure Canonico requisitis in bonis Ecclesiæ alienandis, *cap. sine exceptione.* 12. *q.* 2. ut per Rebuf. *in tractat. alienat. rerum Ecclesiæ*, Guilhelm. Redoanus *in tractat. de rebus Ecclesiæ, per totum*, imò quotidie in foro,

foro, in publica subhastatione venduntur, & præconisantur in licitationibus, quod non permitteretur alia ratione, quàm quia sunt bona prophana, & non Ecclesiastica, nec pro bonis Ecclesiæ reputata: igitur non ei competit hoc privilegium restitutionis, quo Ecclesiæ gaudent. *cap. 1. de restit. in integrum.*

4 Et quamvis hæc confratria capellas habeat, & Capellanos, qui in choro horas Canonicas cantant, & altaria in quibus divina celebrantur, id est, ad pia opera exercenda in missis, & orationibus, ut & in eleëmosynis: at non ob id dicta confratria, & collegium laicorum, Ecclesiasticum dicetur, sed tantùm collegium laicorum piorum & devotorum virorum, ut est.

5 Et ita videmus, quòd confratriæ, quæ habent capellas proprias, in quibus divina celebrantur, non ob id habent privilegia concessa Ecclesijs. Idemque videmus in collegijs scholasticorum pauperum, etiamsi sint loca pia, & habeant intra capellas, in quibus Missæ dicantur, & divina officia celebrentur, non ob id tamquam Ecclesiæ reputantur, nec eorum bona sunt Ecclesiastica, nec habent hoc privilegium & beneficium restitutionis in Integrum, ut in terminis dicit Bald. *in Authentica, Hoc jus porrectum, C. de sacrosanct. Ecclesijs*, quòd fraternitas hominum sæcularium non sunt loca pia, nec privilegiata: sequitur Corneus *consil. 318. lib. 3. numer. 6.* & est de mente Joan. de Imol. *in cap. officij de testament.* & alibi dicit idem Corneus *consil. 307. libro 4. colum. final.* loquendo de istis fraternitatibus laicorum piorum, quòd jura loquentia de Ecclesijs non militant in hujusmodi fraternitatibus personarum sæcularium: & homines harum fraternitatum conveniuntur coram judicibus laicis, & non coram Ecclesiasticis, quia non sunt Ecclesiæ, nec Ecclesiasticæ personæ, ut per Bartol. *in l. cum senatus. colum. 1.* & ibi Soc. *consil. 2. D. de rebus dubijs*, Alexand. & Paul. *in l. collegium. C. de hered. instituend.* idem Alexand. *consil. 102. num. 1. libro 6.* & facit Ord. *lib. 2. tit. 3. §. 1.*

6 Et pro hac opinione, quòd confraternitas hæc non habet privilegium hoc restitutionis in integrum, est in terminis consilium Pauli Parisij 134. *per totum libro 4.* ubi de hac quæstione latè agit, & ibi resolvit, quòd hujusmodi fraternitatibus non competit hoc privilegium nec restitutio in integrum: & ante illum, idem tenuit & consuluit Philippus Corneus *cons. 57. numer. 20. lib. 3.* & videndus est Gamma *decis. ult. numer. 5.*

7 Quòd si dicatur, prædictam confratriam, ex consuetudine hoc privilegium habere, quia ita est consuetudo: Respondetur, quòd in his, quæ sunt juris, non introducitur consuetudo, nisi postquam res judicatur in contradictorio judicio, & in dubium venit, *l. cùm de consuetudine. ibi. contradicto aliquando judicio. D. de legibus.* Deinde consuetudo hæc, ut valeat, præscripta legitimè debet esse, *cap. ultim. & ibi glossa de consuetudin.* & ad præscriptionem necessaria est possessio per longum tempus, quia non dicitur plus præscriptum, quàm possessum, *l. 1. §. hoc interdicto. versic. Julianus. D. de utrubi & utin. privat.* & ibi Bartol. *numer. 1. cap. quidam.* ubi Abb. *de præscriptionibus.* ubi plenè agitur,

quòd præscribens aliquod jus non obtinebit, nisi in illa specie tantùm, de qua agitur.

Contrarium tamen verius, & æquius videtur 8
ex traditis per Sforçam Odo. *in tractat. de restitut. in integrum, 1. part. quæstion. 3. artic. 6. num. 46.* ubi latè de hac materia, & ibi plures refert pro hac sententia.

Et ad evidentiorem hujus rei cognitionem libet hîc inferere originem hujus confraternitatis desumptam ex libro compromissi illius:

A confraria & irmandade desta santa misericor- 9
dia de Lixboa, foi instituida no anno do nascimento de nosso Senhor Jesu Christo, de 1498. no mez de Agosto na Sè Cathedral desta muy nobre, & muy leal cividade Lixboa, per permisso, & consentimento, & mandado da illustrissima, è muy Catholica senhora, à senhora Rainha Donna Leonor, molher do serenissimo Rei Dom João o Segundo, que santa gloria aia: aqual ao tempo da instituição da dita confraria, & irmandade regia & governava os Reynos, & Senhorios de Portugal, pello muy alto & poderoso senhor el Rei Dom Manoel o prometro deste nome seu irmão, que a esse tempo era em os reinos de Castella, afastar a successão que nos ditos reinos lhe era devida: sendo isso mesmo na instituição da dita confraria, & irmandade, & dando a ella entorga autoridade, & ainda o reverendo collegio da Sè da dita cidade.

Nec obstant in contrarium adducta, nam ad 10
primum respondetur, quòd beneficium concessum prædictæ confratriæ est juxta juris communis regulas, de quibus latè per Doctores relatos ab Sforça *ubi suprà.*

Ad secundum respondetur, quòd etsi sit præ- 11
dicta confratria ordinata per laicos, tamen fuit cum auctoritate capituli Ecclesiæ majoris civitatis Olysipponensis, & habet Ecclesiam erectam, & altaria, ut patet, ob idque beneficio restitutionis gaudere debet.

Ad tertium respondetur, quòd quamvis ita sit, 12
tamen ob alias rationes, prædicto beneficio gaudere debet, juxta tradita à Doctoribus, quos refert Sforça *ubi suprà.*

Et sic judicatum fuit in favorem prædictæ confratriæ sanctæ misericordiæ, anno 1592. 27. die Junij, Scriba Marco Romeiro, Judice Doctore Antonio de Gamma, Regio Consiliario, tunc temporis Cancellario senatus supplicationis, in causa recusationis cujusdam senatoris, quem recusavit prædicta confratria, eratque in eadem causa actor D. Alvarus Vaz.

De his autem confratrijs vide eumdem Doctorem Alvarum Vaz, consult. 105.

DECISIO LII.

An dispositio Extravagantis, *lib. 3. tit. 3. p. 3.* locum habeat in auditoribus dominorum terrarum litteratis.

SUMMÆ.

1. *Decretum fuit in senatu, quòd dispositio prædictæ Extravagantis locum habeat in auditoribus dominorum terrarum litteratis.*

2. *Pronuntiatio judicum causarum criminalium civitatis Olysipponensis, in terminis hujus legis, habetur, ac si esset facta per judices ordinarios (& non de fora) & sic judicatum fuit.*
3. *Lex prædicta, ubi habet locum, casu quo aliquis delinquens chartam securationis impetrat, etiamsi postea Rex provisione emissa jubeat, ut in eo casu per viam inquisitionis, seu devassæ, procedatur.*

Hæc lex solum habet locum in inquisitionibus, quæ per leges ordinarias regni fiunt. Ibid.

Nonnulli tamen senatores distinxerunt, inter provisionem concessam partibus petentibus, & inter provisionem emissam nulla petente parte, quæ optimo modo, & tutior videtur. Ibid.

1 HAnc legem in illis verbis, *on despacho do Corregedor da comarca*, locum habere in auditoribus dominorum terrarum litteratis, decretum fuit anno 1589. in auditore quodam litterato cujusdam magnatis.

2 Judicatum etiam fuit, quòd pronuntiatio judicum causarum criminalium civitatis Olysipponensis, in terminis hujus legis haberetur, ac si esset facta per judices ordinarios, & non, *de fora*, cùm virgas rubeas, gestent, ut est expressa Ord. *lib.* 5. *tit.* 58. §. 2. licet & aliter judicatum accepimus, tu cogita.

3 Dubitatum etiam fuit circa hanc legem: Si aliquis delinquens chartam securationis impetravit, eò quòd de illo querelatum fuit, seu denuntiatum; postea Rex aliquibus ex causis provisione emissa jussit, ut de illo casu inquireretur, & effectus est inquisitionis, seu de devassa, si locus erit prædictæ legi: & tutius esse decretum fuit, ut non esset locus huic legi, sed quòd delinquenti charta securationis valeret, & quòd hæc lex solùm intelligatur in inquisitionibus, seu devassis, quæ per leges, & ordinationes regni fiunt, & in casibus de quibus inquisitiones fiunt per ordinationes regni, & non in inquisitionibus particularibus, quæ per particulares provisiones Regis, seu rescripta fiunt. Quod notandum maximè est, ut quotidianum. Nonnulli tamen senatores sic distinguebant, quòd si per provisionem Regiam, casus effectus est inquisitionis, nulla parte petente, locus sit huic legi: si verò ad petitionem partis casus factus est inquisitionis, tunc non: & hæc pars melior videtur: per quam potest declarari, & intelligi. Ord. *lib.* 5. *tit.* 42. §. 5.

DECISIO LIII.

De subscriptione, quæ fit in casu Ord. *lib.* 3. *tit.* 64. §. *E acon teçendo.*

SUMMÆ.

1. *Subscriptio talionis, an fieri debeat, quando chirographus privatus de falso arguitur, qui tamen confectus est per aliquam personam ex illis, quorum chirographi, secundùm legem regiam plena fides adhibetur.*
2. *In senatu fuit judicatum, quòd Ordinatio prædicta solùm procedit in publicis scripturis in quibus loquitur.*
3. *Decretum senatus antiquum refertur.*

VIdi dubitatum circa hanc ordinationem *in §. E acon teçendo*, in illis verbis: *Quem al ostrumento ou escritura for falsa*, an hæc subscriptio fieri debeat, quo casu aliquis contendit chirographum privatum falsum esse, confectum tamen per aliquam personam, ex illis, quorum chirographis plena fides adhibetur, per Ordin. *lib.* 3. *tit.* 45. §. 14. 1

Et videtur idem hoc casu esse dicendum, ac dicitur in publica scriptura, ut scilicet, subscriptio fiat ab illo, qui privatum chirographum, alicujus tamen personæ, ex contentis *in d. §.* falsum esse probare contendit: idque ex text. eleganti *in l. ultima. C. de fide instrum. ibi, Chartula.* junctu glossa eodem verbo. & quæ tradit ibi Bald & Salicet. & reliqui DD. agoòscentes loqui legem illam, in subscriptione ad pœnam talionis, *ibi* (*inscriptionem*) *juncta l. ultima. C. de accusat.* & glos. *in verb. inscriptionis.* quam exornat Duenh *in reg.* 27. & ita per text *in d. l. ultim. C. de fid. instrum.* Id notat. Paul Castrens. *ibi, num.* 15.

Contrarium tamen judicatum fuit in senatu, ut Ord. hæc locum non haberet, nisi in scripturis publicis, in quibus loquitur. 2

Decretum autem fuit antiquitus in senatu in hæc verba: *Que se om algum feito a parte vier cõ artigos de falsidade ha de ser presente, & processados emprisonsados ; aliàs, não lhe serão recebidos os taes artigos de falsidade, ainda que os ponha civilmente.* 3

DECISIO LIV.

An exempti conventi coram prætore curiali, possint declinare ad judicem laicum sui domicilij?

SUMMÆ.

1. *Moniales divæ Claræ civitatis Ebrensis, an possint declinare judicium prætoris curialis, velut quilibet privatus, vel tamquam persona miserabiles.*
2. *Quando reus duos, vel plures judices habet, non jure speciali, sed communi, actor potest unum ex illis eligere, ad actionem suam prosequendam, & numero 4.*
3. *Ordinationes regiæ apud nos jus commune dicuntur.*
5. *Intelligitur reg. l. juris ordinem. C. de jurisdict. omnium judicum.*
6. *Quando reus ex speciali privilegio plures judices habet, tunc electio unius ejusdem rei est electio.*
7. *Si actor eligat unum ex pluribus judicibus, quem reus jure communi habet, non potest postea variare, nec ad alium redire.*
8. *Moniales an sint personæ miserabiles.*
9. *Arbitrio judicis relinquitur, quænam sint dicendæ personæ miserabiles.*

Ecclesia, & monasteria ex quatuor ordinibus mendicantium Sancti Francisci, divi Dominici, divi Augustini, & Carmelitarum, item, & mensulæ cujuscunque ordinis, & instituti, & habent privilegium miserabilium personarum. Ibid.

10. *Moniales ratione prædicti privilegij possunt eligere judicem sui domicilij, & ad illum remittenda sunt.*
11. *Personæ miserabiles habent multos judices ex privilegio, non jure communi, & illarum est electio.*

12. Per-

12. *Persona miserabilis, conventa ab alia, simile privilegium habente, potest eligere judicem, apud quem actor reum convenire debet.*

13. *Moniales licet sint divites, non ob id excludantur a prædicto privilegio: quod idem dicendum est in viduis nulla facta distinctione.*

14. *Regula prædicta, quod in multis judicibus ex privilegio datis electio jus rei, non habet locum, quando fraus & dolus intervenit.*

15. *Refertur decretum Senatus.*

16. *Exempti conventi, qui privilegio miserabilium gaudent, non possunt judicem eligere: sed actoris est electio.*

COntigit in senatu dubitari de verbis Ord. *lib.* 2. *titul.* 1. *in principio.* ibi, *podem ser ottados perante qualsquer justiças, è ivizes leigos, onde forem moradores, ou perante o Corregedor da nossa Corte, ou sobreivizes*, circa casum præsentem.

Quidam N. in judicium vocavit moniales divæ Claræ civitatis Ebornensis coram prætore curiali causarum civilium: moniales, exceptione proposita, eligere volunt judicem laicum prædictæ civitatis, in qua ipsæ domicilium habebant, & reorum partes sustinebant: prætor non obstante exceptione, jussit illas coram se respondere: conquestæ fuerunt ad senatum; quæsitum fuit, an prætor benè pronuntiaverit?

Et videtur, quòd non. Cùm enim moniales fœminæ essent, nec judicium laicale declinarent, immo coram judice laico respondere volebant, dum tamen convenirentur in loco sui domicilij, succedit regula, quòd actor sequi debet forum rei, *l. juris ordinem. C. de jurisdictione omnium judicum. cap. si clericus, cap. cum sit generale, de foro competente.* Socin. *reg.* 15. & ita pronuntiare prætor debuerat.

Ut tamen veritas hujus quæstionis habeatur, duo sunt considerandi casus in hac materia, qui diversam decisionem continent.

1 Primus casus est. Moniales in casu proposito posse declinare judicium prætoris, velut quemlibet privatum, ex regula illa generali, qua quis jure communi attento, conveniendus est in loco sui domicilij, & actor rei forum sequi debet, ut suprà diximus: vel declinare poterant, & eligere judicem, tamquam personæ miserabiles, ex privilegio concesso per Ordinationem *lib.* 3. *tit.* 4. §. 3.

2 Quoad primum membrum, quando ipsæ volunt declinare, ex regula juris communis, actor sequitur forum rei: dicendum videtur nullo modo eas id posse facere, & prætorem hoc casu rectè pronuntiasse, ut coram se responderent.

Regula namque est, quòd quando reus duos, vel plures habet judices, non jure speciali, sed communi, actor poterit ex illis unum eligere ad actionem suam prosequendam, nec tenetur præcisè sequi rei forum, text. ubi Doctor. *in leg. ultima. C. de jurisdictione omnium judicum. l. cum clericis*, ubi Bald. *numer.* 1. *C. de Episcopis, & clericis.* Glossa & Doctor. *in leg. ultima. C. ubi in rem actio. cap. cum sit generale.* ubi Abbas. *numer.* 10. *de foro competent. glossa in cap. dilectis. eodem titul. glossa in cap. statutum. §. sanè verò, ad finem. de rescript. lib.* 6. Roman. *consilio* 412. Afflict. *decis.* 257. idem Afflict. *in constit. rubr.* 37. *libro* 1. *numer.* 16. Marant. *l. si actor. num.* 33. *D. de procuratoribus.* Covarr. *variarum. libro* 1. *cap.* 10. *num.* 6. novissimè Suares de Pax. *in praxi, tom.* 1. *tempor.* 1. *num.* 77. Atquì moniales in terminis prædictæ ordinationis *libro* 1. *tit.* 1. *in principio*, ut ceteri exempti, non jure speciali, sed communi, judices illos habent, ut in regno possint conveniri ob rationem traditam in dicta Ordinatione: ergo actor, qui prædictos exemptos in jus vocat, poterit eligere judicem ex prædicta regula, & non ipsi exempti.

Confirmatur id ex eo, quia Ordinationes regiæ 3
jus commune nobis sunt, Palat. *repetit. rubr.* § 65. *num.* 16. *ad finem.* Covar. *practicarum cap.* 27. *num.* 4. Gamm. *decis.* 50. *num.* 6.

Pro hac parte facit Ord. *libro* 3. *titul.* 5. §. *pe-* 4
nultimo, ibi, *Se os actores, perante elles os quiserem demandar.* ergo clarè ex his verbis actori electio datur, quod quidem ea ratione factum fuit, quia ex juribus allegatis in prædicto casu, cum exemptis Ord. plures judices dederit, actori electionem tribuit: si numquam reis eam dedisset, facile legislatoribus fuisset, id declarare *in principio d. tituli primi. libro* 2. ut declaravit *in libro* 3. *titul.* 4. §. 3. & ea verba in illa Ord. addere, quæ in ista posuit circa personas miserabiles in ea contentas, *qual ellas antes quiserem.*

Et retenta hac opinione, non obstat argumen- 5
tum, quod in principio proposuimus de regula, l. Juris ordinem: illa enim locum habet, quando reus non plures, sed unum judicem habet, tunc enim coram illo conveniendus est: quilibet autem regulariter, solum judicem domicilij habet, nisi ex alia particulari ratione, alibi sortiatur forum, ut per glossam, *in l. haret absens.* ubi DD. *D. de judicijs.*

Vel etiam responderi potest, quòd quando reus 6
ex privilegio plures judices habet, tunc demum ejusdem rei electio est, & actor sequetur forum rei, id est, convenire reum debebit coram eo judice, quem ipse elegerit: glossa *in Authentic. habita. C. ne filius pro patre.* ubi Bald. Salicet. & reliqui Doctor. Rebuffus *ibi.* Covar. *variarum, libro* 1. *cap.* 18. *nu.* 6. Suares *ubi suprà, num.* 8. & reliqui Doctores, quos citavimus, Marant. *in l. si actor. num.* 33. *D. de procurator.*

Benè verum est, quòd postquam actor unum ele- 7
gerit judicem, ex pluribus, quos reus jure communi habet, non poterit ad alium redire, nec variare, Ordin. *lib.* 3. *titul.* 5. §. *penultimo, ultimis verbis.* pro qua facit *ubi captum, D. ind.* Bald. *in Auth. habita C. ne filius pro patre.* facit Ord. *lib.* 3. *tit.* 41. §. 3. *ad fin.*

Quoad secundum membrum, quando moniales, 8
seu mouachi, petuut remitti ad judicem electum ratione miserabilium personarum, advertendum est sintne miserabiles personæ, & de illis, ac de istis judicandum.

Personæ verò miserabiles quæ sint, ponunt Do- 9
ctor. *in l.* 1. *C. quando Imper. inter pupil. & in cap. significantibus, de officio delegat.* Guid. *dec.* 556. Marant. *de ordine judiciorum.* 4. *p. distinctione.* 9. *num.* 77. Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *casu.* 66. Rebuff. *ad leg. Gallicas. tom.* 1. *tit. de sententijs præjudicialibus l.* 12. *art.* 8. *gloss. ultima.* Covar. *practic. cap.* 6. Gregor. Lopez. *l.* 6. *titul.* 3. *part.* 3. *glossa, E cen estes.*

Relinquitur tamen arbitrio judicis, quæ dicantor miserabiles personæ, præter expressim in jure nominatas, ut traduni DD. *in d.l.* 8. *C. quando imp. inter pupillos.* vide DD. *ubi suprà.* Covar. *pract. cap.* 6. *num.* 3. Et Ecclesiam miserabilem personam reputari, traduni relati à Covar. *ubi proximè cap.* 7. *numer.* 3. quo loco receptum testatur in Hispania, monasteria ex quatuor ordinibus mendicantibus, sancti Francisci, divi Dominici, divi Augustini, & Carmelitarum: item & monialium cujuscumque ordinis, & instituti, miserabilium personarum privilegium habere.

10 His sic præhabitis, patet resolutio ad secundum membrum. Si enim moniales petant ad judicem remitti domicilij sui, quem eligunt, ut possunt hoc casu facere, tamquam miserabiles personæ, Ordin. *d. tit.* 4. §. 3. utique remittendæ sunt, nec poterit prætor curialis cognoscere de causa hac, quando ipsæ ut reæ ad judicium prætoris vocantur.

11 Confirmatur hoc expressè ex eo, quia cùm hoc casu his personis miserabilibus multi judices sint dati, ex privilegio, & non jure communi, electio est rei, & non actoris, tenent Doctores à nobis suprà relati. Covarr. *pract. cap.* 7. *num.* 5. *versic. sexto deinde.* Cùm ergo moniales in judicium vocantur, poterunt declinare ad judicem proprij domicilij, ex privilegio miserabilium personarum.

12 Quod ampliandum est, etiamsi conveniantur à persona alia simile privilegium habente, tunc enim actor convenire reum debet apud judicem, quem reus elegerit, Ord. *d. titul.* 4. §. 3. ibi, *En tal caso o autor siga o foro do reo*, tradit multa Covar. post Afflict. & Iserniam, quos citat *practic. cap.* 6. *a num* 4.

13 Quamvis autem moniales divites sint, non ob id eligentes prætorem, seu judices novarum actionum (ut vocant) seu domicilij, ab hoc privilegio excluduntur. Covarr. *ubi suprà*, contra alios, quos allegat *cap* 7. *num.* 3. cui accedit lex regia, *d lib.* 3. *titul.* 4. §. 3. quæ generaliter disponit circa viduas, nulla facta distinctione, sint divites nec ne, licet in viduis aliter dicat Afflict. *constit. lib.* 1. *rub.* 37. *numer.* 18.

14 Illud tamen adverto in terminis Ord. *libro* 3. *titul.* 4. § 3. ibi, *O actor seguira o foro do reo*, in æquè privilegiatis. Quòd si persona miserabilis aliam ejusdem conditionis convenerit, coram judice proprij domicilij, & reus declinaverit ad judicem suum, & eligat prætorem curialem extra domicilium, audiendus non est, cùm id malitiosè factum videatur, malitijsque sit obviandum, in specie, Afflict. *ubi suprà.* Covarr. *d. cap.* 7. *num.* 5. *versicul. quintus.* Et idem dicendum erit in monialibus conventis, cùm per ratio in omnibus miserabilibus personis sit. Quamvis enim in multis judicibus ex privilegio datis electio sit rei, ut diximus, tamen intelligendum videtur, ubi cessat fraus, & dolus, qui nemini patro-

15 cinari debet. *lege* 8 §. *editiones D. de edendo*, & vide circa hanc materiam decretum senatus, quod est in libro viridi *fol.* 823.

16 Hinc sit, ut exempti, qui non gaudent privilegio miserabilium personarum, ut sunt prælati, & alij, si conveniantur, non poterunt eligere judicem, sed actor judicem eliget, juxta superius data, quod valde notandum est.

DECISIO LV.

An quæ fuit olim inhonesta, si nunc sit clausa, & facta honesta, dicatur honesta, quoad hoc, ut si quis eam rapiat, incurrat pœnam legis.

SUMMÆ.

1. *Intelligitur Ord. lib.* 5. *tit.* 14. §. *E se algum homem.*
2. *Declaratur regula, semel, de reg jur. lib.* 6. *Habitus malus tollitur per triennium, & cessat præsumptio. Ibidem.*
3. *Mulier, quæ per triennium, in clausura, & honestate perseveraverit, honesta, dicitur, quoad effectum hujus Ordinationis.*

IN Ord. *libro* 5. *titul.* 14. §. *E se algum homem enganar, &c.* addium est verbum, *honesta*, ut dispositio illius procedat, videndum est, an dicatur honesta, in terminis Ordinationis, illa quæ olim honesta non fuit, nunc verò honesta est. 1

Et quidem, quoad effectum istius Ordinationis, dicetur honesta illa, quæ olim luxuriosè vixit, & inhonesta fuit, si per triennium fuit honesta, & emendata, quia licet, quæ semel fuit impudica, præsumatur impudica, hoc intelligitur, nisi probetur contrarium, ut omnes notant *in regula, semel. de reg. jur. lib.* 6. probatur namque contrarium, si per triennium steterit correcta & pudica, ut probat text. per quem omnes hoc notant in Authentic. *de monach.* §. *sanctimus. collat.* 1. *ib*, *attamen sufficit ad meditatem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmentum triennalis temporis testimonium.* facit etiam bonus text. *in cap. legem.* 53. *distinction.* ubi glossa, & Archidiaconus. Jason. *in lege, si prius, num.* 43. *D. de nov. oper. nunciatione.* Aliter enim d. regula, *Semel*, esset nimis aspera, secundùm Probum *in cap. usurarum num.* 84. *de usuris, lib.* 6. Tollitur enim per illud triennium habitus malus, & cessat præsumptio, ut etiam declarat Alciatus *in capit. cum non ab homine. num.* 37. *de judicijs.* Hippol. *in rubr. de fidejussor. q.* 22. *& in l.* 8. *in principio, num.* 77. *D. de quæstion.* 2

Ex quibus dicendum est, in casu hujus Ordinationis, quòd si aliqua anteà impudica fuit, & posteà clausa, & pudica, & intra triennium suæ clausuræ habuit rem cum aliquo, quòd ista non dicetur honesta, quoad effectum hujus Ordinationis, licet sit clausa: & puto, quòd ab ultimo coitu sit computandum triennium, ut potest colligi, ex mente Doctorum suprà citatorum. Si verò per totum triennium numquam habuit rem cum aliquo, immo clausa, & pudica fuit, honesta dicetur, ut huic Ordinationi, & pœnis in ea contentis locus sit: quamvis contra teneat Bald. quem allegat Tiraquel. *cessante causa, limitat.* 82. *num.* 4. 3

DECISIO LVI.

An captus incarceratus injustè, si postea constet, quòd debeat incarcerari, etiamsi mox relaxetur, debeat relaxari.

SUM-

SUMMÆ.

1. *Per legem novam reformationis, in §. 39. dispositum est, quòd nullus, de quo fuerit querela data, incarceretur, absque eo, quòd summarium testium fiat examen.*
2. *In querelis servanda est praedicta lex reformationis: secus si per viam inquisitionis procedatur.*
3. *Captus, qui non ritè incarceratus est, aufugiens è carcere antequam captura nulla declarata sit, an teneatur commentariensis? remissivè.*
4. *Refertur decretum senatus.*

1 DE hac quæstione bis in senatu vidi dubitari. Per legem novam reformationis in §. 39. dispositum est, quòd nullus, de quo fuerit querela data, incarceretur, absque eo, quòd summarium testium fiat examen. Quidam, de quo fuerat querela data, in carcerem conjectus fuit, absque testium summario examine, tamen postcaquam in carcere fuit, recepti sunt testes sumariè, & per illos constitit illum benè carceratum esse, contendebat vinctus esse relaxandum, quia tempore quo in carceribus captus fuit, injustè, hoc est, non ritè captus fuisset, id est, non servata forma legis: & hic illa fuit pertractata quæstio, an captus in carceribus injustè, hoc est, non ritè, vel non rectè, si postcà constet, quòd debeat incarcerari iterum, etiamsi mox relaxetur, debeat relaxari? Et Ludovic. Roman. *in l. si finita. D. de damno infect. in princ.* tenet, quòd non: idem tenet Paul. *cons.* 472. *in fin. lib.* 1. quem sequitur, & commendat Bertachinus *de Episcopo, lib.* 1. *qu.* 46. *num.* 67. ubi subdit, quòd de facto judicavit, secundùm opinionem Paul. d. loco: & ultra suprà citatos videnda est glos. & DD. *in d. l. si finita.* Bart. *in quæst.* 6. *incipit: Lappus:* & in proposito facit unum verbum Pauli de Citadinis *de jure patronatus, num.* 106. Dec. *cons.* 449. *numer.* 19. Et quòd non retractetur talis captura, facit text. *in l. final. §. fin. D. eò quòd metus causa.* de quo per Jas. *in l. a divo Pio. §. in venditione. colum.* 3. *D. de re judic.* Bernard. Dias *reg.* 168. & ita in senatu judicatum fuit, aliquibus contradicentibus; pro quo facit, quod circuitus vitandus est, *l. non ideò minus. D. famil. erciscunda.*

2 Contrarium etiam judicatum fuit in aliis casibus: mihi placet hæc distinctio, quòd in querelis servetur lex reformationis, in casibus verò, in quibus per inquisitionem proceditur, non relaxetur carceratus, ex dictis in principio, & aliqui senatores in hac distinctione conveniunt.

3 Si autem ita captus, antequam declarata sit captura pro nulla, aufugiat è carcere, an teneatur commentariensis, seu custos carceris, vide Angel. & Paul. *in d. l. fin. D. quod metus causa: & in l. quæ sub conditione. §. de hoc jurejurando. D. de condit. instit.*

4 Et est notandum, quòd in querelis vulnerum fit examen, Ord. *lib.* 1. *tit.* 44. §. 62. *Extravag.* 1. *p. tit.* 17. *l.* 8. & fit etiam, *de nodosis & pizadurais negras & sanguoentas.* Ita decretum in senatu anno 1600. in quadam petitione gravaminis.

DECISIO LVII.

De chartis securationis, quas nostri, *cartas de seguro*, vocant.

SUMMÆ.

1. *Prætor curialis, qui in senatu chartam securationis confessativam cum defensione concessit, potest solus per se secundam eam etere, & reformare, cui quo impetrant chartam, prima effectus indignus fuit.*
2. *Reformatio nihil de novo operatur, in casu hujus decisionis, nec charta securationis confessativa, semel concessa, negari potest.*

CAsus hic pro notabili signatus, & notatus fuit 1 per me, circa chartas securationis, quas, *de seguro*, vocant nostri. Prætor curialis chartam confessativam cum defensione in senatu concessit, juxta Ord. *lib.* 5. *tit.* 49. §. 2. posteà reus, qui illam petiit, & impetravit, illa effectus indignus fuit, quod vulgo dicitur, *quebrou a carta*, & iterum secundam petiit: dubitabatur, an hæc secunda clam in senatu concedenda esset, ut fuerat prima, in forma prædicta Ord. an verò Prætor ipse solus per se illam concedere possit, & reformare, hoc enim verbo propriè utimur. Et decretum fuit, quòd Prætor solus per se illam possit concedere, & reformare: cùm enim jam semel concessa fuisset in senatu, & visa inquisitione, quam devassam vocamus, satisfactum erat formæ dictæ Ord. *lib.* 5. *tit.* 49. § 2. Et reformatio non operatur quid de novo, neque illa cùm jam semel concessa fuit, negari poterat, & ob id solus prætor hanc reformationem poterat facere. Bart. *in l. is qui reus. D. de pub. judiciis.* 2

DECISIO LVIII.

An attendendum sit tempus primæ, an verò secundæ capturæ illius, qui captus, primæ capturæ tempore fuit inventus sine habitu, & tonsura clericali, posteà verò è carcere aufugit, & iterum captus, habitum, & tonsuram deferre inventus est, ad hoc, ut gaudeat privilegio clericali.

SUMMÆ.

1. *Clericus ut gaudeat privilegio clericali, sufficit probare, quod tempore capturæ erat in habitu, & tonsura.*
2. *Ultima derogant prioribus, & ultima mora nocet.*
3. *Qualis quis invenitur, talis judicatur, & talis præsumitur, qualis habitu reperitur.*
4. *Superveniens privilegium, dignitas, & jus liberat ab onere antea injuncto, solvit vinculum præcedentis obligationis, adjuvat, & excusat, pendente lite; quinimo, & ordines adepti post commissum delictum, patrocinantur delinquenti.*

5. *Fuga è carcere licet delictum sit, tamen, quia prohibitum, & puniatur, licitum est è carcere aufugere.*
6. *Laicus captus, postea fugiens factus clericus, vel ad Ecclesiam confugiens, & privilegio clericali, & immunitate Ecclesiæ gaudet.*
7. *Captus primo in habitu, & tonsura, postea fugiens, iterum secundò captus sine habitu, & tonsura clericali, ratione primæ capturæ privilegio non gaudet.*
8. *Capto sine habitu, & tonsura, postea fugienti iterum capto in habitu, & tonsura, suffragari non debet ordinis prærogativa, & tempus primæ capturæ attenditur.*
   Clericus in minoribus, qui habitum & tonsuram reassumpsit, tunc demum privilegio Ordinis gaudebit, si antea non sit præventus à judice sæculari, qui tamen personaliter talem clericum punire non poterit: licet bene aliter judicare.
9. *Quando clerici in minoribus gaudeant privilegio clericali. remissivè.*

QUòd autem primæ capturæ tempus non sit inspiciendum, sed secundæ, & ita quòd Ordinis privilegium huic capto patrocinari debeat, faciunt sequentia.

1 Primò, quia Ord. *lib. 2. tit. 1. §. Os clerigos. verſic. Eo que fizer artigos de clerigo ſolteiro.* disponit, quòd sufficiat probare, quòd captutæ tempore, erat captus in habitu, & tonsura, nec distinguit inter primæ, aut secundæ, aut tertiæ capturæ tempus.

2 Secunda ratio est, quia hic fuit constitutus in sua libertate, arg. text. *in l. plerique, ibi, si non multo tempore. D. de ritu nuptiarum. & in l. vir uxori, alias, vir mulieri D. de donat. inter vir, & uxor.*

Tertia ratio est, quia ultima derogant prioribus, in omni materia, arg. *l. pacta novissima.* ubi latè Jaſ. *C. de pact.* Specul. *tit. de accusat. §. 1. col. 2.* & inde etiam dicimus, quòd ultima mora est attendenda, *l. illud. D. de periculo. & commod. rei vend.*

3 Quarta ratio sit, ex eo quod dicitur: quòd ubi te invenero, ibi te judicabo, id est, in eo statu, quo te invenero, ita te judicabo, *l. item apud Labeonem, § si quis virgines. D. de injuriis.* ubi talis quis præsumitur, qualis habitu reperitur.

4 Quinta ratio sit, quia supervenicus privilegium liberat quem à priore onere, quod incumbebat, *l. Hadonem. §. si autem quis tutor. & l. jurisperitos. D. de excusat. tutorum.* Item sacerdotium superveniens tollit munus publicum antea injunctum, *l. prator. circa principium.* & ibi notata, *D. de vacat. & excusat. munerum* Item superveniens dignitas solvit vinculum obligationis præcedentis, etiam voluntariè contractæ, *l. interdum. D. de oper. libert.* Item clericatus superveniens facit quem eximi à foro sæculari, secundùm Joann. Andr. *in cap. 1. de obligat. ad ration.* Speculator. *in titul. de reo. verſic. ſed quid ſi pendente, & verſic. ſequenti.* Item dignitas, & jus superveniens, etiam lite pendente adjuvat, & excusat, Bart. *in l. ſi rem alienam §. fin. D. de pignoraticia action.* item facit Ordin. *lib. 2. tit. 1. §. E fendo algũ.* ubi dicitur; quod ordines valent illi, qui eos sit adeptus post delictum commissum, licet etiam postquam semel de eo cœpit accusari, & ita tenet Oldrad. *conſil. 4. incipit, quod laicus delinquens.* & fortius dicit Oldrad. quod quis etiam tunc potest gaudere clericali privilegio, cùm sit accusatus, imo à judicio sæculari condemnatus. Unde planè videtur dicendum ita in casu proposito, quòd huic capto suffragari debeat ordinis prærogativa, ut quia sit secundæ capturæ tempus attendendum, non primæ, & ita fuit bis, aut ter judicatum in senatu supplicationis.

Nec obstat, quòd ex contrario allegatur, quòd 5
scilicet huic capto non debeat patrocinari sua malitia, nec ex fuga, quæ delictum est, debet commodum reportare, *cap. intelleximus, de judiciis, cap. ſedet, de reſcript. cum ſimilibus.* Quoniam respondeo, quod fugere, est se defendere, & cuilibet est permissa sui defensio, *l. ut vim. D. de juſtit. & jure*; unde licitum est unicuique à carcere fugere, ut se defendat, & quamvis fuga puniatur tamquam delictum, ab ordinatione regia *libro 5. tit. 36. §. 4.* non ideo facit, quod fuga per se delictum sit, sed tantum, quia prohibita, quinimo inconveniens est, ut hic ex fuga puniatur, ceterùm juvetur ex sua diligentia, & honesta cura, qua postea curavit, & fecit, ut in decenti habitu incederet, scilicet in habitu, & tonsura clericali; nec enim ex eo debet quis puniri, quod jussiè facit, & quod jure tenetur facere; tenetur autem habitum, & tonsuram deferre clericalem, *cap. Clerici, & cap. Clericus, de vita, & honeſtate clericorum, cap. Joannes, de Cleric. conjugatis, cap. 1. eod. tit. lib. 6.*

Præterea demus, quòd is purè laicus esset, cùm 6
captus primò fuit: postea fugit, & clericus factus est: quis dubitet, hunc privilegio gaudere clericali? nemo sanè, & ita probat Oldrad. *ubi ſuprà*, ergo tantumdem dici debet in casu nostro, ubi captus fuit repertus in laicali habitu, postea fugit, & captus est in clericali; profectò non dubium est, quin ipsi sit clericale profuturum privilegium. Rursus si is laicus sit captus, & fugiens postea è carcere ad Ecclesiam confugiat, gaudebit utique Ecclesiæ immunitate: ergo ita gaudebit clericali privilegio is, qui primò, ut laicus deprehensus, postea ut clericus captus est, & inventus in habitu, & tonsura debita, ita argumentatur Oldrad. *in d. conſ. 4.*

Postremò facit, quod si verum esset, quod tem- 7
pus primæ capturæ inspici deberet; sequeretur, si aliquis primò fuit captus in habitu, & tonsura, & postea è carcere fugiens, iterum & secundò captus est, sine habitu, & tonsura clericali, quòd is ratione primæ capturæ remittendus esset ad judicium Ecclesiasticum, quo tamen jure numquam utimur: neque quisquam est, qui non videat, hoc quàm sit absurdum, si observaretur: quare cùm hoc casu non sit remittendus ad Ecclesiam, quia habetur ratio secundæ capturæ, bene sequitur, quòd ita sit dicendum, in nostro casu, ut habita ratione secundæ capturæ, non primæ, ad Ecclesiasticum remittatur judicium, contrariorum enim eadem est disciplina, & idem debet operari oppositum, in opposito, quod propositum, in proposito. *cum antè. inſtit. de contrahen. emptione. cum multis adductis* per Dinum, *in reg. qui ſentit. de reg. jur. lib. 6.*

Sed contrarium servatur, & ita judicavit sæpe se- 8
natus, pro qua parte videtur text. *in cap. ex parte de privilegiis, & in cap. ex parte, de clericis conjug.* vide tamen

men Imol. *in cap. cum Joannes, de clericis conjugat. num. 17. versic. potest dicere.* ubi concludit, quòd clericus in minoribus, qui habitum, & tonsuram reassumpsit clericalem, tunc demum privilegio gaudebit ordinis, si antea non præventus esset à judice sæculari, puta quia sine habitu, & tonsura ab eo fuit captus, quia tunc, si reassumat postea talem habitum & tonsuram, non prodest illi, quominus teneatur coram sæculari respondere, quamvis idem Imol. ibidem sentiat, hoc casu personaliter non posse talem clericum puniri à sæculari, licet benè aliter judicare, quod etiam tenet Aufrer. *de potestate sæcularis. regul. 1. num. 19. fol. 11. vol. 4.*

9 Quando autem clerici in minoribus gaudeant privilegio clericali, vide Trident. *sess. 23. cap. 6 sub decreto de reformatione.*

DECISIO LIX.

Quòd supplicatio de gravamine æquiparetur appellationi ab interlocutoria, quæ de jure canonico permittitur: & an, & quando judex à quo possit gravamen, aut attentata revocare?

SUMMÆ.

1. *Appellatio ab interlocutoria, quæ jure canonico permittitur, jurisdictionem judicis à quo regulariter non suspendit, & innovata valent, nisi per judicem superiorem revocentur.*
2. *Supplicatio per viam gravaminis, quod nos æquiparatur appellationi ab interlocutoria: secus si per petitionem gravamen interponatur à judicibus loci, in quo est senatus.*
3. *Judex à quo potest interlocutoriam, seu gravamen revocare de jure communi, intra quatuor menses, & de jure nostro intra decem dies citata parte.*
4. *Appellatione pendente à sententia diffinitiva, attentatum, vel innovatum à judice a quo, vel à parte, vel à tertio, per judicem ad quem revocatur.*
5. *Si turbetur possessio appellantis, vel fructus rei possessi, super quo contenditur, dissipentur, potest judex a quo se intromittere.*
6. *Utrùm appellans petens gravaminis revocationem, vel aliquid aliud coram judice à quo vel coram alio, quàm judice appellationis, videatur appellationi renuntiare?*
7. *Appellans, qui litigat, vel petit aliquid tangens causam principalem, ante sententia injustitiam coram judice à quo vel coram alio quocumque inferiori, appellationi videtur renuntiare.*
8. *Appellans litigans super gravamine illi facto, vel super innovatis coram judice à quo, appellationi renuntiare non censetur.*
9. *Terminus intra quem gravamina præsentari debeant, remissivè.*

1 APpellatione interposita ab interlocutoria, (quod licet de jure canonico) vel à gravamine, quòd tantumdem est, & nos appellamus, *aggravar por instromento, ou petição*, suspensa sit judicis à quo jurisdictio, quoad hoc, ne possit tamquam judex appellantem compellere, ut coram se respondeat, nisi ad audiendam revocationem, *cap. si à judice. de appellationibus lib. 6.* quæ debet fieri citata parte, quæ appellavit, ut ibi. Sed ipse judex à quo potest interim ad ulteriora procedere; *cap. non solum. §. 1. eod. tit. lib. 6.* & innovata valebunt, nisi per judicem appellationis causa cognita revocentur, vel priùs judicem à quo inhibeat, ne ulteriùs procedat, ut ibidem, & in his duobus casibus illa est differentia, quia in primo non fit revocatio, nisi causa appellationis sic vera, in secundo fit, etiamsi causa vera non sit, ut ex *d. §. 1.* in fine colligitur.

2 Et quod talis judex à quo nondum inhibitus, possit interim ad ulteriora procedere: & quòd judex appellationis possit ex causa ejusmodi innovata revocare ultra, *d. c. non solum*, est text. *in c. significasti. c. significantibus, de appellationibus, c. dilectus in fin. eod. tit. cap. 1. de dilat.* & passim in jure canonico; & hoc jure utimur, cùm per viam gravaminis supplicatur, ex Ordinatione *lib. 3. tit. 59. §. 3.* quia tamen §. non procedit, quando per petitionem gravamen interponitur à judicibus loci, in quo est senatus, inne enim suspensa manet jurisdictio judicis: & sic servat stylus.

3 Sed utrùm judex à quo possit gravamen suum, seu Interlocutoriam revocare? licet DD. se involvant, dic breviter, quòd potest, *l. quod jussit. D. de re jud.* intra quatuor menses, secundùm gloss. *ibi*, sed quo tempore, relinquit cogitandum Perusinus *in d. cap. si a judice, numer. 8. col. fin. de appellat. lib. 6.* sed secundùm jus nostrum intra decem dies tantummodo, Ord. *lib. 3. tit. 48. §. 2 & à sentença*, & ita debet accipi. *d. cap. si a judice*, & quæ ibi tractant DD. & *in cap. cum tencamur. de appellat.* ad quam revocationem faciendam à dicto judice à quo, debet pars citari, *ut in d. cap. si à judice.* per rationem Perus. *ibidem, num. 2.*

4 Si verò appellatur à sententia diffinitiva, quis potest revocare attentatum? Distingue, aut innovatur à judice à quo, aut à patre, vel à tertio; in primo casu revocatur per judicem ad quem, *d. cap. non solum. & cap. sollicitudinem. de appellat.* ut per Duenh. *reg. 42.*

5 In secundo casu judex Item appellationis, non autem judex à quo, ut per glossam *in d. cap. non solum.* fallit primò, nisi turbetur possessio appellantis *cap. cum teneamur.* ubi Abb. *num. 5. de appellat.* fallit secundò, nisi fructus rei possessi, super quo contenditur, ab aliquo litigatorum, appellatione pendente, dissipentur, *cap. fin.* ubi Abb. *net. 3. de sequest. possess. & fruct.* & est ad hoc Ord. *lib. 3. tit. 58 §. 1. & 2.* In his enim casibus potest se intromittere judex à quo: nec per hoc appellans renuntiat appellationi, ut suprà diximus.

6 Solet etiam dubitari, si appellans petat horum aliquid, vel aliter gravaminis revocationem, coram judice à quo, vel coram alio, quàm judice appellationis, an censeatur appellationi renuntiare? & distinguitur, aut per viam simplicis querelæ sive informationis factæ illi, non ut judici; aut verò per actum contrarium suspensioni, jurisdictionis suspensæ per appellationes, qui non potest explicari à judice,

judice, nisi ex vi suæ jurisdictionis; in primo casu pone exempla: si post appellationem appellans coram judice à quo producit suam appellationem, vel ostendit suam sententiam fuisse injustam, ut ideò ab executione recedat, vel aliter vult gravamen docere, ut illud revocet, tunc enim videtur appellans per hoc ab appellatione recedere, ex Rot. probata per Perus. *in d. cap. si a judice, post glossam ibi, de appell. in 6.* in secundo casu videtur renuntiare appellationi secundùm Perus. *ibi.*

7 Sed, & melius distingue, aut appellans, coram judice à quo appellavit, litigat, vel perit aliquid quod tangat causam principalem, aut sententiæ injustitiam, quod tunc videtur renuntiare appellationi, glos. *verb. teneretur. d. cap. si a judice: per text. in cap. grauum, de officio delegati, & c. cum venissent, de testibus*, & idem etit, si de hoc litigetur, coram inferiore judice appellationis, ad quem inferiorem posset ipse si vellet provocare. *c. sollicitudinem, de appellat.* Amplia, etiamsi hoc casu protestaretur nolle appellationi renuntiare, per text. *in dict. cap. sollicitudinem* Limita dupliciter per Perus. *in d. cap. cum teneamur, col. 2. verb. Adde prime, & vers. secunde addetur*, ubi omnino vide.

8 Aut verò appellans litigat super gravamine illi facto, aut super innovatis, pendente tali appellatione, tunc enim potest agere coram judice à quo super revocatione, nec per hoc censetur renuntiare appellationi de gravamine, est text. *in cap. si a judice de innovat.* text. *in dict. c. cum teneamur*, & est optima glossa, quæ id multifariè, & eleganter probat *in d. cap. si a judice, versic. teneretur.* quam sequitur Perusianus. *num. 5.* Decius. *num. 3. in dict. cap. cum teneamur.* & hæc distinctio videtur jure probabilior.

Amplia, sive sit appellatum ab interlocutoria, *d. cap. si a judice.* sive à definitiva. *d. cap. cum teneamur.*

9 De termino autem intra quem instrumenta graviminis præsentari debeant, vide Ord. *lib. 3. tit. 59. §. ultimo.* Gamm. *decis. 13 a.*

DECISIO LX.

An judex & notarius simul quis esse possit, & acta scribere?

SUMMÆ.

1. *In actis contentiosa jurisdictionis, judex & notarius simul quis esse non potest: potest tamen in actis jurisdictionis voluntaria.*
2. *Judex potest scribere acta gesta coram se in causis modoce prajudicij.*
3. *Causa criminalis semper dicitur magna, & quantumcumque levis major est qualibet causa civilis.*
4. *De mandato summi Pontificis, Regis, aut Principis non recognoscentis superiorem, potest judex simul & notarius esse, & acta coram se scribere.*
   Notarij creantur a Principe. Ibidem.
5. *Intellectus ad cap. quoniam contra falsam, de probationibus.*

AN judex possit esse simul & notarius, & scribere acta gesta coram se? de facto agitatum vidi. Et de quæstione hac videndus est Accurt. *in l. jubemus §. fine.* ubi Bart. *num. 13.* Bald. *num. 3* Scilicet & Paul. Castr. *de sacrosanctis Ecclesiæ*, post Innocent. *in cap. cum a nobis, de restitutis.* latè Bart. *in l. si servus communis. D. de stipulat. servorum.* DD. *in cap. quoniam contra falsam, de probation.* Guid. *deuf. 564.*

Qui omnes concludunt, quòd in actis contentiosæ jurisdictionis non potest, qui est judex, simul esse notarius, & acta coram se gesta scribere: at in actis voluntariæ jurisdictionis potest, & ipsimet Doctores exempla ponunt. 1

Potest etiam scribere gesta coram se in causis modici præjudicij, & brevioribus: quæ autem istæ sint, vide per Jacob. Menoch. *de arbitrariis, lib. 1. casu 72.* 2

Illud autem notandum est, quòd causa criminalis semper magna dicitur, ita ut quantumeumque levis major ut qualibet causa civilis, notatur ad *l. servorum, D. de pœnis.* tradit Jacobus Menoch. *ubi supra, casu 464. num. 2.* quam distinctionem Ioperius positam tradi Bart. *in d. l. si, servus communis.* Guid. *d. decis. 564.* 3

Quando tamen summus Pontifex, Rex, aut Princeps non recognoscens superiorem, hoc jubet, & concedit judici, potest judex simul & notarius esse, & acta gesta coram se scribere: cessat enim tunc ratio à Doctoribus tradita; inquiunt enim, quòd ea ratione judex simul & notarius esse non potest, & acta coram se gesta scribere, quia talis judex habet publicam auctoritatem ad judicandum, non verò ad scribendum, ita Innocent. *in d. cap. cum a nobis.* DD. *ubi supra.* Si ergo summus Pontifex, Rex, seu Princeps non recognoscens superiorem, judici tribuat etiam auctoritatem ad scribendum, cessat prædicta ratio, & valebunt acta scripta per illum. Princeps namque notarios creat, Ord. *lib. 2. tit. 15. §. 8. c. 2. qua sint regalia.* Avend. *de exequend. mandat. lib. 2. cap. 1. num. 9.* & alibi latè, Deo dante, dicemus. 4

Nec obstat superius dictis text. qui in contrarium facere videtur *in d. cap. quoniam contra falsam, de probation.* loquitur enim in eo, quod regulariter fit, non enim judex potest, ut diximus, regulariter, id est secundum juris regulas i, e nec scribere acta coram se gesta, ac id facere de mandato summi Pontificis, Regis, aut Principis non cognoscentis superiorem, potest, juxta superius dicta: ea eorum namque mandato datur judicibus publica auctoritas, ad acta scribenda. Quod valde notandum est: vidimus enim concessam prædictam auctoritatem judicibus per Regem in hoc regno non semel in inquisitionibus faciendis, quas, devassas, vocamus. 5

DECISIO LXI.

An Rex tamquam magister, seu gubernator, & perpetuus administrator Ordinum militarium possit committere causam terminandam simul, & super possessorio, & super proprietate?

SUMMÆ.

1. *Summus Pontifex, & Rex possunt statuere contra jus canonicum, & civile.*

2. *Et*

2. *Et si id faciunt motu proprio, præsumitur, quòd intervenit justa causa.*
3. *Agere prius de possessorio, quàm de petitorio, est ordo à jure canonico, & civili datus.*
4. *Princeps potest committere, ut causa judicetur super possessorio, & petitorio, licet possessorium fuerit priùs intentatum, & partibus etiam renuentibus.*
5. *Fieri autem posse de consensu partium nulli dubium est.*
   Commissa aliqua causa, utraque, & possessionis, & proprietatis commissa censetur. Ibid.
6. *Rex tamquam magister ordinum militarium non potest facere, quod judicetur super possessorio, & petitorio simul, partibus renuentibus.*
   Magister ordinum militarium, est tamquam quilibet prælatus. Ibidem.
   Inferiores non possunt statuere contra legem superioris. Ibidem.
   De jure canonico statutum est, ut prius de possessione agatur, & postea de proprietate. Ibid.
   Summus Pontifex potest statuere contra jus positivum. Ibid.
7. *Prælati inferiores à Papa non possunt statuere contra jus.*
8. *Quod quemadmodum intelligendum sit, declaratur.*
9. *Resolutio quæstionis.*

1 HAnc quæstionem vidi in facto agitatam; & quòd summus Pontifex, & Rex id possit tamquam Rex facere, probatur, quia summus Pontifex, & Rex possunt contra jus canonicum, & civile rescribere, & statuere, notatur ad *l. princeps, D. de legibus, l. digna vox. C. eod.* tradit latissimè Jas. *in l. fin. C. de constitut. principum* Bald. *in cap. super, num. 1. de causa possessionis, & proprietatis.*

2 Et quando id faciunt motu proprio, præsumitur, quòd intervenit justa causa. Glos. *in l. relegatis in fin. D. de pœnis*, quæ communis est, ex traditis per Mynsingerum *lib. 5. observationum, observatione 8. numer. 3.*

3 Agere namque priùs de possessorio, quàm de petitorio, est ordo à jure canonico, & civili datus, *cap. super eo de ordine cognit. text. in l. si de vi. D. de judiciis l. ordinarij. C. de rei vendicat.* Cùm ergo huic jure canonico, & civili, summus Pontifex, & Rex possit derogare, hoc sequitur, quòd poterunt etiam statuere, ut causa possessorij, & petitorij simul tractetur, & decidatur, idque faciendo justè fecisse præsumendum est, ex superiùs dictis.

4 Et ita, quòd Princeps possit committere, ut causa judicetur super possessorio, & petitorio, licet possessorium fuerit priùs intentatum, & partibus etiam renuentibus, tenet Alex. *cons. 54 n. 3. l. 5.* Gram. *dec. 15. num. 1.* Capic. *dec. 69. nu. 13. dec. Pedemon. in novis. 15. per totam.* Menoch. *de recuper. remedio. nu. 300. & remed 15. n. 372.* DD. *ad l. naturaliter, in §. nihil commune.* ubi Reip. *D. de acquirend. possess.*

5 De consensu autem partium id posse fieri nulli dubium est, text. *in cap. 1.* ubi scribentes de causa possessionis, & proprietatis, & vide in materia text. *in c. 1. de sequest. possess. & fruct.* ex quo colligunt DD. quòd commissa aliqua causa, utraque, & possessionis, & proprietatis commissa censetur.

Si verò Rex tamquam magister Ordinum militarium id vult facere, non utique potest, partibus reuentibus, quia magister Ordinum militarium est tamquam Prælatus quilibet, inferior tamen à Papa. Navar. *in Apologia de redditibus Ecclesiasticis, quæst. 1. monito 56. num. 8.* Inferiores autem non possunt statuere contra legem superioris, *c. cum inferior. de majoritate, & obedient. Clementina. ne Romani. in principio de electione.* Cùm autem de jure canonico statutum sit, ut priùs de possessione agatur, & postea de proprietate, *cap. super. de ordin. cognition. cap. in litteris. de restitutione spoliatorum*, & diximus suprà: bene sequitur, quòd inferior à Papa non potest huic juri derogare, sed solus summus Pontifex id poterit facere, qui contra jus positivum statuere potest *cap proposuit.* ubi DD. *de concessione præb.* 6

Quòd autem Prælati inferiores à Papa non possint contra jus statuere, tenet Jason. *in l. omnes populi. 1. lectur. num. 30. D. de justitia, & jure*, & est glos. singularis, *in cap. ultim. verb. possit, per totam, de hæreticis. lib. 6.* quam dicit notabilem Abb. *in cap. dilecto. notab 4. de præbend.* 7

Et quamvis aliqui Doctores teneant, quòd Episcopi possint statuere contra jura, quando datur justa causa, & necessaria, ut eum Bald. & aliis resolvit Jas. *ubi suprà.* Covarr. *de sponsalib. 2. part. c. 6. numer. 11. in fin.* Id tamen intelligendum est, quando talis causa nova est, & verosimiliter per Papam non cogitata, ut docet Abb. *in cap. ai si clerici. §. de adulteriis. num. 9. vers. prædicta limitatio. de judiciis.* 8

Concluſum fuit, quòd magister Ordinum militarium; non possit, partibus renuentibus, statuere, quòd judicetur de possessione, & proprietate simul, anno 1598. mense Septembr. 9

DECISIO LXII.

Si in instrumento sit apposita clausula, ne debitor audiatur excipiens, antequam summam debitam deponat; & actor certam quantitatem petat, aut quod ex calculo deberi constiterit: Utrùm debitor ita conventus possit calculi rationem eligere, & absque depositò debeat audiri?

SUMMÆ.

1. *In alternativis electio est debitoris; & ob id ille à quo alternativè petitur, summam, quam debet, aut quod debere constiterit ex calculo, non tenetur deponere, ex clausula scripturæ, si eligas calculi rationem.*
2. *Contrarium determinatum fuit in præsenti decisione, quia per alternativam non censetur actor recedere a clausula depositi.*
3. *Libellus alternativus esse non potest regulariter.*
   Verba libelli ambigua in favorem libellantis sunt interpretanda. Ibidem.
   Declaratur sensus verborum libelli alternativi in casu præsentis decisionis. Ibidem.
4. *Quando libellus alternativus esse non potest, actor eligit ex alternativa, & libellum ad certa summæ petitionem adaptare potest.*

Qui

Qui quod superfluum est, & jure improbatum detrahit, mutare non videtur. Ibidem.

5. *Alternativa posita in libello, in casu præsentis decisionis, quatenus calculum respicit, non requirit necessario calculum, ante finitam causam.*
6. *Instrumentum, in quo quis promittit certam summam, nisi aliter ex calculo appareat, liquidum est, & executionem meretur.*
7. *Calculi adjectio non facit contractum conditionalem, nec incertum.*
8. *Resolutio quæstionis.*

QUidam actionem alternativè ptopoſuit, dixit enim reum ſibi certam pecuniæ ſummam debere, aut quòd collatis, atque diſpunctis rationibus debere conſtitiſſet.

1 Et ideo cùm alternativa ſit in debitoris electione. *reg. in alternativis, de reg jur. lib. 6.* videbatur quòd potuiſſet reus calculi rationem eligere, & ita non debere deponere.

2 At contrarium viſum fuit, quia non videbatur ea fuiſſe agentis intentio, ut ex illis actionis verbis intelligatur voluiſſe à depoſiti clauſula in inſtrumento locationis poſita diſcedere.

3 Tum quia libellus alternativus eſſe non poteſt regulariter, *l. prætor edixit, §. quod autem, D. de injuriis.* Tum quia verba libelli ambigua in favorem libellantis ſunt interpretanda, juxta textum, & ibi notata *in l. ſi quis intentione, D. de judiciis*, & ea verba illum ſenſum habere videntur, ut certa ſumma ſimpliciter petita ſit, & amplius ſi quid deberi ex calculo conſtiterit, idque interpretando in favorem agentis.

4 Tertiò, quia cùm libellus nequeat eſſe alternativus, potuit actor ex alternativa eligere, & libellum ad certæ ſummæ petitionem adaptare, tunc enim mutare non videtur, dum quod ſuperfluum eſt & jure improbatum, detrahit.

5 Quartò, quia pars illa alternativæ, quæ calculum reſpicit, non requirit neceſſario calculum, ſed periodo eſt, ac ſi dicat, quòd poſt diſcuſſam cauſam, & inito calculo, deberi conſtiterit, hoc ipſum petitur, ſed per hoc non tollitur, quin cauſa diſcutiatur; quòd ſi diſcutienda eſt, certè clauſula depoſiti adimpleri debet.

6 Sicut & dicitur de inſtrumento, In quo quis promittit certam ſummam, niſi aliter ex calculi ratione apparcat, quod cenſetur liquidum, & meretur executionem, etiam antequam ratio calculetur, ut notat eleganter Socin. *in l. quibus diebus, §. quidam Titio. D. de condit. & demonſtrat. & in l. pecuniam, D. ſi cert. petat.* ubi ſequitur Dec. *volum. 2. verſ. quarto nota.*

7 Nam ea calculi adjectio non facit contractum conditionalem, nec de liquido, aut certo, facit non liquidum, aut incertum: ſic igitur in præſenti non deſinit eſſe certa petitio per calculi rationem adjectam, nec ejuſmodi poſtulatio ſtatim deſiderat neceſſariò rationes diſtrahi, ante omnem cauſæ exa-
8 minationem. Et pronuntiatum fuit, quòd clauſula depoſiti ſervaretur, 22. die Decembris, anno 1577.

DECISIO LXIII.

Jus tertij, an liceat illud allegare?

SUMMÆ.

1. *Jus tertij non licet allegare, nec de eo opponere.*
2. *Fallit hoc, quando tale jus eſt excluſivum juris agentis.*
3. *Quando is qui allegat jus habet a tertio, poteſt de jure tertij excipere.*
4. *Quando de jure actoris non conſtat, non eſt opus, ut de jure rei quæratur.*
5. *Jus tertij poteſt allegari, quando nullitas actus ipſo jure inducitur.*

Poſſeſſor poteſt opponere contra emphyteutam, quod finita ſunt generationes, & res non ad illum, ſed ad directum dominum pertinet. Ibidem.

6. *Quando voluntas tertij requiritur ad nullitatem actus, de jure tertij opponi non poteſt.*

Contra donationem non poteſt opponi de ſupervenientia liberorum: & ſi pater donationem non revocavit, nec ejus hæredes, nec alius eam revocare poteſt. Ibid.

Contra teſtamentum ob filij prætentionem nullum, alius de nullitate excipere non poteſt. Ibid.

Contra emphyteutam inſidentem in commiſſum alius opponere non poteſt. Ibid.

Contra alienationem factam a minore ſine decreto, alius excipere non poteſt. Ibid.

FRequenter in ſenatu dubitari ſolet, quando locum habeat hæc regula, ob id de ea agemus, quæ ſic habet: Jus tertij non licet allegare, nec de eo opponere, *l. loci corpus, §. competit, D. ſi ſervitus vendic. l. ſi alienam, ubi gloſſ. multa jura allegat, D. ſoluto matrimon.* Jaſon. *in l. undecimi §. ſed ſi nummi. D. de condict. indebit.* Alexand. *conſ. 8. volum. 7.* 1

Fallit niſi talc jus ſit excluſivum juris agentis, Bart. *in l. 2. D. de except. rei jud.* Florian. *d. loco. §. competit.* Paol. *conſ. 367. num. 2. lib. 1.* 2

Item fallit, quando is qui allegat, habet tale jus à tertio, ut pet Dec. *conſ. 247. in fin.* & vide Joan. Ferrarienſ. *in ſua pract. in forma libelli negat, verſ. expectat. col. 2.* qui optimè diſtinguit, quando liceat de jure tertij excipere. 3

Et dicit Alexand. *in l. ſi alienam, col. 3. in fin. D. ſoluto matrimonio per l. finalem. C. de rei vindicat. l. eum ſervum, C. de ſervis fugitivis.* ubi Paul. quòd poteſt quis opponere contra actorem, dicendo; obſtat tibi, quòd res, quam petis, ad te non pertinet, ſed ad alium. Et hinc eſt, quòd, ubi non conſtat de jure actoris, non eſt opus, ut quæratur de jure rei, ut eſt exſus, & ibi notant omnes, *d. l. fin. C. de rei vendicatione.* 4

Adde & iis diſtinctionem hanc, quòd aut non expectatur voluntas tertij, ut actus pereat, & infirmetur, ſed ipſo jure inducitur nullitas; & tunc tale jus tertij poteſt allegari, quia jam efficaciter eſt excluſivũ juris agentis, ſecundũ Bart. *d. l. fin. C. de rei vendicat. & l. 2. n. 1. De except rei jud.* Spec. *tit. de locato, verſ. ſi emphyteuta cadat.* ubi eſt additio Bald. ſingularis, quæ idem dicit, ubi poſſeſſor conventus excipit contra emphyteutam, quòd finitæ ſint generationes, 5

&

& non ad illum, sed ad directum dominum pertineat, & huc tendit Dec. *d. cons.* 247.

6 Aut verò expectatur voluntas tertij ad nullitatem actus, & tunc quis non potest opponere de jure talis tertij, ita Bald. *l. cum servum, num.* 1. *C. de furt.* Puta si contra donatarium opponatur de supervenientia liberorum, quia si pater nondum donationem revocavit, nec heredes ejus, nec alius potest revocare, ita Baldus *l.* 1. *num.* 18. *C. de inofficios. donation.* Idem si agatur ex testamento inofficioso ob filij præteritionem, quia interim, donec ipse præteritus dicat nullum, alius de nullitate ista excipere non poterit, quia tertius hoc non potest allegare, ut notant DD. *in l. filie preterite D. de injusto rupto. & l. maximum vitium, §. sancimus. C. de liber. preteritis.* Ita Bart. *d. l.* 2. Bald. & Salicet. *d. l. cum servum.* Idem ubi excipitur, quòd emphyteuta incidit in commissum, quia expectatur declaratoria voluntas directi domini, secundum Bald. *ubi supra.* Idem in alienatione facta à minore fine decreto, quia expectatur, quoad ipse minor petat se restitui, & contractum rescindi, interim verò alius id non potest allegare, ex Jas. *l. ex hoc jure n.* 63. *in* 11. *effectu, D. de justitia & jur.* Vide tamen latè doctissimum Barbolam *in l. si alienam. num.* 55. *cum sequentibus, D. soluto matrim.* & fratrem meum Gondicalum Mendez de Vazconcellos *in suis quæstionibus, lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 11.

DECISIO LXIV.

An Consiliarij Regis recusari possint tamquam suspecti?

SUMMÆ.

1. *Quæstio pro utraque parte disputatur.*
2. *Quilibet potest recusari: nisi excipiatur à regula.*
3. *Consiliarij Regis possunt recusari, quinimo & totum consilium, quando aliter per Principem non est provisum.*
4. *In casibus in quibus senatores palatij exercent jurisdictionem voluntariam, recusari non debent; tametsi contrarium fuit judicatum.*
5. *Extravagantes, stylus, & consuetudo regni, senatores palatij recusari posse, admittunt.*
6. *Cancellarius maximus, & alij Cancellarij recusari possunt, in casibus in quibus judices sunt: secus in expediendis chartis, seu sententijs, ut transeant per Cancellariam, & sic fuit decretum.*
7. *Senatores non poterant se eximere à judicandi munere, nisi fuerint recusati: postea tamen lege emissa fuit statutum, ut possint jurejurando se eximere.*
8. *Inquisitores Apostolici recusari possunt tamquam suspecti.*

De materia Consiliariorum Principum vide remissivè citatos.

MAximum dubium extitit in facto: an Consiliarij Regis, senatores nempe palatij, recusari possint tamquam suspecti.

1 Et videbatur, quòd non: primò, quia hi non exercent actus jurisdictionis contentiosæ, sed voluntariæ, & supplicationes de gratia expediunt, in quibus non potest admitti recusatio. Secundò, quia nulla lex est, quæ directè disponit illos posse recusari, sed solùm enuntiativè; lex enim novissima recusationum in principio, circa cautionem deponendam in recusationibus faciendis personis ibi numeratis, enumerat senatores palatij: sumendum autem argumentum non est à verbis enuntiativis ad inducendam legis dispositionem, notatur *ad Clement.* 1. *de probat.*

Pro contraria parte facit Extravagans regni. *p.* 1. *tit.* 1. *l.* 1. *§.* 7. ubi inquit, quòd Cancellarius maximus est judex recusationum officialium omnium in illa lege contentorum, in quibus enumerantur senatores palatij, *& in §.* 2. *illius legis.* ergo recusari possunt. Secundò & facit Extravag. *p.* 1. *tit.* 3. *l.* 3. ubi sunt hæc verba, *E que o Chanceller mor conbeceſſe femente dos ſoſprições que foſſem peſtas aos vedores da fazenda, & deſembargadores della, & deſembargadores do paço, &c.* Igitur dicendum est, quòd possunt recusari. 2

Tertiò quia regula est, omnes posse recusari, & solùm ab hac regula excipitur Summus Pontifex, & Rex, seu Princeps non recognoscens superiorem, tradunt DD. *in c.* 1. *de judiciis* Abb. *in cap. querelam, de electione.* Dec. *in cap. postreme de appellationibus.*

Pro resolutione dicendum est, quòd consiliarij Regis possunt recusari, quando in contrarium per Regem, seu Principem non est provisum, ut multoties Rex proponit, imo & consilium ipsum recusari potest, quando principaliores de consilio suspecti sunt, Anton. de Butrio eleganter *in cap.* 1. *de judiciis*, qui distinguit inter causas consultivas, & decisivas, ut in illis recusari non possint, in istis verò sic: quem refert Laudensis *de officialibus dominorum, quæst.* 15. Roland. à Valle *consil.* 19. *libro* 3. Menoch. *de arbitrariis jud. caus. lib. ultimo.* 3

Si tamen Rex declarat causas, in quibus recusatio admitti tantùm debet, & illos limitat, extra illos recusatio admitti non potest, juxta regulam *l. in agris D. de acquirendo rerum dominio.*

Fateor tamen, quòd in omnibus casibus in quibus senatores palatij exercent jurisdictionem voluntariam, & non contentiosam, ut est expedire supplicationes omnes gratiæ, & Regi ad interrogata per consultationes respondere, & in similibus casibus, qui sunt de mera gratia, declarandum lege regia erat, illos recusari non posse, sed solùm in casibus contentiosæ jurisdictionis, in quibus ipsi judices sunt, qui multi accidere possunt. Tamen in proposito dubio, admissæ fuerunt recusationes, & judicatæ secundùm probationem datam. 4

Non obstat prius argumentum in contrarium: respondetur namque regulæ standum esse, quoad contrarium Rex non statuit.

Ad secundum respondetur, quòd Extravagantes illæ, & stylus, & antiqua consuetudo regni, quæ illas interpretata est, disponunt, ut senatores palatij recusari possint, & sic consuevit fieri, quod sufficit. *l. si de interpretatione. D. de legibus.* 5

Cancellarius autem maximus & alij Cancellarij senatus supplicationis, & Portucalensis, recusari possunt, in illis tantùm casibus, in quibus judices sunt: at in expediendis chartis, seu sententijs, ut transeant per cancellariam, non possunt recusari, quia non sunt judices, sed solùm 6

dubitatores, & dubia ab illis proposita, per alios senatores deciduntur, ut est *l.1. tit.nl.2.p.1. §.2.* Et sic decreverunt senatores palatij in recusatione quadam posita per Comitem de Monsanto Cancellario maximo, & meritissimo Simoni Gonçalucz Preto. Sic etiam bis decretum fuit in senatu supplicationis meo tempore, circa Cancellarium supplicationis.

7 Illud advertendum est, quòd etiamsi per legem reformationis, §. 15. statutum erat, ut senatores non se à judicandi munere excusarent, nisi recusati fuissent, præterquam in casibus in ea lege contentis: postea tamen lege emissa anno 1596. dispositum fuit, ut id possent facere, quando illis secundùm conscientiam suam visum fuisset, dummodo id juramento affirmarent, & sic non potest admitti talia recusatio, nisi per hæc verba (Jurejurando, *son sospeito*) & hæc regia provisio est *in libro 6. senatus. fol.* 237. circa quod vide elegantissima verba Auli Gellij, *noctium Atticarum lib.4. cap.2.*

8 An autem inquisitores Apostolici recusari possint? dic, quòd quamvis Archidiaconus, & Domin. *in cap. plerique, de officio Ordinarij, lib.6.* tenant quòd non, & eos sequatur Rip. *de peste tib.3. num.* 140. quos refert Roias *de hæreticis, num.435.* & alibi allegat singularem instructionem de Madrid. ann.1561. *cap.52.*

Tamen contrarium tenet Symanchas *de Catholicis institut. tit.17. num 50. & sequenti.* Refert Roias *ubi supra.* Bernard. Commensis *de hæret. verb. recusation. num. 1. & sequentib.* quos vide: & secundùm hanc ultimam sententiam practicari audio.

De materia autem consiliariorum Principum vide Anton. Revilium. *tractat. de justitia & injustitia lib.3 c.2.* Iserniam, *in cap.1. à num.8. hic finitur lex* Afflict. *lib.1. constit. rubr.45. à num.39. & l.7. tit.18. part.4.*

DECISIO LXV.

Charta securitatis utrùm proficiat ei, qui incarceratus pro uno crimine, ad aliud illam impetravit.

SUMMÆ.

1. *Incarceratus pro uno crimine, si ad aliud impetret chartam securationis, charta ei non proficit, si pars adversa contradicat.*
2. *Quod idem dicendum est, licet incarceratus de captura mentionem faciat.*
3. *Quando autem pars non contradicit, talis charta impetranti prodesse debet.*
4. *Idem videtur dicendum, si pars consentiat vel taceat, licet de captura mentio non fiat.*
5. *Si verò pars contradicat, charta non proficit impetranti.*
6. *Princeps in dubio beneficium non concedit in præjudicium tertij. Ibidem.*

Charta surreptitia, non expressa causa, quæ si expressa fuisset, difficiliorem redderet superiorem ad concedendum, non valet. Ibidem.

1 CHarta securitatis, quæ, *de segure*, dicitur, utrùm proficiat illi, qui in carcere detentus pro uno crimine, ob aliud, de quo timebat futuram accusationem, dictam chartam impetravit: excitata fuit quæstio in senatu cùm de facto contigit: & obtinuit, ut non proficeret, quia pars adversa contradicebat.

Sed distingue, aut fecit mentionem de captura, 2
aut non: primo casu, aut pars contradicit, aut non: si contradicit, videtur quòd dicta charta non prosit, quia istud est beneficium Principis, quod citra præjudicium tertij debet concedi: at si is virtute dictæ chartæ à captura eximeretur, fieret inde parti præjudicium, tum quia illi daretur durior adversarius, nempe liber à carcere, & vague, tum quia daretur reo causa fugiendi, & ita pars amitteret debitam sibi illatæ injuriæ satisfactionem.

Si verò non contradicit pars, tunc dicendum 3
videtur, quòd ei, qui illam impetravit, prodesse debet.

In secundo autem membro, quando non est facta 4
mentio capturæ, aut pars consentit, vel tacet, & videtur idem, quòd quando non contradicit.

Aut contradicit, & idem dicendum videtur, 5
quod supra diximus in altero casu primi membri: tum ex supradictis rationibus: tum etiam quia in dubio Princeps non concedit beneficium in præjudicium tertij, *l.1 Paragrapho merito. D. ne quid* 6
in loco publico: tum etiam, quia lex istas chartas concedit, ut delinquentes non absint, sed compareant se liberaturi in judicio, vel condemnationem debitam expectaturi. Satagit enim lex hominum nocentium condemnationem, vel innocentium absolutionem; quæ ratio cessat hic, ubi iste captus jam comparet, quia in carcere est: ergo cessare debet dictæ chartæ utilitas; tum etiam, quia talis charta est surreptitia, quia tacuit capturam, quæ, si exprimeretur, difficiliorem redderet superiorem ad concedendum, *capit. postulasti. de rescriptis.* Et per hæc fundamenta, ita pronuntiatum fuit.

DECISIO LXVI.

An in causa alimentorum admittatur appellatio.

SUMMÆ.

1. *Quando agitur de alimentis præteritis, regulariter appellatio admittitur.*
2. *Si verò de alimentis futuris agatur officie judicis, id est, propter inopiam agentis, appellatio non admittitur: secus si jure ordinario agatur.*
3. *Alij indistinctè tenent, quod a sententia lata super alimentis futuris, admittitur appellatio.*

Et quòd etiam, quando agitur officio judicis, super alimentis admittatur appellatio, multis ostenditur. Ibidem.

4. *In omnibus casibus, etiam requirentibus summariam cognitionem, appellatio regulariter locum est.*
5. *Regula illa, quòd super momentanea possessione non admittatur appellatio, limitatur multis modis, remissivè.*
6. *Verior videtur opinio, quòd sive agatur jure ordinario,*

naria,

narie, sive officio judicis, super alimentis futuris, admittatur appellatio.

7. *Appellatio super alimentis futuris non habebit effectum suspensivum, ubi is, qui petit alimenta, propter inopiam egit, secus si habeat unde se alat.*

8. *Ex quibus aliqua notabilia inferuntur.*

9. *Etiamsi victor habeat unde se alat, poterit sententiam interim exequi, non obstante appellatione, si fidejussorem praestet ad restituenda alimenta, casu, quo instantia appellationis succubuerit.*

Si tamen victor fidejussores non inveniat, tunc illa tantum alimonia, ad lites sumptus subministrabitur, quantum judex moderate arbitrio aestimaverit. Ibidem

10. *Conducunt ad Ordin. lib. 3. tit. 28. § 6. & eod. lib. tunl. 36. §. 2.*

1 IN hac quæstione distingui solet, an agatur de alimentis præteritis, an verò de futuris. In primo casu admittitur appellatio regulariter. Ita declarat Jas. *in l. de alimentis, n. 5. C. de transactionibus.* ubi dicit, hoc casu suspendi sententiam per appellationem, allegat Joan. Andr. *ad Specul. tit. de appell. § in quibus, vers. sed numquid.* Francisc. Arct. *cons.* 97.

2 In secundo autem casu, cùm agitur de alimentis futuris, solet distingui, quòd aut agitur jure ordinario, & per viam actionis, & tunc appellatur: aut agitur officio judicis, id est, propter inopiam agentis, ut exponit Bart. *in l. final. num. 1. D. de appellat. recip.* & tunc non appellatur regulariter. Ista fuit distinctio Alberici de Caleor antiquitus, quem refert Angel. *l. si judex infra allegata.* & postea Martin. de Fano, quem refert, & sequitur Speculat. *in titul. de appell. §. in quibus, num. 10. versic. sed numquid.* quem ibi sequitur Joan. Andr. *in addit. ibi, de utroque primum membrum placet, &c.* Bart. *in l. final. num. 1. D. de appellat. recip.* Angel. *in l. si judex D. de his, qui sunt sui, vel alieni jur.* & ratio distinctionis ea assignatur, quia ubi agitur officio judicis, requiritur summaria cognitio, & ideo non admittitur appellatio, argumento text. *in l. si judex. D. de his, qui sunt sui, &c. l. si quis à liberis, §. solent. D. de liberis agnoscendis, cap. ex parte, de accusat. cap. penult. & cap. fin. 17. quæst. ultima.* quæ jura citat Specul. *d. numero 10.* secus, ubi agitur actione ordinaria. Item, quia ubi alimenta petuntur, officio judicis, videtur judicium possessorium, & ideo non appellatur, *l. 1. C. si de momentanea possess. fuerit appellat.* secus, si jure actionis, quia tunc intentatur judicium petitorium, in quo admittitur appellatio, ita Angel. *ubi supra*, post Guilhelm. & Speculat. quos citat. Alij tenent, quòd distinctè non appellatur. Bart. *in l. mella de alimentis, & cibar. legatis.* Gigas *de pœnitentiis, quæ 95. n. 3.* & Socin. *regul. 24. fallentia. 20.* Affict. *decis. 152. num. 3.*

3 Alij verò indistinctè tenent, quòd à sententia super alimentis, etiam futuris lata, potest regulariter appellari, quod tenuit idem Speculat. *titul. de officio omnium jud. Paragraphe 1. versic. sed an in eisdem, numero 4.* & antea Robert. de Bobio Doctor antiquus, quem ibi refert Joann. Andr. *in addit.* Idem Joann. Andr. secutus Guilhelm. de Suzariis *in addit. ad Specul. titul. de appellat. Paragraphe in quibus, d. numero 10. vers. sed numquid, & addit. ad Bart.* eadem argumenta reassumens, *in l. mella. n. 5. D. de aliment. & cib. leg.* Bart. *tract. de aliment. num. 47.* & quia omnes conveniunt, ubi agitur jure actionis admittendam esse appellationem, ideo tantùm de ea specie agemus, ubi agitur officio judicis de alimentis futuris.

Et quòd tunc debeat admitti appellatio primò probat Spec. *d. n. 4. per l. placet, & 2. C. de sedaneis jud.* ubi dicitur, quòd à sententia ex omni causa prolata potest appellari, & ita non excludit causam alimentorum, quacumque via de illis agatur.

Secundò, quia nullo modo est prohibitum appellare, cùm officio judicis de alimentis agitur, ergo sufficit, ut censeatur permissum, argument. *l. illam, C. de collat. l. 3. D. de prævaricat. ad finem. cap. is qui. de sententia excommunicat. libr. 6. secus l. statuas D. de religios. & sumptib. funerum.* ita Guilhelm. de Suzar relatus à Joan. Andr. *ubi supra d. n. 4.* Itatur enim regulæ, dum exceptio non probatur.

Tertiò, quia non solùm in majoribus causis appellatio permittitur, *l. & in majoribus, C. de appellat.* sed etiam in minimis, *cap. de appellationibus, t 1. in ordine de appellat. eodem. tit.* Ergo sive hæc causa super alimentis futuris, quia possessoria, sit de minimis, sive quia petitoria, sit de majoribus, non prohibetur in ea appellatio, ita Guilhelmus, & Joannes Andr. *ubi supra.*

Quartò quia sententia lata super alimentis est definitiva, *l. si quis à liberis, Paragrapho si quis ex his. D. de liber. agnoscend.* ergo ab ea regulariter appellabitur, quia non reperitur prohibitum, ita sentit Bart. *in d. tract. de aliment. num. 47.*

Et mihi placet hæc pars, limitando, ut infra 4
dicam. Nec obstant opposita: non inquam primum, quia jura, quæ allegantur, non probant, quòd ubi requiritur summaria cognitio, non appellatur, immo in contrarium est regula, quòd in omnibus causis majoribus & minoribus, civilibus & criminalibus, regulariter licita est appellatio, ut probatur *en d. l. & in majoribus, C. de appellat. in l. non tantum, & in l. fin. Paragraphe jussus D. eod. & ita d. l. placet. C. de pedan. judic.* licet multipliciter regula limitetur per Socin. *reg. 24.* & Joan. Bern. *reg. 35.*

Nec etiam obstat secundum, *d. l. 1. C. si de momentanea possess. fuerit appell.* quia licet regulariter à sententia lata super momentanea possessione non liceat appellare per illam legem: tamen illa regula limitatur multis modis, ut per Soc. *reg. 18.* Joan. Bernard. *reg 36.* Duen. *reg. 44.* Nec sequitur, agitur officio judicis de alimentis futuris, ergo agitur de momentanea possessione, aut remedio possessorio: cum officium judicis possit intentari tam in petitorio, quàm in possessorio judicio. 5

Quare puto regulam constituendam, quòd in 6
causa alimentorum, etiam cùm de futuris agitur, sive officio judicis, sive jure actionis agatur, licita sit appellatio, & hoc videtur placuisse Joanni Andr. *in addition. ad Specul. de Paragrapho in quibus, numero 11.* secutus Guilhelm. de Suzar. & addit. ad Bart. *d. l. mella.*

Sed intellige, quòd appellatio ista, non habe- 7
bit effectum suspensivum, ubi is qui petit alimenta, propter inopiam egit, adeoque alimentis indigeat, ut sententiæ executio dilationem non patiatur, puta quia alendus, non habet omnino aliunde

unde se alat : nam tunc æquum est, ut illi interim præbeantur alimenta, secus si habeat unde se alat, ita notabiliter scripsit Joan. Andr. post Guilh. de Suzar. quem sequitur *in addition. ad Specul. de appellat. d. §. in quibus, n. 11. verf. sed numquid verb. alternm.* & idem probavit *add. ad Bart. d. l. molla. D. de aliment. & cib. legat.* allegant ad hoc text. *in l. si instituta. §. penult. D. de inofficioso testam. & l. filius, D. de jure deliberando.*

8 Ex quibus infertur primò, quòd si petens talia alimenta habeat alinude, unde se alat, quòd non fiet interim sententiæ pro eo latæ executio, sed tuspendetur per appellationem, quia tunc cessat illa necessitatis ratio, ob quam executio interim permittitur, & facit text. *in l. si quis à liberis, §. sed si filius, & §. solent, in fin. de liber. agnoscend.*

Infertur secundò, idem sensisse Bart. post Mart. de Fan. & Specul. *in d. l. fin. D. de appellat. recipiend. num. 5.* dum ait, ideo super his alimentis futuris, cùm agitur officio judicis, id est, propter luoplam, non admitti appellationem, quia talia dilationem non patiuntur, per jura quæ citant *in d. l. fin. l. 2. D. de feriis, & cap. quasfronte, de appellat.* & ideo apparet eos, qui in hac specie scripserunt appellationem non admittendam, melius locuturos fuisse, si dixissent, appellationem admittendam, sed executionem sententiæ non suspendendam; quia scilicet præstatio alimentorum indigenti facienda, dilatiouem non patitur, juxta illud (Venter non dat inducias) quod planè sentit Angel. *in d. l. si judex*, licet non satis se expedierit, & expressim tenuit Jas. *in l. de alimentis n. 5. C. de transactionibus.*

Infertur tertiò; meliùs locutum fuisse Angel. licet sub dubio *in d. l. si judex*, dum ait, quòd licet, quando alimenta petuntur, jure actionis possit appellari, tamen fortè interim sententia executioni mandabitur, & quamvis ad hoc dicat se non habere legem expressam, tamen rationem dictare, ne alendus interim fame pereat.

Infertur quartò, lapsos eos fuisse, qui indistinctè dixerunt, in causa alimentorum futurorum non admittendam appellationem, nisi intelligamus, vel executionem interim non debere suspendi, vel id probasse, ubi notoriè constaret, quod alendus nihil aliunde habeat, unde se possit interim alere.

Infertur quintò, quòd si is, qui petit alimenta, & obtinet sententiam, habeat unde se alat, non poterit illam interim exequi, sed suspendetur executio, appellatione pendente, ex mente Guilhelm. & Joan. Andr. & aliorum, qui eos sequuntur.

9 Quod tamen intelligendum est, nisi victor præstet fidejussiouem, quòd restituet tantum, quantum pro alimentis interim perceperit, si in instantia appellationis succubuerit. Ita planè sentit Angel. *ubi suprà*, dum ait, quòd in præstatione horum alimentorum, servabitur modus, qui servatur in supplicatione, *Authent. quæ supplicatio. C. de precibus imperat. offer.* & in petita restitutione, *in cap. suscitata. de in integrum restitut.* & satis sensit Bart. *in tractat. de aliment.* dum allegat *l. si quando, quo est l. fin. C. de ord. cognit.* & antea Specul. *in d. §. in quibus, numero 11. verf. sed numquid*, dum ait, quòd ubi fuerit actum officio judicis, non admittetur appellatio, nisi diceretur judex modum excessisse, quo casu, inquit, alimenta iterum præstabuntur, per jura quæ citat *in l. si instituta Paragraphe penult. D. de inofficios. testam. & l. si neget. D. de liber. agnoscend.* & ita bene significat, quòd tunc admittetur appellatio, sed si fiat executio præstita fidejussione, & condemnatus obtineat in causa appellationis, actor illi percepta interim alimenta restituet, quod & Bart. placuisse videtur *in d. l. fin. num. 1.* dum se remittit ad Specul. *in dicto loco.* Idem expressius voluit idem Specul. *titul. de officio omnium judicum, §. 1. verf. sed in eisdem, num. 4. in illo verbis (Ita tamen quòd pendente appellatione alatur, qui fuerit pronunciatus alendus sine præjudicio tamen)* allegat *d. leg. si instituta. & l. fin. C. de ordin. cognit. l. filius, D. de jure deliberand.* Ex quibus illud animadverto, quòd si is victor habeat fidejussores, tenebitur præstare fidejussionem. Si non inveniat, tunc illi tantum alimoniæ, etiam ad litis sumptus subministretur, quantum judex moderato arbitrio æstimaverit, ut statuit *d. l. fin. C. de ord. cognit.*

Quæ omnia in practica notabilia sunt, & conducunt ad intellectum Ord. *lib. 3. tit. 28. §. 6. & eod. lib. tit. 36. §. 2.* & vide Alvar. Vaz. *consult. 1.*

DECISIO LXVII.

De carceratis sub fidejussoribus datis.

SUMMÆ.

1. *Datus sub fidejussoribus, carceratus dicitur, quod non est in eo, qui chartam securationis sumit. Dictio, on, ponitur inter diversa. Ibidem.*
2. *Qui chartam securationis habet, & eam frangit, perinde est, ac si eam non acciperet.*
3. *Qui sub fidejussoribus datus est, semper manet obligatus ad se liberandum, sive culpam habeat, sive non, aliter fidejussionem amittet.*
4. *Tabellio, si non notificaverit judici, quod qui chartam securationis habet non comparet, privabitur officio: secus est in eo, qui datus est sub fidejussione.*

Hoc tamen per Extravagantem immutatum est. Ibidem.

INter eum, qui datus est sub fidejussoribus ad se liberandum à culpa, & eum, qui securationis chartam habet, ea est differentia, quòd primus carceratus dicitur, Ord. *lib. 3. tit. 8. §. penultim.* Secundus verò non ita. Ordin. *libr. 3. tit. 7. §. 1.* ibi, *Porem isso não averá lugar em o que toma carta de segura ou de fiança*, nam illa dictio, *on*, ponitur inter diversa, *l. pen. §. fin. D. de actionibus empti*, ergo non est idem. 1

Altera est differentia, quia ille, qui chartam securationis habet, & eam frangit, non incurrit pœnam, sed perinde est, ac si illam non acciperet, Ord. *lib. 5. tit. 1. §. 8.* facit *l. si privatus D. de iis quibus ut indig.* Alexand. & Jason. *in l. 1. in princip. D. de novi operis, cap. exhibita. de homicidio, & vide Extravagantem, 1. part. tit. 28. §. 5.* si enim nõ est in culpa, in casu propter quem accepit chartam securationis, non potest carcerari absque culpa. 2

At qui sub fidejussoribus datus est, semper obligatus manet ad se liberandum, seu culpam habeat, seu non: aliter fidejussionem amittet. 3

Nec

4 Nec tabellio privabitur officio, si non notificaverit judici, quòd datus sub fidejussoribus non comparet, ut carceretur, ut est in eo, qui chartam securitatis habens se liberat, sunt enim hæc diversa, Ordin. *d. lib. 5. tit. 1. §. 7.* quamvis hoc immutatum sit per *d. extravagantem 1. p. tit. a 8. §. 5.* quæ tamen vocat, *sequeres*, illos, qui sub fidejussoribus dantur, quod notabile est.

DECISIO LXVIII.

An fructus veniant in petitione, aut libello, etiam si non petantur.

SUMMÆ.

1. *Fructus separati à solo, & percepti ante litem contestatam, in petitione, aut libello non veniunt, nisi petantur.*
2. *Fallit primò in fructibus pendentibus.*
3. *Fallit secundo, quando petitur res restitutio.*
   Quando agitur judicio particulari, ratione violentiæ expulsivæ, vel inquietativæ, veniunt fructus etiam si non petantur. Ibidem.
4. *Fallit tertiò, quando agitur actione universali, quod etiam in blumeta.*
5. *Quartò fallit, quando fructus sub petitione proposita comprehendi possunt.*
6. *Fructus post litem contestatam veniunt, etiam non petiti, quinimmo, & accessiones, & deteriorationes.*
7. *Quod intelligitur, si modò fructus veniant, ex natura actionis propositæ.*
8. *Intellige secundò, si fructus petantur pendente judicio.*
9. *Intellige tertiò, si post sententiam petantur statim, & tunc petuntur officio judicis.*

FRuctus etiam si non petantur, utrum veniant in petitione aut libello, sæpè in senatu dubitatur.

1 Prima Regula Dic, quòd fructus separati à solo, & percepti ante litem contestatam, non veniunt regulariter nisi petiti, *l. adiles, §. item sciendum, ad finem D. de ædilitio edicto.* Angel. & Jacobin. *in l. solemnis. reprobata ibi glossa 2. D. de judicijs.*

2 Fallit primò in fructibus pendentibus, qui sunt pars rei petitæ, ut est text. *in l. fructus pendentes. D. de rei vendicat.* & tenet Angel. *ubi suprà, num. 2.*

3 Fallit secundò, ubi petitur rei restitutio, quia non intelligitur fieri restitutio, nisi res simul cum fructibus restituatur *l. videamus, §. in faviana. D. de usuris, l. in condemnatione, §. cum verbum, D. de regul. jur.* Ita Angel. *d. numero 2.* qui in hac specie defendit glossam, *ibi*, quatenus simpliciter dixit, petita re venire etiam fructus: unde infert Angel. quòd etiam in judicio particulari, cùm agitur ratione violentiæ expulsivæ, vel inquietativæ, veniunt fructus, licet expressim non petantur, quia in omnibus his judicijs, agitur de restitutione rei ablatæ, & idem dicit tenere Innoc. & Joannes Andr. *in cap. gravis, de restitutione spoliatorum.*

4 Fallit tertiò, nisi agatur actione universali, puta petitione hereditatis, ut per Glossam, Angel. & Albericum, *in d. l. solemnis.* ubi Jacobinus *col. 2. versic. in eadem glossa.* Baldus *in l. cum proponat. C. si quis alteri vel sibi. & in l. 1. C. de fructibus, & litium expens. & in l. properandum, §. fin autem alternetur. C. de judicijs, & in l. 2. C. de petit. hereditat.* Alexand. *in l. si maritum, §. si fundum, D. solut. matrimon.* Aretin. *cons. 110. consultissimè, colum. penultima vers. pars etiam ratione.* Quod sublimita, ut per Bart. *in d. l. solemnis, in fine.* nisi aliquid excipiatur à petitione.

Fallit quartò distinctè, ubicumque fructus pos- 5
sunt comprehendi, sub petitione proposita, quia omne id venit in judicium, quod sub petitione proposita potest comprehendi, & includi, text. & ibi notat Bart. post glossam 2. *in d. l. solemnis.* idem tenet Glossa *in d. §. item sciendum, l. ædiles. D. de ædilitio edicto.*

Secunda regula. Fructus post litem contestatam 6
veniunt regulariter, etiam non petiti, Bald. *in l. 2. colum. 1. vers. præterea, C. de petit. hereditat. & in l. properandum, §. fin autem alternetur vers. idem in fructibus. C. de judicijs.* Alexand. *in d. l. si marito. § fin. in fine. D. solut. matrimonio, & cons. 92. viso colum. final. libro 5.* bonus text. *in l. & ex adverso, §. ubi alienum, in nota glossa. D. de rei vendicatione:* melior textus *in §. item sciendum*, ubi non tantùm de fructibus loquitur, sed etiam de accessionibus, & deteriorationibus, textus etiam expressus in Ordin. *lib. 3. tit. 50. §. 1. ad finem.*

Quod intelligit Angel. *in d. l. solemnis.* procedere, 7
si modò fructus veniant, ex natura actionis propositæ: secus si non veniant, per text. quem allegat *in l. 1. C. de judicijs*, ubi idem Angel.

Intelligit secundò procedere, si modò fructus 8
petantur postea pendente judicio, per text. quem allegat *in d. §. item sciendum.*

Intellige tertiò, si saltem statim post sententiam, 9
scilicet, eodem die petantur, non post, ut ex glossa expressa, & notabilis *in d. §. ubi alienum. verbo, errore*, quæ allegat text. *in l. terminato. C. de fructibus & litium expens. & in l. Paul. a 1. de rei vendicatione. ubi etiam glossa final.* & tunc petuntur officio judicis, quia sunt percepti post litem contestatam, ut annotavit dicta glossa. *Paragrapho ubi alienum*, per textum *in d. §. item sciendum*, & vide doctissimum Barbosam *in rubric. D. solut. matrimonio 3. p. num. 61. cum sequentib.* Gamm. *dec. 319. n. 3.*

DECISIO LXIX.

Circa fructuum restitutionem.

SUMMÆ.

1. *Fructus percepti, & qui percipi potuerunt, jubentur restitui a mala fide possessore.*
2. *An persona petitoris, vel possessoris attendenda sit, in perceptione.*
   Circa quod Bartoli, & communis ponitur resolutio. Ibidem.
3. *Communis opinio dupliciter limitatur.*
4. *Interesse singulare alteris non solet considerari.*
   Fructus non solent æstimari, nisi prout communiter percipi consueverunt. Idem.
5. *Possessor, qui erravit in jure, regulariter facit fructus suos.*
   Error in jure licet impediat præscriptionem, non tamen impedit fructuum acquisitionem. Ibidem.

6. *Quando ex titulo contractus, qui revocatur, numquam transiatum fuit dominium, res cum fructibus restituenda est.*
7. *Quando lex retro habet venditionem pro infecta, resoluta venditione, veniunt fructus, etiam ante litem percepti, & consumpti.*
8. *Idem ubi in diem addicitur res vendita.*
9. *Idem ubi venditio celebratur sub ea conditione, nisi tertius meliorem conditionem attulerit.*
10. *Ubi titulus dominium transtulit, fuit autem revocabilis, propter malam fidem emptoris: res cum fructibus revocatur, etiam ante litem contestatam perceptis.*
11. *Quando alienatio rei immobilis, minoris, fuit valida, interveniente tamen laesione in pretio, revocatur, & res cum fructibus restituitur.*
12. *Evincens rem à mala fidei possessore cum fructibus eam evincit.*
13. *Si ex contractu revocabili transfertur dominium, & emptor est bonae fidei, non tenetur ad fructuum restitutionem.*
14. *Lucri regulariter, quando rescinditur contractus factus super re minoris, veniani fructus: tamen hoc fallit, si quis ignorans rem esse minoris, eam bona fide comparavit.*
15. *Idem procedit quando contractus Ecclesiae rescinditur, si possessor ignoravit in jure, vel in facto.*

1 FRuctus percepti, & qui percipi potuerunt jubentur restitui, à malae fidei possessore, *l. domum C. de rei vendicatione, & in c. gravis de restitut. spoliat.*

2 Sed cujus persona attendi debeat, petitoris, an possessoris, dubitari solet, id est, an quos petitor percipere potuit, an verò quos possessor? Et licet Bart. varius fuerit, ut colligitur ex his, quae scripsit *in l. ex diverso §. 1. D. de rei vendicatione, & in d. l. domum*, tamen distinctionem Bart. *in d. l. domum*. sequitur ibi Baldus, & ibi Bart. additio, quae hanc dicit magis communem opinionem, & refert idem tenentes Imol. & Paul. post Reynerium *in l. fructus, D. de rei vendicat one*. Sequitur Aretin. *cons.* 17. *consideratis. col* 8. Et distinctio Bart. est, quòd si quis vult se referre ad id, quod singulariter posset percipi, debet referri ad personam petitoris, *l. si navis. in fine. D. de rei vendicatione*, si autem ad id, quod communiter solitum est percipi, idem est, sive se referat ad petitorem, sive ad possessorem, quia in effectu, quod communi aestimatione consuevit percipi, est attendendum, juxta notata *in l. 2. C. de rescindenda venditione*, & vide *l. apud Julianum. §. fructus. D. de legat. 1. & in cap. gravis. de restitutione spoliatorum.*

3 Quam tamen opinionem communem limitat dupliciter additio ad Bartolum. *d. l. domum*. eamdem opinionem sequuntur Alexand. *in l. apud Julianum, §. fructus, circa medium D. de leg. 1.* Barb. *cons. 80. colum. 12. ad medium lib. 3.* Ruin. *cons. 161. numero 19. in fin. libro 4* & veram, & communem testatur Boerius, *quaest. 268. num. 3. & num. 4.* & dicit eam in judicijs servari.

4 Facit, quòd non solet considerari interesse singulare actoris, ut inquit Dec. *in l. generaliter, num 3. de reg. per legem, si servum. D. ad legem Aquiliam. l. pretia rerum. D. ad legem Falcidiam.* nec fructus solent aestimari, nisi prout communiter percipi consueverunt, Bartolus *in l. ceteum ferro. §. qui maximos. num. 9. de Publicanis.* & vide Coplum *de fructibus. vol. 7. tractatum.*

Et quamvis possessor malae fidei non faciat fructus suos, *l. certum, C. de rei vendicatione*, tamen possessor, qui erravit in jure, regulariter facit fructus suos; quia licet error juris inducat praesumptam malam fidem ad impedieudam praescriptionem, non tamen quoad acquisitionem fructuum, nisi aliter probetur mala fides, glossa recepta ibi à Bald. & Saliceto *in lege 2. Cod. si quis ignorans rem minoris esse compar.* & ideo talia error in jure, etiam aliter non probata, bona fide, impedit restitutionem fructuum. Alex. *d. l. 2. §. si vir uxori, colum. 4. D. de acquirend. possessione.* Aretin. *in lege, uxor. D. eodem.* 5

Ubi autem contractus aliquis rescinditur, utrum res cum fructibus sit restituenda? Dic, quòd ubi titulus, qui revocatur, numquam transtulit dominium, tunc restituitur res cum fructibus, ut in donatione causa mortis, ubi donator convalescit, quia cessante illa causa, videtur numquam retro datum esse: quo pacto accipiendus est textus *in l. cum quis D. de condit. causa data, causa non secuta* Ita Joannes Copius *ubi supra, lib. 3. cap. 6. & lib 4 cap. 10.* 6

Idem ubi lex retro habet venditionem pro infecta, nam etiam tunc resoluta venditione veniunt fructus, etiam ante litem contestatam percepti, & consumpti, ut in redhibitoria, juxta textum *in l. cum autem, verbic. jubent ediles, & in l. facta. D. de aedilitio edicto*, quo pacto intelligitur *d. l. cum autem, §. penult. & l. quod si nolit. eodem titulo.* 7

Idem erit, ubi in diem addicitur res vendita, nam & tunc ideo fructus veniunt, quia resoluta venditione, eò quòd alius meliorem attulit conditionem, lex habet rem etiam à retro pro inempta, tamquam si nulla praecessisset venditio, *l. item quod l. cum qui, l. imperator. D. de in diem addictione.* 8

Idem ubi venditio fuit sub ea conditione, nisi alius tertius meliorem conditionem attulerit, quo casu pendente conditiune fructus medij temporis non emptori, sed venditori cedunt, *l. necessario. §. quod si pendente. D. de pericul. & commod. rei vendit.* 9

Ubi autem titulus, qui revocatur, dominium transtulit, quia valuit mero jure, sed ita fuit revocabilis, quia emptor fuit malae fidei possessor, tunc rea cum fructibus revocatur, etiam ante litem contestatam perceptis, puta cùm creditor mala fide vendit pignus, & emptor mala fide emit, textus notabilia *in l. 1. C. si vendit. pignor. agatur*, vel quia minori pretio, vel quia sine debita solemnitate, *l. pen. & d. l. 1. C. eodem tit.* 10

Qua ratione, ubi minor alienat rem immobilem cum decreto, licet contractua valeat mero jure, si tamen laesio intervenit in pretio revocatur, & restituitur rea cum fructibus, quia minor, vel sui facilitate, vel dolo emptoris deceptus creditur, *l. si quidem C. de praedijs minor. l. 2. C. eodem etiam l. 2. D. de minoribus: juncta l. quod si minor. §. restitutio. D. eodem etiam l. patris, §. si pecuniam. D. eodem tit.* 11

Et eadem quoque ratione idem dicetur in evincente, qui si evincit rem à malae fidei possessore, evincit cum fructibus, *l. venditor. D. de eviction. l. super empti. C. eodem.* Qui veniunt in eo, quod interest, pro quo etiam agit evincens, *l. cum succederet, l. si controversia. in fine. C. de evictionibus.* Ordinat. *lib. 3. tit. 30. §. 4.* 12

13 Si autem ex tali contractu revocabili translatum fuit dominium, & emptor fuit bonæ fidei, utique non tenebitur ad fructus, puta quia ignoravit in jure, vel in facto, ut latè per Alexand. *in l. 1. Paragrapho si vir uxori, eolum. 4. vers. & induxit etiam, D. de acquirenda hæredit.* Aretin. *in l. uxor. D. eodem tit.*

14 Et facit, quia licet regulariter, ubi contractus factus, super re minoris, si rescinditur propter læsionem, vel solemnitatem omissam, veniant etiam fructus, quia tunc titulus non excusat possessorem à fructibus, ut est Glossa notabilis *in l. patri. Paragrapho prædium. D. de minoribus*, quam commendat Roman. *singular.* 528. *Tu habes*: & facit textus *in l. minor.* 25. §. *prædia.* Tamen hoc fallit, nisi ignorans rem esse minoris, bona fide comparaverit, text. *in l. 2. ubi gloss. C. si quis ignorans rem miner. comparaverit.*

15 Quo fit etiam, ut quamvis contractus Ecclesiæ, si rescindatur ratione læsionis, vel solemnitatis omissæ, fiat etiam fructuum restitutio. Dec. *consil.* 282. *visto.* Socin. *cons.* 22. *secundo ordinem. eolum. penult. vers.* 4. Illud tamen fallit, nisi sit bonæ fidei possessor, & ignoravit in jure, aut in facto, secundùm Alexand. & Aretin. *ubi suprà.*

Pro quo facit, quòd solus error in jure etiam aliter non probata mala fide, impedit restitutionem fructuum, ut supra dictum fuit, & vide Gam. *decis.* 94. *num.* 2.

DECISIO LXX.

Quando dicatur læsio enormissima.

SUMMÆ.

1. *Enormissima læsio, secundùm quosdam, ea dicitur,*
2. *quando multum excedit dimidium justi pretij, veluti duplum, vel triplum.*
2. *Tutius tamen videtur, relinqui judicis arbitrio,*
3. *qua dicatur læsio enormissima.*
3. *Data enormissima læsione venditio per dolum censetur celebrata, & non obstantibus quibuscumque clausulis revocari debet.*

Data enormissima læsione, perpetuo agi potest, nullaque præscriptio præcedit. Ibidem.

Quemadmodum venditor agere potest de enormissima læsione: ita etiam & ejus hæres. Ibidem.

1 QUæstio dubia inter Doctores est frequenter in senatu agitata, quando dicatur læsio enormissima: nam Jason *in Authent. Sacramenta puberum. num* 42. *C. si adversus venditionem.* Cagnol. *l. 2. num.* 80. *C. de rescindend. venditione*, dicunt eam dici, quando multum excedit dimidium justi pretij, & solet exemplificari, quando læsio est ultra duplum, vel triplum justi pretij, hæc enim sine dubio censetur læsio enormissima. Gratus *cons.* 88. *numer.* 3. *libro* 3. Ant. Gabriel. *libro communium opinionum. tit. de jure detimo conclus.* 1. *num.* 11. vel quod idem sonat, quando quis non accepit, quantum est tertia vel quarta pars justi pretij. Corn. *cons.* 133. *num.* 8. *lib.* 3. & *cons.* 27. *num.* 5. *libr.* 4. Menoch. *de arbitrar. libr.* 2. *centur.* 2. *casu* 74. & *sequenti*: vel si læsio sit in duplo, vel triplo justi pretij, ut per eumdem Corn. *consil.* 124. *num.* 1. *libro* 3. v. g. si rem valentem duo millia, & ultra, vendidisti pro mill. ut exemplificat Calador. *dec. unica. de emptione, & venditione.* Covarr. *resolutionum lib.* 2. *cap.* 4. *num* 5. & ad hunc modum videtur explicandus Capol. *consil.* 29. *num.* 12. dum dicit, enormissimam læsionem appellari, quando est de toto pretio, vel quasi, allegat *l. omnes*, §. *Lucius. D. quæ in fraudem creditorum facta sunt.*

Ceterum Aymon *cons.* 192. *n.* 5. multis Doctoribus relatis, concludit, enormissimam læsionem dici, quæ in aliqua notabili quantitate excedit dimidium justi pretij, & idem dicit Pinellus post alios *in l.* 2. 1. *p. cap.* 4. *num.* 16. *de rescindenda venditione*: unde tutius videtur relinqui judicis arbitrio, quæ dicatur læsio enormissima, *Glossa, verb. immodice. l. si superflue. C. de dolo.* Menoch. *ubi suprà.* 2

Adverte autem, quòd data enormissima læsione, venditio per dolum celebrata censetur: idemque de tali dolo judicatur, ac si dolus ex proposito clarè probaretur, Menoch. *ubi suprà, libro* 1. *q.* 71. *num.* 18. & non obstantibus quibuscumque clausulis, & renuntiationibus, vel etiam partium consensu, revocari debet, Calador *d. decis. unic. de emptione, & venditione.* Covarruv. *libro* 2. *resolutionum. cap.* 4. *num.* 5. & quamvis remedium *l.* 2. *C. de rescind. venditione.* & Ordin. *libro* 4. *tit.* 30. intentari non possit apud nos, nisi intra quindecim annos, tamen probata enormissima læsione (quo casu remanet dolus probatus) perpetuo agi potest, nec enim, qui est in dolo, & sic in mala fide, ullo tempore præscribere potest, *cap. ultimo de præscriptionibus.* Et ita senatum censuisse testatur Gamm. *dec.* 266. *numero* 1. & prout venditor de hac læsione enormissima per supradicta agere posset; ita etiam & ejus hæres, *l. quemadmodum. C. de agricol. & censit. libro* 11. censuit glossa, & Bald. & alij *l. cum à matre. C. de res vendit.* & multi quos refert Pinel. *l.* 1. 3. *p. num.* 83. *C. de bonis materni, versic. limitatur decimo.* Et hæc addes traditis per Gammam *decis. Lusitan.* 189. *per totam, & alios.* 3

DECISIO LXXI.

An tabellio notularius, & judicialis simul accusatus ob falsitatem commissam in uno ex his officiis, ambobus, an uno privari debeat?

SUMMÆ.

1. *Tabellio notularius simul & auditorij, qui falsitatem in uno ex his officijs commisit, solum illa officio in quo falsitas commissa fuit, privari debet.*
2. *In eo tantùm quis punitur, in quo peccavit.*
3. *Pœna debet commensurari delicto.*
4. *Pœna privationis à jure, non est imponenda nisi in casibus, ab eodem jure expressis.*

Propter infamiam arcetur quis à tabellionatus munere, & illud vendere cogitur. Ibidem.

Epistola Regis missa ad rectorem senatus penitur. Ibidem.

QUæstio hæc in senatu controversa fuit: An quidam tabellio notularius, seu, *das notas*, & simul

1 simul auditorij, id est, *de judicial*, qui commisit falsitatem in uno ex his officiis, ob quam privandus venit, privari deberet utroque, an solum illo, in quo fallitatem commisit: & judicatum fuit, quòd solùm privari debebat illo officio, in quo fallitatem commisit, in processu cujusdam Roderici Dias de Lobam, qui tabellio erat notularius, & auditorij, & hæc duo officia habebat simul in una charta, & in illo oppido, ubi officia tabellionatus exercebat, hæc erat consuetudo, ut semper per unam solam personam, hæc duo officia exercerentur.

2 Et pro hac parte adducebatur ratio, quia in eo tantum quis punitur in quo peccavit, *cap. litteras de tempor. ord. cap pastoralis, de jure patronat. cap. fin. de immunitate Eccles.*

3 Secundò, quia pœna debet commensurari delicto, *l. restituendum, D. de pœnis. l. Sadcimus. C. eodem.*

4 Tertiò & principaliter, quia pœna privationis à jure numquam imponitur, nisi in casibus ab eodem jure expressis. Glossa *in cap. ultimo de jurepatronatus*, hic autem propter fallitatem imponitur pœna privationis ejus officij in quo commissa fuit: & ob id incurritur infamia, propter quam arcetur ab alio tabellionatus munere, Glossa, & Bald. *in l. 2. §. miles, D. de his qui notantur infam.* Bart. *in l. 2. §. excipit. D ad l. Jul. rep. nunq.* Sed cùm jus nō privet propter infamiam, sed tantum officij exercitium interdicat, æquius visum fuit, ut altero officio privaretur, alterum verò non exerceret, sed vendere cogeretur. Ita in senatu judicatum fuit: quod & etiam judicatum fuit in alio processu contra Emanuelem Gomez tabellionem insulæ Gratiosæ, cum accusatus esset ob delicta commissa, in officio tabellionis auditorij: & fuit judicatum quòd non amitteret officium tabellionis notularij, pro quo senatus decreto ego allego Ord. *lib. 2. tit. 26 §. 32. & 34.*

Libet autem hoc loco adjungere Epistolam Regis missam ad Rectorem senatus huic materiæ propriam, quæ hujusmodi est.

Regedor amigo: Eu ei Rei vos envio muito saudar, sou informado, que os de embargadores desta cuſa nas sentenças q̃ dão nos feitos de officiaes de justiça que sõ accusados per culpas ou erros de seus officios, mandão alg̃s vezes que os ditos officiaes venda os officios dentro em certo tempo, & porque isto he contra o q̃ cumpre que tenho tomado asperca de lo não vendcrem. nem renunciarem officios por averem taes vendas, & renunciaçe s per cousa muito prejudicial ao povo, & a meu serviç, et per isto, que daqui em diante se não mandem pellas taes sentenças vender officio algũ, & que os officiaes culpados se condemnem aas penas que merecerem conforme á suas culpas, & a os merecimentos dos autos, &c. Junto de 1512. In libro quinto senatus, folio 259.

DECISIO LXXII.

Quid importent verba hæc (sine strepitu, & figura judicij) in commissionibus factis per Regem ad aliquas causas.

SUMMÆ.

1. *Verba hæc (summariamente) posita solum in regia provisione intelliguntur, quod sine strepitu, & figura judicij causa etiam decidatur, si id in supplica petitum fuit.*

Verba rescripti, ad supplicationem referre debent. Ibidem.

2. *Per hæc verba (sine strepitu, & figura judicij) omnes juris positivi solemnitates censentur sublatæ, adeò ut nec libellus sit necessarius, sed solum quædam simplex petitio facti narrationem continens.*

3. *Quamvis in plenario, & ordinario judicio sententia secundùm petita, & non ultra proferri debeat, in summario tamen solum attendendum est, an secundùm facti narrationem, & probationes datas, lata sit.*

4. *An actor, qui regium rescriptum impetravit, ad procedendum in causa summarie, pendente jam ordinario judicio, in quo libellum obtulerat, per hoc videatur recessisse a prædicto ordine summariè agendi?*

An in prolatione sententiæ, attendendum sit ad libelli conclusionem, an ad facti narrationem. Ibid.

5. *Etiamsi in principio litis summariè procedatur (licet libellus datus sit, & conclusio facta) non ex eo partes censentur recedere a judicio summario: nec ob id ad libellum attendi debet, nisi tamquam ad simplicem facti narrationem.*

Hoc tamen fallit, nisi partes renuntient expressè ordini summarie agendi. Ibidem.

6. *An qui via ordinaria egit, sibi præjudicet, in judicio executivo, pro eodem casu sibi competente, remissivè.*

IN causa cujusdam Gasparis Lopez Deluas, contra Thomam Ferdinandū, super ratione reddenda de administratione gesta apud Insulam divi Thomæ, per quemdam Ferdinandum de Mena rem originarium, cui prædictus Thomas Ferdinandus successit, multa in controversiam deducta fuerunt.

Cum enim lis cœpta esset cum defuncto Ferdi- 1
nando de Mena, pendente illa, prædictus Gaspar Lopez actor supplicavit Regi, ut causam judicibus definiendam committeret, sine strepitu, & figura judicij, quæ causa, regio rescripto, judicibus summariè committa fuit; & quamvis in supplica oblata Regi petitum esset, ut prædicta causa summariè, & sine figura judicij committeretur judicibus, & in regia provisione solùm essent posita verba hæc, *summariamente*, tamen cum rescripti verba ad supplicationem referri debeant, Alexand. *cons. 78 vol. 1.* Corneus *cons. 220. vol. 2.* Jason. *in l. 1 num. 7. C. de divers. rescript.* concluſum fuit in senatu, Regem per prædictam provisionem causam hanc judicibus summariè, & sine strepitu figuræque judicij definiendam commisisse. Rot. *decis. 258.*

Hæc autem verba illud important, ut per ea om- 2
nes juris positivi solemnitates censeantur sublatæ. Alex. *cons. 6. vol. 3.* & solùm secundùm jus gentium decidi posse. Bart. *in Extravagan. ad reprimendum, verb. videbitur* Jas. *in l. certi condictio, §. si nummos num. 33 D. si certum petatur.* Unde libellus necessarius non est, Bartol. *abi supra, verb. & figura.* Oldin. *lib 3. tit. 36. in principio.* sed tantùm requiritur petitio quædam simplex solam facti narrationem continens, sine aliqua conclusione, ita it Bart. *ubi sup.* Lanfr. *in Clem sepe*, ubi DD. *de verborum signific.* Marant. *in Speculi. 4 p. distinct 9. num. 12.* Stracha *de*

mercat-

mercatura tit. quomodo procedendum sit in causis mercatorum part. 3. num. 11.

3 Hinc est, quòd quamvis in plenario, & ordinario judicio, sententia necessariò secundùm petita, & non ultra proferri debeat, *l. ultim. C. de fideicommiss. libertat. l. ut fundus. D. communi dividendo*, Jas. *in §. curare. num. 18. instituti. de actionibus.* Menoch. *de arbitrariis. libr. 1. quæstion. 31. num. 3.* Ordin. *libro 3. titulo 49. in principio, & titul. 51. §. 1.* tamen in judicio summario, ubi libellus necessarius non est nec conclusio, sed simplex facti narratio, ex qua quid actor velit colligi possit, non attendi debet, an sententia secundùm libelli conclusionem, sed an secundùm facti narrationem, & probationes data, lata sit.

4 Illud dubium tractatum etiam fuit, eò quòd in præsenti casu libellus datus fuit per actorem, qui regium rescriptum impetraverat, ad procedendum in causa summariè, unde per hoc videbatur recessisse à prædicto ordine summariè agendi, & ita ad libellum, & illius conclusionem attendendum erat, quod factum non fuisse arguebatur, ex parte adversa, immo judicatum fuisse ultra petita: & sic sententiam nullam esse.

Ad hoc dubium responsum fuit, quòd libellus fuerat datus ante impetrationem rescripti. Cùm enim lis jam ordinario judicio penderet, libello dato, rescriptum impetratum fuit, ut præmisimus. Cùm ergo ante rescripti impetrationem, partes ordinario judicio agerent, utrumvis si libellus offerendus erat, & conclusio facienda. *Antheutic. offeratur. C. de lite contestatione, l. 1. D. edendo. cap. 1. de libell. oblat.* Postquam verò reus originarius mortuus fuit, tum demum rescriptum impetratum fuit per actorem, & facta narratio totius facti, secundùm quam sententia prolata fuit, ut debuerat fieri in judicio summario.

5 Secundò respondebatur, quòd etsi in principio litis, tam in hac, quàm in quacumque alia causa summariè procederetur, & tamen libellus datus fuisset, & conclusio facta, non ex eo partes censendæ sunt recessisse à judicio summario; nec ob id ad libellum attendi debet, nisi tamquam ad simplicem facti narrationem, ut latè defendit Marant. *ubi sup. 4. p. distinct. 9. num. 87.* & ibi *n. 45.* respondet dicto Bald. *in l. diffamari. C. de ingen. & manumiss.* & facit gloss. ultima, ubi notat Alexand. *in l. virum. D. si certum petatur*; quod tamen fallit, nisi partes expressè renuncient ordini summariè agendi. Marant. *ubi suprà.*

6 Quòd si via ordinaria, in aliquo casu priùs actum sit, præjudicet viæ executivæ pro eodem casu competenti. Vide late Gutierr. *practicarum, libro 3. q. 39. per totam*, & de materia hujus decisionis latè Octavianum *decis. 1. Pedemontana.* quod notandum est: sæpè enim is casus accidere potest.

DECISIO LXXIII.

Decuriones utrùm possint aliquem incarcerare, vel pœna carceris condemnare?

SUMMÆ.

1. *Decuriones, jure nostro habent limitatam jurisdictionem, ut tantum de victualibus statuant, & quæ publicam alimoniam respiciant, seu administrationem rerum ad ipsam Rempublicam pertinentium.*

In exequendis prædictis, non possunt inobedientes compellere, nisi per judicem, quem adire tenentur, vel præsidem, aut senatum, ibidem.

2. *Decuriones nullam habent jurisdictionem ad judicandum, nisi simul cum judice, & absque eo non possunt jubere, ut quisque capiatur.*

3. *Magistratus municipales, quibus æquiparantur nostri decuriones, de jure communi, nec merum, nec mixtum habent imperium.*

4. *Decuriones solum habent potestatem statuendi, sed non exequendi, nisi per judicem, aut præsidem.*

Circa administrationem tamen habent aliquam coercitionem, sed modicam. Ibidem.

Si quis à decurionibus capiatur, statim ad judicem remitti debet. Ibidem.

5. *Decretum senatus, in quodam instrumento gravaminis civitatis Pacis fuba.*

6. *Refertur decretum antiquum senatus.*

QUæstio hæc sæpè in senatu controvertitur, & in ea dicendum videtur, quòd decuriones non possint aliquem incarcerare.

Quod ostenditur primò, quia ipsi, jure nostro, a limitatam habent jurisdictionem, ut tantum de victualibus statuant, & quæ publicam respiciant alimoniam, aut administrationem rerum ad ipsam Rempublicam pertinentium, Ord. *lib. 1. tit. 46. §. 8. ibi, prol. commun. & §. 24. junctis §. 13. 14. & 26. 27. 28. cum aliis similibus.* Ceterùm in his exequendis, non possunt inobedientes compellere, nisi per judicem, quem adire tenentur, vel præsidem provinciæ, aut senatum, judicem negligentes, ut est Ord. expressa, *d. tit. 46. §. 22. & 24.* ergo aliquem incarcerare non possunt.

Secundò, quia nullam habent jurisdictionem 2 ad judicandum, nisi simul cum judice, *ut d. titulo 46. §. 16. & eod. lib. titul. 44. §. 45. & sequenti.* unde absque judice nequeunt jubere, ut quisquis capiatur.

Tertiò, quia etiam de jure communi, magistra- 3 tus municipales, ut sunt defensores civitatum, quibus æquiparantur nostri decuriones, nec merum, nec mixtum habent imperium, glossa, *l. 1. l. ea quæ. D. ad municipal.* unde neminem incarcerare possunt, nisi ut carceratum statim remittant ad judicem majorem. Bart. *in l. magistratibus. num. 3. D. de jurisdict. omnium judicum.*

Nec dici potest, eos habere qualem qualem jurisdictionem, ad statuendum, judicandum & administrandum, & ideò censeri illis concessam, saltem modicam coercitionem, sine qua illa jurisdictio nequit expediri, *l. fin. D. de officio ejus, l. 2. D. de jurisdictione omnium judicum:* notatur *in d. l. magistratibus.* Quia respondetur, quòd habent pote- 4 statem statuendi, sed non exequendi statuta nisi per judicem, aut præsidem provinciæ, *ut in dict. Paragrapho 22. & 24.* Item non habent jurisdictionem ad judicandum, nisi cum judice, & ideò judex ejusmodi sententias exequitur, Ordin. *lib. 1. d. titulo 44. Paragrapho 45. sequenti, & d. tit. 46. Paragrapho 16.* Postremò circa administrationem aliquam

aliquam habent coercitionem, *ut d. tit. 46. Paragrapho 27. ibi, tenetur anger.* Sed illa modica quidem esse debet, puta per mulctam pecuniariam, aut pignorum apprehensionem. Nam incarceratio, vel ad judicem à principio pertinet, vel si à decurionibus quis capiatur, statim ad judicem remitti debet.

5 Ita judicatum fuit, in quodam Instrumento gravaminis civitatis Pacis Juliæ, anno 1577. mense Martij; scriba Antonio de Azevedo. Invenitamen in decretis antiquis unum, quod tale est.

6 *Foi determinado que os vizes, & vereadores em Camara, não podem condemnare nas injurias verbaes, que hũa pessoa faz na cadea alguns dias em pena, somente na pena pecuniaria, & ser revogada hũa sentença nos dias da cadea, & confirmada se na pena pecuniaria, da cidade do Porto no anno de 1527. no mez de Agosto em Santarem estavão Pedro da Lagem.*

Quod notandum est ad Ordin. *libro* 1. *tit.* 44. §. 48 circa quam vide tamen decretum *in lib. sphera cap.* 42.

DECISIO LXXIV.

Decuriones, utrùm possint statuto limitare, & taxare numerum cauponarum, & stabulariorum.

SUMMÆ.

1. *Respublica benè, ac sapienter instituta, non debet repleri artificibus mechanicis, sed tantùm ad usum necessariis.*
2. *Artifices in duplici sunt differentia, alij, qui tantum operas suas locant, alij verò, qui non solùm operas vendunt, sed aliqua emunt, ex quibus opera conficiunt, quæ venumdant.*
   Prioribus abundare reipublicæ interest: posterioribus verò nocet. Ibidem.
3. *Decuriones possunt taxare numerum cauponarum, & stabulariorum: & ad decurionum officium spectat pretia justa rebus imponere.*
4. *Ad decuriones pertinet in civitate, statuere, de his omnibus, quæ cives & incolæ dirigant, ad benè beateque vivendum, præsertim circa victualia, & opera mechanica.*
5. *Extravagans l. 1. per totam. tit. 9. prohibet, ne quis emat frumentum, aut oleum ad revendendum.*
   Illa interpretatio amplectenda est, per quam magis reducimur ad jus commune. Ibidem.
   Utilitas reipublicæ, civium, & incolarum præferenda est utilitati privatæ. Ibidem.
6. *Utilitas propria debet præferri alienæ.*
   Si statuto, aut jure servitutis, alicui liceat de fundo alieno lapides tollere, id ita demum licebit, si dominus fundi, prius sibi necessaries tollat. Ibid.
   Illud quod dicitur, de servitute, ne mihi liceat meo uti fructu, valet, quatenus inducit, ne vicino prædio noceam: non autem valet, si tantum inducat, ut major utilitas illi accedat. Ibidem.

1 PRæsupponendum est, ad rempublicam benè ac sapienter institutam pertinere, ne artificibus mechanicis, & aliis ejusdem farinæ ministris repleatur, qui superabundent, ac superfluant, sed tantùm necessariis utatur: sic enim prudentem patrem familias decet necessariis uti famulis tantùm domi suæ: sic arcem tantùm militibus ducem custodire necessariis: sic magistrum navis, illam nautis, quibus dumtaxat sit opus gubernare, non verò supervacaneis onerare: etenim necessaria, utilia sunt & commoda; superflua autem, & invicem impediunt, & obruunt. Nec immeritò quod nimium est, vitio semper dari consuevit, ita ut in proverbio sit illud: *Ne quid nimis.*

Præsupponendum & secundò est, in republica 2
duplicis generis artifices esse, alios qui nihil emunt, ut vendant, sed tantum locant operas suas, ut fabri lignarij, lapidarij, lartores, pannorum tonsores, & alij similes: alij qui non solùm operas vendunt, sed aliqua emunt, ex quibus opera conficiunt, quæ venumdant. Priorum quidem, parvi refert, si amplissimus sit numerus, imò illis abundare reipublicæ interest, qui utilitatem maximam, nullum verò incommodum possunt illi afferre: posteriores autem si superabundent, & plures sint, quam reipublicæ sit opus, non illi tantum inutiles, sed nocituros esse existimo. Nam experientia ipsa compertum est, hos homines contentione, & æmulatione inter se certare, super mercibus emendis, & ideò illas eariùs multò emere, quàm par sit, ne audaciori licitatori cedant, aliquando etiam oblatis elatioribus pretiis licitationem anticipare. Adde quòd ubi plures emptores præsertim contentiosi reperiuntur, ibi venditores pretia extollunt, & multò eariùs vendunt, tum ob rei necessitatem, & penuriam: tum ob emptorum aviditatem. Porrò illud indubitatum est, & naturæ consentaneum, ut qui magno emit, cariùs & vendat, & ad minimum illo, quo emit pretio, ut quod dedit saltem recuperet. Unde consequens est, si plures hujusmodi emptores sint, cariissimè comparaturos, ita autem comparantes cariissimè vendituros: atque ita futurum, ut 2
ex summa caritate, rerum penuria, & egestas sequatur. Nec me mover, quod ex adverso dici potest, si plures sint qui vendant, viliùs vendituros, tum, quia vix est, ut qui cariùs emit, viliori pretio vendat, quod emerit: tum quia si ita futurum est, ut minori pretio sint vendituri, quàm comparaverint, planè ne tantum sibi invicem damnum inferant reipublicæ quoque interest, vitare, ac prohibere. Et ne illis, vel ea damni, ac detrimenti detur occasio, utique ad moderatum & congruentem, ac necessarium dumtaxat numerum reducendi videntur. Sic fiet, ut respublica, & necessariis ministris, & justis pretiis rerum potiatur, civiumque & artificum simul damna evitet.

Ex supradictis in præsenti specie dicendum videtur, posse decuriones taxare numerum cauponarum ac stabulariorum: quia ad decuriones spectat pretia justa in republica taxare, ut per Bart. & alios *in l. 1. § cura carnis. D. de officio præfecti urbi.* Ang. *§. pen. instit. de public. judic.* 3

Accedit ulteriùs, quòd ad decuriones pertinet, in 4
civitate statuere de his omnibus, quæ cives & incolas dirigant, ad benè beateque vivendum, Ord. *lib. 2. t. 46. §. 24.* præsertim circa victualia, & opera mechanica, *d. tit. 46. §. 13.* & constituere, & taxare possunt numerum aliquorum ministrorum reipublicæ, qui panem, & pisces, & carnes urbi sufficiant.

d. tit. 46.

d. titul. 46. §. 27. ergo pari ratione poterunt etiam taxare stabularios in municipio, qui viatoribus victualia vendant.

5 Præterea, per Extravag. *l. 1. per totam. tit. 9. p. 4.* prohibitum est, ne quis emat frumentum, oleum, aut vinum ad revendendum: unde dispositio, quæ minùs lædit legem illam, favore digna est. At talis est ista stabulariorum taxatio, ergo illa displicere non debet; facit, quia per illam minùs læditur jus commune, & amplectenda est interpretatio, per quam magis reducimur ad jus commune, *cap. ab exordio.* 30. *distinct. glossa, verb. numerandum, cap. statutum. de elect. lib.* 6.

6 Et licet sit publica viatorum utilitas, plura habere hospitia, publica etiam utilitas est, civibus res equis pretiis venumdari, non carioribus: quæ utilitas cum civium ipsorum sit, & incolarum, præferenda est: priùs enim incolis, quàm alienigenis favendum est, ut charitate benè ordinata utamur, *l. Præses. D. de servitutibus, & aqua.* Nam respublica agit de damno vitando i stabularij de lucro viatoribus, & sibi captando t & ideò civitati magis est subveniendum, arg. *l. non debet. §. in re obscura. l. in eo. D. de reg. jur.* Cùm utilitas reipublicæ, ut publica, & major præferenda sit privatæ utilitati, arg. *cap. bona* 10. *ubi Glossa ver. eo enim. de post. Prælat.* ubi Abb. & Imol. Dec. *in cap.* 3. *de prebend. & cons* 244. *col.* 3. facit etiam, quia utilitas propria debet præferri alienæ, secundum Alciat. *lib. de verborum significatione, col. pen. pag.* 35. ubi multa in hanc rem congerit, post Joan. Andr. *in cap. dilectis. de arbitris.* & Stephan. *de interpretatione juris* a. *p. principal. n.* 25. ubi concludunt, quòd si statuto, aut jure servitutis, alicui liceat de meo fundo lapides tollere, & id ita demum licebit, si priùs ergo in meum usum necessarios tollam. Ita decuriones alienis viatorum necessitatibus, sic demum subvenire tenentur, ut priùs suis consulant ac prospiciant. Denique facit illud, quod dicitur de servitute, ne mihi liceat meo uti frui, quod valet, quatenus inducit, ne tuo vicino prædio noceam, non autem valeat, si tantùm inducit, ut major utilitas illi accedat, *l. quoties, D. de servitutib. l. fienti. §. Aristos. vers. Alphenum. D. de servitutibus, & l.* 1. 5. *de eo opere. D. de aqua arcenda.* Nam ita in præsenti sufficit decurionibus, statuto providere, ne viatoribus necessaria hospitia deficiant, non etiam tenentur, ut superflua superabundanter illis parata exhibeant.

Die 14. Martij, anno 1580. in instrumento stabulariorum oppidi de Thomar, scriba Ferdinando Maciel, in quo tamen judicatum fuit, in favorem stabulariorum, contra decuriones, ut quia visum fuit, non esse numerum stabulariorum excessivum, ad viatores hospitio recipiendos.

DECISIO LXXV.

De gratiis, seu remissionibus delictorum.

SUMMÆ.

1. *Princeps an possit de jure, gratias, & remissiones delictorum facere, expediatque id bono publico.*
2. *Princeps supremus potest pœnas delictorum, delinquentibus remittere & indulgere.*
3. *Quod tamen moderatè fieri debet, ne inde grimnesis præbeatur occasio delinquendi.*
4. *Debet etiam fieri prædicta gratia in delictis non multum atrocibus.*
5. *In gratiis, & remissionibus delictorum, partis venia, & remissio priùs offerri debet.*
6. *Quamvis de stylo apud nos serveatur, quòd fiat commutatio pœnæ, & exilij remissio, sine partis venia & remissione: Id tamen in delictis gravioribus nunquam absque partis venia fieri debet: sed in levioribus tantùm, intervenientè etiam magna causa.*

AN Princeps possit de jure, remissiones, & gratias delictorum facere, expediatque id bono publico, dubia quæstio est. 1

Et Bald. *in tit. de pace constantiæ. verb. dispensat.* ponit unum inconveniens maximum, quod causatur ex hujusmodi gratiis & remissionibus: præstant enim causam delinquendi, ut est text. *in Extravag. qui sint rebelles, in principio.* facit & text. *in c. pauper.* 18. *q.* 3. *ubi, nullam rem pertimescit culpam quam redimere nummo existimat,* & optimus text. *in l. si operis. C. de pœn. ibi* (cùm non remissis pœnam facilè respublica interfit, ne ad maleficia temerè quisque prosiliat) ignoscendo namque malis boni perduntur. *cap. est injusta.* a 3. *q.* 4. & inquit Paul. de Castr. *in l. nemo deinceps C. de Episcopali audient. num.* 4. quòd nulla pinguior victima potest mactari, quàm homo criminosus: & justitiam facere de criminosis bonum est, cùm publicè intersit crimina puniri. *l. ita vulneratus D. ad l. aquil.* ut pœna unius metus sit multorum, & ne per impunitatem audsces fiant, & iniqui iniquiores, *cap. ut fame de sententia excommunic.* tradunt multa Specul. *tit. de advocat. 1. p. §. de cautelis, & officio advocat. n.* 10. Guilhelm. *in c. Raimundus. verb. mortuo itaque testatore* 80. *n.* 108. *& sequentib.*

Nihilominus tamen supremum Principem pœnas delictorum delinquentibus remittere, & indulgere posse, communior opinio est, ex glossa *in l. 2. verb. concedo. C. de in jus vocando.* Patis. *cons.* 8. *numer.* 1. *lib.* 4. Julius Clar. *in pract. q.* 59. *n.* 1. & apud nos id lege sancitum est per Ord. *lib.* 2. *tit.* 3. *& Extravag. p.* 8. *tit.* 4. quæ consuetudo in aliis etiam regnia observatur, ut per Covar. *variarum, lib.* 1. *cap.* 20. *num.* 8. Ludovicum de Peguera *in quæstionibus criminalibus. q.* 18. Octav. *decis* 101. 2

Quod tamen moderatè fieri debet, ne inde, ut superiùs dictum est, detur criminosis occasio delinquendi. 3

Debet etiam fieri prædicta gratia per Principem, in delictis non multum atrocibus, cùm enim delicta atrociora remittuntur, nec puniuntur, publicum gaudium, & lætitia turbatur, ut per Guilhelm. *ubi suprà*, facit text. *in l. observandum D. de pœnis*: in delictis namque gravioribus, potiùs severitas, & rigor adesse expedit, quàm benignitas, & clementia. Paris *de syndicatu, verb. Crudelitas, num.* 4. Tiraq. *in l. si unquam, verb. donationem largitus. num.* 38. 4

Debet etiam in gratiis, & remissionibus delictorum, priùs offerri partis venia, & remissio, ex d. Ord. *lib.* 1. *tit.* 3. §. 3. *Extravag. ubi suprà. in principio, ibi, Mostrando as pessoas que perdoarem es ditas perdões, perdão das partes se as tiverem,* Julius Clar. *ubi suprà, num.* 10. 5

Vidi

6 Vidi tamen de facto dubitatum, an sine partis venia, & remissione, possit commutatio pœnæ fieri, seu remissio exilij, postquam impleverint tertiam, aut minorem partem temporis : & quamvis de stylo apud nos observetur, quod fiat prædicta commutatio, remissio exilij, & id ita disponat Extravag. *nbi supra*, §. 73. tamen in delictis gravioribus numquam absque partis venia, & remissione consulerem, ut fieret, sed solùm in delictis levioribus, & cum magna causa ; & sic intelligerem prædictam Extravagantem §. 37. & stylum regni, non aliter : de quo videndus est omuino Jul. Clar. *d. q.* 59. *n.* 10.

DECISIO LXXVI.

Circa tempus, quo concedi debent chartæ tuitivæ.

SUMMÆ.

1. *Charta tuitiva, de jure nostri regni conceduntur, ut prosint intra annum appellationis.*
2. *Charta tuitiva, etiam post annum appellationis, & in omne tempora concedi possunt.*
3. *Charta tuitiva concedantur ratione voluntaria jurisdictionis, & ex mera gratia Principis.*
   Regum proprium est occurrere violentiis, & excessibus vasallorum. Ibidem.
4. *Intelligitur Ordin. lib. 2. tit. 1. § 3.*
5. *Annum non currit impedito, quando annus utilis est. Impedito agere, non currit tempus. Ibidem.*
6. *Quando causa avocata est ad consistorium Principis tempus non currit litigantibus.*
7. *Contrarium tamen judicatum fuit per senatores palatij, quia hic non probabatur legitimè impedimentum, & aliis ex causis.*

1 DE stylo nostri regni conceduntur tuitivæ, ut prosint intra annum appellationis. Dubitatum fuit, an post annum concedi possint ? & an impedito currat annus : & possit ad illum restitui per Regem.

2 Et videbatur, quòd possint concedi post annum, quia nulla est Ordinatio, quæ id prohibeat ; ergo concedi possunt.

Ulteriùs Ordin. *lib.* 2. *tit.* 3. §. 24. tempus non limitavit ad concedendas has tuitivas per Principem, nec itidem Ord. *lib.* 3. *tit.* 83. §. 1. nec alia *lib.* 5. *tit.* 47. nec Extravag. *l.* 3. *fol.* 20. & concordata *cap.* 26. nec in practica hoc admissum fuit ; ut intra annum, & diem deberent peti : ergo omni tempore concedi possunt, ex regula text. *in l. sufficit. D. de condict. indebiti.*

3 Nam hæ tuitivæ conceduntur, ratione voluntariæ jurisdictionis, & ex mera gratia Principis, ut colligitur ex Ord. *lib.* 3. *tit.* 83. §. 2. & quod pendet à gratia Principis non coarctatur mera aliqua temporis, nam hoc caln, tamquam Rex procedit, & dominus, & non tamquam judex, & non aliena potestate, sed jure proprio : quia Regum proprium est occurrere violentiis, & excellibus vassallorum, *cap. Regum* 23. *q.* 5. *concordata*, *cap.* 26. Ord. *lib.* 2. *tit.* 2. & ob id non habet limitatam potestatem, principaliter in gravamine, quod tractum habet successivum, & continuò lædit partem, quamdiu illum habet spoliatum, & vi oppressum, arg. eorum, quæ notantur *ad cap. super eo.* O. 2. & *ad cap. ex parte.* O. 1. ubi Dec. *de appellationibus.*

Nec obstat Ord. *lib.* 2. *tit.* 1. §. 3. quæ judici laico tribuit potestatem cognoscendi inter laicos, & clericos, de spolio intra annum, & diem ; quia loquitur solùm in judicibus inferioribus à Principe, & per viam jurisdictionis contentiosæ, & in prima instantia, Et sic fuit concordatum inter clerum, & sæculares, qui non voluerunt ultra illud tempus jurisdictionem dare laicis. Cùm igitur habeant jurisdictionem conventionalem, non possunt recedere à forma contractus. 4

Et prædicta Ord. non loquitur in spolio facto, pendente appellatione, quia est diversum, & in hoc potest Princeps tamquam Rex succurrere spoliatis, Navarr. *cap. cùm contingat. pag.* 147. *de rescripto* 1. *remedio. colum.* 2 Covar. *pract. cap.* 35. *n.* 5. 5

Et annus non currit impedito, quando annus utilis est, *l.* 1. §. *annus D. de vi, & vi armat.* Menoch. *remed.* 1. *recuperand. n. fin.* & sic non poterat currere annus, nisi à die, quo supplicans poterat petere chartam tuitivam, & non haberet impedimentum ex parte officialium, per quorum manus talis charta expeditur ; & impedito agere non currit tempus, *l.* 1. *C. de annal. except. rap. quia diversitatem, de concessione prabend* Ord. *lib* 3. *tit.* 41. § 7. 6

Et quando causa est avocata ad tribunal Principis, non currit tempus litigantibus, *l. fin.* §. *fi in nostro, C. de temp. appell.* Ord. *in* 3. 1. 77. §. 22.

Contrarium tamen judicarunt senatores palatij, ex eo, quia inprimis non probabatur legitimum impedimentum, nec allegabatur in forma, & quòd annua coutinuus videbatur, ex Ord. *lib.* 3. *tit.* 47. ibi, *antes que o tempo della seja acabado.* 7.

Tum etiam, quia annus ille erat præfixus à jure canonico, primum nempe fatale ad prosequendam appellationem ; & Rex non potest super illo dispensare : sed id fieri debet coram judicibus Ecclesiasticis, & quia intra illud tenebatur appellans prosequi appellationem, *cap. personas. cap. cum sit Romana de appellat.* Navar. *in cap. cum contingat*, 1. *remedio. fol.* 155. *quæst.* 1. Dec. *in d. cap. ex ratione num.* 6. *de appellationibus.* Angel. *in l.* 2. *num. fin. D. de re judicat.* Et vide de iis tuitivis Afflict. *decis.* 2. *num.* 3 Covarr. *practicarum, cap.* 34. *num.* 4. Valasc. *consult.* 79. quem lege.

DECISIO LXXVII.

An judex, coram quo testis falsum deponit, possit illum punire de falso ?

SUMMÆ.

1. *Auditor basilicæ mercium, an possit sustinere querelam, & punire testem, eorum eo falsum deponentem. Testis qui falsum testimonium profert, efficitur de foro judicis, coram quo falsum testimonium dixit. Ibidem.*
2. *Judex ordinarius potest punire testem pœna extraordinaria, si respectu pœnæ non sit judex competens.*
3. *Judex ordinarius incompetens potest punire testem falsum deponentem coram eo, pœna extraordinaria ;*

ria: si autem competens sit, poterit procedere contra testem ad pœnam ordinariam.

4. *Judex delegatus à Principe potest punire testem, coram eo falsum jurantem, pœna tantùm extraordinaria.*

Judex delegatus ab inferiori non potest punire testem, etiamsi coram eo falsum deponat: poterit tamen eum remittere ad judicem competentem, ut puniatur. Ibidem.

5. *Auditor basilicæ mercium judex ordinarius est, & potest subscribere querelam, & punire testem coram eo falsum jurantem, pœna ordinaria.*

Quod intelligendum est, quando testis juravit coram illo, eo casu, quo ipse competens est. Ibid.

6. *Auditor basilicæ potest punire crimen perjurij pœna extraordinaria, etiamsi commissum sit extra basilicam, & in casibus, qui non sunt sua jurisdictionis criminalis.*

7. *Si aliquis querelaverit coram auditore basilicæ mercium de aliquo, quia falsum juravit coram alio judice, auditor nullam coertionem habet in talem testem.*

8. *Quid decretum sit in casu hujus decisionis.*

9. *Quid dicendum, si clericus coram judice laico falsum testimonium dicat, remissivè.*

1 COntigit in facto, coram auditore basilicæ mercium, hujus civitatis Olyssipponensis N. querelasse de T. quòd falsum deponetet coram illo, in testimonio ferendo: auditor basilicæ querelam suscepit juratam: conqnesta fuit altera pars ad senatum dicens, quòd ipse auditor, qui limitatus judex est, & limitatam jurisdictionem habet, per Extravag. 1. *part. tit.* §2. *l.* 1. non poterat prædictam querelam suscipere. Ex quo facto, quæstio hæc ventilata fuit.

Et videtur, quòd possit prædictus auditor querelam suscipere, & testem de falso punire, ex text. *in l. nullum. C. de testibus. ibi (quicumque aures ejus offenderit.)* constitutum enim fuit ab Imperatore in eo text. ut propter offensam factam judicibus, ipsi possint punire testes falsum testimonium proferentes coram eis, & ibi notat Glossa, & DD. efficitur namque testis falsum testimonium ferendo de foro judicis, coram quo falsum testimonium dixit, ut notabiliter tradit Felin. post alios *in cap. præterea. num.* 2. & 3. *de officio delegati.*

2 Distinguendum tamen est in hac quæstione: aut enim est judex ordinarius, is qui testem punire vult: & potest eum puoire pœna extraordioaria, licet respectu pœnæ non sit judex competens, & hoc propter rationem præscriptam *in d. l. nullum*, & ibi Bart. *num.* 8. & est communis opioio ex Bossio, *in pract. crim. tit. de oppositionem contra testes num.* 103. refert, & sequitur Jul. Clar. *sententiarum, lib.* 5. §. *fin. q.* 38. *num.* 14.

3 Sed advertendum est, quòd licet judex incompetens possit punire extraordinaria pœna testem falsum depooentem coram eo, ratiooe, de qua suprà: tamen si judex competens sit, procedere poterit contra testem de falso ad pœnam ordinariam, ex Bossio, *ubi suprà, n.* 104. & hæc est commuois sententia ex Julio Clar. *ubi suprà, num.* 13.

4 Aut verò est judex delegatus, & tunc est etiam distinguendum. Nam judex delegatus à Principe potest punire testem coram eo falsum testimonium proferentem, sed pœna tamen extraordinaria. Aut est delegatus ab inferiori à Principe, & nullo modo potest testem punire; benè tamen, ni fallor, poterit eum remittere ad judicem competentem, ut puniatur, & hæc distinctio est frequentiori calculo Doctorum recepta, ex Covarr. *practicar. q.* 38. *n.* 8. dicit esse communem Sappia *ad l. fin. n.* 8. *D. de officio ejus* sed videndus est Jas. *ex n.* 7. *ad l.* 1. §. *qui mandatam. D. ille tit.* ubi disputat in utramque partem, & io fine dicit esse dubium circa concordantiam Bart. in his, quæ dicit *in d. l. nullum.* cum illis, quæ etiam asserit *in Auth. de testibus*, §. *si vero.* ubi videtur sibi contrarius, quem tamen facilè concordabis, si ad dictas distinctiones, de quibus supra, attendis.

Ad casum igitur propositum dicendum est, quòd 5 auditor basilicæ potest punire testem falsum testimonium dicentem coram illo pœna ordinaria, & querelam, seu denuntiationem admittere. Cùm enim auditor basilicæ judex ordinarius hoc casu sit, & omnino competens, per Extravag. 1. *parte tit.* 12. *l.* 1. §. 13. benè sequitur, quòd si aliquis testis coram illo falsum juraverit, & accusatus fuerit, possit auditor querelam admittere, & testem ex officio, pœna ordinaria puoire: est enim maximum crimen, falsum jurare coram judice, ut est in comperto.

Quod quidem intelligendum est, quando testis juravit falsum coram illo, eo casu, quo ipse competens est per illam Extravag. ibi, *quaesquer maleficios commettidos das portas adentro da alfandega*, & ibi, *tera obrigação de devassar.*

Quòd si testis non commiserit delictum perjurij 6 coram ipso io his casibus, sed in alijs, qui noo sunt hujus jurisdictionis criminalis, extra basilicam, poterit auditor testem puoire, pœna tamen extraordinaria, quoniam licet auditor judex ordinarius sit, tamen noo est omnino competens, propter suam limitatam jurisdictionem, *ut in d.* §. 13. facit text. In argumentum *in l. in agris. D. de acquirendo rerum dominio.*

Ex quibus consequitur, quòd si aliquis querela- 7 verit de aliquo, coram auditore basilicæ mercium, quia falsum juravit coram alio judice, nullam coertionem habebit auditor io talem testem, siquidem nec competens est ratiooe offensæ factæ, ipsi auditori jurando falsum coram eo, nec de ejus foro efficitur, neque ipse auditor ordinarius est in causis criminalibus, & ita succedit regul. text. *in* §. *Iaeruncinator. J. solemni, cum ibi notatis. D. de judiciis*: imò querelam remittere debebit ad judices competentes quoniam jurisdictio ejus est limitata, & restricta ad formam, *d.* § 13.

Et quia casus hujus decisionis, erat is ultimus, 8 prooontiatum fuit io senatu, quòd auditor non erat judex competens, nec poterat querelam suscipere, sed eam remittere debebat ad judicem competentem.

De clerico autem falsum testimonium dicente 9 coram judice laico, vide Clarum, *q.* 88. Gutier. *practicarum, q.* 24. *per totam, ubi latè.*

DECISIO LXXVIII.

An commisso delicto, cujus actor nesciatur, judex possit inquirere, etiam nulla præcedente infamia?

SUMMÆ.

1. *Inquisitiones, non solùm permittuntur, sed etiam præcipiuntur à judicibus fieri.*
2. *Quod etiam, de jure canonico, fieri permittitur.*
   Inquisitio contra aliquem fieri non debet, nisi infamia præcesserit: quòd si contra personas incertas fiat inquisitio generalis, non requiritur quòd infamia præcedat. Ibidem.
   Episcopus in sua diœcesi potest inquirere, qualiter vivant populi, nulla præcedente infamia. Ibid.
   Archiepiscopi possunt visitare suam provinciam, & inquirere de criminibus, etiamsi non appareat de negligentia suffraganeorum. Ibidem.
3. *Quod etiam procedit, quando delictum est notorium, & nesciatur quis illud commisit.*

1 INterrogatus fui de hoc dubio à quodam viro religioso, & docto. Et dixi, quòd de jure nostri regni, hæ inquisitiones non solùm permittuntur, sed præcipiuntur à judicibus fieri: patet ex Ordin. *libro* 1. *tit.* 44. §. 1. *& multis aliis.*

2 De jure etiam canonico permittuntur. Nam quamvis verum sit, quòd contra aliquem non sit inquirendum, nisi ubi contra illum infamia præcesserit, vel clamosa insinuatio, juxta text. *in c. cum oportet, & in c. qualiter, & quando.* O 2. *& in cap. inquisitionis* §. 1. *de accusationibus, & in c.* 1. *eodem tit. l.* 6. *cum similibus:* tamen hoc procedit primo, ubicumque inquisitio sit contra certam personam; quia si fiat inquisitio generalis contra incertas personas, non requiritur, quòd præcedat infamia: qualis est illa inquisitio, quæ fit ad investigandos facinorosos homines, juxta text. *in l. congruit. D. de offic. præsid. & in c.* 1. *de offic. ord.* secundùm Innoc. *in c.* 1. *de postul. prælat.* Panor. *in d. c.* 1. *de offic. ord. col.* 2. *ad fin. & in cap. ad nostram.* O 2. *de jurejurand.* Hipp. *in* § *constante. n.* 20. *in pract. crim.* tenet Ang. & Salic. relati à Duenh. *reg.* 298. *lim.* 2. Jul. Clar. *in pract.* §. *fin. q.* 6. Hinc est, quòd nulla præcedente infamia Episcopus inquirit in diœcesi qualiter vivant populi, *cap. relata. cap. placuit.* 10. *q.* 1. *c. Episcopus in synodo* 35. *quæst.* 6. tenet Panorm. *in d. c.* 1. *n.* 6. Florian. latè *in suo tract. de visitatione novè edito.*

Hinc etiam est, quòd Archiepiscopi poterunt visitare provinciam (quod faciunt nunc secundùm sanctionem Sacrosancti Concilij Tridentini. *sess.* 24. *cap.* 3.) & inquirere de criminalibus, etiam si non appareat de negligentia suffraganeorum, probat text. *cap. sicut olim. de accus.* ubi Panorm. *not.* 3. *n.* 4. sequitur Duenh. *ubi supra, lim.* 17.

3 Item & secundò illud dictum procedit, nisi delictum sit notorium, & nesciatur quis illud commisit, nam & tunc superior facit inquisitionem generalem, nulla præcedente infamia. Ita tenet Inn. *in c. bona.* O 1. *n.* 7. *de electione.* Bart. *l. fin. D. de quæst.* sequitur Panor. *d. c.* 1. *n.* 6. Duenh. *ubi supra*, qui duas Castellæ leges allegat, & ita in illo regno servari, quod & in nostro regno pari modo servatur. Et vide Jul. Clar. *ubi supra. q.* 6. *&* 50.

DECISIO LXXIX.

An in casu decisionis proximæ, testis qui putat se solum de illo crimine scire, teneatur vocatus illud testificari?

SUMMÆ.

1. *Testis non tenetur, nec debet revelare delictum secretum, de quo solus scit, judici generaliter, nec etiam specialiter super eo crimine inquirenti, nisi ex tali revelatione sequatur obviatio futurorum malorum, vel nisi crimen sit jam media probatione detectum, vel quasi ad dimidium ex sufficienti fama.*
   Quod idem procedit, licet accusator ob defectum probationis pœnam aliquam incurrat, & etiamsi aliqua præcedant indicia, aut infamia, dummodo tamen hæc non sint coram judice probata, & casu quo sint, nisi id ipsi testi constet. Ibid.
2. *Rejicitur prædicta opinio, & contraria verior videtur.*
3. *Testis tenetur deponere de eo quod scit, etiamsi promiserit, & juraverit se id non detecturum.*
4. *Testis potest compelli ad testificandum in casu criminalibus, quando aliter delictum scire non potest: maximè si id fiat sine gravi suo præjudicio.*
5. *Judici justè procedenti obedire tenemur.*
6. *Prior opinio procedit, ubi judex injustè procedit, vel saltem quando testis nescit, an justè procedat.*
   Licet regulariter in dubio superiorum mandatis obedire debeamus: hoc tamen fallit, ubi ex tali obedientia, sequitur grave aliquod præjudicium reipublicæ, proximo, aut ipsi subdito obedienti. Ibidem.
7. *Opinio Cajet. Sot. & aliorum declaratur.*
8. *Intelligitur Ord. lib.* 3. *tit.* 42. §. *ult. remissivè.*

DE hac quæstione interrogatus etiam fui ab 1 eodem religioso viro, quæ superiori proxima est: & primò videbatur dicendum, testem de tali crimine, quod alij nulli, quàm sibi cognitum putat, non teneri testimonium reddere: quod suaderi videtur ex sequentibus. Primò, quia secreta delicta, quæ sibi quoquo modo nota sunt, testis revelare non tenetur, nec debet, judici generaliter inquirenti, *cap. qualiter.* O 1. *de accusat.* Innocent. *in cap.* 1. *de testib. cogend.* imò nec judici specialiter super eo crimine secretò inquirenti, ubi ejus notitia non est necessaria ad obviandum malis futuris, vel ubi tale crimen est media probatione detectum, ex testibus, aut indiciis, vel quasi detectum ad dimidium ex sufficienti fama, ex D. Thom. & Cajet. ibidem communiter receptis, 2. 2. *quæst.* 70. *art.* 1. Quod affirmant procedere, etiamsi accusator ob defectum probationis pœnam aliquam incurrere potuisset: idque propterea, quia sponte se obtulit tali periculo. Quinimmo nec etiam eo casu testis debet testificando tale crimen detegere, quantumvis ipsius aliqua præcesserint indicia, aut infamia: nisi coram judice hæc probata sint: imò etiamsi sint probata, nisi id constet eidem testi, scilicet, quòd coram

coram judice sint & infamia, vel indicia probata: ita sentit D. Thom. *ubi supra*, & apertè in reo defendit Cajetan. *ibi*, *quæst.* 79. *art.* 1. in teste autem idem probat Sot. *de ratione tegend. secret. memb.* 2. *quæst.* 7. Idque uterque ea probat ratione, quia licet testis teneatur credere judicem justè procedere, ubi de gravi præjudicio tertij non agitur, tamen ad id non tenetur, ubi de tali agitur præjudicio: sequitur Navarr. *cap. inter verba. pag.* 206. *numero* 708. 11. *quæst.* 3. ubi deduci posse ex aliquot Canonibus, & Legibus dicit, quas *ibi* allegat, *& in Manuali, cap.* 25. *num.* 42. Tunc ad rem, in proposito casu, tametsi crimen, super quo inquiritur, sit notorium, tamen testis scit illud in secreto, puta quia, (ut putat) solus ipse vidit, nec illi constat coram judice esse probatam infamiam, vel indicia contra illum delinquentem. Ergo consequens videtur illum non teneri ad testificandum, & ita si eo casu ad testimonium ferendum cogatur, benè poterit se excusare, & tueri remediis, quæ ponit Navarr. *in manual. d. num.* 43.

2 Tamen contraria sententia verior videtur, nimirum testem omnino ad testificandum posse compelli.

3 Primò quia testis tenetur deponere de eo, quod scit, etiamsi promiserit, se id non detecturum, secundùm D. Thom *qu.* 70. *art.* 1 imò etiam si juraſſet non detegere, secundùm Innocent. *in cap. qualiter.* O 1. *de accusat.* Panormit. *in cap. dilectus, de excessibus prælat.* sequitur Nav. *in d. cap. inter verba, n.* 703.

4 Secundò, quia etiam in causis criminalibus testis potest compelli ad testificandum, quando aliter delictum sciri nequit, ita fuit Panormitani sententia *in rubr. de testibus cogend.* quem ibi sequitur Felin. pro quibus est *cap.* 1. & totus ferè titulus *de testibus cogendis*, quod maximè procedit, quando juxta arbitrium boni judicis talis testis potest testificari, sine gravi suo præjudicio, juxta resolutionem Bald. *in cap. delictorum, de testibus cogend.* & sequi videtur Navarr. *in d. cap. inter n* 705. *& n.* 712. *pag.* 207.

5 Tertiò facit, quia judici justè procedenti obediendum est. At hic justè procedit, cùm secundùm legem faciat, quæ permittit, imò præcipit tales inquisitiones fieri, ne supra ostensum fuit, ne delicta maneant impunita, & ut respublica & Princeps vendicentur, qui ex publici facinoris perpetratione, quam maximè offenduntur, arg. *cap.* 1. *de crim. falsi. cap. ut famæ, de sententia excomm. l. ita vulneratus, D. ad l. Aquil.* ergo judici testimonium in ea causa exigenti, testis obedire tenetur.

6 Tenendo hanc partem, restat respondeamus argumentis contrariæ partis. Et dicimus breviter illa non obstare, quoniam contraria procedunt ubi judex injustè procedit, vel saltem, ubi testis nescit, an judex justè procedat, nam tunc, nisi constet parti, judicem bene procedere, testificari non tenetur. Unde doctissimè Cajet. 2. 2. *quæst.* 69. *art.* 2. ait, quòd ad hoc, ut testis teneatur de crimine respondere, debet interrogare, & certiorari, num judex justè procedat, id est, an delictum sit partim detectum, vel an præcesserint infamia, vel indicia, quæ medium faciant probationem, cujus dicti rationem ibi ponit, quam etiam probat Sot. *ubi supra*, videlicet, quia sicut nullus tenetur obedire legi, antequam promulgetur, & publicetur, *Auth. ut facta nova constitutiones, Paragraphe* 1. *collatione* 3. *cap. dixit Sara.* 32. *quæst* 4. *cap. exposuisti.* 82. *distinction.* Ita nullus tenebitur obedire judici, donec sciat mandatum illius esse justum: quam tamen Cajetan. & Sot. rationem manifestè impugnat Navarr. *in d. cap. inter. pag.* 170. *numero* 598. adjiciens quòd hæc comparatio potiùs facit contra illos. Quare idem Navarr. aliam rationem ibi reddit, scilicet, ideò illo casu testem non teneri ad testificandum, quia licet regulariter teneamur obedire mandatis superiorum, de quorum justitia non dubitamus, cùm pro illis præsumendum potiùs sit, quòd sint justa, donec nobis injusta esse constet, secundùm August. *in cap. quid culpatur.* 23. *quæst.* 1. *& Gloss. in cap.* 2. *& cap. dilecta. de majoritate, & obedient.* & aliæ gloss. relatæ à Navarr. *ubi supra, pag.* 179. *numero* 598. tamen hoc fallit, ubi si illis obediremus, ea tali obedientia, sequeretur grave aliquod periculum reipublicæ, vel proximo, vel ipsi subdito obedienti, ut eleganter scribit Sot. *ubi supra*, & anteà scripserat Adrian. *quodlibet.* 2. *pagin.* 29. sequitur Navarr. *ubi supra, pagin.* 171. *n.* 599. ubi hujus rei ponit elegans exemplum, de eo qui interrogatur à judice, an Titius occiderit Caium, & dubitat, num judex ad inquirendum legitimè, & justè procedat, id est, legitima præcedente infamia.

Ex quo apparet hæc omnia, quæ tam ipse, quàm Cajetan. dicunt, & Sot. locum tantùm habere, ubi contra certam personam inquiritur, contra quam inquiri nequit, nisi præcedat talis infamia, ut supra diximus in proxima decisione, & est text. *in cap. inquisitionis.* § 1. *de accusat.* & ita quando testis probabiliter potest dubitare, num judex justè inquirat. At nos loquimur, quando inquiritur contra incertam personam, de certo crimine notorio, & publico, quo casu permittitur inquisitio, etiam nulla præmissa infamia, ut etiam diximus supra proxima decisione, & ita est casus, in quo ita manifestè apparet judicem benè procedere, ut de hoc testis nequeat dubitare. Cùm igitur hoc casu cesset supradicta ratio, de injustitia procedentis judicis, necessario, & efficaciter relinquitur, in hoc nostro casu testem teneri omnino obedire judici inquirenti, & ab eo testimonium exigenti.

Quod nota ad Ord. *lib.* 3. *tit.* 42. §. *ultimo. circa* 8 *quam, in illis verbu, ou não forem da nossa jurisdição*, vide Aufrer. *in Clementina* 1. *de officio ordinarij, regul.* 1. *fallent.* 2. *in fine.* Guid. *decis.* 62. Rebuff. *in tractat. in quibus casibus judex secularis, numero* 28. ibi namque tractant, an judex secularis possit cogere ad testificandum clericum, & personas Ecclesiasticas.

DECISIO LXXX.

Quis judex competens sit, ad dandum tutorem, seu curatorem clerico minori, prodigo, aut mente capto.

SUMMÆ.

1. *Tutor dandus est clerico minori per judicem Ecclesiasticum.*

2. *Clerico mente capto, & prodigo curator dandus est per judicem Ecclesiasticum.*
3. *Curator ad litem, clerico minori, qui in judicio sæculari litigat, dari debet per judicem laicum.*
4. *Emancipatio, quæ fit de filio clerico per patrem, coram judice laico fieri debet.*

1 COntroversum fuit hoc dubium meo tempore in senatu palatij, & interrogatus fui de eo, cùm essem procurator regiæ coronæ. Et quæstionem de minori clerico, ponit Bart. *in l. 1. D. de tutoribus, & curator. data ab hu.* ubi concludit, dandum esse tutorem clerico minori per judicem Ecclesiasticum. Io eadem sententia inveni Fabrum *in Paragrapho nitim. instit. de Attiliano tutore, & in l. quod dicis, C. qui dar. tut. vel cur. possunt.* ubi dicit, idem esse dicendum in curatore, ut minori detur per judicem Ecclesiasticum, §. *datur autem, institut. de curator.* ubi Augel. Aretin. Platea, & Sylvest. Aldobrandinus, Baeça, *de decima tutorum.* Cavalc. *de tutor.* & ante eos Cassan. de Burgund. *fol.* 228. *numero* 19. *& fol.* 311. *n.* 51.

2 Aufrerius tamen *in Clement. 1. de officio Ordin. regul. 4. fallent.* 25. refert hanc opinionem Bartol. & inquit, quòd contra illam est practica, & quòd de facto servatur contrarium, & ponit rationem, quia (ut inquit ille) datio tutoris, seu curatoris respicit patrimonium clerici, de bonis autem patrimonialibus clerici, potest se intromittere judex laicus: nam bona immobilia clericorum subjacent statutis laicorum. Palat. *in rubr.* §. 39. *n.* 11.

Tamen contrarium decisum fuit, nempe, quòd clerico mente capto, curator dandus erat per judicem Ecclesiasticum, juxta opinionem Bart.

3 Quando verò datur clerico minori curator ad litem, ot quia litigat in judicio sæculari, id per judicem sæcularem fit, Marant. *fol.* 217.

4 Sic etiam emancipatio, quæ fit per patrem de filio clerico, coram judice laico fieri debet, Rota *in novis decis.* 188. Dec. *cens.* 150. Aufrer. *ubi suprà, fallent.* 7. *reg.* 2.

DECISIO LXXXI.

De inventario bonorum clerici mortui, qui filios minores reliquit: ad quem judicem pertineat illud facere.

SUMMA.

1. *Inventarium bonorum clerici mortui, qui filios minores reliquit, ad judicem pupillorum pertinet illud facere.*
   Ad officium judicis pupillorum pertinet cura filiorum minorum, monachorum, & aliorum religiosorum. Ibidem.
   Verbum hoc (religiosos) sæpè in nostris ordinationibus clericum significat. Ibidem.

1 HOc dubium agitatum fuit, an. 1591. in mense Februarij, in inventario bonorum clerici cujusdam, de oppido de Punhete: volebat vicarius Ecclesiasticus oppidi de Abrantes, inventarium bonorum prædicti clerici mortui facere: contendebat judex pupillorum prædicti oppidi ad se pertinere facere ioventarium, eo quòd prædictus clericus reliquerat filios minores. Decisum fuit, quod pertinebat facere iuventarium ad judicem pupillorum, eo quòd ad illius officium spectet cura filiorum minorum, monachorum, & aliorum religiosorum, ex Ord. *lib. 1. tit. 67. §. 10.* ibi, *commi filhos dos frades, & outros religiosos.* & hoc verbum, *religiosos*, sæpè in nostris ordinationibus clericum significat, Ord. *lib. 5. tit. 26. in rubro, & in nigro*, scribæ antiqui pupillorum testificati sunt suis certitudinibus, ita solere fieri antiquitus: & faciunt tradita per Cauonicum Gutierres *in suis practicis quæstionibus. lib. 2. quæst. 49.* & per Guidon. *dec. 261.* Cephal. *cons. 57. n. 52.* Rot. à Valle *cons. 61. n. 9. lib. 4.*

DECISIO LXXXII.

De spolio intra annum & diem, quis sit judex competens.

SUMMÆ.

1. *Ord. lib. 2. tit. 1. §. 3. disponit, quòd judices sæculares possint cognoscere de spolio commisso à clerico, intra annum & diem.*
2. *Ord. prædicta non solum habet locum, quando laicus ob spolium factum convenit clericum intra annum & diem, sed etiam quando clerici inter se, super possessione alicujus rei spiritualis litigant.*
   Causa possessoria, quantumcumque rei spiritualis prophana dicatur. Ibidem.
   Regi, & reipublicæ interest vasallorum violentiis occurrere. Ibidem.
   Quæstio facti, & non juris, etiamsi de re spirituali, à judice laico definiri potest. Ibidem.
3. *Referuntur verba concordata, quæ facta fuit circa prædictam Ordinationem tempore Regis Joannis primi.*
4. *Ordin. prædicta etiam in quibuscumque interdictis restitutorium locum habet.*
5. *Judex sæcularis in casu hujus decisionis non potest procedere contra clericum, nisi ad restituendum spoliatum, & non ultra.*
6. *Annus de quo agit prædicta Ord. currit à die expulsionis, & continuus est.*
   Annus interdictus unde vi, utilis est. Ibidem.
   Minor, qui intra annum & diem, super spolium non movit, an postea possit agere coram laico judice.
7. *Minori, etiam agenti, in judicijs restituitur. Ibid.*
   Item in exemodicijs minori subvenitur. Ibid.
   Minor restituitur ad agendum, & tempus agendi illi non currit, nisi in certis casibus, in quibus etiam restituitur. Ibidem.
   Minor restituitur, si oneri, quod non suscipere tenuit, se obligaverit. Ibidem.
8. *Annus prædictus minori non currit, & ideò licet post annum elapsum agat, intra illum agere censetur.*

1 ORdinatio reg. *l. 2. tit. 1. §. 3.* dispoit judicem sæcularem posse cognoscere de spolio intra annum & diem commisso à clerico, in hæc verba: *E podera n clerigo ser citado, & de mandado perante o juiz leigo per qualquer ferça nova dentro dano & dia, que o clerigo faça on qualquer causa, assim movel, como de*

de raiz, e qual juiz leigo poderá disso conhecer, para desfazera força, & tornar a restituir o forçado en todo o de que estiver esbulhado & mais não.

2 Hæc Ord. non solùm locum habet, quando laicus clericum ob spolium factum intra annum & diem convenit, sed etiam, quando clerici inter se, & super possessione beneficij, seu alicujus rei spiritualis litigant. Certum namque de jure est, quòd causa possessoria, quantumcumque rei spiritualis, prophana est. Glossa celebris *in cap. litteras, de jur. calum.* & tamquam receptum in specie tradit Rip. *in l. naturaliter, §. nihil commune. n. 19. D. de acquirend. possessione.* & ibi Emil. Ferrettus *n. 7.* Guid. *dec. 1.* Boër. *dec. 69.* Afflict. *dec. 2. & 24.* Gamm. *dec. 98.* Navar. *cap cum contingat. pag. 152. in antiquis. de rescriptis.* Menoch. *de recup. remed. 15. quæst. 18. n. 210.* ubi dicit communem & ita practicari, licet actor, & reus sint clerici: & referunt sic servari in diversis regum Christianorum, & aliorum dominorum dominijs. Covarr. *practic. cap. 35. num. 1.* hocque procedit, quia expedit reipublicæ, estque regum officium his violentijs occurrere, & regnum, vasallosque suos quietos, & pacificos efficere, *cap. Regnum 23. quæstion. 5.* DD. *ubi supra*, & ex eo, quia quæstio hæc non juris, sed solius facti est: agitur enim solùm, an is agens spoliatus fuerit, vel non, ut si spoliatus fuerit, restituatur: quæstio autem facti, etiam de re spirituali, à judice laico definiri potest: Bart. *in l. quoties*, ubi Jason. *n. 6. C. de judicijs, & in l. Titia. D. solato matrimonio.* ubi Alexan. tradit Felin. *in cap. cum sit generale, de foro competent.* Capic. *dec. 7. n. 2.* Aymon *cons. 253.* doctissimus Barbosa *d. l. Titia. n. 53. & 54.* Et licet aliqui Doctores contra hoc tenuerint, ut per Aufrer. *ad Capol. Tolos. decis. 470.* Guttierres *in quæstionibus canon. quæst. 34.* Valasc. *consult. 93.* Tamen omnes fatentur contrariam sententiam communem esse: & secundùm eam in omnibus ferè regum Christianorum provincijs judicari, quod in nostro regno plusquam notorium est, per Valas. *ubi supra, n. 5.* & ego sæpè ita practicatum vidi, maximè anno 1584. in causa Ecclesiæ Cathedralis Leirien sis, contra capitulum Ecclesiæ Cathedralis Olyssipponensis, super fructuum certa parte, Archidiaconatus vocati de Santarem, & judex fui in causa appellationis.

Quod quidem in nostro regno, ex longa consuetudine, accedente fama publica, sic à Sede Apostolica concessum fuisse, practicatum semper fuit. Quod ut clariùs liqueat, libet hìc apponere verba concordatæ antiquæ super hoc, quam reperi in libello parvo senatus supplicationis, quæ concordata fuit tempore Regis Joannis primi. Conquesti fuerunt Ecclesiastici ad Summum Pontificem, de aliquibus calibus, in quibus judices sæculares cognoscebant, inter personas Ecclesiasticas. Unus erat:

Que tomão conhecimento entre clerigos, quando algum clerigo demanda outro clerigo dizendo, que o forçou do beneficio, & fructos, & novos, & rendas: & que assim tomão conhecimento do clerigo se o demandarem que fez força a outro clerigo.

A este respondeo el Rei. Que o custume sempre foi em este Reino, & he, que das forças novas, que são feitas ate à hum anno, ainda que seja entre clerigo, & clerigo, & sobre cousas Ecclesiasticas, se aquelle que hé forçada, o quer citar perante o juiz secular, que o pode fazer, & o juiz secular toma conhecimento de tal feito, & assim quando o clerigo se queixa do clerigo que o forçou, el Rei ou sua justiça secular tomara conhecimento deste feito desde dia que o forçou ate hum anno, & passado o anno, demandeo ante seu juiz: o qual custume he escrito no livro das Ordenações antigas, & ainda conforme a direito canonico. Hæc sunt verba Concordatæ.

Quamvis autem hæc ordinatio loquatur, *em força nova*, semper intellecta, & practicata fuit in quocumque spolio, intra annum, etiam sine vi, & in absentia facto, hoc enim spolium ita factum, & commissum de stylo vocatur, *força*, seu vis, ut sæpè judicatum fuit. 3

Intelligitur etiam prædicta Ordinat. in quibuscumque interdictis restitutorijs, Menoch. *d. remed. 15. d. n. 210.* & quod judicatum & sæpè practicatum est, sequi debet, *l. Labeo. D. de statu lib.* 4

Non tamen potest judex sæcularis contra clericum procedere, nisi, *para desfazer a força, & tornar restituir o forçado, en todo ode que estiver esbulhado, & mais não.* cautè namque loquitur ordinatio sic, & tradit Afflict. *dec. 24.* Covarr. *practicarum. c. 35. num. 2. ad finem.* 5

Is autem annus à die expulsionis currit, Ordin. *lib. 3. tit. 10. §. 13.* & continuus est, eùm enim hæc ordinatio exorbitans sit, & obviet regulæ generali, *cap. qualiter, & quando de judicijs. cap. placuit, cap. Insuper, 11. quæst. 1.* Rot. *dec. 839. in antiquis.* annus continuus est, juxta regulam *Glossæ in rubr. D. de diverss. & temp. præscript.* tradit Paul. *in l. numquam, §. in usucapionibus. D. de usucapionibus.* Bald. *de præscript. 1. p. 4. partis, quæst. 6.* licet annus interdicti unde vi utilis sit, *l. vis pulsos. C. unde vi.* & sic post annum convenietur clericus coram suo judice. 6

Quæstionis tamen est, quam vidi de facto: quid si minor intra annum, & diem, litem super spolio non movit, an possit posteà agere coram laico judice? & videbatur, quòd possit, quia minor in judicijs restituitur, etiam dum actor est, *l. ait prator. §. sed & in judicijs. D. de minoribus.* Item quia restituitur etiam in eremodiciis, puta, quia deseruit causam, vel quia non egit intra tempus debitum, *d. l. ait prator. §. ultim.* Item restituitur ad agendum, & tempus agendi non currit illi, nisi in certis casibus, in quibus etiam restituitur, glossa notabilis *in l. anxiliarum. verb. cessabit. D. ille titul. per text. in l. ultim. C. in quibus casibus in integrum. restit. non est necess.* Accedit, quòd minor restituitur, etiam si nihil amiserit, vel omiserit, si tamen oneri, quod non suscipere licuit, se obligaverit, *l. non omnia. in fin. D. de minoribus.* hoc autem casu minor subjecit se oneri agendi in judicio Ecclesiastico, in quo longè difficilius est, & dispendiosius agere, ut tradit Palat. *in repetit. cap. per vestras, notab. 2. n. 24.* & est sufficiens, & justa causa impetrandæ restitutionis, ut per Capic. *dec. 13. n. 20.* Molin. *de primogenijs, lib. 3. cap. 13. num. 61.* facit *l. minoribus. D. de minoribus.* 7

Et sic judicatum fuit ut minori annus non curreret, & cùm ei non currat, non dicebatur agere post annum, sed potiùs intra annum: alij dicebant, quòd tutius erat, per restitutionem illum ad tempus agendi admitterc, quod ei currerat, atque ita coram judice laico clericum convenit super spolio. Quod valdè nota. 8

DECISIO LXXXIII.

Debitor carcere vinctus pro debito, utrùm à creditore sit interim alendus, si aliunde non habeat, unde se alat.

SUMMÆ.

1. *Debitor captus, qui non habet unde se alat, à creditore alendus est, interim dum illum in carceribus detinet.*
2. *Ubi quis petit aliquid fieri, illud fit ejus expensis.*
3. *Intelligitur dictum Bald. in l. sanctum, in fine. D. de rerum divisione.*
4. *Opinio Jacobi Raven. & Alber. quomodo intelligenda sit.*
5. *Intelligitur dictum Joannis Fabr. in §. fin. col. 4. institut. de actionibus.*
6. *Si carceratus bonis cesserit, etiam invito creditore à carceribus eximi debet, nisi probetur fraudulenta bonorum alienatio.*
7. *Tenor regiæ provisionis antiquæ.*
8. *Provisio temporalis, nec ad aliud tempus, nec ultra casum, in quibus loquitur, debet extendi.*

1 DE hac quæstione est decisio Lusitana Gammæ, *decis.* 261 non propterea nobis visum fuit superfluum de illa agere, contingit namque sæpè sæpiùs casus is in senatu. Et in jure crebrius, & receptius est, captum debitorem, qui non habet unde se alat, à creditore interim alendum esse, dum illum in carceribus detinet, ut ex Glossa *verb. agnoscere, in l. fin. C. de erogat. milit. annon. libro* 12. annotavcrunt Ang. & Bald. *ibi* Jason. *in §. item si quis. num.* 93. & ibi Gomez. *numer.* 41. *institut. de actionibus.* Guid. *dec.* 211. *num.* 2. refert plures, Gamma *ubi suprà*, & quamvis glossa illa aliud velit, ut per Plat. *ibi*, Gamm. *d. decis.* 261. *num.* 7. tamen in tatione hoc planè sentit, & utcumque sit, hæc quidem opinio æquior & probabilior videtur. Primùm ex verbis legis 12 tabul. *istud* 8. *de re judicata.* quam post Aulum Gel. *libro* 20. *cap.* 1. retulit Alciat. *Parergon. lib.* 1. *cap.* 17. *in fin.* Aymat. Rival. *in Historia juris civilis, num.* 101. ubi inquit de carcetatis, in hæc verba: *Si volet suo vivito: ni suo vivit, qui eum vinctum habebit, libras farris in dies dato.*

Facit etiam pro hac parte text. *in l. sed etsi hereditas, §.* 1. *vers. proinde, ibi, exhiberi desideravit. D. ad exhibendum.* Cæsar Baronius *Annal. Ecclesiast.* 1. *p. cap.* 24. *tom.* 1.

2 Secundò probatur hæc pars ratione: nam regula est in materia expensarum, quòd ubi quis petit aliquid fieri, illud fit ejus expensis, ut cum Bald. & alijs docet Felin. *in cap.* 1. *num.* 9. *de libellis oblatione*, per Gloss. *in d. l. fin.* per quam ibidem alia pulchra congeriti at hic creditor petit, ut servetur carceratus debitor, qui non potest aliter servari, nisi alatur, ergo hæc alimenta debet ei creditor subministrare.

3 Non obstat dictum Bart. *in l. sanctum in fin. D. de rer. divisione*, ubi dicit, quòd captus debet vivere suis impensis: nam illud limitatur, nisi unde se alat non habeat, ex dicta communi opinione, & in specie tenet Felin. *ubi suprà, num.* 8.

4 Non etiam obstat, quod Jacob. Raven Alberic. & Cuman. dicunt, *in l. si vinctum*, prout ibi refert Jason. *in princip. D. de re judic.* quòd carcerati, qui non habent unde se alant, debent ex publico ali: nam primò respondeo, quòd contraria opinio receptior est, ut dixi. Secundò illa potest intelligi, & limitari, in criminosis, non sic in captis pro debito civili.

Non etiam obstat, quod ait Joannes Faber. *in §. fin. col.* 4. *instit. de actionibus.* dictam communem limitari nisi ex Eleëmosynis captus possit ali: quia dico, quòd *l. judices. C. de Episcopal. audientia*, cui nititur, procedit in criminosis, ut jam dixi: & in his debet intelligi Joan. Faber. aliàs secus: & est ratio, quia Eleëmosynæ dantur criminosis captis, ut sic alantur: interest namque reipublicæ, ne illi maneant impuniti, *l. sta vulneratus. D. ad l. aquil.* & sic vivant, ut vivi puniri possint: at captos pro debito civili, non interest reipublicæ puniri, sed creditoris vertitur interesse, idcòque creditor illos alere debet. 5

Quòd si in nostra specie carceratus bonis cesserit, à carceribus etiam invito creditore eximetur, *l.* 1. *C. qui bon. ceder. poss.* nisi tes fraudulenter alienasse probetur; quo tamen casu nudi debitoris in carcere detentio magis damnosa, quam profícua erit creditori, secundùm Jas. *in §. si quis in fraudem. numer* 93. *instit. de actionibus.* ceteta vide apud Gammam *d. decis.* 261. 6

Inveni tamen quamdam legiam provisionem antiquam, cujus tenor talis est: 7

Governador amigo, nos somos informados, que muitos presos iazem na cadea, & estão nella retindos por dividas: & per quanto a seus acredores não se segue proveito os devedores estarem presos, não sendo porende pagar, mas antes pela infirmidade da cadea morrem muitos: & querendo nos a ello prover vos mãdamos que toda a pessoa que estiver presa por divida & ouver hum anno que está na cadea, seja solto, & não pagãde à seus acredores, do dia que for solto a dous annos, os poderão tornar a prender, & não serão soltos ate não pagarem inteiramente o que deveren: Noteficamos volo assim, & vos mãdamos que assim cũprais, feito em Lisboa a tres de Fevereiro. Simão de Mates o fez, de 1522.

Quæ tamen fuit temporalis pro illo tempore, quo lata fuit, quia in carcetibus civitatis Olyssipponensis morbus tunc grassabatur, & non potest extendi ad hoc tempus, nec ad alios carceres ultra hos civitatis Olyssipponensis, quod ita judicatum fuit, in glossa quadam quam posui tamquam Cancellarius, anno 1599. 8

DECISIO LXXXIV.

Ad quem judicem pertineat facere inventarium bonorum Archiepiscopi, seu Episcopi vita functi in hoc regno?

SUMMÆ.

1. *Facere inventarium bonorum Episcopi vita functi, & ejus bona defendere à latrocinijs, quæ eorum morte contingunt, ad officium judicis secularis spectat.*
2. *Reges sunt patroni, & defensores, in Episcopatibus in regno suo.*
3. *Patronus laicus, licet non possit circa res Ecclesiæ so*

se intromittere, potest tamen quoad earum defensionem.

4. *Judices seculares cognoscunt de causis circa servitia famulorum Archiepiscopi, seu Episcopi vita functi, ut eis debitum salarium persolvatur.*

5. *Episcopus, an tempore suæ promotionis teneatur facere inventarium eorum, quæ ipse ex patrimonio vel alio titulo acquisivit: remissis è.*

1 QUæstio hæc, meo tempore, in dubium fuit bis revocata in senatu, in inventario bonorum Episcopi civitatis S. Jacobi, insulæ do Caboverde, qui in eadem civitate S. Jacobi obiit, anno 1587. Et Doni Antonij Teles Episcopi Lamacensis, qui obiit Olyssippone, anno 1598. & in uno, & altero casu judicatum fuit: facere inventarium bonorum Episcopi vitæ functi, pertinere ad judicem sæcularem: idque in hoc regno semper ita solere fieri probatum fuit ex parte procuratoris regiæ coronæ, & ita fuisse factum morte Archiepiscopi hujus civitatis Olyssipponensis Doni Georgij de Almeida, & in multis aliis casibus. Quod ea ratione fieri solitum est, quia ad Regem, & ejus judices spectat Prælatorum defunctorum bona defendere à latrociniis, quæ contingunt eorum morte.

2 Cùm enim Reges hujus regni Portugaliæ habeant jus nominandi ad Episcopatus, ex ratione Glossæ *in cap. Hadrianus* 63. *distinct.* imò Reges sint patroni, & defensores, in Episcopatibus existentibus in regno suo. Bald. *in cap. quanto de judiciis.* Archidiaconus *in cap. electio* 57. *distinct.* Palat. *in introductione rubrica. num.* 24. & sub Regis protectione sint Ecclesiæ viduatæ pastore. Afflict. *constitut. libro* 3. *rubr.* 28. *numero* 5. nimirum si ad eos spectet defensio bonorum Episcoporum defunctorum, ut reserventur futuro Episcopo, aut ejus heredibus, in his quæ testari possunt de licentia Summi Pontificis, juxta tradita *ad cap.* 1. *de testament.*

3 Quamvis enim patronus laicus non possit se intromittere circa res Ecclesiæ, potest tamen quoad defensionem, Innocent. *in cap. cum vos. de officio ordinarij, num.* 1. & sic bene sequitur, quòd ad quem pertinet custodia, & defensio rerum, pertinet etiam facere earum inventarium, Porcellinus *de inventario, cap.* 2. *quæst.* 55. *num.* 27. qui citat Archidiacon. *in cap. generali. de electione. libro* 6.

4 Insimul & committere solet Rex noster rescripto speciali, ut judices sæculares cognoscant de servitiis famulorum Archiepiscopi, & Episcopi vita functi, ut eis persolvatur salarium, & debita, si quæ debet Episcopus, & ei debentur, exigantur. De his omnibus cognoscunt judices sæculares mortuo Episcopo, si super illis lis aliqua movetur in judicio; & ita servatur in nostro regno.

5 Quando autem Episcopus teneatur facere inventarium, tempore suæ promotionis, earum rerum, quas ipse ex patrimonio, vel alio titulo acquisivit, vide Covarruv. *in cap.* 1. *de testament. num.* 9. quod extra nostram quæstionem est. Et adde Ludovicum de Molina, *de primogeniis, libro* 1. *cap.* 27. *n.* 3. *ad alium casum.*

DECISIO LXXXV.

An judex Ecclesiasticus possit imponere pœnam pecuniariam laico?

SUMMÆ.

1. *Prælati, & judices Ecclesiastici possunt imponere pœnam pecuniariam laicis, & non possunt declinare ad judicem sæcularem.*

1 QUæstio fuit in senatu: an judex Ecclesiasticus possit imponere pœnam pecuniariam decurionibus cujusdam oppidi laicis, eò, quòd contra motum proprium Pij V. super agitatione taurorum, tauros agitarent: qui motus proprius non ponit pœnas tales pecuniarias? & de quæstione hac agunt Doctores, ubi Abb. *in cap. licet de pœnis.* qui loquuntur an possit in quoscumque sive laicos, sive clericos tales pecuniarias pœnas imponere, & *in cap. irrefragabili. §. ceterum, de officio ordin.* & ibi Felin. latè, post Hostiens. & Joan. Andr. *in cap.* 5. *de homicidio. libro* 6. Cassan (licet obiter) *de Burgund. rubr.* 2. *folio* 48. *verso. num.* 36. Rebuf. *in concordat. titul. ac public. concubinar. §. quia verò.* Covarr. *variarum. libr.* 2. *cap.* 9. *num.* 9. & ante eos Marant. *de Ordin. judic.* 6. *part. fol.* 329. *numer.* 115. Tamen in casu proposito decisum fuit, quòd possit judex Ecclesiasticus imponere pœnas pecuniarias, & traditis per Gutierr. *in quæstionibus canonicis, quæst.* 7. *num.* 15. ubi concludit in casu motus proprij, quod Prælati possunt imponere pœnas pecuniarias contra rectores civitatum, seu decuriones: & quod non poterunt declinare ad judicem sæcularem; quod decisum fuit, anno 1595.

DECISIO LXXXVI.

An judex Ecclesiasticus possit arrestare debitum in manibus laici?

SUMMÆ.

1. *Arrestare debitum quid sit.*

2. *Judex Ecclesiasticus non potest arrestare debitum in manibus laici.*

3. *In depositio tamen aliud est dicendum.*

4. *Debitor consentiens in arresto, in ejus manibus facto per judicem Ecclesiasticum, præjudicat alteri debitori, qui per indirectum trahitur ad judicium Ecclesiasticum.*

1 ARrestare debitum intelligimus, id quod vulgariter dicimus, *embargar*, quo verbo utitur Ordinat. *l.* 5. *titulo* 5. *Paragrapho* 34. *incipit, ao officio*, depositum namque facere aliud est: fuit igitur in senatu dubitatum; an judex Ecclesiasticus, possit in manibus laici debitoris alicujus arrestare, id est, *embargar*, quod debitum erat per talem debitorem alteri tertio, tertius autem in casu de facto contingente erat quoddam monasterium monialium.

Et decisum fuit, quòd non, ex doctrina Bart. *in* 2 *l. mulier. D. de lege commissoria.* qui text. in materia

horum arrestorum singularis est. Et hoc decisum fuit præsuppositio, judicem Ecclesiasticum non esse competentem contra laicum, *cap. si clericus laicum, de foro competen.* & ita cùm incompetens esset, tale arrestum non obligat laicum, Rebuf. *in concordat. tit. de regia ad Pralat. nominatione. verbo, in manibus. fol.* 115. aliter judex Ecclesiasticus, his mediis, jurisdictionem in laicos exerceret, tam contra illum qui debebat; qui aliàs tamquam reus coram judice laico conveniendus erat, *d. cap. si clericus.* quàm contra illum, in cujus manibus arrestum fiebat, qui aliàs nihil monasterio debebat.

3 In depositio aliud est, ex traditis per Bald. *in l. acceptam. n.* 5. *C. de usuru.* Marant. qui illum refert *in praxi, p.* 4 *distinct.* 11. *n.* 37. qui loquitur in sequestro facto à judice sæculari penes clericum; nam hoc voluntariè recipitur, & nemini præjudicium fit.

4 In arresto autem, etsi debitor in cujus manibus fit, consentiat, præjudicium fit alteri debitori, qui ad judicium Ecclesiasticum trahitur per indirectum. De iis autem arrestis vide optimam decisionem. Guidonis Papæ 340. Sic senatus censuit in mense Martij ann. 1590. Scriba Petro Almirante, in actis instrumenti gravaminis civitatis Eborensis; & dictũ, quod debebat deprecari judices sæculares, ut moris est.

DECISIO LXXXVII.

An decuriones possint statuere circa observantiam dierum festorum.

SUMMÆ.

1. *Refertur statutum quoddam antiquum, circa observantiam dierum festorum, factum per decuriones oppidi de Santarem.*
2. *Visitator Archiepiscopi civitatis Olysipponensis prohibuit decurionibus, ne tale statuto uterentur.*
3. *Decuriones, ut laici, & incapaces jurisdictionis Ecclesiastica non possunt statuere etiam in favorem Ecclesia, circa observantiam dierum festorum.*
4. *Observantia dierum festorum fuit statuta in lege gratia per leges Canonicas Ecclesiasticas, & non per leges civiles.*
5. *Ecclesia in aliquibus casibus dispensat, ut possint operari homines in diebus festis.*
   Cùm agitur de materia peccati, cognitio pertinet ad Ecclesiam, & ad judices Ecclesiasticos. Ibid.
6. *Decuriones possunt statuere super eo, quod spectat ad bonum commune temporale.*
7. *In casibus, qui non sunt mixti fori, non est locus preventioni.*
8. *Quæ à laicis possideri nequeunt, ab eisdem præscribi non possunt.*
9. *Statutum laicorum inductum in adjutorium observantiæ sanctorum, & non per modum superioritatis valet.*
10. *Observantia dierum sanctorum, etiam legibus civilibus commendatur, pœnis propositis.*
11. *Confuetudo introducta in honorem Dei, ab omnibus Archiepiscopis, & eorum visitatoribus ab antiquo tolerata, observanda est.*
    Lex Castella de foro jubet observari dies sanctos, sub pœna triginta marabitinorum. Ibidem.
12. *Prædictum statutum in nihilo est contra libertatem Ecclesiasticam, & decisum fuit, quòd observaretur.*

IN oppido de Santarem est decretum antiquum decurionum, in hæc verba: 1

Ordenarão & poserão por postura que todo o dia sancto que a Igreja manda guardar seja guardado, & qualquer que não guardar, que pague por cada vez sincoenta reis pera o concelho. & isto se não entenda em Saõ. Maibeus nas vindimas, nem nas eiras ao lumpar do pão a tarde.

Huic decreto sunt conjuncta alia verba, quæ ita se habent:

El Rey nosso senhor me mandou prover este livro o qual eu provi, & fiz relação a sua senhoria das cousas em elle contheudas, & por serem necessarias, & professosas a boa governança, & garda da terra assi he aqui com algũas declaraçõis & postillas escritas per Antonio Carneiro cem quem vi este dito livro por mandado do dito senhor Pedro, ao primeiro de Março, de 1493.

Et juxta datam anni, hoc factum fuit tempore Regis Emanuelis, qui fuit acclamatus Rex in oppido Salacia 27. die Octobris, ann. 1485. post obitum Joannis secundi Regis, qui obiit in Algarbiis in oppido Alvor, 25. die Octobris die Dominica anni 1505. His ita:

Visitator quidam Archiepiscopi Olysipponensis, cùm visitaret in dicto oppido, prohibuit, ut decuriones tali decreto non uterentur. Decuriones de visitatore per instrumentum gravaminis conquesti sunt ad senatum, quod præsentarunt coram judice regiæ coronæ, ut solet fieri, juxta Ordin. *libro* 2. *tit.* 1. *§. ultimo.* Jussus fuit visitator respondere, ut solet fieri, qui respondit, decretum illud nullum esse, & servari non debere. 2

Primò, quia decuriones non poterant statuere, nec pœnam ponere super observantia dierum festorum: sunt namque laici, & incapaces jurisdictionis Ecclesiasticæ, *cap. decernimus*, ubi DD. *de judiciis*, & non possunt statuta facere super Ecclesiis, nec super observantia divini cultus, etiam in favorem Ecclesiæ, *cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ de constitutionibus.* 3

Secundò, quia observantia dierum festorum in lege gratiæ fuit statuta, per leges Canonicas Ecclesiasticas, & non per leges civiles, ut per Divum Thomam, 2. 2 *quæst.* 122. *artic.* 4. & 5. Navarr. *in Manual. cap.* 13. *num.* 1. & sic causa est merè Ecclesiastica, juxta doctrinam Panormitani, & DD. *in cap. cum sit generale, de foro competent.* 4

Tertiò, quia Ecclesia in aliquibus casibus dispensat, ut possint operari homines in diebus festis, *ut in cap. sicut de feriis, ubi DD.* & alij sunt casus, in quibus laborantes prædictis diebus festis excusantur à culpa, ut resolvit Divus Thomas, *d. artic.* 4. Navarr. *ubi supra.* Atque ita, antequam condemnatus sit, qui laboravit, necessariò de culpa cognoscendum est, aut de causa legitima, quæ eum ab illa excuset, quæ cognitio ad Ecclesiam, & ad judices Ecclesiasticos pertinet, cùm agatur de materia peccati, *ut in cap. cum sit generale, ac foro competent.* Cùm ergo laici non possint cognoscere de hujusmodi culpa, ergo nec illam punire, juxta regulam textus *l. de qua re. D. de judic.* 5

Quartò,

6 Quartò, decuriones statuere possunt super eo, quod ad bonum commune spectat oppidi seu civitatis, quam regunt, & ad custodiam proprietatum, & ad alia similia, Ord. *lib.1.tit.46.§.7.& 8.* At cùm observantia dierum festorum non spectet ad utilitatem temporalem terræ, ut patet, sequitur, quòd per tale statutum, excedunt limites suæ jurisdictionis,& mittunt falcem in messem alienam.

7 Nec potest dici, quod hic casus sit mixti fori, ut sit locus præventioni, non enim enumeratur inter illos, quos ponit Extravag. *2.p.t.3.d.3.* & sic est solius jurisdictionis Ecclesiasticæ.

8 Nec tueri se possunt decuriones præscriptione aliqua: quia cùm hæc jurisdictio ab illis possideri nequeat, cujus incapaces sunt, nec præscribi potest: quæ enim à laicis possideri nequeunt, ab eisdem præscribi non possunt, *cap.causam quæ.* ibi DD. *de præscriptionibus*, resolvit Sot. *de justitia & jure, libro 4. quæst. 5. artic. 4* Ledesmius. *in 2.4.quæstio.18.artic.1.dub.14.conclus.3.* & est communis opinio DD.

9 In contrarium allegabatur, quod hoc statutum laicorum confirmatum à Rege, fuit inductum in adjutorium observantiæ custodiæ sanctorum, non verò per modum superioritatis: & hujusmodi statutum laicorum valet,argum.text.*in cap.si in adjutorium.10. distinct.* Bald. *in l.nemini. C.de sacrosanct. Ecclesijs.* Benedict.Capra. *regul.15.* & quod hujusmodi statutum valeat, præsupponit Federicus de Senis *cons.44.* quem refert Vivius *libro 2.* communium opinionum,opinione 67.

10 Deinde hæc observantia dierum Sanctorum etiam legibus civilibus commendatur pœnis propositis *l. ultim. D. de feriis.* Ordinatio *libro 1.tit.55. §.16.& lib.5.tit.46.*

11 Ulteriùs, hoc non est solùm statutum, nec præscriptio, sed est consuetudo quædam introducta in honorem Dei, quam ab antiquo Archiepiscopi omnes, & eorum visitatores tolerarunt, quo casu consuetudo talis observanda est, *cap.1.* ubi Panormitan. *de sponsal.* tradit Calder. *in cap.2.de clandestin.desponsatione:* & pro hac parte faciunt adducta per Didac. de Covarruv. *in 4. 2.part. cap. 5. in princip. numero 18.* Gutierr. *in pract. quæst.part.2. cap.1.n.13. cum alijs.* Et est lex Castellæ do foro, quæ jubet observari dies sanctos, sub pœna triginta marabitinorum *libro 1.tit.1.l.5. qua est in nova Compilatione.*

Ad argumenta in contrarium respondetur, quod omnia procedunt, quando laici statuerent, per modum superioritatis super rebus Ecclesiæ, & Ecclesiasticis, aut super illis, & circa substantialia, non verò in adjutorium, ut tradit Soares *tit. de los casamientos. num.32.* Gutierr. *ubi suprà.*

12 Decisum fuit,quòd decretum observaretur, quod in nihilo contra libertatem Ecclesiasticam esset: 16.die Martij 1591. coram senatoribus palatij, audito visitatore in præsentia, & judice regiæ coronæ, & procuratore regio, ut moris est.

DECISIO LXXXVIII.

De prævention judicis sæcularis, circa executionem testamenti.

SUMMÆ.

1. *Executio testamenti ad utrumque judicem pertinet,& is qui prævenit,exequitur.*
2. *Ubi reperiuntur quatuor testamentarij, quorum unus clericus est, si laici ab scriba laico priùs citentur ad reddendam rationem testamenti coram judice laico,praventa est executio testamenti.*
   Major numerus trahit ad se minorem,& ad suum judicem. Ibidem.
3. *In dubio praventa censetur jurisdictio in judicio sæculari.*

EXecutio testamenti ad utrumque judicem pertinet,& is qui prævenit, illud exequitur,Ordin. *lib.2.tit.35.§.4.* Extravag. *p.1.l.2.titul. 16.* DD. *in cap. cum Joannes de testamentis.* Fuit in senatu hæc quæstio: Mulier quædam testamentum condidit, & in eo tres testamentarios fecit laicos, postea in codicillo addidit quartum testamentarium clericum: finito anno, & mense, quo tempore tenebantur rationem reddere,juxta Ord.*lib.2.§.4.* ibi, *durando o tempo de anno,& mes.* Scriba provisorum defunctorum civitatis Olyssipponensis citavit duos testamentarios,ad reddendam rationem; alterum non citavit,quia absens erat & (ut dicebatur) à regno,cùm vellet clericum quartum testamentarium citare, ipse dixit, ego jam citatus hodie fui per scribam judicis Ecclesiastici. Sed de hac citatione, si priùs esset facta nécne non constabat, nisi dicto partis: Illud certum erat, duos testamentarios laicos priùs & antequam citati essent per scribam Ecclesiasticum, citatos fuisse per scribam laicum: clericum etiam citatum fuisse per scribam Ecclesiasticum asserebatur, sed post citationem factam testamentariis laicis per scribam laicum, & omnes tres, eadem die; sed an priùs clericus per suum scribam Ecclesiasticum, an per scribam laicum, non constabat, nisi per dictum clerici. Quærebatur quis judex prævenerat? & con- 2
cluſum fuit,quod laicus. Primò,quia duo testamentarij citati fuerunt priùs, ut constabat ex fide scribæ laici,& sic tenentur reddere rationem hi, coram judice laico; & cùm omnes in solidum testamentarij essent, & continentia eausæ, nec calculum dividi possit, *l.nulli.C.de judiciis.* major numerus trahit ad se minorem, & ad suum judicem, numerus namque personarum prævalet. *l. majorem. D.de pactis.l.ult. C.de bon. auth.jud.possidend.* Capicius *decis.36.* conducunt tradita per Didacum *practicarum, cap.8.* Gutierr. *in practicis quæst.1.p.quæst.6.* Idque etiamsi fateremur clericum priùs per scribam Ecclesiasticum citatum fuisse, de quo tamen non constabat (ut diximus) nisi illius dicto.

Secundò, quia cum hoc dubitaremus de citatione facta clerico, si fuerat prius per scribam Ecclesiasticum,quàm per laicum (etiamsi de utraque eadem die facta constabat, non tamen de hora, quæ priùs fuerat) inducebatur dictum Innoc. *in 9. cum parati. num.1.de appellat.* dicentis,quod in dubio præventa censetur jurisdictio in judicio sæculari, refert Guid. *decis.443.* DD. *in cap.quicumque 11. quæst.2.& in l.2.§.1. D.si quis cautionib.* Sicque judicatum fuit pro prævention judicis sæcularis, in mense Decemb. anno 1591.

DECI-

DECISIO LXXXIX.

De falsa moneta.

SUMMA.

1. *Fabricantes in regno Portugaliæ monetam falsam de scutis auri, & reales moneta Regni Castellæ, an puniendi sint, panis contentis in legibus Regni Portugaliæ.*

1 ANno 1592. in mense Augusti ioventi suot quidam fabricatores falsæ monetæ Belgæ, & fabricarunt monetam falsam de scutis auri, & de reales, mooetæ Regni Castellæ in civitate Olyssipponensi, qui fuerunt in vinculis positi. Quæsitum fuit de hac quæstione: Ao dicerentur hi, qui monetam falsam fabricarunt, rei falsæ monetæ: cùm illa moneta non fuerit de corona Regni Portugaliæ, In quo regno ipsi delictum perpetrarunt: & an pœnis contentis in Ordinatione, *libr. 5. tunl. 6.* puniendi essent.

Dubium faciebat, quòd licet regonm hoc Portugaliæ successione legitima devenerit ad Philippum secundum Regem Hispaniæ, tamen suis legibus vivit, & regna distincta sunt, justa capitula promissionum regni, facta per Regem Philippum in comitiis oppidi de Thomar t. 3. & 4. Cùm igitur regna distincta sint, & moneta, quæ fabricata fuit, erat alterius regni, nempe, Regni Castellæ, dubitatum fuit: an fabricantes illam dicl possint, fabricatores falsæ monetæ, & puniendi essent legibus Regni Portugaliæ.

Concluſum fuit quòd sic: nam moneta illa de reales per Extravag. *pari. 5. t. 7. l. 8.* In Regno Portugaliæ recipitur, & publicè ea utimur, & hoc auctoritate, & permissione regali, jam à tempore Regis Sebastiani, & hoc casu, fabricantes talem monetam incidunt in crimen hoe, & puniendi sunt tamquam fabricatores falsæ monetæ, Bart. *in l. dominus horreorum. D. locati. & in l. si quis libertatem. D. de petitione hered.* Alexand. *cons. 121. lib. 7. & consil. 104. lib. 1.* Vivius *communium opinionum, verb. monetam falsam.* Covarruv. *numismatum. cap. ultimo.* Et sic judicatum fuit; & pœna mortis condemnati fuerunt delinquentes, qui duo erant: & ultra antiquiores, de materia vide DD. Ludovicum de Peguera *in quæstionibus criminalibus. q. 46. per totam.*

DECISIO XC.

De salvo conducto præstito Mauris.

SUMMÆ.

1. *Salvum conductum Mauris generaliter præstitum, illis, prodest, ad eundum, & redeundum.*
2. *Mauri si in eundo, vel redeundo delictum aliquod commiserint, puniri possunt.*
3. *Mauri salvum conductum habentes, non possunt puniri in amissione libertatis, propter dolum, & fraudem, contra præfectum arcis commissam, affirmando campum ab hostibus tutum, cùm fallum esset; possunt tamen puniri pœna aliqua arbitraria.*

POst pugnam Africanam anni 1588. in qua 1
Sebastianus Rex interiit: occubuerunt etiam duo Reges Mauri, Xarisus, qui regno spoliatus fuerat, & de cujus restitutione agebatur, & Muleimaluco: aliqui Mauri nobiles In Hispaniam venerunt, qui Xarifi partes secuti fuerant, cùm essent in Hispania, & jussu Regis nostri Philippi in provincia Bethica, miserunt duos Mauros nuntios cum epistolis in Africam, quibus ad eundum, salvus conductus datus fuit, per Ducem Methiox Sydoniæ, qui oræ illi maritimæ maris mediterranei præst: Mauri hi per Tingensem civitatem Iter fecerunt, ubi arcis præfectus ab illis quæsivit, quò iteot, & an reversuri essent? respoodesunt, in Africam Ire cum epistolis, & salvo conducto, & redire debere, intra quatuor menses, ut fecerunt: & quando reversi fuerunt, iterum ab eis quæsivit arcis Dux: an in campo Mauri essent? dixerunt, quòd non, sed quod campus, & omnia tuta erant: quod tamen falsum erat, ut constitit per testes, qui interrogati fuerunt, ex una casila, quæ venit illis diebus post Mauros nuntios in civitatem, & dixerunt, quòd multitudo Maurorum erat in campo armata: & ita si nostri freti dictis illorum Maurorum, exirent, facile fuerst, quòd opprimerentur.

Contendebat igitur arcis præfectus, illos duos 2
Mauros captivos, & suos esse: tum quòd consuetudo antiqua esset in civitate Tingensi, quòd Mauri, qui ad illam veniunt sine epistolis alicujus Mauri præfecti arcis (quem Alcaide vocant) auc sine epistulis captivorum Christianorum, & sine salvo conducto ipsius arcis præfecti, aut sine casila, captivi maneant: & hæc consuetudo testibus probabatur. Insuper ex dolo, & fraude commissa in interrogationibus, id etiam contendebat, & quòd delictum commiserant, propter quod puniendi erant in amissione libertatis. Interrogatus à Rege nostro sui super præsenti casu, cùm essem regius procurator.

Respondi, Mauros illos captivos non manere nec in illis locum habere consuetudinem allegatam: ratio est, quia hi Mauri salvum conductum Ducis Methinæ habebant, & Epistolas Muleisque, & Muleinazere, qui in Hispania erant, & eorum jussu in Africam trajecerant, & salvum conductum ostenderunt præfecto arcis, & quòd reversuri erant, intra quatuor menses, ut fecerunt. Igitur cùm salvum conductum haberent, nullum impedimentum in eundo eis poterat fieri, imo eis proderat, ad eundum, & redeundum. Regula namque juris est, quòd salvus conductus generaliter datus (ut hîc fuerat) prodest ad eundum & redeundum. Bartol. & Angel. *in l. ultimar. D. de sepulchris violat.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 4. casu 336. num. 11. & num. 15.* maximè si materiæ qualitas id dictat, ut In præsenti casu erat: in quo necessario reversuri erant, ut dixerunt prius, & ad epistolas responsionem afferre: & cùm salvum conductum haberent, nulla alia re, ex superiùs dictis, eis opus erat.

Benè verum erat, qnòd si hi Mauri, in eundo, & redeundo delictum aliquod commisissent, puniri pote-

poterant. Nam salvus conductus non liberat quem à delictis futuris, arg text. *In l. Aurelius. §. Caio. de liber. legat.* Menoch. *de arbitrariis, casu* 337. *num.* 13. at non sunt puniendi pœna servitutis, sed alia, juxta delictum commissum.

3 Et sic dixi, quòd hi Mauri non poterant tamquam servi arcis præfecto adjudicari: poterant tamen puniri aliqua pœna propter dolum, & fraudem punicam, quam commiserant contra præfectum arcis affirmando campum ab hostibus tutum esse, cum fallum hoc esset, & hæc pœna arbitraria esse poterat: & sic factum fuit, quia jussit Rex noster, ut servi non manerent, sed liberi, & venerunt in Hispaniam enm responsione ad epistolas per illos missas, anno 1592.

DECISIO XCI.

De collectis pro Ecclesiæ constructione, seu reparatione.

SUMMÆ.

1. *Forensis alio loco domicilium habens, an collectari debeat ratione bonorum immobilium, qua habet in loco, in quo Ecclesia construitur.*
2. *Ecclesia in omnibus semper privilegiata existit, & pro favore illius multa contra strictam juris rationem statuuntur.*
3. *Pro fortificatione murorum, forenses habentes bona immobilia in territorio civitatis, ubi mari fortificatur, collectantur, licet alibi domicilium habeant.*
4. *Ad quos commodum constructionis Ecclesiæ pertinet, ad eosdem & contributio spectare debet.*
5. *Pro viis reficiendis, vel fontibus construendis, solum habitantes in loco, ubi fit illa refectio vel constructio collectari debent.*
6. *Si imponatur collecta personis, pro modo rerum, quas possident, non comprehenduntur forenses, qui alibi domicilium habent.*
7. *Quando collecta imponitur rebus, tunc forenses tenentur solvere, etiam si alibi domicilium habeant.*
8. *Parochiani tenentur ad refectionem Ecclesiæ, si redditus non sufficiant.*
9. *Qui Parochiani dicantur, declaratur.*
10. *Quid decisum fit in casu hujus decisionis?*

1 QUidam nobilis habebat domicilium suum Olyssippone, & in insula S. Michaëlis quàm plurima bona immobilia possidebat: proviſione regia, seu rescripto, collectari jussi sunt populi illius loci, in quo prædicta nobilis bona immobilia possidebat, pro constructione cujusdam Ecclesiæ dicti loci.

Quæsitum fuit, an nobilis ille forensis, & alio loco domicilium habens, ratione bonorum immobilium, quæ habebat in illo loco, ubi Ecclesia construebatur, collectari deberet? in senatu quæstio hæc pertractata fuit, me judice.

2 Pro parte affirmativa, quòd collectari deberet, facit primò favor Ecclesiæ, quæ in omnibus casibus privilegiata semper reperitur, & pro religione, multa contra strictam juris rationem statuuntur, *l. sunt personæ. D. de religios. & sumpt. funerum.* Tiraquel. *de privilegiis piæ causæ.*

Secundò facit, quòd pro fortificatione murorum 3 civitatis, forenses habentes bona immobilia in alicno territorio collectantur, ratione bonorum pro fortificatione talium murorũ illius loci, licet aliunde domicilium habeant. Guid. Pap. *dec.* 372. & *dec.* 7. Otalora *de nobilitate*, 2. *part. cap.* 1. *numer.* 6. refert Ludovic. Mess. *in tract. de pretio taxæ panis, conclus.* 1. *num.* 76. *ad fin.* at Ecclesia majus privilegium meretur, ergo.

Confirmatur hæc ratio, nam hoc ea ratione fit in fortificatione murorum, quia vertitur in eo bonum commune: at in Ecclesiæ constructione, bonum commune, & animæ vertitur (quæ rebus omnibus præstantior est) ergo forenses collectari possunt; si, ubi Ecclesia construitur, bona immobilia possideant.

In contrarium videntur hæc facere: Primò, 4 quòd Ecclesia principaliter construitur pro eommorantibus in illo loco, & ibi domicilium habentibus, ut sacra audiant, & cœlesti pabulo reficiantur. Cùm igitur ad habitantes in illo loco principaliter commodum constructionis Ecclesiæ pertineat, contributio ad eosdem, qui ibi habitant, spectare debet; & illi collectandi sunt, non verò forenses, licet ibi bona immobilia possideant, argument. text. *in l. si arreptitias. Paragrapho ad officium. D. fiscum regendorum. l. fin. & hereditas. Paragrapho plane. D. ad exhibendum.* Bartol. *in l. si postulaverit. D. ad legem Jul. de adulteriis.* tradit Jason. *in l. præsor. Paragrapho etiam. D. de edendo.* Felin. *in cap. quia judicante. de præscriptionibus.*

Quamvis autem aliqnod commodum forenses etiam habeant, ex eo, quia ejus coloni, & inquilini, factores, & alij sacra audiant in prædicta Ecclesia; id non principaliter illis in commodum cedit, sed secundariò, ad quod attendendum non est, *l. nam. D. ad l. Rhodiam. de jactu.* ubi Angel. *gloss. verb. de frumentum. in capit. 2. de pœnis. in 6.* Avendan. *de exequend. mandat. libro* 2. *cap.* 10. *numero* 24.

Secundò hæc pars confirmatur ex eo, quòd quan- 5 do imponitur collecta pro viis reficiendis, aut pro fontibus construendis, quibus principaliter utuntur habitantes in illo loco, & non forenles, in his casibus solum commorantes, & habitantes in illo loco, nbi fit illa refectio, & constructio, debent collectari, & Glossa, & Bart. *in l. rescripto, §. penult. D. de manoris. & honoris. & in l. liberti, §. sola, D. ad municipal.* Avendan. *ubi suprà, cap.* 3. *ad finem.* Mess. *loco superius allegato, conclus.* 1. *num.* 78. ergo eodem modo, in collecta imposita pro constructione Ecclesiæ, in qua habitantes, eo loci, principaliter sacra audiunt, ibi commorantes collectandi sunt, & non forenses.

Pro resolutione duos casus considerauimus: Unus quando statuto, seu rescripto hujusmodi collecta imponitur, & verbis expressis declaratur, quòd forenses comprehendantur, & collectentur pro modo bonorum, quæ possident in illo loco: tunc id servandum est: In claris namque non est locus conjecturis, *l. continuus, §. cum ita. D. de verb. obligation.*

E con-

E contra verò, si ex verbis rescripti constat forenses non comprehendi, non est dubitationi locus, ex traditis per Bald. *in cap. Rodulphus. colum. 2. vers. ego dico. de rescript.*

6 Aliua casus est, quando verba rescripti sic se habent, ut omnes collectentur: tunc dicendum est, quòd si collecta imponitur personæ, pro modo rerum, quas possidet, non comprehenduntur forenses, cùm domicilium alibi habeant, Paris. *consil. 25. à princ. & num. 7. libr. 1.* eo maximè, si res, propter quam collecta imponitur, respicit commodum personæ ipsius, & defensionem, non verò proprietatum, seu possessionum, Paris. *d. num. 7.* latè, ubi plures DD. refert.

7 Si verò collecta imponitur rebus, tunc forenses tenentur solvere, etiamsi domicilium alibi habeant, cùm ibi bona possideant, ubi collecta imponitur: nec hoc casu refert, an bona sita sint intra locum, seu civitatem, ut sunt ædes, seu in territorio, ut villæ, & similia: eadem namque ratio est, ex traditis per Felin. *in c. Rodulphus de rescriptis.* Aveud. *resp. 16. ad finem.* faciunt tradita per Socinum *consil. 129. libr 1.* Bossium *tit. de principe. num. 114.*

8 Et pro nostro casu facit, quod tradit Aufrer. *ad Capol. Tolosan. quæst. 499.* Gregor. Lopez. *1. parte, l. 11. titul. 10. glossa, facando*, ubi loquentes de Parochianis, inquiunt: Si verò reditus non supersunt, compelluntur ultimo loco Parochiani Ecclesiæ: argum. *cap. si Episcopus, de officio ordin. libr. 6.* nam ex quo ibidem audiunt divina, & percipiunt Ecclesiastica Sacramenta, tenentur ad refectionem
1 Ecclesiæ, & sic necessariò intelligunt de Parochianis præsentibus, & domicilium habentibus in illo loco, ubi Ecclesia reparatur, seu construitur, & collecta imponitur.

9 Quod ego intelligerem, quando absentia longa est: nam si modica, habetur ac si præsens esset, argum. *l. divortium. D. de divortiis.*

Intelligerem etiam, quando quis ita abest, ut non possit dici Parochianus illius Ecclesiæ ullo tempore, si enim aliquo tempore potest adesse, tunc aliud dicendum est: puta habet ædes in tali loco, ubi Ecclesia construitur, & collecta imponitur, illas locavit, cùm in illis habitare semper consuevit: & sic de villa, quam in territorio habet, si illo tempore, quo Parochiani collectantur, ipse non habitet, sed aliunde vivat, collectari debet ratione ædium, seu villæ, in quibus fere toto tempore vivit, & in hoc arbitrium judicis plurimum versatur, si in rescripto aliud declaratum non fuerit, & videndus est Gram. *decis. 87. incipit. succedente*, ubi ait, quis dicatur habitator, vel non, quod notandum est: vidi namque hunc casum per rescripti verba declaratum, in quadam Ecclesia Divi Pauli, quæ constructebatur in hac civitate Olyssiponensi.

10 Et vide circa collectas has, *Extravagan. 2. p. tit. 2. l. 13. Paragrapho 10.* & ita judicatum fuit, quòd nobilis, qui numquam vixit in insula Divi Michaëlis, nec vivere aliquo tempore perabatur, collectari non deberet, maximè inspectis verbis rescripti, anno 1589.

Ad argumenta in contrarium ex supradictis facilè responderi potest.

DECISIO XCII.

An dominus rei locatæ possit expellere conductorem ad longum tempus ex supervenienti casu?

SUMMÆ.

1. *Dominium utile transit in conductorem ad longum tempus.*
   Locatio ad decennium dicitur alienatio. Ibidem.
2. *Emphyteuta non potest locare ad longum tempus, irrequisito domino directo.*
   Emphyteuta si locet ad decennium, cum consensu domini, tenetur solvere laudemium. Ibidem.
3. *Conductor ad longum tempus expelli non potest per locatorem, ex supervenienti casu.*
4. *Ord. lib. 4. tit. 58. §. 4. declaratur. Ibidem.*
   Locator non potest expellere conductorem ad longum tempus, ob non solutam mercedem in prime anne: sine tenetur expectare biennium, si res conducta sit Ecclesiastica, si prophana triennium.
5. *Conductor non potest expelli, ob non factas meliorationes, quas tenebatur facere intra decennium, nisi eo elapso.*
   Mora non committitur, nisi post lapsum diei. Ibid.

IN quodam processu anno 1583. talis quæstio in senatu incidit. Quidam ædes ad decennium alteri locavit, conditione adjecta, ut intra decennium meliorationes faceret: postea conductorem expellere volebat, tum ex supervenienti casu, quòd ædibus indigebat ad habitandum; tum quòd conductor meliorationes non fecisset. Quæsitum est, an eum possit expellere.

Circa primum dixlmus non posse, quia in con- 1
ductorem ad longum tempus transit utile dominium, *l. 1. D. si ager vectig. vel emphyt. pet. l. 1. §. quod autem, D. de superficiebus.* Ordin. *libro 3. tit. 32. in principio, & libro 4. titulo 60. §. 2.* ibi, *mas passa em outra specie de contracte que se chama emphyteuse*, & Ordin. *libro 4. titulo 64. in princ.* Adeo ut decennalis locatio alienatio sit. Alexand. *in l. si filio. §. si ver. num. 25. D. solut. matrimon.* Angel. Aretin. *in §. adeo. num. 1. institut. de locate.* Covarr. *resol. libro 2. cap. 16. num. 2.* & probat Ordin. *d. titul. 60. §. 2.*

Et ideo emphyteuta non potest, irrequisito do- 2
mino directo, ad longum tempus locare, cum alienare fit. Jas. *in l. ult. n. 112. C. de jur. emphyt.* & si locet ad decennium cum consensu domini, tenetur solvere laudemium. Dec. *cons. 204. n. ult.* & facit Ordin. *lib. 4. tit. 6. §. 9.* quamvis DD. aliqui, relati à Valasc. *de jure emphyt. q. 29. n. 16.* aliud velint.

Verum tamen est, quòd Glossa *in l. Codicillis, §. institut. D. leg. 2.* voluit, posse emphyteutam locare ad longum tempus, sed communiter reprobatur, ut per Pinel. *in l. 1. 3 p. num. 63. C. de bon mater.* Covat. *ubi supr. num 1. & 2.* & multa super illa gloss. vide apud Valas. Lusitanum *de jur. emphyt. quæst. 29. n. 9.* Molin. *de primogen. lib. 1. q. 21. num. 4.*

Cùm ergo conductor, dominus utilis sit, & du- 3
ret decennium, expelli non potest, nec in eo habet

locum

locum Ord. *lib.* 4. *tit.* 58. §. 4. tradit Vaz. *de jur. emphyt. quæst.* 22. *num.* 2. quæ loquitur in simplici inquilino, to simili Covarr. *resolut. lib.* 2. *cap.* 15. *numer.* 2.

4 Quod confirmatur alio simili, Ord. nostra *d. lib.* 4. *tit.* 58. §. 2. inquit, posse dominum expellere conductorem ob non solutam mercedem. Quæro an locum habeat in conductore ad longum tempus, qui non solvit pensionem in primo anno? Dicendum est, quòd non: sed quòd expectari debet biennium, si res conducta fuerit Ecclesiastica, seu triennium, si fuerit prophana; intra quod tempus cessat solvere, & tunc, eo elapso, poterit expelli, ut fit in emphyteuta, cui comparatur, & non simplici colono, in quo loquitur *d.* §. 1. Jas. *in l.* 2. *n.* 39. *C. de jur. emphyt. & in Auth. quæ rem. num.* 15. ubi DD. *C. de sacrosanct. Eccles.*

5 Circa secundum casum diximus, ob non factas meliorationes non posse expelli, quia adhuc durabat decennium, intra quod tenebatur illas facere, ex conditione scripturæ, ibi, *dentro nestes dez annos*, & cùm duraret decennium, mora commissa non erat, *l. magnam*, ubi DD. *C. de contrahend. & commit. stipulat.* Sic decisum fuit in mense Junij, anno ut suprà.

DECISIO XCIII.

De morte superveniente servis culpa alicujus, an ad pretium illorum teneatur?

SUMMÆ.

1. *In dubio, quilibet præsumitur sanus, & qui allegat infirmitatem, illam probare tenetur.*
2. *Ut quis se ab incendio liberet, potest sine injuria alicujus vicinas ædes destruere.*
   Pro salute corporis tutior via est eligenda. Ibid.
   Nemo invitus ad hospitandum compellitur, nisi ad id ex officio teneatur. Ibid.
   Damnum, quod quis ex sua culpa sentit, sibi imputare debet. Ibid.
3. *Remissio pensionis domus conductæ propter pestem non fit, quando culpa ipsius conductoris locus pestilentiosus effectus est.*
4. *Intelligitur l. Julianus, in princip. vers. sive igitur, D. de actionibus empti.*
5. *Morbo pestilenti infecta à congregatione hominum arceri debent, & si invitis custodibus intraverint civitatem vel domum alicujus, puniri possunt.*
6. *Mors naturalis nemini imputatur.*
7. *Bona mobilia morbo pestilenti contaminata, an emi ueri possint? remissivè.*

NOtum est anno 1579. & 1580. & ferè per totum 1581. (sic permittente divina providentia) post calamitates multas, quas regnum hoc Portugaliæ pertulit, ut nulla alia desideraretur, epidemiæ morbum (quem Deus avertat) grassatum fuisse per multa loca. In territorio Eborensi, in domo cujusdam agricolæ, morbo hoc, habitantes in ea domo aliqui mortui fuerunt; ita ut necessarium fuerit agricolæ cum tota familia domum deserere, & fugere (quod & probatissimum remedium est contra pestem) Amicus alius agricola illum in domum suam recepit, ex quo evenit, ut recipientis agricolæ servi duo magni valoris, ex eodem morbo interirent. Egit is adversus alium ad æstimationem servorum, eò, quòd mortui essent ejus causa, proposuitque actionem in factum, ex regula generali, text. *in l. quia actionem. C. de præscriptis verbis:* dubitatum fuit, an teneretur?

De probatione morbi contingentis in domo 1
agricolæ rei non dubitabamus, articulatum namque de eo fuit per actorem, & licet sanus quilibet præsumatur in dubio, *l. semel. C. de re militari lib.* 12. & qui infirmitatem allegat, eam probare teneatur. Bart. *in l. quæsitum. D. de re judic.* maximè si in ea se fundat, *l. ei qui. D. de probationib.* hic actor intentionem suam bene probavit.

Quoad dubium principale contigit, quòd 2
actor reum hospitio excepit, cum tota sua familia sponte, qui rens poterat aufugere, propter morbum, quem senserat, & tutum locum quærere, etiam cum damno alterius, *l.* 13. §. *quemadmodum D. de incend. ruin. naufrag. l.* 1. *C. de naufragiis. lib.* 11. imò, ut quis se ab incendio liberet, potest absque injuria alicujus vicinas ædes destruere, *l. si quis fumo.* §. *ultim. D. ad l. aquil.* Et quamvis actor justissimè ei hospitium negare posset, pro salute namque corporis tutior via eligenda est, *l.* 2. *si quis tamen. D. si quis caution. l. ultimo. D. de liber. causa:* nec ad hospitandum quem invitus aliquis compelli possit, nisi ad id ex officio teneatur. Bart. *per text. ibi in l. unica* §. *ult. D. de furtis, adversus naut. & caupon.* idem Bart. *in l.* 1. §. 1. *D. naut. caupon. & stabul.* Stracha *in tract. de naut.* §. *p. fol.* 236. *num.* 1. Tamen cùm sponte id fecerit, & incautè reum hospitio receperit, sibi imputari debuit, damnum namque quod quis sua culpa sentit, sibi non alijs imputare debet, *l. quod quis ex culpa. D. de reg. jur.*

Quod adeò verum est, ut non fiat remissio pen- 3
sionis domus conductæ propter pestem, quando culpa conductoris locus pestilentiosus effectus est, ut puta si scienter accessisset ad locum contagiosum: cùm enim culpa præcesserit casum, non excusat, *l. si ut certo.* §. *nunc videndum. D. commodat. l. si nulla culpa C. de pignoraitia action.* cùm impedimentum hoc ex proprio facto proveniret, non debet excusatio eam præstare, *l. si in lege.* §. *si domus. D. locat.*

Cùm ergo hoc casu, ut testes deponebant, notorium fuerat rei domum infectam esse morbo illo, quo non obstante, actor illum hospitio recepit, sibi culpa imputanda est.

Quòd si quis dixerit, ipsum reum teneri mor- 4
bum detegere, quod cùm non fecerit, tenebatur ad damnum inde proveniens, & sic ad æstimationem, & pretium servorum demortuorum, argumen. *l. Julianus. in princip. vers. sive igitur. D. de action. empti.* Respondetur; id locum habere in contractu emptionis, de cujus natura est, ut vitia omnia, & morbi rei venditæ exprimantur, *l.* 1. *D. ædilit. edict.* aliter ad interesse dabitur actio, *l.* 1. *& totus tit. D. de action. empti.* Quod in præsenti casu non procedit, ex supradictis.

5 Verum est, quòd hi, qui sunt contagioso, & pestilenti morbo infecti, arceri possunt à congregatione hominum, & à civitate, nam ex eo morbus contrahitur, *l. ædiles. §. Prædiis. D. de ædilit. edict.* tradit Rip. *de peste 3. part. princip. casu 1. fol. 113.* in specie Peguer. *in quæstionibus criminalibus. quæst. 8. numer. 6.* & si ipsi, invitis custodibus, vel domino domus, intraverint civitatem, aut domum, puniri posse, si ex eo malum sit secutum, & contra illos agi, ut per Peguer. *d. discis. 8.* at nos lumus in diverso casu, in quo sponte reus receptus fuerat.

6 Accedat ultimò, quòd quando malum hoc grassatur ut fuit illo tempore, adeo aër corrumpitur, ut vix dignosci possit, unde procedat malum & morbus, poterat namque ex særis infectione morbus servis evenire: & mors naturalis nemini imputatur, quæ illa etiam vocatur, quæ provenit ex intemperie aëris, Bald. *in l. 1. D. de fructibus & litem expens.* & sic reus absolutus fuit, anno 1583.

7 Et an bona immobilia contaminata propter hunc morbum comburi possint, vide Peguer. *loco ubi supra*: quòd in facto vidi agitatum in processu quodam civitatis Silvensis, in quo judicavimus, per ea, quæ prædictus Peguera tradit. *d. decis. 3. numer. 7.* & audivi in alio processu idem judicatum fuisse.

DECISIO XCIV.

An Canonicus qui est in servitio sui Episcopi, ab eo salarium petere possit?

SUMMÆ.

1. *Episcopus potest cogere duos sui Ecclesiæ Canonicos, ad eum in itinere sociandum, qui pro præsentibus habeantur, & nihil de fructibus beneficij amittant.*
2. *Canonici non possunt petere salarium à testamentarijs Episcopi, ob servitium factum in comitando Episcopo.*

EPiscopus quidam ad curiam Regis cùm iret, duos Ecclesiæ suæ Canonicos sibi socios itineris elegit: mortuo Episcopo, unus ex eis à testamentarijs salarium illius temporis petiit. Quæsitum fuit, an jure id faceret.

1 Diximus in senatu non ei salarium deberi: nam Episcopus potest cogere duos Ecclesiæ suæ Canonicos ad eum sociandum, *cap. de cetero, cap. audientiam.* ubi Abb. *numer. 3. & numer. 7. de clericis non residentibus. cap. 1. de clericis non residentibus, lib. 6.* Navarr. *cons. 11. lib. 3. numer. 1. sub titul. de clerico non residentibus*, & ea de causa tamquam præsentes habentur, ut fructus præbendæ consequantur. Navarr. *ubi supra.* Cùm ergo Episcopus eos cogere possit, & ea de causa pro præsentibus habeantur, ut fructus præbendarum habeant, & nihil de fructibus beneficij amittant, non est, quòd ab Episcopo salarium aliquod servitij petant: nec eis jure debeatur.

2 Deinde hoc servitium Ecclesiæ fit, supra jura allegata, & ipsa Ecclesia est, quæ solvit, dum ipsi fructus suorum beneficiorum tamquam præsentes percipiunt; non est ergo, quòd ulteriùs ab Episcopo, seu ab ejus testamentariis, illo mortuo, aliquid exigant.

Accedat, quòd ut plurimùm Canonici (ut in præsenti casu actor erat) non ejus sunt conditionis, nec servitium factum in comitando Episcopo ejusmodi est, ut illis, aut pro illo salarium debeatur. arg. Ord. regiæ, *lib. 4. tit. 19. in prine.* tradit Federic. de Senis *cons. 218.* refert Rebuff. 2. *tom. ad leges Gal. tit. de stipendiis salariis, glossa 3.* ergo non est, quòd Canonico servitij salarium adjudicari debuisset: & sic reltamentarij ab ejus petitione absoluti fuerunt, anno 1590.

DECISIO XCV.

De jure piscationis in flumine publico.

SUMMÆ.

1. *Jus piscandi omnibus commune est.*
   Solus Princeps supremus potest prohibere jus piscationis seu venationis, & hoc moderate, causa recreationis. Ibidem.
2. *Verba intelligenda sunt propriè, & secundum vulgarem usum loquendi.*
3. *Verbum hoc, piscari, generale est, & ad omnes pisces refertur.*
   Qui piscationem certi generis piscium prohibere, seu concedere vult, nomen partientis adjungere debet, aliter generalem piscationem comprehendit. Ibidem.
4. *Sensui verborum magis adhærendum est, quàm verbis, relicto jure.*
5. *Quid judicatum sit in casu hujus decisionis.*

INter monasterium Canonicorum regularium divi Augustini sancti Georgij, quod est prope Conimbricam civitatem, juxta Mondam fluvium, & Religiosos Societatis JESU, Collegij Spiritus sancti, civitatis Eborensis, cui annexi sunt reditus mensæ prioralis dicti monasterij sancti Georgij, dubium maximum exortum fuit, ex verbis sententiæ judicis delegati, qui vigore bullæ Apostolicæ, unicuique monasterio applicavit, quæ ad mensam conventualem, & prioralem pertinerent; An piscatio pertineret ad monasterium divi Georgij, an ad collegium Societatis JESU.

Dubium faciebant verba sententiæ, ibi, *como ca-neiro da pescaria do rio do mondego*, an per illa, Canonici regulares deberent habere canale piscationis murenarum (lampreas, vulgò vocatas) an etiam piscationem aliorum piscium, cujuscumque generis forent? nam in illa regione per canale, vulgo intelligitur, *o caneiro das lampreas.*

Er in causa hac priùs occurrit scire, quomodo 1
piscatio hæc pertineret ad monasterium Canonicorum regularium, & quomodo illi prohibere possint alios à piscando in hac parte fluminis, cùm piscandi jus commune omnibus sit, & de jure gentium competat. *§. flumina, instit. de rerum divisione.* adeò ut non posse dominos subditos prohibere piscari, seu venari citra violentiam, & injuriam afferat Hostiens. & Ant. *in cap. non est de decimis*: & est

recepta

recepta sententia ex Jas. *cons.* 119. *lib.*4. Dec. *cons.* 197. *numer.* 2. *& cons* 303. *numer.*19. Gram. *decis.*67. *numer.* 12. Tiraquel. *de nobilitate. cap.*37. *num.*115. Navarr. *in Manual. cap.*17. *num.*120. & peccare mortaliter prohibentes, asserat Cajetan. *verb.venatio in fin.* nisi sit Princeps supremus, qui caput reipublicæ est, & id moderatè faciat, causa recreationis. Soto *lib.* 4. *de just. & jure. quæst.*6. *art.*4. *col. pen.* tradit doctissimè, more suo, Covarr. *in reg. peccatum.*2. *part.*§.8. *num.*3. nec id licitum est aliis dominis inferioribus. Guido *dec.*514. Ord. regia *lib.*5. *tit.*111.

Ex parte tamen monasterij ostensa fuit quædam sententia lata, tempore Alfonsi V. Regis Portugaliæ, per quam ei hoc jus piscandi, & alios prohibendi competebat, cui acquievimus.

2 Quod ad principale dubium attinet, videbatur, quòd per illud verbum canale, *caneiro*, Lusitanè, solùm piscatio murenarum canonicis competeret, piscatio verò aliorum piscium maneret cum alijs rebus annexis collegio Spiritus Sancti : nam propriè verbum, canale, ad murenas refertur, in illa provincia, & hoc est usitatum ; verba autem intelligenda sunt propriè, & secundùm vulgarem usum loquendi, *l. Labeo.* D. *de supel. legat. (ibi, non enim ex communi usu, nemina exaudire debere)* & DD. ibi communiter.

3 Ex alia parte videbatur, quòd cùm adjunctum sit verbum, *caneiro da pescaria*, omnem piscationem comprehendat, nam verbum piscari, Lusitanè, *pescar*, generale est, & comprehendit omnium piscium piscationem. *d. §. flumina, ibi, Jus piscandi*, quod ad omnes pisces refertur cujuscumque generis, *cap.* 1. *qua sint regal. in fundo, ibi, piscationum redditus.* Soar. *allegatione* 17. *num.*10. Ord. *lib.*2. *tit.*15. §.13. ibi, *Item as rendas das pescarias.* tradit Covar. *in d. reg. peccatum* 2. *p.* §.8. *num.*10. Qui igitur piscationem certi generis piscium prohibere, seu concedere voluerit, nomen particulare adjungere debet, aliter generalem piscationem comprehendit : *l. vendidit fundi, ibi piscatio Thynnaria. D. communia prædiorum.* Cùm ergo hic generaliter, *caneiro da pescaria*, dictum fuerit, omnem piscationem comprehendere videbatur sententia.

4 Et quamvis illud verbum, canale, *caneiro*, propriè ad murenas referatur, in illa parte, & regione, tamen id intelligitur, nisi addatur verbum illud generale, da pescaria, tunc enim per illa verba, omnis piscatio significatur : imo is est proprius sensus illorum verborum, cui magis adhærendum est, quàm verbis inhærere, relicto sensu, *l.* 3. §. *cenduse. D. de admendis legat. l.*3. *C. de liberis præterit.* & si judex in sententia solum intelligeret de murenis, expressisset, facile namque id fuerat, *l. præcipimus, C. de appellat.*

Adjuvabat & hoc ratio quædam, quòd cùm in eadem sententia judex recensseret bona omnia, & res, quæ cum collegio manebant, ex mensa prioralí, non fecit mentionem de piscatione aliqua, imo omisit, quia scilicet omnem applicaverat jam prædicto monasterio per illa verba, quod monasterium est juxta flumen, & quo uti poterant monachi, ad usum sunm & recreationem, & non religiosi collegij, qui longè distabant à monasterio, nempe in Ebora civitate, quinquaginta ferè leucis à prædicto monasterio, & sic ex mente, & verbis, judex vol sit, ut piscatio omnis monasterij esset : & hoc prævalere debet, *l. utilitatem* 10. *D. de censibus. tutor.*7. §. *ult. D. ann. legat.* & piscatio murenarum temporaria est, & solum tribus anni mensibus, ut maximè, illa uruntur.

Hæc pro una parte, & alia faciebant : visum tamen fuit acta remittere ad judicem Ecclesiasticum, qui protulit sententiam, ut illius verba declararet, cùm de verborum sententiæ declaratione ageretur. 5

Quæstio hæc tractata fuit in senatu, anno 1583. mense Decembris.

DECISIO XCVI.

De renuntiatione majoratus, facta per fratrem majorem natu, & legitimum successorem, in sororem juniorem.

SUMMÆ.

1. *Per verba prohibitiva alienationem, in perpetuum censetur majoratus institutus.*
   Cùm prohibetur alienare in perpetuum, talis prohibitio censetur realis, non personalis. Ibid.
2. *Verba testatoris sunt intelligenda, secundùm consuetudinem loci, in quo prolata sunt.*
   Prohibitio in majoratibus in dubio realis, & non personalis censeri debet. Ibid.
   *Intelligitur Ord. lib.*2. *tit.*35. §.50. *Ibid.*
3. *Frater clericus, an possit renuntiare juri majoratus, in sororem, qua mortuo illo successura erat.*
4. *Jus primogenituræ potest in sequentem renuntiari.*
   Collaterales consanguinei descendentes ex primo institutente, possunt præscribere jus majoratus. Ibidem.
5. *Renuntians juri primogenituræ, si filios habeat, illis præjudicare non potest.*
6. *Renuntians jure primogenituræ, jam ordine successive, ab anteactis successoribus venientis, potest sibi præjudicare in propagatione, non verò omnino in successione.*
7. *Quid decretum sit in casu hujus decisionis.*
8. *Filius major consentiens, quòd pater de novo instituat majoratum in filium sequentem omnino excludatur ab omni successione.*

QUidam N. clericus sorori nupturæ jus majoratus, quod sibi competebat, post mortem matris, quæ usumfructum bonorum in vita sua habebat, ex testamento mariti, & patris, prædicti clerici, renuntiavit. Soror ista majoratum habuit, vigore hujus renuntiationis, simul cum marito suo ; postea vidua facta eùm liberos non haberet, monasterium monialium ingressa est, & antequam professionem faceret, alteri sorori suæ majoratum renuntiavit. Is frater, non obstante renuntiatione facta, contendebat majoratum suum esse, & ad se redire debere, & nolebat, ut hæc soror secunda illom haberet, jam quòd prior soror monasterium ingressa fuerat. Quæsitum fuit : an id jure contenderet.

In hac causa, dubitatum ante omnia fuit, an ex verbis testamenti majoratus esset, verba hæc erant:

Deixo minha terça à N. meu filho, con tal condição que em cada hum anno, para sempre, elle & seus descendentes mo mandem dizer hũa Missa rezada, por minha alma, & con tal condiçaõ, que elle a não possa vender nunca, & antes a dita terça fazenda, & não em dinheiro, nem menos apodera veader com favor del Rei & declaro que sua vay, & minha molher a logre em sua vida, & ella cumpra em quanto a assim lograr a obrigação da Missa que deixo, ao dito meu filho: & por sua morte ficara a dita obrigação a elle, polla dita terça que lhe deixo, & de pois delle a seus successores, em quanto o mundo durar.

1 Et quidem per hæc verba dicendum est, majoratum a testatore institutum esse, eùm adsit prohibitio alienationis in perpetuum, per illa verba: *nunca*, & ibi, *aem cum favor del Rei*, per quam alienationis prohibitionem censetur majoratus institutus, ut tradit copiosè Ludovicus de Molina *de primogenijs, lib.* 1 *cap.* 5 *numero* 9. Quæ prohibitio, etsi concepta fuerit illis verbis, in personam solius filij vocati, ad omnes tamen extenditur, ex illis verbis, quæ sequuntur, ibi, *para sempre, elle, & seus descendentes.* & ibi, *nunca: & a seus successores, em quanto o mundo durar.* unde cùm ratio prohibitionis ea fuerit, ut perpetuo bona obventura tertiæ, penes successores & descendentes testatoris essent, & ut ipsi adimpleant obligationem Missæ per testatorem impositam, ex hac perpetuitate verbis testatoris declarata, realis, & non personalis censetur prohibitio, Bartol. *in l. pater filium. §. fundum. in fin. D. de legat.* 3. Crot. *in l. filius familias. §. divi numer.* 127. & ibi Rip. *num.* 113. *D. de legat.* 1. Aleiat. *ibi, num.* 49. Covarr. *variarum. lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 2. Molina *ubi supra cap* 4. *num.* 29.

2 Maximè quando in ea regione, ubi majoratus instituitur, ea viget consuetudo, ut prohibitio realis censeatur, ut est apud nos, tunc namque secundùm consuetudinem loci, censetur testator prohibitionem fecisse, *l. quod si nolit. §. quia assidua. D. de Ædilit. edicto*, tradit Gregor. Lopez. *l.* 2. *tit.* 15 *part.* 2. *glossa* 2. Covar. & Molin. *ubi supra*, & in dubio in majoratibus prohibitio realis censetur, & non personalis. Molin. *de primog. lib.* 4. *cap.* 2. *ad fin.* Unde ex prædictis verbis institutionis, majoratus institutus censeri debet, & in his terminis intelligenda est Ordin. nostra *l.* 2. *tit.* 35. §. 50. tradit Roland, *cons.* 84. *num.* 16. *vel.* 2.

3 Hoc sic pro certo habito, succedit principalis quæstio; An frater ille possit jus majoratus renuntiare in sororem, cùm mater adhuc viva esset, & usumfructum bonorum haberet, ad quam sororem, si ipse frater moreretur, majoratus venire debebat, eo addito, quòd frater clericus erat, & etiam si haberet filios, non poterant succedere in majoratu, sed illa soror erat, quæ successura erat mortuo fratre.

4 Et posse jus primogenituræ in sequentem renunciari, est text. *in cap.* 1. *§. preterea. quibus modis feud. amittatur*, ubi Glos. & DD. tradunt Tiraq. *de primogen. quæst.* 26. Pelaes. *de majorat.* 3. *part. qu.* 18. *num.* 4. *eum alijs, & quæst.* 28. *num.* 4. Grammat. *decis.* 92. ut & etiam est præscriptibile prædictum jus majoratus per collaterales consanguineos descendentes ex primo instituente, ut tenet Socin. *cons.* 47. *lib.* 3. refert plures idem tenentes Pelaes. *ubi supra, quæst.* 28. *num.* 2. *ad finem.*

Illud tamen verum est, quòd quando aliquis 5
renuntiat juri primogenituræ, si filios habet, illis præjudicare non potest, & possunt hujusmodi filij, si postea illos habeant, majoratum petere. Cardinal. & alij relati à Tiraq. *de primogenijs, quæst.* 26. *num* 5.

Notandum etiam & illud est, quòd ille, qui juri 6
primogenituræ renuntiat, quæ primogenitura jam ordine successivo ab antecessoribus venit, potest sibi præjudicare in præposteratione, non verò omnino in successione: imò si is in quem renuntiavit, sine filijs moriatur, ipse renuntians poterit, & debet, ad successionem admitti, ita ex alijs tenet Tiraq. *de primogenijs, quæst.* 26. *num* 4.

Quod quidem in nostro casu militat, verum 7
namque est, quòd pater istius renuntiantis majoratum instituit, & illum filio reliquit, cùm usumfructum uxori in vita sua relinqueret; is frater clericus majoratum de consensu matris in sororem, causa dotis renuntiavit, hæc soror majoratum in vita sua habebit, & si monialis est, habebit monasterium (si capax est bonorum) nec aliud in institutione dispositum est. Si voluerit illud dare alteri sorori de consensu monasterij erit solùm in vita sua, nam mortua sorore moniali, in quam frater renuntiationem fecit, iterum prædictus frater succedit, ex nova successione, cui non visum est renuntiasse, cùm enim is frater sit, & masculus, novè succedit in majoratu, exclusa sorore juniore, & huic novæ successioni non ille renuntiare visus est, ut diximus, facit glos. *in cap.* 1. *verb. ac avo bis feudista. An agnatis. vel fil. defunct.* Tiraqu. *ubi supra*, & hoc modo sententiam judicis confirmavimus, excludentem fratrem à petitione majoratus, contra sororem juniorem, in quam soror monialis illum renuntiaverat, declaravimus tamen, ut illum haberet in vita sororis monialis, & illa mortua ad fratrem veniret majoratus, tamquam succedens sorori, ex nova successione; & lata est sententia, anno 1588.

Si verò quis, v.g. filius major consensum præsta- 8
ret patri petenti, ut in secundùm filium majoratum instituere novum, tunc pœnitere non potest, & omnino excluditur ab omni successione, arg. *l. creditor § si tecum: sancta glossa. D. quib. mod. pign. tacit. contrahatur. l. sicut in annes. D. quibus mod. usufruct. amittatur*: quæ omnia notabilia sunt.

DECISIO XCVII.

An fatuus testari possit.

SUMMÆ.

1. *Tempore testamenti integritas mentis, non sanitas corporis exigenda est.*
2. *Nec somnium aegritudo, nec aegritudo corporis testandi facultatem aufert tenentibus mentis integritatem.*
3. *Furiosi, impuberes, mente capti, & dementes testamentum facere non possunt.*

4. Pa-

4. *Parentes ad exemplum pupillaris substitutionis possunt filijs mente captis substituere.*
5. *Fatuus si omnino mente caret, nec testamentum facere potest, nec suarum rerum dominus est: aliud tamen erit, si aliquem rerum intellectum habeat.*
6. *Furiosus non potest facere procurationem, quia nec voluntatem, nec consensum habet.*
Ad notarios, seu tabelliones non pertinet judicare de sana mente. Ibidem.

1 IN eo, qui testatur, ejus temporis, quo testamentum facit, integritas mentis, non corporis sanitas exigenda est, *l.* 2. *D. de testamentis.*

2 Unde nec senium, nec ægritudo corporis, impedit testamenti factionem ei, qui mentis tenet sinceritatem, *l. senium. C. qui testamenta facere possunt.* nisi ob adversam valetudinem effingatur mente capta, *l. in adversa. D. de testamentis.*

3 Hinc est, quòd furiosus non potest testari, nec impubes, quia is nullum habet animi judicium, ille mente caret. §. *praterea.* §. *item furiosi instit. quibus non est permissum facere test. l. furiosi D. de reg. jur.* Eadem ratione nec mente captus, quia mente caret, *d. l. in adversa:* nec demens, quia est sine mente, & comparatur furioso, text. *l.* 2. *C. de inoffic. testament.* furiosi (inquit Marcellus) vel dementis nullum est testamentum.

4 Et de mente capto patet etiam, quia illi ad pupilli exemplum substituti potest, §. *qua ratione. Instit. de pupillari. l. humanitatis. C. de impuberum, & aliis substitutionibus.*

5 De fatuo dubitari solet, & quidem si is etiam mente caret, aut nullum animi judicium habet, testari nequit; quia & hi fatui non sunt rerum suarum domini, & à curatoribus reguntur, *l.* 2. *D. de postuland. l. virum. D. de curat. furios.* Aliud erit, si is tantùm stupidus, aut stolidus sit, & simplex, ut vulgo dicitur, habeat tamen aliquem rerum intellectum & animi judicium, testari namque potest: ita docuit Joan. Faber. *in dict. §. praterea. instituit. quibus non est permissum facere testam.* ubi Angel. *num.* 2. & Mare. Anton. *num.* 28 & Vigilius *dict. §. item furiosi. num.* 1. & 2. & notanter Jason. *l. furiosum num.* 2. *verfic.* 3. *singulariter.* ubi etiam Dec. *num* 2. *C. qui test. facere possunt.* ubi asserit hoc non habere contradictorem; idem Jason, *l. ex facto. num.* 41. *D. de vulgar.* Dec. *consil.* 1. 2. *num.* 1. & *in cap. Pastoralis. num.* 3. *de judicijs.* & Anton. Gomez, qui id optimè defendit, *in l.* 3. *Tauri. num.* 9. ubi secundùm hanc distinctionem respondet ad *d. l.* 2. *D. de postuland.* quatenus jubet curatorem fatuo dari. Adde Guilhelm. *in cap. Raimutius. verb. adjecta num.* 82. *de testament.* Paris. *consil* 88. *num.* 39. *vol.* 3. & ita in senatu vidi judicatum.

6 Vidi etiam in senatu decisum, furiosum procurationem facere non posse, is namque actus voluntatem, & consensum requirit, *l. consensum. D. de actionibus. & obligat. principum instituit. de obligat. ex consensu,* quibus omnibus furiosus caret. *d.* §. *praterea.* ad quod allegabatur text *in l. qui sensum* 47. *cum l. sequenti. D. de acquirend. hæredit.* & quamvis procuratio facta fuisset per tabellionem, qui affirmabat esse subsignatam per eum demmet, qui furiosus arguebatur, tamen multis testibus probabatur furiosum esse, ob id jue procuratio nulla judicata fuit, quia ad notarios, seu tabelliones non pertinet judicare de sana mente, & contrarium probabatur, tradit Suarez videndus *allegat.* 1. *num.* 8.

DECISIO XCVIII.

An uxores viduæ gaudeant privilegiis maritorum.

SUMMÆ.

1. *Viduæ tamdiu gaudent privilegijs maritorum, quamdiu in viduitate manent, post mortem illorum.*
2. *Quod etiam procedit in privilegijs exorbitantibus.*
3. *Idem in privilegijs, quæ conceduntur ratione dignitatis innatæ: secus in illis, quæ competebant marito ratione alicujus officij publici.*
4. *Idem habet locum, in privilegijs ab ipso jure communi, contra regulas ejusdem juris communis introductis: secus in privilegijs statutorum contra ipsum jus commune.*
5. *Uxor vidua Commendatarij non gaudet privilegio marit mortui, ad hoc ut gabellam solvere non debeat.*

UXores viduæ post mortem maritorum, quamdiu manent in viduitate, utuntur privilegijs maritorum, *l. fœmina.* & ibi Albert. *post princip. D. de senatoribus. l. filij.* §. *vidua. D. ad municipal. l. cum te.* & ibi Bald. *C. de nup. cap. ut qui* §. *mulier. de sepulturis. libr* 6. Glos. *in Clemen. ne Romani. verb. vacare,* & ibi Imol. & Barbat. *de electione.* Angel. Paul. & recentiores *in l. cum quadam puella. D. de jurisdictione omnium judicum.* Tiraquel. *in tractat. cessante causa* 1. *part. numer.* 107. *& de nobilitate. cap.* 18. *numer.* 5. Guid Pap. *decis.* 379. & 380. 1

Amplla procedere etiam in privilegijs exorbitantibus, per *l. ult.* & ibi Bart. & Joan. à Plat. *C. de privilegijs scholar. lib.* 12. Aretin. qui eum text. ad hoc dicit notabilem, *in cap. super eo.* 20. *col.* 1. *de testibus.* Alexand. qui id declarat, *consil.* 207. *colum.* 2. *lib* 6. sequitur Tiraquel *d. tract. cessante causa, numer.* 107. *& de nobilitate. cap* 18. *num.* 8. 2

Declara procedere in privilegijs, quæ conceduntur ratione dignitatis innatæ, quia tunc privilegia competunt uxoribus, mortuis maritis, *per d. l. fœmina,* ut sentiunt Cin. Alberic. Salicet. & Paul. *in l.* 2. *C. de Episcop. & cleric.* quos sequitur & erat Tiraquel: *in d. tract. cessante causa. num.* 108. Secus in privilegijs, quæ competebant marito, ratione officij alicujus publici, secundùm eumdem Tiraquel. *Ibidem:* quem vide. Qui subdit, quòd idem est, quando privilegium conceditur ratione necessitatis, quia tunc ad uxores non transit, sicuti nec ad filios. 3

Limita quoque in privilegijs ab ipso jure communi introductis, contra regulas ejusdem juris communis, quia hæc transeunt ad uxores. Secus in privilegijs statutorum contra ipsum jus commune, ut per multa notabiliter concludit Alexand. *d. consil.* 207. *Ponderatis. colum.* 2. *verfic. quinto* 4

quia date, & col. 5. verfic. non obſtat quinto. lib. 6. ſequitur & commendat Tiraquel. *in d. tract. de nobilit. d. c. 18. num. 8.*

5 Et ita judicatum ſuit anno 1586. in tribunali Regis pattimonij, quòd uxor quædam vidua cujuſdam Commendatarij Ordinis Chriſti, quæ contendebat ratione privilegij, quod maritus habebat tamquam Commendatarius, gabellam non ſolvere, juxta Exitavag. *p. 5. tit. 3 l. 13.* non poterat uti, nec gaudere tali privilegio, eò quòd privilegium illud non eſt datum ratione dignitatis innatæ, ut ſuprà diximus, ſed datum Commendatario ab extra (ut ſic loquamur) & ob id non tranſit ad uxorem: facit quod tradit Alexand. *d. conſ. 207.*

Et vide latè de materia doctiſſimum Barboſam *in l. quia talo. a princ. D. ſolute matrimonio*, ubi diffusè materiam bene pertractat, *& num. 30.* Otalor. *de nobilitate. 4. p. c. 8. per totum.*

DECISIO XCIX.

An filij, ejus patris, qui ad ſecundas nuptias tranſivit, apud illum, an apud avium, ſint educandi?

SUMMÆ.

1. *Pupilli apud vitricum ali non debent.*
2. *Educationi pupillorum ſuſpectior cenſetur, qui illorum ſucceſſioni propinquior eſt.*
3. *Pupilli educari non debent in loco non tuto ſuæ pudicitiæ, ac ſaluti.*
4. *Pater ad ſecundas nuptias tranſiens filios in poteſtate retinet, & remanet illorum legitimus adminiſtrator, & ſuorum bonorum uſumfructum habet, & tutela, & filiorum vendicatio illi competit.*
5. *Quod non eſt patri prohibitum, ei cenſetur permiſſum.*
   Tranſitus ad ſecundas nuptias non eſt cauſa ſufficiens, ut pater erga filios reddatur ſuſpectus. Ibidem.
6. *Referuntur caſus, in quibus filius potius apud alium, quam apud patrem educari debet.*
7. *Filius furioſus in patria poteſtate conſtitutus curatorem habere non poteſt.*
8. *Pater tranſiens ad ſecunda vota non amittit filiorum tutelam.*
9. *Quid judicatum ſit in ſenatu.*
10. *Intelligitur l. 1. C ubi pupil. educari debeat.*
    Matri ad ſecundas nuptias tranſeunti, nec filiorum educatio, nec eorum tutela committenda eſt. Ibidem.
11. *Intellectus ad l. 1. D. ubi pupill. educ. debeat.*
12. *Qui patre caret, propriè, & verè dicitur pupillus.*
    Patri, qui ex aliqua juſta cauſa ſuſpectus non eſt, liberorum educatio committenda eſt. Ibid.
13. *Pupillus, cujus mater ad ſecundas nuptias tranſivit, apud avum paternum educandus eſt, & ſic judicatum fuit.*

1 DUbitatum ſuit in ſenatu: an filij patris ad ſecundas nuptias tranſeuntis, apud illum, an apud avum educandi eſſent?

Et videbatur, quòd apud avum. Primò, per *l. 1. C. ubi pupill. educari debeat.* ubi pupilli non aluntur apud vitricum eum matre morantem, ergo multò minus debent ali apud noveream: cùm enim de vitrico ea ſit ratio, quia ſuſpectus eſt ſaluti, & vitæ privignorum, hæc ratio magis militat in noverea, quæ ob genium femineum multò privignorum vitæ ſuſpectior eſſe ſolet, præſertim cùm novos filios habeat, quibus potiùs deſideret totius paternæ ſubſtantiæ ſucceſſionem.

Secundò per *l. 2. C. eodem titulo*, ubi lex volnit 2
prætotem æſtimare, quis propinquior eſſet ſucceſſioni pupilli, & illi ſuſpectior. Sicque eum cenſuit ſuſpectum pupillorum educationi, qui propinquior eſſet eorum ſucceſſioni, at hic pater propinquior eſt, ergo & ſuſpectior: tum quia propinquior, tum quia liberos habet ex ſecundo matrimonio, & quia cum ſecunda uxore filiorum prioris matrimonij noverea moratur, & cohabitat, & eum ea ſimul eos educare vult.

Tertiò, per *l. penult. D. eod.* ubi dicitur, quòd pu- 3
pillus non debet educari in loco non tuto ſuæ pudicitiæ, facit & text. *in cap. 2. de converſ. infidelium.* qui ait, quòd tales pupilli non debent apud eas permanere perſonas, de quibus poſſit eſſe ſuſpicio, quòd vitæ ac ſaluti inſidientur illorum. At de noverea præſertim, quæ liberos ex ſe natos habet, talis eſſe ſolet ſuſpicio etiam vulgi opinione, adeo, ut in proverbium abierit. Contrarium tamen judicatum fuit, his rationibus.

Primò, quia pater tranſiens ad ſecundas nuptias 4
filios in poteſtate retinet, *princip. inſtit. de patria poteſtate, l. ſi maritus, & l. ſequens. C eod. tit.* & remanet legitimus eorum adminiſtrator, & uſumfructum ſuorum bonorum retinet, *l. ult. C. de bonis matern. Authent. excipiunt. & ibi glo. C. de bonis qualib.* & tutelam. Bart. *in l. 1. in principio. D. ſi ſervitus vendicetur, & in l. non ſolum. §. ſi autem. C. de bon. quæ liberis.* Jaſ. *in l. ſi tibi pecuniam. colum. 2. D. ſi certum petat.* Corn. *conſ. 55. col. 2. in princip. volum. 2.* ergo filium vendicare poteſt, & de illo diſponere, *l. 1. §. 1. D. de liberis exhib. l. 1. §. per hanc. D. de rei vendicatione.* facit *l. conſilio. D. de curatore furioſi. l. penult. C. de patria poteſtate* ergo & multò magis ab illo educari.

Secundò; quia in jure non eſt hoc patri prohibi- 5
tum; ergo ei permiſſum, *l. præcipimus. C. de appellat. cap. inter corporalia. de tranſlatione Epiſcop.* Immò cùm certi ſint caſus à jure præſcripti, in quibus filius apud alium quàm apud patrem educatur, & nullus horum caſuum eſt tranſitus ad ſecundas nuptias, nec talis tranſitus eſt ſufficiens cauſa, ut ideò erga filios pater reddatur ſuſpectus.

Caſus autem ſunt hi. Primus, ubi pater dedit 6
cauſam divortij, *Authentic. ſi pater C. de divort.* Secundus, ubi filiolus minor eſt triennio; quia is apud matrem ali debet, *l. nec filium. C. de patria poteſtate. Gloſſa in cap. fin. de converſione infidelium.* Tertius, ubi filia eſt matrimonio collata, quia tunc apud maritum morari debet, *l. 1. §. fin. D. de liberis exhibendis.* Quartus, ubi pater ſuſpectus eſt propter ipſius nequitiam, *l. 3. §. etiamſi maximè. D. eodem titul.* vel aliàs ob aliam cauſam, ita quòd præſumatur ſaluti aut vitæ filiorum inſidiaturus, *d. cap. fin. ſuprà allegatum.* Cum ergo is caſus nullus ſit illorum quatuor, non eſt filius à patris poteſtate eximendus, imò

potiùs

potiùs per locum ab speciali, cùm in prædictis casibus specialis sit, ut filius apud patrem non habitet, planè in aliis jus commune est in contrarium, argum. *l. jus singulare. D. de legibus*. Accedit, quod text. *in d. Authentic. si pater, & gloss.* 1. *C. ubi pupillus educari debeat.* specialiter statuunt, ne apud matrem secundas nuptias contrahentem filij educentur, unde per locum etiam ab speciali, id non videtur patri prohibitum, quantumvis ad secunda vota convolanti.

7 Tertiò, facit text. *in l. ultim. C. de curatore furiosi*, qua disponitur filio furioso existenti in patria potestate curatorem non esse dandum, quia pater legitimus ejus administrator est, subdit deinde textus (quia enim talis affectus inveniatur extrancus, ut vincat paternum? vel cui alij credendum est, res liberorum gubernandas esse, parentibus derelictis? ecce vidimus tantam esse parentum fiduciam, & paterni amoris firmitatem, ut nulli alij filiorum gubernatio tradenda sit nisi parentibus: unde semper præsumitur, quod pater eligat locum idoneum, ubi filius educetur, & facilè perpendit, sitne talis noverca, quæ filiorum vitæ insidiari possit, cui opinioni suffragatur etiam text. *in l. pen. D. de curatore furioso*, qui ait judicium patris in curatore dando per omnia sequendum esse, licet magistratus aliud existimaverit, facit & *l. scripto. D. unde liberi. l. nam etsi parentibus. D. de inofficioso testam.* & quæ tradit Romanus *cons.* 118.

8 Quartò facit, quia pater transiens ad secunda vota, non amittit filiorum tutelam, quæ non solùm circa res, sed etiam circa personas versatur, §. 1. *institut. de tutelis*, tradit Pinel. *in l. ultim. num.* 16. *C. de bonis maternis*, secutus Fulgos. Imol. & Corneum, contra Angel. & alios.

9 Et ita pro hac parte senatus judicavit ann. 1562. licet aliter judicatum fuisse antea accepimus.

10 Non obstant in contrarium adducta, nam *l.* 1. *C. ubi pupil. educ. debeat*, solùm agit de matre transeunte ad secundas nuptias, & dicit, quod apud eam filij non educantur: illis enim tunc perdet tutelam filiorum, *Authentica, de nuptiis. §. si autem tutelam. collat.* 4. Bart. *in l. si quis sub conditione. colum. fin. D. de testamentaria tutela.* Corn. *cons. il.* 132. *num.* 7 *vol.* 2. Socin. *consil.* 39. *num.* 13. *volum.* 1. & cùm de patre nihil statuat, non est decisio illius text. ad patrem extendenda, propter diversam prohibitionis rationem pro patre enim semper juris præsumptio est, ut suprà diximus, quæ in feminis secundò nubentibus non datur, *l. lex quæ interes. C. de administrat. inter.* & ita Pinel. *ubi suprà.*

11 Ad secundum respondetur, *l.* 1. *D. ubi pupillus educ. debeat, & l.* 1. *C. eodem.* & similia jura procedere, ubi de pupilli educatione agitur, qui scilicet patre caret: is enim verè & propriè dicitur pupillus, Glossa & Paul. *in l.* 1. *C. ubi Imperator inter pupillos, & videndum*: non autem loquitur in filiis, qui patrem habent, ut ex legibus positis sub dictis titulis patet, Doctores ita intelligunt dicta jura, & Glossam *in l.* 1. *C. divortio facto, apud quem liberi morari, & educari debeant.*

12 Ad tertium respondemus, jura illa tunc locum habere, quoties pater redderetur suspectus, propter matris odium, vel infidelitatem, aut aliam justam causam, juxta text. *in Authentica, si pater. C. divortio facto apud quem, &c.* addita ad Bart. *in l.* 1. *C. ubi pupil. educ. debeat.* At per secundas nuptias non redditur suspectus pater erga filios, nec ulla justa causa insurgit, propter quam eorum vitæ insidiari queat. Porrò cùm pater suspectus non sit, educatio liberorum ei committi debet.

Vidi etiam in senatu decretum, cùm contentio 13
esset inter avum paternum, & maternum, apud quem nepos educari deberet, quia ejus mater ad secundas nuptias convolaverat, judicatum, quod educaretur apud avum paternum, anno 1584.

DECISIO C.

Nepos naturalis pedonis, an succedat avo, sicuti tali patri succedit filius naturalis.

SUMMÆ.

1. *Filius naturalis pedonis succedit patri unà cum filiis legitimis.*
2. *Lex specialis in uno casu, ad alios non est extendenda.*
3. *Portio paterna hereditatis, quæ filio naturali defertur, non habes locum in nepote.*
   Nepotes ex bastardo, numquam succedunt avo ab intestato. Ibid.
4. *Lex correctoria juris communis, non debet extendi.*
5. *Legitima sobole existente, tam pater, quàm nepos naturalis, de jure communi avo non succedunt.*
6. *In materia correctoria, & strictæ, appellatione filij, nepotes venire non debent.*
7. *Filius naturalis, nec etiam in duabus nunciis, patri ab intestato succedit, secundùm aliquos.*
8. *Nepos naturalis succedit avo, in omnibus casibus, in quibus filius naturalis patri succedere potest.*
   Sicut de jure regni Castellæ, pater potest relinquere filio naturali quintam partem bonorum suorum, ita quoque potest nepoti naturali. Ibidem.
9. *Lex nostra regia filium naturalem ad successionem patris pedotis, cum filiis legitimis admittit, & quoad hoc, illum pro legitimo habet.*
   Nepos ex filio legitimato per Principem avo etiam succedit. Ibid.
10. *Ordinatio nostra, quæ filios naturales ad successionem patris, cum legitimis admittit, respectu filiorum naturalium, favorabilis est censenda.*
    Statutum, quod excludit feminas, existentibus masculis, respectu filiorum dicitur favorabile. Ibidem.
    Ad hoc, ut lex dicatur favorabilis, attendendum est ad principalem ipsius legis effectum. Ibid.
11. *Macula illegitimitatis, & obstaculum succedendi a lege proveniens, lege etiam tolli potest.*
    Sublata inhabilitate, & incapacitate succedendi à lege, filius legitimus, & filius naturalis æquales sunt censendi. Ibid.
12. *Legitimati à principe ad successionem patris, sit etiam legitimus omnibus æquatis.*
13. *Eo jure quo filius patri succedit, eo ipso nepos avo succedere debet.*
    Nepotes æqualiter cum patruis avo succedunt. Ibidem.

Nepos dicitur natus de corpore avi. Ibidem.

Nepotes si præteriantur, dicunt de jure testamentum nullum. Ibidem.

Nepos respectu avi, eumdem locum tenet, quem tenebat ejus pater vivens. Ibidem.

Nepos ex ma persona, & ex suo jure privato succedit avo, non ex persona patris, nec ex jure ab eo transmisso. Ibidem.

14. *Responsio ad l. fin. C. de naturali. liberis.*

15. *Ordinatio nec regia dicenitur apud nos jus commune.*

16. *Legitimatio patris legalis, ex vi magis comprehensiva, quam extensiva comprehendit filium, & sic nepotem respectu avi.*

1 AN sicut filius naturalis succedit patri cum legitimis fratribus ex Ordin. *lib.* 4. *tit.* 71. ità quoque nepos naturalis succedat avo, vel aviæ paternæ ab intestato, quæstio fuit non semel in senatu tractata, antiquis temporibus & recentioribus.

2 Et pro parte negativa, quòd non succedat: Primò facit, quòd lex specialiter voluerit istam successionem filio naturali; ergo ad nepotem naturalem non debet extendi, quia si voluisset, expressisset, pro quo arg. est text. *in l. nis. C. de natural. liber.* ubi pater potest aliquid relinquere filio naturali, quod nepoti naturali non potest qui ad hoc reputatur unicus.

3 Secundò facit, quod dicunt Bart. & Bald. *in d. l. ult. post glossam, ubi, quod dispositio Authentica licet. C. de natural. liber.* quæ defert certam portionem paternæ hæreditatis, filio naturali, non habet locum in nepote, quia in eo non militat eadem ratio. Idem tenet Angel. *in d. l. fin.* & dicit esse casum rotundum de hoc, in Authent. *quibus modis nat. efficiantur legit. §. fin.* Matheſilanos, *de success. ab intestato, versicul. in liberis autem naturalibus* Guilhelmus. *in cap. Raimutius. verb. & uxorem nomine Adelasiam numer.* 700. ubi dicit, quòd nepotes ex bastardo, numquam succedunt avo ab intestato, *per d. l. fin. C. de naturalibus liber.* quod dicit esse hodie incorrectum. Idem tenet Glossa, & ibi Abbas *in cap. later. qui filij sint legit.* Angel. de Aretio *in §. novissimo. institut. ad senatum consult. Orficianum.* Hippol. *singular.* 303. Nicolaus, *tractat. de successionibus ab intestat. fol.* 15. & hæc videtur communis, & recepta opinio.

4 Tertiò adducitur, quòd ista Ordin. dum admittit filios naturales ad successionem patris, est correctoria juris communis, quo filij naturales non succedunt ab intestato parentibus, *d. Authent. licet. & d. l. fin. & ibi notatur.* Porrò cùm sit correctoria non debet extendi, præsertim in odium filiorum legitimorum, ut notant Bart. *in l. Gallus. in princip. D. de liber. & posthum. & in Authentica, quas actiones. C. de sacrosanct. Eccles.* Angel. de Aretio *in d. §. novissimo colum.* 2. *versicul. in liberis autem naturalibus.* Alex. *ad Bart. in l. fin. in fin. C. de naturalibus liberis.*

5 Quartò adducebatur, quòd legitima sobole existente, etiam de jure communi, ram pater, quàm nepos naturalis avo non succedit; tunc enim quod in naturalibus filius erat statutum, ad nepotes extensum est, ut dicitur *in d. l. fin.* & tenet Paul. *in l. Gallus. §. quod si ita, num.* 6. & 8. *D. de lib. & posthum.* & Jas. *in l. hereditas. num.* 8. *D. de his, quibus ut indign.* Alexand. *cons.* 46. *colum.* 2. *volum.* 3. unde cùm in præsenti casu, legitima existeret soboles, nepos naturalis eum ea admittendus non videbatur.

Quintò, pro hac parte dicebatur, quòd in materia correctoria versabamur, & sic in materia stricta: unde appellatione filij, nepotes venire non debent, nec comprehendi, Glossa *in l. filij appellatione. D. de verborum significat.* Bartol. *in leg. liberorum.* communiter receptus. *D. cod. tit. l.* 6

Sextò, facit *d. l. fin. C. de naturalibus liberis, aliter indictum in fine* (ibi: *Jura etenim ab intestato, ut avi successionem nemini eorum penitus aperiunt*) qui text. non corrigitur per *Authentic. quibus mod. natural. effician. sui §. sed nepotibus. collat.* 7.

Adducebatur & ultimò dictum Matheſilani, *ubi supra. 2. membr. prim. not. num.* 4. *verſic. in liberis autem naturalibus, ibi, quod non placet.* ubi voluit, quòd etiam in illis duabus unciis, in quibus filius naturalis succedit patri ab intestato, ú non extent alij filij legitimi, vel legitima uxor per text. *in l. humanitatis. & in Authentic. licet. C. de natural. liber.* quòd nepos etiam, in illis duabus unciis, non succedit avo ab intestato, cùm hoc nepoti tali sit penitus interdictum, per *d. l. fin.* Quia secundum eum correctio est vitanda, & quia id non est jure cautum, citans pro opinione sua text. *in Authentic. quibus modis naturales efficiantur sui. §. filium vero. Versicul. ubi, nullum tamen habent participium ad ascendentes:* sed melius facit text. *in d. §. de nepotibus. in principio.* & idem tenet Angel. *in d. §. novissimo colum.* 2. Guilhelm. *ubi supra. numero* 138. Hippol. *singul.* 103. 7

Pro contraria parte, imò, quòd nepos naturalis succedat avo, sicuti ejus pater naturalis, adducitur, quod in jure plerique tradiderunt, quod nepos talis succedat avo, in omnibus illis casibus, in quibus filius naturalis succederet potest, ut tener Dynus. *de success. ab intestato. num.* 6. Azo. *in summa. tit. de naturalibus liberis, num. 5. gloss. in d. §. de nepotibus. versicul. disposita gloss. fin. in d. l. fin. C. de naturalibus liber.* Præpositus Alexand. *in cap. per venerabilem. §. quod autem. qui filij sint legitimi.* Bald. *in d. l. fin. num.* 2. *ad fin.* Salicet. *ibi. numer.* 2. & 3. Cassialup. *in repetit. l. si quis illustres. colum.* 18. *C. ad senat. consult. Orficianum.* Gomez. *l.* 9. *Tauri. num.* 6. Soares. *in l. fori tituli* 6 *lib.* 1. ubi tenet, quod sicut de jure regni Castellæ pater potest relinquere quintam partem bonorum suorum filio naturali, ita quoque potest nepoti naturali, & facit in simili quod tradit Corn. *cons. col.* 15. *lib.* 3. 8

Secundò adducitur, quòd lex nostra admittit filium naturalem ad successionem patris peditis, & quoad hoc illum eum legitimis conjungit, & pro legitimo habet: ergo ejus filius succedet etiam avo: quia nepos ex filio legitimato per Principem, etiam avo succedit, ut tradit Præpos. *in d. cap per venerabilem. num.* 110. & plurimis argumentis probat Covarr. *de sponsalibus. 2. p. cap.* 8. §. 10 *num* 5. 9

Tertiò facit, quod hic sumus in materia favorabili, & non in odiosa, quia mens & intentio legis regiæ est principaliter favere filiis naturalibus peditum, ut succedant eum aliis legitimis filiis, quia in his personis abjectis & infimis non consideratur nobilitas, nec legitimitas. Unde talis lex respectu filiorum naturalium dicitur favorabilis, etiamsi 10

aliàs

aliàs secundariò tendat in odium filiorum legitimorum: quia ad hoc, ut lex dicatur favorabilis, attendimus ad principalem effectum ipsius legis. arg. *l. si quis nec causam. D. si cert. petatur. & gloss in l. qui exceptionem. D. de conditione indebiti.* Sicuti etiam aliàs in statuto excludente fœminas stantibus masculis, appellatione filiorum veniunt etiam nepotes, ad excludendas fœminas, quia respectu filiorum dicitur statutum favorabile, non autem odiosum: ita notabiliter Bald. *in l. avia. C. de in jus vocando. col. 1. num. 4. & 5.* communiter receptus secundùm Alexand. *ibidem num. 5.* & latius Jas. *num. 4 & 5.* Paul. *in l. maximum vitium. C. de liber. prætrit., num. 2. & 3.* Porrò in materia favorabili appellatione filiorum etiam nepotes continentur, *l. justa interpretatione. D. de verb. signif. l. filij appellatione. & l. liberorum.* ubi Bartol. *eodem tit.* Cùm ergo simus in materia favorabili, nepotes appellatione filiorum veniunt.

10 Quartò illud adducitur, quòd, ubi primum lex nostra admittit filios naturales, cum legitimis succedere patri, abstergit illorum maculam illegitimitatis, quæ erat obstaculum succedendi à lege proveniens, *ut in titulo C. de interdicto matrimon. inter pupil.* & ideò à lege etiam tolli potuit, argum. *reg. 1. de regulis juris. l. nihil tam naturale D. de regul. jur.* & lex tollit istud obstaculum verè, & purè, & non secundùm fictionem. Bartol. & Glos. *in l. si is qui pro emptore num. 29. D. de usucapionib.* & ibi Jason, & notatur *in l. Gallus. §. & quid si tantum. D. de liber. & posthum.* & per Jason. *in l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testamentis.* ergo sublata tali inhabilitate, & incapacitate succedendi à lege, filius legitimus, & filius naturalis æquales sunt censendi, sicuti æquales erant de jure naturæ, *Authent. quib. mod. natural. efficiantur leg §. si quis verò non habens.* Si igitur in filio naturali talis macula considerari non potest hoc casu, ergo nec in ejus filio, unde consequitur, quòd nepos naturalis, sicuti sit patri legitimus ad succedendum, ita etiam avo.

11 Quintò etiam juvat, quòd iste filius, vel nepos naturalis, legitimus efficitur à lege ad patris successionem, ergo sit legitimus omnibus agnatis: quia unus à Principe legitimatus sit legitimus omnibus agnatis, ut tradit Covar. *de sponsalib. 2 p. cap. 8. §. 10. num. 2. cum sequentibus*, avus autem agnatus est nepoti. *Instit. de legitima agnatorum successione, §. sunt autem* ergo nepos naturalis ei succedet.

13 Sextò movebantur senatores pro hac parte, quia filius iste naturalis, ut legitimus succedit patri, & tamen ipse pater sive legitimus esset, sive naturalis tantùm, succedebat suo patri, ergo sicuti iste filius jus habebat succedendi patri, ita & ejus filius habebit jus succedendi avo. Is enim, qui in jus succedit alterius, eo jure quo ille uti debebat, *reg. is qui in jus lib. 6.* sed iste pater istius nepotis succedebat patri, ergo ita succedit eidem avo nepos, sit enim ejus heres, quia intrat locum patris, succedit enim in universum jus, quod defunctus habuit tempore mortis, *l. hereditas. D. de regul. jur.* Hinc est, quòd nepotes cum patruis succedunt avo æqualiter, quia intrant in locum patris sui, *§. cum filius instit. de hered. quæ ab intest. deferuntur. §. posthumorum. Instit. de exheredat. liberorum.* Nepos enim dicitur natus de corpore avi, Bald. *in l. 1. colum. 1. C. de conditionib. insert. & in capit. 1. §. fin. de successione feudi.* Alexand. & Bartol. *in l. liberorum. D. de verbor. significat.* notat. Angel. *in Authentic. de triente, & semisse. §. nec illo.* Hinc fit, quod si nepotes prætereantur, dicunt de jure testamentum nullum, sicut pater eorum poterat dicere. Oldrad. *consil. 40.* & ideò nepos succedere dicitur in locum patris, id est, in gradum; quia locum, quem tenebat ejus pater vivens, tenet ipse nepos, subducto patre, respectu avi, ut declarat Bartol. *in l. 2. C. de liberis prætertis.* & ibi Bald. & Jas. Item nepos succedit ex sua persona, non ex persona patris. Bart. *l. 1. §. si sit nepos. D. de collat. dotis.* Jason. *in d. l. Gallus. §. & quid si tantum. num. 60. & in l. is potest. numer 42. D. de acquirenda, vel omittend. hæredit.* qui hinc infert, quod qualitas, quæ cohærebat patri, non transit in nepotem, & sic succedit nepos privativè, & non transitivè, id est, privato suo jure, non transmisso à patre, ut aliàs declarat Bart. & Bald. *in d. l. 2. C. de liberis prateritis.* Hæc sunt fundamenta hujus partis, pro qua senatus judicavit.

Nec obstant contraria, ad l. enim fin. *C. de naturalibus liberis.* 14
respondetur, quod illa lex pro hac parte 2. facit, & non contra illam.

Ad illud autem, quod dicitur, legem hanc esse 15
correctoriam juris communis, id concedimus, sed non est correctoria alicujus ordinationis, nec legis regiæ. Hæ autem nobis sunt jus commune, ut nec Palat. *in repet. cap. per vestras. in princip.* jus autem Cæsareum non dicitur apud nos jus commune, sed tantùm bona & naturalis ratio, quæ nobis imperat, non imperium, ut ex Ord. *lib. 2. tit. 5. §. 1.* notat eleganter Costa *in l. cum tale. §. si arbitratu, limitat. 6. num. ult. D. de conditionib. & demonstrat.*

Ad quartum respondebatur, quod legitims 16
etiam sobole existente admittetur nepos, ut ejus pater: quia legitimatio patris legalis, comprehendit filium, & sic nepotem respectu avi, ex vi magis comprehensiva, quàm extensiva, *Gos. verb. Italia. in cap. 1. de temp. ord. lib. 6.* Lata fuit sententia ult. die Novemb. anno 1563.

DECISIO CI.

Intelligitur Ord. *lib. 4 tit. 71. in princ.* in illis verbis, *nem outro impedimento, por que não poſsão ambos casar.*

SUMMÆ.

1. *Ordin. prædicta, an intelligenda sit de impedimento, quod non solùm impedit matrimonium contrahendum, sed dirimit contractum.*
2. *Mulier non certiorata de morte mariti, non solùm habet impedimentum ad matrimonium contrahendum, sed etiam ad dirimendum contractum.*
3. *Mulieri nondum certiorata de morte mariti, habita tamen verisimili præsumptione, non permittitur contrahere: si tamen contrahat, matrimonium sustinetur.*

Si postea supervenias dubitatio mortis conjugis absentis, matrimonium non dirimitur. sed uxor tantùm potest reddere debitum, non autem exigere. Ibidem.

Intelli-

Intelligitur dictum Abb. notabil. 3. numer. 4. Ibidem.

4. *Ordinatio hac habet locum, in filio concepto ab ea, qua verisimiles præsumptiones habebat mortis mariti, & sic senatus judicavit.*

1 DUbium maximum fuit in senatu, de quo impedimento lex hæc intelligenda foret. Et dicebatur, quòd intelligenda erat de impedimento, quod non solùm impedit matrimonium contrahendum, sed dirimit contractum, quod denotant verba illa, *parenteſce*, & inferius, *nem entre impediments*, illud namque verbum, *entre*, refertur ad simile impedimentum.

Unde talis incidit quæstio: Maritus cujusdam mulieris abfuit, quæ post aliquot annos è concubinario cognita, sustulit filium, nondum certiorata de morte mariti, sed habita tantùm verisimili præsumptione. Quærebatur utrùm ille filius esset natus ab ea, quo tempore impedita fuit, cum eodem concubinario matrimonium contrahere, ut sic haberet locum ista ordinatio?

2 Concluſum fuit, duas esse considerandas species: in prima, ubi mulier non est certiorata de morte viri, tunc ejus absentia inducit impedimentum, ut nec matrimonium ipsi relicta possit contrahere, nec contractum toleretur, sed dirimatur, ita probat text. *in cap. in præsentia. de sponsal.* & ad hoc illum inducit ibi Abb. *ad fin.* & idem tenent ipse Abb. Socin. & Barbat. *col. antepen. in cap. quoniam frequenter. §. porrò, ut lite non contestata.* quos refert, & sequitur Covarr. *de sponsalibus 2. part. cap. 6. §. 3. numer. 3.* Sic enim DD. censuisse accipi debet.

3 In secunda specie, mulier nondum certiorata, habita tamen verisimili præsumptione de morte mariti, potest contrahere, & si contrahat, excusatur, secundùm *gloss. 2. in d.c. in præsentia.* quia licet Ecclesia illi contrahere non permitteret tamen contractum matrimonium sustineret, ita tamen, ut etiamsi postea superveniat dubitatio mortis conjugis absentis, non separaretur, sed uxor reddit tantùm debitum, licet non exigat; ita est text. *in cap. dominus de secundis nuptiis:* ubi Innoc. *in fin.* & Abb. *not. 3. num. 4.* ubi inquit: Nota quòd contrahens cum secunda, non habita certitudine de morte prioris conjugis, non debet illico dimittere secundam, sed debitum reddere, non autem exigere: quod intellige, ubi verisimiliter dubitat de morte prioris; & idem sensit idem Abb. *in cap. in præsentia. in fin.* dum se retulit ad ea, quæ dicturus erat *in d. cap. dominus*, ubi idem videtur tenere Præpos. *numer. 2.* dicens: Nota, quod sola absentia de jure Canonico non solvit matrimonium, donec habeatur certitudo de morte conjugis. Idem tenet secutus Ant. *in d.c. in præsentia. num. 4 in prine.* dum distinguit, quòd si quæritur, an mulier non certificata de morte mariti, habens tamen verisimiles præsumptiones possit contrahere, & sine peccato, & dicit, quod sic, secundùm gloss. 2. ibidem; aut quæritur, an Ecclesia istud matrimonium secundum solemnizare, aut autorizare debeat, & dic, quòd non, nisi habita certitudine de morte mariti absentis, secundùm *gloss. in d. cap. in præsentia.* Ex quibus colligitur, quòd licet non habeatur certitudo de morte prioris conjugis absentis, sed tantùm verisimilis præsumptio, non dirimitur matrimonium secundum, si contractum sit, tametsi Ecclesia à principio illud non permitteret.

Unde cùm mulier, in prædicto casu, habuisset 4
verisimiles præsumptiones, nempe ex fama vicinia, maritum esse mortuum, existimavit senatus filium tunc ab ea conceptum esse, tamquam si non existeret impedimentum, quod matrimonium dirimeret, & sic esse locum huic ordinationi.

DECISIO CII.

Referuntur casus in senatu decisi circa intellectum Ordin. *lib. 4. tit. 31. §. 3.*

SUMMÆ.

1. *Ord prædicta unde deducta sit.*
   Ordinat. prædicta etiam habet locum, quando contractus de jure communi, vel municipali, vel consuetudine requirit scripturam, saltem ad sui probationem. Ibidem.
2. *Hoc tamen limitatur, si res sit realiter empteri tradita, & ab eo possessa, etiam ante scripturam.*
   Re tradita periculum emptoris est. Ibid.
3. *Ubi vinum venditur ad mensuram, donec mensura fiat, periculum venditoris est, secus tamen si ante mensuram fiat realis traditio.*
   Idem erit, si res immobilis vendita fuerit ad mensuram. Ibidem.
4. *Ubi res fuit vendita ad scripturam, donec scriptura fiat, periculum venditoris est: secus tamen si ante scripturam, res emptori realiter tradatur.*
5. *Limitatur etiam prædicta Ord. nisi res exiet, licet fuerit deteriorata, antequam fieret scriptura, sine culpa venditoris.*
   Venditio, quæ fit ad scripturam, id est, ea conditione, ut scriptura fiat, non est propriè & verè conditionalis. Ibidem.
   Emptor per apprehensionem, & possessionem rei traditæ videtur recessisse a priori voluntate, quæ volebat præsumptive, ut non aliter contractus staret, quam facta scriptura.
6. *Qui ex re possessione commodum sentit, idem & incommodum sentire debet. Ibidem.*

CIrca Ordin. *lib. 4. tit. 31. §. 3.* illud nota, quòd 1
hæc lex videtur desumi *ex gloss. verbo, scriptura. in §. 1. inst. de empt. & venditione*, quam ibi sequitur, & declarat Faber. & latè Ang. Aret. qui subdit, idem esse, etiamsi de jure communi vel municipali vel consuetudine, contractus requireret scripturam saltem ad sui probationem. Idem tenet Bald. *num. 3. in l. contractus.* post Nicol. de Matarel. & Cyn. *C. de fide instrumentorum:* sequitur Fabian. *de empt. qu. 5. princ. p. 2. q. 15. num. 76.* & ratio est, quia ex ordine scripturæ præsumitur ordo intellectus, seu voluntatis, secundùm Bald. *ubi suprà.*

Unde limitabis hanc Ord. nisi contrarium pro- 2
betur, quod tunc contingit, si probabitur rem fuisse realiter traditam emptori, etiam ante scripturam & ab eo possessam. Primò per regulam, quòd re tradita periculum est emptoris, *l. necessariò. l. lectos,*

&

& leg. id quod.D.de periculo, & commod.res ven.enim similibus.I convenit.ver.cum autem.C.eod.tit.

3 Secundò, quia ubi vinum venditur ad mensuram, donec mensura fiat, periculum venditoris est, *l. 1. §. sed & custodiam. l. si per emptionem. D. eod.* Ord. *hac §. 5.* & tamen hoc procedit, nisi ante mensuram fiat realis traditio, quia tunc periculum est emptoris, bonus text. è contrario *in d. l. 1. §. si dolium D.eod.& d.l.cum convenit, ubi (antequam tradantur) in princip.C.eod.* & idem videtur etiam, ubi res immobilis venditur ad mensuram, arg. *l. si venditione, §. 1. D.eod.*

4 Unde à simili, sic in proposito, cùm res fuit vendita ad scripturam, donec scriptura fiat, periculum venditoris erit, sed illud limitabitur, nisi ante scripturam, res emptori realiter tradatur, quia tunc ad emptorem spectabit periculum, & ita semel in senatu judicatum vidimus.

5 Limitabis secundò hanc Ordin. nisi res extet, licet fuerit deteriorata, antequam fieret scriptura, sine culpa venditoris: quia si hoc est pendente vera, & propria conditione, *l. necessario, §. sanè si res.* multò magis hoc erit, ubi venditio non propriè conditionalis est, ut quæ fit ad scripturam, juxta hanc Ordin. & ita judicatum fuit in senatu, ut accepi, anno 1562.

6 Et ratio hujus limitationis est, quia emptor per apprehensionem rei traditæ, & ejus possessionem, videtur recessisse à priori voluntate, quia volebat præsumptivè, ut non aliter valeret contractus quàm facta scriptura: idque ea naturali ratione, quia postquam ille ex rei possessione sentit commodum, conveniens est, ut etiam incommoda sentiat, *d.l. sed quod. D.de periculo, & commodo res vendit.* Quæ omnia valdè notanda sunt ad hanc ordinationem.

DECISIO CIII.

Nominans ad emphyteusim, an alienare dici debeat?

SUMMA.

1. *Simplex nominatio non inducit emphyteusi alienationem, nisi etiam traditio rei sequatur.*
2. *Consensus domini directi, ad nominationem non est necessarius; ad nominationem verò cum rei translatione, necessariò requiritur.*
3. *Nominatio cum rei translatione, revera, donatio est.*
   Emphyteuta donans debet requirere domini consensum, saltem ad hoc ut donatarium nominatum agnoscat in emphyteutam, vel ex causa recuset, alioquin incidit in commissum. Ibid.
4. *Licet ad donationem non requiratur domini consensus, requiritur tamen ad inducendum donatarium in emphyteusi possessionem.*
5. *Intelligitur Ordin. lib. 4. tit. 63. in principio.*

1 UTrùm emphyteuta, qui alium nominat, videatur alienare, incidit in senatu quæstio? Responsum fuit per simplicem nominationem non in luci emphyteusis alienationem, sed si ulteriùs sequatur traditio rei, utique tunc esset alienatio, ut est lex expressa *lib. 4. tit. 63. in principio, verf. Porem.* facit *l. alienatum, & l. alienationis. D.de verborum signific. juncta l. traditionibus. C.de pactis.*

Unde ad nominationem non requiritur consen- 2
sus domini directi, sed benè requiritur ad nominationem cum rei translatione factam, sicuti requiritur ad quemlibet aliam alienationem, juxta Ord. *lib. 4. tit. 64. in principio.* Bertrand. *cons. 2.* a: 9. Bellam. *decis. 946. ad fin.* Jas. *l. fin. numer. 132. C. de jure emphyteutico.* Palat. *in rubr. §. 12. incipit, advertendum.*

Facit, quia nominatio cum rei translatione re- 3
vera donatio est, fit enim gratia liberalitatis, ut res statim fiat ejus, cui donatur, *l. 1 D. de donationibus.* At ubi emphyteuta donat, debet requirere domini consensum, saltem ad hoc, ut donatarium nominatum agnoscat in emphyteutam, vel ex causa recenset, nec admittat, ut est expressa Ord. *lib. 4. tit. 64. in principio, verfic. Ex o casu*, alioqui incurritur commissum, & cadit emphyteuta ita alienans à jure suo, per d. Ord. §. 1. & ista fuit opinio Gloss. & Bart. *in l. fin. C. de jur. emphyt.* ita declarata per Ant. Imol. *in cap. potuit. col. 4. de locato.*

Et quamvis contraria magis communis sit se- 4
cundùm Jas. *in d. l. fin. num. 60.* tamen ex ea potest fieri tertium fundamentum. Nam secundùm plures eam tenentes receptum est, quòd licet ad donationem non requiratur domini consensus, requiritur tamen ad inducendum donatarium nominatum in emphyteusis possessionem: nam si domino irrequisito induceretur, caderet à jure suo, quia esset alienatio, & translatio rei sine consensu domini, ut docet Jason. *ubi suprà num. 63. verficul. non obstat tertium fundamentum.* ergo ita in præsenti, licet ad nominationem simplicem non requiratur domini consensus, requiritur tamen ad translationem ipsius rei in nominatum.

Quæ quidem ratio maximè concludit in isto 5
casu, & videtur reincidere in opinionem Glossæ, & Bartol. ex qua videtur desumpta d. ordinatio. *tunc. 63. in principio:* quæ videtur declaranda ex supradictis per aliam Ordin. *tunc. 64. in principio*: ut advertit Gamm. *decis. 127. num. 3.*

Potest tamen ex parte alia dici, quòd is qui in nominatum transfert possessionem, facit hoc permittente contractu emphyteutico; qui autem aliter alienat, & possessionem transfert, facit prohibente contractu, & ideò nullius momenti est contractus ejusmodi: de quo cogita.

DECISIO CIV.

An in donatione rei emphyteuticæ requiratur consensus domini directi.

SUMMÆ.

1. *In emphyteusi donationis, non requiritur consensus, nisi ad effectum, ut interveniat patientia, & consensus domini directi.*
2. *Denunciatio domini directi fit ad eum tantùm effectum, ut recognoscat donatarium in emphyteutam, vel causam alleget, quare illum recenset.*
   Intelligitur opinio Glossæ, & Bart. in l. fin. C. de jure emphyteutico. Ibid.

3. *Emphy-*

3. *Emphyteuta non debet requirere dominum directum, an velit rem sibi donari, cum tamen requirere teneatur, ut admittat donatarium in possessionem, aliàs & emphyteuta, & donatarius incidat in commissum.*
4. *Emphyteusis potest in dotem filiæ donari, & illius possessio apprehendi, absque domini directi consensu.*
5. *Nec de emphyteusi data in dotem, sive æstimata, sive non æstimata, nec ex simplici emphyteusis donatione, solvitur laudemium domino directo.*
6. *Pro dote æstimata non solvitur gabella.*

1 DIc requiri ad hunc effectum tantùm, ut in donatione emphyteutis interveniat patientia, & consensus domini directi, ita probat Ord. *lib.4. tit.6. in princ.* ibi, *& no caso que a quiser doar, & ibi, pera ver setem algun legitimo embarguo*, declarat Florian. relatus, & probatus per Imol. *in cap. potuit. col. 4. post principium. vers. subdit tamen, de locat.* & ibi Anton. quem ibi sequitur idem Imol. *d. col. 4. vers. ideò finaliter.*

2 Nam ad hoc denuntiatur domino directo, ut donatarium cognoscat emphyteutam, vel causam alleget, quare non teneatur ipsum recipere in emphyteutam, videlicet, quia sit de personis prohibitis, per Jas. *in l. fin. C. de jur. emphyteut. num* 64. vel quia sibi non promittit per solemnem stipulationem solvere annuatim canonem emphyteuticum, quem sibi solvebat primus emphyteuta, ut per Jas. *ubi supra, num. 63. in fin.* vel quia dominus, rem sibi potiùs vult, solvendo illius æstimationem emphyteutæ donare volenti, ut per Jas. *ubi supra, num. 59.* & tenserat *num. 56. in fin.* ita debet declarari opinio Glos. & Bart. *in d. l. fin.* & sequacium, quos enumerat ibi Jason. *num. 59.* & Imol. *ubi supra, d. col. 4.*

3 Et licet contraria opinio magis communis sit, scilicet, quòd emphyteuta possit donare, irrequisito domino, ut plures tenent, quos refert, & sequi videtur Jas. *d. l. fin. num. 60.* tamen secundum plures eorum receptum est, quòd licet emphyteuta non teneatur requirere dominum, adhoc, ut dicat, an velit rem sibi donari, tamen bene debet requiri, ut admittat donatarium inducì in possessionem, quia si aliàs sine ejus consensu induceretur, emphyteuta & donatarius incurrerent commissum, & caderent à jure suo, ut pulchrè, & notabiliter post Cardin. Imol. & alios explicat Jas. *in d. l. fin. numer. 63. vers. non obstat tertium fundamentum*, & inspecta hac declaratione videtur opinio communis redire ad opinionem Glos. & Bart. ex qua videtur illa nostra lex regia desumpta, quod nota: & vide Alvar. Vaz. de hac & proxima decis. *de jure emphyteut. quæst. 14. num. 10 consul. 113.*

4 Illud tamen absque dubio verum est, quod filiæ dari possit in dotem emphyteusis absque domini consensu, cum sit alienatio necessaria, *l. qui liberos, D. de rerum nuptiarum.* unde prohibitio *l. fin. C. de jure emphyteut.* non comprehendit alienationem necessariam, *&c. in fin. D. de fundo dotali.* tradit Aymon. *cons. 215.* & facit *Auth. res quæ. C. communia delegat.* imò & praxis admisit, ut nec in apprehendenda possessione requiratur domini consensus Alvar. Vaz *de jure emphyt. q. 18. n. 28. ad finem.* & ita est tenendum, quidquid dicat idem Vaz, *d. qu. 14. num. 10.*

Nec solvitur de emphyteusi data in dotem sive æstimata, sive non æstimata laudemium domino directo, ex Ord. *lib.4 tit.63. in princ.* ibi, *Perem nesta caso lhe não pagara quarentena*, quod de jure communi valde controversum erat, ex Tiraq. *lib.1. retract. §.1. glos. 14. num. 95. & num. 108.* Imo nec ex donatione solvitur laudemium per illam ordinationem, quod & jure communi attento verius esse existimavit Guido Pap. *decis. 48.* licet contrarium resolvat Jas. *d. l. ult. num. 50.* Rip. *in l. qui Romæ. §. duo fratres num. 87. in fin. D. de verborum obligat.* 5

Imò nec pro dote æstimata gabella solvitur (ut hoc obiter dicam) ut est in articulis gabellarum. *cap. 39. §. 1.* per quod ita judicatum fuit in seoatu in processu incolarum oppidi de Cynrra, contra Dominum Michaelem de Noronha, scriba Ferdinando Lopez, in judicio patrimonij Regis senatus supplicationis. 6

Et vide de hac quæstione Laçarte, *de decima venditionis, cap. 20. num. 35.*

DECISIO CV.

Quando quis rem suam invitus vendere cogatur.

SUMMÆ.

1. *Nemo invitus cogitur vendere rem suam.*
2. *Dominus agri, seu domus potest cogi favore religiosis, rem suam vendere justo pretio.*
3. *Vicinus cogi potest invitus, rem suam vel domum vendere religiosis, ut commodiorem habeant habitationem, & decentes officinas.*
4. *Ubi ædificium nocet Ecclesiæ, potest cogi dominus ædificij vendere servitutem altius non tollendi.*
5. *Hoc tamen nunquam fieri solet, iste ordinariæ propositæ, sed per provisionem a Rege emissam, & si exceptiones oppositæ fuerint ad judicem ordinarium remittuntur.*
6. *Si quis rem suam ob publicam utilitatem vendere cogatur, non aliter id fieri debet, quam soluta prius ejusdem rei justa æstimatione.*
7. *Cum via publica vel fluminis impetu, vel ruina, amissa est, vicinus proximus viam præstare tenetur.*
8. *Tempore publicæ inopiæ, & necessitatis potest quis cogi vendere victori pretio merces reipublicæ necessarias.*
9. *Hoc tamen intelligendum est, quando pretium est statutum ab ipsis reipublicæ administratoribus, vel quando respublica non habet pecuniam pro pretio dandam.*
10. *Pro circuitu monasterij ampliando, potest quis invitus cogi vendere agrum suum, dummodo circuitus non sit excessivus, sed necessarius & moderatus.*
11. *Quod fieri potest, etiamsi agri quoad dominium directum sint alterius monasterij, & quoad utile alicujus laici. Ibidem.*

1 NEmo invitus cogitur rem suam vendere, *l. invitum. C. de contrahend. empt. l. nec emere, eod. tit.* ubi DD. latè, Covarr. *resolutionum lib.3. cap.14.* & Ord. *lib.4. tit.25.*

Qux-

2 Quæstio est : An dominus agri, vel domus, sit cogendus eam vendere, cùm his opus sit ad constructionem, vel ampliationem alicujus Monasterij, vel Ecclesiæ? de qua agunt Socin. *reg.* 435. *fallen.* 9. Gom. *l. Tanr.* 16. *n.* 9. Covarr. *ub supra, num.* 7.

Ex quorum dictis illa est recepta sententia, dominum agri, seu domus cogendum esse vendere justo pretio favore religionis, ut Ecclesia, vel Monasterium in ea domo aut agro constructur, aut jam constructum amplietur : & hanc opinionem ante suprà citatos tenuerunt Guilhel. de Cuneo *in l. decernimus, C de Epise. & cleric.* Bald. & Angel. *in l.* 1. *D. solut matr.* & alij, quos allegat Covarr. *d. num.* 7.

3 Et dicit Cepola *de servitutibus urbanorum prædiorum, c.* 82. *de sepulchro, n.* 5. ea ratione posse vicinum cogi vendere domum religiosis, ut commodiorem habeant habitationem, & decentes officinas ; quod & tenuerunt alij Doctores ab illo relati : & subdit, idem esse non solùm in Ecclesia ædificata, sed etiam ædificanda ; & non solùm pro ædificandis ipsis Ecclesijs, sed etiam pro clausstro, aut alijs domibus, aut officinis de novo faciendis in monasterio monachorum aut monialium ; & ita dicit se obtinuisse Veronæ, quod perpetuò mentl tenendum commendat, & allegat Bald Angel. & Florianum.

4 Quinimò Gom. *ubi supra* dicit, quòd ubi ædificium nocet Ecclesiæ, potest dominus ædificij cogi vendere servitutem altiùs non tollendi, quod dicit esse novum, & subtile remedium ; & ad supradicta videndus est Matth. de Afflict. *in pragmat. constit. Neapolitan. q.* 3. *n.* 10. qui dicit secundùm præcitatam communem, pronuntiatum fuisse in prætorio Regio Neapolitano in favorem monasterij Divi Hieronymi, quem retulit Covarr. *ubi supra.*

5 Nos autem numquam vidimus apud nos, hoc fieri ilte ordinaria propolita, sed obtentum à Rege per supplicationem in Senatu Palatij. Vidimus tamen contra provisionem obtentam, exceptiones objectas, & ad ordinarium judicium remissas, & in eo judicio, causas in supplicatione contentas discussas.

6 Ubi autem quis ob publicam utilitatem cogitur vendere rem suam, non aliter id fieri debet, quàm soluta priùs illi ejusdem rei justa æstimatione, ut probat text. *in l. Annonam. D. de extraordinarijs criminibus. l.* 1. *§. Cura carnis. D. de officio præfect. urbi. l. si quis sepulchrum. D. de religiosis, & sump. funer.* & probat etiam text. *in leg. vendit. §. si censitar. D. commun. prædior.* notatur *ad cap.* 1. *de rerum permutatione.* Quibus juribus probatur, quoties ad favorem publicum quis cogitur res proprias vendere, eam venditionem justo pretio esse faciendam, ut expressim per dicta jura tenuit Covar. *lib.* 12. *variarum resolut. cap.* 3. *n.* 5. *& lib.* 3. *c.* 12. *n.* 8. ubi ad idem citat text. *in l. servi qui monetarios. & Gloss. ultim. C. ex quibus causis servi pro pramio libert. &c.* & idem tenentes Bald. *in d. l. servi.* Jason. *in l. Barbarius, num.* 36. ubi alios citat. *D. de officio prætoris*, idem Jas. *in l. ult. C. si contra jus, vel utilitatem publicam.* Dec. *in c.* 1. *n* 46. *de probat.* Roch. *in cap. ult. de consuetudine. folio* 46. *in parvis*, ubi dicit hanc esse communem. Soares *allegat* 10. *colum.* 2. & eamdem opinionem tenuerunt Affl. &. *ubi sup. q.* 4. *n.* 7. post Abb. *in cap. dilectus. col* 2. *de arbitris.* Felin *in cap. ina in Ecclesiarum. num.* 28. *de constit.* citatur etiam ad hoc Gloss. *in d. l. Barbarius*, quæ tamen contrarium dicere juxta litteram sui C. adnotavit Covarr. *ubi suprà, d. n.* 8. *ad medium*, ubi allegat pro communi legem partitarum, *part.* 2. *tit.* 1. *l.* 2. *& part.* 3. *tit.* 18. *l.* 31. & ego allego Ordin. nostram *lib.* 4. *d. tit.* 25. *§ ult.* ibi, *do que justamente pode segundo comun. valia*, & ibi, *nãe seia o senhor do dito mouro, &c.*

Unde infertur non esse omnino verum, quod 7
scripsit Accurt. *in l. si locus, §. cum via publica. D. quemadmodum servitus. amitt.* ubi text. inquit in hæc verba (cùm via publica, vel fluminis impetu, vel ruina amissa est, vicinus proximus viam præstare debet) unde Doctores notant cogendum esse rei dominum illam vendere, ubi ad publicam utilitatem sit necessaria : idque intelligit Accur. ibi, etiam non soluto pretio, nec titulo emptionis, sed jure publicæ utilitatis, in via publica, introductum esse magis consuetudine, quàm jure scripto, quod reprobat Covarr. *ubi supra, num.* 8.

Infertur etiam, an verum omnino sit, quod Bart. 8
in d. l. 1. *§. Cura carnis, D. de officio prator.* scribit tempore publicæ inopiæ, & necessitatis quem cogi vendere merces reipublicæ necessarias, viliori pretio, & sequitur eum Rom. *in l.* 2. *num.* 12 *D. solut. matrimonio.* Alexand. *consilio* 190. *colum.* 2. *libr.* 2. Tiraq. *lib.* 1. *de retract. in præfatione. nu.* 28. per text. *in l.* 2. *Paragrapho inde agitatum est. D. ad l. Rhod. de jact. & in l. si pendentes, §. si quid elocatum. D. de usufructu.*

Covarruvias tamen *in d. cap.* 3. *n.* 5. *lib.* 3 *variarum.* 9
dicit, vel dictis juribus non probari Bartol. opinionem, vel intelligendam, ut tempore necessitatis quis cogatur vendere, pretio statuto, ab ipsis reipublicæ administratoribus, quamvis id pretium sit minus, quàm illud, quo res illa posset communiter vendi, vel quando adest publica necessitas, quoad pretium, puta, quia res publica indiget illa re ad bonum commune, nec habet pecuniam pro pretio dandam, tunc enim erit locus opinioni Bartoli, secundùm Covarr. *ubi supra*, quod nota.

Illud adde ad complementum hujus decisionis, 10
quod de facto vidi, an pro ampliando circuitu monasterij possit quis cogi vendere agrum suum. Dixi, quòd sic, dum modo circuitus non fit excessivus, nec factus ad æmulationem, sed necessarius, & moderatus.

Diai etiam, quòd à Rege supplicandum erat, 11
etiamsi agri quoad directum dominium essent alterius monasterij, quia utile laicorum erat, & ipsum dominium utile prophanum. Quod in casu contingenti minor dubitatio erat, cùm per agros ad ampliandum circuitum necessarios, monachi alios similes, & majoris æstimationis dare velint.

Circa hanc materiam vide text. singularem *in l. si cens* 54. (ibi : *sæpe enim confines fundos, etiam supra justam æstimationem interest nostra acquirere.*) *D. de legat.* 2.

DECISIO CVI.

An sicut marito, de jure nostri Regni, licitum est, constante matrimonio, ex mobilibus communibus facere mediocrem Eleëmosynam, uxori id etiam licitum sit?

SUMMÆ.

1. *Maritus, & uxor dicuntur simul bona possidere.*
2. *Jure communi attento, uxor poterat, etiam sine consensu mariti, facere donationem de bonis mobilibus communibus.*
3. *Statuta prohibitoria, & exorbitantia strictè interpretari debent.*
4. *Quod specialiter marito permittitur, à contrario, videtur uxori denegatum ac prohibitum.*
   Dispositio specialis firmat regulam in contrarium. Ibidem.
5. *Si vir longiùs absit, mulier nec donare, nec contrahere potest, sine ejus consensu, vel judicis auctoritate.*
6. *Quòd si necessaria causa interveniat, tunc bene poterit de judicis auctoritate alienare.*
7. *Mulier in judicio stare non potest, sine consensu mariti, vel de auctoritate judicis.*
8. *Jure communi attento necessaria causa interveniente, bene poterat mulier sine consensu mariti, vel judicis auctoritate, bona mobilia alienare: secus de jure nostri Regni.*
9. *Jus nostrum Regium apud nos dicitur jus commune.*
10. *Maritus non tenetur solvere debita uxoris, quæ durante matrimonio contraxerat, sine ejus consensu.*

1 MAritus, & uxor dicuntur simul bona possidere, *l. adversus, C. de crimine expilata hered. l. 1. D. de rem. nupt. l. ne quis. C. de judiciis. l. fin. §. 2. D. ad municipal. & in l. in rebus, C. de jure dotium, cum similibus*, sunt enim socij divinæ, & humanæ domus, & facit Ordin. *lib. 4. tit. 7.* ibi, *em posse, & cabe, a de casal.*

2 Sed quæstionis est, an sicut marito licet, jure nostro, *ex d. Ord. §. ultim.* constante matrimonio, ex mobilibus communibus facere mediocrem Eleëmosynam, uxori id etiam licitum sit?

Et videtur, quòd uxori liceat; si enim marito permittitur, ex suprà dictis, & ex traditis per Palatium *in rubr.* §. 48. *num. 3. & §. 68.* post Bart. *in l. fin. in fine. D. rerum amotar.* dicendum est, quòd & uxori licere debet, eò quòd sunt correlativi, & in correlativis idem est judicium, *l. uni. C. de indicta viduis. & l. Jul. tollenda, l. uni. C. de rapt. lib. 12.*

3 Secundò, quia per hoc revertimur ad jus commune, quo attento, uxor poterat etiam sine viri consensu, facere donationem de bonis communibus mobilibus, *l. velles necne. C. de revocand. donat.* ubi Bart. Angel. & Bald. *num. 1.*

4 Tertiò, quia statuta prohibentia uxori donare, sine viri licentia, iamquam exorbitantia sunt interpretanda. Tiraq. *ad l. connubial. glossa 5. num 57.*

Attamen in contrarium est jus nostrum Regium, d. Ord. *lib. 4. tit. 7. §. fin.* Cùm enim per illam, id marito specialiter permittatur, uxori à contrario denegatum videtur, ac prohibitum; *cap. cùm illorum de sententia excommunic. cap. nonne. de præsumpt.* Et dispositio specialis firmat regulam in contrarium, *l. jus singulare. D. de legibus.*

5 Quod procedit etiamsi vir longiùs absit, nam etiam tunc, nec donare, nec contrahere potest, sine ejus consensu, vel judicis auctoritate; quæ eo casu est requirenda ad contrahendum, sicuti requiritur ad quasi contrahendum, in judicio, arg. Ordin. *in 3. tit. 32. §. 6.* & in specie scribit Palat. *in repetit. rubr. §. 68. colum. fin. versic. limita secundò.*

Quod item procedit, etiam interveniente necessaria causa, tam & tunc sine judicis auctoritate, 6 alienare mobilia uxor non potest, ex Palat. *ubi sup. §. 68. colum. fin. vers. limita secundò.* post Anch. *in cap. 1. de constitutionibus.*

Et facit, quia cùm de contractibus, & quasi con- 7 tractibus idem sit dicendum, *l. 3. §. 2. D. de negotijs gest.* & mulier sine viri consensu, nequeat stare in judicio, nisi de judicis auctoritate, Ordin. *in 3. titulo 32. §. fin.* & in judicio quasi contrahitur. *l. 3. §. idem. D. de pecul.* ita nec contrahet nisi judicis permittente, cùm vir longiùs absit, ex Palat. *ubi suprà.* & meritò. In hoc enim Interponet judex suam notionem, utrùm ita mente capta sit, & alienata, ut rebus suis interesse non possit, Ordin. *in libro 4. titul. 6. §. 2.* & an ita impudicè & luxuriosè vivat, ut illi rerum suarum administratio magis sit interdicenda, quàm distractio, aut veriùs dissipatio permittenda, juxta *l. & mulieri. D. de curator. furios.* qui text. etiam in nupta procedit, secundùm Andr. Sicul. *in cap. Pasteralis, colum. 6. de judicijs.* quem sequitur Palat. *in repet. cap. §. 21 insipit, ex hoc colum. pen. vers. finaliter.*

Quòd verò dicimus de necessaria causa, intellige 8 de jure nostri Regni; nam jure communi, illa interveniente, potest uxor alienare, & contrahere de mobilibus, non spectato consensu viri absentis, nec judicis, per *d. l. velles.* & tenet Soares *tit. de las dividas. num. 3. vers. septimò limita.* & Aymon. *consil. 12. num 4.*

Ad argumenta in contrarium, respondetur jus 9 nostrum clarè contrarium disponere, & ubi est casus legis, non ampliùs quærendum est, & leges nostræ jus commune nobis sunt, Gam. *decis. 314. n. 6.* & non statuta.

Vide etiam per d. Ord. *in d. §. fin.* judicatum ma- 10 ritum non teneri solvere debita uxoris, quæ contraxerat durante matrimonio, ex pecunia mutua, quam petierat, sine consensu mariti, & eo inscio; ne ita pet indirectum legi fraus fieret.

DECISIO CVII.

Assignatur ratio ad Ord. *libr. 4. titul. 77. §. penultimo.*

SUMMÆ.

1. *Emphyteusis perpetua, reputatur hereditaria, & inter heredes dividitur: & jure communi attento per regiones, & pro hereditarijs portionibus dividebatur.*
2. *Emphyteusis perpetua, etiam irrequisito domino dividi potest, nec de tali divisione solvitur Laudemium.*
3. *Emphyteusis, de jure nostro Regio, dividi non potest nisi per æstimationem, & tot anni solo heredi est assignanda, ne pensio inter multos divisa, confusionem, & difficultatem solutionis inducat.*

Emphy-

1 EMphyteusis perpetua hereditaria reputatur, & ideò inter heredes dividitur, Ord. *lib.* 4. *tit.* 77. §. *penult.* & jure communi per regiones dividebatur, *l.* 2. *D. si ager vectigal.* & pro hereditarijs portionibus, quemadmodum reliqua bona paterna, *l. item prædia.* ubi Bald. *D. famil. erciscunda.* augetenim patrimonium, & tertiam defuncti. Alvar. Vaz. *de jure emphyteut. quæst.* 1. & bonorum appellatione comprehenditur, *l. bonorum. D. de verb. significa.* Jas. *cons.* 125. *lib.* 2. Idem Jas. *in l. quod dicitur, num.* 3. *D. de verbor. obligation.*

2 Adeò, quòd etiam irreqnisito domino divisio fieri poterat. Jas. *in l. nil. n.* 134. *C. de jure emphyteut.* latè Felin. *in cap. quia in Ecclesiarum n.* 89. *de constitutionib.* Alex. *in l. qui Roma. §. duo fratres, n.* 9. *D. de verborum obligat.* & ibi Rip. *n.* 86. dicens id communiter teneri, sicuti in feudo fieri asserit glossa recepta *in l. si familiæ. C. familiæ erciscunda.* Imò nec de tali divisione laudemium domino directo solvitur, cùm sit alienatio necessaria. Bart. *in l. & ideò ad finem. D. de condictione furtiva.* Jas. *in d. l. nil. num.* 47. Bertrandus *cons.* 380. 2. *dub. lib.* 2.

3 Ceterùm, quia lex consulebat, ut ab hujusmodi divisionibus judices abstinerent, ne alioqui pensio confunderetur, ut est notabilis text. *in l. communi D. communi. dividendo. in principio.* ideò Regia nostra lex secuta illud Jurisconsulti consilium statuit, ne talis emphyteusis dividatur, nisi per æstimationem, & tota uni soli heredi assignetur: quæ assignatio (nostri vocant, *encabeçamente*) seu incapitatio, debet fieri servata forma *d. §. penult.* in quo voluit providere dominis directis, ne si pensio divideretur inter multos, confusionem, & difficultatem solutionis induceret, juxta text. *d. l. communi, & in l. planè. D. familiæ erciscunda.* Quod notandum est.

DECISIO CVIII.

An pater possit uni ex filiis causa dotis, dare meliorem proprietatem, ex suis bonis?

SUMMÆ.

1. *Pater potest dotare uni ex filijs meliorem proprietatem suorum bonorum.*
   Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Ibidem.
   Pater potest de una re disponere in extraneum, dum tamen filiorum legitima salva maneat in alijs rebus. Ibidem.
   Pater, & filius, unc & eadem persona censetur. Ibidem.
   Pater de jure naturæ est filio obligatus. Ibidem.
   Filius, quoad patrem, semper præfertur extraneo. Ibidem.
2. *Supplementum legitimæ filiorum, ex bonis & substantia patris fieri debet.*
3. *Si pater in vita sua rem aliquam in dotem filio dederit, mortuo patre, filius tenetur rem ipsam cum fructibus collectis a die mortis patris conferre, ut cæteri filij & in talibus, & in fructibus suos habeant pertinere.*
   Filius potest rem sibi à patre dotatam, in suam legitimam computare, si id fieri possit sine præjudicio aliorum fratrum. Ibidem.
4. *Quæ dicatur inofficiosa donatio.*
5. *Si res filio dotata excesserit valorem suæ legitimæ, & tertiam partem dotantis, in residua habebunt cæteri filij suam legitimam.*
   Filij non possunt cogi, accipere supplementum suarum legitimarum in pecunia, nec in alijs bonis, etiamsi pater id jubeat in suo testamento. Ibidem.
6. *In legitimis filiorum nullum gravamen, nec conditio præjudicialis ponipotest.*
   Licet testator in testamento sue prohibeat rei alienationem, talis prohibitio nec creditoribus, nec filiorum legitimis præjudicabit. Ibidem.
7. *Filij non tenentur adimplere voluntatem patris, si illis in testamento jusserit, quòd filiæ dotatæ vendant suas portiones, quas habent in re illis dotata.*
8. *Quando res non potest commodè dividi, judex ex officio potest illam adjudicare uni soli heredi, & cogere alios fratres, ut ei vendant portiones, quas in re habent.*
9. *Quando legitima filiæ assignatur, in rebus per illum optatis, debet eas eligere civiliter, & secundùm arbitrium boni viri.*
   Si vivente testatore, qui tertiam suorum bonorum legaverat, plura bona sint acquisita, an etiam tertia, ex bonis acquisitis, legataria debeatur, remissivè. Ibidem.

DIcendum est in hac quæstione, quòd pater 1
potest uni ex filijs dotare unam proprietatem ex tuis, Ordin. *lib.* 4. *tit.* 77 §. 1. notatur *in l. filium quem habentem. C. famil. erciscunda.* & in dicta lege non distinguitur, an sit melior aliis nécne; igitur nec nos distinguere debemus. *l. de prætio. D. de publiciana in rem actione.* Facit in confirmationem dictorum id, quod Bald. dicit *in l.* 3. *colum.* 3. *versic. sed pone. D. de rerum divisione*, quòd pater potest etiam in extraneum disponere de una re sine eo, quòd filius possit dicere, quòd vult in ea legitimam suam, dum tamen legitima filij salva maneat in alijs rebus; & ibi non distinguit, si erat res melior suorum bonorum: & si hoc potest disponere quoad extraneum, à fortiori potest quoad filium, cui pater est magis amicus, & est una, & eadem persona naturaliter cum eo, juxta gloss. *in l. quidam cùm filium, in principio, D. de heredibus instituendis. & in l. fin. C. de impuberum, & aliis substitutionibus*, ratione cujus ei magis debet, quia voto ejus, & jure naturæ est ei pater obligatus juxta *l. & si parentibus. D. de inofficioso testament.* quapropter semper filius, quoad patrem præfertur extraneo, ut *in l. hac consultissima §. ex imperfecto. C. de testamen. & in l. cùm avunculus. C. de fideicommissis.* Ex quibus in hac quæstione dicendum est, quòd pater potest filio dotare meliorem rem suorum bonorum.

An autem hoc casu, possit pater alijs filijs præci- 2
pere, ut quod deest ad supplementum suarum legitimarum, quod in illa re dotata eis contingit, quando alia bona non supersint, habeant in pecunia numerata, aut in alijs bonis, quæ eis per filium dotatum dentur; Dicendum videtur, quòd pater id non possit facere: nam supplementum legitimæ filiorum fieri debet ex bonis, & substantia patris,

justa text. *in l. scimus*, §. 1. *vers. repletionem. C. de inofficios. testam.* & ibi Bald. Bart & Jas. *colum. 2. vers. quinto nota.* & confirmatur hoc ex dicto Bart. *in l. sunt quoque colum. fin. D. de heredibus instituen.* dicentis, quòd si pater reliquit filio certam quantitatem jure institutionis, & filius dicat, nolo illam quantitatem, sed quantum illa valet, in alijs bonis, quòd filius debet audiri; concludendo, quòd filius habebit legitimam, in qualibet re hereditaria, arbitrio boni viri.

3 Facit item in confirmationem prædictorum, Ord. *lib. 4. tit. 77. §. 1.* ubi dicit quòd quando pater in vita sua dederit proprietatem aliquam unl ex filijs in dotem, is filius patris tenebitur talem rem conferre eum fructibus collectis à die mortis patris, ut ceteri filij in tali re, & in fructibus habeant suam partem: & quamvis, is filius possit hanc rem in suam legitimam computare, ita ut & illam possit conferri ait *in l. quoniam novella. C. de inofficiosa testament.* hoc intelligendum est, sine præjudicio aliorum fratrum, id est, quando illi in alijs bonis hereditarijs possint salvas habere suas legitimas; & hoc respectu revocantur donationes inofficiosæ à patre factæ alijs filijs quatenus tangunt legitimas filiorum aliorum, juxta notata ad *l. si totas. C. de inofficiosis donationibus, & in l. Titia. §. Imperator. D. de legat. 2.*

4 Et hodie de jure nostri regni ea dicitur donatio inofficiosa, quando excedit legitimam filij dotati, & tertiam patris dotantis; nam in residuo ultra tertiam revocari debet, & suppleri in legitimis aliorum filiorum, juxta Ordin. supra allegatam, §. *& se o filho, ou filha*, & hoc quando filius dotatus noluerit esse heres, & dote sua contentus fuerit.

5 Dicendum tamen est, quòd si dos facta à patre filio, de hac proprietate excellerit valorem suæ legitimæ, & tertiam partem dotantis, in residuo habebunt filij suas legitimas: & si proprietas hæc talis fuerit, ut commodè dividi possit, & non supersint alia bona patris, in quibus legitimas filij habere possint, non poterunt cogi inviti accipere supplementum suarum legitimarum in pecunia, nec in alijs bonis, quæ eis frater dotatus dare voluerit, etiamsi pater in testamento suo id jubeat.

6 Et facit pro hoc text. *in l. quoniam in prioribus C. de inofficioso testam.* qui habet; quòd in legitimis filiorum nullum gravamen poni possit, nec conditio filijs præjudicialis: & ob id inquit Jas. *in l. filiusfamilias. §. duos, col. 2. vers. hinc potes in. D. de legat. 1.* quòd in casu, ubi testator potest cum causa alienationem probibere, hæc prohibitio non præjudicabit creditoribus, nec filiorum legitimis, in quibus filij sunt veluti creditores: nam non obstante tali prohibitione, filius poterit vendere, & alienare, quod acquisiverit de legitima sua, ut per Jas. ibi.

7 Hinc infertur, quòd in præsenti casu filij non tenebuntur adimplere voluntatem patris, quando illis juberet per hoc indirectè, ut filij dotato venderent portiones suas quas haberent in re dotata illi per patrem, nam hoc illis præjudiciale erat: tum quòd cogebantur sua vendere, contra regulam traditam *in l. unicum. C. de contrahenda emptione*, tum propter interesse, quod amitterent; quod considerabile est in affectione ad illam rem, quæ processerat à majoribus suis, juxta *l. & sic que*, juncta glos. *D. de legat. 1. & in leg. si in emptione. D. de minoribus.* Conditio namque favorabilis filio potest ei imponi in legitima, non verò quæ præjudicialis sit, ut *in simulto non nota. D. de liberis, & posthum. & in legat. filijs*, & ibi Bartol. *C. de inoffic. testament.*

Quando verò proprietas commodè dividi non 8
possit, imò divisa præjudicaret omnibus, quia res minus valet divisa, quàm integra, ut *in l. Mavium. §. fin. D. familiæ erciscunda*, tunc manebit in arbitrio judicis, qui poterit totam rem adjudicare filio dotato, in sua justa æstimatione, & cogere alios fratres, ut suas portiones, quas in illa habent, ei vendant; nam quando res non potest commodè dividi, judex ex officio potest illam adjudicare ni in solidum; & est casus, ubi quis cogitur vendere rem suam, ut *in l. 1. & 3. C. communia dividundo, & in §. quadam actiones. Instit. de actionibus.* & quando res non potest commodè dividi, potest fieri divisio per æstimationem, juxta text. *in l. non amplius. §. fin. D. de legat. 1.* Ordin. *libro 4. tit. 77. §. E quando os herdeiros.*

Et hoc casu, quando res hæc commodè dividi 9
non possit, & fratres nolent legitimas suas nisi in tali re, non debent audiri: quia si quando filio est assignata per patrem legitima in rebus per filium optatis, debet filius tunc eligere civili modo, & secundùm arbitrium boni viri, ex doctrina Bald. *in l. fin. colum. 8. vers. non obstat. C. de edicto divi Hadrian. tollend.* quanto magis in nostro casu, ubi divisio commodè fieri non potest; maximè quia officium judicis hic est potentius, quia potest cogere, quòd ex justa causa quis vendat rem suam, & videndus est Bart. *in l. in quartam, D. ad l. Falcid. & cons. 34.* Paul. *cons. 1. volum. 9.* idem Bartol. *in l. si ita legatum, D. de auro, & argento legato*: qui disputat, quòd quando aliquis legavit tertiam suorum bonorum, & supervixit, & acquisivit plura bona, an ex illis bonis acquisitis habeat legatarius etiam in tertiam.

DECISIO CIX.

An repudiatio hereditatis rerum immobilium fieri possit absque uxoris consensu?

SUMMÆ.

1. *Per Ordinationem lib 4. tit. 6. in principio prohibetur marito alienatio rerum immobilium, absque uxoris consensu.*
2. *Maritus, non obstante predicta Ordinatione, potest repudiare hereditatem rerum immobilium, absque consensu uxoris.*
   In hereditate nondum adita, nullum jus considerabile quæritur. Ibidem.
   Pupillus potest repudiare hereditatem, auctoritate tantùm tutoris interveniente; si tamen hereditas sit jam in bonis pupilli, decretum judicis est necessarium. Ibidem.
   Jus adeundi non est in bonis connumerandum. Ibid.
3. *Intellectus ad l. magis puto, in Paragrapho fundum. D. de rebus eorum, qua sub tutel. vel cura sunt, &c.*

Lega-

Legatum, à morte testatoris, statim recta via transit in legatarium. Ibidem.

Intellectum ad l. qui autem, in §. sed & illud. D. qua in fraudem creditorum, &c.

4. *Prælatus non potest immobilia Ecclesiæ alienare, nec legatum, nec hereditatem repudiare, sine solemnitatibus à jure requisitis.*

Hereditas ipso jure acquiritur Ecclesiæ, ob specialem favorem. Ibidem.

5. *Renuntiatio hereditatis, de qua hic, debet fieri in scriptis.*

1 ORdin. *libro 4. titulo 6. in principio.* prohibet marito alienationem rerum immobilium absque uxoris consensu factam: dubium fuit in senatu; an locum haberet, in repudiatione hereditatis nondum aditæ?

2 Et posse maritum facere talem repudiationem non obstante lege Regia, videtur: nam in hereditate nondum adita, nullum jus considerabile quæritur, *l. pretia rerum ad medium. D. ad l. Falcid. l. cum heredi, in principio. D. de acquirenda possess.* Indefit pupillum, tutoria auctoritate interveniente, repudiare hereditatem posse, *l. pupillorum, C. de repudianda hereditate.* & ibi Bald. *num.* 2. quod non esset, si hereditas nondum adita esset in bonis, *l. magis puto. §. fundum. D. de rebus eorum.* tunc namque decretum judicis necessarium esset, *l. 1. & totus titulus, D. de rebus eorum.* Confirmatur hoc ex verbis ejusdem Ordinationis, ibi, *bens alguns de raiz.* Jus autem adeundi non est in bonis: tradit eleganter Socin. *in l. qui duos, in prine. num. 31. D. de rebus dubiis.*

3 Nec iia obstat text. *in d. l. magis puto. Paragrapho fundum. D. de rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt,* quo probatur, repudiationem legati alienationem esse. Respondemus namque id intelligi debere, in repudiatione legati dumtaxat: nam legatum recta via, à morte testatoris, transit statim in legatarium, *l. à Titio. D. de furtis. l. servum filij. Paragrapho 1. D. de legat. 1.* unde cùm legatarij res sit effecta, meritò si per illum repudietur, alienatio dicetur; & sic intelligenda sunt verba illius test. ibi, *cum res pupilli sit,* tradit glossa, *ibi, verb. pupilli.* Quamvis hujus textus decisioni non parum etiam obstet *l. qui autem, D. qua in fraudem creditorum, in §. sed & illud.* quæ tamen lex debet intelligi, quando lex alienationem non probibet, ut tunc legati repudiatio, alienatio non censeatur: neque enim in illo titulo, quæ in fraudem creditorum, alienatio prohibetur, sed tantùm alienatio revocatur. Alciatus *in l. alienationis verbum, numero 17. D. de verborum significatione.* quidquid aliud dicat Jason. *in l. legatum. num. 20. D. de legatis 1.*

4 Hinc etiam sequitur, quod cum Prælatus immobilia Ecclesiæ alienare non possit, sine solemnitatibus, *cap. sine exceptione 12. quæst. 2.* non etiam potetit repudiare legatum, ut receptiua esse concludit Alexand. *dict. l. legatum numero 3.* Felinus. *in cap. contingit, numero 5. de sententia excommunicat.* Cremens. *singulari 124* licet contrarium tenuerit Federicus de Senis *cons. 9.* Imò neque hereditatem relictam Ecclesiæ repudiare sine solemnitatibus à jure requisitis *in d. cap. sine.* Constitutum namque est speciali favore Ecclesiæ, ipso jure, eidem hæreditatem quæri, *l. ultima.* ubi Paul. *num. 2. C. de sacrosanct. Eccles.* in specie Augustinus Berous *in c. 1. num. 115. de restitut. in integrum.* Cùm tamen in hereditate relicta privato, hoc non sit, antequam adita fuerit, repudiari poterit, nec ob id alienatio censebitur, justa suprad. dicta. facit *l. alienationis verbum 28. de verborum significat.* juncta ratione text. *in d. l. pretia rerum. ad medium. D. ad l. Falcid.* tenet *in l. qui autem, in princip. vers. proinde.* ibi, & qui repudiaverit hereditatem, vel legitimam, vel testamentariam, &c.

Nec obstat in casu præsenti, in quo agebatur de 5
legitima hereditate ab intestato, dicere, quod renuntiatio in scriptis non intervenit, ut requirit Ordin. *libro 3. tit. 45. in principio*, ibi, *renunciação*, nam dicebamus, quod renuntiatio intervenit in actis notatij, termino facto, quod sufficit, & satisfacit Ordinationi illæ, ex traditis per Alvarum Vaz. *de jure emphyteutico, quæst. 7. numero 17* Gamm. *decis. 300. num. 4.* Sic conclusum fuit anno 1582. mense Julij.

DECISIO CX.

An tempus obligationis, an solutionis attendatur, in solvenda pensione per emphyteutam?

SUMMÆ.

1. *Facti species.*
2. *Pensio, secundùm mensuram currentem, tempore, quo contractus fuit celebratus, solvenda est.*

Origo contractus semper attenditur. Ibidem, & numero 3.

Valet argumentum de ultima voluntate ad contractus. Ibidem.

Consuetudo vim legis obtinet. Ibidem.

ANno 1574. quidam agricola in emphyteu- 1
sim perpetuam à quodam accepit terras incultas, pro certa pensione tritici solvenda die Assumptionis Virginis Deiparæ Mariæ, in mense Augusti sequentis anni de 75. Eodem anno, quo contractus celebratus fuit, modiia certæ mensuræ vocatæ, *de oeguio*, in nostro regno communiter utebantur: in mense Januarij anno de 75. lata lex fuit in toto regno, circa mensuras, & uti cœperunt modio, *de rezoura*, ut nunc utuntur: dubitatum fuit, juxta quam mensuram pensio solvenda erat, an juxta eam, quæ currebat tempore contractus, an tempore solutionis?

Et videtur, quòd solvenda est pensio, secundùm 3
mensuram currentem tempore contractus: nam origo contractus inspicitur, *l. tutor. D. de fidejussoribus.* Valet etiam argumentum ab ultima voluntate ad contractus, *l. à duobus, in princip. D. de operibus, libertorum.* & in jure certum est circa testamenta, & in eis contenta, tempus ipsius testamenti considerandum esse, *l. uxorem. Paragrapho testamento. D. de legat. 3. l. si ita esset, D. de auro, & argento legat.* ubi Bart. Oldrad. *cons. 31. & 13.* Abb. *in cap. olim causam, num. 4. de crucibus.* Pinel. *de bon. mator. in rubrica 1. parte, cap. 3 a num. 21. & 24.* & Soar. *recept. sententiarum, verbo, Moneta, numero 240.* Cephal. *cons. 563. a numero 42.* & ponderanda verba

Bald. *cons.*407.*num.*14.*lib.*1. ibi, *quia sensus verborum nascitur eodem tempore, cum ipsius verbi prolatione*, Jas. *in l.cum quid.*1. *lectura. n.*29. *D si cert.petat.* Purpur. *ibi num.*170. Afflict. *decis.*194. & in specie Jas. *in l.*2. *n.*91. *C. de jure emphyteutico.* & in argumentum pondero Ordinationem *lib.*2. *tit.*35. §.44. *incipit, E o preço que os ditos.* Facit, & quòd dispositio quælibet intelligitur rebus sic stantibus, *l. quod Servius.* ubi gloss. & DD. *D. de conditione caus. dat. causa non seq. l. quare.* §. *inter locatorem. D. locati. l. cùm quis decedens.* §.1. *D. de legat.* 3. Allegabatur etiam, quòd sic in regno consuevit fieri, & consuetudo vim legis habet, *l. nam Imperator. D. de legibus*, cùm sit optima legum interpres, *l. si de interpretatione. D. eodem.*

3 Nec obstat, quòd solutio ex contractu ipso facienda erat sequenti anno quo jam altera mensura currebat: nam semper tempus contractus attenditur; solutio autem non est in consideratione, eùm censeatur facta vigore præcedentis obligationis, ex Cravet. *cons.*158. *num.*13. facit gloss. notab. *in l.*1. §. *accedit. C. de rei uxor. action. verb. fecerit.* & est communis ex Cephal. *cons.*351. *n.*21. *& sequent.* faciunt & tradita per Bart. *in l.*1. *n.*14. *C. de Summa Trinitate & fide Catholica.* recept. Alexand. *cons.*37. *n.*7. *lib.*2. Rolaud. à Valle *cons.*100. *n.*13. & valet argumentum de loco ad tempus, & è converso, Everad. *loco* 40. Sic decisum fuit.

DECISIO CXI.

An tempus triginta dierum ab Ordinatione præfixum, ad dominos directos deliberandum velintne emphyteusim emere, continuum, an utile sit?

SUMMÆ.

1. *Terminus triginta dierum ab Ordinatione præfixus, & a jure communi duorum mensium, ad dominos directos deliberandum, velintne rem emphyteuticam emere, pro eodem pretio ab aliis oblato, continuus est.*
2. *Termino prædicto elapso, si dominus tacuerit, potest emphyteuta liberè, absque alia nova denuntiatione emphyteusim alienare.*

Lapsu termini inducit renuntiationem. Ibid.

3. *Tempus non currit domino directo, si bona fide litem aliquam moverit: secus si calumniosè id faciat, ad effectum, ut ei tempus non currat.*
4. *Contrarium tamen judicatum fuit, scilicet, quòd tempus ab Ordinatione præfixum, esset continuum, licet aliqui senatores contra tenuerint.*

1 QUæstio hæc, meo tempore, in senatu agitata fuit, inter monasterium de Chelas, & Sebastianum de Macedo: & videbatur, quòd terminus triginta dierum præfixus ab Ordinat. *libr.*4. *tit.*64. *in principio*, & duorum mensium *in l. ultim. C. de jure emphyt.* intra quem domini directi deliberare debent, velintne rem emphyteuticam pro eodem pretio, quod alij offerunt, an dare liceantiam emphyteutæ, ut emphyteusim possint liberè, in quem velint, alienare, continuus sit, ut probat text. *in dict. leg. ultim.* facit *l. properandum.* ubi gloss. *verb. trien-*

nij. C. de judicijs. Tiraquel. *libro* 1. *retract.* §.1. *gloss.* 10. *num.*40.

Adeò, ut elapso prædicto termino triginta die- 2
rum, seu duorum mensium, à jure liberè possit emphyteuta, absque alia nova denuntiatinne, emphyteusim alienare, eùm dominus, qui tacuit post terminum, renuntiare videatur, *l. apud eum C de censibus, libro* 11. *l. si eo tempore. C. de remiss. pignor. l. cùm plures.* §. *locator. D. locati.* tradit Jason. *d. leg. ultim. numer.*23. *C. de jure emphyteut.* Unde tamquam exclusus à lege post tempus, & suo facto, id est, renuntiatione illa tacita, ampliùs audiendus non est; lapsus namque termini inducit renuntiationem, *l.*1. ubi Bald. *C. de in integrum restit.* notant Doctor. ubi glossa *in l. si ego. De negotijs gest.* Cùm ergo in præsenti denuntiatio judicis decreto, monialibus facta fuerit, & tempus sit elapsum, jam ampliùs audiri non debent, non obstante lite ab illis mota, & quòd illa impedita fuerint.

Contrarium tamen videtur, nam etsi verum sit, 3
quòd quando denuntiatio fit directo domino, an velit sibi emphyteusim emere, pro pretio ab aliis oblato, & ipse malitiosa, & calumniosis dilationibus, seu aliqua lite, quam movet, ad illum effectum, ne ei tempus currat, non efficiat, quominus prædictum tempus currat, *l. cùm quidam D. de bonorum possessione, & in leg. quod Servius, D. quod vi aut clam:* & id maximè præsumatur, si in lite succumbat, *l. tutor, vel curator. D. de administratione tutorum. l. negotium, in principio. D. de appellat.* tradit Faber. *in* §. *qui autem. institut. de excusat. tutor.* quem sequitur Igneus *in leg. dudum. colum.*3. *C. de contrahend. emptione.* Tiraq. *ubi suprà.* §.2. *glossa* 10. *num.*41. tamen si præter hanc præsumptam fraudem dominus directus, bona fide litem aliquam moverit, tempus ei non currere certius est, ut in retractu circa annale tempus, tenet Faber *ubi suprà, numero* 40. pro quo facit *d. l. contra majores*, & quæ ibi tradunt Doctores.

Cùm ergo moniales litem illam priorem moverint, à qua postea partes recesserunt, & alium judicem adierint, ut constabat, & iterùm eisdem alia denuntiatio facta fuerit, adversus quam ab eisdem exceptiones sint oppositæ, & lis duraverit adhuc, in qua nulla fraus colligitur: imò ex altera parte judicium mutatum fuit inter alias personas, & inter has parum in lite moratum fuisse, quod aliquando præsumptionem fraudis inducit, *l.*3. *D. qua in fraudem creditorum*, tempus eis currere non videtur, & audiendæ sunt, & pretio soluto emphyteusim habere: & eùm reus semper debitum suum possit habere, non ei fit præjudicium. Nec obstat tempus à lege præfixum esse continuum. Respondetur namque, id esse intelligendum, postquam incipit currere, non verò si aliquo impedimento quiescat, ut hic contigit. Jas. *in d. l. contra majores, num.*6.

Contra moniales tamen sententia lata fuit; & ju- 4
dicatum, quòd tempus continuum erat, & jus currebat, licet aliqui senatores contrarium tenuerint.

DECISIO CXII.

An quilibet de populo possit impugnare electionem officialium oppidorum, quæ fit per præsides provinciarum?

SUM-

SUMMÆ.

1. *Quilibet de populo potest impugnare electionem officialium oppidorum, quæ fit per Præsides provinciarum.*
Quod intelligitur solùm contra promovendos, quod si ad officia seu dignitates jam fuerint promoti, tùc solus, cujus interest, potest electionem impugnare. Ibid.
Qui servit officium, quod vetante lege regia servire non potest, puntri debet in sindicatu. Ibid.
2. *Electus, pendente lite, officij exercitium habere non debet, nisi id inchoaverit exercere.*

1 SÆpè etiam vidi dubitatum de tali dubio. Præsides provinciarum, quos *Corregedores* vocamus, electionem officialium faciunt, juxta Ordination. *libro* 1. *titulo* 45. §. 1. Contingit aliquando, quòd aliqui de populo, contra electos aliqua apponunt impedimenta, & obstacula ad impediendam electionem, seu de omnibus electis, seu de aliquibus, & ut de novo fiat 1 dubitatum fuit, an admitti debeat quilibet de populo: & erat casus is.

Scriba pupillorum, ex Ordinat. *libro* 1. *tit.* 64. *Paragrapho ultim.* non potest esse judex ordinarius per electionem: electus quidam fuit, & exercebat officium judicis ordinarij, & erat etiam simul scriba pupillorum 1 unus de populo ad Præsidem ivit, & petiit, ut illum ab officio judicis removeret, quia vetabat prædicta Ordinatio servire illa duo officia. Præses illum non admisit: gravaminis instrumentum interposuit ad levatum supplicationis, in mense Junij anno 150 t. scriba Ferdinando Maciel.

Dicebam, quòd impugnatio electionis factæ de hujusmodi officialibus cuilibet de populo competit, *l. si rem delatus*, §. *ultim.* ubi gloss. *D. de muneribus, & honoribus.* tradit Avendanus *de exequend. mandatu. libro* 1. *cap.* 19. *numero* 27. Quod intelligitur contra promovendum ad officium, non verò contra jam promotum: sic limitat Rebuff. *in l. unic. C. de sententiis, quæ pro eo, quod interest, proferuntur, notab.* 9. *numero* 9. & allegat Anton. de Butrio, *in cap. ex parte A. de testibus.* Barbat. *cons.* 64. *colum.* 1. *volum.* 3. Quod notandum est: contra namque jam promotum, solus ille admittitur, cujus interest; & is qui servit officium, quod aliàs servire non potest, vetante lege Regia, punire poterit in sindicatu; ut in casu nostro scribæ pupillorum, casum hunc vidi bis in senatu decisum; & hac distinctio tenenda est.

2 An autem opponens se alicui electioni, electus pendente lite, exercitium habere debeat? dic, quòd non, si non inchoavit exercere, *l. qui statuas. D. de re militari*: secus si inchoavit, *leg.* 1. *pen. D. ut nil novari appell. pend.* Avilesius Prætor, *cap.* 5. *verb. Suspendido, num.* 4.

DECISIO CXIII.

Utrùm liceat pacisci, aut transigere in causa criminali?

SUMMÆ.

1. *Pacisci de crimine cuilibet licitum est, non solum in privatis criminibus, sed in publicis, & capitalibus, & in aliquibus etiam, sive sanguinis pœnam irrogent, sive non.*
2. *Pactum hoc fieri potest, vel post accusationem, vel ante: si verò post cœptam accusationem fiat, legitimè coram judice fieri debet; apud nos tamen sufficit in actis, vel per Scripturam publicam.*
3. *Pactum hoc in criminibus privatis, non solum proficit ad impediendam accusationem, sed etiam judicem, ne ulterius ex officio procedat: secus in publicis criminibus, quæ publicam requirunt vindictam.*
4. *Accusato, in criminibus publicis, licet transigere, accusatori verò non, nisi crimina talia sint, quæ pœnam sanguinis non ingerant.*
Cuilibet licet redimere sanguinem suum. Ibidem.
5. *Quod etiam procedit, sive transactio fiat ante accusationem, sive postea solemniter fiat.*
6. *Transactio in criminibus publicis illum tantùm habet effectum, ut accusator amplius accusare non possit; non tamen tollit, quin judex ex officio procedat, vel alij accusent, quibus de jure competit accusatio.*
7. *Transactio fieri non potest in crimine adulterij.*
8. *In criminibus publicis, quæ sanguinis pœnam non ingerunt, transigere non licet, & si transactio fiat, non valet, & accusator potest accusationem repetere, de jure communi intra triginta dies, & intra decem de jure regio: dummodo tamen primò acceptum pretium refundat.*
9. *Crimen falsi, licèt regulariter sanguinis pœnam non irroget, aliquando tamen ingerit: & ideo de eo licet transigere.*
10. *Sicut in crimine privato potest pacisci gratuitò, sic transigere pro pretio & pecunia.*

PAcisci de crimine, id est, per pactum gratuitum remittere acculationem sibi competentem cuilibet licitum est 1 non solùm in criminibus privatis, quæ nullam vindictam requirunt. *l.* 2. *in fine. C. de abolitionibus.* faciunt argumenta relata à Bart. *in l. transigere. numero* 14. *C. de transactionibus*, sed etiam in criminibus publicis, etiam capitalibus, *d. l. transigere. in principio.* & etiam in alijs publicis, sive irrogent pœnam sanguinis, sive non, *d. l. transigere, versic. in alijs autem.* ubi transigere tantùm prohibet, non pacisci, *& d. l.* 2. *C. de abolitionibus.* facit *l. qui cæsa*, §. *fin. D. ad l. Jul. de vi publica. l. si maritus.* §. *si negaverint. D. de adulteriis.* ubi licet renuntiare accusationem de adulterio, & reducere in domum adulteram uxorem. §. *adulteram, in Authent. ut nulli judicum, & in Authent. ut liceat matri, & avia.* §. *fin. collat.* 8. ibi, *aut amicabili compositione, & in Authent. sed hodie. C. de adulteriis*, & hoc jure utimur, secundùm expressam Ordinationem *lib.* 5. *tit.* 15. §. 2. quidquid dicat glossa, & Bartol. *in d. l. transigere.*

Amplia, sive tale pactum gratuitum fiat post cœptam accusationem, sive ante, per *d. l.* 2. & alia jura, quæ non distinguunt tempus, & est dicta nostra

Ord. Intellige si modò fiat legitimè coram judice post cœptam accusationem, *d. l. 2. in princ.* apud nos autem sufficit in actis, vel per Scripturam publicam.

3 Amplia proficere tale pactum, non solùm ad impediendam accusationem, sed etiam judicium: quod intellige in delictis omnibus privatis, quæ nullam requirunt vindictam publicam; aut in quibus judex non tenetur ex officio procedere. In aliis autem, quæ ista requirunt, non tollit illud pactum quominus judex ex officio procedat, etiam ex eodem processu, ut sunt apud nos illa crimina in quibus intervenit ex vulnere deformitas, aut membri læsio, aut propositum, quia in his judex procedit ex officio, non obstante remissione, & pacto accusatoris, Ord. *lib. 5. tit. 42. §. 4.*

4 Io criminibus autem publicis licet transigere accusato, secundùm gloss. a. *d. l. transigere.* Quoad accusatorem verò distingue, aut crimen publicum est capitale, sive tale quod pœnam sanguinis irrogat; in his licet transigere: ratio est, quia cuilibet licet redimere sanguinem suum, *l. 1. D. de bonis eorum, qui sibi mortem consciverunt*, unde sicuti reo licet transigere in his criminibus pro redimenda vita, aut statu, aut pœna sanguinis; ita & accusatori pro evitanda eadem pœna talionis, ad quam tenetur si non probet, *l. 1. C. de accusationib. l. 1. C. de calumniator.* ita Bartol. *in d. l. transigere, in principio 1. & 2. lectura.*

5 Amplia sive ante accusationem, sive postea, quia utrobique militat eadem ratio; intellige si post accusationem solemniter fiat, *d. l. 2. in principio.*

6 Intellige tamen procedere quoad hoc tantùm, ut accusator ampliùs non possit accusare, non tamen tollit, quin judex ex officio procedat, *l. 2. §. secundum autem, C. de abolitionibus*, aut alij prosequantur, quibus de jure competit etiam accusatio, ex Bart. *ubi supra 2. lectura. col. 2. ad medium*, ibi, *aut quæritur numquid, qui melius loquitur, quàm in prima lectura. num. 7.* Nunc ad propositum.

7 Fallit ista regula in adulterio, per *d. d. transigere.* fortè, quia in eo non ita tenet accusator ad pœnam talionis, & cessat illa justa causa transigendi; vel dic propter frequentiam, & odium delicti.

8 Aut verò crimen publicum non irrogat pœnam sanguinis, & de hoc noo licet transigere per *dict. l. transigere, versic. in aliis autem*, ratio est, quia cessat illa causa justa transigendi, scilicet metus pœnæ talionis; & ista causa cessante, turpiter facit, qui pro pecunia desistit ab accusatione justa, & prosecutione vindictæ publicæ; & multò turpius, si ab accusatione injusta: à qua gratuito potiùs debuit recedere. Quod si dubia erat lis, tantumdem dico: quia accusationem, quæ dubiam habuit probationem, potiùs graris, quàm pretio debet destituere. Unde si in his casibus interponatur transactio, non valet, & idem accusator poterit repetere crimen, si modò refundat priùs ptetium, quod accepit, & redeat intra triginta dies de jure communi, *l. aut privatim*, §. 1. *D. ad Senatusconsult. Turpillianum*, aut iotra decem, ex nostra ordinat. *libro 5. titulo 1. §. 11.*

9 Fallit ista regula in crimine falsi, quia licet regulariter pœnam sanguinis non irroget, aliquando tamen irrogat, & semper ingerit maximam infamiæ notam, quæ æquiparatur sanguini; unde pro vitanda ista talionis pœna licet de eo transigere.

Aut etiam crimen est privatum, & sicut de hoc 10
potest paciscì gratuito, ut supra dixi, ita etiam & transigere, sive ptetio, sive pro alia pecunia: ratio, quia offensus accipit satisfactionem suæ injuriæ, qua accepta non videtur dimittere accusationem turpiter, nec tollit, quominus judex ex officio procedat, si lege, vel statuto ad hoc teneatur: ita probat text. *in l. 2. C. de abolitionibus, num. 2. & 3. respons.* Quæ omnia quotidiana sunt, & vide de materia latè doctissimum Barbosam, *in l. 2. 1. part. in princ. numer. 105. & sequentibus, D. solut. matrimonio.*

DECISIO CXIV.

An mulier quinquagenaria possit maritum ad emphyteusim nominare? circa intellectum Ordin. *lib. 4. tit. 75. §. ultim. ad finem.*

SUMMÆ.

1. *Mulier quinquagenaria secundo loco nubens, si descendentes habeat, non potest marito relinquere ultra tertiam bonorum, nec eidem communicare, nec alio quocumque titulo alienare.*
2. *Hoc tamen locum non habet, quando maritus quinquagenarius, uxorem non quinquagenariam ducit.*
   Si correlativorum diversa sit ratio, diversa etiam debet esse juris dispositio. Ibidem.
3. *Sicut mulier quinquagenaria non potest ultra tertiam bonorum marito relinquere, ita nec uxori maritus.*
4. *An quemadmodum mulier quinquagenaria habens emphyteusim virum nominare non potest: vir etiam eamdem nominare non possit ad emphyteusim, quam ipse habet?*
5. *Quod in uxore dispositum est, intelligitur etiam in viro dispositum, & e contra.*
   Privilegium concessum uxori, videtur etiam marito concessum, & e contra. Ibidem.
6. *Regula hæc etiam habet locum in statutis.*
7. *Predicta regula admitti non debet, si in correlativis (videlicet in marito, & uxore) diversitas, & disparitas rationis inveniatur.*
8. *Mulier quinquagenaria regulariter concipere non potest.*
   Viri licet quinquagenarij, & etiam sexagenarij ad concipiendum habiles reputantur. Ibidem.
   Maximum senem, in octogesimo suæ ætatis anno filium generasse fertur; quod & Catoni Censorino octogenario accidisse legitur. Ibidem.
   Jus præsumit senem sexaginta annorum generare non posse. Ibidem.
9. *Mulieris ingenium mobile ac mutabile est, hominis verò firmum atque constans.*
10. *Assignatur vera decidendi ratio Ordinat. in 4. tit. 75. §. ultimo ad finem.*
11. *Ratio Ordinationis militat tam in uxoribus, quàm etiam in maritis.*
12. *Casus qui continuativè ponitur, eamdem decisionem, quam antecedens in totum habere debet.*

13. *Quan-*

13. *Quando aliquid per legem fieri permittitur, ad intelligendum est, nisi id alia lege prohibitum reperiatur.*

Licet unicuique liberum sit, si descendentes, vel ascendentes non habeat, cui voluerit sua bona relinquere: hoc tamen non licet muliери quinquagenariæ secundò nubenti, etiamsi filij posteà moriantur, & illos habere desinat, nec alios descendentes, imò ad collaterales hereditas perveniat. Ibidem.

14. *Hæc etiam habet locum in viro, ubi nulla datur communicatio bonorum.*

15. *Vir quinquagenarius habens emphyteusim potest ad illam nominare mulierem non quinquagenariam, secus si quinquagenaria sit.*

16. *Mulier quinquagenaria nubens viro non quinquagenario, quemadmodum illa non communicat ultra tertiam, nec vir eidem communicabit.*

17. *Sicut mulier quinquagenaria, quæ habet bona emphytentica nominationis, non potest ad illa virum nominare: sic etiam vir habens bona similia uxorem nominare non potest.*

18. *Mulier quinquagenaria quæ vire nubit, si bona hæc non habeat, in his terminis potest vir uxorem licet quinquagenariam nominare, si prædicta bona habuerit.*

19. *Mulier quinquagenaria si nihil habeat in bonis, quod viro communicet, vir autem habeat, poterit sua bona eidem uxori communicare.*

1 CIrca hanc Ordinationem aliqui casus considerandi sunt. Primus est, quando mulier quinquagenaria, quæ descendentes habet, secundo loco nubit: rum namque marito ultra tertiam bonorum suorum relinquere nullo modo potest: nec eidem communicare prædicta bona, nec ultra prædictam tertiam, bona quæcumque titulo aliquo alienare.

2 Secundus casus est, quando vir aliqnis quinquagenarius uxorem ducit non quinquagenariam, tunc namque Ordin. hæc locum non habet, nec correlativorum ratio, quæ hoc casu diversa est, illis adaptari potest: vir namque quinquagenarius ad generandum habilis est, mulier autem quinquagenaria ad concipiendum regulariter non ita, *l. si major. C. de legitimis heredibus.* & hoc casu ubi diversa correlativorum ratio est, cessat regula illa, quæ habet, ut in uno dispositum, in altero etiam dispositum censeatur, de qua *in l. ultima. C. de indicta viduitate tollend.* latè Rip. *in rubr. num. 7. de acquirenda possessione*, Dec. *in l. 1. numer. 1. C. de secundis nuptiis.* post Paul. *in d. l. ultima. in fine principij.* Et hoc quidem casu fatendum est, Ordinationem nostram locum non habere, & in eo militant rationes omnes diversitatis, quas Doctores constituunt, circa correlativum viri, & mulieris.

3 Alius & tertius casus est, quando vir quinquagenarius, vel non quinquagenarius (in hoc namque nullum constituendum est discrimen, si enim vir quinquagenarius sit, à fortiori id locum habebit) uxorem ducit quinquagenariam; hoc enim casu, quemadmodum Ordinatio nostra disponit, mulierem (datis omnibus casibus in illa contentis) non posse viro ultra tertiam relinquere, eo etiam modo, nec vir eidem mulieri relinquere poterit, tam ex regula correlativorum, ut per Jas. *in l. ultim. num. 4. C. de indicta viduitate, & l. Jul. tollend. & in l. non tantum. D. de re judicata*, ubi se ita consuluisse testatur, & re vera consuluit, *cons. 112. volum. 1.* Curt. Junior. *cons. 6.* & in nostro senatu ita læpè judicatum fuit, teste Gamm. *decis. 320. num. 4.* quàm etiam ratione mutuæ societatis inter virum, & uxorem contractæ, *l. ultim. C. de commune expil. hæredit.* Ordin. *hbr. 2. tit. 7. Paragraphe 1.* esset autem illa leonina, nisi eadem inter socios servaretur æqualitas, & æquale lucrum inter eosdem divideretur, argum. *l. si non fuerit. §. Arist. D. pro socio. §. 1. instit. eod.*

Ultimus casus est, quando mulier quinquagenaria emphyteusim habet nominationia, an quemadmodum virum nominare non potest, vir etiam eamdem nominare non possit ad emphyteusim, quam ipse habet, seu ipse sit quinquagenarius, vel non? 4

Hunc ultimum casum vidi in senatu agitatum: & videtur, quòd si vir nubat mulieri quinquagenariæ, seu ille sit quinquagenarius, vel non, quemadmodum uxor habens emphyteusim nominationis ex suis bonis, non potest ad illam virum nominare per hanc Ordinationem: ita nec vir possit nominare uxorem quinquagenariam ad emphyteusim, quam ipse habet ex suis bonis. 5

Et hoc primò ex regula correlativorum, de qua *in l. ultim. C. de indict. viduitate. & l. Jul. tollend.* ubi Bart. *1. notat.* facit text. *in l. Julianus §. si procurator. D. de actionibus empti. l. 1.* ubi Bartol. *C. de exprossit, lib. 1 t.* tradit Abb. & Felin. latè *in præmio Gregoriane.* Jason. *in d. l. ultim. in l. non tantum. D. de re judicata:* & in specie, quòd dispositum in uxore, intelligatur in viro, & è contra, tenet Bart. *in l. 1. in fine principij. D. quòd metus causa*, Jason. *ubi suprà.* Gabriel. *communium opinionum, libro 6. tit. de legibus. conclus. 3. num. 2.* Adeò, ut id locum habeat in privilegiis, ita ut privilegium uxori concessum, marito etiam concessum videatur, & è contra *l. non tantum, in fine*: ubi Doctores *D. de re judicata.* Dec. *in l. 1 t. C. de in jus vocando*, cùm aliàs privilegia id habeant, ut strictè interpretentur, nec privilegiati personam egrediantur, *cap. privilegium. de reg. jur. libro 6. Paragraphe & quod principi. instituit. de jure naturali.*

Habeat ulteriùs locum in statutis, ut per Jas. *consil. 1 12. vol. 1. & in d. l. ult.* Rip. *in rubr. num. 7. D. de acquirenda possess.* Nos autem non sumus in casu statutorum, sed in casu juris communis, ut sunt Ordinationes Regiæ, quæ nobis jus commune sunt, & latam recipiunt interpretationem, ut per Palat. *in repetit. rubrica §. 68. num. 56.* Covarr. *practicarum, cap. 27. n. 4.* Gamm. *decis. 314. num. 6.* 6

Quod autem suprà diximus, regulam in statutis procedere, locum habet; etiamsi hujusmodi statutum pœnale sit, ut tradunt Bald. Salicet. & Paul. *d. l. 1. C. de in jus vocando.* Gabriel. *ubi supra, num. 7.* Aymon. *de antiquitat. temper. 4. parte, ver. videamus, num. 29.*

Cùm tamen prædicta regula locum non habeat, si correlativorum diversa sit ratio, ut tradit glos. *ultim. in l. ult. C. de rescindenda venditione.* Bart. & DD. *in d. l. ultim. C. de indicta viduitate.* Rip. *d. rubrica.* 7.

brica.numero 7.D.de acquirend.possess. Curtius Jun. *numero 6.8.& 11* Ruin. *consil.174.volum.1.& consil.94.volum.3.* & in nostro casu hæc diversitas, & disparitas rationis inveniatur; videtur, quod nullo modo admitti debeat hæc opinio.

8 Quod autem detur diversa ratio, ex eo patet; nam lex nostra statuens mulierem quinquagenariam, quæ descendentes habet, non posse ultra tertiam, si nubat, marito relinquere, in odium mulierum, & earum libidinem effrænandam lata fuit, quæ eo tempore quo nullam prolis spem habent viros ducunt, quod magis concupiscentiæ causa, quàm soboli factum videtur, cujus nulla jam spes manet: mulieres namque quinquagenariæ, ut suprà diximus, regulariter concipere non possunt, *d. l. fimajor.C.de legitimis heredibus.* ea autem ratio in viris non militat, in quibus libido hæc, & turpitudo non ita notatur. Insuper viri licet quinquagenarij sint, imò & sexagenarij, ad generandum habiles sunt, quod & octogenariis accidisse, auctor est Valerius *lib.8 cap.14.* qui Massinissam senem Octoginta sex annorum filium genuisse refert: & Catonem Censorinum octogesimo suæ ætatis anno generasse legitur apud Plinium, *libro 7. Histor. natural.cap.14.* tradit multa Tiraq. *ad ll. connubiales. l.6.num.14.* Menoch. *de arbitrar.libro 2. centur.1. casu 89.num.61.* Quamvis tamen, jure nostro dispositum sit, senem annorum sexaginta generare non posse. *l.si pater.§.ult.D.de adoptionibus.* Tiraq. *ubi suprà,num.12.*

9 Ulteriùs, mulieris ingenium mobile est. *Auth. ut immobilia ante nuptial. donation. collat.§.* tradit Bald. *in l. 2. C. ne fidejussor.vel mandatores detium deatur.* estque varium, & mutabile, ut Poëta ait: & in blanditiis facilè præsumuntur allici. tradit Lucas de Penna *in l. quicumque.C.de re militari.lib.12.* Chassan. *de Burgund.fol. 147.numer. 10.* At viri constantes sunt suapte natura, & sic non possunt ita facilè moveri. Cùm ergo diversa sit ratio utriusque correlativi, meritò in muliere dispositum hoc casu, in viro locum habere non debet, & sic pronuntiavit senatus Ordinationem istam in viro locum non habere.

10 At priori opinione retenta, non obstant suprædicta: in primis namque adverto, quod quamvis fragiles sint mulieres, ita ut fragilitas earum,& virorum constantia movere possint legislatorem ad legem istam condendam; tamen præcipuum motivum prædictæ legis fuit filiorum favor: pro quo pondero verba istius Ordinationis, ibi, *tendo filios, ou autres descendantes.* ita ut descendentes habere non sufficiat, quo tempore mulier secundò nupsit: quamvis posteà in fine prædicta Ordinatio circa successionem ascendentes nominet. facit text. *in l. pater filium*, §. *fundum. Titianum. D. de legat. 3.* Si ergo mulier filios non habeat seu descendentes, lex etiam hæc locum non habebit, quamvis ipsa quinquagenaria sit; ergo filiorum favor efficit, ut lex ista lata fuerit: aliter si solùm libido mulierum id efficeret, nulla ratio in l. hac haberetur filiorum seu descendentium, ut habetur.

11 Hæc ergo ratio favoris filiorum tam militat in viris, quàm in mulieribus.

Insuper quamvis multæ rationes legislatorem possint movere, si ex illis aliquæ deficiant & una maneat firma, hæc sufficit, ut non detur diversitas rationis in casibus illis, super quibus legislator disponit. arg. §. *affinitatis. institut. de nuptiis.* Quamvis igitur in viro deficiat illa ratio libidinis, & altera inconstantiæ, quæ in muliere reperiuntur; tamen non deficit ista ratio favoris filiorum, quæ sufficit ad hoc, ut dicamus correlativa diversam non habere rationem.

Deinde si rationes suprà positæ procederent eo etiam casu locum haberent, quando mulier quinquagenaria filios habens nubit viro non quinquagenario, ut in tertio casu à nobis suprà constituto: at in isto casu sæpè judicarum est, & extra controversiam, quod quemadmodum mulier quinquagenaria viro relinquere non potest ultra tertiam, nec is eidem mulieri relinquere possit, ut testatur Gamd.*decis.* ergo si rationes illæ sufficientes essent; hoc etiam casu illæ militarent; quæ cum nos convincant, nec in nostro convincere debent.

Deinde lex nostra casum istum præsentem de nominatione emphyteusis continuativè pooir, post illum præcipuum de muliere quinquagenaria nubente, ut nos communicet ultra tertiam: at in illo casu constitutum est, & senatus sententiis definitum, locum etiam habere in viro; ergo in hoc ultimo casu, qui continuativè ponitur, eadem decisio in totum habere debet. arg. *regul. text. in l. jam hoc jure. D.de vulgar.& pup. vari substitutione.* 12

Quòd si aliquis dixerit, in priori casu id fieri propter mutuam viri, & uxoris societatem; unde si unus non communicat, nec alter communicare debet. Respondemus, quod prioris dispositionis illa erit ratio: secundæ verò, erit ratio correlativorum maximè in nostro casu, in quo damus virum etiam quinquagenarium, & filios habentem prioria matrimonij. Insuper si daremus mulierem hanc quinquagenariam bona emphyteutica nominationis etiam habere, & virum alia etiam habere, nemo negabit ex dispositione Ordinationis hujus, mulierem virum nominare non posse: cur ergo admittemus virum posse nominare mulierem? nónne inæqualitas magna dabitur.

Deinde demus virum hunc, qui filios habet prioris matrimonij, bona omnia habere emphyteutica, rationibus de quibus suprà posset vir ille ad tota hæc bona mulierem nominare, hoc magnum filiis detrimentum erit; ergo,&c.

Quod si quia dicat viro id licitum esse à jure, & sic posse facere: deinde ex natura contractus emphyteutici nominationis, ei permittentis quemcumque etiam extraneum nominare.

Respondemus, id posse facere, si lege ei permitteretur. Quamvis namque unicuique liberum sit per legem quid facere, id intelligendum est, nisi alia lege id prohibeatur, ut in casu nostro: liberum erit namque cuilibet nominare ad emphyteusim, nisi in casu, in quo Ordinatio loquitur; illa enim id non permittit. Sic in simili unicuique liberum est, eni velit, sua bona relinquere, nisi habeat ascendentes. *l. 1. C. de sacrof. Ecclesiis*: & tamen quando mulier quinquagenaria nubit, & haber filios, si postea moriantur, & illos habere desinat, nec descendentes, ad collaterales hereditas pervenier, ut Ordinatio nostra disponit, & tamen hos poterat 13

mulier

mulier exheredare, nisi lex aliud disponeret.

14 Præterea, in casu ubi communicatio nulla datur, & in statuto, quod strictè interpretatur, respondit Jas. *cons.* 112. *volum.* 1. *& in l. ultimo. num.* 4. *C. de indict. vidui. & l. Jul. tollen.* habere locum in viro aliam legem similem huic nostræ.

15 Fateor tamen, quòd si vir iste quinquagenarius esset, & emphyteusim nominationis haberet, mulier autem esset non quinquagenaria, posset prædictam uxorem ad emphyteusim nominare, quia, hoc casu concedimus non habere locum regulam illam: & in hoc sensu est intelligenda diversitas rationis. At verò quando ipsa quinquagenaria est, quæ veniente Ordinatione Regia virum nominare non potest, cur vir eamdem nominare poterit, erit certè inæqualitas. Sit ergo conclusio:

16 Mulier quinquagenaria nubens viro non quinquagenario, quemadmodum illa non communicat ultra tertiam, nec vir itidem communicabit. Est hoc sæpè judicatum, & patet ex suprà dictis.

17 Secunda conclusio. Ut mulier quinquagenaria, quæ habet bona emphyteutica nominationis non potest ad illa virum nominare; sic vir habens bona similia uxorem nominare non poterit, ut æqualitas servetur. Est conclusio similis proximæ.

18 Tertia conclusio. Si verò mulier quinquagenaria, quæ viro nubit, bona hæc non habeat, vir autem habeat, cùm diversitatis ratio in his terminis detur, nec concurrant illa, quæ de æqualitate suprà diximus; teneo virum vxorem licet quinquagenariam nominare posse, ad quod maximè advertendum est: sic namque in causa ardua vidi judicatum.

19 Est etiam advertendum circa hanc Ordinationem: an si mulier quinquagenaria nihil habeat in bonis, quod communicet; vir autem habeat, possit eidem uxori communicare? & videtur, quod hoc casu, possit vir communicare uxori, & non habeat locum regula correlativorum; idque ex suprà dictis: non enim tunc desinit communicare mulier, ex prohibitione legis, sed ex carentia bonorum, quod diversum est. Insuper hoc casu major est favor filiorum, mulierem esse sociam in bonis mariti. Advertendum etiam est, quod ista Ordinatio quando loquitur de emphyteusi, solùm disponit mulierem non posse maritum nominare; nihil autem disponit, an possit extraneum nominare, ut in casu superiori dixerat. Quod nota.

DECISIO CXV.

An successor in bonis Regiæ coronæ teneatur ad debita prædecessoris, circa intellectum Ordinationis *lib.* 4. *tit.* 5. §. 1

SUMMÆ.

1. *Bona regiæ coronæ concedi solent in nostro regno, vel in perpetuum, vel ad duas, seu tres vitas, vel ad vitam unam solùm.*
2. *Donatio per Regem de novo facta filio ob servitia patris sui, & avi, remuneratoria est censenda.*
   Bona hæc donata propter servitia paterna & ejus occasione, censentur a patre profecta. Ibidem.
3. *Fendum, quod ad fratrem venit, novum non dicitur, quando alter frater, qui illud acquisivit, ut præmio serviendo moritur; sed, utpote remuneratorium, & quasi debitum, ad fratrem venire debet.*
4. *Donata à Rege, præcipua sunt donatarij, nec ea conferre tenetur.*
5. *Rex non tenetur subditis servitia remunerare obligatione aliqua efficaci ad agendum.*
   Qui actione aliqua non potest compelli ad solvendum, utpote quia solùm naturaliter tenetur; si solverit debitum, repetere non potest. Ibidem.
6. *Quamvis bona ex nova Regis donatione, occasione tamen ipsius patris filio concedantur, non censentur de novo concessa.*
   Filij, & nepotes qui in bonis Regiæ coronæ hereditariè succedunt, utpote quia eis perpetuò donata sunt, intra sex menses à morte ultimi possessoris, rescriptum Regium confirmationis per successionem impetrare debent, ut semper eis nova à Rege concessio, & donatio facta videatur. Ibidem.
7. *Successor in dignitate, an teneatur ad debita contracta per prædecessorem, remissivè.*
8. *Succedens in bonis Regiæ coronæ, seu in feudo, repudiata hereditate, non tenetur creditoribus: de jure autem Regio solum tenetur ad debita contracta in honorem dignitatis, seu conservationem status.*
9. *Bona Regiæ coronæ non habent naturam feudorum.*
10. *Successor in bonis Regiæ coronæ, ex nova Regis donatione, non tenetur ad debita prædecessoris, exceptis casibus in Ordinatione contentis, secundùm aliquos, sed contra judicatum fuit.*

REx Henricus nobili cuidam viro donationem de novo bonorum quorumdam Regiæ coronæ fecit; quæ tamen morte patris in bello Africano occisi, ad coronam Regiam redierant: per hæc verba, *Avendo respito a os serviços de seu avo, & de seu pay.*

Dubium fuit maximum: An filius, cui donatio horum bonorum novè facta fuit, quæ tamen per mortem avi ad ejus patrem, & per mortem patris ad coronam Regiam devenerunt, è quarum, & novè filio sunt donatione Regia data, obligata manean ad servitia, & alia contenta in hac Ordinatione, juxta ejus dispositionem.

Et præsupponendum est, in nostro regno, bona 1
coronæ solere concedi per Regem vel perpetuò, quod vocamus, *de jure & herdade*, vel ad duas, seu tres vitas, vel ad vitam unam solum. Ordinatio *libro* 2. *titul.* 18. §. 1. not. Alvar. Vaz. *de jure emphyteut. quæst.* 50. *num.* 23.

Secundò præsuppono, hæc bona data fuisse per 2
novam donationem huic nobili, ob servitia tamen ejus patris, & avi, quæ servitia assertione Regis probantur, ex verbis donationis, quod sufficit, cùm in eis fundetur donatio, notatur *ad Clement.* 1. *de probat. cap. ad audientiam de præscriptionib.* ubi Abbas *colum.* 2. *versicul. notanter ista.* Paul. *cons.* 414. *libr.* 1. Burgos de Pace, *cons.* 25. *n.* 18. *lib.* 1. & hic remuneratoria est hæc donatio, *l. Aquilius. D. de donationibus, l. sed etsi lege. §. consuluit. D. de petitione hered.* est enim potius compensatio. Tiraq. *l. si unquam, verb. donationes largitus, num.* 11. *C. de revocand. donationib.*

bus. Covarr. *in cap. cùm officiis, num.* 10. *de testament.* Et sic bona hæc donata propter servitia paterna, & ejus occasione, censentur à patre profecta. glossa. ubi Bartol. & DD. *in l. cùm oportet. C. de bonis quæ liberis,* facit text. *in §. igitur versicul. sanciunt. instituit. per quas personas nobis acquiritur.* ubi glossa notat. faciunt quæ tradunt Doctor. *in l. sed & si plures. §. in arrogate. D. de vulgari & pupill. substitut.* ubi Bart. & Jas. *numer.* 8. Palat. *in rubr. §.* 44. Alciat. *de præsumptionibus, reg.* 1. *præsumpt.* 8. Rolan. à Valle *cons.* 10. *num.* 8. *lib.* 1.

3 Accedat in confirmationem text. optimus in *cap.* 1. *de beneficio fratris in feud.* ibi, *in hostem Regis,* ubi Bald. notat, quòd feudum ad fratrem venit, nec dicitur novum, quando alter frater, qui illud acquisivit, in prælio serviendo moritur: tunc namque, utpote remuneratorium, & quasi debitum, à fratre præmortuo ad alterum fratrem venire censetur.

4 Non obstat, quòd donata à Rege præcipua sunt donatarij, nec conferuntur. Ordin. *libro* 4. *titul.* 77. *Paragrapho* 8. *l. cum multa. C. de bonis quæ liberis.* Nam id intelligo ad effectum collationis, ut loquuntur illa jura, non verò ut inde argumentum sumatur ad nostrum casum. Est namque Ordin. ista *lib.* 4. *titul.* 35. §. 1. à juris communis regulis exorbitans. Costa *de successione regni. pagin.* 143. & sic, ut novum jus inducit in uno casu, sic & in alio poterit aliam rationem habere diversam ab alia dispositione Ordin. *d. libr.* 4. *tit.* 77. §. 8. voluit namque Ordinatio hæc favere defunctorum animabus, ut solverentur debita in illa contenta per successores: quæ ratio in nostro casu militat, aut saltem diversa est ab illa, quam habuit Ordinatio *d. tit.* 77. Costa *ubi suprà.*

5 Nec etiam obstat, quòd Rex non tenetur subditis servitia remunerare, obligatione aliqua efficaci ad agendum. Afflict. *decis.* 307. *n.* 5. Esto namque ita sit; cùm tamen Rex id in præsenti casu voluerit facere, negari non potest, quòd remunerando solvit quod debebat, ut in simili, qui non habet efficacem actionem ad agendum, ut quia ei naturaliter solùm aliquid debetur, si tamen solvat, non repetit. *l. quod pupillus, l. naturaliter.* ubi gloss. *D. de condict. indeb. l.* 1. *D. de novationibus, cum alijs.* & sic ex eo quòd Rex voluit servitia paterna remunerare, quodammodo debitum agnovit, & tamquam debitum, à patre provenire intelligendum est.

6 Et quamvis ex nova Regis donatione, bona in præsenti casu filius haberet, tamen ad illum certum est, quòd venerunt occasione ipsius patris, ut ita Ordinationis verba, *hoc titulo* 35. §. 5. ibi, *aquelle à que así as ditas terras vierem,* in reo locum habeant; & hæc propriè nova concessio non videtur, ex iis, quæ suprà diximus.

7 Addo etiam, quod in filiis, seu nepotibus, ad quos ex donationibus regiis, bona Regiæ coronæ venire debent, ut quia (*de jure*) eis donata sunt, illud necessarium sit, quod intra sex menses à morte ultimi possessoris rescriptum Regium confirmationis, per successionem impetrare debeant, Ordin. *libro* 2. *titulo* 18. §. 1. faciunt tradita per Suar. *in l. quoniam, folio* 357. *in parvis.* ut sic semper nova eis à Rege concessio, & donatio facta videatur. Et tamen in his ita succedentibus, nemo dicit Ordinationem Regiam *d. tit.* 35. §. 1. locum non habere, imò est proprius illius legis casus: ergo à simili, & in nostro hoc, idem dicendum videtur, cùm etiamsi succedat filius ex nova concessione, tamen fundatur in servitiis patris, & avi, ut sic ab illis provenire bona videantur, quæ bona jam fuerunt avi, & patris, licet ad vitam tantùm uniuscujusque donata à Rege essent, & per mortem vacarent, ut suprà dictum fuit. Quando namque Rex bona hæc ad Regiam coronam revocare non vult, donat illis, ut plurimum, quorum prædecessores bona illa donata habuerunt, & vacarunt; idque ex Regis liberalitate, ut ex Ordin. *lib.* 2. *tit.* 17. §. 12. notat Costa *de success. regni. pag.* 72. ut sic quodammodo semper hæc bona venire censeantur, licet ex nova concessione, ab illo, cùm ea ratione motus Rex donationem de novo faciat.

Ultimò adducebantur traditæ per Doctores, & 8
ibi Sicul. *n.* 5. *in c.* 1. *de solution. & in c. significavit. de rescriptis.* Lucas de Penna *in l.* 2. *C. de fundis rei privat. & fals. divina domus. lib.* 11. *col.* 2. & 3. ubi latè tractat, quando successor in dignitate teneatur ad debita contracta per prædecessorem.

Nec obstat text. qui in contrarium allegari potest *in cap.* 1. *an agnatus in feud.* Respondebatur namque, quod Ordinatio nostra correctoria est illius text.

Secundò respondebatur, quod non faciebat in contrarium, imò similis erat Ordinationi aliquo modo: conclusio enim illa vera est, quod succedens in bonis coronæ, seu in feudo repudiata hereditate (quo casu id facere potest, ut latè per DD. ibi) non tenetur creditoribus. At Ordinatio nostra in hoc, mediam viam elegit, ut solùm tenerentur ad debita contracta in honorem dignitatis, seu conservationem status, ut in casibus in ea contentis; in his ergo casibus, in quibus Ordinatio nostra à jure communi deviat, dicimus non esse discrimen, an successor succedat ex nova concessione, seu ex ea, quæ patri, seu avo facta erat.

Tertiò respondemus, illa jura feudorum non tra- 9
hi rectè in argumentum, cùm speciales habeant consuetudines. Vaz. *de jure emphyt. q.* 39. *num.* 19. bona autem Regiæ coronæ non habent naturam feudorum. Ordinatio *lib.* 2. *tit.* 17.

Hæc aliquorum fuit sententia in duobus proces- 10
sibus similibus; sed contra judicatum fuit, quòd hoc casu, dispositio hujus legis locum non habeat.

DECISIO XCVI.

Concubina utrùm possit à concubinario petere mercedem operarum, quas illi præstitit.

SUMMÆ.

1. *Concubina non potest petere mercedem operarum, quas concubinario præstitit, nec ab ejus hæredibus, & sic in senatu fuit judicatum.*
Ubi ex parte dantis, & accipientis versatur turpitudo, cessat repetitio. Ibidem.
In pari causa turpitudinis, melior est conditio retinentis, sive possidentis. Ibidem.
2. *Datum pro turpi amicitia, non competit actio ad repetendum.*

3. *Inter-*

3. *Intelligitur dictum Cyni, & Bartoli, & aliorum, quatenus dicunt, quòd concubina potest petere legatum servitij.*

Legatum, donatio, seu promissa, pro servitio turpiter exhibita, non valet. ibidem.

4. *Arrestum senatus supplicationis in hac materia.*

1 COneubina clerici servivit eidem multos annos; utrùm possit petere ab eo, aut ab ejus heredibus mercedem suatum operarum?

Et in senatu solet judicari, ejusmodi servitijs mercedem non deberi, & meritò, atque jure optimo: nam talis concubina, dum est in eo concubinatu turpi, & illicito, quod præstat clerico, turpiter videtur datum, & turpiter acceptum: ubi autem dantis, & accipientis versatur turpitudo, cessat repetitio. *l. ubi autem, l. si ob turpem. D de conditione ob turpem causam, l. 2. l. mercalem. C. eod.* etenim in pari causa turpitudinis, melior est conditio retinentis, sive possidentis. Palac. *in rub.* §. 39. *num.* 6. *vers. ex alio.* Gomez *l* 50. *Tauri. n.* 68. Bermondus *de publicis concubinarijs. pag.* 243. facit *l. liberta. D. de operis*

2 *libert.* Econtrario est text. *in l. fin.* § 1. *D. de action. & oblig.* facit glos. *pen. in l. D. de action. & oblig.* ubi, si quid datur pro turpi amicitia, non competit actio ad repetendum.

Nec obstat quod allegatur in contrarium, scilicet, quòd concubina potest petere legatum servitij. Cynus *in l. 1. C. de conditione ob turpem causam.* Bart. *in l. afflictione. D. de donat. & in l. molesta. D. de molitar. testam.* Galeaul. *in l. centuria. col.* 15. *D. de vulgar. & pupil. substit.* Afflict. *decis.* 102. Anchar. *cons.* 247. *dubium.*

3 Quoniam istud accipiendum puto de servitio non turpiter præstito, puta, quod concubina extra concubinatum posita præstitit, nempe longè absens bona clerici, aut negotia administrans, aut similia faciens: secus in servitio turpiter exhibito, puta in concubinatu, propter turpem illam consuetudinem, quo casu, nec repetitionem mercedum competere, nec talę legatum, aut donationem valere, magis crediderim, sicuti nec valet promissio, per *d. glos. pen. d. l. fin. D. de actionibus, & obligationibus.*

ARRESTUM SENATUS.

4 *Foi inglado no inizodo agravo da casa da supplicação: que as mancebas de clerigos não vincen serviço, nem lhe julgão soldada, do tempo que estão per sua mançebas, anno de* 1549. *Scriba Petro da Lagoa.*

DECISIO CXVII.

Compensatio in dubio præsumitur potiùs, quàm donatio, & actus sequens in dubio fieri ex causa præcedenti.

SUMMÆ.

1. *Solutio facta a famulo dotis nomine, post tempus tamen servitij transactum, in dubio præsumitur facta nomine mercedis debitæ, & non causa dotis.*

2. *Donare nemo in dubio præsumitur, sed potiùs solvere, aut compensare ex præcedenti causa, si quæ præcessit, l. si cùm aurum. D. de solutionibus,* vel remunerare. Bald. *in l. 2. C. de jure dotium, & in cap. si cautio, de fide instrument.* latè Aud. Tiraq. *in l. si unquam. verb. donationis largitus, num.* 206. *C. de revocandis donat.* Alciat. *de præsumpt præsumpt.* 32. *regul.* 1.

Ita hìc, cùm debitum servitij præcessisset, magis 3 videbatur Baro illa centum compensandi animo dedisse, quàm donandi.

Accedit, quòd ubi potest dari alia conjectura 4 quàm donationis, cessat præsumptio donationis. *dict. l. si cùm aurum. l. cùm de indebito. D. de probationibus, f. eleganter. Paragrapho qui reprobos. D. de pign. actione.* Alexand. *consil.* 172. *volum.* 2. *in fine.* Afflict. *decisio.* 44. *numero* 24. hìc verò potest sumi alia conjectura, scilicet compensationis, ob debitam servitiorum præcedentium mercedem; ergo.

Sic aliàs actus sequens præsumitur factus ratione 5 tractatus præcedentis. *l. qui in absona, Paragrapho si qui. D. de acquirenda hereditate.* ubi DD. Alciat. *reg.* 2. *præsumpt.* 24.

Sic aliàs perceptio, aut solutio intelligitur facta secundùm titulum, & obligationem præcedentem de qua constat. glos. *in l. quadam mulier. in fine. D. de rei vendicat.* glos. & ibi Bart. *in l.* 2. *C. de acquirend. possess* Bart. *in l. cùm solum. ad fin. D. de usucapionibus.* Socin. *cons.* 15. *lib.* 4. Ita concluſum fuit Novemb. Mense, anni 1562.

DECISIO CXVIII.

Assecuratio, quamvis fiat à socio, debet legitimè probari, nec sufficit asseveratio assecuritoras.

SUMMÆ.

1. *Socius non probat assecurationem, licet in so periculum mercium suscepisse dicat, nisi id in libro*

sua rationum, vel à Notario in libro publico scribatur; nec potest pro tali assecuratione ab altero socio mandante pecuniam exigere.

Alterius assertioni standum non est. Ibidem.

1 QUidam mercator alteri socio mandavit, ut merces assecuraret, id est, ut faceret earum periculum ab alio suscipi pro convento pretio, ut solet fieri: socius in se periculum suscepit, & ex testibus constitit, illum hoc facere potuisse, si modò vel in libro suarum rationum id scriberet, vel à Notario in publico libro scriberetur. Sed quoniam hoc nullo modo antea fuisse scriptum ostendit, ideò pecunia, quam à socio mandante petebat pro dicta assecuratione, non fuit illi adjudicata, in senatu civilium causarum, qui Olyssippone eo tempore residebat; cujus senatus sententia, fuit in senatu supplicationis confirmata; & meritò, quia actor non probavit intentionem suam, scilicet, secisse assecurationem illam pro tali pretio, tali personæ, ex *l. actor, quod asseverat, de probationibus. leg. ex qui. D. eodem titul.* Et quamvis actor id affirmaverit, ejus assertioni non fuit standum, glossa *in l. 1. D. si quadr. pauper. fec. dicatur.* Barbat. *cons.* 88. *colum. 6. volum.* 4. & faciunt alia fundamenta adducta per Afflict. *decis.* 22. ubi fetè in terminis istis loquitur, illum videas.

DECISIO CXIX.

De servitute aquæ ducendæ.

SUMMA.

1. *Aquam ex flumine deduci permittitur, si id sine injuria, vel alterius damno fiat.*

Ductio aquæ fieri non permittitur, si per hoc aliud flumen, in quod excurrit, minus navigabile efficiatur.

1 AQuam ex flumine publico proximus pagus deducere cùm vellet, prædijs molendinarijs inferiùs positis ob id nocebat, quòd aqua propter deductionem exiguior facta, ad molendum minùs sufficiebat. Pagi autem homines utilitatem suam quasi publicam, privatæ anteponendam contendebant: Decisum est deductionem aquæ non concedendam. *l. si autem, §. fin. D. de aqua pluvia, arcenda.* Aquam enim ex flumine ita demum duci permittitur, si sine injuria alterius id fiat, non, si cum alterius damno. *l. 1. § sed Labeo. D. de fluminib. l. Imperatores D. de servit. rustic. prædior. l. 1. §. hoc interdicto, & §. simili modo D. ne quid in flumine publico ripave, &c.* & est bonus text. *in l. 2. in fin. C. de lege Aquilia. l. si manifestè. C. de servitutibus & aqua.* facit *l. 2. §. meritò, & §. si quis à Principe. D. ne quid in loco publico*, & glossa 1. *in l. quominus. D. de fluminibus.* Tum etiam, quia flumen illud, ex quo aqua deducebatur, in Tagum excurrebat, qui navigabilis est, *d. l. si autem, §. fin. & dict. l. quominus.* Unde conclusum fuit, quòd hoc casu, aqua ex flumine illo publico, cum alterius injuria, aut damno, deduci non poterat.

DECISIO CXX.

An dicatur attentatum committere litigans, qui pendente causa impetravit à domino directo renovationem emphyteusis, super qua litigium pendet?

SUMMÆ.

1. *Attentata lite pendente revocantur.*

Lis pendere dicitur statim post factam citationem, vel litis contestationem. Ibidem

2. *Hoc procedit in attentatis illicitè; attentata autem licitè revocari non debent.*

3. *Rex potest lite pendente, vasallum etiam Prælatum Ecclesiasticum privare jurisdictione alicujus castri, quod in regno suo habet, si Regiam donationem, vel alium similem titulum non ostendat.*

4. *Notorius defectus proprietatis impedit attentatorum revocationem.*

5. *Attentatum non dicitur, nisi pendente lite intervenerit spolium alicujus possessionis, aut juris.*

6. *Attentatum est remedium possessorium, quod non competit pro obligatione aliqua personali; & remedia possessoria non dantur pro bonis immobilibus.*

7. *Quod pendet ex futuro eventu, non dicitur attentatum, nec debet revocari tamquam attentatum.*

8. *Qui petit renovationem emphyteusis à domino directo, non censetur facere attentatum.*

9. *Dominus si petenti renovationem concedat, cum clausula expressa, sine præjudicio tertij, attentatum committere non videtur.*

10. *Qui petit renovationem ad continuandum, & conservandum jus suum, attentatum non committit.*

11. *Jus supervenions de novo alteri, lite pendente, prodest illi, si causam habeat de præterito.*

12. *Licet quis incipiat malè agere, potest ex jure noviter obtento lite pendente, vincere.*

13. *Litigans super beneficio, etiam si lite pendente, sine novum & novam gratiam impetret, ad illud consequendum, attentatum non committit.*

14. *Ad hoc ut dicatur attentatum, necessum est, quòd lis pendeat inter easdem partes, saltem per citationem factam cum effectu.*

15. *Attentata post appellationem extrajudicialem revocantur per modum attentati, si fiant ante notificationem judici, & parti factam.*

16. *Quamvis instantia litis, qua cum parte cœpta fuit transeat in filium: tamen nova citatio est necessaria, ut litis pendentia inducatur.*

Quod sit, antequam lis pendeat, attentatum dici non debet. Ibid.

17. *Remedium attentatorum non datur circa accessoria eorum, qua gesta fuerunt: antequam lis penderet.*

18. *Sicut litis pendentia non impedit fieri emphyteusis nominationes, ita nec renovationes impedire debet.*

Remedium attentatorum non datur, nisi inter colitigantes, non verò contra tertios. Ibidem.

Et

1 ET præmitti oportet, attentata lite pendente revocari, *cap. non solùm.* ubi Gloss. & DD. *de appellationibus libro* 1. Unde si actor recupetet possessionem, & amoveat possessorem conventum ab ea, lite pendente, talis recuperstio, ut attentatum debet revocari, ut per Rot. novam, *decis.* 2. *aliàs* 14. *de restitut. spoliatorum*, & *decis.* 4. *aliàs* 57. *ut lite pendent.* quia omnia jura volunt, ut pendente lite nihil debeat innovari, *ut per totum titulum, ut lite pendente nihil innovetur*, & dicitur pendere statim quòd est facta citatio vel litis contestatio. *Clement.* 2. *ut lite pendente.* & tunc dicitur innovare, lite pendente, si possessor privatur sua possessione, ut ibi exponit Glossa, *verb. innovare*, cujus meminit Alexand. *cons.* 130. *colum.* 4. *num.* 5. *libro* 4.

2 Limitatur hoc procedere in attentatis, quæ illicitè sunt attentata: secus verò si licitè, quia tunc non revocantur, ut per Dec. *cons.* 460. *visa puncte. colum. penult. num.* 19. *versic. non obstat.* post glossam, quam citat *in d. cap. non solùm.* unde ibi consuluit, quòd Marchio, qui impetraverat rescriptum super restitutione castri, coram judicibus delegatis petenda, & reum citaverat, potuit auctoritate propria ejus possessionem postea recuperare; præsertim quia in supplicatione fuit protestatus, quòd non intendebat renuntiare eidem remedio, quo de jure sibi competebat, ad vim vi repellendam, & incontinenti ablatam sibi possessionem recuperandam: & quia hoc licitè potuit facere, consuluit Decius, quòd non poterat revocari, ut attentatum lite pendente, & est notabile consilium: & ibi allegat aliud consilium Alexand. *cons.* 130. *libro* 4.

3 Quod potest confirmari ex his, quæ pulchrè tradit Palat. *in repetitione rub. not ab.* 2. *Paragrapho sed est pulchra dubitatio. numero* 43. ubi tenuit, quòd Rex potest privare vasallum, etiam Prælatum Ecclesiasticum jurisdictione alicujus castri, quod habet in suo regno, si ei non ostendat donationem Regiam, aut alium similem titulum à Rege habitum, & quòd potest hoc facere etiam lite pendente, per text. *in cap. ad decimas de restitut. spoliatorum*, *libro* 6. *juncte cap. cùm persona, de privilegijs. libro* 6. Quod est valdè notandum: & potest esse ratio, quia non potest dici attentatum, aut spolium, quod Rex licitè facit, ut aliàs inquit Bald. *in l.* 2. *C. de servitutibus colum.* 5. & 8. & alibi dicemus, Deo juvante.

4 Limitatur etiam procedere, nisi petenti revocationem attentatorum obstet notorius defectus proprietatis, quia talis defectus impedit hujusmodi attentatorum revocationem, ut est pulchra decisio Rot. *in novis* 2. *aliàs* 14. *de restitut. spoliatorum, post medium.* & ibi ejus Additio. *numero* 4. ubi allegat aliam *decisionem* 7. *de probationibus*, & Joan. Monachum *in cap. cupientes de electione libro* 6. Quod etiam facit multum ad dictum Palatij *ubi supra.* ut sit ejus dicti ratio, quia scilicet Prælato ibi petenti restitutionem, aut revocationem attentati, obstet notorio proprietatis defectus, per *d. cap. ad decimas*, & *d. cap. cùm persona.*

5 Hic sic, deveniendo ad quæstionem priorem videtur, quòd non possit dici eo casu attentatum.

Quia, ut attentatum dicatur, necessum est, quòd interveniat spolium aliquod alicujus possessionis, aut juris, quam pars adversa possideat, pendente lite; ut si possideat aliquam rem, aut jus percipiendi pensionem, aut redditum, ut in *cap. querelam. de electione.* aut quasi possessionem jutis eligendi, aut præsentandi, aut similis, ut in *cap. cùm Ecclesia Sutrin. de causa possessionis, & proprietatis.* Quando enim possessor talis, pendente lite, spoliatus, & privatus fuisset aliqua re, seu jure ex suprà dictis, per aliam partem, tunc poterit attentatum fuisse prætendere. Rot. *nov. decis.* 1. *num.* 1. *simil. de restitutione spoliatorum*, sed in quæstione, præsenti reus non potest dici spoliatus aliqua possessione, seu jure, & id quod possidebat, id modò possidet, & idem jus quod habebat, idemmet nunc habet; igitur non potest dici attentatum: renovatio namque petita ei jus non ademit; si enim ille jus habebat ad petendam renovationem, idem habet; & si sententiam pro se reportaverit, poterit esm petere, ut antea poterat, non obstante quòd fuerit facta actori.

Deinde attentatum remedium possessorium est: 6
remedia autem illa possessoris, non competunt pro obligatione personali alicujus præstationis, quia talis obligatio computatur inter bona mobilia, pro quibus non dantur ejusmodi remedia, secundùm Cynum *in l. si certis annis, quæst. ultim. C. de pact.* Bald. *in l.* 2. *D. quorum bonorum.* & hanc dicit esse communem Legistarum *in l.* 1. *numero* 3. *D. eod.* Menoch. *de recuperanda possess. remed.* 1. *quæstio.* 8. *numero* 87. in præsenti verò, actor non spoliavit reum emphyteusi, neque illius redditibus, nec annuam præstationem ei solvere negavit, quam illi debuisset, nec lis super hoc pendebat: ergo attentatum dici non potest.

Ultetiùs renovatio, quæ concessa fuit per domi- 7
num directum actori, pendet ex futuro eventu, quia tunc demum valebit, si sententia fuerit lata in favorem actoris; quòd si contrà eum lata fuerit, non valebit. Cùm ergo pendeat ex futuro eventu, non inducit attentatum, nec debet revocari tamquam attentatum, ut est nobilis decisio Thomæ Fastol. Auditoris Rotæ doctissimi, post decisionem Rot. *dubio* 19. *incipit, quantum dubium. n.* 2.

Deinde actor dici non potest quòd hoc casu at- 8
tentatum aliquod, aut vim fecerit; quia solùm renovationem petijt emphyteusis directo domino, allegando illi rationes, quas voluit; unde ex parte actoris non factum fuit attentatum: si ex parte directi domini factum fuit, agat eum eo reus: quod non attinet ad actorem, non potest ei nocere attentatum factum à tertio, nec debet revocari per alium commissum, quia re vera respectu ejus, qui illud non attentavit, non potest appellari attentatum, secundùm eumdem Thomam de Fastol. *dubio* 19. *n.* 2. ubi ferè in terminis fuit casus; Quod quædam mulieres concessionem quamdam à Prælato quodam adeptæ fuerunt, quæ concernebat litigium, quod pendebat: & pars voluit dicere, quòd hoc erat attentatum, siquidem Prælatus ille, qui erat tertia persona, concessit illud, & mulieres ex sua parte nihil aliud fecerunt quàm petere.

Ulterius nec directus dominus attentatum com- 9
misisse videtur in concedenda prædicta renovatione: siquidem illam concessit, cum clausula exptessa, sine præjudicio tertij; & posita hac clausula nihil nocet parti prædictæ renovatio; & sic non com-

competit ei remedium attentatorum. Rot. *decis.* 2 *in novis, titul. de restitut. spoliatorum.*

10 Deinde actor in præsenti casu sententiam jam in priori instantia prætoris curialis reportaverat à qua etsi supplicatum fuisset, erant elapsi sex menses, & poterat exequi. Ordin. *libro* 3. *tit.* 77. §. *fin.*

11 Unde cùm petendo renovationem continuaret jus suum, ad illud conservandum non committit attentatum. Rot. *in novis, decis.* 44. *num.* 1. & 2.

Præterea fecit, quòd jus superveniens actori de novo, lite pendente, prodest illi, si causam habeat de præterito, arg. text. *in l. non potest*, & ibi notatur *D. de judic.* & ita declarant omnes ibidem, secundùm Jacobinum à Sancto Georgio, *ibi*, & *in l. si rem* §. *fin. D. de pignoraticia act.* latè Jas. *in* §. *omnium n.* 68. *instit. de actionibus*, ubi dicit, istam esse communem opinionem.

12 Hinc dixit Oldrad. *cons.* 299. quòd licet quis incipiat malè agere, potest ex jure noviter obtento, lite pendente, vincere.

13 Hinc etiam Rot. *nov. decis.* 320. *incipit, licet in causis.* tenet quòd duobus litigantibus super beneficio, potest alter eorum jus novum, & novam gratiam impetrare: & est receptum, quòd si jus superveniens de novo, pendente causa, processit à causa, aut titulo antiquiori, eo casu prodest illi, cui jus supervenit, & illud impetravit, & non dicitur attentatum, ex Jacobino, & Jas. *ubi suprà.* & Abb. *in cap. fin. n.* 11. *ut lite pendent.* In terminis Staphil. *de litteris, gratia, tit. de signatura justitia.* §. *postremo, circa num.* 1.

14 Et ex abundanti addo, quòd ad hoc, ut dicatur attentatum, necessum est, quòd pendeat lis inter easdem partes, & saltem, quòd pendeat lis per citationem factam cum effectu, juxta *Clem.* 2. *ut lite pendent.* aliter non dicitur attentatum Cassador. *dec.* 6. *super regul. de triennali.*

15 Hinc est, quòd attentata post appellationem extrajudicialem, non revocantur per modum attentati, si fiant ante notificationem judici, & parti factam. Cassador. *de appellat. decis.* 3. *num.* 6. Dec. *in cap bonæ mm.* 15. *de appell.* Graut. *in annotationib. ad Octavianum, de stylo curiæ, de attentatis, cap.* 4. *num.* 29.

16 In præsenti verò casu, lis fuerat incepta cum patre; & quamvis in filium actorem instantia transeat; ramen erat necessaria citatio nova, ut litis pendentia inducceretur. Orp. *lib.* 3. *tit.* 65. *in princ.* notatur *in l. in summa* §. 1. *D. de re judicata. l. Paulus, a* 2. *D. quæ sententia sine appell. rescind.* quia sine citatione partium, non datur litis pendentia, *Clement.* 2. *ut lite pendent.* Ordin. *lib.* 4. *tit.* 45. *in principio* & hæc citatio facta non erat tempore impetratæ renovationis, & post illam impetratam tunc demum actor citatus fuit, ad causam prosequendam: ex eo ergo, quòd eo tempore non erat lis pendens, non potest dici attentatum impetratio renovationis emphyteusis.

17 Et facit optimè, quia non datur remedium attentatorum circa accessoria eorum, quæ gesta fuerunt ante litem, secundùm Paris. *cons. ult. volum.* 4. *num.* 12.

18 Huc etiam pertinet, quòd sicut litis pendentia non impedit nominationes emphyteusis fieri, juxta Ordin. *lib.* 4. *tit.* 45 §. *fin.* ita nec renovationes impedire debent, maximè datis omnibus supradictis: & quòd remedium attentatorum datur inter colligantes, non verò contra tertios, secundùm Affict. *decis.* 354. *n.* 20. *Rot. Fastol. num.* 5. Octavianum *ubi supra, lib.* 8. *tit. de attentat. cap.* 4. *num.* 9. & ita judicatum fuit.

DECISIO CXXI.

An in majoratibus possit consuetudo, modum succedendi à testatore datum, immutare?

SUMMA.

1. *Laici an possit, consuetudine legitimo tempore introducta, succedere in majoratu, excluso clerico, contra clausulam institutionis, per quam testator clericum de familia vocavit?*
2. *Forma institutionis ad unguem est observanda, & pro lege habenda: Secus si consuetudine longissimo tempore introducta, contrarium observetur.*
3. *Consuetudo succedendi in majoratu ex bino actu inducitur.*
   Res taliter censetur, seu regulatur, prout per quadraginta annos consuevit censeri, seu regulari. Ibidem.
4. *Consuetudo potest efficere, quòd laici de familia admittantur ad administrationem majoratus, non obstante clausula institutionis, per quam clerici de familia vocantur, si constet, quod laici per plures actus talem administrationem habuerint.*

PErtractata fuit in senatu quæstio hæc, mense Januarij, anno 1584. An quando testator in institutione majoratus, clericum de familia vocavit, admitti deberet laicus, cùm constaret, quòd consuetudine legitimo tempore introducta, laici in tali majoratu succederent, non obstante clausula institutionis? 1

Et quamvis forma institutionis majoratus ad unguem observanda sit, & pro lege habenda, *Auth. de nuptijs, 6. dissonit. collat.* 4. tradit Molin. *de primogenijs, lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 27. & in ista videretur, quòd instituens non vocaverit laicum de familia, sed quod clericus de familia ad bona prædicti majoratus admitteretur: tamen cùm constaret de consuetudine succedendi, in hoc majoratu, ex qua laici de familia hanc administrationem longissimo tempore habuerunt, admissus fuit laicus de familia ad prædictam administrationem excluso clerico, qui modò succedere volebat, ex vi illius clausulæ, contra quam consuetudo obtinuerat in favorem laici de familia. 2

Nam talis consuetudo succedendi in majoratu, ex bino actu inducitur, quando effectum sortiti sunt. Palat. *in repetit. cap. Paragrapho* 18. *num.* 37. & est text. *in cap. cùm de beneficio, de prabend. lib.* 6. ubi consuetudo facit, ut restaliter censeatur, seu reguletur, prout per quadraginta annos consuevit censeri, seu regulari. facit regul. text. *in l. quòd si nolit. Paragrapho si pluret, versic. qui assidua. D. de adilit. edict.* & quod notat Innocent. *in cap. olim. de verborum significe.* 3

Sic ergo in præsenti consuetudo facere potuit, 4

tuit, ut laici de familia ad hanc administrationem admitterentur, excluso clerico, cùm constaret, quòd laici per plures actus administrationem hanc habuerunt, nec clericus rem hoc inficiaretur: faciunt & tradita per Molin. *de primogeniis. libro* 2. *cap.* 6. Avendan. *in dictionario. verb. Coſtumbre*, Gutier. *in pract. quæſtionibus. lib.* 3. *quæſt.* 61. *num.* 25. & 26.

Et sic sententia lata fuit in favorem laici, mense, & anno ubi suprà. Scriba Felicio Gomes *in proceſſu quodam oppidi de Thomar.*

DECISIO CXXII.

De fidejussore, qui solvit pro principali.

SUMMÆ.

1. *Fidejuſſor pro debitore ſolvens adverſus illum habet mandati actionem.*
2. *Creditor partem debiti recipiendo ab uno correo, & partem à fidejuſſore, videtur tacitè convenisſe, quòd alterum ex correis amplius in ſolidum non poſſit obligare.*
3. *Hoc tamen procedit in creditoribus, qui per talem debiti receptionem ſibi præjudicare poſſunt, non autem in fidejuſſoribus.*

Pactum non extenditur ad alias perſonas præter comprehenſas. Ibidem.

Alteri per alterum iniqua non debet offerri conditio. Ibidem.

4. *Licet creditor cum uno ex correis pactus ſit, ne peteret; ſi tamen pro eo fidejuſſor creditori ſolverit, bene poterit adverſus illum mandati judicio agere.*

CReditor cùm duos haberet correos debendi, & utrumque eorum in solidum obligatum, & fidejussorem, qui pro illis fidejussit in solidum, & sc constituit principalem debitorem; convenit unum ex correis, quia alter abesset, fidejussorem; & ab uno unam debiti dimidiam, ab altero alteram, per sententiam obtinuit, & exegit.

Postea fideiussor eumdem correum victum convenit, pro ea parte debiti, quam ipsemet fideiussor solvit: decretum fuit in senatu, quòd fideiussor jure agebat.

1 Nam juris est principium, quòd fideiussor pro debitore solvens adversus illum habet mandati actionem. *l. ſi fidejuſſor. l. ſi pro ea. C. mandati.* vel contra, *l. cùm is, D. de fideiuſſorib.* at hic fideiussor quantitatem petitam solvit pro reo debitore; ergo rectè contra illum agit.

2 Actorem fideiussisse. In solidum, & reum sc debitorem in solidum constituisse, non est dubium: creditor autem à reo partem debiti, ab actore alteram partem exegit; reus verò debitor erat totius debiti in solidum; ergo hanc partem quam actor solvit, pro eo etiam videtur solvisse: ergo rectè ab eo per actionem mandati repetit. Nec obstat, quòd creditor partem debiti recipiendo à reo, partem ab actore fideiussore, videtur tacitè convenisse, quòd alterum ex correis ampliùs in solidum non posset convenire, per *l. ſi creditores. C. de pactis.*

3 Quia respondetur, quòd ille textus procedit in creditoribus, qui per talem debiti receptionem possunt sibi præjudicare, non autem in fideiussoribus. Nam etsi voluerint tacitè pacisci de altero debitore in solidum non conveniendo, talis pactio non debet nocere fideiussori, nec illum comprehendit; tum quia pactum etiam expressum ad alias personas, quàm comprehensas non extenditur. *l. ſi unus, Paragrapho ante. D. de pactis.* cùm alteri pacisci quis nequeat, *Paragrapho alteri. inſtitut. de inutilib. ſtipulat.* (etiam liberationis causa, Bald. *in l. non ſolùm, Paragrapho liberationis. D. de liber. legat.*) tum etiam, quia alteri per alterum iniqua non debet offerri conditio, *l. non debet. D. de reg. jur.*

Et facit text. singularis *in l. Uranius. §. penult. de fideiuſſor.* ubi creditor non tacitè, sed expressè pactus est cum uno ex correis debitoribus, quòd ab eo non peteret. Postea fideiussor debitum solvit creditori, inquit text. quòd fideiussor aget etiam adversus illum debitorem, cum quo creditor ita pactus est: non enim, inquit, pactum creditoris tollit alienam obligationem. 4

Prætetea respondetur, quòd per divisionem conventionis, sive exactionis ejusmodi, videtur potiùs actum, ut ab alterutro debitore dimidiam debiti creditor exigeret: cùm autem partem exigeret à fideiussore, rectè is aget contra eum, pro quo & fideiussit, & solvit. Ita decretum fuit in senatu, mense Augusti, anno 1583.

DECISIO CXXIII.

Utrùm usuræ debeantur genero propter moram non solutæ dotis?

SUMMÆ.

1. *Uſuræ debentur genero propter moram non ſolutæ dotis.*
2. *Gener pignoris accepti pro dotis ſecuritate fructus lucratur, nec illos in ſortem computare tenetur.*
3. *Gener idèo lucratur hos fructus propter intereſſe damni, quod patitur, dum uxorem alit ſuis proprijs bonis.*
4. *Prædicta ratio ad hos fructus lucrandos non ſufficit ſecundùm aliquos, tamen cum communi ſufficere dicendum eſt.*

SÆpè in senatu controvertitur, An usuræ debeantur genero, propter moram non solutæ dotis? 1

Et Bartoli celebris est sententia, ejusmodi usuras deberi, *in l. in inſulam. §. uſuræ. D. ſolut. matrimon.* quæ tam ibi, quàm alibi receptior, & probabilior est, ut colligitur ex Alexand. *ibidem.* Palat. *in repetit. cap. verſ. octava inſertur. fol.* 249. *in magna impreſſione.* Covarruv. *lib.* 3. *variarum reſolut. cap.* 2. *verſ. ex his.* Cabalinus *de uſuris, quæſtio.* 7. *numero* 523. Coru. *conſ. ultim. num.* 7. *libro* 3. Alexand. *conſ.* 31. *lib.* 6.

Moventur omnes ex text. ejusque ratione, *in cap. ſalubriter. de uſuris.* ubi gener pignoris pro dotis securitate accepti lucratur fructus, nec illos in sortem computat, ea ratione, ut inquit ille text. quia frequenter dotis fructus non sufficiunt, ad onera 2

matrimonij ſupportanda, quam rationem multipliciter DD. explicant. Sed omiſſis alijs interpretationibus, quas tangit Navar. *in manual. ſub commento de uſuris, notab.* 20. duas tantùm referam, quæ & aptiores, & probabiliores videntur.

3 Primùm igitur ſunt, qui dicant, generum eos fructus lucrari propter intereſſe damni, quod patitur, dum uxorem alit ſuis proprijs impenſis, ex re, & pecunia ſua, quæ potiùs alenda fuerat ex dictis fructibus. Quod damnum ne generum afficiat, æquiſſimum fuit eiſdem fructibus compenſari; & ideò illi, in ejus compenſationem, genero debentur: quæ ratio frequentiùs eſt recepta, ut colligitur ex relatis per Covarr. *ubi ſuprà.*

Et quamvis non deſint, qui hoc damnum ad hoc non ſufficere putent, ut Covarr. *ibid.* Alexand. *in d. Paragraphò uſuras, numero* 5. & nonnulli alij; tamen cum communi ſententia ſufficere dicendum eſt.

4 Pone enim, quòd vir in ſe alendo centum tantùm ſolebat expendere; poſt uxorem vero ductam, in ea alenda, ejuſque matrimonij oneribus ſupportandis, altera centum impendit de ſuis proprijs, quæ ex illis non detraheret, ſi fructus dotis haberet, unde talis impenſa fieri poſſet. Quis dubitat, quòd illa centum, quæ ampliùs impendit, amiſit, propterea quòd illius fructibus caruit? Unde cùm is cauſam damni iſtius dederit, qui dotem retardavit, planè idem damnum ipſum dediſſe videtur, & ideò ipſe illud reſarcire tenetur.

Aliter & lecundò intelligit Navarr. *ubi ſuprà, numero* 73. quòd ideò in propoſita ſpecie fructus lucratur gener, quia ex natura contractus, & mente contrahentium, non ſolùm intelligitur dos eſſe promiſſa, ſed etiam fructus illius, ipſa dote ſalva manente, hoc eſt, quantum fructuum ex ea commodè elicere potuiſſet homo quilibet mediocris induſtriæ ac diligentiæ: quæ expoſitio æqua ſatis, & exacta videtur.

DECISIO CXXIV.

Adulterium mariti an poſſit uxor objicere excipiendo, vel agendo, poſt ejus mortem, ad lucrandum bonorum medietatem ad ipſum ſpectantem jure regni.

SUMMÆ.

1. *Sicut maritus ob adulterium uxoris poteſt agere ad thori ſeparationem, & dotem lucrandam; ita & uxor ob adulterium mariti, non ſolùm ad dotis reſtitutionem, ſed etiam ad ſeparationem, & bona mariti lucranda agere poteſt.*
2. *Maritus & uxor in hoc parificantur, & ſicut heredibus mariti hoc jus competit, ita etiam competit uxori contra heredes mariti.*
3. *Heredes mariti uxori dotem repetenti poſſunt objicere adulterium, ſi maritus vivens ejus mores non approbavit.*

Uxor ſi poſt adulterium à viro commiſſum, cum illo ſimul cohabitavit, nec divortium fecit, heredibus mariti medietatem bonorum, jure regni repetentibus adulterium objicere non poteſt. Ibidem.

1 Sicut maritus ob adulterium uxoris poteſt agere ad thori ſeparationem, & dotem lucrandam; ita uxor ob ejus adulterium agit contra maritum ad divortium, & lucrandam donationem propter nuptias, id eſt, bona, quæ lecum maritus in matrimonium contulit. ita Palat. *in repet. rub.* §. 20. *colum.* 2. per textum, quem dicit notabilem *in Authent. ut liceat matri, & avia.* §. *ſi de adulterio. collat.* 8. *gloſſa* 2. *in cap.* 1. *ut lite non conteſtata.* ubi Abb. *notab.* 2.

Nec tantùm agit ad dotis reſtitutionem, ad quam etiam repetendam, hoc caſu admittitur, ex Dec. *ibidem.* Covarr. *de ſponſal.* 2. *cap.* 7. §. 6. *num.* 6.

2 Et quoniam vir & uxor in hoc parificantur, ut Covarr. *ubi ſuprà, num.* 5. *in principio.* & heredibus mariti hoc jus competit, ut per Bart. *in l. res judicata. D. ſolute matrimonio.* Abb. & Præpoſitum *in cap. plerumque de donationibus inter virum & uxorem.* Covarr. *ubi ſuprà, num.* 9. Idem etiam videtur competere uxori contra heredes mariti, ex Bartol. *ubi ſuprà, & in l. cùm mulier. colum.* 3. *D. de re judicata,* & ibi Alexand. *colum.* 2. *& conſ.* 186. *lib.* 6.

3 Ceterùm quemadmodum heredes mariti, ita demum poſſunt, eo mortuo, objicere uxori dotem repetenti adulterium, ſi ipſe vivens adhuc illius mores non approbavit, nec eidem fuit reconciliatus, ut per Bald. *in repet. l. cùm mulier, colum.* 3. *D. ſolute matrim.* & Alexand. *ubi ſupra, in d. l. cùm mulier.* & Jacobinum de Bellovilo *in Authent. ut liceat matri, & avia.* §. *quia verò plurimæ, & in l.* 1. *verſ. conqueſtus, D. ad Syllanianum.* Sic & uxor non poterit objicere mariti defuncti adulterium ejus heredibus, medietatem bonorum jure regni repetentibus, ſi uxor ſimul cum viro ſemper cohabitavit, neque umquam fecit divortium: per hoc enim videtur ejus morem approbaſſe, Gom. 80 *Tauro. num.* 86. Et ita in feodatu judicatum fuit, anno 1505. 24. die Februarij.

DECISIO CXXV.

Mulieri bonorum communium dimidiam ad ſe ex conjugio pertinentem coram ſæculari judice repetenti, utrùm obſtet ſententia divortij ob adulterium ab Eccleſiaſtico lata, vel adulterium à mariti heredibus objectum?

SUMMÆ.

1. *Mulier poteſt repetere coram judice ſæculari dimidiam bonorum ad ſe ex conjugio pertinentem, non obſtante ſententia ſuper divortio, & bonorum amiſſione, ob adulterium ab Eccleſiaſtica lata.*
2. *Si in libello ſeparatio tantùm quoad thorum petita ſit, ſententia lata ultra petita ſuper amiſſione bonorum nulla erit.*
3. *Cauſa dotis ad judicem Eccleſiaſticum ſpectat, ſi modò incidenter, aut ſimul in conſequentiam cum cauſa matrimonij, vel adulterij tractetur.*
4. *Judex Eccleſiaſticus poteſt in conſequentiam de dote*

dote judicare, non quia causa dotis pia sit, sed propter causa connexitatem, ne continentia causa dividatur.

5. *Judex Ecclesiasticus, licet incidenter coram eo de dote agatur, si tamen matrimonium fuit contractum nulla dote intervenionte, sed communicatis tantùm bonis, competens non est, & circa bona communia se intermittere non potest.*

6. *Bonorum dimidiam mulier non amittit, nisi in casibus in Ordin. expressis.*

7. *Mulier in casu hujus decisionis non potuit condemnari in dotis vel bonorum communium amissione: in dote, quia de ea principaliter, nec incidenter actum fuit: in aliis bonis, quia circa illa Ecclesiasticus non est judex competens.*

8. *Heredes mariti defuncti, si in casu praesenti, mulieri objicerent adulterium, & quòd maritus dum uxerat ejus mores non approbaverit, audiendi erunt, & actrix à successione submovenda.*

1 TRactata fuit in senatu quæstio hæc in facti contingentia: An mulieri bonorum communium medietatem repetenti in sæculari judicio, excepto rei judicatæ objici possit, qua fuit in judicio Ecclesiæ pronuntiatum, ut illa à vivente adhuc marito, propter probatum adulterium separaretur, & tam dotem, quam alia bona, quæ jure uxoris, à marito sibi poterant obvenire, amitteret. Dubitabatur, inquam, num ejusmodi exceptione, sit ab actione excludenda, & videbatur excludendam non esse, sed admittendam.

2 Primò, quia in judicio Ecclesiastico, nusquam eorum bonorum amissio fuerat in libello petita, sed tantùm thori separatio; ergo sententia lata ultra petita fuit nulla. leg. *ut fundus. D. communi dividundo. leg. fin. C. de fideicommissariis libertat.* Ordin. *tit.* 50. §. 1. *lib.* 3. *junctâ l. non dubium, C. de legibus.*

3 Secundò quia licet receptum sit, eausam dotis ad judicem Ecclesiasticum spectare, si modò incidenter aut simul in consequentiam, cum causa matrimonij, vel adulterij tractetur. *cap. de prudentia.* ubi gloss. & DD. *de don. inter virum & uxorem* Fel. *in cap. Ecclesia. num.* 59. *de constit.* Novel. *de dote pag.* 9. *privilegio* 18. Palat. *in cap. per vestras. notab.* 2. *n.* 1. & 20. *& colum.* 7. *vers. ad hoc.* idque servetur in praxi, secundùm Auferium *in Clement.* 1. *de offic. ord. casu* 26. ideoque de adulterio Ecclesiasticus sit competens, ubi principaliter agitur ad thori separationem. *cap. plerumque. de donat. inter virum & uxor.* Aut. & Abb. *ibi, not.* 3. quos sequitur Dec. *cons.* 212. in causa tamen hac actum fuit in judicio Ecclesiæ ad separationem thori tantùm: & de dote, nec principaliter, nec incidenter fuit tractatum; ergo de ea Ecclesiasticus non potuit quidquam pronuntiare, quamvis de matrimonio separando ageretur, quia dos non est matrimonij sequela, cùm bene possit esse matrimonium sine dote; & ideò non sequitur, agitur de matrimonio; ergo etiam de dote.

4 Facit, quia, quòd dicitur Ecclesiasticum posse in consequentiam de dote judicare, illud est, non quia causa dotis pia sit, sed propter causæ connexitatem, ne continentia causæ dividatur, ut pulchrè Palat. *d. notabil.* 2. *d. colum.* 7. *ad fin.* quare sequitur, quòd Ecclesiasticus tunc non fuit competens ad condemnandam istam actricem in dotis amissione, & consequenter, quòd nulliter judicaverit.

Tertiò & fortiùs, quia in eo casu nulla interve- 5
nerat dos: nec enim id constabat, sed tantùm communicatis bonis matrimonium fuit contractum, secundùm legem regni, ex ordin. *lib.* 4. *tit.* 7. *in principio.* Unde etsi de dote ageretur incidenter, & Ecclesiasticus esset competens aliàs; tunc tamen competens non erat, quia nulla suberat dos, & de alijs bonis se intromittere non poterat, ex ratione text. *in cap. novit. de judic. cap. licet ex suscepto. de foro competent.* ergo quatenus de alijs bonis, quàm de dote fuit pronuntiatum, sententia tamquam à non competente judice lata, nullius fuit momenti, ut per *totum tit. C. si a non competent. judice cap. at si clerici de judiciis.* Ordin. *tit.* 71. §. 18. *libr.* 3. & ideò mulieri ea bona repetenti non poterat obstare prædicta sententia.

Quartò, quia Ordinatio *lib.* 5. *tit.* 17. §. 8. taxa- 6
tivè in duobus tantùm casibus permittit ex causa adulterij omnia bona uxoris marito acquiri, puta cùm ipse illam, & adulterum deprehensos simul interfecerit, vel quando illam capitaliter fecit puniri: ergo aliàs uxor propter adulterium non amittit suorum bonorum dimidiam, nec illam vir acquirit. Cùm igitur lex sæcularis hæc bona temporalia mulieri pro dimidia concesserit, d. Ordin. *tit.* 7. *in prin. lib.* 4. regulariter, præter in dictis duobus casibus; sequitur, quòd judex Ecclesiasticus eidem talia bona adimere nequeat.

Unde dicendum est, quòd actrix à viro accusata, 7.
& de adulterio convicta, non potuit in præsenti casu ab Ecclesiastico ultra separationem thori condemnari ad dotis & aliorum bonorum amissionem: non dotis, quia de ea nec incidenter actū fuerat, nec ulla intervenerat: non aliorum bonorum, quia de illis etiam non fuit actum: nec si actum esset, Ecclesiasticus super illis erat judex competens, & ita respondetur ad text. *in cap. plerumque. de donat. inter virum & uxor.* cui maximè pars adversa nitebatur.

Fortasse tamen si mulieri heredes mariti, in casu hu- 8
jus decisionis, excipiendo adulterium objicerent, ut actricem ab illius successione submoverent, audiendi forent; cùm maritus vivens mores uxoris non approbaverit, nec eidem fuerit reconciliatus: quo casu eo mortuo, ejus heredes contra uxorem repetentem dotem vel bona, possunt adulterium objicere. Bald. *in repetit. l. mulier. colum.* 3. *D. sol. matrim.* & ibi Alexand. *& l. rei judicata colum.* 2. *vers. limita tamen. D. de re judicata, & cons.* 189. *libr.* 6. & Novel. *ubi suprà*, 4. *p. quarta partis fol.* 23. *colum.* 3. *vers. septimò limita.* & diximus *dec. præcedenti.*

DECISIO CXXVI.

Pro arbore abscissa quæ actio competat? ad intellectum Ordin. *lib.* 5. *tit.* 100.

SUMMÆ.

1. *Qui furtim aut clàm oleam arborem, vel similem abscidit, l. Aquilia tenetur, & interdicto arborum furtim cæsarum: quòd si lucri faciendi causa contrectaverit, furti actione tenetur.*

2. *Ordinatio Regia requirit, ad hoc, quòd arbores sint fructifera.*
Glandis appellatione omnes arborum fructus continentur. Ibidem.
3. *Quæ dicantur arbores fructifera, & quæ infructifera.*
4. *Fructus appellatione continentur quicumque ex arboribus nascuntur, ad hominum commoditatem.*
5. *Ordinatio prædicta non habet locum in emphyteusi, quo arbores fundi sibi in emphyteusim concessi insecundunt.*

1 ARborem alienam, aut similem, qui furtim & clàm abscidit, tenetur *l. Aquilia. l. si servum, §. si alienam. D. ad l. Aquil. & quod vi aut clam. si alium, §. notavimus. l. denique l. compositi. l. si immaturam. D. quod vi, aut clam.* & interdicto arborum furtim cæsarum, *l. virum. 6. stirpem olea, juncta l. cædere, § hujus actionis. & l. pen. D. arbor. furtim cæsarum.* Imò & furti tenetur, si lucri faciendi causa contrectaverit. *l. faciendi. D. arborum furtim cæsarum.* In qua actione nedum arborum pretium venit, sed quanti domini interest non lædi. *d. l. faciendi. cum d. l. pen.*

2 Arbores autem fructiferas requirit hæc Ordinatio *in rubr.* ibi, *Arbores de fructu*, qualis est glandifera quercus, cùm & glandis appellatione, reliqui fructus arborum contineantur. *l. unic. D. de glandi. legenda. l. qui venenum, §. glandis.* ubi Alciat. *de verborum signific.* nec tantùm fructus, qui exterius lignosi sunt, ut nuces, avellanæ, & pineæ, & castaneæ, & glandes; sed etiam, qui exteriùs molles sunt, ut mala omnia, ut per Alciat. *ubi supra.*

3 Arbores autem fructiferas, etiam frugiferas appellat Plin. ea Alciat. *in l. si silva cædua. D. de verbor. signific.* & Jurisconsult. *in l. aquissimum. in princip. D. de usufruct.* alibi verò pomiferas, *l. in fraudem. §. penult. D. de jure fisci.* & quæ non fetunt fructum, infructuosas, *d. l. aquissimum.* & non fructiferas, *l. competit. D. quod vi, aut clam.* qualis est cupressus, *d. l. in fraudem. §. penult.* reliquas autem arbores infructuosas, vide per Alciatum *in d. l. silva.*

4 Denique fructus appellatione continentur, quicumque ex arboribus nascuntur ad hominum commoditatem, ex *d. §. glandis.* & ibi Alciat. tradit Joan. Corpus de *fructib. in.* 1. §. 5. Quod nota ad hanc Ordinationem, ad quam vide & Avend. *de exequend. mandat. lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 28.

5 Hæc autem Ordinatio locum non habet in emphyteutis, qui arbores fundi sibi in emphyteusim concessi insecundunt; quia sunt domini, per ea quæ notat Bartol. *in l. divortio. Paragrapho si fundum. D. solut. matrim.*

DECISIO CXXVII.

An mulier in vita sua divisiones bonorum inter filios faciens, illas postea pœnitendo revocare possit?

SUMMÆ.

1. *Divisio bonorum inter filios facta in vita matris, tunc demum valet, si in ea voluntate perseveraverit: secus si pœnituerit.*
2. *Mulier consentiens, ut filij inter se bona dividant, censetur divisiones post ejus mortem faciendas prævenire.*
Actus supremi judicij, usque ad mortem revocari potest. Ibidem.
3. *Divisio non valet, per quam facultas testandi aufertur.*
4. *Pater, & mater si divisionem bonorum fecerint inter se & filios suos, qui in eorum potestate non sunt, non possunt eam revocare.*
5. *Quod est licitum patri per testamentum, est licitum per contractum.*
6. *Pater potest prævenire, & in vita sua assignare legitimam filijs.*
7. *Responsio ad argumenta in contrarium.*
Divisio facta inter filios, qui sunt in potestate patris, non valet: secus si fuit à patre filijs emancipatis, vel à matre, qua filios in potestate non habet. Ibidem.
8. *Licet pater, & mater utantur verbo*, donno, *non requiritur insinuatio, in quantum donatio non excedit legitimam.*
9. *Contraria locum habent, quando pater, seu mater, donant omnia bona sua; secus, si solam legitimam.*

QUæstionem hanc in facto vidi: Quædam mulier dives, bonorum omnium, quæ habebat in vita sua, divisiones inter filios fecit: postea pœnituit, & revocare illas volebat, & bona divisa iterùm repetere, quæsitum fuit, an possit? 1

Et in favorem mulieris facit primò text. *in l. fin. C. de pact.* ubi, tunc demum valet divisio facta de bonis in vita matris, de ejus consensu, si ipsa perseveraverit in eadem voluntate: secus si pœniteat, & voluerit revocare prædictas divisiones, & pro hac parte consuluit Paris. *cons.* 26. *num.* 62. *lib.* 2. 2

Secundò, quia, quando mulier consensit, ut filij dividerent bona, in effectu voluit divisiones post ejus mortem faciendas prævenire. *l. si filia. §. si pater. D. famil. ercisund. l. si cogitatione. C. eod. tit.* Cùm ergo hoc sit tamquam actus supremi judicij, revocari potest usque ad mortem. *l.* 4. *D. de admendis legat.* & ita consuluit Oldrad. *cons.* 231. *post principium.* Bald. *cap.* 1. *§. item Sacramenta. ex num.* 17. *de pace juramento firmanda.* Additio Capellæ Tolos. *quæst.* 453. Paris. *cons.* 24. *ex num.* 55. *lib.* 2. & in nostris terminis eleganter Corneus *cons.* 273. *ex num.* 9. *lib.* 4.

Tertiò, quia huic mulieri tollitur facultas testandi, & ob id non valet divisio, *d. l. fin. C. de pact.* Ordinat. *libro* 4. *tit.* 44. *Paragrapho penult.* Dec. *cons.* 203. & *cons.* 247. Purp. *in d. l. fin. num.* 254. *C. de pact.* 3

Pro parte contraria facit text. *in l. unum ex familia. §. sed si fundum. D. de legat.* 2. per quem tenet Didac. de Segura, ibi, *quòd mater, & pater, qui faciunt hanc divisionem bonorum, inter se & filios, qui non sunt in ejus potestate, non possunt eam revocare.* ad quod facit etiam text. *in l. si quando. §. illud. C. de inofficioso testament. Authent. unde si parens. C. eod. tit. & l. cumque. §. fin. D. ad l. Falcid.* text. *in l.* 1. *§. emptam. eod. tit.* 4

Pro eadem parte facit dictum Bald. *in l. si totam, C. de inofficioso testament.* ubi dicit, quòd illud, quod est licitum patri per testamentum, est licitum 5

eitum per contractum; & cùm patri liceat, in morte assignare per testamentum filio legitimam; ita licitum fuit per contractum, refert Didacus de Segura *ubi supra*.

6 Hanc eamdem opinionem tenet Bald. *in l. illud. C. de sacrosanct. Eccles.* scilicet, quòd pater potest prævenire, & in vita sua assignare legitimam filijs, per text. *in l. quoniam. novella. C. de mulier. testam.* & per *l. eum qui. §. fin. in fin. C. eod. tit.* tradunt Dec. *cons.* 86. *n.* 8. Corn. *cons.* 228. Joan. Baptist. de Sancto Severino *in l. frater a fratre. de condict. indebit.* & ibi allegat illud Evangelij S. Lucæ, *cap.* 25. ubi filius petijt sibi assignari legitimam in vita. Idem tenet Jas. *d. l. frater a fratre. in lectura* 1. *col.* 22. *& seqq.* per text. *in l. si non mortis, in principio. D. de inoffic. test.* Czpol. *in l.* 1. *D. pro donate.* Et pro hac parte judicatum fuit in senatu, quòd valeret talis contractus, & divisiones, in quadam causa civitatis de Portalegre.

7 Non obstant contraria; nam ad illa respondetur locum habere, quando divisio fit inter filios, qui sunt in potestate patris, tunc non valet: secus si fiat à patre filijs emancipatis, seu à matre, quæ filios in potestate non habet: tunc namque valet, juxta supradicta, tradunt DD. *in d. l. frater à fratre.*

8 Et licet pater, seu mater utantur verbo, *dono*, non requiritur insinuatio, in quantum non excedit legitimam, prout referunt Jas. & Segur. *ubi suprà.* Specul. *tit. de donation. §.* 1. *versic. quòd si pater* quem refert & sequitur Bald. *in d. l. illud. col.* 4. *C. de sacrosanct. Ecclesijs.* & Jas. *d. l. frater à fratre. colum.* 22.

9 Responderi etiam potest, quòd contraria locum habent, quando pater, seu mater donant omnia bona sua: secus si solam legitimam assignant filijs. Hippol. *singular.* 674. quæ omnia notanda sunt, ut quotidiana.

DECISIO CXXVIII.

An tabellio possit constituere procuratorem in causa sua propria, per instrumentum publicum à se confectum?

SUMMÆ.

1. *Quæstio præsens in senatu de facto controversa fuit.*
2. *Bart. opinio in præsenti decisione.*
3. *De stylo nostri regni non potest tabellio in causa sua propria pro se facere procuratorem, & reddatur ratio.*
4. *Decretum senatus, & intelligentia Ordin. libr.* 1. *tit.* 38. *§.* 7. *remissivè.*
5. *An tabellio possit instrumentum approbationis, in testamento propria a se confecto facere, remissivè.*

1 QUæstionem hanc vidimus in senatu de facto valdè controversam.

2 Et Bartol. *in l.* 2. *D. de stipulat. servorum*, tenet, quòd possit tabellio instrumentum procurationis confiteere pro se in causa propria, cum distinctione de qua per eum, qui notabiliter loquitur. Idem tenet Bald. *in l. si consul. D. de adoptionibus.* circa quod videndus est idem Bart. *in rubr. C. de his qui sibi adscribunt in test.* Rom. *singular.* 345. Guid. Pap. *dec.* 318.

Quamvis autem de jure distingui soleat, ut tenet additio Guidonis *d. decis.* 318. & ipse dicat quòd de stylo, & communi observantia Curiarum Delphynatus tolerentur tales procurationes: tamen de stylo nostri regni non tolerantur, nec admittuntur; debet enim esse distinctio inter Notarium & personas contrahentes in Scriptura: quam rationem assignat Guido, *ubi supra.* 3

Sicque in senatu conclusum fuit, quòd non admitterentur tales procurationes: quod notabile est ad intellectum Ordin. *lib.* 1. *tit.* 38. *§.* 7. 4

Et an tabellio possit facere instrumentum approbationis, in testamento proprio à se confecto, vide. Bart. *in d. l.* 2. *D. de stipul. servorum.* 5

DECISIO CXXIX.

De testamento facto à Capitaneo quódam arcis cujusdam apud Indos.

SUMMÆ.

1. *Capitaneus arcis cujusdam apud Indos an testari possit jure militari.*
2. *Proponitur facti species.*
3. *In testamentis pro forma requiritur, ut approbationis instrumentum fiat subsequenter ad testamentum in alterius folio.*
   Solemnitates quæ pro forma in testamentis requiruntur, qualibet earum non servata, testamentum corruit. Ibidem.
   Testamenti factio publici juris est, & ideò privatorum pactionibus non potest validari. Ibidem.
4. *In testamentis non solum veritas exquiritur, sed etiam solemnitates à jure requisita intervenire debent.*
5. *Milites stipendiarij hujus nostri temporis qui continuò ad bellum parati sunt, gaudent privilegijs militaribus.*
6. *Idem dicendum est in militibus Hierosolymitanis, quamdiu sunt in arce celeberrima Melitensi.*
7. *Idem in militibus qui sunt in arcibus apud Indos.*
8. *Milites stationarij, seu limitanei, & qui sunt in arcibus, non gaudent privilegijs militaribus circa testamentorum confectionem.*
9. *In testamento militis jure militari facto, duo saltem testes adhibendi sunt.*
   Milites cum sunt in procinctu, aut in bello absque testibus, in clypeo, vel pulvere, & quomodo voluerint testari possunt. Ibidem.
10. *Duces arcium, & milites stationarij, non possunt testari jure militari, nisi quando sunt in obsidione, aut quando sunt in bello.*
11. *Testamentum de quo in hac decisione, fuit judicatum validum, non tamquam factum à Duce testante jure militari, sed tamquam factum à pagano testante ad pias causas.*
12. *Testamentum ad pias causas, cum solemnitate juris gentium factum, valet.*

ME judice controversum valdè fuit in senatu, An Capitaneus arcis cujusdam apud Indos teneri possit jure militari? in causa D. Joannis de Costa Capitanei, seu Ducis arcis de Diu. 1

Qui

2 Qui Dux librum quemdam foliis numeratum approbare fecit per publicum tabellionem, testibus rogatis, juxta dispositionem Ordin. *lib.* 4. *tit.* 76. §. 1. semel, & iterùm protestando, quòd in illo libro sic approbato testamentum suum condere volebat; insuper & alia scribere ad exoneationem suæ conscientiæ valdè necessaria.

Postea testamentum fecit in eodem libro, quod sua propria manu subsignavit: cùm tamen à tergo esset approbatio, quam fecerat tabellio, quæ erat facta anno 1577. & testamentum fecit anno 1581. quæritur fuit an valeret?

3 Et primò non valere, sic probatur. Quoniam in testamentis pro forma requiritur, ut approbationis instrumentum fiat subsequenter ad testamentum in altero folio, Ordin. *dict. libro* 4. *titulo* 76. §. 1. quod hic factum non fuerat, cum à tergo esset factum multis retrò foliis, ut diximus: quæ solemnitates omnes, & earum quælibet ita pro forma in testamentis requiruntur, ut illa non servata, testamentum corruat, & nullum sit, arg. text. *in l. prætor ait.* §. *cum hi. D. de transactionibus.* in terminis Gom. *l.* 3. *Tauri. num.* 39. nec consuetudo contraria valet. Ordin. *ubi suprà*, §. 1. cùm enim testamenta juris publici sint, privatorum pactionibus, nec debent, nec possunt validari. *l.* 2. *D. de testament. l. veritas. C. de fideicommissis.*

4 Nec enim in testamentis solùm veritas requiritur, sed necessum est, ut solemnitates requisitæ interveniant, quæ non pendent à voluntate privatorum, tradit Bald. *in l. alia. numero* 4. *C. de his quib. ut indignis.* Socin. *cons.* 92. *colum.* 6. *lib.* 3. Menoch. *de adipiscenda, remed.* 4. *num.* 306. cùm ergo in hoc testamento solemnitas hæc defecerit, non debebat valere.

5 Nec valere debet jure militari, ut factum à milite: quamvis enim milites nostri temporis, qui sunt stipendiarij, & continuò parati ad bellum, privilegijs militaribus gaudeant, ut multos referens concludit Reverendis. Cardin. Francis. Mantic. *de conject. ult. volunt. lib.* 6. *tit.* 1. *num.* 32. Gam. *dec.* 386. Avend. *in diction. verb. Cavalleros.*

6 Adeò ut milites Hierosolymitani gaudeant his privilegijs, cùm continuò parati sint pro Christianæ religionis defensione mortem oppetere, quando sunt in arce illa celeberrima Melitensi; ut tradit Francis. Rip. *in l. centurio. numero* 8. *D. de vulgar. & pupil.* Polit. *de substitutionibus. tit. de compendiosa substitut. num.* 13. Mantic. *ubi suprà, num.* 33.

7 Ita ut idem dici debeat in his militibus, qui sunt in arcibus apud Indos, cùm parati etiam sint pro Christianæ fidei defensione, & Rege regnoque Lusitaniæ mortem subire, & ferè semper hujusmodi arces obsidione premantur.

8 Tamen magis communis opinio est, quòd milites stationarij, seu limitanei, ut sunt illi, qui limina regni tuentur, & sunt in arcibus, ut declarat Alciat. *in l. unic. C. de fundis limitrophis, &c. libro* 11. non gaudeant privilegijs militaribus circa confectionem testamentorum, ut tenet Vigl. *in Paragrapho sed hactenus, instituti. de testam. milit.* Zas. *cons.* 6.

9 Rursus quamvis milites testentur jure militari, & sic cum solemnitate juris gentium. *l.* 1. *D. de militari testamento*, duo tamen testes saltem adhibendi sunt. *l. Divus. D. eod. titul. Paragrapho plane, institut. eod.* Mantica *ubi suprà, numero* 10. qui testes in hoc testamento non intervenerunt; nam illi testes, qui in approbatione subsignarunt, non poterant fidem facere, eò quòd multò ante confectionem testamenti, tamquam testes subscripserant in prædicta approbatione: & in testamento solus Dux testator subsignavit, quod facere non potest validum testamentum: & tunc demum milites testari possunt, & subsignare absque testibus, cùm in proclactu sunt, *d. l. Divus.* tunc namque in clypeo, in pulvere, & quomodò velint, testari possunt. *l. milite. C. de milit. test.* ubi DD.

Et sic concluſum fuit, quòd hi Duces arcium, 10
& milites stationarij non possunt testari jure militari, nisi quando sunt in obsidione, aut quando sunt in bello.

Hoc tamen testamentum fuit validum senten- 11
tia senatus nostri declaratum, non tamquam factum à Duce testante jure militari, sed tamquam factum à pagano testante ad pias causas; disposuit 12
enim pro anima; & testamentum ad pias causas cum solemnitate juris gentium factum valet. *cap. cùm esset, cap. relatum.* ubi Abb. *de testament.* Covarruv. *in cap. relatum. eod. tit.* Imò sufficit solùm esse signatum manu testatoris, ut tradunt relati à Covarruv. *d. cap. relatum.* Alvar. Vaz. *consult.* 67. *per totam.*

Hoc autem testamentum erat Scriptum manu testatoris, & subsignatum per illum, ipsius proprio signo; & ultra approbationem factam à tabellione cum testibus, postea ad finem approbatum fuit per auditorem militum ipsius arcis, & per provisorem defunctorum tamquam validum judicatum. Quæ omnia visa sunt sufficere, ut testamentum validum judicaretur, non ut factum à milite, sed ut factum à pagano, testante tamen ad pias causas.

Et sic prædicta ratione judicatum fuit in favorem testamenti, in quo processu ego judex fui: & ita tenendum est, licet Doctur Alvar. Vaz. *consultat.* 104. faciat mentionem istius testamenti, & dicat judicatum fuisse validum, non tamen hac ratione posteriori factum id fuisse declarat.

DECISIO CXXX.

An bona emphyteusis possint vinculari in majoratu, & prohiberi, ne in perpetuum alienentur.

SUMMÆ.

1. *Emphyteusis perpetua potest vinculari in majoratu, & prohiberi ne in perpetuum alienetur.*
2. *Emphyteusis ad vitas concessa, non potest vinculari.*
3. *In senatu circa hoc varie fuit judicatum; & ideò intimi erit facultatem à domino directo impetrare.*
4. *Si dominus directus statim in concessione emphyteusis prohibeat, ne de illa majoratus constituatur, tale pactum servandum est.*

DUbia fuit inter antiquos, & recentiores senatores, & tractata quæstio hæc in senatu: An bona emphyteusis possint vinculari in majoratu, &

& prohiberi, ne in perpetuum alienarentur, prout teſtatur Gam. *deciſ.* a 18. *& deciſ.* 70. & variè judicatum fuiſſe refert.

1 In illa reſolutivè dicendum eſt. Quòd ſi emphyteuſis ſit perpetua, poterit vinculari, quia ex ſua natura perpetuò debet eſſe penes accipientem, & ſucceſſores, *§. adeò. Inſtitut. de locato.* unde nulla fit injuria domino directo, ſi ſecundùm naturam ſuam perpetuò prohibeatur alienari. Ita in ſpecie Rip. *in l. filius familias, §. divi numero* 91. & ibi Alciat. *D. de legat.* 1. refert Gam. *d. deciſ.* 70.

Contra hoc tamen ſolet objici, quòd ſi hoc verum eſſet, maximum præjudicium directo domino fieret in ſuo laudemio. tradit Jacob. *in Authen. qui rem, numer.* 164. *C. de ſacroſanct. Eccleſiis.* Alexand. *conſ.* 10. *num.* 13. *lib.* 5. Inſuper, quòd nulla ſpes eſt, ut umquam ad dominum directum revertatur.

Reſpondetur namque tenendo priorem opinionem, quòd emphyteuſis perpetua etiam ex ſua natura perpetuò duret: rarò enim contingit, ut quis ſine herede deceſſat. *l. ex facto. §. fin. D. ad Trebellianum.* Unde ceſſat hoc ſecundum inconveniens. Et ad illud de laudemio reſpondetur, quòd id per accidens contingit; quod in conſiderationem venire non debet, tradit Rip. & Alciat. *ubi ſupra.*

2 Quod ſi emphyteuſis ad vitas ſit, tunc dicendum eſt, quòd non poteſt vinculari: non enim poteſt emphyteuta efficere, quòd plus duret emphyteuſis, quàm conceſſio permittat. Affict. *deciſ.* 14. *numero* 9.

3 Et ſic tenendum eſt, quamvis variè judicatum fuerit in ſenatu noſtro, ut teſtatur Gam. *ubi ſupra*, & tutius ſit à domino directo facultatem impetrare.

Hanc tamen diſtinctionem approbavit, & ſecutus fuit doctiſſimus Barboſ. *in lectura l. filiusfamilias, §. divi. D. de legat.* 1. quam hucuſque typis non mandavit.

4 Adderem tamen, quòd ſi dominus directus in conceſſione emphyteuſis perpetuæ ſtatim prohibeat, ne de illa majoratus conſtituatur, tale pactum ſervandum eſt. *l.* 1. ubi DD. *C. de jure emphyt.* facit *l.* 1. *§. ſi convenerit. D. depoſit. cum alijs.*

DECISIO CXXXI.

Ubi maritus ante matrimonium debitum contraxit, & eo mortuo uxor bona diviſit, ex quibus aliqua ei obvenerunt, quæ ſecum vir attulit ad conjugium; utrùm ejuſmodi debita ſolvenda ſint ex his bonis, an verò ex meditate mariti?

SUMMÆ.

1. *Debitum contractum ante matrimonium, potendum eſt eo durante, non autem finito matrimonio.*
2. *Soluto matrimonio, & facta bonorum diviſione, ſi ad conjugem ſuperſtitem aliqua bona mariti deveniant, ex illis non debet ſolvi debitum ante matrimonium contractum.*
3. *Ordinatio noſtra, bona conjugis ſolvendi onere non afficit, niſi durante matrimonio.*
4. *Ex duobus creditoribus ille præfertur, cui priùs facta eſt realis traditio, ſeu ſolutio.*

In pari cauſa potior eſt conditio poſſidentis. Ibid.

5. *Si creditor jacente adhuc hereditate, & bonis adhuc indiviſis penes uxorem exiſtentibus, debitum peterit, ex bonis, qua maritus ſecum attulit, illi ſolvendum eſt.*
6. *Mulier, qua in judicio diviſionis debitum ſuppreſſit, & pendente jam ſuper eo lite in collationem non deduxit, videtur bona litigioſa ſibi fraudulenter percepiſſe.*
7. *Si debitor alienaverit, vel dolo deſierit poſſidere in fraudem executionis, ſententia poteſt executioni mandari contra tertium poſſeſſorem, vel contra debitorem ita alienantem.*
8. *Mulier in caſu hujus deciſionis, qua pendente lite bona litigioſa diviſit, tamquam doloſa alienatrix potuit convenari, & executivè condemnari.*
9. *Si creditor petat, ut ante bonorum diviſionem debitum priùs deducatur, ſi abſque debiti deductione fiat bonorum diviſio, debitum cum ipſis bonis cenſetur eſſe diviſum.*
10. *Quid judicatum ſit in caſu hujus deciſionis.*

MAritus defunctus debitor erat ſorori cuidam ex Scriptura; & quia ante matrimonium eum uxore celebrarum, contraxit hoc debitum, incidit quæſtio in ſenatu, An ex bonis, quæ ſecum attulit, ſolvendum eſſet, juxta Ordin. *m* 4. *tit.* 7. *§. penultimo.*

Cùm autem uxor aliqua bona mariti defuncti poſſideret, ex illis ſibi dimidiam debiti partem ſolvendam conrendebat creditrix ſoror mariti.

Eſſe autem maritum debitorem, dubium non eſt, cùm ex Scriptura, & teſtibus probaretur, nec id uxor defuncti negaret, & erat conditio impleta, quæ in Scriptura inerat, nupſerat enim ante quinquageſimum annum: nec interaret, quòd nuptura arbitratu patris, & fratris, illis defunctis, nupſerit. Nam cùm illa conditio & illis viventibus non ſuſpendebat diſpoſitionem, multò magis, illis è vita ſublatis. *l. Turpia. §.* 1. *D. de legat.* 1. *l. cum talo §. reſcriptum. D. de conditionib. & demonſtrationibus.* nec obligatio, quòd ex redditibus cujuſdam prædij ſolutionem deſignarit, realis fuit, ut prædium ſequeretur, ſed perſonalis contra maritum, & ejus heredes Guid. *deciſ.* 376. Rip. *in l.* 1. *num.* 2. *§. ſi heres. D. ad Trebellianum. l. ultima. §. ultimo. D. de contrahenda emptione.*

Sed an ex defuncti bonis, quæ in manu uxoris poſita ſunt, ſolvendum ſit debitum, majus eſt dubium: & videtur, quòd uxor, hoc caſu, non teneatur ad ſolvendum; nam debitum fuit contractum ante matrimonium, & ideò fuit petendum durante eo, ad hoc, ut ex bonis mariti debitoris deberet exolvi, non autem finito matrimonio. Ordin. *dict. tit.* 7. *Paragrapho pen.* ibi, *emquanto o matrimonio.* & ibi, *ſomente ſe poderá fazer execução durando o matrimonio.* 1

Ex quo infertur primò, quòd ſoluto matrimonio, & facta bonorum diviſione, ſi ad conjugem ſuperſtitem aliqua mariti bona deveniant, ex illis non debet ſolvi tale debitum, quia jam eſt finita ſocietas, & bona non ſunt in communione; nec tunc poteſt dici, quòd conjux debitoris de ſuis 2

bonis

bonis solvit, quia bona alteri conjugi in judicio familiæ erciscundæ, vel communi dividundo fuerunt adjudicata, & ita illius propria sunt effecta, quæ debitrix non fuit.

3 Item facit, quia Ordinatio illa, bona conjugis debitoris non afficit eo solvendi onere, nisi durante matrimonio; ergo eo soluto, cessat onus.

4 Item, quòd ex duobus creditoribus ille præfertur, cui priùs facta est realis solutio, seu traditio, argument. *l. quoties. C. de rei vendicat. l. ultima. Paragrapho etsi præfatam. C. de jur. deliberandi.* Item, quia in pari causa potior est conditio possidentis. *regul. in part. de regul. jur. in* 6. onde priùs debent excuti heredes mariti, & ejus fideiussores (si quos præstitit) & deinde veniendum est ad bona speciatim hypothecata, postremò ad uxorem, veluti tertium possessorem, *Paragrapho sed neque. in Auth. de fideiussor.*

5 Contrarium dicendum videtur, jacente adhuc hereditate, soluto matrimonio, dum bona adhuc indivisa sunt penes uxorem superstitem, quia adhuc hereditas defuncti repræsentat, & societas non omnino dicitur extincta, donec bona separentur: sunt enim illa adhuc in communione; & ideò si tunc creditor petat debitum (ut in præsenti casu petijt) otique ex illis bonis debuit solvi, quæ maritus secum attulit, per d. Ordinat. *in* 4. *tit.* 7. *Paragrapho penult.* & ejus rationem, quæ hîc etiam militat.

6 Cùm autem uxor, in co judicio divisionis, debitum suppresserit, & pendente jam super eo ista lite in collationem non deduxerit, ut ex bonis mariti præcipuum ante omnia deduceretur, certè bona litigiosa videtur sibi fraudulenter percepisse, & quæ jam erant affecta illo onere solvendi illud debitum: & ideò dividi non poterant, quin priùs de ipsis solveretur, ut dictum est: unde lis potuit definiri contra eam & sequi condemnatio. argum. Ordin. *lib.* 4. *tit.* 45. §. 9. & quæ scribunt Aug. *in Auth. de litigiosis. collat.* 2. Roman. *cons.* 246.

7 Et facit, quod Bald. in simili dicit, quòd si debitor alienavit, seu desijt possidere dolo, in fraudem executionis, ut quia alienatio facta sit post litem motam, tunc sententia potest executioni mandari contra tertium, secundùm Bald. *in l. ob mariti. C. ne uxor pro marito. & in l. certa. C. ut in possess. legat. vel fideicommiss.* sequitur Alexand. *in l. a divo Pio.* §. *si super. numer.* 10. *D. de re judicat.* & etiam contra debitorem ita alienantem, secundùm Bartol. *in l. ultim. C. de litigiosis. & in l. creditores. colum.* 9. *C. de pignoribus.* sequitur Alexan. post Ang. & alios *in d.* §. *si super. num.* 119.

8 Quare cùm uxor hîc, ut debitrix fuisset conventa per *l. ultimam. C. de petitione hered.* & pendente lite divisserit bona; certè illa, ut alienatrix dolosa, & ut tertius quidam possessor, qui & scienter de re litigiosa contraxit, potuit conveniri, & executivè condemnari.

9 Facit etiam, quia actrix erat creditrix, & petebat, ut ex omoibus defuncti mariti bonis illud debitum priùs deduceretur, & ita fuerat pronuntiandum: unde cùm debiti deductio non sit facta, sed bonorum divisio, certè debitum eum bonis ipsis videtur etiam esse divilum, argum. text. *in l. ea quæ. C. famil. ercisc. unde.*

Ex quibus omnibus judicatum in senatu fuit, 10 uxorem teneri solvere partem illius debiti, pro rata bonorum mariti, quæ ibi in portione obvenerunt, ut si tertia, aut quarta pars eorum uxori obvenit, pro ea parte solvat: & in residuo reservatum fuit jus actrici contra heredes mariti, ad quos alia ipsius bona pervenerunt in processu de Aires Dornellas contra Dona Maria Anriques, insulæ de Madeira, mense Martij anno 1576. Et vide Gam. de materia hujus decisioois, *decis.* 366.

DECISIO CXXXII.

An provisio Regis jubentis extingui officium quoddam, comprehendat officium, quod per priorem provisionem Regis datum erat alicui?

SUMMÆ.

1. *Valet argumentum de beneficijs ad officia, & è converso.*
2. *Beneficium permutare quis potest, licet alij habeant spectativas de primo vacaturo.*
   Quamvis beneficium permutatum de rigore juris vacare censeatur, de æquitate tamen aliud statutum est. Ibidem.
   Actus agentium ultra eorum intentionem operari non debent. Ibidem.
3. *Princeps potest præjudicare juri alterius, quando ed principaliter non facit, nec id intendit, sed causativè.*
4. *In litteris gratiæ fit, tempus datæ est spectandum, ad hoc, ut pars sit jus questum: secus si vitium surreptionis arguatur; tunc namque tempus oblatæ supplicationis attenditur.*
5. *Impedimentum causatum ex parte actoris non est ei imputandum.*
6. *Quid judicatum sit casu hujus decisionis.*

QUidam scriba Præsidis, in quadam provincia impetravit in vita sua à Rege provisionem, ut ei liceret renuntiare illud officium in favorem cujusdam filiæ suæ, ad eam nubendam; quam renuntiationem facere non poterat, nisi impetrata licentia Regis. Ordin. *lib.* 1. *tit.* 74. *in principio.* Roman. *singulari* 348. & fecit supplic. anno 1578. in mense Aprili. Petita fuit informatio eodem anno, & meose, ut moris est; & visa informatione concessa ei fuit per Regem facultas renuntiandi, eodem anno 1578. mense Octobri. Hoc medio tempore, in mense Julij ejusdem anni de 1578. extincta fuit provincia quædam, quam vocamus, *correição*, nempe oppidi de Meijano frio; & loci ad illam spectantes adsigoati fuerunt alteri provinciæ oppidi Vimarienfis, seu de Guimaraines: concessit Rex cuidam scribæ illius provinciæ extinctæ officium in alterius provincia erecta Vimarienfi, ut ita essent quatuor scribæ in illa provincia erecta, quæ antea erat auditoria, vivente domino Eduardo, Iffantis Eduardi filio; & adjecta fuit clausula in provisione hujus novi scribæ, ut vacante primo officio scribæ provinciæ Vimarienfis, extingueretur in totum, & ampliùs provideri non possit.

Con-

Contendebat hic scriba noviter provisus, in illa provincia erecta, & alij duo, mortuo quarto, qui fuit ille, qui impetravit provisionem de renuntiando, non debere provisionem illam renuntiationis effectum habere: tum, quòd vitium haberet surreptionis, & obreptionia, ut quia Princeps certior factus non fuerit de clausula prædictę provisionia, illius scribæ noviter creati: tum, quòd officium vacaverit, & juxta clausulam provisionis prædicti scribæ noviter creati extingui debebat; & non erat aliquis de eo ulteriùs providendus.

1 Et præsupponendum est ad resolutionem dubij, de beneficijs ad officia, & è converso validum esse argumentum. Bart. *in l. 2. §. data. D. de optio. legat.* Palat. *in repetit. cap. per vestras, in introduct. rubrica. num. 6.* Rebuf. 2. *tom. ad l. Gall. tit. ut benefic. ante vacatio. glossa 2. pag. 343.* Socin. *consil. 53. volum. 3.* Pinel. *in rubrica, de rescindenda 1. part. cap. 2. numer. 31.*

2 Hoc præsuppositio dicebatur, provisionem illam de renuntiatione officij impetratam in favorem filiæ servandam esse, non obstante clausula posita in altera provisione, pro quo allego text. *in cap. 1. de rerum permutatione. libro 6.* In eo namque text. dicitur, quòd quis potest permutare beneficium, licet alij habeant spectativas de primo vacaturo, nec ob id dicetur illud permutatum beneficium, vacare: quamvis enim stricto jure id dici posset, tamen æquitate suadente summus Pontifex aliud statuit; non enim aliter permutatio fieret, ut declarat Perusin. *ibi.* facit in arg. *reg. l. non omnis. D. si certum petatur.* ut notat glossa, *in d. cap. 1.* Sic enim actus agentium ultra eorum intentionem operarentur, quod esse non debet. *d. l. non omnis,* cùm ergo illud renuntiare posset, impetrata prius Regis facultate, qui eam illi fecit gratiam, non potest dici officium vacare, ut in eo locum habeat clausula contenta in provisione prædicti novi scribæ, aliter enim ipse qui impetravit provisionem de renuntiando, sibi damnum procuraret, & actum faceret ultra ejus intentionem.

Rex autem hanc facultatem illi tribuere poterat: cùm enim per illam clausulam nondum erat jus quæsitum, certitudinarie (ut sic loquamur) sed quærendum in quamdam consequentiam, si unus ex quatuor scribis moreretur, nullus namque scire poterat, quis priùs deberet mori, arg. eorum quæ notantur ad *d. l. 1. C. de condit. insert.* poterat Princeps (qui manus sibi non ligat, *cap. dudum. de præbend. lib. 6.*) præjudicare per illam concessionem factam priori scribæ, alteri novo scribæ, Ruin. *consil. 7. volum 1. & consil. 36.*

Maximè, quando jus hoc quærendum ex facto, & concessione Principis provenit, ut fuit in hoc casu. Gabriel. *communium opinionum libro 3. tit. de jure quæsito, conclus. 1. numer. 35.* Molin. *de primogenit. lib. 1. cap. 80. numer. 30.* Gabriel. *ubi supra num. 16.*

3 Quod confirmo; nam Princeps potest præjudicare juri alterius, quando id non facit principaliter, nec id intendit, sed causativè. Felin. *in cap. quæ in Ecclesiarum. vers. secunda declaratio. de constitut.* Cagnol. *in l. 1. sed quod nostrum. num. 19. D. de reg. juris.* Porrò Princeps illud principaliter intendit, per hanc concessionem factam priori scribæ, illi in favorem filiæ gratiam facere, causativè autem præjudicium infert scribæ novè provisio, & facit text. *in cap. si is cui. de præbendis. lib. 6.*

Quoad vitium obreptionis, priùs scriba jam antea supplicationem Regi fecerat, quam facta fuisset gratia alteri scribæ noviori, ut patebat ex data utriusque provisionis: cùm igitur secunda provisio de gratia, circa renuntiationem faciendam, emanaverit vigore supplicationis oblatæ Principi, quo tempore nondum erat, nec extabat provisio alterius scribæ novioris, non poterat de eo, quod non erat, mentionem facere, argum. eorum quæ notantur *ad l. ejus qui in provincia. D. si certum petat.* Et quamvis tempus datæ in litteris gratiosis spectetur, *cap. eam te. & c. constitutus. de rescriptis. cap. cum qui. de præbend. lib. 6.* Rebuff. *in praxi, regul. de reservationibus. numer. 53.* id intelligitur, ad jus parti dandum; non autem, ut prædictum, tempus spectetur, quando vitium, quod arguitur, pendebat à supplicatione: tunc enim ad tempus supplicationis oblatæ attendendum erit, arg. *l. si defensor. D. de interrog. actionibus.* Alex. *cons. 84. volum. 1.* Rebuff. 2. *tom. tit. de rescriptis, in præfatione. numer. 45.* faciunt tradita *in cap. quia circa de consanguin.* Cum ergo concessio per provisionem facta à Rege sit conformis supplicationi, quo tempore non erat facienda mentio ejus, quod nondum extabat, repetita censeri non debet. 4

Nec obstat prædictum scribam, qui renuntiationis provisionem impetravit, mortuum esse ante confirmationem factam genero: & cùm ante prædictam confirmationem renuntians esset in possessione officij *l. sicut. §. superveniunt. D. quibus modis pign. vel hypothec. solvit.* Bart. *in l. post contractum. D. de donationibus.* Rebuff. *in praxi. tit. de permutatione. num. 46. & in tit. de public. resignantib. numer. 5. glossa 3.* videtur, quòd moriens, officium vacaverit per ejus mortem, & quòd juxta clausulam contentam in provisione novioris scribæ, extingui debet.

Nam respondetur, quòd cùm nec per socerum, nec per generum steterit, quominus officij possessionem haberet, cùm per alios scribas ei lis mota fuerit, unì, nec alteri hoc est imputandum, nec censeri debet vacasse officium per obitum, sed per renuntiationem; quæ vacationis species non comprehenditur sub clausula contenta in provisione novioris scribæ, facit *reg. in jure civili. D. de regul. jur.* Sic in simili in beneficio resignato, tradit Rebuff. *in praxi, de public. resignantib. glossa 19. numer. 22.* faciunt tradita per Cassador. *decis. 4. de restitut. spoliat. à num. 1.* 5

Et sic judicatum fuit in favorem filiæ, & generi, qui habebat officium per renuntiationem patris, & soceri, juxta provisionem Regia, per quam patri facultas renuntiandi concessa fuerat.

DECISIO CXXXIII.

Majoratus successio an deferatur monasterio?

SUMMÆ.

1. *Majoratus in eum præcipuum finem instituuntur, licèt in institutione non exprimatur, ut ipsius instituentis memoria, & familia conservetur.*
2. *Instituens majoratum, expressim, propter ipsius instituentis memoriam, & familiæ propagationem non præsumitur facere vocationem, ex qua familia ejus possit extingui, & memoria supprimi.*
3. *Quando familia fuit fideicommissum relictum, monachus, vel monialis non succedunt, etiamsi monasterium sit capax successionis, nec per tempus vitæ sua.*
4. *Idem responsum fuit, in simili casu, per totum ferè collegium Patavinum, scilicet, quòd testator solùm respexit ad familiæ propagationem.*
5. *Si quis in successione majoratus vocet filium secundogenitum, excluso primogenito, non censetur vocare filium secundogenitum clericum.*
6. *Respublica interest, ut nobiles, & divites viros habeat, qui eam possint defendere.*
7. *Contraria opinio, quòd monasterium possit succedere ad vitam sui monachi, vel monialis, ubi majoratus nullam habet jurisdictionem aut dignitatem annexam, communior & verior est.*
8. *Ita judicatum fuit in senatu, antiquis, & recentioribus temporibus.*
9. *Declarantur opiniones eorum, qua in contrarium facere videbantur.*
10. *In ingrediente monasterium, non cedit dies fideicommisso, nisi post ejus mortem.*
11. *Communior opinio in judicando sequenda est.*

1 QUæstio fuit in senatu: An succedat in majoratu monsterium, ratione mooschi, vel monialis, quæ in eo professionem emisit? In qua videtur tenendum, quòd non, secundùm uuam opinionem. Quia de natura omnium majoratuum est, licet aliter in institutione noo exprimatur, ut eorum sit præcipuus finis in familiæ & memoriæ conservationem, ut resolvit Socin. *cons.* 47. *n.* 6. *lib.* 3. Dec. *cons.* 38. *in princ.* Paris. *cons.* 72. *n.* 8. *lib.* 4. refert plures Tiraq. *de primogenijs. qu.* 61.

2 Idque multò magis, ubi instituitur majoratus expressim propter ipsius instituentis memoriam, & perpetuam familiæ conservationem: Ac proinde cùm ex monialis successione, etiam per tempus dumtaxat vitæ suæ, memoria iustitutoris, & familiæ ejus conservatio evanescat, aut saltem sopiatur, & obdormiat, credendum est institutorem, qui condidit majoratum, ad familiæ suæ propagationem, noluisse facere vocationem, ex qua familia ejus posset extingui, & memoria supprimi, quo argumento inter multa alia utitur Molina *lib.* 1. *de primogenijs cap.* 13. *numer.* 91.

3 Et ita in specie, ubi familiæ fuit fideicommissum relictum, quòd monschus, vel monialis, etiamsi mooasterium sit capax successionis, non succedat, nec per tempus vitæ suæ, respondit Dec. *cons.* 259. *num.* 2. quem refert Franciscus à Rip. *in l. ex facto. §. si quis rogatus. num.* 40. *D. ad senat. consult. Trebell.* Idem etiam ex facto consultos respondit Paul. Paris. *cons.* 22. *lib.* 3. *numer.* 9. Eamdem sententiam tenet pluribus argumentis Pelaes. 2. *part. de primogenijs, quæst.* 3. *à num.* 15. *cum sequentibus.* & Covar. post Alexand. Jas. & Palat. ab eo citatos, *lib.* 1. *resolutionum. cap.* 19. *numer.* 11. & cum Covarr. secutè resolvit Ant. de Padilha *in l. cùm acutissimi. numer.* 44. & 45. *C. de fideicommiss.*

Sed cùm hæc quæstio adduceretur ad collegium 4
Pstavinum, in casu cujusdam fratris Dominicani, quia solùm testator respexit ad familiæ conservationem, totum fere collegium contra monachum respondit, prout refert, & sequitur maximo cooatu Mantica, *de conject. ult. volunt. lib.* 8. *tit.* 12. *à numer.* 25. *usque ad numer.* 30. qui optimè respondit ad omnis, quæ ex adverso objiciuntur, & alios ejusdem sententiæ refert auctores. Denique hanc sententiam dicit communiter receptam Ferdinandus de Menchsc. *de successione creat. §.* 22. *nu.* 169.

Etsi bene, & cum judicio legatur Molin. *ubi supra lib.* 1. *cap.* 13. *numer.* 95. ab hac sententia non dissentit: imò eam confirmat: tum propterea, quia institutor de conservanda familia cogitavit: tum, quòd de eo etiam honoranda, & amplificanda animum habuit, quod per monasterium fieri non potest, cùm incapax sit armorum, insignia gentilitia portandi, prout alij successores tenentur, & possunt portare, in qua re maximè consistit familiæ memoris; & illustratio.

Pro eadem sententia facit notabilis doctrina 5
Franciscl de Ripa, *in respons.* 3. *num.* 16. & 17. ubi asserit, quòd si aliquis in aliqua vocatione, vocet filium secundogenitom domus de Claramonte, excluso primogeoito, non censetur vocare fillum secundogenitum clericum, in quo non potest perpetuari, nec conservari memoria testatoris, sed ad alium tertiogenitum primogenitura transferetur, per rationes quas ibi adducit.

Facit etiam, quòd ista opinio est utilis reipublicæ, 6
cujus interest, quòd in ea sint nobiles & divites, qui eam defendant, prout ex multis legibus partitæ deducit Pelaes *ubi suprà*, *num.* 24. & hac ratione utilitatis publicæ, primogenia sustinentur.

Et casum esse absque ullo dubio, ubi testator expressim caviset, ne monachus, aut monialis succederet, aut persona religionem profesla, tenet Palat. *in rub.* §. 16. *num.* 4. & 14. Covar. *lib.* 1. *resolut. cap.* 19. *num.* 11. cum alijs adductis per Molin. *ubi suprà.* Pelaes *quæst.* 3. *num.* 1. *cum sequentibus.* Mencbaca *d.* §. 21. *num.* 167.

Contrariam sententiam, imò, quòd succedat mo- 7
nasterium, saltem ad vitam sui monachi, vel monialis, ubi majoratus nullam habet jurisdictionem, aut dignitatem annexam, videntur omnes ot communem tenuisse *in cap. in præsentia de probationibus* ubi Abb. *num.* 73. Dec. *num.* 58. & 74 Berous *nu.* 554. & hanc dicit communem Salicet. *in Authentic. ingressi. num.* 11. *C. de sacrosanct. Ecclesijs.* Afflict. *dec.* 320. *num.* 2. & 3. Alexand. *consil.* 10. *numer.* 8. *volum.* 5. & *consil.* 98. *volum.* 6. ubi inquit, quòd ita teneut omnes, & inquit Capic. *decis.* 10. quòd non habet hæc opinio contradictorem: & testantur communem Molin. *ubi supra. cap.* 13. *num.* 77. *cum sequentibus. lib.* 1. Pelaes *de majoratibus.* 2. *part quæst.* 13. *numer.* 11. *cum sequentibus.* ubi in individuo testatur communem, & Anton. Gomez. *l.* 40. *Taur. nu.* 66. *ad finem.* & Julius Clar. *verb. fendum. qu.* 78.

col. 1.

col. 1. & 2. & hanc sequuntur Fortunius num. 20. Galeaula num. 27. Ruin. numer. 12. in l. Gallus. §. & 8 quid si tantùm. D. de liberis, & posthum. Et secundùm hanc sententiam dicit judicatum fuisse Gamma decis. 6. & alibi sæpè judicatum fuit, & meo tempore in processu Antonij Soares contra monasterium divæ Claræ civitatis de Beia, Scriba Melchiore Correa. Inluper & in processu monasterij da Nunciada in Majoratu de Lisuarte Peres de Andrade, cui sunt appensi antiqui alij processus, Scriba Joanne de Paiva.

9 Et ad objecta in contrarium, nempe ad consil. Decij 259. respondetur, quòd loquitur, ubi monasterium vellet ex persona propria tamquam filius legalis admitti, excluso Institituto, & contenderet, quòd tamquam filius de languine, manerent bona majoratus penes le in perpetuum: quo casu, bene loquitur Decius, & ejus dictum communiter recipitur.

Ceterum ubi monasterium ea bona petit nomine monachi, seu monialis tamquam conjunctæ, seu de languine, cui competunt omnia verba institutionis, idque ut illa ad ejus vitam possideat; ideus est dicendum, & tunc procedit secunda opinio affirmativa, nec eo casu extinguitur conservatio familiæ, aut illius perpetuatio: imò continuatur deinceps per sequentes in gradu, prout proximus quisque fuerit repertus, quod nec juri, nec voluntati testatoris repugnat, ut ostendit Aymon. consil. 152. cum alijs. Boerius decis. 354. Afflict. dict. decis. 320. num. 1. & Jul. Clar. verb. fundum. quæst. 78. versicul. qua tamen opinio. ubi inquit, quòd in hac specie non reperitur contradictor, & meritò, quia omnes alij loquuntur in diversis casibus, & ita ad consilium Decij respondet Gamma. decis. 6. numer. 3.

Ad consilium 22. Parisij vol. 3. & resolutionem Pelaes, in tractatu majoratuum, respondetur, quod Pelaes 2. part. quæst. 3. num. 11. dum ponit quæstionem in his terminis, ait, quòd communis admittit monachos in vita sua ad successionem, & allegat tamquam auctorem hujus opinionis Bart. in l. cum pater §. hæreditatem D. de legat. 2. & loquitur speciatim in monasterijs divi Dominici, citans in hoc multos Doctores usque ad num. 17. ubi inquit, quòd ista opinio sibi placet: & quamvis numer. 8. usque ad num 32. alleget multa argumenta in contrarium, in fine tamen dicit, quòd in dubio sequenda est pars, quæ favet Ecclesiæ: unde videtur in partem potius affirmativam inclinare, & ita procedunt consilia Decij, & Parisij suprà allegati, & alterius, ubi ex certissimis conjecturis colligeretur, quòd institutor voluit, quòd nec ex persona monachi succederet monasterium, & ita intelligit Covarr. lib. 1. resolutionum. cap. 29. num. 11. versic. quartum verum, &c.

Nec ibi Covarr. d. numer. 11. contra hanc communem loquitur, sed solùm inquit, testatores posse prohibere, ne majoratus bona ad monachos, seu moniales, aut clericos deveniant; quia talis clausula non tam contradicit religioni, quàm favet familiæ conservationi: & ad hoc probandum subjicit, quòd majoratus non conveniunt monachis; nec clericis.

Sed etiam Anton. de Padilha in d. l. cùm antiquissimi, C. de fideicommiss. nn. 44. loquitur secundùm Decij consilia, quando monasterium in perpetuum vohuisset succedere; quia tunc extingueretur nomen, & familia testantium. Quo modo etiam videtur loqui Jason in d. l. Gallus. §. & quid tantùm, numer. 42. licet non loquatur in majoribus, aut bunis vinculatis, si bene legatur.

Sic etiam potest responderi ad illud, quod ex adverso allegatur de Francisco Mantica lib. 8. de conjecturis. cap. 12. ex num. 25. quia loquitur in quæstione, utrùm acquiratur monasterio majoratus successio, supposito quòd non potest in illo conservari familia instituentis: ex quo intelligitur, quòd disputatio ibi erat, an monasterium sibi acquirere posset bona majoratus in perpetuum, quo casu, potest procedere contraria pars negativa, quam primo loco posuimus.

Et similiter procedit, quod adducitur de Menchaca, quia loquitur prout Mantica, & non negat moniali successionem majoratus in vitâ, quando voluntas testantis non refragatur, nec majoratus habet annexam jurisdictionem, aut dignitatem.

Nec Molina ubi suprà, ex contrario allegatus aliud dicit, nisi quod opinio ista affirmativa non substinebitur, ubi institutionis natura repugnaverit, quod etiam fatentur, qui eamdem opinionem sequuntur; quia scilicet ubi intervenit talis prohibitio expressa vel tacita, monasterium non succedet.

Et tandem sic respondent ad locum Ripæ suprà allegati, lib. responsorum, respons. 13. num. 16. & 17. quòd loquitur, ubi filius clericus vellet succedere in perpetuum, contra testantis voluntatem: & Ripam citat Pelaes ubi suprà, contra communem; sed ipse ab ea non discedit.

Cujus capnt tribuitur Bart. in l. cum pater. §. hæreditatem, O. 1. D. d. legat. 2. ubi in terminis dicit, quòd dies fideicommissio non cedit in ingrediente monasterium, nisi à die mortis: unde concluditur, quòd quamdiu ingressus vivit, monasterium justè possidet bona subjecta fideicommisso. 10

Et ita ex præfata dinumeratione apparet, pro parte ista affirmativa stare quatuordecim Doctores, quorum unus est Bart. pro alia verò decem tantùm; & secundùm magis communem esse judicandum, præsertim quando pro se Bartolum habet juxta Ordin. lib. 2. titul. 55 §. 1. quod notandum maxime est. 11

DECISIO CXXXIV.

An executio fieri possit in prædio emphyteutico?

SUMMÆ.

1. *Executio fieri non potest in emphyteusi nominationis, nisi vivente domino: quòd si ante finitam executionem moriatur, victor non poterit illam prosequi.*

Emphyteuta, qui emphyteusim pignori dedit: in persona creditoris non durabit plus pignus, quam duret emphyteusis in persona debitoris. Ibidem.

2. *Nominatus in emphyteusi, ac simul heres institutus, si adeat hereditatem, tenetur ad debita hereditaria exolvenda de bonis suis.*

Qui simpliciter hereditatem adivit, tenetur debita defuncti exolvere, & factum ejus approbare, etiamsi ex hoc plus amittat, quam ex testamento consequatur. Ibid.

3. *Filius heres tenetur alienationem, aut obligationem emphyteusis à patre factam approbare, cujus hereditatem adivit.*

4. *Confecto inventario, heres non tenetur ultra quantitatem bonorum, quæ ex hereditate capit: quòd si inventarium non fecerit, tenetur pro quota.*

Heres tenetur ultra vires hereditarias si minus sit in hereditate, quàm in ære alieno, quod exolvit. Ibidem.

5. *Filius qui per solutionem debiti se immiscuit paternæ hereditati, tenetur de bonis propriis solvere, etiam de emphyteusi, in qua fuit nominatus: secus si beneficio inventarij usus fuerit.*

Filius potest pro parte paternam hereditatem acceptare, & pro parte repudiare. ibid.

Pretium emphyteusis empta, & meliorationes, quas pater fecit, veniunt in collationem, & de illis debita sunt solvenda. Ibid.

AN executio possit fieri in prædio emphyteutico, multoties dubitatum fuit in senatu. Et dicendum, quòd si emphyteusis nominationis est, hoc est, in qua sunt nominandi successores, puta secunda, vel tertia persona, tunc non fit executio, nisi vivente adhuc condemnato, per text. *in §. ultimo. tit. l. 5. lib. 7 5. Ordin.* Quòd si ante finitam executionem, is moriatur, victor non poterit illam prosequi, quia resolutum est jus ipsius creditoris, arg. text. *in l. lex vectigali. D. de pignoribus.* sicuti dicimus de resolutione juris hypothecæ, aut pignoris, & in terminis tradit Ilern. *in cap. 1. num 5. de investit. de re alien. facta.* & notabiliter Angel. *in l. 1. C. si pignus pignori datum sit, in fin.* inquit, quòd si emphyteuta obligavit rem emphyteuticam in persona ereditoris, non durabit plus pignus, quàm duret emphyteusis in persona debitoris obligantis, & dicit pro hoc esse casum expressum *in d. l. vectigali.* & in terminis; quòd non possit fieri talis executio in emphyteusi nominationis, mortuo emphyteuta debitore, tenet pulchrè Gamm. *decis. 5. à principio, usque ad numer. 7. in fine.* & ibi ampliat tripliciter.

2 Primùm, etsi nominatus in emphyteusi sit heres nominantis, ut ibi, & per eum, *numer. 1.* de quo tamen dubitari potest, quia ubi quis in emphyteusi ab emphyteuta nominatur, & simul heres ab eo instituitur, & ipse adit hereditatem, tenetur quidem ad debita hereditaria exolvenda de bonis suis; quia adeundo hereditatem eum defuncti ereditoribus, scenti eum veteris legatarijs, & fideicommissarijs, quasi contrahere intelligitur, atque exinde se obligare ad ea præstanda, & adimplenda, ad quæ defunctus tenebatur, cujus factum, & conventionem tenetur approbare, & adimplere; & probat text. *in §. heres quoque Instit. de obligat. quæ ex quasi contractu nasc.* voluntatem enim defuncti consensu per additionem confirmavit. *l. si ab eo. C. de liberal. causa.* Unde ampliùs infirmare non potest, sed magis pro portione hereditaria sustinere, vulgaris *l. cùm à matre C. de rei vendicat. l. venditrici. C. de rebus alienis non alienand. l. ex qua persona D. de regul. jur. cum similibus.* Adeoque id procedit, ut adita hereditate simpliciter, teneatur is heres debita defuncti exolvere, & ejus factum præstare, etiamsi ex hoc plus amittat, quàm ex testamento consequatur. Intelligitur enim hujusmodi lucrum qualecumque sit, cum eo damno compensare voluisse, ideoque sibi imputare debet, *d. l. unum ex familia §. sed si una, & §. si duos de legat.* 2. & hoc est quod *d. l. cùm à matre.* dixit (pro portione hereditaria) ut in totum is teneatur, si in totum sit heres; alioqui pro potrione hereditaria, id est, pro parte, si pro parte sit hæres. *l. 1. C. cert. petat.*

Hinc est, quòd is hæres tenetur alienationem aut 3
obligationem emphyteusis sibi debitæ à patre factam approbare, cujus hereditatem adivit, ex Roman. *cons. 18.* Alexand. *cons. 3. col. 2. lib. 3.* & melius Gozadinus. *cons. 25. in hac causa. num. 21. colum. penult.* & Corneus, qui plenius loquitur *cons. 84. Videtur prima facie, col. 2. lib. 2. num. 7.* ubi defendit testatorem posse rem emphyteuticam, alioqui Tirio heredi debitam, ex vi concessionis seu institutionis alij legare, heredemque omnino post aditam hereditatem legatario teneri rem legatam præstare.

Heres namque confecto inventario, tenetur tan- 4
tùm pro quantitate bonorum, quæ cepit ex hereditate: qui autem non facit inventarium, tenetur pro quota, id est, pro tertia, vel quarta bonorum, quæ capit ex hereditate; vel in totum si totam capit: etiamsi minus sit in hereditate, quàm in ære alieno defuncti, quod exolvit, vel exolvere tenetur; quia tunc tenetur ultra vires hereditarias.

Itaque si iste heres solvendo debita, immiscuit se paternæ hereditati. *l. 1. C. de jure deliber.* tenetur etiam de propriis bonis solvere, & ita emphyteusi ipsa, in qua fuit nominatus.

Secus si usus fuit beneficio inventarij, & nihil 5
aliud fuit consecutus ex paterna hereditate, quàm emphyteusim; quia tunc cùm illam non capiat à patre, sed à primo concedente. *d. l. unum ex familia. §. si de Falcidia, & l. ult. qui. D. de interdict. & relegat.* non tenebitur emphyteusim dare in solutum, aut de ea solvere, quòd etiam significat Ord. *lib. 4. titul. 77. §. 32.* Pro quo facit, quòd filius potest acceptare pro parte, & pro parte repudiare paternam hereditatem, secundùm Gamm. *d. decis. 5. numer. 4.* Val. *de jur. emphyt. quæst. num. 6. 7. & 8.* Cal. *de nov. quæst. 82. à num. 49.* Covarruv. *2. var. cap. 18. versic. quinta.* Fallit nisi emphyteusim pater emisset, vel melioràsset; nam tale pretium, & melioratio venit in collationem, & ideò de eo prius sunt solvenda debita. Ita senatus noster judicavit secundùm Gam. *ubi supra num. 4.*

DECISIO CXXXV.

Legitimatus filius spurius à patre utrùm succedat fratribus & sororibus uterinis, & è converso? Et an possit nepos, ex filia spuria, institui ab avo in testamento?

SUM-

SUMMÆ.

1. *Proponitur casus decisionis.*
2. *Neptis ex filia spuria, potest instituta ab avo in testamento.*
3. *Fallit tamen si constet quòd avus contemplatione filiæ spuriæ neptem instituit.*
4. *Donatio quæ summam tercentorum ducatorum excedit, absque insinuatione valet, & in excessu caret effectu, ac si facta non esset.*
5. *Soror non legitima succedit de jure Regio alteri fratri legitimato una cum aliis sororibus legitimatis.*
6. *Donatio causa dotis, alimentorum, vel alterius piæ causæ, licet summam excedat, absque insinuatione valet.*
7. *Bona fidei possessor, & qui erravit in jure ad fructuum restitutionem non tenetur, nisi a tempore litis contestatæ.*

1 CLericus quidam tres filias, & filium unum habuit, quem & filias duas legitimavit per Principem, alteram filiam non legitimavit: filio donationem inter vivos fecit certorum bonorum, quæ illi tradidit statim, is filius antequam matrimonium contraheret, è vita decessit: sorores illæ duæ, quæ legitimatæ erant tamquam heredes fratris præmortui, bona ejus diviserunt inter se, non admittentes ad partitionem sororem alteram, quæ legitimata non erat: quæ cùm uxorata esset, è vita decessit relicta filia, cui avus clericus postea testamento suo residuum bonorum reliquit, adimpletis priùs ijs, quæ in eodem testamento legaverat, & disposuerat.

Hæc consobrina thias convenit dicens, quòd etsi illa filia esset filiæ spuriæ, & non legitimatæ, nihilominus legitima erat, & poterat ab avo hæres in testamento institui in residuo bonorum suorum, ut fuerat.

Et quòd donatio facta filio per clericum avum hujus actricis erat invalida, quia excedebat summam tercentorum ducatorum, & non fuerat insinuata, & perinde haberi debet, ac si facta non fuisset, & ita illa bona perinde judicari debebant, ac si essent ejusdem avi, & ad illam perunerent, tamquam residuum bonorum avi, & quòd in tercentis ducatis, in quibus donatio valebat, mater illius etiamsi legitima non fuisset, portionem suam habere debebat, ex eo quia omnes filiæ erant unius matris.

2 Quæsitum fuit circa suprapositam speciem de multis.

In primis an hæc neptis ex filia spuria, poterat ab avo in testamento institui? Et dicendum, quòd sic: siquidem avus nullum alium legitimum descendentem habebat. Ita glossa & DD. per illum text. *in l. fin.* ibi, *nulla legitima fobole subsistente. C. de natural. lib.* Dec. *cons.* 462. *visa legitimatione numer.* 17. qui refert hanc esse magis communem sententiam.

Hoc tamen limitatur nisi constiterit, quòd avus neptem instituit contemplatione suæ filiæ spuriæ, ut per Dec. *ubi suprà num.* 20.

3 Secundò quærebatur, an donatio valida foret, quæ insinuatione carebat; & dicendum, quòd usque ad summam tercentorum ducatorum valuit: in excessu verò non valuit, & caret effectu, ac si valida non esset Ord. *lib.* 4. *tit.* 54. *in principio. l. fancimus.* cum *Auth. sequenti, & l. si quis argentum.* §. *sed & si,* C. *de donationibus.*

Tertiò quærebatur, si non valuit donatio in excessu, quid faciendum erat de bonis excedentibus illam summam? Dicendum, quòd perinde haberi debent, ac si pater numquam à se illa bona dimitteret, nec filio donasset: & ex illis debet exequi testamentum patris, & residuum dari neptì, cui relicta per avum fuerunt. 4

Quartò, si in tercentis ducatis, in quibus donatio valuit, poterat soror illa non legitimata succedere? & dicendum, quòd sic: cùm filia esset uniusmet matris, ex Ord. *lib.* 4. *tit* 81. quæ in hoc à jure communi deviat, ut in *d. l. fin.* & *in* §. *novissime, instit. ad senat. consult. Orfitianum.* per glossam in *Autent. si qua illustris, C. eodem.* Dec. *cons.* 311. ex quo portio matris non legitimatæ pertinet ad filiam neptem clerici. 5

Et idem dicendum est casu, quo donatio valuisset in totum, ut poterat valere, si causa dotis fuisset facta, aut alimentorum, aut alterius causæ piæ, ex d. Ord. *lib.* 4. *tit.* 54. *& juribus suprà allegatis,* quia tunc tres sunt faciendæ portiones, ex omnibus bonis contentis in donatione, & una dari dictæ consobrinæ, & aliæ duæ ejusdem thijs legitimatis. 6

Consobrina tamen videtur quòd non habebit fructus suæ portionis, nisi à tempore litis contestatæ; quia videtur, quòd thiæ ejusdem, usque ad illud tempus, bona fide bona possederunt, visa partitione inter illas facta, & cùm legitimatæ essent, & ob id justam causam habuerunt dubitandi. 7

DECISIO CXXXVI.

An testator prohibere possit, ne uxor, rogata restituere post mortem suam bona mariti, heredibus ejusdem mariti, inventarium faciat?

SUMMÆ.

1. *Uxor cogi potest, ut inventarium faciat etiamsi testator expressim vetuerit ne id faciat.*
2. *Cautio de utendo bonis viri arbitrio, à testatore remitti nequit.*
3. *Testator remittens onus reddendæ rationis, non censetur remittere dolum in ea reddenda.*
   Heres qui tenetur restituere, & sic rationem reddere, si inventarium non fecerit, in dolo videbitur esse. Ibidem.
   Idem dicendum est in fatisdatione legatariorum. Ibidem.
   Idem, & à fortiori si heres contra formam statuti requirentis inventarium, illud facere recusat. Ibidem.
4. *Responsio, & intellectus ad l. fin. C. arbitrium tutelæ.*
5. *Responsio, & intellectus ad l. fin. in prime responsione D. ut legatorum, seu fideicommissorum nomine caveat.*

6. *Testatorem non posse in præjudicium legatariorum remittere confectionem inventarij, quomodo intelligatur.*
7. *Licet testater à successione removeat heredes, si uxorem ad inventarium coegerint, si contrà fecerint, non ob id a successione submovebuntur.*
8. *Licet testater possit confectionem inventarij tutori remittere; ad illud tamen compelletur, si judex videat id magis pupillo expedire.*

UXor rogata à marito, ut bona sua in quibus illam heredem instituit, post mortem ipsius heredibus restituat: utrùm ab eisdem cogi possit, ut inventarium faciat, etiamsi testator expressim vetuerit, ne ad id cogeretur, quæstionis fuit.

Et placuit, ut cogi nihilominus posset; nam tale
1 inventarium est veluti quædam cautio de utendo boni viri arbitrio, quæ ideò fit, ut inde possit apparere, quatenus heres rem pejorem fecerit, ut tantumdem fideicommissario solvat, toties videlicet, quoties damnum dederit. *l. 1. verse. illud, & versicul. Rectè autem.* ubi glossa *verb. fructus. D. de usufruct. quemadmodum caveat.*

2 Talis autem detetinratio apparere non potest, nisi facta rerum æstimatione, & descripta, *d. verse. rectè* cum gloss. *verb. interlatum* & eo modo præstatur dicta cautio de utendo boni viri arbitrio; sed talis cautio remitti nequit à testatore, *l. scire. C. ut in possessionem legat. &c.* ergo nec tale inventarium: quo ferè argumento id probat Alexand. *cons.* 59 *num.* 7. *lib.* 3.

Præterea, licet testator remittat onus reddendæ
3 rationis, non tamen videtur remittere dolum in ea reddenda. *l. cum tale. §. 1. D. de condition. & demonstration.* Heres autem rogatus restituere, rationem reddere tenetur, eorum scilicet, quæ accepit, ut fidelitet restituat: & ideò tenetur inventarium facere, sicuti quilibet, qui rationem reddere debet, arg. *l. tutor. qui repertorium. D. de administrat. tutor. l. 1. §. officio. D. de tutel. & rationibus distrahend.* & ideò in dolo videbitur esse, si inventarium non faciat, quia præsumitur id facere, ut malam reddat rationem, cùm bona vix reddi possit, non confecto inventario: ergo talis dolus hîc remissus non videtur, etiamsi testator, & inventarium, & rationes vetuerit. Quo argumento in legatarijs, id tenet Paul. *in l. cùm tale, §. 1. colum. 2.* ubi ita dicit se consuluisse, & antè sensit ibi Bald. *in fin. D. de condition. & demonstr.* & multò magis heres in dolo videbitur, si contra formam statuti requirentis inventarium illud facere recusat. Ang. *consil.* 175. *versicul. Dico autem.*

Nec obstat *l. fin. §. fin. C. arbitrium tutela.* quia ibi
4 testator vetuit fieri inventarium, in utiliratem heredis sui instituti, quia fortè illius confectio esset illi damnosa, quia sic denudaretur paupertatem, vel divitiæ aliorum submitterentur invidiæ. *l. 2. C. quando, & quibus quarta pars debetur. lib.* 10. ex Joann. Andr. *ad Speculat. tit. de tutore. §. generaliter num.* 10. nec ibi erant hereditarij creditores, aut fideicommissarij, quibus heres teneretur hereditatem restituere, quo casu, cautio de utendo boni viri arbitrio, testamento non potest remitti, *dict. l. scire. C. ut in possession. legatorum, &c.*

Non etiam obstat text. difficilis *in l. fin. in primo responso, D. ut legatar. seu fideicommiss. nomine caveat.* dum ibi heredi censetur remissa cautio de fideicommisso restituendo, etiamsi heres dissipet; quia non rollit ille text. quin tunc possit cogi, cavere de utendo boni viri arbitrio, juxta *d. l. t. verse. illud, & versicul. habet autem. D. usufructuarius quemadmodùm caveat.* Dupliciter enim cavere debet heres; primò de fideicommisso restituendo; secundò de utendo boni viri arbitrio, & prima cautio bene remittitur testamento. *l. 2. l. scire. C. ut in possess. legat. l. cùm tale. §. t. D. de condit. & demonstr. l. hæc, & d. l. fin. D. ut legatorum seu fideicommiss. nomine caveat. Authent. de restitut. fideicommiss. §. unde & cautionem, collat.* 8. Secunda verò cautio minimè remittitur. *dict. l. scire in fine.*

Vel responderi potest ad *d. l. fin.* quòd ibi heres si dissipet, statim cogetur restituere, vel fiet sequestratio, secundùm glossam ibidem.

Et in hunc modum accipio, quod plerique dixe- 6
runt, testatorem in præjudicium legatariorum remittere non posse confectionem inventarij, videlicet, quominus hetes teneatur cavere de utendo secundùm boni viri arbitrium. Bald. & Paul. *in d. l. cùm tale.* § 1. Alexand. *consil.* 59. *numer.* 7. *lib.* 3. Franciscus Porcelinus *de inventario. cap.* 1. *num.* 15. quamvis idem Paul. & Alexand. *in l. nemo potest. D. de legat.* 1. Dec. *consil.* 418. *numer.* 14. aliud velint.

Postremò quamvis testator à successione remo- 7
verit heredes, qui uxorem ad inventarium coegerint, vel aliter contra testamentum fecerint, tamen non ob id illi ab hereditatis successione submovebuntur. text. optimus *in l. hæc. D. ut legat. seu fideicommiss. nomine caveat.*

Et hinc pertinet, quòd etsi testator possit confe- 8
ctionem inventarij remittere tutori, *l. fin. §. illo. C. arbitrium tutela.* tamen tutor ad illud compelletur, si judex pupillo magis id expedire videat. Bart. *in d. l. fin. num.* 4. *C. de arbitr. tutela.* Bart. *in l. in confirmando. D. de confirmando tutor.* sequitur Franciscus de Porcel. *in tractatu de inventario. cap.* 1. *numer.* 14. *volum.* 7. *tractat.* Quod de facto vidi sic judicatum, in processu oppidi de Botba, anno 1565.

DECISIO CXXXVII.

Utrùm tutor in causa sui pupilli deponere teneatur ad articulos?

SUMMÆ.

1. *Tutor tenetur deponere in causa sui pupilli, secundùm aliquos.*
2. *Actor potest eligere, sive tutorem, sive pupillum ad deponendum.*
3. *Contrarium tamen, quòd pupillus deponere teneatur, judicatum fuit: & ita praxis observat cum distinctione, de qua hic remissivè.*

HOc verbum, deponere, seu, *deponimento*, usitatum est apud nos. Circa quam materiam dubitatum fuit in senatu in mense Maij, anno 1590.

An

An tutor pupilli, in causa quadam civili, in qua ipse pupillus conveniebatur, deponere teneretur ad articulos; an pupillus id teneretur facere?

1 Et dicebant aliqui senatores, quòd tutor ad id tenebatur, ex doctrina Bart. *in l. quoniet. §. si tutor. D. de noxalibus.*

2 Idem ex eo, quia procurator, qui est dominus litis, tenetur etiam deponere, per text. *in l. non solùm, in principio. D. de procurator. cap. 1. de confess. lib. 6.* Afflict. *decis. 92.* dum tamen actor eligat unum ex hia duobus sd deponendum sive tutorem, sive pupillum.

3 Contrarium tamen judicatum fuit, ex eo, quia testificati sunt senatores antiqui, numquam in practica id vidisse, scilicet tutorem deponere, sed pupillum id debere facere. Quod ego admitto; eum distinctione tamen, de qua per Rebuff. *ad ll. Gal. tom. 3. tit. de responsionibus per credit. vel non. in princip. num. 7.* Ad quod videnda est Ord. nostra *lib. 3. tit. 29. §. 4.* secundùm quam practica illa intelligenda est.

DECISIO CXXXVIII.

Emphyteusim, quam emphyteuta unus possidet, utrùm dominus directus possit interim alij emphyteuticare, ut habeat post illius possessoris mortem, vel promittere de emphyteuticando post illud tempus?

SUMMÆ.

1. *Concessio feudi facta alij in vita possidentis ut post ejus mortem habeat effectum, valida est.*
2. *Responsio ad l. fin. C. de pact.*
3. *Promissio adversus bonos mores, & jus gentium non valet.*

Promissio de emphyteuticando alij, vivente adhuc emphyteuta, inutilis est. Ibid.

4. *Non valet argumentum de feudo ad emphyteusim, ubi consuetudo, aut constitutio feudi discrepat à jure communi.*
5. *Promissionem contra jus resistens si quis non adimpleat, ad interesse non tenetur: secus si à principio valida fuit, quia in illa succedit obligatio ad interesse.*

1 ET pro parte affirmativa, quòd possit, & valeat talis promissio, allegatur text. *in cap. 1. §. moribus. si de feudo defuncti contentio sit.* & ibi Isern. Bald. & alij, concludentes, quòd valet concessio feudi facta alij in vita possidentia, ut post ejus mortem habeat effectum, & ibi inquit text. secus esse in personis Ecclesiasticis, ne auferatur Prælatis successoribus potestas conferendi beneficia, quæ suo tempore vacare contigerint, ad idem text. *in cap. 2. de feudo dato in vicem leg. commissoria. & in cap. 1. qui successores teneantur.*

2 Nec obstat *l. fin. C. de pact.* dum probat, quòd non valet pactum factum de hereditate viventis, quia ad hoc respondet Bald. *in d. §. moribus.* quòd procedit in hereditate aliena, scilicet, illius viventis; quia dum vivit non convenit de ea pacisci, ne quis sit sollicitus de hereditate viventis. Cetetùm quando dominus feudi, vel emphyteusis, eadem ratione, concedit alij feudum, vel emphyteusim, quam alius possidet ad vitam dumtaxat, non videtur pacisci de alieno, sed de suo, & in tempus in quo potest disponere ad libitum, videlicet, post mortem possidentis, quod jure fieri potest per text. *in l. in concedendo, & l. in diem. D. de aqua pluvia arcend.* Et idem voluit Isern. *in d. cap. 1. qui successor. teneant.* & idcò inquit etiam text. *d. §. moribus.* quòd ad ejusmodi concessionem non est necessaria confessus feudatarij possidentis. Idem tenet ipse Bald. *in d. cap. 2. de feudo dato in vicem leg. commissor.* ubi arguit ad partes, & postea dicit, quòd hæc est ipsa veritas, & quòd istud non potest dici pactum de futura successione, sed quoddam pactum collatum in defectum juris tertij; quod pactum habet in se juris ordinem, & est de jure validum, ut ibi per eum; & allegat inter alia bonum simile, de eo cui dedi usumfructum alicujus fundi, quòd nihilominus possum promittere eumdem fundum alij cùm vscaverit, & adjicere quot substitutiones, & conditiones voluero, ut *in l. ni heredibus. D. de legat. 2.* quia in re propria quilibet est moderator, & arbiter. *l. in re mandata. D. mandati.*

Nec dici potest dicta jura loqui in feudalibus, nec trahenda ad alios casus: nam oppositum in terminis concludit Bald. *in d. cap. 2. de feudo dat. in vic. leg. commiss.* & Isern. *in d. cap. 1. qui successores teneant.* ubi quærit utrùm ille text. locum habeat in alijs non feudalibus; & licet videatur repugnare *cap. 2. de concess. prebend. lib. 6.* tamen concludit oppositum, & quòd *d. cap. 2.* habeat locum dumtaxat in beneficijs Ecclesiasticis, quia communiter petuntur per importunitatem.

Sed in contrarium facit, quòd talis promissio sit 3
contra bonos mores, quia datur proxima occasio desiderandi mortem proximi, in cujus locum quia est successurus, *d. cap. 2.* & est text. *in l. quidam in jure 6. fin. D. de donationibus*, ibi, *quoniam adversus bonos mores, & jus gentium festinasset.* & etiam facit *l. 2. §. fin. D. quibus, ut indignus.* quæ occasio cùm detur, ubi alij promittitur emphyteusis, quam alius possidet, sequitur quòd eodem modo talis promissio repugnat juri naturali, quo argumento talem promissionem non valere, tenet in capresso Curt. Junior *in d. l. fin. num. 22. C. de pact.*

Nec obstat *d. §. moribus.* quia loquitur in feudis, 4
& non valet argumentum de feudo ad emphyteusim, ubi constitutio, aut consuetudo feudi, discrepat à jure communi, quod hic datur, ut per Vaz, *de jure emphyteut. qu. 39. num. 19.*

Et ita fuit pro hac parte judicatum in processu Joannis Vieira, Scriba Antonio Roderico, an. 1577. mense Augusti.

Et fuit conclusum non valere talem promissio- 5
nem, adeò quòd nec ad interesse teneatur dominus directus si illam non adimpleat, quia non valet jure resistente: secus si valeret, quia tunc promissio de emphyteuticando, est promissio facti, in qua succedit obligatio ad interesse, ut est doctrina Josnn. Imol. *in cap. cùm contingat. de jurejurando.* Doctor. *in l. 4. §. si, qui. D. de verbor. obligat.*

DECISIO CXXXIX.

An chirographum clerici valeat tamquam publica scriptura?

SUMMÆ.

1. *Chirographum equitum, qui sunt confirmati, valet tamquam publica scriptura.*
2. *Quod est certis personis concessum, alijs videtur esse prohibitum.*
3. *Privilegium concessum Abbatibus benedictis, simplices Abbates non includit.*
4. *Emphyteusis Ecclesiastica requirit publicam scripturam.*
5. *Equites confirmati à militibus differunt.*

CONtroversum fuit in senatu, An chirographum cujusdam clerici Abbatis cujusdam Ecclesiæ, in quo T. prædium quoddam Ecclesiæ in emphyteusim concesserat, valeret tamquam publica scriptura?

1 Pro parte affirmativa allegabatur, quòd clericus est miles cælestis militiæ: at Ord. *lib.* 3. *tit.* 45. §. 14. concedit hoc privilegium chirographis equitum, qui sunt confirmati; ergo ad clericos extendenda est, ex reg. *l. miles. in principio.* ubi DD. *D. de rejudicat.*

2 In contrarium dicebatur, quòd Ord. illa enumerat certas personas, quarum chirographis fides adhibetur, tamquam si esset publica scriptura; inter quas personas clericus non numeratur: ergo non debet in dispositione illius Ordinationis comprehendi, arg. *l. cùm prætor. D. de judicijs*, tradunt Bart. & DD. *in l.* 1. *D. de reg. jur.*

3 Insuper si simplices Abbates Ecclesiarum includere vellet Ord. illa, non diceret, *Abbades bentos*, sed simpliciter, *Abbades*, quod cùm non fecerit, solùm Abbatibus benedictis illud privilegium concedere voluit.

4 Et ita judicatum fuit, quòd non valeret prædictum chirographum clerici Abbatis, tamquam publica scriptura: & ob id nec emphyteuticatio de prædio Ecclesiæ facta, in illo privato chirographo, cùm scriptura publica necessaria sit. Ord. *lib.* 4. *tit.* 16. *in princip.* Alvar. Vsz. *de jur. emphyt. quæst.* 7. *num.* 17.

5 Neque illud, quòd clericus sit miles cælestis militiæ ad rem facit; quia tunc procederet argumentatio, si Ordinatio militibus privilegium illud concederet, glosla *d. l. miles.* quod ipsa non concedit, sed equitibus confirmatis; quod longè aliud est: est enim dignitas, *l. unica, C. de equestr. dign. lib.* 12. militia autem simplex, dignitas non est, notat glos. *d. l. unic.* facit & quod tradit Rebuff. *ad ll. Gal. tom.* 1. *fol.* 180. *num.* 6. Avendan. *respons.* 17. *nu.* 1. quod notandum est ad intellectum illius Ordinationis.

DECISIO CXL.

An ad emphyteusim nominari possit alia persona, quàm nominata in concessione?

SUMMÆ.

1. *In materia restringibili non veniunt, nisi quæ verbis exprimuntur, nec licet arguere à pari, nec à minori ad majus.*
2. *Potestas nominandi aliquam certam personam expressim nominatam, ad alteram personam extendi non debet. Ibidem.*
Verba restrictiva restringunt dispositionem etiam favorabilem. Ibid.
2. *Extensio de persona ad personam jure prohibetur, nec fieri potest etiam ex tacita & verisimili mente disponentis.*
Filiorum appellatione, nominibus proprijs expressos nepotes non comprehendimus: licet filiorum appellatione, in ultimis voluntatibus, veniant nepotes. Ibidem.
3. *Contractus non recipiunt interpretationem amplativam; etiamsi sine ea promissio stare non possit.*
Casus contingens præter ordinationem contrahentium, etiam ex ratione majoritatis, in dispositione minime comprehenditur. Ibidem.
4. *Nominatio fieri non potest in alium personam, quam in nominatam, & expressum in contractu emphyteutico, etiamsi in illa major ratio, ac verisimilis mens contrahentis possit concurrere.*
5. *Decretum senatus in præsenti decisione.*

CONcessum fuit molendinum cuidam Blancæ Fialha sibi, & quòd post mortem nominare posset alteram vitam, nempe, sororem Antoniam Fialha expressim nominatam, quæ soror Antonia obijt, vivente sorore Blanca.

Postea moriens Blanca ista, in secunda vita, in qua ex concessione, & facultate poterat nominare sororem Antoniam, nominavit maritum suum Anton. Carvalho. Quæritum fuit, posletne id facere?

Et quòd non posset nominare, imò illa mortua molendinum revertl debere ad dominum directum, faciunt sequentia.

Quod in materia restringibili, non veniunt nisi 1
quæ verbis exprimuntur, nec licitum est arguere à pari, nec à minori ad majus, etism affirmativè. *cap. cùm in illis in 2. responso. de prebendis. lib.* 6. Hostiens. *in cap. postulasti. de rescriptis.* & idem probat text. *in l. penultimo. C. de legat.* per quem dicit Bald. *consil.* 162. *in fin. lib.* 1. & 456. *lib.* 5. quòd ubi in aliqua dispositione sunt verba restrictiva, illa restringunt dispositionem illam etiam favorabilem: quæ quidem restrictio in proposita specie satis colligitur, quia non simpliciter fuit data potestas prædictæ Blancæ Fialha nominandi, quem post ejus mortem voluisset, sed tantùm, nominatim ac expressim, ut sororem suam Antoniam Fialha nominaret.

Ergo talis nominatio ad aliam personam extendi non debet, juxta notata per DD. *in l. coheredi. §. cùm filius. D. de vulg. & pupill.* voluit Aymon. *consil.* 98. *n.* 6. & 7. & hoc regulare est, extensionem de persona ad personam jure prohibitã esse. *cap. sanè de privilegijs.* Abb. *cons.* 57. *col. penult. l.* 1. Jas. *in l. cùm quæsitum. n.* 3. *n.* 6. *de leg.* 1. Dec. *cons.* 85. *col.* 4. & *cons.* 291. *col.*

col.3. cons.218. volum.4. & Alexand. *cons.81. col.1. ad finem.* ubi dicunt, quòd extensio non fit de persona ad personam, etiam ex tacita, & verisimili mente disponentis: & ideò verbum filiarum nominibus propriis expressarum comprehendere non potest nepotes, & idem voluit Aymon *d. cons.98. num.13.* Licet aliàs in ultimis voluntatibus, appellatione filiorum veniant nepotes, *l. Gallus §. instituens. D. de liberis & posthum.* Bart. *in l. liberorum. colum.3. versicul. quid si appellatio filiorum. de verborum significat. & in l. filij. & in l. justa. eodem tit.* etgo à fortiori hoc dicendum est in contractibus. Alexand. *cons.128. num.12. volum.1.* Jas. *consil.115. colum. penult. volum.1.* contractus enim sunt stricti juris. *cap. cùm dilecti. de donationibus. l. in testamentis. D. de regul. jur. l. quidquid astringenda. D. de verborum oblig.* & illi, qui se fuodat in verbis, potest imputari, cur legem apertiùs non dixerit, *l. verbum. D. de pact.*

3 Et Ideò contractus non recipiunt interpretationem ampliativam, etiamsi sine ea promissio stare non posset, ut cosuluit Bald. *consil.145. col. penult. lib.3.* & casus contingens prætet ordinatioonem contrahentium, etiam ex rationis majotitate in dispositione minimè comptehenditur, ut tenent DD. *in l. quod favore. colum. fin. C. de legibus.* Anchar. *consil.356. colum.3. versicul. hæc probat natura, & in versic. non obstat.* Dec. *consil.63. num.1. & sequenti.* Et ratio est manifesta, qooniam omissum quidquid est in contractibus, censetur omissum, ita quòd alieta partium, non potest interpretari, & dicere se hoc modo intellexisse, & non illo, ubi nihil dictum fuit, & ex verbis colligi non potest. Bartol. *in dict. l. quidquid astringenda, & in l. si enim decem. in principio. D. solute matrimonio. & in l. si extraneus, D. de conditionibus ob causam.* Paris. *cons.117. nu.6. lib.1.* & Roland. *cons.59. num.25. lib.3.*

4 Ex quibus plaoè concludeodum est, nominationem io aliam personam factam, quàm io nominatam, & comprehensam in contractu emphyteotico, & extra ejus dispositionem, & intentionem concedentis nullam esse, etiamsi major ratio concurrat in persooa, quam defuncta Blanca Fialha nominavit; & conentreret etiam tacita, aut verisimilis mens disponentis.

5 Pro alia parte allegatæ fuerunt duæ decisiones nostri senatus ferè in eisdem terminis, de qoibus per Gamm. *decis.* 235. *& decis.* 283. sed non obstantibus illis judicatum fuit, non posse Blancam nominare maritum; sed quòd molendinum ad dominum directum spectabat, & fuit magna varietas votorum in senatu; anno 1582. in processu inter Domin. Petrum Conrintho, & Antonium Carvalho, oppidi S. Jacobi de Cacem.

Tandem revisio petita fuit ab hac sententia & per Regem concessa, pendetque lis in instantia revisionis, ut audio.

DECISIO CXLI.

An decuriones possint statuere circa pretium piscium, qui à mulionibus exportantur?

SUMMÆ.

1. *Ad officium decurionum spectat statuere circa pretium piscium, qui à mulionibus expertantur, quomodo, & quo tempore & loco sint vendendi.*
2. *Mulienes antequam pisces exonerent ad vendendum, tenentur adire ædiles, ut pretium taxent: quod si injustum esse visum fuerit, possunt appellare ad decuriones.*

Mulienes servare tenentur pretium à decurionibus taxatum. Ibidem.

3. *Sicut mulienes possunt cogi ad vendendum pisces suos pro pretio taxato, ita & eos per triduum in macello habere, & postea expertare.*

Quod tamen intelligendum est, si publica necessitas intervenias: secus si tanta non sit, quòd respublica hic epu habeat. Ibid.

DEcuriones sæpiùs decreta faciunt super pisces iovectis aliunde à muliouibus, & eorum pretio, & secundùm quam formam sunt vendendi, quo tempore, & qno loco: de qua te mulionum multoties ad senatum supplicantes conquetuntur: & ita in senatu solet hoc tempetati. 1

Primùm statuunt, ut muliones, oon alibi quàm in publico macello, seu platea, pisces advectos exonerent. Dictum fuit, id ita temperandum, ut muliones antequam jumenta exonerent, ad ædiles desesant, denuntiaturi utrùm velint ibi vendete, si nolint, statim extra oppidum exportent, & ejus limites, intra breve, sed congruum temporis spatium: si velint, tunc ædiles taxent pretium. Quod si iniquum videbitur ad decuriones appellent, juxta Ordin. *lib.1. tit.49. §.19* sin autem etiam decurionum ptetium displiceat, illud oihilominus patiantur, & setvent tamqnam senteotiam superioris, cujus jurisdictioni se sponte submiseruot, dum se ibi pisces suos velle vendere denontiarunt, & venales exposuerunt, juxta ea, quæ tesolvit Covar. *lib.3. resolut. cap.14.* 2

Et in hac specie ficuti possunt cogi ad vendendum eo pretio, ita & pisces suos in macello, aut platea pet ttiduum habere, & postea expottare, ut fit in aliquibus oppidis. Cetetùm id maximè admittendum, ubi civitas his opus habet, & est oeceffitas publica, ex Alciat. *lib.1. de verbor. fignific. colum.28.* per *l. Annenam. D. de extraordinarijs crim.* Bartol. *in l.1. §. cura carnis, D. de offic. profect. urb.* Covarruv. *ubi supra. numer.6.* Quòd si tanta non sit publica neceſſitas; æquius erit, ut mulionibus liceat statim pisces suos, quò velint, exportare, modò sit extra oppidum & limites: cessat enim tunc oeceſſitas publica, & imminet iocommodum, & damnum ptivatum, quo casu non licet decurionibus statuere, arg. eorum quæ tradit Bart. *in l. Ambitiosa. numer. 25. in fin. C. de decret. ab ordine faciendis.* 3

DECISIO CXLII.

Quomodo inducatur prævention jurisdictionis?

SUM-

SUMMÆ.

1. *In cosibus mixti fori, per solam citationem fit prævenio jurisdictionis, & num. 4.*
2. *Ad hoc, ut locus sit præventioni, non requiritur, quòd fiat inter easdem partes, sed satis est, quòd sit eadem materia, & idem contractus, & idem jus.*

Si judex secularis prius unum testamentarium citet, Ecclesiasticus non poterit reliquos testamentarios citare ad executionem ipsius testamenti. Ibidem.

3. *Sententia lata contra unum correum, alteri correo nocet.*
4. *Per citationem nullam non inducitur prævenio.*
5. *In casibus mixti fori, in quibus ad litem requiritur uxoris citatio per solam citationem mariti inducitur præventio.*
6. *Præventio inducitur per capturam personalem.*

IN senatu talis fuit excitata quæstio: Convenit quidam creditor debitoris sui fidejussorem, qui correum, atque in solidum debitorem se constituerat super quodam contractu, quem fidejussor adimplere negabat excipiendo, quòd esset usurarius; & tandem creditor, tam in prima, quàm in secunda instantia obtinuit, & in senatu contractum, ut validum, nec usurarium, adimplere debere placuit. Postea cùm adversus victum fidejussorem creditor sententiam exequeretur, atque ille dum executeretur non esset solvendo, pro eo, quod minus solvit, principalem debitorem tentat convenire; qui antequam citaretur, eumdem creditorem in judicium Ecclesiasticum vocavit, super usuræ quæstione litigaturus; cumque creditor eaciperet de jurisdictione prævenia, & re judicata in judicio sæculari, debitorque repellaret illud actum fuisse inter alias partes; & judex Ecclesiasticus se nihilominus competentem pronuntiaret; creditor ad judicium Coronæ gravamen supplicando interpoluit (ut moris est) & placuit in senatu præventam esse jurisdictionem, ideoque Ecclesiasticum judicem inhibendum ne cognosceret, quia re vera sæcularis jurisdictionem prævenit cognoscendo de eodem contractu, & eadem usuræ quæstione, & definiendo illam definitiva sententia. Et satis est in casu mixti fori, 1
prævenire jurisdictionem citando dumtaxat, ex Ord. *lib.* 2. *tit.* 35. §. 5. ibi, *citando primeiro os testamenteiros.* Et ravag. *p.* 2. *tit.* 2. *l.* 13 §. 5. Octavianus *de stylo curiæ l.* 3. *cap.* 11.

Nec requirunt hæ leges, quòd prævenio fit inter easdem partes, sed, quòd sit eadem quæstio, & eadem materia, & idem contractus, & idem jus: & ideò verum est dicere, quòd sæcularis priùs citavit ad illam causam, licet citaverit aliam personam: pro qua re expendebatur, quòd si sint plures executores testamentarij, & judex sæcularis unum priùs citet, & postea Ecclesiasticus velit alios citare ad executionem ejusdem testamenti, certè non poterit, quia jurisdictio à sæculari plane fuit prævenia per unius citationem, quod satis significat text. *in d.* §. 4. *tit.* 35 Secundò adducebatur, quia si aliud diceretur, & judici Ecclesiastico liceret de eadem causa, & usuræ quæstione cognoscere, sequeretur absurdum, quòd possent super eadem causa, & quæstione sequi diversæ sententiæ in diversis tribunalibus, quod maximè est vitandum. text. *in l. singula*, D. *de excep. rei judic.* 2

Allegabatur etiam, quòd sententia lata contra unum ex correis, nocet alteri correo. text. *in l. fin. C. de duob. reis stipulandi. & premit. l.* 3. §. 1. *D. eod.* at verò fidejussor hic fuit quasi quidam correus, quia se simul, & in solidum constituit debitorem. 3

Et in materia illud est notandum, quòd per solam citationem, ut diximus, fit prævenio jurisdictionis. *cap. proposuisti. de for. competen.* ubi glosa, Abb. & Alea *in l. si pluribus* ubi Aretin. *colum.* 7. Jas. *colum.* 6. *D. de legat.* 2. Tursanus *opinio.* 128. 4

Quod declarandum est, dummodo citatio sit valida, aliàs per citationem nullam non inducitur prævenio. Ord. *lib.* 2. *tit.* 35. §. 17.

Et vidi decretum in senatu, quòd in casibus mixti fori, in quibus ad litem requiritur citatio uxoria, per solam citationem mariti, prævenio jurisdictionis inducitur. Ord. *d. lib.* 2. *tit.* 35. §. 4. *& lib.* 3. *tit.* 49. §. 2. & vide Tursanum *quæst.* 97. Bossium *tit. de fore competent. n.* 103. in instrumento quodam gravaminis à Vicario Ecclesiastico oppidi de Santarem, 22. die Junij, anni 1591. Scriba Augustino Rebello. 5

Et per capturam personalem inducitur etiam prævenio jurisdictionis. Angel. *in l. sanè si maris. D. de injuriis.* Czpol. *de servitut. cap.* 26. *de mari. num.* 21. 6

DECISIO CXLIII.

Per quæ verba censeatur institutus majoratus nominationis in perpetuum.

SUMMÆ.

1. *In bonis majoratus, qua veniunt per nominationem, potest nominari ea persona, quam voluerit ille, qui potestatem habet nominandi, etiamsi fœmina sit, & extet frater masculus, seu sororer, seu junior.*
2. *Si facultas eligendi alicui actui cohæreat, prout actus principalis transfertur in alium; ita etiam videtur translata facultas eligendi tali actui cohærens.*
3. *Hoc non solùm habet locum, quando actus principalis transfertur in aliquem hæredem universalem, sed etiam quando transfertur in aliquem successorem particularem.*
4. *Forma, conditio, & voluntatis expressio, in institutione adjecta, censetur repetita in substitutionibus successivè sequentibus.*

IN causa filiorum Doctoris Andreæ Taveira contra Donam Lucretiam Sosres, ea fuit in dubium revocata quæstio:

An ex verbis testamenti Beatricis Soares, quæ certa bona vinculavit in majoratu, & nominavit administratorem ad illum, Doctorem Didacum Taveira, & quòd ipse moriens nominaret quem vellet ad dicta bona in majoratu sic vinculata, *que o bem fizese*, sunt verba institutionis, visa fuerit prædicta testatrix majoratum nominationis in perpetuum facere,

facere, aut solum facultatem nominandi, & eligendi concessisse prædicto Doctori Didaco Taveira prænominato, & quòd demeeps succederet in prædicto majoratu proximior consanguineus.

1 Et juris principium est in hac materia, quòd in bonis majoratus, quæ veniunt per nominationem, potest nominari ea persona, quam voluerit is, qui potestatem nominandi habet, etiam si fœmina sit, & eater frater masculus, seu senior, seu junior. Et fœmina nominata succedet in tali bonorum administratione cùm electio libera sit. Gom. *l. Taur.* 40. *numer.* 61. Molin. *de primogenijs. lib.* 2. *cap.* 5. *numer.* 4. & 6. & probatà fortiori Ordin. nostra *lib.* 4. *tit.* 63. §. *Esiendo.* Cùm igitur dicta Dona Lucretia per nominationem ultimi administratoris succederet; ipsa succedere debuit in tali administrarione.

Hoc suppositio, pro parte contraria allegabatur: Quòd is ordo succedendi per nominationem in his bonis majoratus solùm datus erat primo nominato Didaco Taveira, & non alijs administratoribus: ergo in alijs servandum erat jus commune, quod disponit, ut in his bonis masculus fœminæ præferatur. Extravag. *l.* 12. & 13. *tit.* 1. *part.* 6. Bartol. & DD. *in l. si cognatis. D. de rebus dubijs.*

Sed in favorem dictæ Donæ Lucretiæ respondebatur, quòd in primæva institutione hujus majoratus, voluntas testatricis ea fuit, quòd administratio hæc perpetuò duraret: ut per testes probabatur, qui interfuerunt testamento nuncupativo: & sic voluit, ut essent in his bonis perpetui administratores, & sic per mortem administratoris, qui succederet in tali administratione, successivè alter succederet in perpetuum, ea perpetuitate, quæ in rebus humanis considerari potest. *l. eum debere. D. de servitutibus urban. prædiorum. l. proponebatur. D. de judicijs.* Anch. *cons.* 27. *num.* 13.

Unde ex eo necessariò consequebatur, quòd defuncta voluerit, ut non solùm Didacus Taveira priori loco nominatus potestatem haberet nominandi administratorem, post mortem suam, *quo e bonis fize so*; sed etiam, quòd nominatus per illum, eamdem potestatem haberet nominandi, & sic successivè omnes alij administratores, qui in his bonis vinculatis succederent.

Quod probatur ex text. *in l. si stipulatus fuerim. in principio D. de verbor. oblig.* ubi probatur, quòd si alicui actui cohæreat facultas eligendi, pro ut actus principalis transfertur in alium, ita etiam videtur translata facultas eligendi, tali actui cohærens, & ibi notat Bart. *numer.* 3. inquiens, quòd facultas eligendi, in prædicto casu, pertinet ad executionem actus principalis, & juris præambuli, unde sicut actus principalis transit ad heredem, *l. unic. C. ut actiones ad hared. & contra hared.* ita etiam transit facultas eligendi juri illi principali cohærens, *cap. si super gratia. de officio delegat. lib.* 6. Bart. sequitur Paul. *ibi, ad finem.* resolvens, quòd quando facultas eligendi competit pro executione juris transmissibilis, sicut jus transmittitur, ita & facultas eligendi. *l. servus si haredi. D. de statu. lib.* & idem etiam tradit Jas. *ibidem num.* 3.

2 Sic igitur & in nostro casu, cùm testatrix voluerit, quòd jus administrandi majoratum successivè de uno administratore ad alium veniret, voluit etiam tacitè, quòd potestas nominandi administratorem transferretur etiam successivè cum jure administrandi, cui cohærebat, quod terè in terminis tradit Panor. *cons.* 80. *num.* 5. *lib.* 2.

Quod non solùm locum habet, quando actus 3
principalis transfertur in heredem universalem (ut loquuntur DD. suprà allegati) sed etiam, quando actus principalis transfertur in aliquem successorem particularem: quia etiam hoc casu, tacitè facultas eligendi actui principali cohærens videtur translata, ut est text. *in l. si sic legatum. §. fin. D. de legat.* 1. & ibi Bart. *numer.* 1. Jas. *numer.* 2. Paul. *in l. si stipulatus fuerim, numer.* 2. & ibi Jas. *num.* 1. *ad fin. D. de verbor. oblig.* quòd propriè militat in nostro casu.

Secunda ratio, quæ allegabatur in favorem no- 4
minationis factæ de dicta Dona Lucretia erat, quia in hac materia, forma, conditio, & expressio voluntatis factæ in institutione prima, censetur repetita in substitutionibus successivis sequentibus, ita ut prædictæ substitutiones successivæ, eadem forma, & modo, regulari debeant *lib.* 1. cum ibi notatis. *C. de impuber. & aliis substit.* tradit Gam. *decis.* 354. *num.* 4. & *decis.* 100. *num.* 9. ergo quemadmodum testatrix declaravit, quòd Didacus Taueira nominaret post ejus mortem, id voluit etiam, quòd observaretur in sequentibus administratoribus. tradit Anchar. *d. cons.* 27. *numer.* 10. facit & reg. text. *in l.* 1. *ad fin. C. de imponenda lucrativa descriptione. lib.* 10. optimus text. *in l. quoties* 34. *D. de usufructu.* & ibi Bart. *cap.* 1. *de fundo non habente proprium naturam, in fundis.*

Et sic judicatum fuit in senatu, quòd inspectis verbis testamenti, & voluntate testatricis, is majoratus per nominationem in perpetuum de uno administratore ad alium veniret, anno 1583.

DECISIO CXLIV.

An in sententia revisionis adjudicandi sint fructus, à tempore litis contestatæ?

SUMMÆ.

1. *In judicio revisorio inducitur litis contestatio per supplicationem Principi oblatam, seu in mensa palatij distributam.*
2. *In sententia revisionis fructus adjudicandi sunt victori à tempore litis contestatæ, secundùm alios.*
3. *Contrarium tamen judicatum fuit, nempe, quòd fructus non debeantur victori; nisi à tempore possessionis adeptæ.*

In restitutione gratiæ fructus non veniunt. ibid.

1 DUbitatum fuit in senatu, An in sententia lata in instantia revisionis, fructus adjudicandi essent victori, à tempore litis contestatæ, in prædicta instantia revisionis, quæ inducitur per supplicationem Principi oblatam, seu in mensa palatij distributam, juxta tit. *quando libellus Principi datus litis contestat. facias.*

Et aliqui dicebant, quòd sic, moti auctoritate 2
Rebuff. *ad l. Gallia. tom.* 1. *tit. de supplicationibus, in principio. num.* 24. ubi sic in Gallia fieri testatur.

Con-

3 Contrarium tamen judicatum fuit, nempe, quòd fructus non deberentur victori, nisi à tempore possessionis adeptæ, vigore prædictæ sententiæ latæ, cò quòd sententia lata in revisorio judicio habet se ad instar restitutionis gratiæ. Ordin. *lib.* 3. *tit.*78 §.1. Vaz. *consult.* 51. *num.* 5. *& num.* 49. in qua restitutione gratiæ fructus non veniunt. *Antheat. idem est de Nestorianis. C. de hæreticis.* Covarr. qui alios refert, *variarum. cap.*3. *num.*15. & sæpè in senatu ita judicatum fuisse testificati sunt plures senatorea antiqui.

Et de hac materia cevisionis videndus est Hispanus Suares *in pract. tom.* 1. *part.* 7. *cap. unic, per totum.* ubi latè Vaz. *d. consultat.* 51. qui plures allegat,

DECISIO CXLV.

Alimentorum legatum an transmittatur ad hæredes alimentarij? Et quid si relinquatur filio spurio?

SUMMÆ.

1. *Legatum alimentorum non transmittitur, sed redit ad heredes illius, qui donavit.*
2. *Obligatio alimentorum, finitur morte alimentarij.*
3. *Proprietas rei nec potest relinqui filijs spurijs.*
4. *In legato, vel donatione alimentorum, non est locus juri accrescendi.*
5. *Limitatur, nisi res certa legata sit pro alimentis; quia tunc, & habet locum jus accrescendi, & legatum transmittitur ad heredes.*
   Prædicta limitatio procedit si talis res relinquatur persona, cui ipsius rei proprietas legari potest; secus si relicta sit spurio, vel persona, cuis proprietas relinqui jure prohibetur. Ibid.
6. *Sublimitatur etiam, si ex fructibus rei legatæ filius alis possit, quæ tunc ad heredes non transit; secus si tam modica sit, ut nec fructus, nec pretium, etiam si res venderetur, ad alimenta sufficeret.*
7. *Quod tamen non caret dubio, si proprietas tempore mortis filij, aut filiæ, apud illos inveniatur.*
8. *Comprobata fuit limitatio suprædicta decreto senatus.*

1 LEgatum alimentorum non transmittitur ad heredes alimentarij, sed redit ad hæredes ejus, qui donavit, vel legavit.

2 Non enim transmittitur ratione alimentorum, quia morte finiuntur. *l. cùm hi.* §. *si uni. D. transact. l. dominus.* §. *fin. D. de usufruct.*

3 Nec ratione proprietatis, quia illa filijs spurijs à patre relinqui non potest. §. *fin. in Authent. quibus modis naturales efficiantur suo. Auth. ex complexu* ubi DD. *C. de incest. nupt.* ita Bald. *in l. eam quam uxorem.* 41. *C. de fideicommiss.* Bart. Bald. & Salic. *in l. hereditas C. de his quibus ut indignis.*

4 Et pari ratione in tali legato, aut donatione, non est locus juri accrescendi, secundùm gloss. fin. *in d. l. Dominus.* §. 1. *D. de usufruct.* Ex quo text. id Bald. & Angel. *ibid.* inferunt: luquiunt namque, tale legatum personæ cohæret; & est naturaliter à jure taxatum, ideoque augmentum non recipit.

Et quamquam traditum sit hoc limitari, nisi relinquatur certa res, puta, fundus, aut domus pro alimentis; quia tunc habet locum jus accrescendi Bartol. *in l. libertis. D. de alimentis, & cibar. legat.* & est legatum transmissibile ad heredes; secundùm Jas. Orosc. Bart. & communem, *in l. cùm hi.* §. *si uni. num.* 5. contra gloss. *ibidem. D. de transact.* Tamen ista traditio, & limitatio procedit, ubi relinquitur personæ, cui rei ipsius proprietas legari poterit, ut Bald. Paul. & alij notacunt, *in d.* §. *si uni.* dicentes, fundum ad alimenta legatum ei, cui proprietas legari poterat, ad heredes legatarij transire. Quàm opinionem, uti communem sequitur post Paul. de Montepico, Thom. Ferr. & alios. Covarr. *de sponsalibus.* 2. *part. cap.* 8. 6. 6. *num.* 15. Secus verò si relinquatur spurio, vel personæ, cui proprietas relinqui jure prohibetur, nec est capax relicti, nisi nomine alimentorum; quia tunc non censetur relicta proprietas: & ideò non transmittitur, nec est locus juri accrescendi, secundùm Bal. *in d. l. ea quam.* Angel. *in d.* §. *si uni.* ubi Jas. *num.* 5. latè Dec. *cons.* 311. *in casu. col.* 2. *num.* 4. Covarr. *d. num.* 15. *in princ.* Palar. *in cap. per vestras.* 5. 24. *& num.* 4. *&* 5. & Bart. per illum text. *in l.* 1. C. *de natur. liberis.* 5

6 Cæterùm, hoc ita demum procedit, si ex fructibus rei ad alimenta designatæ, possit filius ali; quia tunc redditus tantùm, non etiam proprietas censetur relicta, & ideò ad heredes legatarij non transit: secus verò si res erat tam modici valoris, ut nec fructus, nec pretium, si proprietas venderetur, ad alimenta congrua sufficeret; vel saltem non excederet valoc quantitatem alimentis necessariam; quia tunc sicuti posset alienari, & pretium in alimenta consumi, argum. *l. libertis. D. de aliment. & cib. legat. & d.* §. *si uni.* ita etiam posset ad heredes alimentarij transmitti. Ita Suares *in legib. fori. lib.* 3. *l.* 1. *tit.* 6. *fol. mihi* 92. *vers. ad vertendum.* sic limitans dictum Bald. *in d. l. eam quam.* nec ab eo discedit Covarr. *ubi supra à numer.* 15. & idem probasse Palat. *d.* §. 24. *num.* 8. post Baptistam, quem citat *in l. si qua illustris, C. ad senat. consult. Orfitianum.*

7 Quæ tamen limitatio non caret dubio: cùm enim inveniatur proprietas tempore mortis filij, seu filiæ spuriæ apud illos, juxtà regulam suprà positam, ad heredes transmitti non debet.

Et in priori casu ita decisum fuit in senatu in processu quodam oppidi de Frouteira, Scriba Antonio Roderico, anno 1576. & in processu Hieronymi da Conha contra Canonicoa regulares sancti Vincentij: licet in hoc secundo casu pendeat processus in Instantia revisionis, & ad materiam videndua est latè doctissimus Barb. *in rub. 4. part. num.* 17. *& alijs. D. solute matrimonio.*

8 Postea audivi in prædicta causa revisionia judicatum fuisse pro Canonicia, & revocatam sententiam priorem, comprobatamque fuisse limitationem illam suprà positam.

DECISIO CXLVI.

Alienatio rei hereditariæ prohibitæ alienari facta ab eo, cui tantumdé aut plus ex hereditate relinquitur, utrùm valeat.

SUM-

SUMMÆ.

1. *Alienatio rei subjecta restitutioni, ipso jure prohibetur.*
Gravatus restituere post mortem, manente tamen apud illum tertia bonorum, potest alienare rem aliquam irrevocabiliter, & postea computabitur in suam partem. Ibidem.
Filius gravatus restituere post mortem, potest alienare usque ad quantitatem sua legitima. Ibid.
Ubi sunt bona pro indiviso, valet alienatio facta ab herede usque ad quartam. Ibidem.
2. *Hoc fallit si alienaverit rem pretiosiorem, vel elegerit quartam in singulis rebus hereditatis.*
Si fideicommissarius in nullo defraudatur, non revocabitur alienatio, & in portione heredis imputabitur alienatum. Ibidem.
3. *Alienatio non revocatur, etiamsi indivisa adhuc hereditate, & coheredibus non consentientibus, alius coheres rem alienaverit; sed ab eo repetitur pretium inter coheredes dividendum.*
Alienatio facta ab herede gravato restituere, si justam habuit ignorantiam, non revocatur, sed pretium restituere tenetur. Ibidem.
Hæc non habent locum, si fideicommissum sit particulare, vel speciale. Ibidem.

1 ALienatio censetur prohibita, quando res subjacet restitutioni. In qua specie nota, quòd aut fideicommissum relinquitur in quota sive in certa parte hereditatis, puta, si quis relinquat mihi tertiam bonorum suorum, & gravetur de restituenda post mortem meam; tunc potest gravatus alienare aliquam rem irrevocabiliter, & postea computabitur in suam partem, & ita detrahetur ex omnibus bonis tertia. Ita in terminis Paul. *in l. fin. §. sed quia nostra. num. 6. C. communia de legat.* ubi dicit, quòd bona à gravato alienata computabuntur in quartam Trebellianicam illi debitam, non autem revocabitur alienatio. Idem firmat. Jas. *ibi. num* 4. ubi dicit, quòd pari, vel majori ratione possunt filij alienare usque ad suam legitimam, quia cùm fideicommissum sit onus, *l. coheredes. §. cùm filia. D. de vulg. & pupil.* ipso jure detrahitur à legitima, & ideò usque ad quantitatem legitimæ potuit filius alienare. Item ibi etiam Ang. *celum.* 1. inquit, quòd si bona sunt pro indiviso, tenet alienatio usque ad quartam, quia quarta detrahitur ipso jure; unde illa est alienantis, & non alterius.

2 Fallit, nisi elegerit rem pretiosiorem, vel in singulis rebus elegerit quartam, quia præsumitur id fecisse ad corruptionem patrimonij, quia non debent dividi singulæ res patrimonij, ne patrimonium corrumpatur, *l.* 2. *C. quando & quibus quarta pars debeatur. lib.* 10. Denique dicit Angel. quòd si fideicommissarius in nullo fraudatur, tunc imputatur alienatum heredi in suam portionem, nec revocatur alienatio, allegat *l. amplius. §. in bonorum. D. de legat.* 1. & sic intelligitur §. *res quæ legi. Marcel. C. ad Trebellian.*

3 Facit, quia ubi hereditas jacet indivisa, si heres suo nomine rem aliquam hereditariam alienat, non revocatur alienatio, etiamsi alij heredes non consenserint; sed repetitur pretium ab eo, ut conferat, inter heredes dividendum. text. est *in l. in familia*, & ibi gloss. magna *in fine C. famul. ercisc.* quam ibi Paul. commendat, & reputat multum singularem. Et ea mihi videtur ratio, quia alienans justa ignorantia putavit postea sibi posse eam rem obvenire, & facit optimè text. *in l. fin. Paragrapho fin. D. de legat.* 2. ubi si gravatus restituere hereditatem alienavit aliquam rem, quia justè id ignoravit, non revocat rem alienatam, sed pretium restituit. Ita is qui gravatur restituere tertiam, quia ignorat quæ res assignabuntur tertiæ aut sibi, ideò interim rem alienatam non revocat is cui restituere rogatur, sed computabitur in suam partem. Secus si fideicommissum sit particulare, *l. fin. §. fin. autem. C. communia de legat. l. peto. §. prædium. D. de legat.* 2. Quod in facto judicatum vidi in processu quodam oppidi de Almada.

DECISIO CXLVII.

An mortuus in bello, per gloriam vivere intelligatur, ad hoc, ut filius patruo præferatur in successione majoratus?

SUMMÆ.

1. *Antiquum quæstio præsens decisa fuit pro nepote contra patruum.*
2. *Si quis moriatur in bello pro defensione reipubl. vivere per gloriam intelligitur. & num.* 4.
3. *Pro nepote contra patruum judicatum fuit in altero processu.*
5. *Quid si ex vulneribus in prælio acceptis?*
6. *Quid si captus ab hostibus in captivitate moriatur?*

HÆc quæstio antiquis temporibus non semel 1
decisa fuit coram Rege, & in senatu, pro nepote contra patrunm, ut testatus Gam. *decis.* 307. ubi latè de hac materia.

Si enim quis moritur in bello, vivo patre, pro 2
defensione reipublicæ, & filium relinquat, & fratrem, utique vivere per gloriam intelligitur, ad hoc, ut filius ejus patruum excludat à successione majoratus.

Id etiam judicatum fuit, meo tempore, in causa 3
Doni Jacobi da Sylveira, contra Dn. Alvarum da Sylveira ejus patruum: probabatur namque Dn. Joannem da Sylveira patrem prædicti Doni Jacobi da Sylveira, in bello illo Africano (in quo & Rex Sebastianus mortuus fuit) pugnando cecidisse casu, quo per gloriam vivere censetur. *l. ultim. D. de vacatione munerum. l. Bello amissi. D. de excusat. tutorum, principium, in versic. sed in bello. Institut. eod. titul.* Qui pro republica ceciderunt (inquit Justi- 4
nian.) in perpetuum per gloriam vivere intelligntur. Albert. *d. l. bello amissi.* Ordinatio nostra *lib.* 1. *titul.* 67. §. 31.

Sed si moriatur in castris, ex vulneribus in prælio 5
acceptis; non vidi decisum.

Et videtur quòd idem dicendum sit, arg. text. *in l.* 1. *§. ex incendio. D. de incendio, ruina, naufrag.* juncta *l. duæ Scripturæ. D. ad l. Aquiliam.* Angel. & glossa *in l. milites. D. de militar. testam.* Quod intelligendum est, quando statim ex vulneribus acceptis in prælio mor-

mortuus fuit; tunc enim videtur in prælio cecidisse: secus si ex intervallo, *cap.* 2. ubi gloss. & DD. *de clerico percussore.* & ex verbis text. *in d. l. bello amissi.* Quando tamen casus occurrerit cogitandum erit, & videndus est Alvar. Vaz. *consult.* 104. *n.* 17. Lusitanus Ferdinandus Paes *in tract. de excusationibus tutor. à num.* 39. *cum sequentibus.*

6 Quando autem in bello ab hostibus capiuntur, & in captivitate moriuntur, vidi in facto agitatum, an nepos patruo præferri deberet, inter Donum Ferdinandum da Sylva, & Donum Michaëlem da Sylva ejus patruum, civitatis Eluensis: & judicatum fuit pro patruo, & quòd illo casu non poterat induci ratio *legis, Bello amissi*, ut per gloriam vivere intelligeretur, qui non in bello, sed in captivitate mortuus fuerat, & quamquam allegata fuit Ordin. *lib.* 1. *tit.* 67. §. 33. ibi, *se cada hum delles morrer ão em ante de guerra*, tamen ea non obstante, pro patruo lata fuit sententia: & responsum Ordinationi, quòd loquebatur in altero casu diverso, ut ex illa videre licet. In nova tamen legum hujus regni recopilatione hi duo casus decisi sunt. Et vide de hac quæstione fratrem meum Gondicallum Mendez de Vaz cancellos, *in suis quæstionibus, lib.* 3. *c.* 3. *n.* 23. Vaz *consult.* 148. *per totam*

DECISIO CXLVIII.

An alimenta sint iterùm assignanda filio, qui omnia consumpsit?

SUMMÆ.

1. *Pater tenetur iterùm dotare filiam, quando dos ejus culpa amissa est.*
2. *Quamvis filius consumat omnia alimenta sibi à patre assignata; tamen ob miserationem, tenetur pater aliquam quantitatem nimis moderatam pro alimentis, iterùm filio assignare, ne fame pereat.*
3. *Idem dicendum est, quando filius à principio habuit, unde se alere posset, & culpa sua omnia amisit.*

DUbium fuit in senatu, An filio, cui semel alimenta à patre assignata fuerunt, & culpa sua omnia amisit, teneatur pater, aut mater (quo casu & ipsa filium alere tenetur) eidem iterùm alimenta præstare.

1 Et quamvis in dote teneant plures Doctores, & sit communis opinio: quòd non teneatur pater iterùm dotare filiam, quando dos ejus culpa amissa est, ut tenet Bart. *in l. si cùm dotem.* §. 1. *n.* 2. *D. solut. matrimon.* ubi Alexand. *num.* 6. Bald. *in Authent. quod locum. num.* 4. *C. de collat.* refert plures Molin. *de primogeniis, libro* 2. *cap.* 16. *num.* 27. valeatque argumentum de dote ad alimenta. Abb. *in cap. cùm haberet. num.* 5. Bartol. *in l. ult. num.* 7. *D. de ijs quibus ut indig.* Suar. *in l. quoniam.* 2. *limit. num.* 3. *C. de inoffic. testam.* ac proinde in alimentis idem videbatur dicendum.

2 Tamen aliqui Doctores tenuerunt, quòd quamvis filius consumat totam quantitatem sibi assignatam à patre pro alimentis, teneatur tamen pater iterùm illi, ob miserationem, aliquam quantitatem nimis moderatam pro alimentis filio assignare, ne fame pereat. ita Bald. *in l.* 1. §. *jus naturale. D. de justitia, & jure. n.* 7. Molin. *ubi suprà, cap.* 6. *num.* 4. Quod illi æquum, & probabile videtur, & alios refert Doctores, & sic judicatum fuit.

Et idem dicendum est, si filius à principio habuit unde se alere posset, & culpa sua omnia amisit in hoc secundo casu, majori ratione, cùm pater numquam ei alimenta præstiterit, ut quia habebat unde se alere posset. Et vide doctissimum Barbosam *in l.* 1. 4. *p. per totam D. soluto matrimonio.* 3

DECISIO CXLIX.

An successor in beneficio, seu commenda teneatur solvere pensionem à prædecessore debitam?

SUMMÆ.

1. *Successor in commenda, seu beneficio tenetur solvere pensionem à prædecessore debitam.*
2. *Fundus ex quo alimenta præstantur, favore alimentorum, censetur tacitè hypothecatus.*
3. *Beneficium, seu commenda, ex qua pensio solvitur, censetur tacitè hypothecata pro debitis pensionibus.*
4. *Idem in emphyteusi dicendum est.*
5. *Successor in beneficio, seu commenda, & novus emphyteuta potest agere adversus heredes prædecessoris, qui pensionem solvere tenebantur.*

INter Donam Helenam de Elcucastro commendatariam monasterij de Sanctos, extra muros civitatis Olyssipponensis, & Donum Lucam à Portugalia lita fuit, An successor in commenda, teneretur solvere pensionem debitam à prædecessore commendatario?

Et decisum fuit, successorem teneri solvere pensionem debitam à prædecessore. 1

Nam pensio Ecclesiastica vicem alimentorum subit. Roman. *cons.* 388. unde quemadmodum fundus, quo alimenta præstanda sunt favore prædictorum alimentorum tacitè hypothecatus censetur, *l.* 2. *ad finem. D. de aliment. & cib. legat. glossa* 2. *in l. Lucius. C. eod. tit. gloss. fin. in l. ult. §. fin. D. de contrahend. emptione.* Covarr. *in cap. Raynutius.* §. 10. *n.* 9. *ad fin. de testament.* 2

Ita etiam beneficium, seu commenda, ex qua pensio solvitur, censetur tacitè hypothecata, ut ita tamquam onus reale in ipso beneficio constitutum possit successor pro præteritis pensionibus convenire, & tale onus reale transeat ad quemlibet possessorem. Gig. *de pensionibus. q.* 44. & *q.* 43. & in decimis tenet Abb. *in cap. Pastoralis, num.* 5. *de decimis.* Capic. *decis.* 20. *ex num.* 26. 3

Similiter etiam in empbyteusi receptum est, posse dominum directum pro præteritis pensionibus novum emphyteutam convenire, *l. Imperatores D. de public.* 4

Poterit tamen successor in beneficio, seu commenda, & novus emphyteuta agere adversus heredes prædecessoris, qui pensionem solvere renebantur. Et sic judicatum fuit cum tali reserva, anno 1585. 5

DECI-

DECISIO CL.

Ancilla nubens, an bona mariti hominis liberi communicet?

SUMMÆ.

1. *Ancilla nubens homini libere, bona ejus non communicat.*
2. *Servi pro nullis habentur, & cum illis nulla actio vel obligatio civilis eſſe poteſt.*
3. *Servus quidquid acquirit, domino acquirit.*
Mulier quinquagenaria nubens non communicat marito ultra tertiam bonorum ſuorum, & è converſo. Ibidem.
4. *Obligatio provenient à jure civili non cadit in ſervum activè, nec paſſivè.*
5. *Bonorum communicatio inter conjuges, in favorem matrimonij introducta fuit.*
6. *Uxor non poteſt, invito marito, bona immobilia alienare.*

1 ANcilla nubens libero, an bona mariti communicet juxta Ordin. *lib.* 4. *tit.* 7. *in princip.* fuit in ſeoatu controverſa quæſtio: & deciſum, quòd non communicabat; ex eo, quia jure civili,
2 ſervi pro nullis habeotur. *l. quod attinet. D. de reg. jur.* & ideò cum ſervis nulla actio eſt, *l. cùm ſervus. D. eod.* nollum judicium, nulla obligatio, *l. ſervi. D. de actionib. & obligat.*

3 Præterea, ſervos quidquid acquirit, domino acquirit, *l. placet. D. de acquirenda hered. §. item nobis, inſtitut. per quas perſonas nob. acq.* oode ſi ancilla nubat, nihil de ſuo communicat marito: ergo nec illi de ſuis bonis debet maritus quidquam communicare: æqualis enim debet eſſe ſocietas, non leonina. Facit optimè exemplum de muliere quinquagenaria nubente, quæ non commuoicat eum marito, niſi tertiam partem ſuorum bonorum, Ordio. *libro* 4. *titul.* 75. *§. fin.* & idcireò ob æqualitatem ſervandam, pariter maritus non communicat illi de ſuis bonis niſi alteram tertiam partem, ut in terminis probat Chaſſan. *in conſuetudinibus Burgund. rubric.* 4. *§.* 8. *in fin. fol.* 171. Jaſ. *l.* 1. *num.* 42. *D. ſolute matrimon.* ſecundùm quos ita judicatum fuiſſe in ſenatu teſtatur Gam. *deciſ.* 320. & diximus *dec.* 114. *num.* 3. & 17.

4 Præterea iſta bonorum ſocietas inter conjuges fuit introducta de jure civili; cujus juris obligatio non cadit in ſervum activè, nec paſſivè, *d. l. ſervi. D. de actionib. & oblig.* bonus text. *l. cùm ſervum D. de peculio.* annotat Bart. *in l. frater à fratre. D. de condict. indebiti.* ergo ancilla nec poteſt bona ſua obligare marito, & ejus bona ſibi per conjugij communicationem acquirere.

5 Accedit, quòd lex introducens hanc communicationem, ita id ſtatuit, ut nihilominus bona maneant communia in utriuſque conjugis dominio, in favorem matrimonij, non autem, ut alij acquirantur: ergo non videtur permiſti ancillæ nubenti ita bona mariti communicare, ut non ſibi ſed domino acquirantur: hoc enim eſt nedum contra verba, ſed multò magis contra legis mentem. *l. non dubium C. de legibus.*

6 Poſtremò lex non permittit uxori bona præſertim immobilia, ſine conſenſu viri alienare, cùm non habeat rerum adminiſtrationem: ceterùm ſi ancillæ nubenti liceret ita communicare, ſequeretur, quòd poſſet mariti bona, eo invito, alienare, & in dominum transferre: quod non eſt dicendum, arg. *reg. cùm quid una via de reg. jur. lib.* 4. Et ita fuit judicatum in proceſſu Natariæ Lopes, contra Gaſparem Nunes, civitatis Eborenſis, 12. die Martij, anno 1572.

DECISIO CLI.

An decuriones poſſint ſtatuta facere, quibus privatorum hominum paſcua, etiam ipſis dominis prohibeant?

SUMMÆ.

1. *Decuriones non poſſunt ſtatuta facere, quibus privatorum hominum paſcua, etiam ipſis dominis prohibeant.*
2. *Herbam alieni prædij depaſcere invito domino non licet, nec ei liberum uſum prati ſui impedire.*
3. *Qui herbam prædij alieni, invito domino, depaſcit, tenetur actione l. Aquilia, & de paſtu pecoris.*
4. *Equum in prato alieno pabulare non licet, niſi cauſa neceſſitatis.*
Dominus agri poteſt repellere venientes ad paſcendum, eo invito, vi etiam armata. Ibidem.
5. *Decuriones poſſunt ſtatuere, ne quis ſuis paſcuis utatur, etiam impoſitis mulctis: ſecus in paſcuis privatorum dominorum.*
6. *Princeps non poteſt rem invito domino auferre, nec illi liberum uſum prohibere: ſecus ſi id faciat cauſa neceſſitatis.*
7. *Decuriones non poſſunt ſtatuere contra id, quod nobis jure communi licitum eſt, nec prohibere, ne quis te ſua liberè utatur: ſecus ſi id faciant cauſa publica utilitatis.*
Utilitas publica præferenda eſt utilitati privatæ. Ibidem.
8. *Decuriones poſſunt ſtatuere ut nemini liceat, intra certos limites, ultra præſcriptum antiquum numerum depaſcere, ne inde publicum, & communne damnum oriatur.*
9. *Intelligitur Ordinatio lib.* 5. *tit.* 111. *§.* 3.
Ordinat. præſcripta non habet locum in privilegijs inclusis in corpore juris, ſed in privilegijs impetrandis. Ibidem.
Refertur decretum ſenatus. Ibidem.

DEcuriones an poſſint ſtatuta facere, quibus 1
privatorum hominum paſcua, etiam ipſis dominis prohibeant, quæſtionis eſt.

Et videtur, quòd non. Quod ita oſtenditur. 2
Pratum, & herba prædij mei, mea eſt, juxta rationem *l. adeo. §. fin. l. qua ratione. D. de acquirendo rerum dominio. l. ſolum. §.* 1. *D. de rei vindicat. l.* 1. *§.* 3. *C. de paſcuis public. & privat. lib.* 11. obi probatur, poſſe privatos jure communi habere prata; quorum herbam alijs vendant, & notat gloſſ. *d. l.* 1. *verb. privata. l. pratum.* & ibi gloſſ. *D. de verbor. ſignificat.* Tamen me invito, herbam prædij mei nemo poteſt depaſcere, nec mihi impedire liberum uſum prati mei, ita Bertrand. *conſ.* 1. *num.* 16.

lib. 3. & latè probat Antibol. *de muneribus.* §. 4. *numero* 192. *cum sequentibus.*

3 Accedit in confirmationem, quòd si quis, me invito id faciat, tenebitur mihi *l. Aquilia. l. fin. C. ad l. Aquiliam. l. quintus cum l. sequent. D. eod.* & etiam actione de pastu pecoris, secundùm glos. *d. l. fin.* & est *l. qui servandarum* 5. *fin. D. de præscript. verbis*; & aliæ ll. quas super rebus rusticis tulit Imperator, & congessit Constantinus Harmenopolus *in epitome juris civilis, lib. 6. cap. 5. de damne.* & extat *l.* 12. *Tabul.* 14. *de pastu pecoris.*

4 Hinc est, quòd in prato alieno non licet pabulare equum, nisi causa necessitatis, & ob favorem viatorum. Bald. *in cap.* 1. §. *ultim. de pace tenenda.* & ibi notant alij Doctores, Alberic. *in d. l. fin.* Cepol. *de servitut. juris pascen. num.* 7. & 8. *versic. & quia regula communis est in contrarium.* Hinc est, quòd etiam quando agri mei vacant à semine, etiam tunc eorum herba mea est, & nemo illa me invito utetur, ut latè disputando tenuit contra multos Covar. *practicarum quæstionum, cap.* 27. adeò ut possit dominus alioa extraneoa venientea ad pascendum vi etiam armata licitè repellere. Chassan. *in consuetud. Burgundiæ, rubr.* 13. §. 5. *num.* 17. *versic. adverte.*

5 Hinc etiam est (quod ad nostrum propositum facit) quod decuriones licet possint statuere, ne quis utatur suis pascuis, etiam impositis mulctis, ex Antibol. *ubi suprà, num.* 198. non tamen id possunt statuere in pascuia privatorum dominorum, ut est Glossa singularis *in d. l.* 1. *C. de pascuis public. lib.* 11. & probat Antibol. *ubi suprà.* & facit text. *in d. l.* 2. & 3. *C. eod. tit.*

6 Et facit, quia res mea sine facto meo à me avelli non potest, *l. id quod nostrum. D. de reg. jur.* ubi latè Dec. & alij: & nec etiam Princeps, me invito, potest mihi auferre rem meam (salva justitia) nec ejus liberum usum prohibere; quòd si id faciat causa necessitatis, etiam tunc mihi solvere tenetur, quod mea interest. *l. venditor.* §. *constat. D. communia prædiorum. l. Lucius. D. de evictionib.* de quo per Bartol. *in præomio Digest. colum.* 3. latè Jas. *num.* 36. & 39. *in l. Barbarius. de offic. prætoris.*

7 Hinc est, quòd decuriones non possunt statuere contra id, quod nobis jure communi licitum est, ut ne quis re sua liberè utatur, quod limita, ut ibidem, videlicet causa necessitatis, ut succurratur publicæ utilitati; quæ cùm major sit, præferenda est privatæ, & minori. *cap. bona. de postul. prælat.* ubi glossa *verb. communem*, Abb. & Imol. *ibidem*, Dec. *in cap.* 3. *de prabend. & conf.* 244. *colum.* 3. & diximus *decis.* 74. *num.* 6.

8 Unde decuriones possunt statuere, ut intra certos limites nemini liceat ultra præscriptum animalium numerum depascere, ne inde publicum, & commune damnum oriatur. tradit Lucas de Penna, & Rebuff. *in l.* 1. *C. de pascuis public. libro* 11. Chassanæus *in consuetud. Burgundiæ, rubr.* 13. §. 5. *num.* 6. & Ordinatio *libro* 1. *tit.* 46. §. 21. & *lib.* 5. *tit.* 111. §. 4.

9 Circa quam Ordin. *d. lib.* 5. *tit.* 111. §. 3. illud obiter advertendum est, dubitatum fuisse in senatu, an ista Ordinatio procedat in privilegijs inclusis in corpore juris, ut sunt privilegia senatorum, quorum pascua lex vetita esse statuit, juxta extravag. *part.* 2. *tit.* 6. *l.* 4. & decisum fuit, quòd non habebat locum in privilegijs, quæ ipso jure alicui conceduntur, & quæ sunt clausa in corpore juris, ut colligitur per argum. *ex l.* 3. *D. quod quisque juris.* Bartol. *in l. quod favore. C. de legibus.* glossa *in l. non eo minus. C. de procurat.* qualia sunt privilegia senatorum. Glossa *in Autentic. quas in provincia. C. ubi de crimine agi oportet.* & pro hac parte judicavit senatus in instrumento gravaminis senatoria Balthazaris de Afonseca, qui conquestua fuit à decurionibus civitatis Portalegrensis, anno 1566.

Sed quòd solùm habet locum hæc Ordinatio in personis, quæ talia privilegia impetrarunt per se vel antecessores, tunc enim habet locum æquieas edicti: *Quod quisque juris*, &c. *l.* 3. *D. eod.* & hoc sentire videtur Ordinatio hæc ibi, *per nostras cartas & privilegios.* ubi de privilegijs istis impetratis planè sentit.

DECISIO CLII.

An quis possit ædificium suum prope monasterium religiosorum altiùs tollere?

SUMMÆ.

1. *Limitatur regul. l. altiùs. C. de servitut. & aquæ. & Ordin. lib.* 1. *tit.* 49. §. 26.
2. *Ædificans aliquid propè monasterium, quod sibi non prodest, Ecclesiæ verò nocet, præsumitur id facere cum æmulatione, & potest prohiberi ne altiùs ædificium tollat.*
   Idem erga privatos observandum est. Ibidem.
   Hoc etiam procedit quando ex novo ædificio gravissimum præjudicium imminet monasterio, etsi non fiat ad æmulationem. Ibid.
   Ubi ædificium nocet Ecclesiæ, potest cogi dominus ædificij vendere servitutem altiùs non tollendi. Ibidem.
3 *Refertur senatus decretum antiquum.*

VIdi quæstionem hanc in facto valdè controversam inter quemdam, & religiosos cujusdam monasterij: volebat namque T. ædificium suum altiùs tollere, & fenestras aperire, ex quibus religiosos intra proprias domos videre posset.

Et in favorem suum allegabat *l. altiùs cum materia. C. de servitutibus & aqua.* Ordinationem nostram *lib.* 1. *tit.* 49. §. 26.

Attamen dicendum est, *d. l. altiùs.* & Ordinationem supradictam, non procedere in ædificia, quæ sunt propè aliqua monasteria monialium, seu monachorum. Nam etsi liceat cuilibet suum ædificium altiùs tollere. *d. l. altiùs l. ultim. Paragraphus pen. D. eod. l. Proculus D. de damno infect. l. cum ea l. Imperatores. D. de servitutibus urbanorum prad. l. nullus. & l. damnum. D. de regul. jur.* tamen jure prohibetur privatum ædificium ita altiùs tolli, ut ea eo videri possint religiosi, seu religiosæ intra proprias domos religiosè habitantes, ut placuit Salicetо, post Petrum, & Cyn. *in d. l. altiùs.* quia favore religionis privatus uti non potest jure suo, quod habet ad tollendum altiùs domum suam, & aperiendas fenestras, & lumina prospectui opportuna. ita tradit Covarr. *lib.* 3. *variarum. cap.* 4. *num.* 8. *versic. nam etsi licitum est.*

1

Qui

2 Qui tamen id ita accipiendum intelligit, ut quoties quis prope monasteria ædificans aliquid construxerit, quod sibi non prosit, Ecclesiæ verò aut monasterio noccat, prohibendus sit ita altiùs ædificium tollere, cùm præsumatur id facere ad alterius injuriam, gravamen, & æmulationem, quod etiam erga privatos observandum purat ex Simon. Petro, & Salicet, *in d. Altiùs.* Angel. & Paul. *in d. l. cum eo.* Jas. *in l. ex hoc jure. D. de justit. & jure.* Cæpol. *de servitut. urb. prædiorum. cap.* 39. Dec. *in l. nullus, & in d. l. domum. D. de aegul. jur.* Hippolyt. *singulari* 154. quod & alio casu ex Cyni opinione id admittit, nempe, quoties ex novo ædificio gravissimum imminet monasterio præjudicium, etiamsi non fiat ad æmulationem; idque propter publicam utilitatem, quæ à religiosis domibus provenit, ad quod etiam videndus est Ant. Gomez. *l.* 46 *Taur. n.* 6. ubi *n.* 9. ait, quòd ubi ædificium nocet Ecclesiæ, aut monasterio, compelli potest dominus ædificij vendere servitutem altiùs non tollendi, quòd ibi bene comprobat, & vide de materia, quæ diximus *decis.* 105.

Illud hîc obiter advertendum duxi, olim in senatu civilium causarum (ut vidi antiquis quibusdam decretis illius senatus) judicatum fuisse.

3 *Que o conhecimento das causas sobre os aros dos adros das Igreias, & sobre as facadas, & aberturas das janelas, & portas pera os ditos adros pertencia a Camara, & Almoxarifes da cidade, & não ao juizo Ecclesiastico, & foi esta determinação dada entre os clerigos de S. Mamede da cidade de Lisboa, & Diogo Fernandez escrivão diante os juizes do civil.*

Decretum hoc est *in lib.* 1. *Ephera, fol.* 295. & est etiam eadem sententia transcripta in libro quodam Curiæ civitatis Olyssipponensis, qui vocatur, *dos regimentos, fol.* 26.

Fuerunt autem Judices, qui tulerunt hanc sententiam Georg. Cotta, & Jacobus da Gram, expeditores gravaminum prædicti senatus civilium causarum anno 1533. quod notandum est ad prædictam Ordin. *lib.* 1. *tit.* 49. §. 26. *& alij.* & ad Ordin. *lib.* 2. *tit.* 1. §. 8. de quibus in 2. *p. decisionum* agemus.

DECISIO CLIII.

Per quæ verba censeatur celebratus contractus emphyteuticus, aut censualis.

SUMMÆ.

1. *Contractus non censetur emphyteuticus, quando in eo non fuit adjecta clausula, quòd fundus non posset vendi irrequisito domino, & absque eo quod laudemium illi solvatur.*

Per verbum hoc (de foro) simpliciter prolatum in venditione, non inducitur contractus emphyteuticus, sed censualis tantùm. Ibidem.

2. *Quando verba ponuntur in contractu, quæ trahi possunt ad varias species contractuum, non debemus interpretari contractum secundùm vocabula in eo apposita, sed potiùs secundùm naturam ipsius contractus.*

3. *Refertur decretum senatus.*

VIdi multoties in senatu controversum. Cùm quidam venderet in fundo certas tritici mensuras, usus fuit verbo hoc, quòd vendebat illas, *de foro*; cùm tamen in prædicta Scriptura nullum verbum esset, quòd dominus requireretur, si venditus fundus esset, nec laudemium illi solveretur.

Dubitabatur, an per verbum illud, *de foro*, induceretur contractus emphyteuticus, an censualis.

Dixi, quòd si nulla alia verba adjicerentur, per quæ declararetur, ut non posset vendi fundus absque eo quòd requireretur is, qui emit illas tritici mensuras, & laudemium illi solveretur, ut solet fieri in contractibus emphyteuticis, sed simpliciter dictum esset, quòd vendebat illas tritici mensuras, *de foro*, contractus judicari debebat censualis, & obligatio realis in fundo, & non emphyteuticus. 1

Cùm enim in contractu ponuntur verba, quæ possunt trahi ad varias species contractuum, non debemus contractum interpretari secundùm vocabula apposita, sed potiùs secundùm naturam ipsius contractus, ita notabiliter Abb. *in cap. constitutus, num.* 22. *de relig. domibus.* Roman. *in leg. interdum, §. ex naufragio. D. de acquirenda possess.* Corcetus *in singularib. verb. contractus.* Jason. *in l. in conventionalib. in fin. D. de verborum oblig.* tradit Lusitanus noster Vaz *de jure emphyteutico, quæst.* 32. *per totam, & num.* 35. & sic tenendum est. 2

Et judicium fuit in processu oppidi de Moura, cujusdam Lupi Pymenta, & aliorum: faciunt tradita per DD. *ad l. ult. D. de contrahend. emptione.* 3

DECISIO CLIV.

An maritus, non solvendo pensiones, præjudicet uxori in emphyteusi dotali?

SUMMÆ.

1. *Maritus dicitur dominus rerum dotalium.*

2. *Emphyteuta perdit emphyteusim, ob non solutas pensiones, & res emphyteuticæ ad dominum revertuntur.*

3. *Maritus non solvendo pensiones non præjudicat uxori in emphyteusi dotali; & sic judicatum fuit.*

4. *Delictum mariti uxori præjudicare non potest.*

5. *Si pater non solvat canonem pro emphyteusi filij, non idcò filius privari debet sua emphyteusi, nec incidit in commissum.*

Intelligitur dictum Alexandri, qui contrarium tenet. Ibidem.

6. *Sententia lata contra maritum, super amissione emphyteusis dotalis, uxori non præjudicat.*

7. *Dominium mariti circa res dotales dicitur imaginarium, uxoris autem verum, & proprium est.*

QUæstio hæc in senatu fuit valdè controversa; An maritus non solvendo pensiones præjudicet uxori in emphyteusi dotali?

Et videbatur dicendum, maritum tali casu uxori præjudicare.

Primò, quia maritus est dominus rerum dotalium, *l. decet ancillam. C. de rei vendicatione.* ergo in eo, quod tamquam dominus facit, potest uxori præjudicare; cùm dici posset eum, qui dominus est, non solvisse. 1

2 Secundò, quia ex non solutis pensionibus pectatur contra legem contractus emphyteutici, ex cujus forma res emphyteutica ad dominum revertitur non soluta pensione: ergo ex tali inobservantia contractus præjudicare potest marjtus uxori, secundùm pactionem initam, quæ servanda est, *l.* 1. *C. de jure emphyteutico.*

Et hanc sententiam tenuit Speculator *in titul. de locate. §. nunc aliqua. quæst.* 1st. *num.* 136. Garcia *de expensis. cap.* 83. *num.* 28. Aurelius Corbulus *de causa privation. emphyt. ob non solutum canonem, ampliat.* 22. *pag.* 381. Afflict. *de capit. Corrad. §. item si clericus; num.* 20.

3 Contrarium tamen judicavit senatus noster, ann. 1600. 30. die Augusti, in causa procuratoris insignis monasterij Divi Bernardi Alcobacensis, contra Franciscum Lopez Pymenta, & ejus uxorem, oppidi de Torres novas.

4 Ex eo, quia maritus non solvendo pensiones delinquit, & delinquendo uxori præjudicare non potest. *l. si quis posthac. C. de bonis proscriptorum. in principio. l.* 2. *C. ne uxor pro marito.* Palat. *in repet. rubr. §.* 66. *num.* 22. Matienç. *libro* 5. *titul.* 9. *l.* 80. *gloss.* 2. *num.* 2.

5 Sic etiam pater non solvendo canonem pro emphyteusi filij, non privat filium sua emphyteusi, nec filius incidit in commissum. Jas. *in l.* 2. *n.* 592. *C. de jure emphyteutico.* Et quamvis Alexand. *cons.* 220. *num.* 3. *libr.* 5. contrarium teneat communem dicens, id intelligitur, quando pater est primus acquirens, ut per Jas. loco suprà citato, tenet Menoch. *de præsump. lib.* 6. *præsumpt.* 41. *num.* 9. qui videndus est. Non verò, quando filius aliunde, quàm à patre, emphyteusim habuit: tunc enim pater ei præjudicare non potest.

6 Et ita, quòd maritus non possit præjudicare uxori in emphyteusi dotali non solvendo canonem, tenet Bald. *cons.* 476. *libr.* 4. sequitur Menoch. *de arbitrarijs libro* 2. *centur.* 1. *casu* 39. *num.* 22. & id ampliat, ut nec sententia lata contra virum uxori præjudicet. Paul. Castrensis *cons.* 248. *col.* 3. *lib.* 2.

7 Non obstant in contrarium adducta. Ad primum namque dicendum est quòd licet maritus dicatur dominus rei dotalis, dominium illud imaginarium dicitur: at dominium uxoris est verè dominium. *l. in rebus. C. de jure dotium.* quam ita interpretatur Corras. *lib.* 5. *Miscellan. cap.* 14. tradit Menoch. qui alios refert, ubi proximè *num.* 19. quamvis administratio ad maritum spectet.

Ad secundùm respondendum est, legem contractus servandam esse, quando uxor, quæ verè domina est, non solverit; non verò, quando maritus non solvit, qui dominus verè non est, ut per Garciam *ubi supra, num.* 33.

DECISIO CLV.

An in renovatione emphyteusis veniam fructus, à tempore litis contestatæ?

SUMMÆ.

1. *Per litis contestationem efficitur quis mala fidei possessor, ac proinde tenetur ad fructuum restitutionem.*

2. *Possessor tenetur restituere omnia, quæ habiturus esset petitor, si tempore litis contestatæ restitutio fieret.*

3. *Restitutio fructuum solùm habet locum in actionibus bonæ fidei, vel quando petitur id, quod aliquando meum fuit actione aliqua reali, vel personali, seu officio judicis.*

4. *Qui agit ad renovationem emphyteusis, officio judicis videtur agere.*

Officium judicis non præsupponit obligationem veram, & propriè, præsupponit tamen quasi obligationem. Ibidem.

Officium judicis datur instar realis actionis, & qui tenetur officio judicis, realiter tenetur. Ibidem.

Judicis officium dicitur in rem scriptum, maximè quando datur adversùs singularem, possessorem. Ibidem.

5. *Quando datur officium judicis, fructus in eo veniunt, sicut in omnibus alijs actionibus strictè juris.*

6. *Quando petitur id quod fuit alicujus, etiam in actionibus strictæ juris, veniunt fructus à tempore moræ.*

7. *In actionibus bonæ fidei veniunt fructus à tempore moræ extrajudicialis, minimè verò in actionibus strictæ juris: secus si in istis petatur quod fuit alicujus.*

8. *Fructus veniunt in omni actione à tempore litis contestatæ.*

9. *Victor in causa super possessorio non tenetur ad fructuum restitutionem, nisi post litem contestatam in petitorio.*

MOrtuo Antonio Mendez do Rio senatore senatus supplicationis, qui erat tertia vita in emphyteusi, cujus directus dominus erat monasterium S. Vincentij Canonicorum regularium Divi Augustini, civitatis Olyssiponensis: Canonici possessionem apprehenderunt actualem.

Egit Gregorius Mendez do Rio filius prædicti Antonij Mendez, remedio possessorio, contra Canonicos: & non obtinuit, quia generationes erant finitæ: reservatum tamen ei fuit jus, ut possit agere super renovatione.

Quod statim fecit, & libellum dedit contra Canonicos in judicio prætoris curialis, petendo sibi renovationem prædictæ emphyteusis faciendam esse, lis per multos annos duravit. Tandem ex sententia prætoris & senatus judicatum fuit, ut Canonici renovationem facerent, cum fructibus à tempore litis contestatæ, super renovatione, facta compensatione cum pensionibus, quæ pro justa æstimatione in renovatione emphyteusis æstimandæ essent.

Conquesti maximè Canonici sunt de hac condemnatione fructuum, & super hoc exceptiones allegarunt. Cùm ergo judex essem, dixi condemnationem factam fuisse secundùm juris regulas, ex generali regul. *l. certum. C. de rei vendicat.* Ordin. *in libro* 3. *titulo* 50. *Paragraphe* x. tradit Covarruv. *variarum libro* x. *cap.* 3. *numero* 1. facit & text. *in §. & si hereditas, verse. post inchoatam. institut. de officio judic.*

Ratio est, quia per litis contestationem efficitur x

quis

quis malæ fidei possessor. *l. 1. C. de rei vendication.* ac proinde statim desinit facere fructus suos, licet à principio bonam fidem haberet. *l. bona fides. D. de acquirend. rerum dominio.*

2 Et est altera ratio, quia possessor tenetur restituere omnia, quæ habiturus esset petitor, si tempore litis contestatæ restitutionem faceret, *l. præterea. D. de rei vendicat.* unde debent ei restitui fructus collecti post litem contestatam, quia poterat eos percipere, si eo tempore res sibi restitueretur, seu conventus à lite desisterer. *l. neme. rem. 82. 6. 1. D. de verborum obligationibus.*

3 Dicebant patroni, id habere locum in actionibus bonæ fidei, vel quando peto id, quod aliquando meum fuit, actione aliqua personali, seu reali, seu officio judicis.

At hic petitum id fuit, quod noo erat jam actoris, nec egit actione aliqua reali, nec personali, nec officio judicis; sed petit renovationem emphyteusis, ex æquitate illa, de qua per Bartol. *in l. 1. Paragraphe permittitur. D. de aqua quotidiana, & æstiva.*

4 Responsum fuit, qui agit ad renovationem, officio judicis agere; quod fatebatur monasterij advocatus: æquitas enim illa cùm ad judicium trahitur, aliquo remedio adjuvanda est, sive personali actione, sive reali, sive officio judicis: est ergo officium judicis, quòd quamvis nullam præsupponat obligationem veram, & propriam, *l. qui per conclusionem, §. ultim. D. de actionib. empt.* præsupponit tamen quasi obligationem quamdam. gloss. *in l. si servum. Paragraphe ultim. verb. pets possit. D. de verber. obligat.* Gomez *in Paragrapho omnium n. 32. instit. de actionibus.* Menoch. *ultim. remed. recuperanda possessionis, num. 8.* adeò ut judicis officium detur ad instar realis actionis; & qui tenetur judicis officio, teneatur realiter. Bart. *in l. 4. §. Cæs. numero 5. D. de verbor. oblig.* ubi Jas. *num. 26.* Gomez *ubi supra, num. 31.* ita ut meritò dixerat Bart. judicis officium esse in rem scriptum, *in l. si servus, §. si quis prius. D. de aqua pluvia. arcen.* Menoch. *ubi supra, num. 10.* maximè quando adversus singularem successorem datur.

5 Cùm ergo hoc officium judicis detur, fructus in eo veniunt à tempore litis, ut in omnibus alijs actionibus stricti juris, in quibus peto id, quod noo fuit meum, sed aliqua obligatione, seu conventionali, seu legali, teneur id adimplere. *l. videamus. Paragrapho si actionem. D. de usuris. l. 2.* ubi *gloss. 1. D. mod. testam. l. cùm fundus. in principio. D. si cert. petatur.*

6 Si verò peteretor id quod fuit alicujus, etiam in actionibus stricti juris venirent fructus à tempore moræ, ut distinguit Gomez *in d. §. actionum. n. 20. instit. de actionibus.* In præsenti autem clarum est, quòd si à principio, noo lis super renovatione inchoata fuit, monasterium illam concederet, ot tenebatur de jure, & per sententiam fuit judicatum, fructus ad actorem pertinerent; ergo restituere eos illi tenetur. *d. l. præterea. D. d. rei vendicat.*

7 Sola dubitatio est, super fructibus à tempore moræ extrajudicialis; in ijs enim distinctio illa supra posita admittitur, ut in actionibos bonæ fidei veniant: in actionibus stricti juris noo. Quoiomò, & io actionibus stricti juris, si petam quod meum fuit, adhuc venire probat Gomez *ubi supra.*

8 At in fructibus à tempore litis contestatæ, ex juris regulis, nemo dubitavit venire fructus in omni actioo.

9 Alia etiam ratione dicebam, deberi solùm fructus à tempore litis contestatæ, quia cùm monachi in causa super possessorio iotentato ab actore victores existeteot, fructus pereeptos restituere oon tenebantur, nisi post litem contestatam in petitorio. Capel. Tholos. *decis. 494.*

Et idem judicatum jam aoteà fuisse, in alteto processu, vidimus do Anton. Monis, & Doon Leonarda contra eosdem Canonicos, Scriba Antonio de Azevedo, super renovatione alterius emphyteusis.

De hac quæstione agit Franciscus Caldas, de renovatione, *q. 10. per totam.* quam accepit á deliberatioobus in illo processu positis, in quo ipse fuit advocatus prædicti actoris Gregorij Mendez do Rio, contra Canonicos regulares S. Vincentij. anoo 1583.

DECISIO CLVI.

An in remissionibus delinquentium de regno ad regnum, possint cognoscere auditores criminalium causarum per appellationem?

SUMMÆ.

1. *Intelligitur decis. D. Gamma 363.*

Causa, in qua agitur de incompetentia judicis, per instrumentum gravaminis expedire debet, non per appellationem. Ibidem.

Sententia lata super incompetentia, seu competentia interlocutoria est, & per supplicationem expediri debet. Ibidem.

2. *Quando pars aliqua conqueritur, quòd judex remittit delinquentem, per instrumentum gravaminis cognosci debet: secus si pars consentiat, & judex remittat; quia tunc tenetur appellare pro parte justitiæ.*

DOctissimus palatij senator, & Regius Consiliarius Ant. à Gamma *in suis doctissimis decisionibus*, in ea fuit sententia, cùm vices Cancellarij (ut ipse ait) gereret, ut acta, in quibus unus se remitti petierat de nostro regno ad regnum Galleciæ, super crimine in quo acculabatur, quæ fuerant expedita per auditores crimioalium causarum, & per appellationem, non poterat sententia ferri per acta appellatoria, sed supplicatoria seu per instrumentum gravaminis, quia agebatur tantummodo de incompetentia judicij, quæ omoi casu, per iostrumentum gravaminis expeditur, & oon per appellationem. *l. dominica. §. 10.* quæ hoc clarè disponit, licet Alvat. Vaz vir alioqui doctissimus, de hoc dubitet *cons. 47. num. 5. ad finem.* immeritò quidem: oam semper prooontiatio incompetentiæ, sive prununtiet goia se pro judice, sive pro oou judice, est simplex interlocutoria, & de ea licet cooqueri per instrumentum, seu petitionem gravaminis ad senatum, & hoc jure utimur. Ad rem igitur.

Hoc quod Gam. ait *decis. 303. num. 1.* ita simpli-

2 Secundò, quia ex non solutis pensionibus peccatur contra legem contractus emphyteutici, ex cujus forma res emphyteutica ad dominum revertitur non soluta pensione: ergo ex tali inobservantia contractus præjudicare potest marjtus uxori, secundùm pactionem initam, quæ servanda est, *l.* 1. *C. de jure emphyteutico.*

Et hanc sententiam tenuit Speculator *in titul. de locato. §. nunc aliqua. quæst.* 111. *num.* 136. Garcia *de expensis. cap.* 13. *num.* 28. Aurelius Corbulus *de causa privation. emphyt. ob non solutum canonem, ampliat.* 22. *pag.* 381. Afflict. *de capit. Corrad. §. item si clericus; num.* 20.

3 Contrarium tamen judicavit senatus noster, ann. 1600. 30. die Augusti, in causa procuratoris insignis monasterij Divi Beroardi Alcobacensis, contra Franciscum Lopez Pymenta, & ejus uxorem, oppidi de Torres novas.

4 Ex eo, quia maritus non solvendo pensiones delinquit, & delinquendo uxori præjudicare non potest. *l. si quis post hac. C. de bonis proscriptorum. in principio. l.* 2. *C. ne uxor pro marito.* Palat. *in repet. rubr. §.* 66. *num.* 22. Matienç. *libro* 5. *titul.* 9. *l.* 10. *gloss.* 2. *num.* 2.

5 Sic etiam pater non solvendo canonem pro emphyteusi filij, non privat filium sua emphyteusi, nec filius incidit in commissum. Jas. *in l.* 2. *n.* 192. *C. de jure emphyteutico.* Et quamvis Alexand. *cons.* 120. *num.* 3. *libr.* 5. contrarium teneat commnnem dicens, id intelligitur, quando pater est primus acquirens, ut per Jas. loco suprà citato, tenet Menoch. *de præsump. lib.* 6. *præsumpt.* 41. *num.* 9. qui videndus est. Non verò, quando filius aliunde, quàm à patre, emphyteusim habuit: tunc enim pater ei præjudicare non potest.

6 Et ita, quòd maritus non possit præjudicare uxori in emphyteusi dotali non solvendo canonem, tenet Bald. *cons.* 476. *libr.* 4. sequitur Menoch. *de arbitrarijs libro* 2. *centur.* 1. *casu* 39. *num.* 22. & id ampliat, ut nec sententia lata contra virum uxori præjudicet. Paul. Castrensis *cons.* 248. *col.* 3. *lib.* 2.

7 Non obstant in contrarium adducta. Ad primum namque dicendum est quòd licet maritus dicatur dominus rei dotalis, dominium illud imaginarium dicitur: at dominium uxoris est verè dominium. *l. in rebus. C. de jure dotium.* quam ita interpretatur Corras. *lib.* 5. *Miscellan. cap.* 14. tradit Menoch. qui alios refert, ubi proximè *num.* 19. quamvis administratio ad maritum spectet.

Ad secundùm respondendum est, legem contractus servandam esse, quando uxor, quæ verè domina est, non solverit; non verò, quando maritus non solvit, qui dominus verè non est, ut per Gareiam *ubi suprà, num.* 33.

DECISIO CLV.

An in renovatione emphyteusis veniam fructus, à tempore litis contestatæ?

SUMMÆ.

1. *Per litis contestationem efficitur quis male fidei possessor, ac proinde tenetur ad fructuum restitutionem.*

2. *Possessor tenetur restituere omnia, quæ habiturus esset pastor, si tempore litis contestatæ restitutio fieret.*

3. *Restitutio fructuum solùm habet locum in actionibus bonæ fidei, vel quando petitur id, quod aliquando meum fuit actione aliqua reali, vel personali, seu officio judicis.*

4. *Qui agit ad renovationem emphyteusis, officio judicis videtur agere.*

Officium judicis non præsupponit obligationem verè, & propriè, præsupponit tamen quasi obligationem. Ibidem.

Officium judicis datur instar realis actionis, & qui tenetur officio judicis, realiter tenetur. Ibidem.

Judicis officium dicitur in rem scriptum, maximè quando datur adversus singularem, possessorem. Ibidem.

5. *Quando datur officium judicis, fructus in eo veniunt, sicut in omnibus alijs actionibus stricti juris.*

6. *Quando petitur id quod fuit alicujus, etiam in actionibus stricti juris, veniunt fructus à tempore mora.*

7. *In actionibus bonæ fidei veniunt fructus à tempore mora extrajudicialis, minimè verò in actionibus stricti juris: secus si in istis petatur quod fuit alienum.*

8. *Fructus veniunt in omni actione à tempore litis contestatæ.*

9. *Victor in causa super possessorio non tenetur ad fructuum restitutionem, nisi post litem contestatam in petitorio.*

MOrtuo Antonio Mendez do Rio senatore senatus supplicationis, qui erat tertia vita in emphyteusi, cujus directus dominus erat monasterium S. Vincentij Canonicorum regularium Divi Augustioi, civitatis Olyssipponensis: Canonici possessionem apprehenderunt actualem.

Egit Gregorius Mendez do Rio filius prædicti Antonij Mendez, remedio possessorio, contra Canonicos: & non obtinuit, quia generationes erant finitæ: reservatum tamen ei fuit jus, ut possit agere super renovatione.

Quod statim fecit, & libellum dedit contra Canonicos in judicio prætoris curialis, petendo sibi renovationem prædictæ emphyteusis faciendam esse, lis per multos annos duravit. Tandem ex sententia prætoris & senatus judicatum fuit, ut Canonici renovationem facerent, cum fructibus à tempore litis contestatæ, super renovatione, facta compensatione cum pensionibus, quæ pro justa æstimatione in renovatione emphyteusis æstimandæ essent.

Conquesti maximè Canonici sunt de hac condemnatione fructuum, & super hoc exceptiones allegarunt. Cùm ergo judex essem, dixi condemnationem factam fuisse secundùm juris regulas, ex generali regul. *l. certum. C. de rei vendicat.* Ordin. *in libro* 3. *titulo* 50. *Paragrapho* 1. tradit Covarruv. *variarum libro* 1. *cap.* 3. *numero* 1. facit & text. *in §. & si hereditas, versic. post inchoatam. instituti. de officio judic.*

Ratio est, quia per litis contestationem efficitur

quis

quis malæ fidei possessor. *l. 1. C. de rei vendicatione.* ac proinde statim desinit facere fructus suos, licet à principio bonam fidem haberet. *l. bona fides. D. de acquirend. rerum dominio.*

2 Et est altera ratio, quia possessor tenetur restituere omnia, quæ habiturus esset petitor, si rempore litis contestatæ restitutionem faceret, *l. præterea. D. de rei vendicat.* unde debent ei restitui fructus collecti post litem contestatam, quia poterat eos percipere, si eo tempore res sibi restitueretur, seu conventus à lite desisteret. *l. nemo. rem, 82. 6, 1. D. de verborum obligationibus.*

3 Dicebant patroni, id habere locum in actionibus bonæ fidei, vel quando peto id, quod aliquando meum fuit, actione aliqua personali, seu reali, seu officio judicis.

At hic petitum id fuit, quod non erat jam actoris, nec egit actione aliqua reali, nec personali, nec officio judicis; sed petit renovationem emphyteusis, ex æquitate illa, de qua per Bartol. *in l. 1. Paragrapho permittitur, D. de aqua quotidiana, & æstiva.*

4 Responsum fuit, qui agit ad renovationem, officio judicis agere; quod fatebatur monasterij advocatus: æquitas enim illa cùm ad judicium trahitur, aliquo remedio adjuvanda est, sive personali actione, sive reali, sive officio judicis: est ergo officium judicis, quòd quamvis nullam præsupponat obligationem veram, & propriam, *l. qui per conclusionem, §. ultim. D. de actionib. empt.* præsupponit tamen quasi obligationem quamdam. glos. *in l. fiscus. Paragrapho ultim. verb. peti possit. D. de verber. obligat.* Gomez *in Paragrapho omnium n. 32. instit. de actionibus.* Menoch. *ultim. remed. recuperanda possessionis, num.* 8. adeò ut judicis officium detur ad instar realis actionis; & qui tenetur judicis officio, teneatur realiter. Bart. *in l. 4. § Cato, numero 5. D. de verbor. oblig.* ubi Jas. *num. 26.* Gomez *ubi suprà, num. 32.* ita ut meritò dixerat Bart. judicis officium esse in rem scriptum, *in l. si servus, §. si quis prius. D. de aqua pluvia. arcen.* Menoch. *ubi suprà, num.* 10. maximè quando adversus singularem successorem datur.

5 Cùm ergo hoc officium judicis detur, fructus in eo veniunt à tempore litis, ut in omnibus alijs actionibus stricti juris, in quibus peto id, quod non fuit meum, sed aliqua obligatione, seu conventionali, seu legali, teneor id adimplere. *l. videamus. Paragrapho si actionem. D. de usuris. l. 2.* ubi *glos. 2. D. eod. titul. l. cùm fundus. in principio. D. si cert. petatur.*

6 Si verò peteretur id quod fuit alicujus, etiam in actionibus stricti juris venirent fructus à tempore moræ, ut distinguit Gomez *in d. §. actionum. n. 20. instit. de actionibus.* In præsenti autem clarum est, quòd si à principio, quo lis super renovatione inchoata fuit, monasterium illam concederet, ut tenebatur de jure, & per sententiam fuit judicatum, fructus ad actorem pertinerent; ergo restituere eos illi tenetur. *d. l. præterea. D. d. rei vendicat.*

7 Sola dubitatio est, super fructibus à tempore moræ extrajudicialis; in ijs enim distinctio illa suprà posita admittitur, ut in actionibus bonæ fidei veniant: in actionibus stricti juris non. Quinimò, & in actionibus stricti juris, si petam quod meum fuit, adhuc venire probat Gomez *ubi suprà.*

At in fructibus à tempore litis contestatæ, ex 8
juris regulis, nemo dubitavit venire fructus in omni actione.

Alia etiam ratione dicebam, deberi solùm fructus 9
à tempore litis contestatæ, quia cùm monachi in causa super possessorio intentato ab actore victores existerent, fructus perceptos restituere non tenebantur, nisi post litem contestatam in petitorio. Capel. Tholos. *decis.* 494.

Et idem judicatum jam antèa fuisse, in altero processu, vidimus do Anton Monis, & Dona Leonarda contra eosdem Canonicos, Scriba Antonio de Azevedo, super renovatione alterius emphyteusis.

De hac quæstione agit Franciscus Caldas, de renovationes, *q. 10. per totam.* quam accepit à deliberationibus in illo processu positis, in quo ipse fuit advocatus prædicti actoris Gregorij Mendez do Rio, contra Canonicos regulares S. Vincentij anno 1583.

DECISIO CLVI.

An in remissionibus delinquentium de regno ad regnum, possint cognoscere auditores criminalium causarum per appellationem?

SUMMÆ.

1. *Intelligitur decis. D. Gamma 363.*
Causa, in qua agitur de incompetentia judicis, per instrumentum gravaminis expediri debet, non per appellationem. Ibidem.
Sententia lata super incompetentia, seu competentia interlocutoria est, & per supplicationem expediri debet. Ibidem.
2. *Quando pars aliqua conqueritur, quòd judex remittat delinquentem, per instrumentum gravaminis cognosci debet: secus si pars consentiat, & judex remittat; quia tunc tenetur appellare pro parte justitia.*

Doctissimus palatij senator, & Regius Consi- a
listius Ant. à Gamma *in suis doctissimis decisionibus*, in ea fuit sententia, cùm vices Cancellarij (ut ipse ait) gereret, ut acta, in quibus unus se remitti petierat de nostro regno ad regnum Galleciæ, super crimine in quo accusabatur, quæ fuerant expedita per auditores criminalium causarum, & per appellationem, non poterat sententia ferri per acta appellatoria, sed supplicatoria seu per instrumentum gravaminis, quia agebatur tantummodo de incompetentia judicij, quæ omni casu, per instrumentum gravaminis expeditur, & non per appellationem. *l. dominica. §. 10.* quæ hoc clarè disponit, licet Alvar. Vaz vir alioqui doctissimus, de hoc dubitet *cons. 47. num. 5. ad finem.* immeritò quidem; nam semper pronuntiatio incompetentiæ, sive pronuntiet quis se pro judice, sive pro non judice, est simplex interlocutoria, & de ea licet conqueri per instrumentum, seu petitionem gravaminis ad senatum, & hoc jure utimur. Ad rem igitur.

Hoc quod Gam. ait *decis. 303. num. 1.* ita simpli- a

citer dictum dubietatem continet, & ob id ejus dictum intelligendum est, quando pars aliqua conqueritur, quòd judex remittit delioquentem: cùm enim tunc incompetentem se in effectu pronuntiet, nimirum si casus est gravaminis per instrumentum, seu petitionem, ut in ceteris casibus ubi agitur de competentia, seu incompetentia judicij, juxta *d. l. domaicam*, §. 20.

Si verò nulla pars conqueratur, imò consentiat, ut delinquens remittatur (ut vidi in aliquibus processibus) eo casu, cùm in effectu pronuntiet judex, ut delinquens à carcere liberetur, & remittatur, potest appellare, & tenetur id facere pro parte justitiæ (ut dicimus) ad quod allegatæ fuerunt Ordinationes ferè in simili casu, *lib. 2. tit. 4. §. penult. & lib. 2. tit. 1. §. 16.* & ita solet in senatu observari & fuit decretum cùm casus accideret, in mensa magna 11. die Julij, an. 1594. & quotidie similes appellationes expediuntur per auditorem criminalium causarum.

Cetera de remissione delinquentium de regno ad regnum, vide per Gamm. *d. decis. 363. per totam.*

DECISIO CLVII.

Intelligitur Ordinatio *lib. 2. titul. 35. §. 4.* circa citationes pro executionibus testamentorum.

SUMMÆ.

1. *Citatio ad executionem testamentorum debet fieri per nuntium laicum, quem etiam Ecclesiasticus judex ad hujusmodi citationes habere debet, unum tantùm, & non plures.*
   Judex Ecclesiasticus non potest facere tales citationes per Notarios laicos, nisi hoc de speciali concessione habeat à Rege. Ibidem.
2. *Judex Ecclesiasticus residuorum, an possit citare ad executionem testamentorum per quoslibet Parochos?*
3. *Ex citatione facta à parocho non dicitur præventa jurisdictio, atque ex citatione nulla, & ita judicatum fuit.*
   Parochus non est officialis deputatus ad citandum, pro executionibus testamentorum. Ibidem.
4. *Ponitur tenor decreti senatorum Palatij.*

1 CIrca istam Ordinationem *titul. 35. §. 4.* ibi, *ds quelles que primeiro citarem*, decisum fuit, quòd ista citatio deberet fieri per nuntium laicum, quem debet habere etiam judex Ecclesiasticus ad hujusmodi citationes, & debet habere unum solum, non plures, ut est decisum *in cap. 46. de regimento dos cantaderes, & provedores.* Adeò, quòd judex Ecclesiasticus non potest facere talea citationes per Notarios laicos, ut ibi dicitur, nisi hoc de speciali concessione habeat à Rege, ut habet Archiepiscopus Olyssipponensis, per Extravag. *part. 2. tit. 2. lib. 11.*

Fuit tamen dubitatio, utrùm judex residuorum
2 Ecclesiasticus possit citare per quoslibet parochos? Solebat enim quidam Vicarius jubere per quemcumque parochum, quem ipse volebat, facere istas testamentariorum citationes: & jussit per parochum loci, seu vici de Unhos, hujus territorij Olyssipponensis citari quemdam Bartholomæum Gonçalvæ ad executionem paterni testamenti: sequenti verò die judex laicus illum citavit per Notarium laicum legitimè.

Quare testamentarius Bartholomæus ob præventam à laico jurisdictionem ad eum se remitti postulavit, quod judex Ecclesiasticus denegans contra eum pronuntiavit ad respondendum coram se, quasi per citationem à parocho factam præventa esset jurisdictio: quam tamen citationem testamentarius contendebat esse nullam, quia nec per nuntium, nec per legitimum Notarium esse facta, juxta *d. cap. 46. & d. l.* 21. & ideò ex nulla citatione non posse dici præventam jurisdictionem, ex Ordio. hac *d. tit. 35. §. 4.* ibi. *& por elle so não possa dizer, &c.*

Tandem to coronæ judicio fuit judicatum con- 3
tra Vicarium, atque ei de more commendatum, ut desisteret à molestia facta laico: quod cùm nollet adimplere, ad palatij tribunal vocatus, & ibi simul cum judice, & procuratore coronæ fuit auditus, & demum à palatinis senatoribus sequenti decretò judicis Regij sententia confirmata, qui parochi citationem non putarunt sufficere, quia non esset officialis deputatus ad citandum, nec creari possit specialiter à Vicario, ad illam citationem in præjudicium jurisdictionis Regalis, quia ita daretur magna inæqualitas ex parte judicum Ecclesiasticorum; sic enim haberent plures officiales ad citandum, quàm judices laici. Nec aliud significat *d. cap 46.* dum innuit Ecclesiasticum posse citare per personas Ecclesiasticas; nam statim requirit, quòd sint Officiales, qualis non erat prædictus parochus. Decreti autem tenor is fuit:

Farão ouvidos nesta mesa N. jaiz dos feitos da corta, 4
e T. procurador dos feitos da coroaçõ D. vigairo geral desto Arçebispado de Lisboa, & jaiz dos resíduos sobre à duvida: se valia à citação feita per cura ou clerigo, que não fosse official publico da justiça Ecclesiastica, pera effeito de per ella se aver per preventa à jurisdição na materia dos resíduos, & caso que se trata na cerridão aqui junta. Assentouse, que as cartas passadas pello juiz dos feitos da coraõ forão bem passadas, & que visto o regimento dos resíduos adita citação nenulla, & per ella se não pode dizer preventa a jurisdição, por não ser feita per official publico. Em Lisboa à trinta à hum de Julho, do anno de 1582. Et est processus penes Scribam processuum Regiæ coronæ.

DECISIO CLVIII.

An artifex unus possit uti officio alterius?

SUMMÆ.

1. *Officio alieno nullus artifex uti debet, sed suo tantùm, ne officia turbentur.*
2. *Qui officio alterius se immiscet, punitur.*
3. *Qui artificis officio utitur, oportet ut fit examinatus, & fiat de collegio illorum artificum, ad hoc, ut teneatur ad onus, vel manus illi collegio artificum à Rege, vel republica injunctam.*
4. *Civitas si indigeat officialibus, an possit compellere aliquos,*

aliquos, ut officia exerecant pro utilitate reipublicæ, remissive.

MAgna fuit controversia inter artifices, quos *sombreireires* vocamus, & *firgueros* oppidi de Santarem; quòd volebant *es firgueros*, ne alij artifices, nempe *es sombreireires*, in galeris apponerent *es caireu*, ut ipli faciebant per se, & uxores suas; sed solùm utereutur officio *de sombreireires*, aliud namque ministerium conficiendi *es caireu*, & *ferros des chapeos*, sd officium prædictorum *firgueires* spectabat. Et lata fuit sententia in favorem *des firgueires*, his rationibus.

1 Quis officio alieno nullus artifex uti debet, sed suo tantùm, ne officia turbentur, juxta text. *in l. consulta divalia. C. de testament. l. quicumque. C. de executor. & actor. libro* 12. facit & text. *in cap. singula* 89. *dist.*

Et ideò inquit text. *in l.* 3. *C. de fabricensibus, libro* 11. quòd fabricenses debent artibus proprijs inservire, idest, fabricis, ut exponit gloss. *ibi.*

2 Item & alibi punitur, qui alterius officio se immiscet. *l. in provincijs. C. de numerarijs. & actuar. libro* 12. facit & text. ubi gloss. *in l. hac parte. C. de prox. sacror. scrin. libro* 12. *& in l. is quidem. C. qui militare possunt. libro* 12. *l. fin. C. de assessoribus, & domest. &c.*

3 Facit item, quia, ut quis alterius exerceat officium, oportet ut sit examinatus, & fiat de collegio, ad hoc, ut si illi collegio artificum injungatur aliquod onus, vel munus à Rege, vel republica teneatur ad illud argum. ejus, quod notat gloss. *in d. l.* 3. *C. de fabricensibus. libro* 11. & text. *in d. l. fin. D. de collegijs illicit.* Ad hoc autem non tenebitur, qui tantùm in parte exercet officium, nec habet publicam apothecam quam dicimus, *tenda*, unde meritò pronuntiatum fuit in favorem *des firgueires*, & quòd alij artifices *sombreireires*, ab illo ministerio prohiberentur. Fuit Scribæ prædicti processus Anton. Rodericus: & confirmata per senatores senatus supplicationis sententia senatus civilium causarum, quæ ad illos venerat per supplicationem.

4 Quando autem civitas indiget officialibus, & artificibus, an possit compellere aliquos pro utilitate reipublicæ, ut officium exerceant, vide Gregor. Lopez *l.* 5. *tit.* 2. *partit.* 2.

DECISIO CLIX.

Quando acta, & sententia lata per judicem incompetentem annullentur.

SUMMÆ.

1. *Sententia lata per judicem omnino incompetentem, cujus jurisdictio est limitata, & improrogabilis, non solùm annullatur, verùm etiam & acta.*
2. *Frequentior tamen praxis senatus observat, quòd sententia solùm annulletur; acta verò ad judicium competens remittantur, quæ sustinere debent, nisi pars ex eorum annullatione, interesse aliquod prætendat.*
3. *Sententia hæc super nullitate diffinitiva est, & ex ea signatura, & sportulæ debentur.*

QUando sententia fertur per judicem omnino incompetentem, ut quia jurisdictio limitata privativè, & improrogabilis est, non solùm prædicta sententia annullatur, verùm etiam acta annullantur, ut testatur Gamm. *decis.* 219. *numero* 1. ubi allegat multos DD. quos apud illum videbis.

In senatu tamen sæpissimè vidi, & frequentiùs 2
fit in eodemmet casu jurisdictionis limitatæ privativè & improrogabilis, annullari sententiam, non tamen acta, sed remitti ad judicium competens; in quo si pars ex annullatione actus prærendit aliquod interesse, poterunt, & debent acta annullari, ad ejusdem partis instantiam, aliter sustinentur de jure, tradit Alexander. *in l. non solùm, Paragrapho morte. D. de novi operis nuntiat.* Et hujus praxis (quam summè laudat) meminit Alvar. Vaz. *consult.* 65. *ad finem.* & in hunc modum sunt accipienda tradita per Gamm. *d. decis.* 219. est enim hæc frequentior praxis senatus, ne partes litibus vexentur, & litium sit finis. *l.* 2. *D. de usucapionib. cap. finem. de dolo, & contumacia.*

Et sententia hæc super nullitate, diffinitivs est; 3
ut tradit Guido Pap. *decis. Delphinatus* 16. & ex ea signatura, & sportulæ debentur, tamquam ex sententia diffinitiva, & hoc jure utimur.

DECISIO CLX.

An tertius possessor cum titulo, & bona fide, possit præscribere fundum à principio venditum cum pacto de retro, quod usurarium judicatum fuit, tempore ordinario?

SUMMÆ.

1. *Tertius possessor potest præscribere fundum, tempore ordinario, dato titulo, & bona fide; licet à principio venditus fundus esset, cum pacto de retro, judicata usuraria.*
2. *Bona fides in dubio præsumitur, donec probetur contrarium.*

CAsus hic judicatus fuit in senatu in instantia 1
supplicationis, & revisionis, quòd tertius possessor in quem fundus alienatus fuerat, qui à principio venditus fuerat cum pacto de retro, judicato usurario, poterat illum fundum præscribere tempore ordinario, dato titulo & bona fide.

Dabatur enimque titulus, nempe addictio in 2
publica subhastatione, insuper bona fides, quæ in dubio præsumitur donec probetur contrarium. *l. penult. C. de evict.* Bald. *in repetit. l. Cels.* 2. *part. in principio. num.* 2. & 9. *D. de usucapionib.* In præsenti verò casu non probatur contrarium: & its judicatum fuit in senatu, in processu Hieronymi de Utra contra heredes Francisci Gaspar, anno 1582. Scriba Andreæ Pintho, pro Scribæ Anton. Roderico vita functo.

DECISIO CLXI.

An maritus possit de adultero querelare, defuncta jam uxore?

SUM-

SUMMÆ.

1. *Casus per leges Regias non decisus, secundùm jus commune est decidendus.*
2. *Maritus potest secundùm jus commune querelare, & accusare adulterum, defuncta jam uxore.*

CUm appellatio quædam ad auditorem criminalium causarum senatus supplicationis distributa esset, in qua maritus querelavit de adultero quodam, mortua jam uxore ejus.

Dubitavit prædictus senator, an querela valeret: & casum proposuit, in mensa magna coram Rectore senatus, & alijs senatoribus vocatis ad solvendum dubium; inter quos ego unus fui.

1 Re considerata decreverunt senatores, quòd in casus per leges Regias decisus non erat; & sic decidendus erat secundùm jus commune. *l. commodissimè, D. de liberis & posthum.* Ordin. *lib.* 2. *titul.* 5.

2 Et juxta jus commune conclusum fuit in senatu, querelam valere per text. *in l. miles. §. adulterij. D. ad l. Juliam. de adulterijs. l. vim passam. vers. in matrim. & l. ultim. D. eod. tit.* in quibus disponitur, quòd adulter potest accusari, defuncta uxore accusantis. Gomez. *l. Taur.* 80. *num.* 71. & appellatio expedita fuit per auditorem causarum criminalium, Scriba Andrea Pintho, anno 1582.

DECISIO CLXII.

An famulus scholastici, cui datum fuit tempus ad studendum, possit petere salarium servitij?

SUMMÆ.

1. *Salarium famulo debetur omni jure, etiam divino.*
2. *Pretium salarij debet solvi juxta mensuram laboris.*
3. *Famulis scholasticorum, quibus datur tempus ad studendum, non debetur salarium servitij.*
4. *In officijs mechanicis famulus quæ docetur, est qui solvit, non verò ei solvitur.*
5. *Puer non meretur salarium servitij, nisi post quatuordecim annos completos; quod tamen intelligitur, ut hic.*
6. *Salarium servitij solvendum est, secundùm quod consuetum erat solvi tempore quo servitium factum fuit, non verò juxta tempus sententiæ latæ, vel liquidationis factæ.*

1 SAlarium famulo debetur omni jure, etiam divino, patet ex Evangel. Lucæ *cap.* 10. Matth. 20. *Voca operarios, & redde illis mercedem.* & Deuteron. 24. Levit. 19. *Non negabis mercedem indigenti pauperi, sed eadem die reddes ei pretium laboris sui.*

2 Et quòd istud pretium debeat solvi juxta mensuram laboris, testatur Paul. ad Corinth. *cap.* 3. ita inquiens: *Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.* DD. *in cap. cùm secundùm de prabendis.* Navarr. *in Manual. c.* 17. *numero* 118. facit text. notabilis *in l. Seio amice D. de annuis legat.* tradit Caple. *decis.* 125. *numero* 1. & *decis.* 27. *numero* 20. & diximus latè suprà, *decis.* 8. & facit Extravag. 6. *part. titulo* 1. *l.* 3. tradit Rebuffus *ad ll. Gallicar.* 2. *tom. fol.* 237. *gloss.* 4. & *sequentibus.*

His sic. Contigit in facto, quòd famulus cujusdam scholastici, cui tempus per eum datum fuit ad studendum, ei salarium servitij petierat; quæsitum fuit an jure id facere posset? & decisum.

Quod famulis scholasticorum, quibus datur 3
tempus ad studendum, non debetur salarium servitij; idque ex consuetudine generali, quæ viget in omnibus Academijs; juxta quam censeri debet famulus conductus, etiamsi non exprimatur, argument. text. *in l. quod si nolit. 6. qui assidua. D. de adilitio edict.*

Quod optima ratione statutum est, cùm eis 4
detur tempus ad studendum, & scientiam capessendam, quæ omnibus pecuniarijs salarijs anteponenda est, & ita in terminis Navarr. *in Manual. d. cap.* 17. *numero* 118. Quemadmodum etiam in officijs mechanicis, qui docetur, est qui solvit, non verò ei salarium solvitur, ut tradit Bartol. *in l. in fundo. numero* 8. *D. de rei vendic.* ex text. *in l. cæterùm. D. eod. tit. l. si id quod. Paragrapho si quid. D. de donat. inter vir. & uxorem.* facit *l. quod si artificem.* ubi Ang. *C. eod. tit.* ergo majori ratione id fiet, in his qui non officia mechanica, sed scientias discunt, quæ omni pecuniario, & nummario pretio præferri debent, *l. 1. §. proinde. D. de variis, & extraord. cognition.*

Circa quod non incongruum erit, decretum se- 5
natus referre, quod factum fuit in processu Emanuëlis de Proença Corte real, in quo judicavit senatus, quòd puer quidam salarium servitij non merebatur, nisi post quatuordecim annos completos.

Quod tamen difficultatem patitur, ex Ordinat. *lib.* 3. *tit.* 67. §. 14. ibi *depois delles averem sete annos.* & est text. *in dict. l. cæterùm D. de rei vendic.* ibi, *Quia etiam impuberit aliqua opera esse possunt.*

Nisi dicamus pro decreto senatûs, aliquid impuberi pro servitio solvi posse; non tamen illud salarium, quod debetur puberi.

Decretum etiam fuit in eodem processu, quòd 6
salarium servitij solveretur, secundùm quod consuetum erat solvi tempore, quo servitium factum fuit, non verò juxta tempus sententiæ latæ, vel liquidationis factæ. Quod valdè notandum est.

DECISIO CLXIII.

An monachus acquirat monasterio?

SUMMÆ.

1. *Quidquid acquirit monachus, monasterio acquirit, in quo religionem professus est.*
   Monachus dicitur filius monasterij. Ibidem.
2. *Quod procedit, etiamsi relictio primo monasterio ad aliud transeat.*
3. *Limitatur in alimentis ipsi monacho necessarijs, quia eo respectu secundo monasterio acquirit.*
4. *Limitatur etiam quando consentiente primo monasterio ad aliud transijt.*
5. *Hæc idem procedit, si transeat ad aliud monasterium ejusdem Ordinis; secus si aliud ad alterius Ordinis transierit.*

6. *Quod*

6. *Quod intellige etiamsi de rerum applicatiana nihil dictum sit.*

7. *Hic denique procedit, quando monachus ingreditur monasterium, quod nulli alteri subsit: secus si totum unum Ordinem indefinitè profitentur.*

1 MOnachus quidquid acquirit, monasterio acquirit, in quo religionem professus est, sicuti filius acquirit patri, quia ejusdem monasterij filius dicitur. *cap. in præsentia. de probat. cap. si qua mulier.* ibi, *monasterio, quod intravit.* 19. *quæstion. fin.* sicuti etiam servus acquirit domino, ut not. *in cap. Abbate.* 18. *quæst.* 1. per Innocent. *in cap. cum alias.* 1. *de privilegijs.* Oldrad. *cons.* 5.

2 Amplia etiam si illo monasterio professionis relicto, ad aliud transest monachus. *Authent. de monachis. §. si quis autem, versicul. si verò* O. 2. *collat.* 1. ibi, *vendicetur à priori monasterio. & cap. statutum* 19. *q.* 1. & tenent plurimi, quos citat, & sequitur Nicol. de Ubald. *de successian.* Covarr. *cap.* 1. *numero* 21. *de testamento. verfic. hactenus.*

3 Quod sublimita primò, nisi quatenus ad alimenta monachi sit aliquid necessarium, quia eo respectu acquiret secundo monasterio: tametsi contrarium putaverint aliqui relati ab eodem Covarruv. *ibidem num.* 20. ubi illum videas.

4 Sublimita quoque, & secundò, nisi de consensu primi monasterij ad aliud monschus transivit: & idem erit etiam in consensu tacito, ac præsumpto, puta, si à longo tempore, hoc est, per decennium, postquam transivit, stetit ibi; quis id fecisse præsumitur consentiente primo monasterio, propter diuturnitatem temporis. Ita quòd si postea aliquid acquirat, aut illi quæpiam hereditas deferatur, acquirit secundo monasterio, non primo. Ita notabiliter consulit Socin. *cons.* 83. *placet mihi. colum.* 3. *in principio. & cons.* 207. *consideratis his,* ubi per multa, quæ ibi allegat, tenuit hoc ipsum in quadam moniali, quem sequitur, & multum commendat Tiraq. *de præscript. Paragrapha* 1. *gloss.* 4. *n.* 83. *verfic.* 41.

5 Sublimita tertiò, procedere ubi mouschus transfertur ad aliud monasterium ejusdem Ordinis: quia tunc à priori omnino eximitur, nec illi quidquam acquirit. *cap. si quis jam translatus,* 21. *quæstio.* 2. Adeò, quòd quidquid acquirit, pertinet ad secundum monasterium. text. *in d. cap. statutum* 18. *quæst.* 1. docet glossa *verb. restitutionem. cap. cum olim* O. 1. *de privilegijs.* Navarr. post alios. *in cap. non dicatur* 12. *quæst.* 1. 35. Covarruv. *in cap.* 1. *de testam. à num.* 21.

6 Amplia secundò principaliter, etiamsi de rerum applicatione, sive dedicatione nihil sit dictum. *d. §. si quis autem, versiculus quoque notatur, in Authent. ingressi. C. de sacrosanct. Ecclesijs.*

7 Limita procedere, ubi monachus ingreditur monasterium, quod nulli alteri subsit, ita quòd profitetur speciatim locum ipsius monasterij, puta, quia inde mutari monachi non soleant, quia tunc illi soli monasterio bona ejus acquiruntur: & ita procedunt dicta jura: secus si totum unum Ordinem indefinitè profiteatur, quia tunc toti Ordini acquirit, ex Abbate *in d. cap. in præsentia. numer.* 66. & tunc Superior potest illa distribuere cui monasterio voluerit, vel in aliquod opus pium, ex gloss. 2. *in cap. de viduis.* O. 1. 17. *quæstio.* 1. quam commendat Abb. *ubi suprà,* & vide Molin. ex Societate Jesu; *de justitia, tam.* 1. *tract.* 1. *disputatione* 141. ubi & de commendatarijs loquitur.

DECISIO CLXIV.

An possit fieri pactum de futura hereditate?

SUMMÆ.

- *Spes futuræ successionis, si in pactum deducatur, regulariter improbatur.*
2. *Frater non potest disponere de hæreditate alterius fratris, nisi illam priùs acquirat.*
3. *Pactum de non succedenda in legitima, parentibus adhuc vivis, non valet.*
4. *Pactum à fratribus factum de hereditate patris viventis, post ejus mortem inter ipsos dividenda, servari non debet, nec patri liberam facultatem auferre testandi.*
   Idem dicendum est, etiamsi paciscatur causa dotis. Ibidem.
5. *Pactum de hereditate viventis non valet, nisi ipsa consenserit in eodem contractu, & in eodem consensu usque ad mortem perseveraverit.*
   Donans, vel renuntians hereditatem viventis, in qua successurus erat ab intestata, illa privatur tamquam indignus, & fisco applicatur.
   Quod & in filia renuntiante habet locum. Ibidem.

CIrca hanc materiam notandum est, Quòd 1
spes futuræ successionis regulariter improbatur, si in pactum deducatur. *l. fin. C. de pact.* & ibi Alciat. *à num.* 3. quem vide latè explicantem, quibus casibus spes ista non reprobetur, & quos effectus producat, *usque ad num.* 15.

Adde quòd de hereditate fratris non potest frater disponere, nisi illam priùs sibi acquirat, *l. quoniam. C. de jure deliberandi. l. nan vult esse heres. D. de reg. jur.* 2

Pactum de non succedendo in legitimis parentibus adhuc vivis factum non valet; puta, si filia dote contenta cum fratribus paciscatur, se nihil amplius de hereditate patris habituram, *l. pactum dotali. C. de collat.* ubi dicitur, quòd tale pactum jure improbatur, nec filia intestato patri, cum fratribus succedere prohibetur, quod procedit etiamsi fiat pactum causa dotis, ut ibi. 3

Pactum à fratribus factum de hereditate patris viventis, post ejus mortem inter ipsos dividenda, non valet, nec obligat fratres ad illud servandum, nec patri aufert testandi liberam facultatem, ut est pulcher text. *in l. pactum quod dotali. C. de pact.* Quod procedit, etiamsi fiat pactum causa dotis. 4

Pactum de hereditate viventis factum non valet, nisi ipse consenserit, & in eo consensu perseveraverit usque ad mortem, text. singularis *in l. fin. C. de pact.* & in tantum non valet, quòd si is, qui donavit, vel renuntiavit partem suam hereditatis viventis, succesurus illi erat ab intestato, privatur tali successione, tamquam indignus, & fisco applicatur. 5

tur text. est singularis *in l. quidam in jure. §. fin. D. de donationibus.* quem Bart. *in l. cùm dominus. §. fin. D. de pecul. legat.* dicit habere locum etiam in filijs.

DECISIO CLXV.

An vir contrahens matrimonium cum uxore alterius regni, censeatur contrahere secundùm leges regni uxoris, an secundùm leges regni mariti?

SUMMÆ.

1. *Proponitur casus præsentis decisionis.*
2. *Vir externus contrahens matrimonium cum muliere in hoc Regno Portugaliæ simpliciter, & sine instrumentis dotalibus, si animum residendi non habeat, non censetur contrahere secundùm consuetudinem nostri regni, sed secundùm consuetudinem, & leges regni viri.*
3. *Matrimonium censetur regulariter contractum, secundùm consuetudinem regni viri.*
4. *Intelligitur Ordin. lib. 2. tit. 21. in prin.*

1 PRæsens quæstio fuit decisa in senatu in casu nobilis Capitanei Doni Ludovici de Avalus Castellani Arcia S. Philippi de Scinval, qui cùm Hispanus esset ex regno Castellæ, & Toletanus, contraxit matrimonium Olyssippone cum filia Venturæ de Frias: idque simpliciter, & absque instrumentis dotalibus.

Mortua uxore absque liberis, dubium ortum fuit, an maritus lucraretur medietatem bonorum ad uxorem pertinentium, ac si contraxisset matrimonium secundùm consuetudinem nostri regni, id est, *per carta da metade.* Ordin. *libro 4. titul. 7. in prino.*

2 Et conclusum fuit, quòd cùm prædictus Capitaneus esset externus & miles, qui vivebat legibus regni Castellæ, nec subjectus erat legibus nostri regni, nec habebat animum domicilij contrahendi in hoc regno, utpote, quia in servitio Regis erat, & militabat stipendijs coronæ regni Castellæ, & modò poterat esse in illa arce, & statim ire ubi Rex eum juberet ad el serviendum; non visus fuerat contraxisse matrimonium, nisi secundùm leges regni Castellæ, ut regulariter est in marito contrahente cum uxore alterius regni.

3 Quando enim mulier contraxit matrimonium cum viro, qui erat illius regni, ubi vigent leges, & statuta circa matrimonium, & communicationem bonorum, censetur contraxisse iecundùm consuetudinem regni viri. *l. exigere.* ubi Bart. & Fulgos. *D. de judicijs.* Panorm. *in cap. 1. ad finem. de sponsalib.* Covarr. *de sponsal. 2. part. cap. 7. in prino. num. 6.* Gomez. *l. 50. Taur. n. 50.*

Porrò in regno Castellæ non est lex similis nostræ, imò vir reddere tenetur integram dotem heredibus uxoris, ut per Matien. *l. 1. glos. 2. n. 3. tit. 9. libr. 5. nova recopilat. legum Castellæ.*

Et in terminis præsentis decisionis, id ita tenent Riminald. *cons. 30. per totum. volum. 1.* Socin. Junior *cons. 14. per totum vol. 1.* Roland. *de iner. dot. q. 13. num. 5.* Alciat. *respons. 55.*

4 Nec obstat Ordinatio nostra *lib. 2. tit. 21. in principio.* dum vicinos regni, exteros posse fieri dicit, tempore ibi præscripto. Nam intelligitur, si non habeant animum mutandi domicilium: si enim talem animum habeant, nec per mille annos domicilium contrahent, ut eleganter per Menoch. *de arbitrarijs, casu 86. n. 7.* qui videri debet, Rol. à Valle *cons. 79. n. 51. lib. 3.*

In præsenti verò Capitaneus animum non habebat contrahendi domicilium in regno, ut probatur ex multis. Unde judicatum fuit, contraxisse matrimonium, non secundùm leges regni nostri, sed secundùm leges regni Castellæ, unde oriundus erat.

Fuit lata sententia 11. die Decembris, anno 1597. Scriba Hieronymo de Mendoça in instantia supplicationis, & confirmata fuit Præsidis curialis sententia, qui in priori instantia sic etiam judicavit.

DECISIO CLXVI.

An usura committatur, ubi in judicio familiæ erciscundæ judex uni fratri partem pretij assignat in fundo emphyteutico alteri fratri in capitato, ita ut is frater, interim dum illud pretium non solvit, teneatur annuatim certos reditus ex dicto fundo præstare alteri fratri?

SUMMÆ.

1. *Ubi certa summa debetur, ut sors principalis, si aliquid ultra sortem exigitur, usura est.*
2. *Creditor, qui ob dilatam solutionem aliquid à debitore exigit, usuram committit.*
3. *Pactum in quo disponitur de certo, & taxato interesse, pro dilata debiti solutione, usurarium est.*
4. *Contrarium praxis observat in judicio familiæ erciscundæ, ubi bona, quæ commodè dividi non possunt, uni heredi assignantur; dummodo tamen, ut partem ad alios heredes pertinentem in pecunia exolvat, & illis pro dilata solutione certos annuos reditus præstet.*
5. *Idem practicatur in bonis emphyteuticis uni ex fratribus incapitatis.*
6. *Responsio ad in contrarium adducta.*

IN judicio familiæ erciscundæ solet sæpè contingere casus iste. Cùm enim per Ordinat. *libro 4. titulo 77. Paragrapho 32. cum sequentibus*, fundus emphyteuticus per æstimationem dividatur inter fratres, ita ut uni emphyteusis incapitetur, alteris verò æstimatio pretij assignetur, de quo egimus *suprà decis. 108. numero 8.* solent judices præcipere fratri, cui emphyteusis incapitatur, ut alteris fratribus, quod ad pretium illis contingens in eadem emphyteusi non solvat, certos reditus ex dicto fundo emphyteutico annuatim illis præstet. Revocatur in dubium, an hæc assignatio ita facta usuraria sit.

Et videbatur primò, quòd sic; quia ubi certa 1 summa debetur, ut sors principalis, & aliquid ultra sortem

sortem exigitur, usura est. *cap. plerique. cap. ultim. cum aliis* 24. *quæst.* 3. at hic certa summa pecuniæ debetur, & tamen ultra illam annui reditus exiguntur: ergo usura est.

2 Secundò, ubi creditor ob dilatam solutionem aliquid à debitore exigit, usuram committit. Bald. *in l. si pro mutua. C. si certum petatur.* Anchar. *in regul. peccatum. quæst.* 1. *colum.* 6. *de regul. juris. lib.* 6. Dec. *cons.* 116. *colum.* 2. *in fin.* Sed hic frater ob solutionem debiti retardatam, annuos reditus ab eo exigit: ergo usuram committit.

3 Tertio facit, quia etsi hoc casu, usuræ petii potuissent ratione justi interesse, juxta *cap. conquestus. de usuris l. curabit. C. de actionibus empti.* tamen ista conventio, ut alter frater teneatur singulis annis solvere certos reditus, veluti tertiam redituum partem ex dicto prædio emphyteutico pro dilata solutione debiti, usurariam pravitatem continet; quia in pactum deduci non potest interesse certum, & taxatum in his casibus, quin sit usura. Doctores *in cap. salubriter. de usuris.* sequitur Dec. *d. cons.* 116. *& cons.* 119. unde taxata illa summa redituum constitui non potest quin usura committatur.

4 His non obstantibus, praxis judiciorum familiæ erciscundæ habet, ut si bona libera uni heredi assignentur, ut quia commode dividi non possunt, alteris heredibus ibi partem habentibus in pecunia, assignentur certi reditus annui, quoad eis pretium non solvitur, quæ praxis omnino deducitur, ex ratione text. & ejus æquitate, *l. curabit. C. de actionib. empt.* tradit. Covar. qui alios refert *variar. lib.* 3. *ca.* 4. & facit Ordinatio nostra *lib.* 4. *tit.* 14. §. 3. incipit, *E se algum empraasse.*

5 Eadem praxis recipitur in bonis emphyteuticis, ut si incapitentur alicui fratri, & per æstimationem dividantur, alteris fratribus assignentur certi reditus annui, quoad illis pretium æstimatum pro his partibus non solvitur: quæ per argumentum deducitur ex traditis per Jas. *in l. illud. num.* 5. *C. de collationib.* & per tradita per Gammam. *decis.* 71. *num.* 5. & 6. & hoc jure utuntur judices pupillorum in divisionibus, seu partitionibus faciendis, & ita accepi à quodam judice pupillorum antiquo, & valdè practico: & sic ipse faciebat.

6 Qua praxi retenta: non obstant in contrarium adducta: illis namque respondetur unica tantùm conclusione, procedere, quando auctoritate judicis non assignantur illi redditus annui ratione juris in pecunia æstimati competentis alteri heredi: tunc namque inducitur ratio *d. l. curabit.* cum aliis suprà citatis.

Et vide de his incapitationibus, & divisione per æstimationem emphyteusis perpetuæ, Alvar. Vaz *consultat.* 53. *& de jure emphyteutico, quæst.* 1. *numer.* 23.

DECISIO CLXVII.

An famulo, quem contemplatione domini Rex in famulatum recepit, compensandus sit in salario servitij, honoris, & famulatus?

SUMMÆ.

1. *Verbum (annona civilis) in quo sensu hic accipiatur.*
2. *Verbum (annona civilis) multipliciter in jure accipitur.*
3. *Beneficium Regie factum famulo contemplatione domini registratur in libro (das merces) in titulo illius, cujus contemplatione tale beneficium factum fuit.*
4. *Beneficium, seu honor, quem Rex contemplatione domini famulo fecit, compensandus est in salario servitij famulo debito.*
5. *Et sic decrevit senatus; quod tamen admittendum est cum declaratione, de qua hic.*
6. *Famuli testificantes de debito salario, seu conventione facta à domino, cum aliis famulis, non est ei facile credendum, veluti testificantes in re propria.*
7. *Referantur verba Rebuffi circa probationes has per alios famulos factas.*

IN nostro regno notorium est, in domo Regis esse famulos Regis per diversos honoris gradus. Sunt enim nobiles, quos, *fidalgos acereseentados*, vocamus, *moços fidalgos, moços da Camara, reposteiros, & escudeires, moços da estribeira*; & alia officia, quæ sigillatim hic non percurro, est enim extra nostrum propositum.

His qui sunt in servitio Regis, & eum comitantur in Curia persolvitur annona civilis, id est, *moradia*, secundùm eam, quam habet assignatam in libris domus Regis: voco autem annonam civilem, illam quam dicimus, *moradiam*, juxta text. *in l. annonas. C. de erogat. milit. annona lib.* 12. tradit Cuiac. *in l.* 1. *C. de annonis civilibus. lib.* 11. & alijs major assignatur, alijs minor, juxta merita uniuscujusque, *l.* 1. *C. de annon. civilib. lib.* 11. ibi, *liberalitate.* 1

Et quamvis hoc verbum (annona civilis) alias in jure significationes habat; accipitur namque etiam pro redditibus annuis, quos, *tenços*, vocamus, *l. jubemus nulli. C. de sacrosanct. Ecclesijs, l.* 1. *& ultim. C. de annonis civilibus. lib.* 11. *l. ultim. C. de erogat. militaris annonæ lib.* 12. & pro salarijs, quæ dantur, officialibus, tam justitiæ, quàm patrimonij Regis & ejus domus, *l.* 1. *C. de annonis.* Tamen quoad nostrum propositum attinet, accipitur nunc pro *moradia.* His sic. 2

Contigit, quòd Rex contemplatione, & petitione cujusdam nobilis famulum illius in numero *dos moços de Camara* recepit; & beneficium hoc Regis, liberalitasque de qua fuit facta provisio prædicto famulo, registrata fuit in libro, *das merces*, in titulo illius nobilis, juxta Extravag. *l.* 1. *tit.* 9. *part.* 5. ibi *filhamentos de filhos, parentes & criados.*

Mortuo nobili, famulus ille ab ejus heredibus salarium servitij petijt: objiciebatur, quòd honor ille Regis compensandus erat cum salario, eò quòd Rex honorem illum fecerat contemplatione prædicti nobilis, & in suo titulo registrata fuerat provisio illa famulatus, *de moço da Camara.* 3

Decisum fuit, quòd debebat compensari honor ille in salario servitij, & æstimari per arbi- 4

tros, reducique ad æstimationem pecuniariam, juxta notata per DD. *in l. fedi plures. §. in arrogate. D. de vulg.*

5 Et quamvis variè hoc judicatum fuerit in senatu, diversis temporibus; tamen meo tempore hoc judicatum vidi, in processu, in quo ego judex fui, & ego meo judicio sic judicarem; eo tamen addito, nisi ea domini voluntate expressa, aut conjecturata colligi possit, noluisse, ut prædictus honor ejus contemplatione, famulo à Rege datus, ei cum salario servitij compensaretur: nec itidem æstimatio illa pecuniaria fiat in excessivo rigore.

6 Illud hìc addam, semper in his salarijs famulorum ob servitium petitis post mortem dominorum, attendendum maximè esse ad probationes; nam sæpè fiunt per alios domesticos, & famulos, & eis non est ita facilè fides adhibenda, & ponam hic verba Rebuff. 2. *tom. ad l. Gal. tit. de famulorum salarijs glos.* 7. ubi inquit:

7 Sunt alij, qui postquam omnes alij famuli decesserint, seu recesserint, & non potest per eos nunc dominus probare solutionem, nec conventum salarium, ideò ipsi audacter petunt salarium, & ex pluribus annis, quia de his, quæ domi geruntur, domestici admitti solent, *l. consensum. 6. super plagis. C. de repudijs.* ergo solutio probari poterat & conventio per alios famulos; & domesticos, mortuo saltem domino: quam probationem deesse vident, unde petere non erubescunt: ideò interdum vidi, quòd unus famulus post domini decessum monopolium contraxit cum alijs, & omnes deposuere de magno illius famuli salario: verùm quia deposuerant de proprijs eorum stipendijs, ob id non creditum illis fuit; sed convicti postea fustibus cæsi fuerunt. Hæc ille, quæ sunt valdè notanda, ut quia quotidiana.

DECISIO CLXVIII.

An ex verbis rescripti summi Pontificis (*quosdam alios, & quoscumque alios*) procedere possit judex delegatus contra nõ nominatos specialiter in rescripto?

SUMMÆ.

1. *Clausula hæc (quidam alij) posita in rescriptis, solum tres, aut quatuor regulariter comprehendit.*
Quod limitatur, nisi subjecta materia contrarium suadeat. Ibidem.
2. *Infinitas est vitanda.*
Jurisdictio ordinaria non debet frustrari, nec imminui per jurisdictionem delegatam. Ibid.
3. *Infinitas admittitur ratione subjectæ materiæ.*
4. *Infinitas est admittenda, quando verba rescripti id suadent.*
5. *Quando ponuntur verba in rescripto*, quosdam alios, & quoscumque alios, *& dubitatur in quibus verificari debeant, an in duobus, an in tribus, electio est impetrantis.*
6. *Rescriptum non trahitur ad lites, nec ad crimina futura: secus si lites, seu crimina sint connexa criminibus perpetratis tempore impetratis rescriptis.*
7. *Verbum (quoscumque) est indefinitum, & potest trahi ad futurum.*
8. *Clausulæ intercedentes declarantur per sequentes.*
9. *Rescripta impetrata ad lites, licet vitium aliquod surreptionis contineant, non sunt ipso jure nulla sed ope exceptionis.*

QUò tempore Philippus Primus Lusitaniæ Rex in hoc regno successit, aliquæ personæ Ecclesiasticæ contra publicam quietem, perturbationes aliquas contra rempublicam hanc, & Regem commoverunt.

Super quibus Rex noster inquisitiones fieri statuit, & rescriptum impetratum fuit ex parte promotoris fiscalis à summo Pontifice, ad certos judices contra delinquentes proprijs nominibus expressos, & nominatos in prædicto rescripto.

Facta inquisitione, detecti sunt aliqui delinquentes, qui ante rescriptum impetratum deliquerunt, alij qui statim post rescriptum impetratum.

Dubitabatur, an hi, qui non erant expressim nominati in rescripto, in illo comprehenderentur sub illis verbis (*quosdam alios*) & ibi (*& quoscumque alios*) ut possit contra illos procedi per judices delegatos à summo Pontifice? Consultus fui super hoc dubio à Serenissimo Principe Archiduce Alberto hujus regni Gubernatore.

Et dixi, quòd quamvis in rescriptis quæ habent 1
clausulam (*quidam alij*) per talem clausulam solùm tres, aut quatuor possint conveniri. *cap. cùm in multis.* ubi glos. & DD. *de rescriptis. cap. cùm in cunctis de electione.* Conclusio tamen hæc aliquas patitur limitationes, inter quas una illa est, nisi subjecta materia aliud suadeat, glossa, & DD. *in d. cap. cùm in multis* ubi Ludovic. Gomez *à numer.* 42. & in specie *num.* 46.

In præsenti verò materia, locus erat huic limitationi, quia quotidie per inquisitionem factam reperiebantur novi delinquentes, & nova crimina, & criminis socij, & non erat facile, ex novitee emergentibus, quotidie novum rescriptum impetrare: unde per illud jam impetratum mihi videbatur posse contra delinquentes noviter detectos procedi, vigore illius clausulæ.

Maximè, quia Doctores, qui dicunt non posse 2
procedi, moventur ea ratione, ut infinitas vitetur, & ut jurisdictio ordinaria non sit frustrata, nec imminuatur per jurisdictionem delegatam, ut concludit Gomez. *ubi suprà. num.* 43. *ad finem.*

Sed huic rationi respondetur primò, quòd hæc 3
infinitas ratione subjectæ materiæ admittitur. Alexand. *in l. qui bona. §. ult. D. de damno infecto.*

Secundò, ad secundam rationem, quòd hæ causæ non solebant illo tempore per ordinarios judicari, sed per delegatos à summo Pontifice, impetratis rescriptis, per promotorem fiscalem: & sic nullum dabatur inconveniens, quòd procederetue per illam clausulam, etiamsi multos, seu infinitos comprehenderet.

Ulteriùs, infinitas tunc admittitur, quando 4
verba rescripti hoc important. Alex. *cons.* 145. *lib.* 2.

qui

qui loquitur in verbis à contrahentibus prolatis: cùm ergo in rescripto, de quo agimus, essent illa verba posita in principio (*quædam*) quæ particularis est, & postea etiam addita illa verba (*quoscumque alios*) quæ universalis est, bene comprehenduot infinitatem, & non habet locum text. *in cap. cùm in multis, de rescript. in* 6. ut per Gomez *ibi numer.* 69. faciunt quæ de verbis universalibus (*quisquis, & quicumque*) tradunt DD. *in l. hoc articulo. D. de heredibus instituendis. & in l. quicumque. C. de servis fugit. & in l. ait divus. §. 1. de jure fisci.*

5 Deinde cùm in prædicto rescripto essent verba supradicta, electio est impetrantis, & sic promotoris fiscalis, ut in simili dicunt DD. *in d. cap. cùm in multis.* ubi Perusin. & quando sunt verba (*quædam aliæ*) & dubitatur in quibus verificari debent, an in duobus, an in tribus, electionem tribuunt impetranti Marian. *in tract. de citationib. art. 5. num. 63.* & maximè *quæst. 4.*

6 Et quamvis rescriptum non trahatur ad lites futuras. *cap. ultim.* ubi gloss. & DD. *de rescriptis.* & sic nec ad futura crimina: tameo si lites, seu crimina futura sint connexa crimioibus præsentibus tempore impetrati rescripti, venient etiam lites ortæ, & crimina perpetrata post rescriptum impetratum. Bartol. *in l. qui habet. §. ult. D. de tutelis.* gloss. *in Clement. 1. verb. deputatis. de testibus.* Abb. *in cap. pastoralis. §. verum. de appellat.* additio ad Abb. *in cap. ult. littera B. de rescriptis, limitat. 5.*

Hæc autem crimina, ut diximus, erant jam perpetrata tempore impetrati rescripti; fuerunt & alia post rescriptum impetratum commissa, subsequenter tamen, & brevi tempore, & sic connexa dicuntur, licet postea fuerunt detecta; & sic virtute prædictorum verborum (*quoscumque*) poterat contra delinquentes procedi.

7 Facit & idem, quia verbum (*quoscumque*) indefinitum est, & ita trahi potest ad futurum. *l. Medico. D. de auro & argent. legat.* Bart. *in l. ult. D. qua res pignor. oblig. possunt.*

8 Dicebam etiam, quòd ex clausulis sequentibus antecedentia declarationem recipiebant. *l. utrùm. D. de petit. hereditat. l. quemadmodum. §. hæc verba. D. ad l. Aquil. l. si cùm fundum. D. de verbor. significat.* Bald. *in l. domum. col. 1. in fine. C. de rei vendicat.* unde per clausulas sequentes, & antecedentes videbatur, quòd poterat procedi contra illos delinquentes vigore prædicti rescripti.

9 Ultimò dicebam, quòd in his rescriptis ad lites, etiamsi contioeant vitium aliquod surreptionis, non sunt ipso jure nulla, sed ope exceptionis. Inocent. *in cap. cùm M. de constitut.* Abb. *in cap. certum. de rescriptis.* gloss. & DD. *in cap. ad audientiam. eod. titul.* Cassador. *decis. 1. de rescriptis. eod. titul.* Cùm ergo in præsenti casu à partibus de surreptione oppositum non esset, bene poterat procedi contra delinquentes, ex verbis prædicti rescripti.

Hæc libuit hìc inferere, quia notabilia sunt.

DECISIO CLXIX.

Testamentum in scriptis imperfectum an possit redigi in nuncupativum?

SUMMÆ.

1. *Testamentum jussu testatoris scriptum sex tantùm testibus adhibitis, si coram eisdem testibus non fit perlectum, an sustineri possit tamquam nuncupativum.*
2. *Testamentum à Notario scriptum coram sufficienti testium numero, licet totum non fit perlectum coram eisdem; nihilominus solemne dicitur, & potest antea solemnitate juditis in publicam formam redigi ut nuncupativum.*
3. *Dispositio testatoris, de qua constat, si non potest valere ut testamentum, valet ut fideicommissum.*
4. *Testator, qui fecit testamentum in scriptis, in quo voluntatem suam declaravit, si aliquid pro solemnitate addere voluerit, quod adimplere nequiverit, intestatus decedit.*
5. *Testamentum jussu testatoris à Notario scriptum, si coram testibus non legatur, manet imperfectum.*
6. *Scriptura in testamento nuncupative ad illius tantum probationem inducitur.*
7. *In testamento nuncupativo sex testes ad minus requiruntur.*

Testes in testamento adhibiti, debent esse omni exceptione majores: quòd si unus suspectus vel inhabilis reperiatur, redditur testamentum nullum. Ibidem.

PRæsens dubium in senatu incidit. Testator dictavit testamentum, & Sacerdos vocatus, ut Notarius, scripsit, cumque testator signare vellet, non potuit, quia porrecto ad signandum brachio, priusquam testamentum totum coram sex testibus, qui tantùm aderant, Sacerdos perlegisset, mortuus fuit testator. Quæritur, utrùm ejusmodi dispositio, saltem tamquam testamentum nuncupativum valeat, & videtur quòd sic.

Primò, ex illa recepta traditione; quòd si testa- 1
meotum à Notario jussu testatoris sit scriptum, etsi postea perlectum non sit coram testibus nihil refert, si modò per legitimos testes testantis voluntas nuncupata probetur: & est ratio, quia cùm scriptura ad probationem non inducatur, non est cur de ejus solemnitate sit tractandum, ut optimè docet Covar. post multos quos citat *in cap. relatum. num. 1. de testament. §. 1. vers. tertia conclusio.* pro qua opinione inducitur glossa notabilis *in l. hac consultissima. §. sed quia. C. qui testamenta facere possunt*, quatenus dicit, quòd testamentum à Notario scriptum jussu testatoris coram sex testibus tantùm non potest per illam scripturam probari, quia imperfecta, & minus solemnis est, ex defectu unius testis: sed bene potest probari per Notarium & testes, ut testamentum nuncupativum, pro quo facit etiam illa opinio Jacobi Ravenat. Alberici, & Jas. *in l. hac consultissima. §. per nuncupationem. C. de testament.* quatenus concludunt, hoc reduci posse ad nuncupativum testamentum illud, cui aliqua defuit solemnitas requisita in testamento in scriptis.

Hinc etiam maximè conducit notabile consil. 2
Pauli *consil. 507. vel. 1.* relatū à Covar. *ubi suprà. nu. 10. in fine*, ubi consuluit, quòd si testatore dictante

sit scriptum à Notario testamentum coram sufficienti testium numero, qui in eo adhibiti fuerunt, licet totum testamentum non sit simul lectum coram eisdem, esse tamen solemne, & posse in publicam formam auctoritate judicis redigi, ut nuncupativum; scilicet quia licet testator elegerit vism probationis per scripturam publicam adhibendo Notarium, non tamen videtur renuntiasse probationi faciendæ per testes, *l. miles qui destinaverat. D. de testament. milit.* unde ita in proposito, cùm testator dictaverit testamentum, & Sacerdos ut Notarius scripserit, etsi postea à se non sit subscriptum, nec coram testibus lectum; tamen valebit saltem ut nuncupativum; cùm per eosdem testes legitimè probatur talis nuncupata voluntas.

3 Secundò videbatur, quòd saltem ut fideicommissum talis dispositio debuisset valere, per text. notab. & difficilem *in l. Pamphile. §. propositum. D. de legat.* 3. ubi testator minus solemniter declaravit voluntatem suam, quod vellet cuidam relinquere, & dicit text. quòd illud valet in vim fideicommissi: ergo hîc multò magis debuit ita valere, ubi testator solemniter per nuncupationem voluntatem suam exposuit.

Sed his non obstantibus contrarium videtur, imò quòd hujusmodi testamentum nec ut nuncupativum debeat valere.

4 Moveor primò ex receptissima Jurisconsultorum traditione, quòd ubicumque testator testamentum fecit, quod à se, vel à Notario scriptum sit ejus jussu, & voluntatem suam declaravit, ita tamen, ut aliquid solemnitatis addere proposuerit; tunc intestatus utique potiùs decessisse dicetur, quia negari non potest, quòd imperfecta fuerit voluntas: quo esso, nec ut codicillus potest hujusmodi dispositio valere, ut est text. *in l. ult. §. illud. C. de codicillis.* qui text. dirimit nostram quæstionem.

5 Sic etiam text. *in l. fideicommissa. §. 2. D. de leg.* 3. qui probat, quòd si testator vocavit Notarium ad scribendum testamentum, imperfecta erit ejus voluntas, nisi legatur coram testibus; & ideò nec testibus probari poterit, quia ex lectionis defectu præsumitur voluntatis imperfectio, & ita cum Bald. Paul. intelligit illum text. Covar *ubi suprà num. 12. versic. vel aliter potest intelligi.* & ita expressim eleganter probat Covar. *Ibidem d. num. 12. versic. oportet.* cum Paul. Alexand. & alijs. Cùm ergo testator Sacerdotem vocaverit, qui, eo dictante, testamentum scripsit; & ipsemet testator voluerit testamentum signare, planè hoc videtur significasse, ut aliter noluerit illud testamentum valere, quàm in scriptis, & ita cùm non signaverit, & signare voluerit, imperfecta manet ejus voluntas, ac proinde testibus non potest probari.

6 Facit, quia licet in scriptura fiat nuncupativum testamentum, tamen illud est, quando scriptura fit tantum ad probationem, glossa 1. *in l. hac consultissima. C. de testament. in §. per nuncupationem.* Sed hîc scriptura ad probationem non videtur facta; quia si ad hoc fieret, sufficeret illam tantùm coram testibus legere, testatore dicente, illam velle fore suam ultimam voluntatem, juxta *d. l. hac consultissima. C. qui testamenta facere possunt.* sed cùm ultertùs processerit, & signare voluerit, certè verosimilius est, quòd testamentum in scriptis facere voluerit, argum. ejus, quod notabiliter scripsit Viglius, post Fabrum, *in §. fin. col. 2. in fin. instit. de testament.* Cùm autem voluntas respectu testamenti in scriptis imperfecta fuerit consequitur quòd nec testibus possit probari; ut tamquam nuncupativum valeat.

Ex defectu etiam probationis testamentum præ- 7
sens subsistere non potest: nam ad nuncupativum ad minus requiruntur tres testes, Ordin. *lib. 4. titul. 76. §. 4.* & cùm per statutum hic numerus sit diminutus à numero juris communis, debent esse tunc testes omni exceptione majores, ex Calder. *consil. 26. num. de testamentis.* Et adeò hoc requiritur, quòd si unus testis inhabilis reprobetur, testamentum redditur nullum, ut nec jure codicillorum valeat. Anchar. *consil. 188.* facit *l. si unus. C. de testament.* sic unum testamentum annullavit Angel. *consil. 228.* in facto, ob id quòd ex quinque testibus requisitis per statutum, unus erat locer heredis instituti. Sic etiam annullavit aliud testamentum Dec. *cons. 105. colum. 3 in principio.* propterea quòd unus ex testibus erat avunculus heredum institutorum, sic aliàs ob unum testem affinem fecit Socinus *consil. 229. num. 9. volum. 2.*

Et sic judicatum fuit.

DECISIO CLXX.

De testamento facto tempore pestis, & intellectu Ordinationis *lib. 4. titul. 76. §. ultimo.*

SUMMÆ.

1. *Testamentum factum tempore pestis valet, tribus tantùm testibus adhibitis.*
   Valet argumentum de loco ad tempus. Ibidem.
2. *Fœmina non possunt esse testes, nec in testamento facto in eremo, nec in eo, quod fit tempore pestis.*
   Quemadmodum lex intelligitur in casu expresso, ita etiam est intelligenda in simili casu, ad quem extenditur. Ibidem.
3. *Intelligitur Ordinatio lib. 4. tit. 76. §. ult.*
4. *Testes in testamento adhibiti debent esse omni exceptione majores.*

TEstamentum factum tempore pestis, quæ magna sit, valere cùm tribus testibus, ex Bart. & alijs tradit Gamma *decis. 81.* Idque ex Ordinatione *lib. 4. tit. 76. §. ultimo*, facto argumento de loco ad tempus, quod validum est, *l. viuum. D. si certum petatur.* & hæc quidem opinio mihi semper placuit, secundùm quam judicatum in senatu fuisse, refert idem Gam. *ubi suprà.* attamen non per hoc remissa censeri debet qualitas testium, ut nec etiam in terminis prædictæ Ordinationis, §. *ult.* ibi, *ou ao tempo da morte per palaura*, eadem qualitas remissa est. 1

Unde fœminæ in prædicto testamento in eremo facto testes esse non possunt, nec etiam in eo, quòd tempore pestis sit: cùm enim ex illa Ordinatione argumentum sumamus, quemadmodum illa in casu expresso intelligitur; ita etiam in casu 2

ad

ad quem illam extendimus intelligenda est, in specie tradit Curt. Junior *in l. hac consultissima. C. de testament. §. ex imperfecto, num.* 10. Socin. Jun. *in l. 2. num.* 30. *D. de legat.* 1. unde & fœminæ testes esse non possunt in hujusmodi testamento.

3 Nec obstat §. 4. ejusdem Ordinationis; loquitur enim in testamento, ubi plenior numerus testium concurrit: & expressit id lex, quæ si non exprimeret, adhuc regulæ standum esset, quod in nostro casu non datur; & potiùs ex ratione suprà dicta, contrarium de jure est.

4 Deinde testes hi omni exceptione majores esse debent, & non suspecti, ne alias facilè fraus committatur, notat Faber *in §. legatarijs, institut. de testament.* Dec. *consil.* 105. *num.* 4. Telius *in l.* 3. *Tau. numer.* 13. 2. *part.*

DECISIO CLXXI.

De testamento facto à prodigo.

SUMMÆ.

1. *Prodigus testamentum facere non potest.*
2. *Quid intelligendum est, postquam ei juridice interdicta est bonorum administratio.*
   Prodigo manifesto, non ipso jure, interdicitur bonorum administratio. Ibid.
3. *Ad hoc, ut prodigo bonorum administratio juridicè interdicatur, non quodlibet, sed solemne judicis decretum intervenire debet.*

1 REgula juris est, prodigum testari non posse. *l. si qui. D. de testament. §. item prodigus. institut. quibus non est permiss.* notatur *in l. 1. si cui. D. de verborum.* Ordinat. *lib.* 1. *tit.* 76. §. 19. Gomez *l.* 3. *Taur. num.* 14. Menchac. *de successionibus. lib.* 2. §. 13. *num.* 58. Molin. *de primogen. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 32.

2 Quod tamen intelligendum est, postquam ei interdicta est à judice administratio bonorum suorum: nec enim prodigo manifesto ipso jure administratio interdicitur, ut esse receptiorem sententiam defendit Jas. *in d. l. si cui bonis. D. de verborum.* Capella Tholos. *decis.* 362. & expressè probat apud nos Ordinat. *ubi suprà.* §. 19. ibi. *Eo prodigo à que hè defesa, & tolhida a administração de seus bens.* ergo non
3 ipso jure: expectamus namque judicis interdictionem, ut tunc prodigus testari non possit, nec contrahere absque curatore, & attenta Ordinatione, non quodlibet judicis decretum, sed solemne, & secundùm formam præscriptam ab illa *d. tit.* 97. §. 43. necessarium erit, ut prodigo bonis interdictum esse juridicè dici possit, tradunt Aretin. Jas. & Rip. *numer.* 36. *in d. l. is cui bonis.* latè Franciscus Caldas Lusitanus *in l. si curatorem. verb. cùm non absimilis, num.* 5. *C. de restitut. in integrum.*

DECISIO CLXXII.

An commendatarius alicujus Ecclesiæ, qui vacante illa, cepit possessionem ædium Ecclesiæ, possit intentare interdictum Unde vi, contra Vicarium successorem recuperantem possessionem prædictarum ædium?

SUMMÆ.

1. *Intentans interdictum Unde vi, duo tenetur præbare, possedisse, & spoliatum fuisse.*
2. *Ecclesia semper censetur esse in possessione, etiam mortuo Prælato.*
3. *Res Ecclesiæ numquam dicuntur vacare.*
4. *Dejectus per vim, potest recuperare possessionem, dummodo id faciat incontinenti.*
   Fieri quid incontinenti, vel non, judicis arbitrio relinquitur. Ibid.
5. *Confestim, & incontinenti facere intelligitur, qui statim, & in simul cùm primùm potuit, fecit.*
6. *Commendatarius, qui vivente primo Vicario, tacuit nec unquam ad possessionem adium egit, & mortuo illo possessionem cepit, dolo fecisse videtur, & si à Vicario successore dejiciatur, non ei competit interdictum Unde vi, nec restitui debet.*
7. *Et ita judicatum fuit in senatu.*

COmmendatarius Ecclesiæ S. Martini oppidi de Santarem, vacante vicaria prædictæ Ecclesiæ per obitum Vicarij, cepit possessionem quarumdam ædium, auctoritate Præsidis, in quarum possessione Ecclesia antea erat, vivente Vicario.

Provisa Ecclesia de Vicario, novus Vicarius 1
possessionem ædium cepit: commendatarius intentavit interdictum, Unde vi, contra Vicarium, ut possessionem ædium restitueret; & quia in hoc interdicto, illa duo probare tenebatur, possedisse, & spoliatum fuisse, *l.* 1. §. *interdictum autem hoc. D. de vi, & vi armat. cap. consultationibus.* ubi Abb. 2. *notab. de officio delegat.* Menoch. *in prælud. recuperand. in princ. & num.* 21.

Dubium maximum fuit, an commendatarius hæc duo probarei?

Et dicendum, quòd mortuo Prælato, Ecclesia 2
ipsa censetur possidere, & verè possidet per suos beneficiarios. Bart. *in l.* 1. §. *ult. ad finem. D. de acquirenda possessione.* & in *l. cùm heredes. in principio. D. eodem titul.* qui allegat Innocent. *in cap. cùm in officijs. de testament.* Ecclesia namque numquam moritur, nec mutatur, *cap. liberti.* 12. *quæst.* 1. & facit text. *in l. jubemus in fine. C de sacrosanct. Ecclesijs. l. Raptores. vers. fin autem. C. de Episcopis, & clericis.* tradit Guid. Pap. *decis.* 355.

Hinc sit, ut mortuo Prælato, nullus possit bona 3
Ecclesiæ occupare. Ordin. *lib.* 2. *titul.* 9. facit text. *in cap. sanctorum* 10. *quæst.* 1. Rip. *in l.* 1. *num.* 5. *D. de interdict.* & res Ecclesiæ numquam dicuntur vacare. arg. text. *in d. l. Raptores. §. fin autem.* Guid. Pap. *ubi suprà.* Ecclesia namque ipsa censetur possidere, ut superiùs diximus.

Cùm ergo in præsenti casu, Ecclesia ante obitum 4
Vicarij ædes possideret, non poterat commendatarius illas occupare, etiamsi id faceret auctoritate Præsidis; & bene Vicarius, qui successit, nomine ipsius Ecclesiæ recuperavit possessionem, ut poterat, Ordin. *lib.* 4. *tit.* 50. §. 2. Quamvis enim id incontinenti facere debebat, *l.* 3. §. *cùm igitur. D. de vi, & vi armata.* Menoch. *de recuperand. remed.* 1. *n.* 338. Tamen fieri incontinenti, vel non, arbitrio judicis relinquitur. Ordin. *lib.* 4. *tit.* 50. §. 2. gloss. *in l. in quo verbo,*

verbe, bodie. D. ut in possessionem legatorum. & in l. 2. C. de edict. divi Adriani tollen. tradit Menoch. *de arbitrarijs. lib. 2. centur. 1. casu 9. & casu 11.*

5 In casu autem præsentis dubij, Vicarius, ut provisus fuit, & possessionem accepit beneficij, statim, & insimul recuperavit ædium possessionem : idque fecit cùm primùm potuit. *l. 2. §. confestim. D. ad senat. consult. Tertullianum.* Neque enim ante canonicam institutionem, possessionem beneficij capere poterat. *regul. Beneficium. de regul. jur. lib. 6.* ordinat. *d. lib. 2. tit. 9.* Rebuff. *in praxi, tit. de missione in possessionem num. 2.* Menoch. *de recuperanda possess. remedio 15. num. 222.*

6 Ultimò, contra commendatarium faciebat; quòd ipse provisus fuerat de commenda, vivente Vicario, & toto illo tempore numquam egit nec de possessione ædium, nec de proprietate, sed tacuit : quo verò tempore obijt, & Ecclesia erat destituta pastore, tunc cepit possessionem ædium : quod fraude factum videri debet, unde ei restitutio non competit, *l. 1. D. de vi, & vi armat.* nec ei prodesse debet vitiosa possessio. Ruin. *consil. 13. num. 8. lib. 4.* faciunt quæ tradit Bart. de titulo vitioso, *in l. sive autem, §. si duobus D. de publiciana actione.*

7 Et sic judicatum fuit, quòd commendatario non competebat interdictum. Unde vi, & absolutus fuit Vicarius ab ejus petitione.

DECISIO CLXXIII.

De privilegio viduæ circa electionem judicis, quam habet.

SUMMÆ.

1. *An mulier, mortuo marito, possit declinare judicem, coram quo vivente illo se obligavit respondere per publicam scripturam.*
2. *Vidua potest eligere judicem jure nostri regni.*
3. *Juri non competenti nullus visus est renuntiare. Decretum senatus. Ibid.*
4. *Idem judicatum fuit in alio ferè simili casu hic relato. Intelligitur Ordin. lib. 3. tit. 4. §. 3. Ibid.*
5. *Refertur alterum decretum senatus circa hanc materiam.*

1 PRæsens quæstio fuit In senatu controversa. Mulier quædam vivente marito, insimul cum illo per publicam scripturam contraxit, & renuntiavit judices sui fori, & domicilij, & respondere coram certo judice super observantia & validitate prædicti contractus se obligavit.

2 Mortuo marito, mulier, quæ vidua mansit, conventa coram judice illo in scriptura contento, coram quo simul cum marito, vivente illo, respondere se obligaverat, declinavit prædictum judicem, & petijt, & elegit judicem sui domicilij, juxta electionem, quam ei tribuit ordin. *lib. 3. tit. 4. §. 3.* dubitatum fuit, an possit prædicta mulier declinare? Et contra illam opponebatur, quòd in prædicta scriptura se obligaverat, unde conventioni standum erat, ut est bonus text. *in materia. l. ea quæ. C. de rescindentibus emptum, &c.* ubi Bald.

Contrarium tamen decisum fuit : imò quòd po- 3
terat declinare ad judicem sui domicilij, juxta privilegium viduæ, ei de novo competens, cui renuntiare visa non est, vivo adhuc marito, per prædictam scripturam, non enim juri nondum competenti visa fuerat renuntiare, *l. mater. C. de inoffic. testamento l. tres fratres D. de pact.* notatur *in cap. a. de renuntiatione.* tradit. Bart. *in l. sed & si quis. §. quæsitum. D. si quis cautionibus.* Paul. *in l. quod Servius D. de condict. causa data.* in processu de Dona Maria de Saa contra Rodericum Gonçalves de Camara, super petitione gravaminis à prætore curiali, Scriba Ludovico Vaz de Rezende.

In ferè simili casu idem judicatum fuit anno 4
1582. in altera vidua, quæ in lite cœpta cum marito, qui obligavit se respondere certo loco, illo mortuo, cœptam litem mulier revocavit ab illo loco, & elegit judicem sui domicilij : & decretum fuit, quòd poterat eligere, non obstante, quòd maritus se obligavit respondere illo loco, in altera petitione gravaminis à Præside curiali, quod conducit ad intellectum ordinationis *lib. 3. tit. 4 §. 3.*

Idem judicatum fuit in senatu hoc anno de 5
1600. in processu inter Petrum de Mendoça & Donam Laurentiam de Tavora. Qui casus sunt notabiles.

DECISIO CLXXIV.

An judex possit ex officio cadavera mortuorum eruere è sepulchris ad ea inspicienda, cùm præsumptio sit defunctum mortuum esse ex vulnere, aut veneno?

SUMMÆ.

1. *Refertur casus valdè notabilis hujus decisionis.*
2. *Judex potest impetrata licentia ex officio cadavera eruere è sepulchris, cùm præsumptio sit, defunctum mortuum esse ex vulnere, aut veneno, nec ob id sacrilegium committit.*
3. *Magistratus possunt impetrata licentia ossa eruere.*
4. *Quomodo intelligantur jura, quæ loquuntur in sepulchris violandis. Intelligitur l. 5. C. de sepulchro violato. Ibid.*
5. *Quid decretum fuerit in casu hujus decisionis.*

IN oppido de Sentarem, mulier quædam anno 1
1592. mense Maij, cùm præsumeret filiam virginem, quam habebat, à viro quodam fuisse cognitam, & esse prægnatam, clàm filiam ipsamet mater suffocavit, & dixit filiam mortuam esse improvisa & subitanea morte, & vocavit clericos, & sepelirì eam fecit in Ecclesia S. Eriæ.

Nuntiata fuit res judici, qui prævia inquisitione, 2
& cadaver voluit inspicere, & petita licentia à Vicario Ecclesiæ prædictæ, jussit illud eruere è sepulchro, præsentibus judice, & officialibus justitiæ, & clericis prædictæ Ecclesiæ, Medicis, & Chirurgis, & testibus, & de omnibus quæ viderat, fecit acta.

Quo facto, Vicarius generalis prædicti oppidi de Santarem, contra judicem censuras fulminavit : dicebat namque sacrilegium commisisse, eò quòd

quòd cadaver è sepulchro jusserat eruere ; judex instrumentum gravaminis interposuit ad judicem coronæ Regiæ, ut moris est, quo tempore officium procuratoris Regiæ coronæ gerebam.

Dixi, judicem id posse facere, nec sacrilegium commisisse : id namque fecerat publicam personam gerens, & ratione officij, facit text. *in Injuriarum. vers. quæ jure potestatis. D. de injuriis.* Gamm. *decis.* 35. *num.* 1.

3 Deinde ex eo, quia magistratus possunt impetrata licentia (ut judex fecerat à Vicario Ecclesiæ) ossa eruere, *cap. sacris. de sepulturis. l. ossa. D. de religios. & sumpt. funer.* Ripa *de peste ultim. part. numer.* 144.

4 Et jura quæ loquuntur in violandis sepulchris, loquuntur in personis particularibus,& non publicis, & quæ dolo malo id faciunt. *l.* 1. *&* 2. *D. de sepulchris violat.* nec dicunt per iò committi sacrilegium,sed quòd puniantur ad instar sacrilegij, cui est proximum, & simile non est idem. *l. actionis. D. de actionib. & obligat.* & ibi glossa *verb. obtinens.* & ita est intelligenda *l.* 5. *C. de sepulchris violatis.*

Judex autem, hoc casu, id fecit publica auctoritate, & ne delicta manerent impunita. *l. sua vulneratus. D. ad l. Aquiliam. cap. ut fama. de sententia excommunicat.* & in specie videndus est Rebuff. 2. *tom. ad ll. Gallicas. tit. ne beneficiatorum cadavera custodiantur. glos.* 4. *num.* 22. *&* 23.

5 Et ita decretum fuit, quòd judex rectè fecerat, & Vicarius generalis non debuerat censuras fulminare, in judicio Regiæ coronæ, Scriba Augustino Rebello.

Et sæpè, cùm casus accidit, factum hoc fuit per judices, & cadavera è sepulchris eruta inspecta, ut testificati sunt senatores antiqui, & qui in provincijs officium Præsidum gesserant.

DECISIO CLXXV.

An procurator possit compromittere appellatione remota, & domino præjudicare ?

SUMMÆ.

1. *Procurator cui specialiter commissum est, ut compromittat super certo negotio, mandatis fines excedere non potest, nec compromittere appellatione remota.*

In actionibus voluntarijs procuratoris error domino non nocet. Ibid.

Procurator fines mandati excedens, ut privata persona fecisse censendus est, non ut procurator, nec ob id domino præjudicare potest Ibid.

2. *Compromissum factum ab Ecclesia, vel minore appellatione remota, odiosum est, & maximam lesionem præ se fert.*

3. *Ecclesia restitui potest adversus compromissum factum ab Episcopo, super rebus ipsius Ecclesiæ.*

1 QUidam Episcopus procuratorem specialem constituit in lite, in qua agebatur de rebus suæ Ecclesiæ, & ut compromitteret: quærebatur an possit compromittere appellatione remota ?

Et quòd procurator, cui specialiter commissum 2
est, ut compromittat super certo negotio,non possit excedere fines mandati, nec compromittere appellatione remota, facit, quia qui cumpromittit voluntarium actum,facit non necessarium, ut est text. elegans *in l. si dictum §. sic compromisero, in principio. D. de evictionibus.* porrò in actibus voluntarijs procuratoris error domino non nocet. Innocent. *in cap.* 1. *ut lite non contestat.* Ægidius de Bellamera *decis.* 582. Menoch. *de arbitrarijs, casu* 432. *num.* 31. ratio est, quia cùm procurator tunc fines mandati excedat, ut persona privata fecisse censendus est, non ut procurator, *cap. cùm dilecta. de rescriptis.* & ob id dominus (cujus procurator non est fines mandati excedendo) præjudicare non potest.

Accedit, quòd compromittere odiosum est, & 3
maximam læsionem præ se fert. text optimus *in l. si minor.* 34. *§. ultim. D. de minoribus.* præcipuè quando compromissum est in aliquem, appellatione remota, ut ibi notat glossa, *verb. jure.* & Bartol. Tunc sic, compromissum hoc factum fuit ab Episcopo, nomine Ecclesiæ super bonis, quæ ad ipsam pertinere contendebat ; ergo eo ipso restitui potest, adversus errorem advocati, seu proditionem,ut vocatur. text. *in l. minor.* 18. *§. si autem Princeps* (ibi, *vel ab advocatis prodita queratur*) *D. de minoribus.* faciunt tradita per DD. *in cap.* 1. *de restitutione in integrum.* Unde non obstante clausula, appellatione remota, saltem restitutionis auxilio,recipienda erat appellatio, *d. l. minor. §. ultimo.* Et sic conclusum fuit in præsenti casu, quòd reciperetur appellatio, non obstante clausula illa compromissi, quæ saltem restitutionis ope valere non debuerat.

DECISIO CLXXVI.

An bona majoratus pro alijs bonis permutari possint ?

SUMMÆ.

1. *Bona majoratus possunt facultate Regia interveniente, permutari pro alijs, ipsi majoratui utilioribus.*

2. *Permutatio bonorum majoratus pro utilioribus, si consensus sequentium successorum legitimè intervenit, valida est.*

3. *Subrogatum loco alterius, idem reputatur.*

Bona, cum quibus res majoratus permutata fuerunt, in earum loco subrogantur, & conditionibus, & legibus in institutione majoratus per testatorem appositis subjiciuntur. Ibid.

BOna majoratus posse, facultate Regia interve- 1
niente, pro alijs bonis ipsi majoratui utilioribus permutari, tradunt latissimè Ludovicus de Molina, *de primogenijs. lib.* 4. *cap.* 4. *à num.* 1. *&* ea. 6. *num.* 26. qui multos DD. allegat; non, verò absque facultate Principis : & est apud nos Extravagan. 1. *part. tit.* 4. *l.* 1. *§.* 122.

Contigit,quòd quidam possessor majoratus bo- 2
na quædam permutavit pro alijs utilioribus sine Principis licentia, intervenientè tamen consensu sequentium successorum prædicti majoratus : qui

consensus sententia fuit confirmatus. Quæsitum fuit, an sufficeret consensus iste successorum, ut permutatio hæc firma remaneret, & valeret?

Decretum fuit in senatu, validam esse permutationem hanc: nec enim voluntas testatoris mutatur per hoc, sed solùm permutantur bona pro alijs, seu illorum loco subrogantur lortè utilioribus, & bonitate melioribus, ut in prælenti casu accidit, tradit Cæpola *in l.* 2. *num.* 29. *C. de usucapion. pro emptor.* Capic. *decis.* 108. *num.* 26. Molin. *ubi supra. cap.* 6. *num.* 28.

3 Et quod subrogatum est loco alterius, idem reputatur, *l. si filia.* § 1. *D. de condit. & demonstrat. l. si donata.* § *si sponsus. D. de donationibus inter virum & uxorem.* Pelaes *de majoratib.* 1. *part. qu.* 11. *& qu.* 10. & sic bona hæc subrogata eamdem sortiuntur naturam, quam habebant aliæ res cum quibus permutatæ fuerunt, & subjiciuntur conditionibus, & legibus in institutione majoratus per testatorem positis. Tiraquellus *in l. boves.* 6. *hoc sermone, limitation.* 14. *in principio. D. de verborum signifi.* & ante eum Lucas de Penna *in l.* 1. *colum.* 4. *versic. Sed quidam quæstione, C. de imponenda lucrat. descript. lib.* 10. Quod maximè notandum est.

DECISIO CLXXVII.

De Arrhis.

SUMMÆ.

1. *Donatio arrharum nomine facta, ultra tertiam partem dotis, de jure nostri regni non valet; de jure autem regni Castellæ decimam partem dotis excedere non potest.*
2. *Dos illa solùm intelligitur, quæ tradita est, & soluta viro.*
   Non nuda promissio, sed numeratio dotem facit. Ibidem.
   Dos solùm dicitur quæ superest deducto ære alieno. Ibidem.
3. *Si nihil in dotem uxori datum fuerit, nihil ei arrharum nomine promitti potest.*

1 SIve arrhas, quæ in matrimonio sponsæ dantur, donationes propter nuptias vocemus, ut vocat expressè *l. partit.* 4. *tit.* 11. *l.* 1. Suarez *titul. de las Arrhas. nu.* 2. sive alio nomine, & propriori, arrham vocemus donationem factam à marito in remunerationem dotis, vel virginitatis, seu nobilitatis, ut tradit Gom. *l. Taur.* 50. *versiculo. sed in nostro.* semper illud attendendum est, ne ultra tertiam partem traditæ dotis ab uxore, seu à patre, aut extraneo promittente, arrharum nomine detur, ut est apud nos Ordinat. *lib.* 4. *tit.* 9. *§. ultim.* & in regno Castellæ promissio arrharum decimam partem dotis excedere non debet. *l.* 1. *tit.* 2. *lib.* 3. *for legum.* Suar. *ubi sup. num.* 4. Gom. *num.* 13

2 Quæ dos intelligitur, illa, quæ tradita est, & soluta viro, arg. text. *in Authent. sed quæ nihil. C. de pactis convent.* facit text. notabilis *in l. pollicitationem. C. de donationibus ante nupt.* ubi glossa, & quæ tradit Suares *tit. de las Arrhas. num.* 11. Non enim promissio, sed numeratio dotem facit. *l.* 1. *C. de dote cauta non numerata*, adeò ut solùm dos dicatur illa, quæ deducto ære alieno manet, text. elegans *in l. mulier bona. D. de jure dotium.* facit reg. tex. *in l. subsignatum.* § *bona. D. de verborum significat.* in specie Suares *tit. de las Arrhas. num.* 5. & faciunt verba illa nostræ Ordin. *d. lib.* 4. *tit.* 9. *§. ult.* ibi, *trouxer.* non enim lex per verbum, *prometer*, locuta est, sed per verbum, *trouxer*, quod idem significat, quod Latinè dicitur, habuerit in dotem: verbum enim, *fero*, inter alias significationes hanc etiam habet, ut apud Virg.

Ferre sui dederat monumentum & pignus amoris.

Unde si nihil ex uxoris parte in dotem datum 3
fuerit, nihil ei promitti nomine arrharum posse, Senior oplnio est, & in senatu nostro approbata: alitèr melioris conditionis esset mulier indotata, quàm dotata, & in nostris terminis ita judicatum fuisse refert Gam. *decis.* 370. *numer.* 2. ubi alios DD. citat quod mihi juri consonum maximè videtur, si mentem nostræ Ordin. Regiæ rectè intueamur, & vide Guid. *decis.* 430. Vaz. *consult.* 2. 3. *&* 4. ubi latè de materia.

DECISIO CLXXVIII.

Alimenta quo pacto taxari debeant?

SUMMÆ.

1. *Socer qui tenebatur generum intra domum suam alere, si inimicitiæ inter eos ortæ sint, tenetur eis extra domum eadem alimenta præstare, cum eisdem qualitatibus, ac si eum intra domum alere debuisset.*

COntroversum fuit in senatu, cùm inter gene- 1
rum & socerum lites maximæ essent, qui socer in domo sua genero alimenta præstare tenebatur; quomodo alimenta hæc taxanda essent genero degenti extra domum soceri?

Et eùm propter has lites ortas inter generum & socerum, ex quibus solent oriri maximæ inimicitiæ, præsertim inter consanguineos, Jas. *cons.* 54. *lib.* 1. Molin. *de primogen. lib.* 2. *cap.* 25. *num.* 74. necessum esset alimenta extra domum soceri genero præstari; decretum fuit taxanda esse eo modo, ac si alimentari debuisset in domo soceri, & cum eisdem qualitatibus, ex vulgari regula text. *in l. si eum.* § *si injuriarum. D. si quis caut.* & certum est minus expendere debere socerum, circa alimenta præstanda in domo sua, quàm extra domum, ut experientia docet, præsertim quia socer ex obligatione contractus in domo sua generum alere tenebatur, & non extra; nec constabat culpa soceri alimenta genero non præstari, & contrarium præsumebatur, tam ex obligatione contractus, quàm ex amore debito filiæ per patrem, ut in specie tradit Gratus. *cons.* 87. *numer.* 8.

DECISIO CLXXIX.

De littetis citatorijs, quas, *cartas de Camara*, vocamus.

SUM-

SUMMÆ.

1. *In executionibus, & liquidationibus sententiarum citari debent persona illa per cartas de Camara, qua juxta consuetudinem regai, per easdem cartas citari solent.*
2. *Idem dicendum est, quando processus per semestre tacuit.*

Quod tamen hodie non procedit ex novo rescripto Regis. Ibidem.

3. *Archiepiscopus Bracharensis, ratione primacia per cartas de Camara citari solet.*

DE his litteris citatorijs vocatis, *cartas de Camara*, est apud nos Extravag. *l.* 1. *tit.* 3. circa quas videndus est Bart. & Platea *in l. quotier. C. de dignitatibus. lib.* 12. Bald. *in l. cum clericis C. de Episcop. & cleric.* & in *l.* 1. 2. *lectur colum. fin. D. de jurisdict. omn. judic.* Ripa. *in cap.* 1. *de jadiens.* Marant. *in pract. titul. de citatione. num.* 76. Duenh. *reg.* 39. *limit.* 3. Gregor. Lopez *in l.* 7. *tit.* 7. *partit.* 3. Avend. *de exequend. mand.* 1. *p. cap.* 11. & est videndus text. *in Authent. nullum. C. de Episcop. & clericis.*

1 Decretum autem fuit in senatu nostro mense Aprilis, anno 1590. in quadam glosla Cancellarij senatus, quòd in executionibus & liquidationibus sententiarum citari debebant per cartas de Camara personæ illæ, quæ juxta consuetudinem, & stylum regni per tales cartas citari consueverant.

2 Decretum etiam fuit, ut similiter per cartas de Camara fieret citatio, quando elapsis sex mensibus processus tacuit, juxta Ordin. *lib.* 1 *titul.* 63. §. 26. & est hoc decretum in processu do Marichal com o Iffante dom Luis, super patronatu Ecclesiæ de Tavares, Scriba Petro Almirante, in judicio Regiæ coronæ.

Circa quod tamen rescripsit Rex noster ad quamdam consultam factam in senatu palatij in hunc modum:

Parece-me, que pera falar na causa que passa de seis mestes, não he necessario carta de Camara, & qui basta a carta asinada pelo juiz da causa em todas as dependencias, & qui a carta de Camara se requere somente para a citação primeira: em Lisboa, à 9. *de Dezembro de* 1600. *Sua Magestade se conforma com o parecer acimados Desembargadores do praço em Madrid, à* 22. *de Janeiro de* 1601. Est hoc in lib. senatus Palatij, *fol.* 149.

3 De stylo etiam nostri regni Archiepiscopus Bracharensis ex dignitate primaciæ (juxta text. *in cap. coram.* 7. *in ordine. de in integrum restitut.*) citatur per cartam de Camara, & non aliter, & hic est stylus antiquus regni; & ita decretum fuit in senatu, ut fieret, in quadam glosla posita per Cancellarium in carta citatoria, per quam Archiepiscopus Bracharensis vocabatur In judicium contra prædictum stylum regni in mense Augusti, anni de 1600. Vide tamen in nova legum hujus regni recopilatione, *lib.* 3. *titul.* 1. §. *ultim.*

DECISIO CLXXX.

An mulier honesta, quæ numquam nupsit gaudeat privilegio viduæ?

SUMMÆ.

1. *Intelligitur Ordinatio lib.* 3. *tit.* 4. §. 4.
2. *Mulier honesta, quæ namquam nupsit, etsi in etate sit, ut nubere possit, tamen privilegio vidua potitur.*

CIrca Ordinationem *lib.* 3. *tit.* 4. §. 4. ibi, *E todo o que dito avemos à cerca das viuvas, haverão tam bem lugar em as molheres honestas, que honestamente viverem, posto que numqua fossem casadas*, maximum dubium ortum fuit in senatu anno 1585. Cùm quædam mulier, quæ tamen in ætate erat, ut nubere posset, & quæ honeste viveret, & esset sub clausura monasterij mouialium divæ Claræ Paeis Juliæ, vellet ad curiam vocare quemdam in judicium, an id posset facere? 1

Et aliqui dicebant, non posse, eò quòd, etsi honestè viveret, & patrem non haberet; tamen erat in via ad nubendum: quo casu privileglum ei non competit, ex traditis per Covar. *practic. quæst. cap.* 7. *num.* 2. *vers. cæterùm.*

Contrarium tamen judicatum fuit, quòd mulier illa privilegio potiretur, ex text. *in l. malum.* ubi glosla. *verb. viduam D. de verborum significat.* glosla. *in l. ultima. C. ad legem Flaviam, de plagiarijs.* facit text. *in cap. viduam.* 34. *distinctione.* & est in specie decil. Vicent. de Branch. *decis.* 100. *per totam.* & sic declarata fuit hæc Ordinatio & intellecta, quod notandum est. Et vide Tiraquel. *cessante causa, limitat.* 12. *num.* 4. 2

DECISIO CLXXXI.

Quando citari debeat pars elapsis sex mensibus aut anno, circa intellectum Ordinationis *lib.* 1. *tit.* 63. §. 26.

SUMMÆ.

1. *Ordinatio hæc, quæ jubet, ut pars de novo citetur, quando processus tacuit per semestre in manibus scribæ; non habet locum, si eodem tempore sex mensium, processus sit apud Advocatum.*
2. *Ordinatio predicta procedit, si processus sit conclusus apud judicem, anno integro.*
3. *Citatio axeris, in his casibus non requiritur, etiamsi lis super rebus immobilibus agitetur.*

DUm hæc Ordinatio jubet, elapsis sex mensibus, quibus processus tacuit in manibus scribæ, ut pars de novo citetur, intellecta fuit decreto senatus ut locum nõ haberet, quando processus esset apud Advocatos, eodem tempore sex mensium, cùm senatus esset in oppido da Golegaam, anno 1569. 1

Sæpè etiam dubitatum fuit, an annus de quo loquitur ista Ordinatio, quo processus tacuit post conclusionem, intelligeretur quando processus erat concluslus apud judicem; & cùm in hoc maxima esset controversia, obtinuit, ut eo casu quo processus concluslus est apud judicem, anno integro, pars de novo citetur: eo enim tempore instantia perit de jure nostri regni, ut in simili tradit Rebuff. *in concordatis.* 2

datis. titul. de privil. appell. pag. 657. & vide Gutier. de juram. confirmat. 3. p. cap. 5. Quamvis in nova legum hujus regni recopilatione hoc emendatum sit, & declaratum lib. 3. tit. 1. §. 15.

3 Dubitatum etiam fuit, an his catibus suprà positis, quibus pars de novo citari debet, juxta dispositionem hujus Ordinationis, & lis fuerit super bonis immobilibus, citari debeat uxor, quæ jam in principio litis citata fuerat, & id crebriùs in senatu practicatur, ut uxor iterùm nou citetur, quæ jam in principio litis citata fuit, argum. Ord. lib. 3. tit. 54. §. 2. & vide in Arrestis, 7. Arrest.

DECISIO CLXXXII.

An in litibus super possessorijs citatio uxoris sit necessaria.

SUMMÆ.

1. *In litibus super possessorijs, & violentijs factis super possessione alicujus rei, uxoris citatio necessaria est.*
2. *Intelligitur Ordinatie lib. 1. tit. 46. §. 2. & Ordinatie lib. 3. tit. 32. in principio.*

DUbium fuit in senatu: An in litibus super possessorijs, seu violentijs factis super possessione alicujus rei, uxoris citatio necessaria sit. Et quòd non esset necessaria, allegabatur per aliquos senatores Ordinatio lib. 1. tit. 46. §. 2. ibi, *Som mais entra cua ao de melheret.*

1 Contrarium tamen decretum fuit, ex dispositione Ordinationis lib. 3. titul. 32. in principio ibi, *Posto que as demandas seião sobre forças dos ditos bens.* quæ lex generaliter loquitur, & hic est stylus.

2 Quo retento, respondebatur ad alteram Ordin. d. lib. 1. tit. 46. §. 2. quòd loquitur in casu particulari, quando decuriones civitatum, & oppidorum inveniunt. quòd aliquæ personæ de publicis vijs & servitutibus aliqua occupant: extra enim hunc casum particularem, in quo hæc Ordinatio loquitur, sequeuda est altera Ordinatio d. lib. 3. tit. 32. in princ. ut uxores citentur in his litibus, & ita decretum fuit au. 1584. & vide suprà *decis.* 35.

DECISIO CLXXXIII.

An mulier, quæ nupsit viro, eo pacto quòd neuter communicaret bona alterius, sed unusquisque suis bonis contentus esset, non extantibus filijs, possit publicatis bonis viri, statim repetere dotem?

SUMMÆ.

1. *Dotes tribus modis fieri solent in hoc regno: vel enim matrimonium fit, nulla pactione intervenieute, & tunc censentur bona communicata inter virum & uxorem.*
2. *Vel secundò matrimonium contrahitur per dotem, & arrhas; & hoc casu arrharum promissio, ultra tertiam dotis partem fieri non potest.*
3. *Vel tertiò matrimonium celebratur quibuscumque aljs pactionibus interpositis, quæ omnino per contrahentes servari debent.*

Bona mulieris contrahentis per dotem, & arrhas seu quibuscumque aljs pactionibus interpositis, dotalia dicuntur. Ibidem.

4. *Uxor, quæ cum viro contraxit, eo pacto, ut neuter communicaret bona alterius, si vir ob crimen læsæ Majestatis ab eo commissum condemnatus sit ad pœnam mortis, & publicationis bonorum, potest repetere dotem suam.*
5. *Domus dotalis, si ob delictum à viro commissum, devastanda seu destruenda venerit, mulier potest illam repetere, licet fisens pretium solvere velit, ut domus destruatur.*

Intelligitur Ordinatie lib. 5. tit. 3. §. 19. Ibid.

6. *Mulier potest repetere dotem suam, si maritus bannitus fuerit, etiam non publicatis bonis: & hoc casu maritum absentem alere tenetur, & filios.*
7. *Fisens potest habere omnia bona publicata mariti absentis, qua ipse quoad vixerat, habere debuerat.*
8. *Bona uxoris dotalia nullo modo confiscari possunt.*

Intelligitur l. Statuit. §. Cornelie, & Ordinatio in §. 14. lib. 5. tit. 3. Ibid.

9. *Intelligitur l. si posthac. C. de bonis proscriptorum.*
10. *Mulier, cujus vir crimen læsæ Majestatis commisit, manet in possessione bonorum, & sic suæ dotis, & ellam sibi retinere potest.*

MUlier quædam matrimonium contraxit, ea 1
inita pactione, quòd si filios non haberent, nec maritus communicaret illius bona, nec uxor bona mariti, sed quilibet contentus esset suis bonis; quod apud uos dicitur, *se faisse cum os seus bens*, accidit, quòd vir crimen læsæ Majestatis commisit; propter quod condemnatus per sententiam fuit ad pœnam mortis, & publicatiouis bonorum: ipse autem absens erat, & tamquam absens contra illum fuerat processus factus, dubitatum fuit an mulier posset statim dotem suam repetere, virtute illius pactionis?

Dicebam, præmittendo, quòd uno de tribus mo- 2
dis apud nos consueverunt matrimonia & dotea fieri, vel juxta legem regni, quæ disponit ut nulla pactione iuterveniente, censeantur bona inter virum & uxorem communicata. Ordin. lib. 4. tit. 7. in principio, & lib. 2. tit. 47. § 1.

Vel secundo modo per dotem & arrhas: mulier namque dotem affert, maritus promittit arrhas, quæ non possuut excedere tertiam partem dotis datæ. Ord. lib. 4. tit. 9. §. ultim. & diximus *suprà. dec.* 177.

Vel tertio modo, possunt matrimonia celebrari, 3
intervenientibus quibuscumque pactionibus inter partes factis à principio: & hæ pactiones servandæ suut. Ordin. d. tit. 7. & tit. 9. lib. 4. & bona hæc, quæ hoc modo, & altero secundo, mulier secum affert, dotalia dicuutur. Bart. *in l. constante. num. 77. D. solut. matrimonio.*

His sic, ad quæstionem deveniendo, quæ erat, An 4
mulier in casu proposito dotē repetere possit. Bart. *in d. l. si constante. qu. 5. n. 18.* & communis, tenet, quòd sic: sequitur & refert Gigas *de crimine læsæ Majestatis, f. 361.* Bossius *in pract. tit. de publicatione bonorum.*

*bonorum.num.*73. Clarus *in pract. quæst.*78. *num.*15. & est pro hac parte text. & ibi glolla, & DD. *in l.* 1 *C. de repud.*

5 Adeò, ut si ob aliquod crimen veniat devastanda domus dotalis, seu destruenda propter delictum viri, possit mulier illam repetere, & fiscus non poterit dicere, volo pretium solvere, & quòd destruatur. Mo in. *de primogen.*2. *part. cap. ultim. num.*75. Clarus *in pract. fol.* 371. *statuto* 8. *num.*4. & sic intelligenda est Ordinatio *lib.* 5. *titul.* 3. §. 19. *in illis verbu, avera todo o seu dote*, id est, statim, arrhas autem, quo casu, per scripturam illas vicerit.

6 Quod & procedit, casu quo maritus bannitus fuerit, etiam non publicatis bonis: nam & tunc mulier poterit dotem repetere. Bart. *d. l. si constante. num.* 20. ratio est, quia tali casu verum est dicere, quòd vir vergit ad inopiam, & ita locus est dispositioni text. *in d. l. si constante, & in l. nbi adhuc. C. de jure dotium.* hoc tamen casu mulier viro absenti alimenta tenetur præstare, & filijs. Bart. *d. num.*10. facit text. *in d. l. ubi adhuc.* & ibi Bald. *num.*41. Angel. *de maleficiis, verb. & ejus bona. num.*10. Gigas *ubi supra. quæst.* 22. *fol.* 363.

7 Non his adversatur, quòd si maritus est absens, & ejus bona sunt publicata, fiscus habet bona, quæ ipse maritus habere debuerat, quoad ille vivit. text. *in l. Statius. §. Cornelio Felici. D. de jure fisci l. Imperatores.* ubi Bart. *D. de fideicommissarijs libert.* Ordin. *lib.* 5. *tit.* 3. §. 14.

8 Respondetur namque, quòd dotes uxorum nullo modo publicantur. *l. quisquis. §. uxores. C. ad l. Iuliam majestat.* qui text. singularis est in hac materia. *l. si quis posthac C. de bonis proscriptorum, & d. l. Statuti. §. Cornelio.* & dicta Ordinatio §. 14. loquitur quando aliqua bona publicantur, in quibus alicui jus in futurum aequisi debet: hoc namque casu, quoad delinquens vivit, non illi fit injuria, si fiscus in ejus vita bona occupet. At In nostro casu, jus est quæsitum mulieri de præsenti: unde non possunt ejus bona dotalia ullo modo, nec per momentum confiscari, est doctrina Bartoli singularis *in l. si quis in tantum. num.* 12. *C. unde vi.* quam sic intelligit Ruin. *in l filiusfamilias. §. divi. colum.*21. & ibi Alciat. *num.*5. *D. de legat.*1. & hoc optima ratione constitutum est, quia hoc medio tempore, ille tertius, cui jus non est quæsitum, non potest pretendere aliquod præjudicium, si fiscus percipiat eam utilitatem, quàm delinquens ex dictis bonis habitura esset, arg. *l. peto. §. prædium D. de legat.*2. & hæc est diversitatis ratio, quæ est inter casum *d. §. Cornelio, & d.* §.14. Ordinationis nostræ, ad casum dotis mulieris, quam ipsa repetere potest, etiam si maritus vivat.

9 Et pro hac parte facit text. *in d. l. si quis posthac. C. de bonis proscriptorum.* ibi, *mox.* quem text. ad hoc extollit Palat. *in repetit. rubica. §. 66. à num.*19. Gomez *l.*77. *&* 78. *Taur.* & ante eos Bald. Novel. *de dot. 7. p. privileg.* 17. natura enim dictionis, *mox*, hæc est, de qua per Avendanum, *de exequend. mandat. 1. p. cap.*16. *num.* 1. & hæc est communis Doctorum opinio, ut per Doctores suprà relatos, qui omnes inquiunt dotem confestim uxori reddendam esse: ergo nullo modo apud fiscum nec in vita mariti remanere debet. Simanch. *de Cathol. institut. tit. de bonis hæreticorum num.*66. Et sic pro hac parte judicatum fuit, ut mulieri statim dos redderetur, anno 1590. in mense Octobris.

Illud nota etiam ad materiam, quòd mulier eu- 10
jus vir crimen læsæ Majestatis commisit, manet in possessione bonorum, & fit dotis suæ; quod apud nos dicitur, *em posse, & cabeça do casal.* & ipsam dotem retinere potest sibi, ut tradit Angel. de Perusio *in d. l. si quis post hac.* Angel. *de maleficijs. d. verbo, & ejus bona. num.* 10. Palatius *in repetit. rubrica* §.66 ubi latè. quod conducit ad Ordin. *lib.*4. *tit.* 7. §. 1.

DECISIO CLXXXIV.

Quando leges noviter latæ, & promulgatæ in nostro regno, obligent.

SUMMÆ.

1. *Leges noviter latæ in Cancellaria maxima ligant in partibus, transactis tribus mensibus a die publicationis; in Curia verò, transactis octo diebus.*
2. *Ad hoc, ut lex subditos liget, & pœnis in ea contentis coercere possint, eorum receptio de essentia non requiritur.*
3. *Elapso termino prædicto, post legis promulgationem, non admittitur probatio ignorantiæ legis; nisi ignorantia sit talis, quòd aliquis adhibita diligentia solita adhiberi, scire non potuit legem.*
   Quod tamen limitatur, nisi lex ob aliquas causas ignorantes etiam comprehendat. Ibidem.
4. *Ignorantia legis, quæ communiter scitur, à pœnis in ea contentis non excusat.*
5. *Scientia legis jam promulgatæ in dubio præsumitur: & ad probandam ignorantiam non sufficit juramentum partis, sed requiritur probatio ordinaria.*
6. *Ex legibus abrogatis non potest fieri argumentum ad decisionem causarum.*
   Leges noviter compilatæ, sine emendatione, additione seu declaratione antiquarum, novæ non dicuntur, sed antiquæ. Ibidem.

CIrca hanc materiam habemus Ordin. *lib.*1. *tit.* 1
2. §. 8. incipit, *Item ao Chanceller morte portonco publicar as ditas leis.* per quam legem deciditur id quod in jure satis controversum erat; disponitur namque quòd post publicationem legum factam in Cancellaria maxima, transactis tribus mensibus, ligent in partibus, hoc est, *nas comarcas.* in Curia verò transactis octo diebus à die publicationi de qua materia est text. *in Authent. ut nova constitutiones, collat.* 5. in quo post lapsum duorum mensium statim leges ligabant, & habebant plenum effectum. tradit Abb. *in cap.* 2. *de constitut.* post glossam *in capit.* 1. *de postulat. pralat.* Rebuff. *in l. nunca, ultimo notabili. C. de sententijs quæ pro eo quod interest, in primo tom. ad l. Gallus. in proœmio.* Morla *in quæstionibus suis.* 1. *tom. quæst.* 5. *num.* 9.

Et ad ligandum non est necessaria subditorum 2
receptio: cum enim absque hac receptione, lex dicatur, sequitur non esse talem receptionem necessariam ad essentiam illius, tradunt DD. *in dict. ca.* 2. *de constitut.* Navar. *in Manual. cap.*27. *num.*39. & ideò

quamvis

quamvis subditi novam legem justam acceptare recusent, invito legislatore; tamen eam obligantur, & pœnis in ea contentis justissimè coercent poterunt.

3 Videndum tamen est breviter, utrùm elapso hoc termino, post promulgationem contentam in hac Ordinatione admittatur probatio ignorantiæ legis. Et dicendum, quòd si ignorantia est talis, quòd scilicet aliquis adhibita diligentia solita adhiberi, scire non potuit legem, tunc admittitur ignorantiæ probatio, & excusatur à pœnis in lege contentis, nisi lex ob aliquas causas ignorantes etiam comprehendat. tenet glossa. *in cap.* 2. *de constitut.* & est communis, ut per Andream ab Exea, *ibi*, *num.* 64. Doctores per text. *ibi in cap.* 2. *de constitut. lib.* 6. & facit text. *in cap. proposuisti.* 82. *distinct.* Castro *lib.* 2. *de lege pœnali. cap.* 14.

4 Quando verò communiter lex scitur, non excusat; quia ignorantia tunc est invincibilis, crassa, & supina, ut est text. *in cap. ult. qui matrimonium accusare possunt.* DD. *in cap. ignorantia. de regul. jur.* Navarr. *in Manual. cap.* 23 *num.* 44.

5 Scientia autem hoc casu in dubio præsumitur, & ad probandum ignorantiam non sufficit juramentum ipsius partis, sed requiritur probatio ordinaria, ut declarat Menoch. *de arbitrarijs. casu* 186. *à numer.* 2. licet in aliquibus casibus juramentum partis admittatur, ut *in cap. Pastoralis; de exceptionibus.* Ordin. *lib.* 3. *tit.* 38. §. 1. *cum aliis.* & vide Bart. de materia, *in l. omnes populi. D. de justitia, & jure.*

6 Et notandum est ad complementum hujus materiæ, quòd ex legibus abrogatis non potest sumi argumentum ad decisionem causarum. glossa. & DD. *in l.* 1. *verb. necesse C. de Justiniano. C. confirmando & in l.* 1. *C. de Latina libert. tollenda.* Quando autem leges noviter compilantur, ut factum fuit modò in regno nostro, & ponuntur eædemmet leges, quæ antea latæ fuerant, sine emendatione, aut additione, seu declaratione antiquarum, novæ non dicuntur, sed antiquæ, cùm in eis nihil mutetur; & debent judicari tamquam latæ & promulgatæ eodemmet tempore, quo latæ & promulgata fuerant ante compilationem arg. eorum, quæ tradit glossa. *verb. sanctionib. in Clement.* 2. *in fin. de vita, & honestate clericorum.* Felin. *in cap. cùm ex officij. numer.* 21. *de rescriptis.* Menoch. videndus *de recuperanda possess. remed.* 6. *a num.* 4. *cum sequentibus.* quod notandum maximè est; ad multa enim conducit.

DECISIO CLXXXV.

An confiscatis bonis patris, confiscetur ususfructus quem habet in bonis adventitijs filij?

SUMMÆ.

1. *Confiscatis bonis patris, non confiscatur ususfructus quem habet in bonis adventitijs filij.*

HOc dubium vidi de facto: Quidam crimen læsæ Majestatis commisit, propter quod condemnatus fuit pœna mortis, & publicationis bonorum: habebat usumfructum in bonis filiorum, quæ eis obvenerant in legitima eorum, morte matris: postea is condemnatus impetravit à Rege remissionem, & ne executio pœnæ mortis fieret. Quæsitum fuit, an in vita ejus, ususfructus, quem habebat in bonis filiorum, ad fiscum pertineret? Conclusum fuit, quòd non, ex *l.* 2. & ex *l. si patre. C. de sentent. pass. & restitut.* Boerius *decis.* 7. Gigas *de crimine læsæ majestatis. in tit. de pœnis committent. crimen læsæ majestatis. qu.* 19. Gomez 2. *tom tit. de serunt. nu.* 26 Symanch. *de Catholic. instit. q* 9. *n.* 81. qui omnes de hac quæstione agunt. Octavian. *decis.* 94. *per totam, & num.* 32. & referunt plures alios DD. de ea tractantes, quos videas, & novissimè Lusitanum Gasparem Pegado *in lib. quæstionum fiscalium. quæst.* 6. *num.* 2. & 3. qui alios refert.

DECISIO CLXXXVI.

Per quæ verba libertas data censeatur.

SUMMÆ.

1. *Libertatis datio non inducitur ex verbis enuntiativis, sed tantum ex verbis dispositivis.*
Verba adulationis, vel jactantiæ, non inducunt dispositionem. Ibidem.
2. *Promissio, a domino facta servo, illum non obligat.*
Sicùt libertas semel præstita revocari non potest; ita nec per ea, quæ dominus non manumittendi causa, cum servis suis agunt, censetur data libertas. Ibidem.
3. *Servus à domino habitus pro derelicto, libertatem consequitur, si illicò seipsum occupat, & in libertatem asserit, gerendo se pro libero.*
Hoc tamen intelligendum est de servo sano: secus in languente de domo ejecto, qui statim sit liber. Ibidem, & num. 7.
4. *Nemo præsumitur in dubio servum suum habere pro derelicto.*
5. *Projiciens in mare librum apertum, seu mercem malè compositam, alias periturum, videtur eas habere pro derelicto.*
6. *Idem dicendum est si quis ancillæ suæ necessaria alimenta deneget, & jubeat illam alij tradi.*
Idem erit, si dominus servum languentem de domo publice ejecerit, & ei alimenta, simul & medicamenta denegaverit, nec illum curare procuraverit.
8. *Servus in carceribus pro capitali crimine captus non videtur haberi pro derelicto, licet dominus illum non defendat.*
9. *Assignatur ratio differentiæ inter servum languentem, & in carceribus captum.*

HÆc quæstio solet incidere sæpè in senatu, circa intellectum Ordin. *lib.* 4. *tit.* 55. Si testator adhuc vivens non verbis dispositivis, sed tantùm enuntiativis, & ex urbanitate, vel ex adulatione potiùs, quàm ex voluntate prolatis, libertatem donet, inducatur datio libertatis: puta cùm dixit se pro libera habere ancillam, & liberam post mortem suam relicturus (si liceat ei testari eo tempore, & cum voce mori.) Et responsum est in senatu, libertatem datam

datam non videri. Malè enim agitur cum dominis servorum [ut aliàs dicit Imperator] si tanta servia prærogativa deferatur, ut ex verbis obiter prolatis, & absque ulla manumittendi voluntate, juri suo detrahere intelligantur, quare libertas competere non potest, nisi ex verbis vulgaribus, & quibus evidenter dantis voluntas exprimatur. *l. libertates. D. de fideicommissariis libertatibus*, verba enim adulationis, vel jactantiæ non inducunt dispositionem. text. ubi DD. *in l. generaliter. D. de usufruct. l. obligationem substantia. §. 1. D. de actionibus, & obligat.* facit *l. 1.* ubi Bart. *D. de testam.*

2 Præsertim quia nec promissio, à domino facta servo, illum obligat. *l. interpositam. in fin. C. de transactionibus. l. cùm affirmes. C. de liberali causa*, unde multò minùs obligant verba enuntiativa in absentia servi prolata latè Dec. *cons. 488. numer. 10. cum sequent*, maximè ubi dominus nec amicos ad id convocarit. *l. 1. §. sancimus, cum sequent. C. de Latina libertate tollenda*, nec aliter manumittendi voluntatem propalaverit. Sicut enim æquum est, libertatem semel præstitam non revocari, sic per ea, quæ non manumittendi causa domini cum servis suis agunt, illorum amittere dominium non debent, *l. sitne semel. C. de liberali causa*, adde gloss. *l. si privatum, verb. voluntas. D. qui & à quibus*, ubi tenet, libertatem non censeri datam per verba enuntiativa.

3 Et ad materiam notandum est, quòd servus à domino habitus pro derelicto, solet etiam consequi libertatem: quod tamen intelligendum est, si ipse priùs seipsum occupat, & in libertatem asserit, gerendo se pro libero, ex glossa 1. & ibi Salicetus *in l. 1. sed sciunt. C. de Latina libertate tollenda.* nam si vel prior dominus, vel alius illum priùs occupet, fit prius occupantis, ut tenet illa glossa, Salicet. & alij ibi, quod intelligunt de servo sano non infirmo: aliud enim in languente, qui statim fit liber, ut Inferiùs dicemus.

4 Notandum autem est, quòd in dubio, non præsumitur habuisse servum pro derelicto, quia nemo præsumitur jactare suum, gloss. *verb. plerumque. l. falsum. §. si jacta. D. de furtis.* unde oportet hoc dignoscere ex modo jactandi, aut derelinquendi, ut docuit gloss. *in l. qui lovanda. D. ad l. Rhodiam de jactu. & glossa 1. l. 2. §. res autem. D. eod. tit.*

5 Dignoscitur autem ex eo, quòd librum apertum projecit in mare, *dict. glossa 1. & dict. glossa plerumque.* Item ex eo, quòd merces malè compositas, aliàs perituras, etiam in mare jactavit, argum. text. *dict. Paragraphe si jactum.* ibi, *cùm sciat perituram.* & ibi glossa.

6 Item quia ancillam, cui denegat necessaria alimenta, mandat alij tradi, quia his duobus concurrentibus, videtur illam habere pro derelicto, ut notat Bart. per illum text. *in l. final. D. pro derelicto*, & ibi sequitur Paul. non tamen sufficit sola alimentorum denegatio, secundùm glossam, *ibi.* & Salicet. *in d. §. sed sciunt, in fin. C. de Latina libert. tollend.* licet *in d. l. fin.* aliud sentiat Aug. sicuti nec sufficit, si tantum mandet alij tradi, secundùm Paulum, ibidem.

7 Item si languentem, & infirmum servum à domo publicè expulit, & ei omnino alimenta simul, & medicamenta denegavit, nec illum curari procuravit: per hoc enim illum intelligitur habuisse pro derelicto, ut statim fiat liber, ita, ut nec jus patronatus illius ampliùs dominus habeat, text. est notabilis *in l. 1. §. sed sciunt*, ubi glossa, & Salicetus, *C. de Latin. libertate tollend.* & glossa *dict. l. fin. D. pro derelicto*, & *in Authent. de nuptijs. §. & multò potius collat. 4.* & ubi Bart.

Non tamen videtur habere pro derelicto servum, 8
quem pro capitali causa, captum, & occupatum in carceribus dimissum non defendit; nam si is postea est absolutus, non fit liber, sed ad ejusdem domini potestatem, ac dominium revertitur. text. *in l. servus, D. de statu hominum. l. sciendum. D. de public. judic.*

Sed quare hoc casu non videatur habere pro de- 9
relicto, quemadmodum ubi languentem dimisit, quærit Salicetus *in dict. §. sed sciunt?* & respondet, quòd in illo priori casu servi languentis, aliquid fecit dominus, propter quod illum habuit pro derelicto; in alio verò nihil fecit, sed facere dimisit, omittendo servum judicio fortunæ. Quod mihi non satisfacit, quia id est quod quærimus, nempe, quid fecerit dominus in uno casu quod non fecit in alio; utroque enim casu videtur omisisse, hìc servi defensionem, illic curationem: nisi dicas illic expulisse servum de domo, hìc non, vel diceremus, quòd dominus non dicitur, quòd servo incarcerato alimenta denegavit, sed tantùm juris defensionem, hoc tantùm intendens, ut fieret justitia. Quid enim si servus interfecit domini consanguineum, vel amicum, & ideò illum noluit defendere, vel quia ignoravit materiam defensionis, nempe, vel casu, vel in sui necessariam defensionem occidisse? Certè nihil dominus hic impium facit, aut iniquum, propter quod debeat judicari habuisse servum pro derelicto; quod sanè dicendum, ubi erga languentem servum ita inhumaniter & crudeliter se gessit, ut omni remedio destitutum, non tantùm è domo expulit, sed & alimenta, & medicamenta ei denegavit, quod videtur considerasse *dict. l. 1. dict. §. sed sciunt.*

DECISIO CLXXXVII.

An conventiones, quas *avenças* vocant possit facere locator gabellarum, in ultimo anno contractus, in præjudicium locatoris sequentium annorum?

SUMMÆ.

1. *Proponitur casus hujus decisionis.*
2. *Conventiones hæ fiant per provisorem basilicæ merciam cum mercatoribus, quæ præsentibus illis & scriba, in libro publico scribuntur.*
3. *Referuntur verba formalia circa has conventiones faciendas.*
4. *Quod evidenter probari non potest, probatur per conjecturas, & minor probatio sufficit.*
   Dolus, quando reipsa inest, non tadiget probationes. Ibidem.
5. *Quando dolus alterius est causa immediata acquisitionis alicujus, nocet ei, cui acquisitum fuit.*
6. *Quid decretum fuerit in casu hujus decisionis.*

COntigit in facto, quòd quidam contraxerat 1
cum officialibus Regijs gabellas basilicæ

magnæ gabellarum civitatis Olyssipponensis *Alfandega* vocata, per sex annos, qui incipiebant mense Januarij de 1583. & finiebantur in fine mensis Decembris, anni 1588. conditione hac:

De com condição, que pertençam a elle contratador os direitos das avenças, que se fizerem no derradeiro anno dos seis deste contrato, posto que entrem no anno seguinte de quinhentos e oytenta e nove, assim como pertencem pello contrato possado aos cõtratadores delle, as avenças que fizerão no tempo de seu contrato que entrarem neste anno que vem de quinhentos e oytenta e tres.

Fecit locator in duobus ultimis mensibus sui contractus multas conventiones, seu *avenças*, quæ summam faciebant *de* 237. *contos*, & plus aliquid. Contendebat locator prædictarum gabellarum sequentium annorum, & procurator Regius, qui illi assistens fuit, prædictas conventiones in fraudem sequentis contractus factas fuisse, eò quòd fuissent factæ in excessiva quantitate, & per collusionem eum spe quietationis & dilationis circa solutionem, & quòd pro parte locatoris mercatores rogabantur, & importunis precibus instabant sollicitatores locatoris, ut prædictas conventiones facerent. Allegabatur etiam contra locatorem, articulus gabellarum, vulgo, *das sizas*, *cap.* 25. *Paragrapho* 1. qui prohibet publicanis facere conventiones in ultimis duobus mensibus contractus, & ratio prædicti articuli generalis est, ut ex illius verbis constat.

2 Pro parte locatoris allegabatur, quòd ipse prædictas conventiones non fecerat, imò fiunt, & solent fieri, & factæ illo tempore fuerunt per provisorem dictæ basilicæ, seu *da Alfandega*, cum mercatoribus, & scribuntur in libro, præsentibus illis & scriba; qui liber publicam auctoritatem habet, juxta verba foralis: & sic cùm ipse locator prædictas conventiones, seu *avenças*, non fecisset ei imputari debent, & in confirmationem prædictorum, allegabat pro se *cap.* 54. *foralis*, quòd cap. loquitur de his conventionibus, seu avençis in hunc modum:

3 *Todos os mercadores, & pessoas que forem naturais destes reinos, quando dos de Castella quizerem trazer pellos portos da terra a esta Cidade de Lisboa as ditas mercadorias de panos finos, & sedas, antes que nellas as metam farão primeiro avença & concerto com o provedor e officiaes da alfandega, na mesa della, da conta que quizerem trazer, & para se as ditas avenças fazerem haverá na dita mesa hum livro, &c.*

Ecce quomodo conventiones hæ fiunt per provisorem dictæ basilicæ, seu, *da Alfandega*, & in mensa & in libro publico: ergo locatori non debet aliquid circa eas imputari.

Cùm tamen probarentur conclusiones, & fraudes, & importunitates, quæ factæ fuerunt per sollicitatores locatoris, & daretur magna & excessiva quantitas conventionum, & quæ numquam antea visa fuerat, nec facta per præcedentes locatores; quæ probatio sufficiens visa fuit, attento eo, quòd hoc occultè fiebat, quo casu minor requiritur probatio, *l. desertorem. Paragrapho à barbaris. D. de re militari. l. dolus. C. de dolo*, & fraudes interveniisse difficiliter probatur. Aymon *consilio.* 543. *numero* 52. & etiam dolus. Boërius *decisio* 101. *numero* 3. & 4. Menoch. *de arbitrar. libro* 2. *centur.* 2. *casu* 116. *numero* 53. & *numero* 55. Quinimò fraus reipsa interveniisse probabatur, ex magna, & excessiva quantitate conventionum, ut diximus, & dolus reipsa inerat, *l. si quis cùm alter. D. de verborum.* contra locatorem pronuntiatum fuit.

Et adducebatur in confirmationem sententiæ, text. qui videtur casum decidere, *in l. & hac distinctio. Paragrapho cùm fundum. D. de locat.* ubi Salicet. in specie, & ante eum Paul. de Castro, & Bart. notant. tradunt etiam Doctores, ubi Cumanus *in l. pennis. D. de usufruct. legat.* & ibi bona gloss. Bald. *in l. si pater. C. de usufruct.* Hippolyt. *in rubr. num.* 88. *D. de fidejussor.* & pro hac parte est decis. ferè in terminis senatus Neapolitani, Vincentij de Franchis *decis.* 96. facit Ordinat. *libro* 2. *titul.* 18. *§. penultimo.*

Non obstat argumentum pro locatore factum, 5 quòd ad ipsum non pertinebat conventiones facere, sed ad provisorem *da Alfandega*, ex verbis foralis suprà relatis.

Respondemus namque id verum esse, at locator per suos sollicitatores & agentes, sollicitavit mercatores, ut facerent tales conventiones, allecti spe quitationis in parte, & dilationis; idque probabatur testibus, quòd poterat fieri, cùm simulationem hæc præ se ferrent, Ordin. *libro* 3. *tit.* 45. *§. ultim.* & sic ex parte illius, & suorum agentium fraus, & dolus, & conclusio intervenit, quam provisor *da Alfandega*, & scriba ignorabant, & necessariò scribere eas conventiones tenebantur in libro, in quo officium suum rectè gerebant.

Et quamvis ex parte agentium, is dolus, & fraus interveniret, & non ex parte locatoris, quod credendum non erat, adhuc nocet locatori, nam regula juris est, quòd quando dolus alterius est causa immediata acquisitionis alicujus, nocet ei, cui acquisitum fuit. *l. si procurator. D. de dolo malo, & met. exceptione l.* 1. *§. si quis tamen & §. si filius D. de vi, & vi armata.* tradit Jacobus Menoch. *de arbitrar. lib.* 2. *cent.* 4. *casu* 395. *num.* 12. ut hoc casu evenerat.

Et sic contra locatorem sententia lata fuit, in fa- 6 vorem locatoris sequentium annorum, & procuratoris Regij: relicta fuit tamen pars quædam locatori antiquo, juxta quod præcedentes locatores facere consueverant, secundùm temporis & rerum statum, quæ per judices arbitrata fuit in mense Augusti, anni 1590. Scriba Ferdinaudo Lopez.

DECISIO CLXXXVIII.

De tributo jugationis.

SUMMÆ.

1. *Jugatio unde dicatur, remissivè.*
2. *Jura Regalia solvuntur in hoc regno, absque deductione impensarum, sicut solvitur decima debita Deo, & ministris Ecclesiarum.*
3. *A jugatione tributo excusatur terra, ex qua censio Regi solvitur.*

4. *Quod*

4. *Quod intelligendum est, quando per ipsum emphyteutam, qui pensionem solvit, terra arantur, & colliguntur; secus si eas seminandas alteri tradiderit.*
5. *Intelligitur Ordinatio lib. 2. tit. 16. §. 33.*
6. *Terra ex qua pensio solvitur alicui personæ privatæ, semper, & omni casu, jugationis tributum solvit.*
7. *An privilegium monasterij Alcobatiæ, per quod agricolæ prædicti monasterij excusantur à tributo jugationis, comprehendat etiam emphyteutam, cui prædium monasterium concessit in emphyteusim pro certo canone, & pensione in pecunia.*
8. *Monasterium prædictum non est simpliciter privilegiatum, sed limitatè in terris, quas ejus coloni colunt propriis bobus, & pro certa pensione, & certa quota fructuum.*
9. *Verba prædicti privilegij non comprehendunt emphyteutam, qui canonem emphyteuticum in pecunia solvit, sed solum colonos partiarios, qui pro certa quota fructuum prædia colunt.*
10. *Privilegia sunt stricti juris, & non debent ampliari.*

1 DE hoc tributo est lex Regia *libr. 2. titul. 16.* unde autem jugatio dicatur videndus est Marcus Varro *in lib. de re rustica. cap. 10.* & multa utilia in materia congerit Alvarus Vaz Lusitanus *de jure emphyt. q. 17. num. 7.*

2 Et notandum est, quòd In hoc regno consuetudo obtinuit, quòd jura Regalia solvantur, absque deductione impensarum, sicut decima debita Deo, & ministris Ecclesiarum. ita Paul. *in l. fructus. D. solut. matrim.* Bald. *in l. si à domino §. ult. D. de petitione hereditatis.* Affict. *in constit. regni Siciliæ. cap. quanto q. 9. & dec. 252.*

3 Vidi tamen in senatu dubitatum, an jugatio debeatur de terra, quæ pensionem solvit Regi, vel personis privatis? Et quidem si Regi solvit pensionem, excusatur à jugatione, arg. Ord. *d. tit. 16. §. 33.* ibi, *per que pessoas ditos tributos*, &c. tradit Bart. *in l. privata. n. 2. C. de excus. muner. lib. 10. & in l. 1. C. de imponenda lucrat. descript. eod. lib.* nemo enim duplici onere gravatur *l. naves onustæ. D. ad l. Rhodiam de jact. l. Titia. §. qui in vita D. de leg. 2.* & una & eadem res alicui oneri subjecta, non potest alio onere gravari, seu onerari extra ordinem text. *in l. unica. C. ne opera à collatoribus exigantur. lib. 10. & in l. con. C. de excusat. muner.* ubi Bart. & Platea *eod. lib.* idem Plat. *in l. 1. col. fin. C. de annon. & tribut. eodem lib.*

4 Quod intelligitur, quando terræ arantur, & colliguntur per eamdemmet personam emphyteutam, quæ pensionem solvit: si autem ipse emphyteuta eas seminandas alteri tradiderit, ipse qui seminavit jugationis tributum solvit Regi, emphyteuta autem pensionem ad quam tenetur: & quamvis hæc distinctio non carebat dubio, quia jugatio onus est reale, & solvitur non ratione personæ, sed rei, id est, prædij;

5 Tamen sic judicatum semper fuit, ex verbis *d. §. 33.* ibi, *os lavradores que em ellas lavrarem não pagarão jugada alguã*, loquitur enim cum personis.

6 Si autem pensio ex terra solvitur personæ privatæ, semper & omni casu tributum jugationis Regi solvendum est. Ita judicatum fuit in processu Alvari Fernandez de Alenquer cum procuratore Regio, anno 1591. in mense Julij; & scribæ antiqui testificati sunt ita solere fieri antiqua consuetudine, & multoties judicatum.

Fuit etiam in senatu quæstio talis: Monasterium Alcobatiæ habens privilegium à Rege Ferdinando, *que das terras que seus lauradores lavrão com seus bois per sua raçã não paguem jugada.* Contendebat monasterium non debere solvi tributum istud jugationis à quodam suo emphyteuta, cui prædium monasterium concesserat in emphyteusim ad tres vitas, & solvebat monasterio pensionem singulis annis trium mil. regal. & volebat emphyteuta se excusare per Ordinationem supradictam, §. 10. *junctis* §. 14. ubi privilegiati excusantur ab hoc tributo, ob privilegium directo domino competens. 7

Tamen contra monasterium, & emphyteutam judicatum fuit: monasterium namque non erat simpliciter privilegiatum, sed limitatè, in terris nempe, quas ejus coloni proprijs bobus colerent pro certa pensione, & certa quota fructuum, ut dicit hæc Ordinat. Cùm ergo emphyteuta monasterij non solveret talem pensionem, imò canonem emphyteuticum trium mil. regal. qui differt longè à pensione certa, & quota fructuum, non comprehendunt hunc talem emphyteutam verba privilegij. 8

Item, quia privilegium hoc conceditur colono, qui propriis bobus colit: emphyteuta autem in præsenti casu erat nobilis vir, & non per se, sed per colonos, quibus fundos locabat, agriculturam exercebat, nec prædicti coloni bobus illius emphyteutæ, sed suis fundos colebant: ergo privilegij verba eum non comprehendunt. 9

Item, quia licet ipse emphyteuta bobus suis coleret per servos suos, ac famulos, adhuc privilegio isto gaudere non poterat, quia non colebat pro certa quota fructuum, ut colonus partiarius, prout requirit notabiliter d. Ordin. §. 14. ibi, *por razã de certa quota de frutos*, sed nummis canonem solvebat, quo casu privilegium locum non habet, ut colligitur ex verbis illius, & satis sentit Ordinat. *d. §. 10. junctis §. 10.*

Item, privilegia sunt stricti juris, nec sunt ampliada, *cap. sanè*, ubi DD. *de privileg. cum alijs.* Et ita, ut dixi, judicatum fuit, & videndus est ad similem casum processus, inter Dn. Nuno Manuel. contra Alfonsum Henriques de Gusmão, Scriba Petro Almirante, anno 1581. 10

DECISIO CLXXXIX.

De exactione decimæ ratione venditionis rei immobilis factæ clerico.

SUMMÆ.

1. *Clericus non tenetur solvere gabellam ex emptione adium, quas emit ad suum usum.*
2. *Clericus tenetur solvere gabellam ex emptione adium, quas emit ad locandum, licet redditus convertat in proprios usus.*

Intelligitur Extravag. p. 2. l. 12. tit. 3. Ibid.

3. *Clericus qui emit ædes, ut in illis reponeret lagenas vini, seu frumentum, ad suum usum emisse intelligitur, & a solutione gabellæ est immunis.*

1 PEr Extravag. *part.5. libr. 12. titul.3.* declarati sunt casus, in quibus clerici à solutione decimæ venditionis immunes sunt, & gabellarum, & inquit præd. Extravagans, quòd non solvet de emptione ædium, quas emerit ad suum usum, hisce verbis, *salvo se fossem casu pera sua morada, & uso.*

Occurrit casus inter Jacobum Pirriz clericum ex oppido de Abrantes, & publicanum gabellarum, quas vocant, *das correntes*, anno 1591. super emptione ædium, quam fecerat præd. Jacobus Pirriz clericus, qui contendebat non debere solvere per præd. Extravag. gabellam ex tali emptione.

2 Tamen judicatum fuit, quòd solveret, quia probabatur non ad suum usum ædes emisse, sed, ut eas locaret, & redditus perciperet, quibus aleretur, & ipse contendebat ex eo, quia redditus convertebat in usus suos, immnnem esse ex verbis d. legis: quæ tamen intelligitur, ut emens utatur ædibus, id est, in illis degat, & moretur, & illa verba, *& outros bens de raiz, &c.* separanda sunt ab emptione ædium, ut in illis intelligatur clausula, *que segundo a qualidade de sua pessoa, &c.* nam in ædibus necessarium est, ut emat ad suum proprium usum: & ita decisum fuit. Quod & antea in simili casu decisum etiam fuerat, ut constitit per sententiam quamdam appensam per senatores antiquos prolatam, & fuit scriba processus Simon Lopez jam vita functus.

3 Illud autem notandum est, quòd in suum usum intelligitur, quando emit ædes, ut in illis reponcret lagenas vini, *adega*, vulgo, seu cella vinaria, vel frumentum, *celeire*, & similia: hæc enim de suo usu sunt, & ex emptione talium ædium immunis erit clericus à solutione gabellæ, quod & judicatum ita fuit: & vide Hispanum Lasarte *de decima vendit. cap.19. numer.81.* ultra Fabrum *in breviario super C. titul. de vectigal. & commissis.*

DECISIO CXC.

An impetratio revisionis ab aliqua ex partibus, profit Regio procuratori, qui in ea causa oppositor fuit?

SUMMA.

1. *Impetratio revisionis ab aliqua ex partibus solùm prodest impetranti; & in favorem tertij, qui in eadem causa oppositor fuit, sententia ferri non potest, licet ex actis constet de justitia illius.*

1 IN quadam causa procurator Regius oppositor fuit, sententiam contra se reportavit: postea illa altera pars, contra quam lata etiam fuit sententia, revisionem impetravit. Procurator Regius non petiit revisionem, sed ex actis constabat de justitia illius. Dubitarunt senatores, an possint pronuntiare in favorem Regij procuratoris, qui non impetravit revisionem; dicebatur, quòd non, quia supplicatio solùm proderit impetranti. Avend. *de secunda supplicatione, numer.14.* facit Ordin. *lib.3. titul.77. §.18.* non enim is casus erat de ijs, de quibus loquitur *l. ultim. C de appell.* Ordin. *lib.3. tit.44.* & sic judicatum fuit.

DECISIO CXCI.

De intellectu Ordinationis Regiæ *libr.5. titul.112. §.2.*

SUMMÆ.

1. *Dimidietas, qua per hanc Ordinationem applicatur ducibus, an intelligatur etiam in illis, qui non commercij causa, sed cum classe à Rege mittuntur adversus piratas, ut maria tuta reddant.*
2. *Illi, qui ex officio tenetur defendere maria, non debetur præmium.*
3. *Contrarium fuit bis in senatu judicatum.*
4. *Decretum etiam fuit in senatu pro altera parte; quod tamen decretum non placet.*
5. *Responsio, & intellectus ad l. Barsateram. C. de fidejussor.*

DUbium maximum fuit in senatu agitatum, 1
circa hanc Ordin. *in §.2.* in illis verbis: *a toda o capitão, piloto, mestre, &c.* & ibi, *& da quella que aos taes for tomada nos ditos navios, & julgado por perdida para nos averão aquellas que afim tomarem ametade.* Controversum fuit, an hæc dimidietas, quæ per hanc Ordinationem applicatur duci navis, intelligatur de ducibus, qui à Rege mittuntur adversus piratas, & ut maria tuta reddant, cum classe navigiorum armata.

Dubium faciebat, quòd hæc Ordinatio solùm 2
loquitur in ducibus navigiorum, qui ad partes Guineæ eunt commercij causa, & non in his, qui mittuntur à Rege cum classe ad defensionem maris, & non ad commerciandum; nam ei, qui ex officio tenetur defendere maria, non debetur præmium, arg. text. ubi notatur *in l. barsateram. C. de fidejussoribus.* & est Ordin. *in libr. 2. tit.35. §.21.* quæ hoc probat, ibi, *posto que seia official.*

Tamen judicatum fuit pertinere hanc dimidiam 3
ad hos classis duces, die 6. Julij anno 1591. in processu Antonij de Barros de Sampaio, cum Regio procuratore, qui Anton. dux fuerat missus ad maria Castelli S. Georgij da Mina, cum triremibus, Scriba Ferdinando Lopez. Idem etiam judicatum fuit in processu Ignatij Roiz Veloso.

Vidi tamen contrarium judicatum in processu 4
quodam Jacobi Mendes dos Reis, eodem scriba Ferdinando Lopez. Sed mihi placent altera illa duo arresta, seu sententiæ senatus; major enim ratio datur & militat in his ducibus classium, quàm in alijs navigiorum commercijs.

Et ad argumentum deductum ex *l. barsateram.* 5
& quæ ibi notantur, respondetur, quòd loqnitur in præmio proposito illis, qni delinquentes apprehenderunt; illud enim non debetur officiali, cui aliàs ex officio competit delinquentes capere; neque intentio judicis præmium proponentis illos comprehendit, nisi lex exprimat contrarium, ut in d. Ordin.

Ordin. *lib.2. titul.35. §.21.* At nos sumus in casu, quo hæc dimidia pars per legem applicatur, & comprehendit hos, maximè ex verbis prædictæ legis, ibi, *& bem assim à contra qualquer gente.* & sic pro hac parte judicarem, quando casus occurreret, ut bis judicatum fuit in senatu.

DECISIO CXCII.

De restitutione gratiæ, facta per Principem illi qui ob delictum condemnatus fuerat.

SUMMÆ.

1. *Condemnatus per sententiam cujus bona sunt publicata, licet postea per Principem restituatur, non consequuntur fructus medij temporis, quos fiscus percepit.*
2. *Clausulæ exuberantes positæ in Regio rescripto restitutionis gratiæ non operantur nisi circa principale, super quo sententia lata fuit.*
3. *Clausula, quæ ex stylo solent apponi per secretarios in Regijs rescriptis, non multum illis tribuendum est.*
4. *Quamvis hoc regulariter sit, tamen contrarium hoc casu judicatum fuit per Regios senatores, ex verbis plenissimis contentis in Regio rescripto, quæ plenariam restitutionem operantur, & ad omnia per sententiam ablata extenduntur.*

QUidam ob delictum condemnatus fuit per sententiam inter alia in amissione quadragintorum mil. nummorum regal. de jure, quos habebat in basilica mercium hujus civitatis Olyssipponensis annuatim, quique ei à Rege donati fuerant: & in primo anno, antequam quidquam reciperet ex eis, prædicta condemnatio facta fuit: postea Rex noster Philippus ei omnia restituit per rescriptum quoddam, contra sententiam anno 1584. per hæc verba, *de meu proprio motu, poder real & absoluto, ei por bem de o restituir a todas aquellas merçes que lhe fez o senhor Rei N. posto que dellas fosse provado pello senhor Rey N. que Deos tem, & o ei por restituido a ellas, como se dellas nunca fora privado, & sempre permaneceran em seu vigor.* Quæsitum fuit, an reditus illi, qui ei numquam fuerant soluti, nec extabant, sed apud fiscum permanserant, deberentur tali restituto, per illa verba suprædicta rescripti?

1 Et videbatur, quòd non: cùm enim reditus illi semper in patrimonio Regis permanserint, & numquam soluti fuerant tali condemnato, succedit text. *in Authent. idem est de Nestorianis. C. de hæret.* per quem text. hæc est communis opinio Doctorum *ibi. & in l. Gallus. §. & quid si tantum. D. de liber. & posth.* Gomez. *l.1. Taur. n.41.* Covarr. *resolutionum. lib.2. cap.3. num 15.* Bossius *in pract. tit. de remed. ex sola clem. n.11.* Costa *in d. l. Gallus. §. & quid si tantum. 2. p. num.74.* Pelaes *de majoratib. 2. part. q.23. num.40.* Anton. Peregr. *de jur. fisc. lib. 5. tit. 2. num.61.* Et licet Dec. *in l. in condemnatione. Paragrapho cùm verbum. D. de reg. jur.* contrarium teneat, prior opinio communis est ex Doctoribus suprà relatis.

2 Non obstant clausulæ illæ exuberantes positæ in Regio rescripto restitutionis gratiæ, quia illæ non operantur nisi circa principale, de quo per sententiam condemnatoriam fuerat privatus, non verò circa restitutionem reditum qui permanserant in patrimonio Regis, & erant consumpti. Fort. *d. §. & quid si tantum n.162. arg. text. in l. cum C. de rei vend.* Curt. Senior. *cons.49. colum. penult.* Pelaes *ubi suprà, d. num.40.*

3 Deinde clausulæ illæ ex stylo solent per Regios secretarios poni, & consuetæ sunt, quibus non multum tribuendum est, ex Bart. *in l.1. D. de jure codicillorum.* Covarr. *in rubr. de testament. 2. p. num.14.* & in specie advertit Pelaes *ubi suprà, 1. p. quæst. 5. num.2. & 3.*

4 Quamvis autem in restitutionibus gratiæ hoc ita regulariter sit, contrarium tamen hoc casu judicatum fuit per senatores dignissimos Palatij, qui judices in hac causa fuerunt, anno 1588. procuratoris Regij officium cùm agerem ex illis verbis plenissimis contentis in prædicto rescripto restitutionis gratiæ, *como se dellas nunca fora privado*, quæ plenariam restitutionem operantur, & ad omnia per sententiam ablata extenduntur: tradit Crot. *cons.127. n.13.* & sequitur Roland. *cons.45. n.12.* Ægidius Bossius *de Principe n.48.* quos refert Ant Peregrin. *ubi suprà, num.62. versic. Limita cùm verba concessionis, &c.* Scriba Ferd. Lopez.

DECISIO CXCIII.

De quæstoribus Eleëmosynarijs, & intellectu Ordinationis *lib.5. tit.104.*

SUMMÆ.

1. *Ordinatio hæc prohibet, quòd in regno nullus Eleëmosynam petant pro invocatione aliqua, absque licentia Regis in scriptis, & sigillata.*
   Prohibet etiam quòd quæstores Eleëmosynarij non possint prædicare bullas indulgentiarum, quamvis prædictam licentiam habeant: & contrafacientes pœna carceris puniuntur. Ibidem.
2. *Prædicta Ordinatio fuit approbata, & repetita in concordatis facto tempore Regis Sebastiani.*
3. *Quælibet causa excusat à pœna.*
   Pecunia, quas colligunt quæstores Eleëmosynarij sine licentia prædicta, in redemptionem captivorum per dictam Ordinationem applicantur, & manu posteris traduntur. Ibid. & num.1.
4. *Licentias ad petendas Eleëmosynas in hoc regno concedunt senatores palatij.*
5. *Pius IV. Summus Pontif. concessit bullam Regibus hujus regni, circa non prædicandas has bullas indulgentiarum in hoc regno.*

DE his quæstoribus Eleëmosynarijs interrogatus fui à Serenissimo Principe Alberto Archiduce Austriæ gubernante hoc regnum Lusitaniæ: contigit namque quòd nonnulli quæstores Eleëmosynarij in nostro regno ex prædictis Eleëmosynis magnam summam pecuniæ collegerunt, & ad petendas illas ostendebant facultatem quamdam impetratam à Legato de latere, in hoc regno, qui tunc temporis erat prædictus Princeps & Cardinalis: dubitabatur qua pœna puniendi essent.

1 Dixi per Ordinationem *lib. 5. tit. 104.* probibitum esse in hoc regno, quòd nulli Eleëmosynam petant pro aliqua invocatione absque licentia Regis in scriptis, & sigillata: & quamvis licentiam, & facultatem talem habeant, non possunt dare bullas, nec prædicare indulgentias; & præcipit prædicta Ordinatio Regijs ministris, & officialibus, ut contra illos ad pœnam carceris procedant, si requisiti fuerint per officiales redemptionis captivorum; & quòd omnes pecunias, quas tales quæstores habuerint collectas ex prædictis Eleëmosynis, illis auferant, & manu posterijs captivorum tradantur, nec à carcere solvantur absque Regio mandato.

2 Prædicta Ordinatio approbata & repetita fuit in concordatis factis tempore Regis Sebastiani. *cap. 4.* circa quas & similes leges regni Castellæ videndus est Avend. *de exeq. mand. libr. 2. cap. 30.* Avil. *praxum. cap. 51. verb. non consentit.*

Sacrosanctum Concil. Trid. *sess. 21. cap. 9.* prohibet etiam hos quæstores Eleëmosynarios, ut de jure prohibiti erant *Clement. 2.* ubi scribentes *de pœnitentijs, & remissionibus.* cùm ergo hoc ita sit, hi quæstores puniendi erant pœnis contentis in Ordinatione supradicta.

3 Cùm tamen pro se allegarent facultatem illam impetratam à legato de latere, fuerunt è carceribus soluti, & ab alijs pœnis absoluti, argum. eorum quæ notantur *ad l. igitur. Paragrapho & generaliter. D. de liberali causa*, ab eis tamen fuerunt omnes pecuniæ, quas habebant, ex Eleëmosynis collectæ petitæ, & applicatæ ad redemptionem captivorum juxta Ordinationem supradictam, in mense Augusti, anno 1591.

4 Licentias autem, & facultates has ad petendas Eleëmosynas in hoc regno concedunt senatores palatij, ut in regimento illius tribunalis continetur, & in Extravag. *tit. 4. libr. 2. §. 12.*

5 Et circa non prædicandas has bullas indulgentiarum absque licentia Regis, vidi ego bullam Pij IV. Pontif. maximi concessam Regibus hujus regni, quæ est in archivo publico prædicti regni civitatis Olyssipponensis, quæ omnia notanda sunt.

DECISIO CXCIV.

De libertate servorum.

SUMMÆ.

1. *Servus ab hostibus captus, si redimatur, statim fit redimentis.*
2. *Redimens servum captum ab hostibus potest eum utiliter manumittere.*
3. *Redimens non fit plene jure dominus servi, sed tantùm illum retinet jure pignoris, donec pristinus dominus illi pretium restituat: quòd si à redimente manumittatur, amittit jus pignoris.*
4. *Qui mala fide sciens alienum servum ab hostibus redemit, oblato pretio à domino perpetuò tenetur reddere servum: sin autem bona fide eum redemit non tenetur, nisi intra triennium fuerit oblatum.*
5. *Redimens servum bona fide, si ab eo manumittatur, ad pristini domini dominium non redit.*
6. *Servus manumissus a redimente, tenetur sui æstimationem antiquo domino præstare, & interim dum eam non præstat, ad pretium, vel operas manet obligatus.*
7. *Liber, si ab hostibus redimatur, tenetur redimenti, vel ad pretium redemptionis, vel ad operas quinque annorum.*

POst pugnam Africanam, anni 1578. in mense Augusti, cùm multi servi, qui dominos suos ad prælium euntes comitati sunt, per alios redempti fuissent, aliqui etiam fugerent, cùm essent in captivitate; circa libertates eorum quæstiones aliquæ in senatu controversæ fuerunt, ex quibus omnibus aliquos casus collegi.

Servus captus ab hostibus si redimatur, utrùm 1
fiat redimentis, ita ut ab eo possit manumitti. Dic, quòd si servus captus ab hostibus redimatur, statim fit redimentis. text. *in l. in bello. §. si quis servum. D. de cap. & postliminio reverf.* text. *in l. ficus* ubi Gloss. & DD. *D. eod. tit.* qui text. extendunt ad servum non redemptum, sed redeuntem & à captivitate aufugientem.

Adeò verò redimentis efficitur, quòd is eum po- 2
test utiliter manumittere, *d. l. in bello. §. manumittendo. D. de captivis, & postliminio*, ubi Jurisconsultus pulchrè hoc disputat. text. *in l. si servum in princ. D. de acq. hered.*

Sed hìc tria notanda sunt. Primùm, quòd re- 3
dimens non fit pleno jure dominus servi, sed tantùm retinet illum jure pignoris, donec pristinus dominus illi pretium restituat, secundùm Gloss. 1. *& ultim. in dict. l. bello. Paragrapho si quis servum.* & gloss. etiam *verb. efferat. in d. l. si servum.* & ibi optimè declarat Paul. Castr. & ideò redimens manumitteudo, amittit suum hoc jus pignoris, ut probat *d. l. si servum*, ibi, *vinculo fuo refolvit*, & ibi Glossa, & DD.

Quanto autem tempore possit antiquus dominus 4
offerre pretium, & servum sibi redimere? Dic, quòd si quis sciens alienum servum redemit ab hostibus, perpetuò potest dominus offerre pretium; si ignorans emit credens esse vendentis, potest offerre usque ad triennium, non ultrà. Gloss. *in d. l. ficus.* similis Gloss. *verb. offerat. d. l. si servum.* per text. *d. l. in bello. §. si quis servum.*

Secundò nota, quòd talis servus ita redemptus non 5
redit ad dominium pristini domini, ut probat text. *in d. l. si servum* ibi, *ut ejus fiat, cujus fuerat antequam caperetur, & d. l. in bello §. manumittendo*, ibi, *ne libertatis præstatio fiat domini translatio*, impium enim visum fuit, à redimente, qui bona fide emerat, non posse servum manumitti, aut debere datam libertatem revocari, quod eleganter defendit Jur. Cons. *in d. §. manumittendo.*

Tertiò notandum, quòd is servus ita fit liber, ut 6
nihilominus teneatur sui æstimationem antiquo domino præstare, quæ vel excedet, vel fortè æquabit prætium redemptionis, id est, quo fuit redemptus, ut inquit Paul. *in d. l. si servum* & interim dum talem æstimationem non reddit tenetur operas præstare, ut est text. *in d. l. si servum*, quod ibi dicitur favore libertatis specialiter introductum; quia de rigore juris redemptor non potuit manumittere

servum

servum meum, quem tantùm jure pignoris habuit, donec ego pretium refunderem, contra reg. *l. sed quod nostrum. D. de reg. jur.* Sed propter favorem libertatis obtinuit, ut talis libertatis datio valeret, dummodo servus ad pretium, vel ad operas in pretij defectum, maneret obligatus : hoc autem pretium non manumissor, sed ipse servus tenetur priori domino reddere, ut tenet ex presssim Paul. *in d. l. si quis servum.* & antea censuerat ibi glos. *verb. offerat.* quam sequuntur Ang. & Imol. glos. etiam *verb. liber. erit, in d. §. manumittendo,* & ibi DD.

7 Nec mirum si hoc in servo redempto fuit statutum : siquidem idem in libero placuit, ut redemptus ab hostibus teneatur redimenti ad pretium, vel ad operas quinque annorum, quasi tanti lex eum æstimaverit in favorem libertatis, per test. *in l. fin. C. de captivis.* & tenet glos. *verb. offerat. in d. l. si servum.*

DECISIO CXCV.

An exteri in suis regnis degentes, possint commercia habere in locis conquistæ hujus regni ?

SUMMÆ.

1. *Galli, & alij exteri non possunt commerciandi causa navigare ad provincias conquistæ hujus Regni Lusitaniæ.*
   Conquista hujus regni est designata per summos Pontifices Regibus illius. Ibid.
2. *Quamvis facultas commerciandi sit de jure communi, potest tamen ex justis causis prohiberi.*
   Exteri commercium habentes in locis conquistæ hujus regni, contra illius prohibitionem, tamquam ex eis locis delinquentes puniri possunt pœnis in Ordin. regni contentis. Ibidem.
3. *Intelligitur Ordinat. lib. 5. tit. 112. §. 1. & eod. lib. 5. titul. 81. § 2. quibus prohibetur, ne exteri commercium habeant in locis conquistæ hujus regni.*
   Angli, Galli, Belgæ, & alij exteri, qui ad provincias conquistæ hujus regni commerciandi causa eunt, incurrunt pœnas harum Ordin. etiamsi in hoc regno non degant, & e suis provinciis ad predicta loca directe navigent : & ita decretum fuit in senatu. Ibidem.
4. *Quid decretum fuerit in processu contra Gallos facto in casu hujus decisionis.*

CIrca intellectum Ordinationis *lib. 5. tit. 112. §. 1.* incipit, *E defendemos*, contigit, quod navis quædam Gallorum, Cetiam vocant, ex Matiliensi portu, eùm ad Mauros merces asportaret ad locum *de Cabo de Guee*, portu solvens, vi tempestatis ad Insulam Fuchalensem, seu da Madeira pervenit, ubi Regis officiales merces, & navem retinuerunt, & ad instantiam Regij procuratoris processus contra Gallos factus fuit, in quo Præses prædictæ insulæ Gallos absolvit à petitis, per procuratorem Regium appellatum fuit ab ea sententia ad senatum supplicationis.

1 Et dicebatur in instantia appellationis per procuratorem Regium, quod bi Galli non poterant navigare ad locum *de Cabo de Guee* merces asportando, quia est de conquista regni Portugaliæ, & sic condemnandi erant : est enim prædicta conquista designata Regibus hujus regni per Summos Pontifices, & ob id possunt Reges nostri prohibere illam exteris, etiam quoad commercia, ex dictis per Bart. *in tract. de insula, in §. nullius*, cùm Reges hujus regni priùs occupaverint luca hæc. *l. 1. D. de acq. rerum dominio*

Quamvis enim commercia sint de jure gentium, 2
l. ex hoc jure. D. de justit. & jur. tamen ex causa possunt commercia prohiberi. *l. mercatores. C. de commerciis, & mercator.* Bald. *in cap. 1. Paragrapho 1. numero 2. de nova forma fidelitatis.* Baptist. *in l. omnes populi. numero 164. D. de justit. & jur.* Gerard. *singul. 59.* Dicitur autem justa prohibendi causa, quando probabiliter timentur homines aliarum nationum illas terras invasuros, vel animos populorum infecturos. Ifern. *In rub. ad fin que sint regal.* Rip. *de peste, fol 23. numero 246.* unde qui ex aliis nationibus contra hanc prohibitionem fecerint, quasi delinquentes in eo loco puniri possunt, *in Authent. qua in provincia. C. ubi de crimine agi oport.* Bald. *in Authent. habita. num. 19. C. ne fil. pro patre.* & quamvis Ferdinandus Mench. *illustrium quæstio. cap. 89. ex numero 30.* contrarium teneat, illius tamen argumentis quivis facilè respondere poterit.

Nostra autem Ordin. *libro 5. titul. 112. Paragra-* 3
pho 1. & eod. libr. titul. 81. Paragraphe 2. prohibet commercium hoc clarissimis verbis ; quod nempe exteri in suis regnis degentes non possunt navigare ad provincias conquistæ hujus regni, & secundùm illas Ordin. ita judicatum fuit in processu, quem refert Gamm. *decis. 384. & in aliis multis.* ubi decretum fuit in senatu, quod Angli, Galli, Belgæ, & alij exteri, qui in provinciam Brasiliam, Guineam & in Africam eunt, & ad alias provincias, loca, & maria conquistæ hujus regni commerciandi causa, incurrant pœnas harum Ordin. etiamsi in hoc regno Lusitaniæ non degant, & naves eorum exterorum directè navigent è provinciis exteris ad loca conquistæ hujus regni : licet enim Ordin. *d. tit. 81. in prine.* loquatur in exteris degentibus in hoc regno ; tamen *in §. 1.* generaliter loquitur, & sic semper intellecta fuit, ut audivi ab insigni Doctore Pet. Barbosa collega meo, *in cons. corona Portugalia Madriti*, qui mihi id dixit viva voce, & quod in hoc non bene adverterat doctissimus Gam. Contrarium sentiens *in supra, dict. decis. 384.* de qua materia *in 2. part.* decisionum latiùs agemus.

Galli tamen absoluti fuerunt ex defectu proba- 4
tionis, non enim contra illos probabatur legitimè navigasse ad dictum locum *de Cabo de Guee*, cum mercibus, imò ipsi id animosè negabant, an. 1592. & faciunt tradita per Soar. *allegat. 18. num. 6.* qui omnino videndus est in *tota allegat.*

DECISIO CXCVI.

An monachus, qui relicto priori monasterio, aliam intravit æqualem religionem, possit à secundo monasterio præscribi contra priorem ?

SUMMÆ.

1. *Monachus transiens ad alteram religionem, nisi fuerit de licentia sui Prælati, & cum requisitus necessarius, non potest præscribi à secundo monasterio contra priorem.*
2. *Abbas potest vendicare monachum, sicut & pater filium.*
3. *Jus monachatus, est quid spirituale, & præscribi non potest.*
4. *Monachus qui sine licentia recessit à monasterio, quoad hoc, æquiparatur servo fugitivo.*

1 MOnachus cujusdam monasterij absque licentia sui Abbatis intravit alteram religionem æqualem, in qua stetit, & permansit per decem, vel viginti, vel triginta annos: quæritur an spatio prædicto, possit præscribi dictus monachus à secundo monasterio, aut non; & sic compelli possit, ut revertatur ad priorem religionem? Et quod non possit transire ad aliud monasterium æquale, & non arctius, est text. *in cap. Joannes.* & ibi glos. Abb & omnes *de regular. & in cap. licet eod. tit.* & ibi latè Abb. 4. *& penult. notab.* ubi ponit requisita transeuntis ad aliud monasterium, *& in cap. sanè. eod. tit.* post Imol. Abb. *cons. 96.* inter quæ sunt, quod fiat de licentia Prælati, & quod sit adstrictior vita, & non cum temeritate, aut levitate, sed zelo sanctitatis. Si ergo hæc non concurrant, etsi per quadraginta annos stet in monasterio, potest revocari à primo cum omnibus bonis; quod probatur.

2 Primò, quia Abbas potest vendicare monachum quemadmodum pater filium. *l. 1. §. 1. D. de rei vendic.* Glos. *in princ. instit. de patria potestat.* reali actione, *cap. Abbates 16. quæst. 2.* Abb. & Imol. *in c. quoad 2. de clericis conjugat.* quæ actio durat triginta annis, *princip. instit. de perpetuis & temporal. act.*

3 Secundò, quia jus monachatus est quid spirituale, ut probat text. *in c. Monachi.* & ibi notat Abb. *in 1. notab. de statu monachorum.* sed spiritualia non præscribuntur, *l. cùm loca. D. de religios. & sumpt. funer. c. causam. de præscriptionibus, o. cùm non liceat.* & ibi glos. *ult. eod. tit. cap. præterea, O. 2. de transactionib.* Felin. *in d. cap. cùm non liceat. num. 10. & sequentibus.*

4 Tertiò, monachus, qui recessit à monasterio sine licentia, dicitur fugitivus servus. *Auth. ingressi. C. de sacros. Eccles. l. Deo nobis. C. de Episcop. & clericis.* & quoad hoc, ut eum possit recuperare, & cruciare æquiparatur servo: latè Socin. *in repetitione l. 1. D. de vulgar. & pupil.* sed servus fugitivus nullo tempore usucapitur, §. 1 *instit. de usucapionib.* ergo eodem modo nec monachus. Quod est notandum.

DECISIO CXCVII.

An sententia lata contra defunctum valeat? circa intellectum Ordin. *libro 3. titul. 18. in principio.*

SUMMÆ.

1. *Sententia lata contra defunctum non valet, & mortuo uno ex litigantibus, statim cessat judicium. Verba, statim, confestim, & similia si in lege apponantur, intelliguntur ipso jure. Ibidem. Ordin. Regia l. 3. tit. 18. in principio, procedit etiamsi deliberationes posita sint a judicibus Ibid.*
2. *Assignatur ratio præditæ Ordinationi.*
3. *Datio judicii adversus eum, qui in rebus humanis non est, non valet. Edictum peremptorium, & citatio solvitur morte rei. Ibidem.*
4. *Sententia lata contra mortuum, est ipso jure nulla, quamvis judex id ignoret. Quod procedit etiamsi sententia lata sit in favorem mortui. Ibidem.*
5. *Refertur sententia, quæ lata fuit uno casu, etiam mortuo reo.*
6. *Mortuo uno ex litigantibus, ut processus currat, necessum est, ut hæredes mortui citentur. Quamvis instantia transeat in hæredes, tamen ut judex possit procedere in causa, debent prius eorum persona legitimari. Ibidem.*
7. *Hæres nunc citari non potest, aliis coheredibus absentibus, quando omnes successuri sunt ab intestato: secus si ex testamento, cum declaratione de qua hic.*
8. *Curator dari potest bonis absentis ad instantiam partis, & adversus illum sententia proferri, eaque executioni mandari, & sic decretum fuit in senatu.*
9. *Judicatum etiam fuit in senatu, quòd si absentes in India tamquam hæredes alicujus citentur, personaliter citari debebant; si tamen pro rebus eum illis gestis conveniantur, per edicta potest fieri citatio.*
10. *Sola citatio filij successoris in Capitania, seu majoratu sufficit ad prosequendam causam, etiamsi alij filij non citentur, & ita decretum fuit in senatu.*
11. *Actor, si reus moriatur, non tenetur facere articulos habilitationis, sed sufficit, quod hæredes rei mortui citentur: secus si actor est qui moritur, vel non vult prosequi causam: quia tunc vel suorum hæredum habilitatio est necessaria, vel ipsi hæredes rei possunt se habilitare.*
12. *Citatio filiorum, vel uxoris, qua solum requiritur ad consensum dandum, si non fiat in prima instantia, potest supplere in secunda.*
13. *In re in qua pater habet usumfructum, filiorum citatio non requiritur, sed sufficit auctoritas patris in judicio.*

SEntentia lata contra defunctum non valet, *l. in* 1
summa. §. ult. D. de re judicata. l. pen. D. quæ sententia sine appellat. rescindantur. l. Neratius D. de regul. jur. l. Paul. D. de excep. rei jud. Ordin. *lib. 3. tit. 18 in princ. & eod. lib. tit. 65.* Imò mortuo uno ex litigantibus, statim judicium cessat, mero jure Ordin. *ubi supra, tit. 18. in princ.* ibi, *logo.* hæc enim verba, *statim, confestim.* & similia intelliguntur, mero jure. Bart. *in l. jubemus, §. sane num. 12. C. de sacrosanct. Eccles.* & sic non est necesse, quod veniat in notitiam judicis, arg. eorum, quæ tradit Bart. *in l. si procuratorem. D. de procurator.* Jas. *in l. more. num. 8. D. de jurisd. omn. jud.* facit Ordin. *infrà hoc lib. tit. 65. in princip.* multa per Felin. *in cap. cæterùm. numero 36. de rescript.* Aretin. *in l. qui servum. ad finem. D. de acquiren. hered.* Adeò, ut etiamsi deliberationes à judicibus positæ sint, quas nostri, *tenções*, vocant,

cant ; procedat hæc Ordin. de quo vidi jam dubitatum.

2 Ratio hujus Ordin. & regulæ , quod sententia lata contra mortuum non valet , est, quia mortuus inefficaciter condemnatur. *d. l. 2. D. quæ sententia sine appellat. d. l. in summa. D. de re jud.* Vant. *d. nullitat. ex defectu proces. num. 1. cum alijs.* imò est nulla Bart. *in l. nulla.* ubi Jas. *C. de procur. l. Paulus , C. quæ sent. sine appell. rescind.*

3 Sic etiam non valet datio judicis contra eum, qui in rebus humanis non est, quando judex datus fuit. *d. l. 2.* ratio est, quia morte rei edictum peremptorium , & citatio solvitur. *d. l. in summa , §. fin.* & sic cessat possibilitas ferendi sententiam in mortuum , secundùm gloss. ibi & cessat virtus peremptorij , nec est reperire contumaciam , propter quam suppleatur præsentia, ut inquit subtiliter Imol. *d. l. in summa §. fin.*

4 Adeò autem non valet sententia contra mortuum , ut hoc procedat etiamsi judex id ignoraret, ut suprà diximus. Paul. *in d. l. penult.* Sed quid si feratur sententia in favorem mortui , an tunc valeat , quæstionis est? & videbatur valere , argum. *l. hæc. C. de procurator. l. quod favore. C. de legib. regul. quod ob gratiam. de reg. jur. lib. 6.* quod tenet glossa *d. l. pen.* Contrarium tamen tenet Bartol. *in d. l. in summa. §. fin.* quem ubi videtur sequi. Alexand. Vant. *de nullit. sent. ex defectu jurisdict. num. 106.* & facit pro hac parte Ordin. supradicta *in princ.* & ita est tenendum.

5 Vidi tamen in facto agitatum , cùm quidam judex pupillorum illitteratus syndicus esset , mortuus postea fuit pendente accusatione ; uxor , mortuo marito , petiit officium à Rege : jussit Rex , ut ostenderet per certitudinem maritum suum in syndicatu nullam culpam habuisse , petiit uxor à judicibus , ut acta in syndicatu gesta expedirentur in senatu, senatores dubitabant id facere , cùm mortuus esset ejus maritus , & secundùm hanc regulam contra defunctum sententiam proferre non poterant. Decretum tamen fuit, quod expediretur processus ad effectum illum solum petitum ab uxore, ut certitudo ei possit dari , eò maximè , quod nulla erat pars, quæ accusaret, sed solùm promotor justitiæ, & sic nullum præjudicium inde oriebatur , in mense Augusti, anno de 1600.

6 Ut igitur processus , mortuo uno ex litigantibus currat , necessum est ut heredes citentur. Paul. *in d. l. in summa.* Ordin. supradicta , *in principio* , ibi, *ate que os herdeyros.* altera *hoc lib. 3. tit. 65. in principio. l. si cùm hominem. D. de fidejussoribus.* licet enim instantia transeat in hæredes , tamen non potest judex ampliùs procedere , illis non citatis, quia eorum personæ drbent priùs legitimari. Bartol. *in l. postulante D. ad l. Trebel.* Abb. & Dec. *in cap. quia. de judicijs.*

7 Sed si quis velit unum heredem citare, ita ut aliis heredibus absentibus non citatis non præjudicet, dubitatum vidi ; & ea est distinctio adhibenda. Si omnes ab intestato sint successuri , non posse ; posse tamen , si ex testamento pro ea parte bonorum succedat , super qualis movetur , idque post aditam hereditatem, habitamque illius partis possessionem ; nam hæc Ordin. videtur procedere, quando ab intestato omnes pro indiviso succedunt ; tunc enim quia nondum constet ad quem pertineat quælibet portio, ideò eorum nullus , aliis non citatis, convenire potest.

Libet autem duo senatus arresta antiqua , quæ invent , hic transcribere.

Foi determinado que se hum homem he na India, que 8
pode a outra parte fazer lhe dar embarador aos bens & lugar com elle perante o ouvidor de seu fero , & aver contra elle sentença & executale. Ita fuit multoties judicatum in mense expeditorum gravaminum , tenet Bart. *in l. mutæ. Paragraphe fin. D. de tutel. & in l. qui liberis Paragraphe hac verba. D. de vulgari , & pupil. & in l. ignorare. C. de rest. milit. in finalibus verbis.*

Foi determinado que se alguns homens erão na In- 9
dia, & se avião de citar como herdeiros que se estassem em pessoa, & não per editos como se faz quando se mandão citar per cousas que elles fazem , & contrariarão ne veine , por que por suas cousas , & por razão dellas podem ser citados os homens que estiverem na India por editos como acima esta determinado : & foi tomado por conclusão na Relação no feito de Fernando de Ferreira , com os filhos de dom Nuno escrivão Jeronimo Alfonso.

Fuit etiam judicatum in processu Ludovici Car- 10
neiro Capitanei insulæ do Principe, in quo procurator Regij patrimonij actor erat , quod ad prosequendam causam , non erat necessaria citatio alienjus heredis, nec filij, sed solùm filij majoris , qui succedebat in prædicta Capitania. Scriba Ferdinando Lopez.

Id etiam judicatum fuit in processu Christophori de Sousa, & Joannis de Sonsa , in judicio Regiæ coronæ, Scriba Petro Almirante, & facit *l. si operarum. D. de operis libertorum.* in argumentum. *l. 1. §. de mulsere. D. de ventre inspiciendo.*

Et decretum etiam fuit, quod actor quando reus 11
moritur, non est necesse quod faciat articulos habilitationis , sed solùm sufficit facere citare heredes prædicti rei juxtà doctrinam Pauli *in l. 2. D. quæ sent. sine appellat. rescinduntur.* Si tamen actor est, qui moritur, ad prosequendam eamsam est necessaria habilitatio suorum heredum ; & si actor non vult prosequi causam , & taceat , ne facit citare heredes rei, ipsi heredes rei possunt se habilitare ad prosequendam prædictam causam.

Sciendum etiam est , quod mortua uxore , si 12
liberi non citantur , quorum patet est legitimus administrator , potest talis citatio suppleri in secunda instantia, quia talis citatio solùm requiritur ad consensum dandum. text. *in l. ultim. §. ubi autem. C. de bonis quæ liberis.* ut est in citatione uxoris, sed hæc suppletur, Ordin. *lib. 3. tit. 49. §. Se errr.* ergo & illa de filiis etiam supplebitur.

Imò judicatum in senatu fuit , quod in re, in qua 13
pater habet usumfructum , sufficit auctoritas patris in judicio , etiamsi filius non citetur. Bart. *in l. fin. §. 1. D. de verborum.* Ang. *in principio num. 2. in statut. de intel.* & ita decretum fuit in processu Petri Eannes oppidi de Villavicosa. Hæc omnia notanda sunt, & videndus Alvar. Vaz *consult. 38.* Gamma *decis. 15.*

DECISIO CXCVIII.

Quomodo transeat instantia litis in successorem, circa intellectum Ordinationis *lib.3.tit.65.in principio.*

SUMMÆ.

1. *Successor in commenda, seu Ecclesia potest litem, & instantiam apradecessore nomine Ecclesiæ, seu commendæ inchoatam continuare absque alia persona legitimatione, vel nova citatione.*
   Ubi actum est nomine Ecclesiæ, seu dignitatis, instantia transit activè & passivè in Prælatum successorem. Ibidem.
   Prælatus potest convenire nomine suæ Ecclesiæ, per clausulam generalem, etiamsi post impetrationem litterarum Prælatus factus sit. Ibid.
2. *Quando Prælatus, seu commendatarius egit nomine proprio & pro jure suo, non autem pro jure & utilitate commendæ suæ Ecclesiæ, & instantia nec obest, nec prodest successori.*
3. *Instantia à possessore majoratus inchoata transit in successorem ipsius majoratus. & num.6.*
4. *Intelligitur, & conciliatur opinio Mareti Antonij contrarium tenentis.*
5. *Quando res, vel actio de necessitate transit in successorem, tunc & instantia transire debet.*
6. *Actio ipsa, & jus agendi transit in successorem majoratus: & sic sæpe in senatu fuit judicatum.*
7. *Novus donatarius, cui Rex bona nevviter donavit, non potest prosequi causam cœptam per donatarium priorem, & antiquiorem: sed novam potest inchoare, & refertur decretum senatus.*

VIdi in senatu de quæstione hac maximum dubium, mortuo quodam commendatario, qui Regis procuratorem convenerat; an successor, qui commendam obtinuit voluit litem prosequi, teneretur novam impetrare facultatem citandi dictum procuratorem, juxta Ordin. *in lib.1. tit.1 t. §.1.* prout etiam prædecessor impetraverat: an verò sufficeret tantùm inchoatam instantiam continuare?

1 Et distinguebatur: aut commendatarius egit nomine dignitatis, sive commendæ, & Ecclesiæ; aut nomine proprio. In primo casu potest litem continuare, absque aliqua personæ legitimatione, aut nova citandi licentia; quia, ubi actum est nomine dignitatis, instantia activè & passivè transit in Prælatum successorem, secundùm Abb. *in cap. quia V. de judiciis. colum. penult. versic. tertium casus.* ubi notanter dicit, quod tunc in effectu magis videtur durare instantia contra dignitatem, quàm transire in successorem: & sequitur ibi Dec. *numero* 8. post innocent. Paul. de Leazaris, & Alex. quos citat & Rot. *in decis.1. ut lite pendan. in antiqu.* Successor enim in beneficio reassumit causam prædecessoris in eodem statu, in quo est Rot. *d. decis.* Paul. de Leazaris relatus à Felino *d. cap. quia V. colum. fin. in fine.* facit & Rot. *decis.29. alias* 179. *de procurator. in antiqu.* ubi inquit, quod sicut successor universalis succedit in jure litis, & causæ, secundùm Innocent. *in dict. cap. significavit. de rescriptis. & in d. cap. quia V.* ita & Prælatus, qui succedit in onere, & honore, per text. *in cap. quoniam Abbas. de offic. delegat. & cap. si de quorumdam. de solutionibus.* Item facit, quod ait Innocent. *in d. cap. significavit. de rescriptis.* quod per generalem clausulam potest conveniri nomine alicujus Ecclesiæ, qui factus est Prælatus post impetrationem litterarum; idque etiamsi ille, contra quem illæ impetratæ sunt, non sit citatus.

In secundo autem casu, ubi Prælatus, aut com- 2
mendatarius egit nomine proprio, & pro jure suo, ut, quia non litigatur pro jure, & utilitate Ecclesiæ, nec fundat actor jus in illa dignitate, seu beneficio defuncti, sed illud habet à collatore, tunc instantia illius nec prodest, nec obest sibi, secundùm Abb. *ubi suprà*, & alios suprà citatos, & Rot. *decis.29.* quæ expressim facit hanc distinctionem. facit gloss. *in cap. dilecti. de for. compet.*

Dubitatum etiam fuit, utrùm instantia à posses- 3
sore majoratus inchoata transeat in successorem, puta, si quis contendat majoratus administrationem ad se pertinere, & ideò ejus bona à possessore petat; qui etiam se administratorem esse dicat: si enim actor decedat, utique in filium, transibit instantia, aut in eum, qui à primo instituente sit vocatus, aut probabiliter vocatus existimetur, & quod instantia transeat in successorem majoratus, tenet Molin. *libro 4 cap. 8. num. 6.* Joachim. *in suis decisionibus, centur. 1. decis.* 85. tametsi contrarium putat Marcus Anton. *consil. 219. numero 1. libro 1.* qui videndus est post Bart. *in l. Lucius. D. ad Trebell.*

Quas tamen opiniones ego conciliarem, ut prior 4
procedat, ubi defunctus egit nomine majoratus, quia petebat ejus bona, vel aliquid ad majoratum pertinens: tunc enim transit, & continuatur instantia, sicuti dicitur de eo qui agit nomine dignitatis per jura suprà allegata: secus si fit actum nomine ipsius personæ tantùm, ut, quia petat aliquid sibi, non majoratui, nec majoratus nomine, tunc enim, quia instantia fundatur in persona aut in causa personali, non transit in successorem, & ita loquitur Marc. Anton. *ubi supra*, pro quo faciunt *d. decis. Rot. 29. in antiqu. de procurator.* & DD. ac jura suprà citata.

Facit etiam quod inquit Innocent. *in dict. cap.* 5
quia V. & quod ait Bart. *in l. si cùm hominem. in fin. de fidejussoribus.* quod si res, vel actio transit de necessitate, tunc instantia transit, allegantes *l. in hoc judicio. D. famil. erciscund.* & notata per Jacob. de Arenis *in l. inter quos. §.1. de damno infecto.* & alia jura: tunc autem de necessitate transit in successorem ad petenda bona majoratus, & ejus administrationem.

Et sic decretum fuit, quòd transit instantia acti- 6
vè, id est, actio ipsa, & jus agendi in successorem majoratus, in processu Ferdinandi Martins de Sousa super majoratu de Bajão, scriba Petro Almiraote: & in processu de Dona Branca de Milão filia Doni Jacobi de Castelbranco: & Donæ Leanor de Milão, contra Donam Joannam da Sylva uxorem Doni Martini de Castelbranco, Scriba Ludovico Vaz de Rezende: & in processu Joannis Freire de Soza, contra Joannem Freire Dandrade super oppido de Bobadella, Scriba Petro Almirante.

Bene

7 Bene verum est, quod in processu Jacobi de Moura cum Dono Ferdinando de Castro Comite de Basto super villa de Borba de Godim, dubitatum fuit, si poterat prædictus Comes tamquam donatarius Regiæ coronæ prosequi causam contra prædictum Jacobum de Moura, contra quem litem inchoaverat alter donatarius coronæ antiquus, quo mortuo bona ad coronam Regiam reversa sunt, & noviter fuerunt donata per Regem prædicto Comiti de Basto; & decisum fuit, quod non poterat Comes novus donatarius prosequi prædictam causam cœptam per priorem & antiquiorem donatarium, per text. *in cap. 2. ut lite pendente, libro 6.* & ibi DD. poterit tamen hic secundus donatarius de novo litem incipere, latum est decretum hoc septima die Maij, anni 1590. Scriba Petro Almirante, & vide novissimè Vaz *consult. 106. per totam.*

DECISIO CXCIX.

De testamento inter liberos condito.

SUMMÆ.

1. *Testamentum imperfectum ratione solemnitatis valet inter liberos, data etiam inæqualitate inter illos.*
   Voluntas patris testantis minùs solemniter declarata inter liberos, dicitur testamentum perfectum, & non codicillus. Ibidem.
2. *Clausula,* omni meliori modo, *semper subintelligitur in testamento inter liberos condito.*
   Clausula, omni meliori modo, *in quo differat à clausula codicillari. Ibidem.*
   Testamentum inter liberos conditum, si non potest valere jure communi, valet jure speciali, & ex eo liberi dicuntur succedere ex testamento, & non ab intestato. Ibidem.
3. *Testamentum inter liberos conditum, si tamquam testamentum in scriptis valere non potest, valet ut testamentum nuncupativum.*
4. *Quamvis de jure nostri regni, testamentum coram testibus legi debeat; sufficit tamen si testes, quæ in testamento continentur, implicitè sciant.*

SÆpè occurrit casus in senatu super validitate testamenti inter liberos conditi, ut est videre ex decisione Gammæ 61. Vaz *consult. 23.* ex quorum dictis, quid in hac materia tenendum sit, satis constat, in casu contingenti tria in hac materia notavi, quæ hic transcribere libuit.

1 Primò, testamentum inter liberos imperfectum ratione solemnitatis valere, etiam data inæqualitate inter illos. *L. hac consultissima § ex imperfecto. D. de testam. Authent. de testam. imperfect. in principio, collat. 8. DD. in d. §. ex imperfecto.* Alciat. *in l. verbis civilibus, num. 34. D. de vulgari, & pupil.* & est communis opinio, teste Costa *in cap. si pater. 1. part. verb. in suo testamento. num. 2. de testam. in 6.* & talis voluntas, testamentum dicitur perfectum, & non codicillus, maximè quando testator id expressit per verba, *ordeno meu testamento*, ut in hoc casu contigerat; & liberi dicuntur succedere ex testamento glossæ *in l. filij* ubi Bald. C. *famil. erciscund.* Jas. *d. §. ex imperfecto. numer. 14.* Gom. *l. 3. Taur. numero 55.* ubi ponit effectum maximum hujus rei.

Secundò, in testamento inter liberos semper subintelligendam fore clausulam, *Omni meliori modo*, tradit Imol. *in coheredi. §. cum filia. ad fin. D. de vulgari & pupil.* sic intelligens conclusionem glossæ, *ibi, verb. non valuit.* Jas. *in l. 1. §. si quis ita. n. 27. D. de verborum.* Hippol. *singul. 36.* quamvis enim ex glossa illa colligatur communiter in prædicto testamento inter liberos, clausulam codicillarem censeri appositam, ut per Gomez. *l. 3. Taur. num. 62.* tamen multum differt clausula, *omni meliori modo*, ab illa altera clausula codicillari; hæc enim semper respicit causam intestati, id est, non habet locum, nisi ubi dispositio jure testati nullo modo valere potest; illa verò clausula, *omni meliori modo*, respicit causam testati, id est, facit, ut si testamentum non potest valere jure communi, valeat ea privilegio, ut explicat Alex. *cons. 50. num. 10. lib. 7.* Curt. Junior. *cons. 169. n. 7.* unde quando testamentum sit inter liberos, & non potest valere jure communi, valet jure speciali, & ex eo succeditur ex testamento, & non ab intestato, ut superiùs diximus, ex gloss. *d. l. filij. C. famil. erciscund.* ut per Dec. *cons. 60. numero 7.* ut etiam intelligendus est text. *in l. 3. D. de militari testamento.* 2

Tertiò adverto, quod si testator utatur solemnitatibus testamenti in scriptis, & coram testibus requisitis dixerit, illud suum esse testamentum, si non valet tamquam testamentum in scriptis, valebit ut nuncupativum, ex reg. *l. 3. D. de milit. testam.* Cynus *in l. hac consultissima 21. in §. per nuncupationem. D. de testament.* Bart. *in l. ult. ad finem. D. de jure codicillorum.* & dicit receptum Gozad. *cons. 3. numero 11.* Maranta *dispu. 4. num 13.* 3

Quamvis enim attenta nostra Ordinat. *libro 4. tit. 76. §. 3.* testamentum legi debeat coram testibus, nec lectum præsumatur, nisi probetur. Bart. & Bald. *in l. fideicommissa. § quotiès, D. de leg. 3.* Gom. *l. 3. Taur. num. 107.* & est de jure *in l. hac consultissima. §. at cum humana, C. qui testamenti facere possunt, & in l. hac consultissima §. per nuncupationem. C. de testamentis.* tamen sufficit testes hoc scire implicitè, facta scilicet ratione ad testamentum, ut tradit Perali. *in rubric. num 70. D. de hered. instituend.* Burgos *l. 3. Taur. num. 252.* Tellius *ibi. 5. part. numero 12.* quæ notanda sunt. 4

DECISIO CC.

Utrùm restitutio semel tantùm concedenda sit illis, quibus ea competit?

SUMMÆ.

1. *Referuntur verba l. Dominicana. §. 1.*
2. *Restitutio semel negata amplius peti non potest: potest tamen iterùm concedi si semel fuit concessa.*
3. *Contrarium tamen disponit prædicta l. Dominicana.*
4. *Restitutio semel tantum concedi potest in una & eadem causa, seu in eisdem articulis, & non bis: secus si sint diversa causa, seu articuli, quia tunc potest concedi in uno quolibet separato, dum tamen semel, & ex nova causa concedatur.*

Nova causa quando dicitur, remissivè. Ibidem.

5. *Restitutio semel tantùm conceditur de stylo Curiæ Neapolitanæ, nec ulteriùs conceditur etiam respectu diversorum articulorum.*
6. *Decretum tamen fuit in senatu nostro, quòd secunda recusatio admitteretur beneficio restitutionis, quando fuerit nova, & ex novis causis.*
7. *Prædicta l. Dominicana comprehendit etiam Ecclesiam, seu personas Ecclesiasticas, quibus casibus possunt convenire coram judicibus sæcularibus.*

1 CIrca *l. Dominicanam.* §. 1. cujus hæc sunt verba: *As restituções que se concederão aos menores, ou a outras pessoas que conforme a direito gozam de beneficio da restituição, não se concederão se não na forma & caso que o direito manda, nem se concederá outrosi em caso algum mais que hũa só restituição.* Contigit in senatu, quod in una & eadem causa minor quidam judicem recusavit post sententiam latam, idque restitutionis beneficio: qui judex suspectus judicatus fuit, & ejus loco alius datus, postea idem minor hunc judicem datum recusavit; beneficio etiam restitutionis, controversum fuit, an deberet admitti, cùm restitutio semel tantùm concedi debeat ut hæc lex disponit.

2 Et videbatur, quod deberet admitti beneficio restitutionis, ex text. *in l. & si fine. §. restitutus. D. de minoribus.* ubi glossa & Fulgos. *ibi* facit gloss. ultim. *in l. fin. C. si sapiùs in integrum restitut. postulet.* ubi concludit, quod licet restitutio semel negata ampliùs peti non possit. *l. 1. & 3. C. eodem tit.* tamen semel concessa iterùm concedi poterit, tradit Bald. Paul. & Salicet. *in d. l. fin. gloss. ult. in cap. ult. de restitut. in integrum.* ubi Imol. *num. 1. & 4.* Afflict. *lib. 2. constitutionum, rubr. 4. num. 12. & decis. 114. n. 1.* Capic. *decis. 165.*

3 Contrarium tamen videtur disponere hæc lex, ibi, *Nem se concederá outrosi em caso algum mais que hũa só restituição. l. ult. C. si sapiùs in integrum restitut.* tradit Rebuff. *ad l. Gallicas 2. tit. in. tit. de restitut. glossa ult. num. 8.* Dec. *cons. 436. num. 6.* Tiraq. *lib. 1. retract. §. 8. gloss. 7. num. 11.*

4 Pro resolutione dicendum est, quod in una & eadem causa, seu in eisdem articulis, restitutio semel tantùm concedi potest, juxta hanc legem, & non bis: si tamen sint diversæ causæ, & diversi articuli, poterit in uno quolibet separato concedi, dum tamen semel concedatur, & ea nova causa, ut inquit hæc lex, & probat *l. & si fine. §. restitutus. D. de minoribus. & d. l. fin.* ubi Alber. & Fulgos. & facit *l. ult. ad finem. D. de bonis Auctoritate judicis possid.* intelligendo novam causam, ut intelligit glossa 2. *in d. l. penult. C. si sapiùs in integrum restitut. & gloss. ult. in cap. ult. de in integr. restitut.* ubi Panorm. *num. 4.*

5 De stylo tamen Curiæ Neapolitanæ restitutio semel tantùm conceditur in eadem causa, nec ulteriùs conceditur; respectu etiam diversorum articulorum, ut asserit Isernia *tit. 2. constitutionum. rubr. 44.* ubi tamen dicit stylum illum esse contra jus commune, sed debere prævalere, ut sit litium finis, tradit eleganter Afflict. *decis. 114. & decis. 35.*

6 Et sic decretum fuit in nostro senatu, quod admitteretur talis recusatio, restitutionis beneficio, cùm esset nova, & ea novia causa, & ea defectu probationis Judex non fuit judicatus suspectus.

Illud autem circa hanc *l. Dominicanam.* notandum 7
est, quod comprehendit Ecclesiam, seu personas Ecclesiasticas, quibus casibus possunt conveniri coram judicibus sæcularibus, ut tenet Calderinus *consil. 11. sub titul. de constitutoribus.* qui omnino videndus est.

DECISIO CCI.

An pretium meliorationum juratum à parte, & depositum, tradi eidem parti debeat, si illud petat oblata cautione, ante factam liquidationem meliorationum?

SUMMÆ.

1. *Praxis stylus senatus quò antiquior est, eò magis observari & amplecti debet. & num. 8.*
2. *Pretium meliorationum juratum à parte, si vertatur apud sequestrum, seu publicum depositarium illud aeponat, res illi restituenda est.*
3. *Depositum prædictum numquam fit in manu partis, sed apud publicum depositarium.*
4. *Pretium meliorationum, quod apud depositarium est, ante factam liquidationem, numquam tradi debet parti, nec etiam præstita cautione.*
5. *Intelligitur Ordin. lib. 3. tit. 71. §. 1.*
6. *Sic judicatum fuit secundum senatus stylum in judicio Conservatoris Ordinum militarium.*
7. *Referuntur verba sententiæ latæ in judicio Conservatoris Ordinum militarium.*
8. *Improbatur senatus nostri decretum latum contra hanc stylum, anno 601.*

Praxis senatus maximè est attendenda, & observanda. Ibidem.

Senatoribus antiquioribus de stylo curiæ testificantibus, est maximè deferendum. Ibidem.

NIhil est in jure adeò clarum, & decisum, quod 1
non patiatur aliquam controversiam. *Authent. de Tabell. §. 2.* ratio est, quia sumus natura nostra ad dissentiendum proniores. *l. item si unus. §. principaliter. D. de arbitr.* & ob hoc inquit Lapus, *allegat. 51.* Cassador. *decis. 4.* quod stylus, & practica senatus pro tempore variari solet; quod esse non debet: Imò quò antiquior senatus praxis & stylus est, eò magis observari & amplecti debet. Gamma *decis. 16. num. 7.* & diximus *suprà decis. 2. numer. 11.* Ad rem igitur.

Nostri senatus stylo antiquo, & praxi landabili, 2
præstito juramento parti super melioramentis, quæ fecisse probavit, & ei adjudicata sunt, & depositа quantitate jurata apud sequestrum seu publicum depositarium, jubent judices victori rem restituere, & postea meliorationum liquidatio fit. Vaz *de jure emphyteutic. quæst. 25, num. 23.* Gamma *decis. 4. numer. 3.* doctissimus Barbosa *in l. divortio. §. fin. numer. 34. versic. praxis autem Hispaniæ. D. solut. matrimon.* ubi plures allegat.

In quo duo advertenda sunt. Primus, quod num- 3
quam prædictum depositum fit in manibus partis, sed apud publicum depositarium. Vaz *ubi suprà, d. num. 23.* & hic est stylus.

Secun-

4 Secundò quòd etiam si pars velit, ut sibi tradatur pretium meliorationum, quod apud depositarium est, præstita cautione, ante factam liquidationem tradi non debet, & hæc est praxis, & stylus senatus: cùm enim hoc depositum solùm fiat ad effectum, ut res restituatur victori, & ad obviandum dilationibus litium, & huic rei satis consultum sit per prædictum depositum; non debet pretium, etiam cautione præstita, tradi parti ante liquidationem, ne in ea fæcienda, eadem pars dilationes majores faciat, si pretium retineat meliorationum, & ei tradatur: eò maximè, quòd pars semper jurat pretium meliorationum in multo majori quantitate, ut sic difficiliùs altera pars deponat prædictum pretium, & ita ante liquidationem non est justum, quòd etiam præstita cautione tradatur parti pretium, quod certum non est nec liquidatum.

5 Ordinatio autem nostra *libro 3. tit. 71. §. 1.* loquitur in eo, qui pro se sententiam habet de re certa, & liquida; eo enim casu jubet prædicta lex, ut præstita cautione res parti tradatur: quod in præsenti casu non datur; nec enim pretium est certum, cùm meliorationes non sint liquidatæ: imò poterit contingere, quòd probatio etiam meliorationum incerta sit, & quod deteriorationes excedant, super quo articuli faciendi sunt.

6 Et secundùm hanc partem in senatu decretum fuit sæpe sæpiùs: & cùm dubium hoc contingeret in processu quodam, in judicio Conservatoris ordinum militarium, & articularetur de hoc stylo senatus, ipse Conservator jussit probationes de stylo fieri, in processu Balthasaris de Sampaio, contra Antonium de Mello, Scriba Emanuele Faleiro, anno 1588.

Et senator antiquus, & magnus practicus Alfonsus Vaz Tenreiro, qui fuit collega meus in mensa expeditorum grauaminum seostus suppliestionis, & fuimus ambo electi à Rege Philippo hujus nominis I. Rege Portugaliæ felicis memoriæ ad novam legum hujus regni recopilationem, in qua per multos annos insudavimus; sic testificatus est de stylo certitudine sua;

Certifico, & faço fee, eu o Doctor Alfonso Vaz Tenreiro desembargador dos agravos da casa da supplicação, pello juramento de meu officio, que o estylo que se tem na casa deste precatorio he não se depositar o deposito na mãe da parte que juron quanto importarão as bemfeitorias que fez que pede serem lhe pagas, nem solho entregar posto que opeça & queira dar fiança a to se não dar final despacho de que não ha appellação, nem agravo sobre aliquidação das tais bemfeitorias, & tanto que o dito despacho se da manda o iviz entregar a parte que pede as bemfeitorias, a parte em que forão liquidadas sem fiança, & isto he pratica, & estylo antigo nesta rellação da casa da supplicação usado, & praticado sem o contrario se mandarem Lisboa a 7. de Julho do 1588. Alfonso Vaz Tenreiro.

Testificati etiam sunt de eodem stylo advocati doctissimi, inter quos fuit Doctor Alvarus Vaz, & omnes fuerunt in hoc stylo concordes, & multi scribæ senatus: juxta quem stylum prædictus Conservator Doctor Bartholomæus do Vsle Vieirs sententiam his verbis protulit:

7 *Viste como o Autor tem depositado, em mão do depositario deste iviz aquillo, em que o R. posa bemfeitorias do que se trata, as quais parecem ainda liquidas, & justificadas se não pode conforme a direito, & estyle nesta Corte usado, & praticado, mandar entregar ao R. o dito deposito com fiança, mando que sem embargo do que se requere esta causa va avante nos termos em que antes estava, &c. anno 1588.*

Ex quo manifestè apparet senatum non rectè 8
decrevisse, imò contra hunc stylum in processu Annæ Emsnuël, contra Paulum de Rute, 6. die Januarij, anni 1601. reclamantibus aliquibus senatoribus, qui de hoc stylo testificati sunt. At quot capita, tot sententiæ. *cap. quia diversitatem de concess. prabend.* maximè tamen attendendum est ad conservationem praxis senatus, ut jubet Ordin. *l. 1. titul. 1. §. 19. & libr. 2. titul. 8. in principio.* & ut senatores recentiores antiquiotibus fidem adhibeant, quando de stylo senatus testificantur: & vide Alvarum Vaz *consultat. 111. numero 22.* Quam tamen sententiam in illo processu Annæ Emanuël, exceptionibus oppositis revocatam postea fuisse audivi.

DECISIO CCII.

An correctores provinciarum possint per correctionem inquirere de officialibus Prælatorum, quos *meirinhos dos clerigos*, vocant, si delinquant in officio?

SUMMÆ.

1. *Correctores provinciarum non possunt inquirere de officialibus Prælatorum, si delinquant in officio.*
2. *Referuntur nonnulla senatus decreta, qua in favorem prædictorum officialium lata fuere.*
3. *Quod intelligendum est, nisi detur negligentia ex parte Prælatorum in puniendis similibus delictis.*
4. *Correctores an possint inquirere de scribis, & notarijs Ecclesiasticis excedentibus taxam scripturarum? remissive.*

1 HAnc quæstionem vidi in senatu non semel meo tempore controversam, & decisum fuit in favorem officialium Prælatorum per decretum, hisce verbis:

2 *Acordão em rellação, &c. que visto este instrumento que o Corregedor da comarca da cidade de Portalegre teron do vigairo geral do Bispado da dita cidade, & a forma da moniteria de que agravon, & como per direito à jurisdição Ecclesiastica he distincta, & separada da secular; & se não mostra aver lei, nem provisão do dito senhor por que seja permitido as justiças seculares poderem devaçar dos meirinhos Ecclesiasticos por razão dos erros, & culpas que commetorem em seus officios, nem para delles conhocerem, nem aver prescripção, ou custume bastante para que o contrario seja legitimamente introduzido: antes se mostra o tal conhocimento pertencer segundo disposição de direito aos Bispos, & Prelados aquem os ditos meirinhos servem nos ditos cargos, o que assim visto, & como a Ordenação do 2. libro, titul. 10. falla somente nos escrivães dos Prelados, & vigairos, que levão mais da taxa dada aos escrivaes da Corte, & como entrosta sentença que se deu no feito appense contra o meirinho Ecclesiastico da*

villa de Caſtelle de Vide ſe meſtra ſer groſada, & avida por nulla pello Chanceller deſta caſa da ſuppliação ao paſſar pella Chancellaria, & agroſſa ſer avida por boa por iret deſembargadores dos agravos da dita caſa ſendo ſobre iſſo ouvido o procurador da coroa, que veio com embargos que lhe nã̄ forão recebidos com o mais que conſta do inſtrumento, & do dito feito appenſo, pronunciã̄o que ao dito Corregedor ſupplicante ſe não pode neſte caſo dar provizão, á 16. de Maio de 87. Screba Petro Almirante.

Idem antiquis temporibus deciſum fuerat per alterum decretum, quod hujuſmodi eſt:

Acordei, &c. Viſtos os embargos do reo, & a ſi o que ſe allega por parte do Iffante Don Henrique Arcebiſpo de Braga, & como eſta contenda he ſobrepeſſoas Eccleſiaſticas, as quaes ſão izentas de minha jurisdição, & creo he official do dito Arcebiſpado, & perante elle & ſua rellação deve ſer convindo, ſe erro fazem ſeu officio levando a os clerigos maes do que devo levar, o que todo aſſim viſto mando que a carta embargada, não paſſe pella Chancellaria, & o Autor poderá requerer ſua juſtiça no dito juizo Eccleſiaſtico, como dito he, Judice Alvaro Martini bonorum Regia corona, Scriba Alvaro Fernandez de Toar, anno 1534.

Id etiam vidimus in ſenatu deciſum menſe Novembris, anno 1600. in quadam appellatione criminali, Scriba Alvaro Fernandez Ferrão da cotreição do campo de Ourique.

3 Quod tamen intelligendum eſt, niſi ex parte Prælatorum detur negligentia in puniendis ſimilibus delictis: tunc enim poteſt Rex per modum defenſionis ſuorum ſubditorum, Prælatos admonere, ut talia delicta puniant, quòd ſi non fecerint, & negligentes extiterint, poterit Rex tales officiales punire, tamquam Rex, ex traditis per DD. *ad cap. ult.* ubi Joannes Andr. *de exeept. libr. 6. cap. cùm ſit. cap. Clericus, de foro competent.* gloſſa *in cap. adminiſtratores 7. quæſt. 5.* Avend. *de exequendis mandat. lib. 1. cap. 1. num. 81.* Et poterunt correctores provinciarum Regem admonere de tali negligentia Prælatorum, & exceſſibus ſuorum officialium, ut Rex provideat.

4 An autem de ſcribis, & Notarijs Eccleſiaſticis excedentibus taxam Scripturarum poſſint inquirere? habes *ſuprà deciſ. 14. num. 17.*

DECISIO CCIII.

An Monaſterium teneatur renovare emphyteuſim filio ultimi emphyteutæ, finitis generationibus?

SUMMÆ.

1. *Renovatio emphyteuſis Eccleſia non conceditur, quando ipſa Eccleſia ſibi vult retinere emphyteuſim.*
2. *Hoc tantùm procedit, caſu, quo Eccleſia ſeu monaſterium pauperiatem, & indigentiam probent.*
   Charitas ordinata debet incipere à propria perſona. Ibidem.
3. *Renovatio, ſeu inveſtitura emphyteuſis intra annum peti debet ab eo, qui renovationem ſibi faciendam fore contendit.*
4. *Eccleſia tenetur renovationem emphyteuſis concedere, ſi probetur meliorationes factas fuiſſe ab anteceſſoribus petentis renovationem.*
5. *Communis opinio ſemper ſequenda eſt.*
6. *Opinio prædicta, quod Eccleſia teneatur renovare emphyteuſim ob meliorationes factas, procedit etiam in emphyteuſi Eccleſiaſtica & in alia quacumque, ſive detur ad tertiam generationem, ſive ad certum tempus, & etiamſi Eccleſia velit emphyteuſim ſibi retinere.*
7. *Intelligitur opinio Abbat. in cap. bona. O. 2.*
8. *Quamvis annus petendi renovationem mero jure currat contra majorem quatuordecim annorum, & minorem viginti quinque annorum; tamen reſtituitur adverſus negligentiam in non petendo eam intra annum.*
9. *Reſtitutio hac minori concedenda eſt, etiam illo non petente, quando ex actis conſtiterit de minoritate, & leſione.*
10. *Qualitas rei attendenda eſt, ad hoc ut ſciamus meliorationes ſintne magna, an parva.*

QUæſtio hæc frequens eſt in ſenatu, & noſtris multis in locis pertractata. Et primò in favorem monaſterij facit, quòd renovatio emphyteuſis Eccleſiæ non conceditur, quando ipſa Eccleſia ſibi vult retinere empbyteuſim, nec eam alteri concedit, ita Abb. Panorm. *in cap. bona O. 2. numero 28. de poſtulat. Prælat.* ſequitur Rip. *in l. 1. numero 9. D. de privilegijs creditor.* Julius Clarus *Paragraphe emphyteuſis, quæſtio. 43 numero ultim.* Gamma *deciſ. 41. numero 1.* Caldas *de renovatione, quæſt. 8. num. 17.* ubi plures refert, & de hac quæſt. latè agit. 1

Et per hoc dictum Abb. *in d. cap. bona.* limitandam eſſe doctrinam Bart. *in l. 1. §. permittitur. D. de aqua quotid.* dicunt DD. ſuprà citati.

Quod quidem eo caſu ablque dubio procedit, 2
quando monaſterium paupertatem, & indigentiam probat: tunc enim ceſſat æquitas, & injuria, de qua per Bart. *dict. loco.* cùm charitas ſoleat incipere à propria perſona. *l. præſes. C. de ſervitutibus, & aqua.* & ſic Eccleſiam non teneri hoc caſu renovare, aſſerit Antonius Gabriel. *communium opinionum libro 3. de jure. emphytent. concluſ. 1. num. 14. limitat. 4.*

Secundò pro monaſterio faciebat, quòd renova- 3
tio hæc, intra annum petita non fuit, ut de jure teneturis, qui ſibi renovationem faciendam fore contendit. *capit. 1. quo tempore miles inveſt. pet. debeat.* gloſſa *in cap. Titius.* per text. *ibi, ſi de fundo defuncti fuerit content.* & eſt communis, teſte Tiraquel. *de retractu. lib. t. §. 1. gloſſ. 10. à num. 4.* Gabriel *lib. 2. concluſ. t. num. 10.* Molin. *de primogenijt. lib. 4. cap. 1. num. 14.* & ſequitur Gamma *deciſ. 117. numer. 2.* Caldas *quæſt. 5. num. 11.*

Pro contraria parte, nempe monaſterium tene- 4
ri renovationem concedere, faciunt ſequentia. Et præſupponimus id, quod ex actis liquebat, ſucceſſores rei renovationem petentis meliorationes quamplures feciſſe in prædicta emphyteuſi: hoc ergo caſu Eccleſia renovare tenetur ex doctrina illa Bart. ut tradit Imol. *in conſ. 68. numer. 4.* Paul. *conſ. 142. colum. 2. libr. 2.* ne aliàs damnoſa ſit diligentia illi, qui prædictas meliorationes fecit. *l. penult. C. de omni agro deſerto. lib. 11.* facit gloſſ. *ult. in cap.*

ad

ad auret. de rebus Ecclesiæ. Dec. *cons.* 147. *colum. ult.* Rip. *d. l.* 1. *num.* 15. *& de peste; fol.* 20. *num. pen.* & contra Abb. esse communem opinionem testatur Dec. *cons.* 131. & illum secutus Paul. Paris. *cons.* 28. *libro* 1. *post num.* 6. Jul. Clar. *ubi suprà.* Vaz. *cons.* 101.

5 Cùm igitur communis sit contra Abb. sequenda est, ea Ordin. Regia *lib.* 2. *tit.* 5. in nostro regno: est namque Ecclesia justitiæ cultrix, & non debet alieno labore ditari, & ita sæpissimè judicatum fuisse testatur Caldas *ubi suprà, quæst.* 8. *num.* 18. qui & ipse hanc opinionem sequitur.

6 Quæ opinio procedit in emphyteusi Ecclesiastica, & in alia quacumque, sive detur ad tertiam generationem, sive ad certum tempus, ut per Dec. *cons.* 328. *num.* 3. & 6. Rip. *l.* 1. *num.* 6. *D. de privilegijs creditorum*, quod etiam procedit etiamsi Ecclesia sibi velit retinere, & ita esse communem opinionem testatur Dec. *cons.* 131. *numer.* 3. *& cons.* 328: *ad finem*, Julius Clar. *Paragraphe emphyteusi, quæst.* 43. *ad fin.* facit doctrina Bald. *in cap.* 1. *Paragrapho quia vero, qualiter olim poterat fend. alien.* quem refert Aretin. *in l. si mihi & Titio, col. penult. in principio. D. de verborum.* facit *lex.* 2. § *fin. D. de origine jur.* & corroboratur per *auct. leg.* 1. §. *permittitur.* ubi si prædecessor duxit aquam ea publico, fit injuria, si non conceditur successori; & sic probare videtur ei aquam esse concedendam, licet respublica præteneret eam sibi retinere: & majori eum ratione, si probentur meliorationes, quo casu dominus non potest sibi retinere, ex ratione *l. fin. C. de alluvionibus.*

7 Nec obstat, quòd Ecclesia sibi retinere vult, eò quòd indigentiam habet; nam hoc non procedit, quando meliorationes in emphyteusi factæ sunt, ut per Dec. *cons.* 131. & sic intelligeoda est opinio Abbatis *in d. cap. bona.* O 2.

Ulteriùs etiamsi Abb. opinio admittenda esset, eo casu intelligenda est, quo necessitas supervenit inopinata, Gam. *decis.* 41. aliter (ut Dec. inquit) nullus est ita dives, ut non indigeat, & semper ex hoc capite emphyteuses retinerentur, neque renovationes concederentur: hoeque & æquitas summa & ratio dictat maximè, quòd de monasterij indigentia nihil probabatur, imò contrarium.

8 Non obstabit etiam, quòd intra annum renovatio petita non sit: suppono namque reum in præsenti quæstione minorem esse 15. annorum, quo casu quamvis annus currat mero jure, glossa & DD. *in cap. Imperialem. Paragrapho præterea. de prohibita fend. alien.* contra majorem 14. annorum, & minorem 25. annorum; tamen restituitur adversus negligentiam in noo petendo intra annum: cùm eo ipso, quòd intra annum non petierit, læsus sit. *l. interdum. D. de minoribus.* & ita, quòd minoribus succursum sit adversus anni lapsum aut alio ætatis, tenent DD. *in l. uls. C. in quibus causis in integrum restitut. non est necessaria.* latè Caldas *quæst.* 5. *num.* 21. *& sequentibus.*

9 Et hæc restitutio minori concedenda est, si ex actis constiterit de minoritate, & læsione, quamvis ipse eam non petat; & in hoc judex potest interponere officium suum etiam non petente parte, eùm eausæ minorum sint miserabilium personarum, & miserabilibus personis hoc fieri debet per judices, Bald. *in l, unica C. de confessis*, facit Gloss. *in cap. constitutus. de religiosis domib.* Avendan. *respons.* 3. n. 8. & vide suprà, *decis.* 50.

Qualitas autem rei (ut hoc obiter dicam) sem- 10
per attendenda est ad hoc, an meliorationes sint magnæ, aut parvæ, argum. text. *in l.* 3. §. *divi. D. de jure fisci.* facit optimus text. *in l.* 2. *C. de prædijs noviculariorum. libro* 11. ibi, *quantum habeat emolumentum.*

Et ita in favorem minoris judicatum fuit contra monasterium, anno 1592.

DECISIO CCIV.

Utrùm hospitalia laicorum teneantur contribuere pro expensis Seminariorum?

SUMMA.

1. *Hospitale institutum à laico, & de bonis prophanis sine auctoritate Prælati, non dicitur locus religiosus, nec Ecclesiasticus, nec subest Episcopo, nisi quoad visitationem, & exequenda onera pia; nec Seminario contribuere tenetur.*

DUbium extitit in senatu in mense Julij, anni 1590. circa instrumentum quoddam gravaminis interpositū ab Episcopo civitatis Portalegrensis, ad judices Regiæ coronæ per officiales hospitalis oppidi de Arronches: volebat namque Episcopus obligare prædictos officiales, ut ea redditibus hospitalis contribuerent pro expensis Seminarij.

In favorem prædicti hospitalis, pro parte Regij procuratoris allegabatur determinatio illustrissimorum Dominorum Cardinalium ad Concilium Tridentinum; quæ sic habet:

Hospitalia, quæ non fuerunt data in titulum, nec administrationem, dummodo beneficia annexa, redditus, aut proventus Ecclesiasticos non habeant, contribuere Seminario non tenentur.

Quæ determinatio conformis est menti dicti Concilij, *sess.* 23. *cap.* 18. *sub decreto de reformatione*, ibi, *quæ dantur in titulum, vel administrationem*, & ibi, *etiam ex quibuscumque alijs Ecclesiasticis redditibus, seu proventibus.* Unde patet, quòd hospitalia, & alia loca pia, quæ non habent redditus seu proventus Ecclesiasticos, non tenentur contribuere Seminario. In actis autem probabatur liquidò prædictum hospitale de Arronches, nullos proventus, nec redditus Ecclesiasticos habere: & sic non tenebatur contribuere Seminario, juxta prædictum Concilium Tridentinum.

Insuper prædictum hospitale institutum fuerat à 11
laico, & de bonis prophanis, & sine auctoritate Prælati; & sic non poterat locus religiosus, nec Ecclesiasticus nominari, nec subest Episcopo, nisi quoad visitationem, & exequenda onera pia. Ordin. *lib.* 2. *tit.* 35. §. 42. *Extravag. l.* 13. *tit.* 2. *part.* 2 §. 7. *concordat.* §. 14. nec proinde Seminario contribuere tenebatur. Et quòd de jure hospitalia hæc fundata absque auctoritate Prælati, & de bonis prophanis à laicis non sint religiosa, nec bona eorum censeantur Ecclesiastica, tradit Innoc. *in cap. inter dilectos.* per illum text. & ibi Abb. *num. ult. de donat.*

Abb. *in disput. Sempronius num.* 14. idem Abb *in cap. de xenodochijs. n.* 3. *& in cap. ad hæc n.* 2. *& num. ult. de religios. domib.* ubi Cardinal. *in princip. num.* 19. gloss. *in Clement. per litteras verb. Ecclesias. de prabendis. & in Clemens. quia contingit. §. ultim. verb. altare. de relig. domib.* Lapus *tract. de hospitalibus, numer.* 10. Felin. *in cap. de quarta. numer.* 3. *&* 9. *de præscript.* Rochus *de jure patron. verb. Ecclesia, numer.* 10. *& verb. constituxit. numer.* 27. Gamm. *decis. ultim. num.* 6. Vaz *consult.* 105. *num.* 7. qui per totam videndus est.

Et sic pronuntiatum fuit in favorem hospitalis, quòd non tenebatur contribuere Seminario : & datæ sunt litteræ ad Episcopum in forma styli, Scriba Petro Almirante.

DECISIO CCV.

An sit servanda consuetudo laicorum circa modum solvendi decimas Ecclesiæ,

SUMMÆ.

1. *Quæstio juris decimarum ad judices Ecclesiasticos pertinet.*
2. *Consuetudo circa solutionem decimarum plurimum valet, & observari debet.*

1 QUæstio juris decimarum tamquam spiritualis ad judices Ecclesiasticos pertinet. *cap. fin. de rerum perm. Clem. dispendiosam. de judicijs, cap. tua nobis. de decimis.* tradit plures doctissimus Barbosa *in l. Titia à num.* 39. *cum sequentibus. D. solut. matr.* quod non est præsentis speculationis.

Contigit tamen tale dubium in senatu. Provisor, & Vicarius Generalis civitatis Portalegrensis, anno 1590. jussit, ut incolæ oppidi de Arronches, & illius territorij nullo modo triticum, nec quæcumque alia semina, ex quibus decimas deberent, ab areis in campo positis colligerent, antequam prædictæ decimæ per officialem, quem *prioste* vocant, mensuratæ essent, seu per illum, qui loco prioßti illud ministerium exerceret ; Idque sub pœnis excommunicationis ; & pecuniarijs applicatis officiali, quem *Meirinho* vocant, & fabricæ Ecclesiæ majoris.

Ab his pœnis, & oppressione, molestia, & violentia conquesti sunt prædicti incolæ oppidi de Arronches interposito instrumento gravaminis ad judicem Regiæ coronæ.

Dicebant namque esse in possessione & consuetudine antiquissima decimandi per se, absque eo quòd spectarent prædictum officialem, *prioste*, nisi eo casu, quo ipse in tempore veniret, contrarium namque eis maximam oppressionem & molestiam afferebat : cùm enim territorium illius oppidi esset valdè maximum, & in eo quamplures essent agricolæ, si tenerentur exspectare prædictum officialem adveniente hieme, triticum & omnia alia semina maximam paterentur jacturam.

2 Cùm autem præsentatum esset instrumentum gravaminis : pro parte Regij procuratoris in favorem incolarum prædicti oppidi de Arronches, allegatum fuit, quòd circa solutionem decimarum plurimum valet consuetudo. *cap. cùm sint homines. cap. ad Apostolicæ, de decimis cap. in quibusdam. §. ille quippe. eod. tit.* resolvit Bald. *de præscript. 1. part. 5. principal. q. 7. num. 5. cap. quoniam.* ubi Abb. *notabil. 1. de feriis.* igitur consuetudo hæc antiquissima, in qua probabant esse prædicti incolæ oppidi de Arronches, servanda erat, *l. si publicanus, §. ultim. D. de public. & vell.* Speculat. *de decimis, num. 12. versic. ultimo quæritur.* Cardin. *cons. 146. per totum.* Abb. *in cap. ex parte. O. 2. de decimis.* Rebuff. *de decimis, quæst. 23. num. 52. vers. sextus casus.* qui omnes resolvunt valere consuetudinem, ut decimæ certo loco, & tempore solvantur. Cardin. *d cons. 146.* Aymon *cons. 21.* & in terminis hujus quæstionis id tradit Gutierr. *pract. lib. 1. quæst. 18. num. 2. & quæst. 19.* latè Avend. *de exequend. mandat. libr. 1. cap. 1. n. 32.* qui alios refert. tradit Barbosa *ubi suprà, num. 47. ad finem vers. poterit ergo, &c.*

Et sic pronuntiatum fuit in favorem laicorum incolarum prædicti oppidi de Arronches, quòd talis consuetudo observaretur, nec eis prædicta violentia fieret, & datæ sunt litteræ in forma styli, 28. die Februarij, anni 1597. Scriba Petro Almirante.

DECISIO CCVI.

Quibus casibus summariè procedi debeat contra delinquentes.

SUMMÆ.

1. *Reipublicæ interest crimina puniri.*
2. *Transcribitur tenor provisionis, qua jubetur, ut in aliquibus casibus contra delinquentes summariè procedatur.*
3. *Quod observandum est etiam casu, quo ex actis non sta manifestè probetur delictum, ut pœna ordinaria locum sit.*
4. *Pars offensa citari non debet, quando summariè contra delinquentem in senatu proceditur ; poterit tamen, si velit, se præsentare ad accusandum, dummodo summariè id faciat.*
5. *Facto processu summario in forma prædicta provisionis, non potest revocari ab alijs diversis senatoribus, nisi contrarium illis videatur ; imò ad ipsum observare tenetur tamquam definitivum super illo articulo.*

1 EXpedit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita. *l. ita vulneratus. D. ad l. Aquiliam. cap. ut famæ. de sententia excommunicat.* ubi DD.

In nostro regno habemus Regiam provisionem, qua jubetur in aliquibus casibus summariè procedi contra delinquentes, tenor illius is est :

2 *Regedor amigo : eu os per bem, que quando acontecer algum delicto ou caso, em que pareça que se deva proceder sumariamente, vos mandeis ajuntar sine o desembargadores na mesa grande perante vos, & visto o caso, & qualidade delle, todo bem considerado, se parecer que se deve proceder summariamente nollo, so procedera. Mandeves que comprais, & facais comprir este alvara como se nelle contem, Pero Sanches o fezem Syntra a seys de Julho de 1579. Rey.* Contigit in senatu circa prædictam Regiam provisionem de tribus dubitari.

Primò,

3 Primò, an possit per illam procedi summariè contra delinquentes, etiamsi ex actis non probetur delictum, ad hoc, ut pœnæ ordinariæ locus sit: & decisum quòd sic; solùm enim attendenda est qualitas delicti & scandalum ex illo reipublicæ ortum, ita, ut ex hoc absque dilatione, delinquens condemnandus sit secundùm probationes datas, aut ordinariè, aut extraordinariè, pro quo sciunt verba provisionis, ibi, *E visto caso, & qualidade delle.*

4 Secundò, si ex processu constiterit delinquentem habere partes offensas, an citari deberent? Decisum, quòd partes non erant citandæ ex stylo antiquo senatus; poterit tamen pars se præsentare ad accusandum, si velit, dummodo summariè id faciat in forma dictæ provisionis: & sic de stylo hoc testificati sunt prætores antiqui curiales, & decretum fuit in processu, cujus inferiùs mentionem faciemus.

5 Tertiò, si facto processu summario in forma dictæ provisionis coram Rectore senatus, & alij senatores, non illi, qui interfuerunt decreto priori, postea fuerint judices in casu principali, teneantur sequi id, quod per alios decretum fuerat, nempe, ut in illo casu summariè procedatur. Decisum fuit, quòd tenebantur sequi illud decretum per alios factum; etiamsi his posterioribus senatoribus contrarium visum fuisset, est enim decretum illud definitivum super illo articulo, argument. glossæ 1. *in Clement. ultim. ad finem. de appellat. Clement.* 1. *de causa possess.* Bald. *in dict. l.* 11. *C. quando provocare non est necess.* & facit text. *in l. mira stile. D. de minor.* Alexand. *in rub. de rejudicata.* Soac. *allegat.* 4. *numer.* 9.

Hæc omnia decreta sunt in senatu coram Prorege, 6. die Julij, anno 1601. in processu cujusdam pastoris de Villa Boim accusati de nece domini, Scriba Ludovico de Alvarenga.

DECISIO CCVII.

An possit cognosci in senatu per petitionem gravaminis à sententia lata per Cancellarium maximum in causa recusationis, in qua judicem pronuntiavit non suspectum?

SUMMÆ.

1. *A sententia lata per Cancellarium maximum in causa recusationis, in qua pronuntiavit judicem non suspectum, potest conqueri ad senatum supplicationis per petitionem gravaminis.*
2. *Intelligitur Ordin. lib.* 3. *tit.* 22. § 3.
3. *Ordin. prædicta secuta est jus canonicum, nam de jure civili judex ordinarius non potest in totum tamquam suspectus recusari, nec omnino removeri à causa cognitione.*

CUm Cancellarius maximus recusationem quamdam senatoris palatij solus pronuntiaret, quòd non erat suspectus, nec probabantur causæ recusationis, ad senatum supplicationis interpositum fuit gravamen per petitionem à tali sententia. Et dicebat supplicans, quòd prædictus Cancellarius non bene pronuntiaverat. Dubitatum fuit, an casus esset petitionis gravaminis, à prædicta sententia, possitque de ea per petitionem cognosci?

Dubium faciebat Ordin. *lib.* 3. *titul.* 22. §. 3. in illis verbis: *Sem receber appellação, nem agravo.* si enim à sententia arbitrorum non appellatur, nec supplicatur per instrumentum gravaminis, calu quo recusatum non judicant suspectum; majori ratione id concedi debebat Cancellario maximo ob ejus prærogativam.

Contrarium tamen decretum fuit, nempe, quòd 1
poterat per petitionem gravaminis conqueri, & cognosci per illam, de meritis sententiæ, ultima die Junij, an. 1581. Scriba Antonio de Aguiar. & idem antea in senatu fuerat judicatum in processu Doni Alvari da Sylveira, scriba Antonio de Aguiar; pro quo facit generalitas Ordin. *lib.* 1. *tit.* 2. §. 34. incipit, *E mandamos.*

Non obstat prædicta Ordin. *lib.* 3. *tit.* 22. §. 3. 2
nam hæc Ordin. semper intellecta fuit in casu particulari, in quo loquitur, quando partes compromittunt in judicem, qui de recusatione cognoscat, juxta verba prædictæ Ordinationis, ibi, *Mande às partes que se louvẽ em hũa pessoa que julgue a dita suspeição.* si enim judex datur à Rege ad judicandam recusationem, seu aliàs est judex ordinarius prædictæ recusationis, & judicat per se inlus, non procedit hæc Ordin. imò potest appellari, & supplicari à sententia, in qua recusatus, non judicatur suspectus. Ita judicatum fuit in senstu in quodam instrumento gravaminis oppidi de Callello de Vide, in recusatione posita Antonio do Prado, & in altero civitatis Pacis-Juliæ in recusatione posita eidem Antonio do Prado, cùm ibi esset Provisor defunctorum, & in alijs.

Illud autem notandum est, quòd illa Ordinat. 3
libro 3. *titulo* 22. *Paragrapho* 3. secuta est jus canonicum, & text. *in cap. si quis contra clericum, de for. competent. & in cap. suspicionis, de offic. delegat.* nam de jure civili judex ordinarius non poterat in totum tamquam suspectus recusari, ad hoc ut removeretur: dabatur ei adjunctus, & ambo pariter de caula cognoscebant, ut probat text. *in Authent. si verò contigerit. C. de judic.* traditur latè *in l. acutissim. C. eod. titul.* ubi Jason *numero* 4. *post glossam* 2. *ibi,* testatur & hoc communiter esse receptum Panorm. *in capit. cum speciali. numero* 2. *de appellat.* Rebuff. *ad tit. Gallic. gloss. unic. artic.* 6. *numero* 1. & ante eum Aufrerius *in tract. de recusationibus, in principio.*

DECISIO CCVIII.

Per quæ verba censeantur feminæ exclusæ à successione majoratus, per masculos remotiores?

SUMMÆ.

1. *Exclusio fœminæ propter masculos facta à testatore per verba generalia, non porrigitur ad masculos remotiores.*

2. *Nisi ex alijs conjecturis, seu ratione expressa, vel tacita agnationis conservandæ, contrarium colligatur.*
3. *Institutio de extraneo, conservandæ agnationis causa facta non præsumitur, sed solùm ad effectum exequendæ ultimæ voluntatis.*
4. *Quod eo casu maximè procedit, ubi materia subjecta contrarium non suadet.*
5. *Exclusio feminarum propter masculos remotiores, utpote odiosa restringitur.*
6. *Exclusio feminarum propter masculos per verba generalia facta, ad solos masculos ejusdem gradus protenditur.*
7. *Fœmina, quæ deficientibus masculis succedit, jure proprio succedere dicitur, quamvis ex clarissimis institutionis verbis, fœmina per masculos remotiores excludantur.*
8. *Fœmina, quæ semel jure proprio in majoratu successit, propter masculos remotiores postea supervenientes majoratu non privatur.*

Dominium semel quæsitum, & radicatum suæ naturæ perpetuum est. Ibid.

Majoratus semel in una linea radicatus, ea durante, ad aliam reverti non debet. Ibid.

QUidam testamentum condidit, & in eo majoratum instituit, in quo plures gradus successionis expressit, & illa verba adjecit, *& que não seia molher.* cùm ultimus successor majoratus masculus filiam feminam relinqueret, & fratrem masculum, orta lis fuit inter patruum, & feminam filiam fratris præmortui, super successione majoratus: dicebat namque patruus, per illa verba testamenti primi institutoris, feminas omnino exclusas esse per masculos etiam remotiores.

1 Pro parte filiæ ultimi possessoris allegabatur, quòd cùm testator per verba generalia feminas propter masculos excluserit à successione majoratus, nec adjecerit expressim illas se propter masculos remotiores excludere velle, intelligendum esse exclusisse feminas tantùm per masculos ejusdem lineæ, & gradus, non autem per remotiores, ita Bald. *consil.* 275. *volum.* 2. Paul. Castr. *consil.* 47. *numero* 1. *libr.* 2. Alexand. *in l. si de alt. numero* 5. *D. solut. matrimonio.* tradunt plures relati à Molin. *de primogenijs, libr.* 3. *cap.* 5. *num.* 71. nostro verò casu femina erat filia ultimi possessoris majoratus, unde remotiorem masculum excludi non debebat.

2 Quod eo casu maximè procedit, quando ex alijs conjecturis, seu ratione expressa agnationis conservandæ, seu tacita contrarium non colligitur. Molin. *ubi suprà, num.* 71. *ad finem.*

3 Quod in præsenti casu manifestè apparebat; primus namque vocatus ad majoratum non erat consanguineus instituentis, qui filios, nec descendentes habuerat, sed solùm amicus erat prædicti instituentis, & ita respectu illius extraneus, & sic non potest considerari conservatio agnationis respectu instituentis; cùm enim esset extraneus, de agnatione aliena cogitasse præsumendum non est, ad effectum conservationis, sed solùm ad effectum executionis suæ ultimæ voluntatis: & sic feminæ non debent censeri exclusæ per remotiores masculos, sed solùm per eos, qui ejusdem gradus & lineæ essent, faciunt tradita per Pelaes *de majorat.* 2. *part. quæstio.* 6. *numero* 47. qui in his terminis loquitur.

4 Et quamvis illud de extraneo, non cogitare de conservatione agnationis alienæ, dubitationem habeat, ex traditis per Molin. *de primogenijs, lib.* 1. *cap.* 4. *numer.* 43. id tamen intelligendum est, nisi subjecta materia aliud suadeat.

5 Confirmatur & illud superiùs pro parte filiæ, quia exclusio feminarum propter masculos remotiores restringenda est, utpote odiosa, argum. *l. si quando. C. de inofficios. testament.* tradit Bald. *in l. venia. numer.* 5. *C. de in jus vocand.* Molin. *de primogenijs, libro* 3. *cap.* 4. *num.* 22. *cum sequentibus.* ubi latè de hac materia.

6 Unde cùm hoc casu verba illa institutionis generalia fuerint, videntur intelligenda testatorem illa feminas tantùm exclusisse per masculos ejusdem gradus, non verò per remotiores.

Illud etiam allegabatur pro parte filiæ, quòd quamvis concederetur per illa verba, testatorem voluisse excludere feminas per remotiores masculos, constabat ex actis in Ægidio Vincentio nepote primi vocati ad majoratum, lineam masculinam defecisse, & prædictum Ægidium unam filiam habuisse tantùm feminam, quæ mater fuerat ultimi possessoris majoratus Emanuëlis de Mesquita, & actoris ejusdem fratris, Roderici Sodrinho, qui filiam fratris à prædicto majoratu excludere contendebat, quæ filia Ægidij Vincentij majoratus possessionem obtinuit jure proprio, cùm masculus frater nullus extaret eo tempore; nec enim Ægidius masculos filios habuit, ut superiùs diximus. Et quamvis actor illam nomine filij minoris Emanuëlis de Mesquita tantùm possessionem majoratus apprehendisse contenderet, id non probavit.

7 Deficientibus ergo filijs masculis genitis ex Ægidio Vincentio, filia jure proprio successit, quod admittere debemus, eo etiam casu, quo ex clarissimis institutionis verbis feminæ per masculos remotiores excluderentur: tradit. Pelaes *de majorat.* 2. *part. quæst.* 6. *num.* 41. qui id optimè confirmat.

8 Cùm ergo jure proprio successerit, succedit quæstio. An posteà per masculos remotiores supervenientes, & sic in præsenti casu per filium Emanuëlem de Mesquita, mater; seu nunc per alterum filium actorem in præsenti processu, filia fratres excludi deberet? quam quæstionem in terminis ponit Pelaes *ubi suprà, numero* 35. ubi latè de illa agit: & ex ejus dictis illa videtur melior opinio, quòd femina hoc casu non privetur majoratu per masculos posteà supervenientes; ex doctrina Jacobi de Belviso. Bald. & Nicolai de Neapol. *in cap.* 1. *de eo qui fibi aut hered. in feudis.* De natura namque dominiorum est, quòd sint perpetua, postquam semel sunt quæsita, & radicata. Soar. *allegat.* 27. *numero* 14. *ad fin.* Et sic cùm Franciscæ Perestrela (sic enim vocabatur filia Ægidij Vincentij) fratres non habuerit masculos, & jure proprio succederet in hoc majoratu, non poterat excludi ab illo per masculos supervenientes. Pelaes *ubi suprà, numero* 42. obiter Molin. *dict. libro* 3. *capit.* 4. *numero* 41. & cùm majoratus semel intra-

verit

vetit prædictam lineam prædictæ Franciscæ Perestrelæ, non poterat reversio fieri ad alteram lineam, argum. text. ubi notant DD. *in l. cum uxore usufructum, C. quando dies legati cedat. & in l. 1. C. de condict. ingrat.* Oldrad. *cons. 21.* Gamma *decis. 354. numer. 9.* Molina *de primogeniis, lib. 3. cap. 6. num. 33.* Pelaes *ubi suprà, num. 57.*

Et per hæc fundamenta confirmata fuit sententia judicis, lata in favorem feminæ Dou. Guiomar filiæ ultimi possessoris majoratus Emanuëlis de Mesquita, contra patruum masculum, Rodericum Sodrinho, anno 1585.

DECISIO CCIX.

Quis judex possit cognoscere de delictis officialium commissis durante officio?

SUMMA.

1. *Præses provinciæ non potest cognoscere de crimine commisso a judice, durante officio: & acta remittere debet ad proximum curialem, qui hoc casu judex competens est.*

1 IN civitate de Tavira regni Algarbij, quidam judex litteratus, durante officio, quemdam hominem graviter vulneravit; vulneratus coram præside provinciæ querelam dedit: qui præses contra judicem processum formavit, judex instrumentum gravaminis ab eodem præside interpoluit ad senatum, dicendo, non esse judicem competentem ad cognoscendum de prædicta querela, sed quod debuerat querelare coram prætore curiali, & præses provinciæ acta remittere debuerat ad prædictum prætorem curialem qui erat judex competens in prædicto casu.

Cùm in senatu instrumentum gravaminis præsentatum fuisset, pronuntiatum fuit in favorem prædicti judicis litterati rei quod præses non poterat cognoscere, ut remitteret acta ad prætorem curialem competentem judicem prædicti officialis, juxta Ordin. *lib. 3. tit. 6. & 8.* pro quo faciunt tradita per Avendan. *de exequendis mandatis. lib. 1. cap. 11. n. 9.* & sic factum fuit anno 1591.

Vide tamen Julium Clarum *in pract. crimin. q. 35. num. 21. & 22.*

DECISIO CCX.

An in executione sententiæ possit quis fori privilegium allegare.

SUMMÆ.

1. *In executione sententiæ, fori privilegium allegari non potest.*
2. *Refertur tenor decreti senatus.*
3. *In sententiis Germanorum, illorum conservator executor est prædictarum sententiarum.*
4. *In executione sententiæ nova citatio requiritur.*
5. *Executio sententiæ non potest committi per compromissum judicibus arbitris.*

ORdinatio nostra *libro 3. titulo 71. in principio*, præcipit judicibus quibus sententia aliqua præsentata fuerit, ut eam executioni dent, quàm diligentissimè: de qua materia ultra ordinarios *in l. à divo Pio, in principio. D. de re jud.* videndus est Marant. *in specul. tit. de executione sententiæ à principe.* Hilpanus Suares *in praxi. 2. tom. tempore 12.*

Sæpè tamen occurrit illud dubium, An privile- 1
giatus, contra quem exequitur sententia, possit delinare ad suum judicem? & decretum fuit in senatu non semel, in executione sententiæ fori privilegium non prodesse: nam cùm privilegiatus renuntiat privilegio fori consentiendo in judicem non suum in instantia principali, ut potest facere, nisi lex vetet, *l. pennult. D. de pact.* Vaz. *consult. 175. num. 16.* non potest postea in executione, tali privilegio uti: & sic pronuntiatum fuit 29. die Julij, anni 1602. in quadam avocatoria Conservatoris Academiæ Conimbricensis impetrata per quemdam privilegiatum contra Guilhelmum Lince Belgam, qui in judicio oppidi de Aveiro sententiam, quam obtinuerat, in judicio auditoris Basilicæ mercium civitatis Olyssipponensis executioni dabat, contra Blasium Lopez, tenor autem decreti is est:

Acordão, &c. O supplicante he aggravado pello 2
Conservador, em se pronunciar por juiz competente na execução de que se trata, provendo em seu agravo, visto os autos, & como se trata de execução de sentença dada no juizo da Alfandega contra o reo, pèr virtude da confissão feita, per seu bastante procurador, & carta de fiança ao, no qual juizo consentio: pello que na execução da dita sentença não pode tratar de seu privilegio: o que visto, & o mais dos autos mandão o Conservador remetta a execução da dita sentença ao juizo da Aveiro donde veyeu. Scriba Hieronymo de Meadoça.

In sententiis Germanorum, illorum Conserva- 3
tor, qui eas protulit, prædictarum sententiarum executor est, Extravag. *part. 2. tit. 11. l. 1. §. 1.* quæ videnda est.

Advertendum tamen est, quòd in executione 4
sententiæ, citatio requiritur, Ordin. *dict. libro 3. titul. 71. in principio, & lib. 3. titul. 8. Paragrapho 14. ultimis verbis.* Bald. *in l. meminerint. C. nadj vi.* Duenh. *regul. 94.*

Et an executio sententiæ possit per compromis- 5
sum judicibus arbitris committi? vide Bart. *ad l. non ex omnibus. D. de arbitris.* ubi tenet, quod non. Et in facto sic vidi judicatum; est namque executio sententiæ judicij ordinarij. Doctores *in dict. l. à divo Pio, in principio, D. de re jud. & in l. cùm antea. C. de arbitris*, Marant. *ubi suprà, à principio.* Covarruv. *variarum libro 2. cap. 18. num. 4. versic. adducitur.* Ordin. *libro 3. titul. 81. §. 2.* quod valdè notandum est.

DECISIO CCXI.

De legibus nostri regni.

SUMMÆ.

1. *Leges nostri regni sunt nobis jus commune.*
2. *Leges regni à scriptis interpretationem assumere debent, non à legibus Imperatorum.*
3. *Rex noster potest in suo regno facere legem contra jus commune.*

DECISIO CXCVIII.

Quomodo transeat instantia litis in successorem, circa intellectum Ordinationis *lib.3.tit.65.in principio.*

SUMMÆ.

1. *Successor in commenda, seu Ecclesia potest litem, & instantiam a praedecessore nomine Ecclesiæ, seu commendæ inchoatam continuare absque alia personæ legitimatione, vel nova citatione.*
   Ubi actum est nomine Ecclesiæ, seu dignitatis, instantia transit activè & passivè in Prælatum successorem. Ibidem.
   Prælatus potest convenire nomine suæ Ecclesiæ, per clausulam generalem, etiamsi post impetrationem litterarum Prælatus factus sit. Ibid.
2. *Quando Prælatus, seu commendatarius egit nomine proprio & pro jure suo, non autem pro jure & utilitate commendæ suæ Ecclesiæ, & instantia nec obest, nec prodest successori.*
3. *Instantia à possessore majoratus inchoata transit in successorem ipsius majoratus. & num.6.*
4. *Intelligitur, & conciliatur opinio Marci Antonij contrariam tenentis.*
5. *Quando res, vel actio de necessitate transit in successorem, tunc & instantia transire debet.*
6. *Actio ipsa, & jus agendi transit in successorem majoratus: & sic sæpe in senatu fuit judicatum.*
7. *Novus donatarius, cui Rex bona noviter donavit, non potest prosequi causam cœptam per donatarium priorem, & antiquiorem; sed novam poterit inchoare, & refertur decretum senatus.*

VIdi in senatu de quæstione hac maximum dubium, mortuo quodam commendatario, qu. Regis procuratorem convenerat; an successur, qui eumdem obtinuit volens litem prosequi, teneretur novam impetrare facultatem citandi dictum procuratorem, juxta Ordin. *in hb.* 1. *tit.* 11. §.1. prout etiam pra decessor impetraverat: an verò sufficeret tantùm inchoatam instantiam continuare?

1 Et distinguebatur: aut commendatarius egit nomine dignitatis, sive commendæ, & Ecclesiæ; aut nomine proprio. In primo casu potest litem continuare, absque aliqua personæ legitimatione, aut nova citandi licentia; quia, ubi actum est nomine dignitatis, instantia activè & passivè transit in Prælatum successorem, secundùm Abb. *in cap. quia V. de judicis, colum. penult. versic. tertium casus.* ubi notanter dicit, quod tunc in effectu magis videtur durare instantia contra dignitatem, quàm transire in successorem: & sequitur ibi Dec. *numero* 8. post innocent. Paul. de Leazaris, & Alex. quos citat & Rot. *in decis.* 1. *ut lite pendea. in antiquis.* Successor enim in beneficio reassumit causam pra decessoris in eodem statu, in quo est Rot. *d. decis.* Paul. de Leazaris relatus à Felino *d. cap. quia V. colum. fin. in fine.* facit & Rot. *decis.* 29. *alias* 179. *de procurator. in antiquis.* ubi inquit, quod sicut successor universalis succedit in jure litis, & causæ, secundùm Innocent. *in dict. cap. significavit. de rescriptis. & in d. cap. quia V.* ita & Prælatus, qui succedit in onere, & honore, per text. *in cap. quoniam Abbas. de offic. delegat. & cap. si de quorumdam. de solutionibus.* Item facit, quod ait Innocent. *in d. cap. significavit. de rescriptis.* quod per generalem clausulam potest conveniri nomine alicujus Ecclesiæ, qui factus est Prælatus post impetrationem litterarum; idque etiamsi ille, contra quem illæ impetratæ sunt, non sit citatus.

In secundo autem casu, ubi Prælatus, aut commendatarius egit nomine proprio, & pro jure suo, ut, quia non litigatur pro jure, & utilitate Ecclesiæ, nec fundat actor jus in illa dignitate, seu beneficio defuncti, sed illud habet à collatore, tunc instantia illius nec prodest, nec obest sibi, secundùm Abb. *ubi supra*, & alios suprà citatos, & Rot. *decis.* 29. quæ expressim facit hanc distinctionem. facit gloss. *in cap. dilecti. de for. compet.* 2

Dubitatum etiam fuit, utrùm instantia à possessore majoratus inchoata transeat in successorem, puta, si quis contendat majoratus administrationem ad se pertinere, & ideò ejus bona à possessore petat; qui etiam se administratorem esse dicat: si enim actor decedat, utique in filium, transibit instantia, aut in eum, qui à primo instituente sit vocatus, aut probabiliter vocatus existimetur, & quod instantia transeat in successurem majoratua, tenet Molin. *libro* 4 *cap.* 8. *num.* 6. Joachim. *in suis decisionibus, centur.* 1. *decis* 85. tametsi contrarium putat Marcus Anton. *consil.* 219. *numero* 1. *libro* 1. qui videndua est post Bart. *in l. Lucius. D. ad Trebell.* 3

Quas tamen opiniones ego conciliarem, ut prior procedat, ubi defunctus egit nomine majoratus, quia petebat ejus bona, vel aliquid ad majoratum pertinens: tunc enim transit, & continuatur instantia, sicuti dicitur de eo qui agit nomine dignitatis per jura suprà allegata: secus si fit actum nomine ipsius personæ tantùm, ut, quia petat aliquid sibi, non majoratui, nec majoratus nomine, tunc enim, quia instantia fundatur in persona aut in causa personali, non transit in successorem, & ita loquitur Marc. Anton. *ubi suprà*, pro qun faciunt *d. decis. Rot.* 29. *in antiquis. de procurator.* & DD. ac jura suprà citata. 4

Facit etiam quod inquit Innocent. *in dict. cap. quia V.* & quod ait Bart. *in l. si cùm hominem. in fin. de fidejussoribus.* quod si rea, vel actio transit de necessitate, tunc instantia transit, allegantes *l. in hoc judicio. D. famul. erciscund.* & notata per Jacob. de Arenis *in l. inter quos. §. 1. de damno infecto.* & alia jura: tunc autem de necessitate transit in successorem ad petenda bona majoratus, & ejus administrationem. 5

Et sic decretum fuit, quòd transit instantia activè, id est, actio ipsa, & jus agendi in successorem majoratus, in processu Ferdinandi Martins de Sousa super majoratu de Bajão, scriba Petro Almirante: & in processu de Dona Branca de Milão filia Doni Jacobi de Castelbranco: & Donæ Leanot de Milão, contra Donam Joannam da Sylva uxorem Doni Martini de Castelbranco, Scriba Ludovico Vaz de Rezende: & in processu Joannis Freire de Soaa, contra Joannem Freire Dandrade super oppido de Bobadella, Scriba Petro Almirante. 6

Bene

7 Bene verum est, quod in processu Jacobi de Moura cum Dono Ferdinando de Castro Comite de Basto super villis de Borba de Godim, dubitatum fuit, si poterat prædictus Comes tamquam donatarius Regiæ coronæ prosequi causam contra prædictum Jacobum de Moura, contra quem litem inchoaverat alter donatarius coronæ antiquus, quo mortuo bona ad coronam Regiam reversa sunt, & noviter fuerunt donata per Regem prædicto Comiti de Basto; & decisum fuit, quod non poterat Comes novus donatarius prosequi prædictam causam cœptam per priorem & antiquiorem donatarium, per text. *in cap. 2. ut lite pendente, libro 6.* & ibi DD. poterit tamen hic secundus donatarius de novo litem incipere, latum est decretum hoc septima die Maij, anni 1590. Scriba Petro Almirante, & vide novissimè Vaz *consult. 106. per totam.*

DECISIO CXCIX.

De testamento inter liberos condito.

SUMMÆ.

1. *Testamentum imperfectum ratione solemnitatis valet inter liberos, data etiam inæqualitate inter illos.*
   Voluntas patris testantis minùs solemniter declarata inter liberos, dicitur testamentum perfectum, & non codicillus. Ibidem.
2. *Clausula,* omni meliori modo, *semper subintelligitur in testamento inter liberos condito.*
   Clausula, omni meliori modo, *in quo differat à clausula codicillari. Ibidem.*
   Testamentum inter liberos conditum, si non potest valere jure communi, valet jure speciali, & ex eo liberi dicuntur succedere ex testamento, & non ab intestato. Ibidem.
3. *Testamentum inter liberos conditum, si tamquam testamentum in scriptis valere non potest, valet ut testamentum nuncupativum.*
4. *Quamvis de jure nostri regni, testamentum coram testibus legi debeat; sufficit tamen si testes, quæ in testamento continentur, simpliciter sciant.*

SÆpè occurrit casus in senatu super validitate testamenti inter liberos conditi, ut est videre ex decisione Gammæ 61. Vaz *consult. 23.* ea quorum dictis, quid in hac materia tenendum sit, satis constat, in casu contingenti tria in hac materia notavi, quæ hîc tranferibere libuit.

1 Primò, testamentum inter liberos imperfectum ratione solemnitatis valere, etiam data inæqualitate inter illos. *l. hac consultissima § ex imperfecto. D. de testam. Authent. de testam. imperfect. in principio, collat. 8. DD. in d. §. ex imperfecto.* Alciat. *in l. verbis civilibus. num. 34. D. de vulgari, & pupil.* & est communis opinio, teste Costa *in cap. si pater. 1. part. verb. in suo testamento. num. 2. de testam. in 6.* & talis voluntas, testamentum dicitur perfectum, & non codicillus, maximè quando testator id expressit per verba, *ordono meu testamento*, ut in hoc casu contigerat; & liberi dicuntur succedere ex testamento gloss. *in l. filij.* ubi Bald. C. *famil. erciscund.* Jas. *d. §. ex imperfecto. numer. 14.* Gom. *l. 3. Taur. numero 55.* ubi ponit effectum maximum hujus rei.

Secundò, in testamento inter liberos semper sub- 2
intelligendam fore clausulam, *Omni meliori modo*, tradit Imol. *in cohered. §. cum filia. ad fin. D. de vulgari & pupil.* sic intelligens conclusionem glossæ, *ibi, verb. non valuit.* Jas. *in l. 1. §. si quis sta. n. 27. D. de verborum.* Hippol. *singul. 36.* quamvis enim ex glossa illa colligatur communiter in prædicto testamento inter liberos, clausulam codicillarem censeri appositam, ut per Gomez. *l. 3. Taur. num. 62.* tamen multum differt clausula, *omni meliori modo*, ab illa altera clausula codicillari; hæc enim semper respicit causam intestati, id est, non habet locum, nisi ubi dispositio jure testati nullo modo valere potest; illa verò clausula, *omni meliori modo*, respicit causam testati, id est, facit, ut si testamentum non potest valere jure communi, valeat ea privilegio, ut explicat Alea. *cons. 50. num. 80. lib. 7.* Curt. Junior. *cons. 169. n. 7.* unde quando testamentum fit inter liberos, & non potest valere jure communi, valet jure speciali, & ex eo succeditur ex testamento, & non ab intestato, ut superiùs diximus, ex gloss. *d. l. filij. C. famil. erciscund.* ut per Dec. *cons. 60. numero 7.* ut etiam intelligendus est text. *in l. 3. D. de militari testamento.*

Tertiò adverto, quod si testator utatur solemni- 3
tatibus testamenti in scriptis, & coram testibus requisitis diaerit, illud suum esse testamentum, si non valet tamquam testamentum in scriptis, valebit ut nuncupativum, ex reg. *l. 3. D. de milit. testam.* Cynus *in l. hac consultissima 21. in §. per nuncupationem. D. de testament.* Bart. *in l. nil. ad finem. D. de jure codicillorum.* & dicit receptum Gozad. *cons. 3. numero 11.* Maranta *disput. 4. num 13.*

Quamvis enim attenta nostra Ordinat. *libro 4.* 4
tit. 76. §. 3. testamentum legi debeat coram testibus, nec lectum præsumatur, nisi probetur. Bart. & Bald. *in l. fideicommissa. § quotiès, D. de leg. 3.* Gom. *l. 3. Taur. num. 107.* & est de jure *in l. hac consultissima. §. at cum humana. C. qui testament facere possunt, & in l. hac consultissima §. per nuncupationem. C. de testamentis.* tamen sufficit testes hoc scire implicitè, facta scilicet ratione ad testamentum, ut tradit Peralt. *in rubric. num 70. D. de hered. instit.* Burgos *l. 3. Taur. num. 252.* Tellius *ibi. 5. part. numero 12.* quæ notanda sunt.

DECISIO CC.

Utrùm restitutio semel tantùm concedenda sit illis, quibus ea competit?

SUMMÆ.

1. *Referuntur verba l. Dominicana. §. 1.*
2. *Restitutio semel negata amplius pets non potest: potest tamen iterùm concedi si semel fuit concessa.*
3. *Contrarium tamen disponit prædicta l. Dominicana.*
4. *Restitutio semel tantum concedi potest in una & eadem causa, seu in eisdem articulis, & non bis: secus si sint diversa causa, seu articuli, quia tunc potest concedi in uno quolibet separato, dum tamen semel, & ex nova causa concedatur.*

Neva

Nova causa quando dicitur, remissivè. Ibidem.

5. *Restitutio semel tantùm concedatur de stylo Curiæ Neapolitanæ, nec ulteriùs concedatur etiam respectu diversorum articulorum.*
6. *Decretum tamen fuit in senatu nostro, quòd secunda recusatio admitteretur beneficio restitutionis, quando fuerit nova, & ex novis causis.*
7. *Prædicta l. Dominicana comprehendit etiam Ecclesiam, seu personas Ecclesiasticas, quibus casibus possunt conveniri coram judicibus secularibus.*

1 CIrca *l. Dominicanam.* §. 1. cujus hæc sunt verba: *As restituções que se concedem aos menores, ou a outras pessoas que conforme a direito gozam do beneficio da restituição, não se concederão se não na forma & casos que o direito manda, nem se concederá outrosi em caso algum mais que hũa só restituição.* Contigit in senatu, quod in una & eadem causa minor quidam judicem recusavit post sententiam latam, idque restitutionis beneficio: qui judex fuit suspectus judicatus, & ejus loco alius datus, postea idem minor hunc judicem datum recusavit; beneficio etiam restitutionis, controversum fuit, an deberet admitti, cùm restitutio semel tantùm concedi debeat ut hæc lex disponit.

2 Et videbatur, quod deberet admitti beneficio restitutionis, ex text. *in l. & si fino. §. restitutus. D. de minoribus.* ubi glossa & Fulgos. *ibi* facit gloss. ultim. *in l. fin. C. si sapiùs in integrum restitut. postulet.* ubi concludit, quod licet restitutio semel negata ampliùs peti non possit. *l. 1. & 3. C eodem tit.* tamen semel concessa iterùm concedi poterit, tradit Bald. Paul. & Salicet. *in d. l. fin. gloss. ult. in cap. ult. de restitut. in integrum.* ubi Imol. *num. 1. & 4.* Afflict. *lib. 2. constitutionum. rubr. 4. num. 12. & decis. 114. n. 1.* Capic. *decis. 165.*

3 Contrarium tamen videtur disponere hæc lex, ibi, *Nem se concederá outrosi em caso algum mais que hũa só restituição. l. ult. C. si sapius in integrum restitut.* tradit Rebuff. *ad l. Gallicas 2. tit. 1. tit. de restitut. glossa ult. num. 8.* Dec. *cons. 436. num. 6.* Tiraq. *lib. 1. retract. §. 8. gloss. 7. num. 11.*

4 Pro resolutione dicendum est, quod in una & eadem causa, seu in eisdem articulis, restitutio semel tantùm concedi potest, juxta hanc legem, & non bis: si tamen sint diversæ causæ, & diversi articuli, poterit in uno quolibet separato concedi, dum tamen semel concedatur, & ex nova causa, ut inquit hæc lex, & probat *l. & si fino. §. restitutus. D. de minoribus. & d. l. fin.* ubi Alber. & Fulgos. & facit *l. ult. ad finem. D. de bonis Auctoritate judicis possid.* intelligendo novam causam, ut intelligit glossa 2. *in d. l. pinult. C. si sapiùs in integrum restitut. & gloss. ult. in cap. ult. de in integr. restitut.* ubi Panorm. *num. 4.*

5 De stylo tamen Curiæ Neapolitanæ restitutio semel tantùm conceditur in eadem causa, nec ulteriùs conceditur; respectu etiam diversorum articulorum, ut asserit Isernia *lib. 2. constitutionum. rub. 44.* ubi tamen dicit stylum illum esse contra jus commune, sed debere prævalere, ut sit litium finis, tradit eleganter Afflict. *decis. 114. & decis. 35.*

6 Et sic decretum fuit in nostro senatu, quod admitteretur talis recusatio, restitutionis beneficio, cùm esset nova, & ex novis causis, & ex defectu probationis Judex non fuit judicatus suspectus.

Illud autem circa hanc *l. Dominicanam.* notandum 7
est, quod comprehendit Ecclesiam, seu personas Ecclesiasticas, quibus casibus possunt conveniri coram judicibus sæcularibus, ut tenet Calderinus *consil. 11. sub titul. de constitutionibus.* qui omnino videndus est.

DECISIO CCI.

An pretium melioratione juratum à parte, & depositum, tradi eidem parti debeat, si illud petat oblata cautione, ante factam liquidationem melioratione?

SUMMÆ.

1. *Praxis stylus senatus quò antiquior est, eò magis observari & amplecti debet. & num. 8.*
2. *Pretium melioratione juratum à parte, si vellet apud sequestrum, seu publicum depositarium illud deponat, res illi restituenda est.*
3. *Depositum prædictum numquam fit in manu partis, sed apud publicum depositarium.*
4. *Pretium melioratione, quod apud depositarium est, ante factam liquidationem, numquam tradi debet parti, nec etiam præstita cautione.*
5. *Intelligitur Ordin. lib. 3. tit. 71. §. 1.*
6. *Sic judicatum fuit secundum senatus stylum in judicio Conservatoris Ordinum militarium.*
7. *Referuntur verba sententiæ latæ in judicio Conservatoris Ordinum militarium.*
8. *Improbatur senatus nostri decretum latum contra hunc stylum, anno 601.*

Praxis senatus maximè est attendenda, & observanda. Ibidem.

Senatoribus antiquioribus de stylo curiæ testificantibus, est maximè deferendum. Ibidem.

NIhil est in jure adeò clarum, & decisum, quod 1
non patiatur aliquam controversiam. *Authent. de Tabell. §. 2.* ratio est, quia sumus natura nostra ad dissentiendum proniores. *l. item si unus. §. principaliter. D. de arbitris.* & ob hoc inquit Lapus, *allegat. 51.* Casador. *decis. 4.* quod stylus, & practica senatus pro tempore variari solet; quod esse non debet: imò quò antiquior senatus praxis & stylus est, eò magis observari & amplecti debet. Gamma *decis. 16. num. 7.* & diximus *suprà decis. 2. numer. 11.* Ad rem igitur.

Nostri senatus stylo antiquo, & praxi laudabili, 2
præstito juramento parti super melioramentis, quæ fecisse probavit, & ei adjudicata sunt, & deposita quantitate jurata apud sequestrum seu publicum depositarium, jubent judices victori rem restituere, & postea meliorationum liquidatio fit. Vaz *de jure emphyteutic. quæst. 25, num. 23.* Gamma *decis. 4. numer. 3.* doctissimus Barbosa *in l. divortio. §. fin. num. 34. versic. praxin autem Hispaniæ. D. solut. matrimon.* ubi plures allegat.

In quo duo advertenda sunt. Primus, quod nun- 3
quam prædictum depositum fit in manibus partis, sed apud publicum depositarium. Vaz *ubi suprà, d. num. 23.* & hic est stylus.

Secun-

4 Secundò quòd etiam si pars velit, ut sibi tradatur pretium meliorationum, quod apud depositarium est, præstita cautione, ante factam liquidationem tradi non debet, & hæc est praxis, & stylus senatus: cùm enim hoc depositum solùm fiat ad effectum, ut res restituatur victori, & ad obviandum dilationibus litium, & huic rei satis consultum sit per prædictum depositum; non debet pretium, etiam cautione præstita, tradi parti ante liquidationem, ne in ea facienda, eadem pars dilationes majores faciat, si pretium retineat meliorationum, & ei tradatur: eò maximè, quòd pars semper jurat pretium meliorationom in multo majori quantitate, ut sic difficiliùs altera pars deponat prædictum pretium, & ita ante liquidationem non est justum, quòd etiam præstita cautione tradatur parti pretium, quod certum non est nec liquidatum.

5 Ordinatio autem nostra *libro* 3. *tit.* 78. §. 1. loquitur in eo, qui pro se sententiam habet de re certa, & liquida; eo enim casu jubet prædicta lex, ut præstita cautione res parti tradatur: quod in præsenti casu non datur; nec enim pretium est certum, cùm meliorationes non sint liquidatæ: imò poterit contingere, quòd probatio etiam meliorationum incerta sit, & quod deteriorationes extent, super quo articuli faciendi sunt.

6 Et secundùm hanc partem in senatu decretum fuit sæpe sæpiùs: & cùm dubium hoc contingeret in processu quodam, in judicio Conservatoris ordinum militarium, & articularetur de hoc stylo senatus, ipse Conservator jussit probationes de stylo fieri, in processu Balthasaris de Sampaio, contra Antonium de Mello, Scriba Emanuele Faleiro, anno 1588.

Et senator antiquus, & magnus practicus Alfonsus Vaz Tenreiro, qui fuit collega meus in mensa expeditorum gravamioom seoatus supplicationis, & fuimos ambo electi à Rege Philippo hujus nomiois I. Rege Portugaliæ felicis memoriæ ad novam legom hujus regni recopilationem, in qua per multos annos infudavimus; sic testificatus est de stylo certitodine sua;

Certifico, & faço fee, eu o Doctor Alfonso Vaz Tenreire desembargador dos agravos da casa da supplicação, pello juramento de meu officio, que o estylo que se tem no caso deste precatorio he não se depositar o deposito na mão da parte que juren quanto importarão as bemfeitorias que fez que pode serem lhe pagas, nem se lhe entregar posto que epeça & queira dar fiança a te se não dar final despacho de que não aia appellação, nem agrave sobre alguadição das tais bemfeitorias, & tanto que o dito despacho se da manda e vniz entregar a parte que pede as bemfeitorias, a parte em que forão liquidadas sem fiança, & isto he pratica, & estyle antigo nesta rellação da casa da supplicação usado, & praticado sem o contrario se mandarem Lisboa a 7. de Julho de 1588. Alfonso Vaz Tenreiro.

Testificati etiam sunt de eodem stylo advocati doctissimi, inter quos fuit Doctor Alvarus Vaz, & omnes fuerunt in hoc stylo concordes, & multi scribæ senatus: juxta quem stylum prædictus Conservator Doctor Bartholomæus do Vale Vieira sententiam his verbis protulit:

7 *Visto como o Autor tem deposytado, em mão de depositario deste juizo aquelle, em que o Reo pessa bemfeitorias de que se trata, as quais pernão serem ainda liquidas, & justificadas se não pode conforme a direito, & estylo nesta Corte usado, & praticado, mandar entregar ao R. o dito deposito com fiança, mande que sem embargo de que se requere esta causa va avante nos termos em que antes estava, &c. anno 1588.*

Ex quo manifestè apparet senatum non rectè 8 decrevisse, imò contra hunc stylum in processu Annæ Emanoël, contra Paulum de Rute, 6. die Januarij, anni 1601. reclamantibus aliquibus senatoribus, qui de hoc stylo testificati sunt. At quot capita, tot sententiæ. *cap. quia diversitatem de concess. prabend.* masimè tamen attendendum est ad conservationem praxis senatus, ut jubet Ordin. *l.* 1. *titul.* 1. §. 19. & *lib.* 2. *titul.* 8. *in principio.* & ut senatores recentiores antiquioribus fidem adhibeant, quando de stylo senatus testificantur: & vide Alvarum Vaz *consultat.* 111. *numero* 22. Quam tamen sententiam in illo processu Annæ Emanuël, exceptionibus oppositis revocatam postea fuisse audivi.

DECISIO CCII.

An correctores provinciarum possint per correctionem inquirere de officialibus Prælatorum, quos *meirinhos dos clerigos*, vocant, si delinquant in officio?

SUMMÆ.

1. *Correctores provinciarum non possunt inquirere de officialibus Prælatorum, si delinquant in officio.*
2. *Referuntur nonnulla senatus decreta, quæ in favorem prædictorum officialium lata fuere.*
3. *Quod intelligendum est, nisi detur negligentia ex parte Prælatorum in puniendis similibus delictis.*
4. *Correctores an possint inquirere de scribis, & notarijs Ecclesiasticis exedentibus taxam scripturarum? remissive.*

H Anc quæstionem vidi in senatu non semel 1 meo tempore controversam, & decisum fuit in favorem officialium Prælatorum per decretum, hisce verbis:

Acordão em rellação, &c. que visto este instrumento 2 *que o Corregedor da comarca da cidade de Portalegre teve do vigairo geral do Bispado da dita cidade, & a forma da menitoria de que agravou, & como per direito à jurisdição Ecclesiastica he distincta, & separada da secular; & se não mostra aver lei, nem provisão do dito senhor por que seja permitido as justiças seculares poderem devasar dos meirinhos Ecclesiasticos por razão dos erres, & culpas que commetterem em seus officios, nem para delles conhecerem, nem aver prescripção, ou custume bastante para que o contrario seja legitimamente introduzido: antes se mostra e tal conhecimento pertencer segundo disposição de direito aos Bispos, & Prelados aquem os ditos meirinhos servem nos ditos cargos, o que assim visto, & como a Ordenação do 2. libro, titul. 10. falla somente nos escrivães dos Prelados, & vigairos, que levão mais da taxa dada aos escrivaes da Corte, & como outrosi a sentença que se deu no feito appense contra o meirinho Ecclesiastico da*

villa de Caſtello de Vide ſe moſtra ſer groſſada , & avida por nulla pello Chanceller deſta caſa da ſupplicação ao paſſar pella Chancellaria , & agroſſa ſer avida por boa por tres deſembargadores dos agravos da dita caſa ſendo ſobre iſſo ouvido o procurador da coroa , que veio com embargos que lhe não forão recebidos com o mau que conſta do inſtrumento, & do dito feito appenſo, pronuncião que ao dito Corregedor ſupplicante ſe não pode neſte caſo dar provizão, à 16. de Maio de 87. Scriba Petro Almirante.

Idem antiquis temporibus deciſum fuerat per alterum decretum, quod hujuſmodi eſt :

Acordes, &c. Viſtos os embargos do reo, & a ſi o que ſe allega por parte do Iffante Don Henrique Arcebiſpo de Braga, & como eſta contenda he ſobrepeſſoa Eccleſiaſticas , as quaes são izentas de minha juridição, & oreo he official do dito Arcebiſpado , & perante elle & ſua reſidação deve ſer convindo , ſe erro fazem ſen officio levando a os clerigos maes do que deve levar, o que todo aſſim viſto mando que a carta embargada, não paſſe pella Chancellaria, & o A. podera requerer ſua juſtiça no dito juizo Eccleſiaſtico, como dito he, Judice Alvaro Martins bomorum Regia corona, Scriba Alvaro Fernandez de Toar, anno 1534.

Id etiam vidimus in ſenatu deciſum menſe Novembris , anno 1600. in quadam appellatione criminali, Scriba Alvaro Fernandez Ferrão da correição do campo de Ourique.

3 Quod tamen intelligendum eſt , niſi ex parte Prælatorum detur negligentia in puniendis ſimilibus delictis : tunc enim poteſt Rex per modum defenſionis ſuorum ſubditorum , Prælatos admonere , ut talia delicta puniant, quòd ſi non fecerint, & negligentes extiterint , poterit Rex tales officiales punire , tamquam Rex, ex traditis per DD. *ad cap. ult.* ubi Joannes Andr. *de exceptionibus. libr. 6. cap. cùm ſit. cap. Clericus, de foro competent.* gloſſa *in cap. adminiſtratores 7. quæſt. 5.* Avend. *de exequendo mandat. lib. 2. cap. 1. num. 81.* Et poterunt correctores provinciarum Regem admonere de tali negligentia Prælatorum, & exceſſibus ſuorum officialium , ut Rex provideat.

4 An autem de ſcribis , & Notarijs Eccleſiaſticis excedentibus taxam Scripturarum poſſint inquirere ? habes *ſuprà deciſ. 84. num. 87.*

DECISIO CCIII.

An Monaſterium teneatur renovare emphyteuſim filio ultimi emphyteutæ, finitis generationibus ?

SUMMÆ.

1. *Renovatio emphyteuſis Eccleſia non conceditur, quando ipſa Eccleſia ſibi vult retinere emphyteuſim.*
2. *Hoc tantùm procedit, caſu, quo Eccleſia ſeu monaſterium pauperiatem, & indigentiam probent.*
   Charitas ordinata debet incipere à propria perſona. Ibidem.
3. *Renovatio , ſeu inveſtitura emphyteuſis intra annum peti debet ab eo, qui renovationem ſibi faciendam fore contendit.*
4. *Eccleſia tenetur renovationem emphyteuſis concedere, ſi probetur meliorationes factas fuiſſe ab anteceſſoribus petentis renovationem.*
5. *Communis opinio ſemper ſequenda eſt.*
6. *Opinio pradicta , quod Eccleſia teneatur renovare emphyteuſim ob meliorationes factas, procedit etiam in emphyteuſi Eccleſiaſtica & in alia quacumque, ſive detur ad tertiam generationem, ſive ad certum tempus , & etiamſi Eccleſia velit emphyteuſim ſibi retinere.*
7. *Intelligitur opinio Abbat. in cap. bona. O. 2.*
8. *Quamvis annus petendi renovationem mero jure curras contra majorem quatuordecim annorum, & minorem viginti quinque annorum ; tamen reſtituitur adverſus negligentiam in non petendo eam intra annum.*
9. *Reſtitutio hac minori concedenda eſt, etiam ille non petente, quando ex actis conſtitoris de minoritate, & læſione.*
10. *Qualitas rei attendenda eſt, ad hoc ut ſciamus meliorationes ſintne magna, aut parva.*

QUæſtio hæc frequens eſt in ſenatu, & noſtris 1
multis in locis pertractata. Et primò in favorem monaſterij facit , quòd renovatio emphyteuſis Eccleſiæ non conceditur , quando ipſa Eccleſia ſibi vult retinere emphyteuſim , nec eam alteri concedit. ita Abb. Panorm. *in cap. bona* O. 2. *numero* 28. *de poſtulat. Prælat.* ſequitur Rip. *in l. 1. numero* 9. *D. de privilegijs creditor.* Julius Clarus *Paragrapho emphyteuſis , quæſtio* 43 *numero ultim.* Gamma *deciſ.* 41. *numero* 1. Caldas *de renovatione, quæſt.* 8. *num.* 17. ubi plures refert, & de hac quæſt. latè agit.

Et per hoc dictum Abb. *in d. cap. bona.* limitandam eſſe doctrinam Bart. *in l.* 1. §. *permittitur. D. de aqua quotid.* dicunt DD. ſuprà citati.

Quod quidem eo caſu abſque dubio procedit, 2
quando monaſterium paupertatem , & indigentiam probat : tunc enim ceſſat æquitas, & injuria, de qua per Bart. *dict. loco.* cùm charitas ſoleat incipere à propria perſona. *l. præſes. C. de ſervitutibus, & aqua.* & ſic Eccleſiam non teneri hoc caſu renovare, aſſerit Antonius Gabriel. *communium opinionum libro* 3. *de jure. emphyteut. concluſ.* 1. *num.* 14. *limitat.* 4.

Secundò pro monaſterio faciebat, quòd renova- 3
tio hæc, intra annum petita non fuit , ut de jure tenetur is, qui ſibi renovationem faciendam fore contendit. *capit.* 1. *quo tempore miles inveſt. pet. debeat.* gloſſa *in cap. Titius.* per text. *ibi , ſi de fundo defuncti fuerit contentio.* & eſt communis , teſte Tiraquel. *de retractu. lib.* 1. §. 1. *gloſſ.* 10. *à num.* 4. Gabriel. *lib.* 2. *conclus.* 1. *num.* 10. Molin. *de primogenijs. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 14. & ſequitur Gamma *deciſ.* 117. *numer.* 2. Caldas *quæſt.* 5. *num.* 18.

Pro contraria parte , nempe monaſterium tene- 4
ri renovationem concedere , faciunt ſequentia. Et præſupponimus id , quod ex actis liquebat, anteceſſores rei renovationem petentis meliorationes quamplures feciſſe in prædicta emphyteuſi : hoc ergo caſu Eccleſia renovare tenetur ex doctrina illa Bart. ut tradit Imol. *in conſ.* 68. *numer.* 4. Paul. *conſ.* 142. *colum.* 2. *libr.* 2. ne aliàs damnoſa ſit diligentia illi, qui prædictas meliorationes fecit. *l. penult. C. de omni agro deſerto. lib.* 11. facit gloſſ. *ult. in cap.*

ad

ad aures. de rebus Ecclesiæ. Dec. *cons.* 147. *colum. ult.* Rip. *d. l.* 1. *num.* 15. *& de pesse, fol.* 20. *num. pen.* & contra Abb. esse communem opinionem testatur Dec. *cons.* 131. & illum secutus Paul. Paris. *cons.* 28. *libro* 1. *post num.* 6. Jul. Clar. *ubi supra.* Vaz. *consul.* 102.

5 Cùm igitur communis sit contrs Abb. sequenda est, ex Ordin. Regia *lib.* 2. *tit.* 5. in nostro regno: est nsmque Ecclesia justitiæ cultrix, & non debet alieno labore ditari, & ita sæpissimè judicatum fuisse testatur Caldas *ubi supra, quæst.* 8. *num.* 28. qui & ipse hanc opinionem sequitur.

6 Quæ opinio procedit in emphyteusi Ecclesiastica, & in alia quacumque, sive detur ad tertiam generationem, sive ad certum tempus, ut per Dec. *cons.* 328 *num.* 3. *& 6.* Rip. *l.* 1. *num.* 6. *D. de privilegijs creditorum*, quod etism procedit etiamsi Ecclesia sibi velit retinere, & ita esse communem opinionem testatue Dec. *cons.* 131. *numer.* 3. *& consil.* 328: *ad finem*, Julius Clar. *Paragrapho emphyteusis, quæst.* 43. *ad fin.* facit doctrina Bald. *in cap.* 1. *Paragrapho quia vero, qualiter olim poterat feud. alien.* quem refert Aretin. *in l. si mihi & Titio*, *col. penult. in principio. D. de verborum.* fscit *lex.* 2. § *fin. D. de origine jur.* & corroboratur per *auct. leg.* 1. *§. permutatur.* nbi si prædecessor duxit aquam ex publico, fit injuria, si non conceditur successori; & sic probare videtur ei aquam esse concedendam, licet respublica prætenderet eam sibi retinere: & majori cum ratione, si probentur meliorationes, quo casu dominus non potest sibi retinere, ex rstione *l. fin. C. de alluvionibus.*

7 Nec obstat, quòd Ecclesia sibi retinere vult, eò quòd indigentiam hsbet; nam hoc non procedit, quando meliorationes In emphyteusi factæ sunt, ut pee Dec. *cons.* 131. & sic intelligenda est opinio Abbatis *in d. cap. bona* O 2.

Ulteriùs etiamsi Abb. opinio sdmittenda esset, eo casu intelligenda est, quo necessitas supervenit inopinata, Gam. *decis.* 41. aliter (ut Dec. inquit) nullus est ita dives, ut non indigeat, & semper ex hoc capite emphyteuses retinerentue, neque renovstiones concederentur: hocque & æquitas summa & ratio dictat maximè, quòd de monasterij indigentia nihil probabatur, imò contrarium.

8 Non obstabit etiam, quòd intra annum renovatio petita non sit: suppono namque reum in præsenti quæstione minorem esse 25. snnorum, quo casu quamvis annus currat mero jure, glossa & DD. *in cap. Imperialem. Paragrapho præterea. de prohibita feud. alien.* contra msjorem 14. annorum, & minorem 25. annorum; tamen restituitur adversus negligentiam in non petendo intra annum: cùm eo ipso, quòd intra annum non petierit, læsus sit. *l. intsrdum. D. de minoribus.* & ita, quòd minoribus succurssum sit adversus anni lapsum auailio ætatis, tenent DD. *in l. uls. C. in quibus causis in integrum restitui. non est necessaria.* Istè Caldas *quæst.* 5. *num.* 21. *& sequentibus.*

9 Et hæc restitutio minori concedenda est, si ex actis constiterit de minoritate, & læsione, quamvis ipse eam non petat; & in hoc judex potest interponere officium suum etiam non petente parte, cùm causæ minorum sint miserabilium personarum, & miserabilibus personis hoc fieri debet per judices, Bald. *in l. unica C. de confessis*, facit Gloss. *in cap. constitutus. de religiosis domib.* Avendan. *respons.* 3. *n.* 8. & vide suprà, *decis.* 50.

Qualitas autem rei (ut hoc obiter dicam) sem- 10
per attendenda est sd hoc, an meliorationes sint magnæ, aut parvæ, argum. text. *in l.* 3. *§. divi. D. de jure fisci.* facit optimus text. *in l.* 2. *C. de prædijs navicularierum. libro* 11. ibi, *quantum habeat emolumentum.*

Et ita in fsvorem minoris judicstum fuit contra monasterium, snno 1592.

DECISIO CCIV.

Utrùm hospitalia laicorum teneantur contribuere pro expensis Seminariorum?

SUMMA.

1. *Hospitale institutum à laico, & de bonis prophanis sine auctoritate Prælati, non dicitur locus religiosus, nec Ecclesiasticus, nec subest Episcopo, nisi quoad visitationem, & exequenda sueta piaque Seminario contribuere tenetur.*

DUbium extitit in senatu in mense Julij, anni 1590. circa instrumentum quoddam gravaminis interpositũ ab Episcopo civitatis Portslegrensis, ad judices Regiæ coronæ per officiales hospitalis oppidi de Arronches: volebat namque Episcopus obligare prædictos officiales, ut ex redditibus hospitalis contribuerent pro expensis Seminarij.

In favorem prædicti hospitalis, pro parte Regij procuratoris allegabatur determinatio illustrissimorum Dominorum Cardinalium ad Concilium Tridentinum; quæ sic habet:

Hospitalia, quæ non fuerunt data in titulum, nec administrationem, dummodo beneficia annexa, redditus, aut proventus Ecclesiasticos non habeant, contribuere Seminario non tenentur.

Quæ determinatio conformis est menti dicti Concilij, *sess.* 23. *cap.* 18. *sub decreto de reformatione*, ibi, *quæ dantur in titulum, vel administrationem*, & ibi, *etiam ex quibuscumque aliis Ecclesiasticis redditibus, seu proventibus.* Unde patet, quòd hospitalia, & alia loca pia, quæ non habent redditus seu proventus Ecclesiasticos, non tenentur contribuere Seminario. In actis autem probabatur liquidò prædictum hospitale de Arronches, nullos proventus, nec redditus Ecclesiasticos habere: & sic non tenebatur contribuere Seminario, juxta prædictum Concilium Tridentinum.

Insuper prædictum hospitale institutum fuerat à 1
laico, & de bonis prophanis, & sine auctoritate Prælati; & sic non poterat locus religiosus, nec Ecclesiasticus nominari, nec subest Episcopo, nisi quoad visitationem, & exequenda onera pia. Ordin. *lib.* 2. *tit.* 35. *§.* 41. *Extravag. l.* 13. *tit.* 2. *part.* 2 *§.* 7. *concordat. §.* 14. nec proinde Seminario contribuere tenebatur. Et quòd de jure hospitalia hæc fundata absque auctoritate Prælati, & de bonis prophania à laicis non sint religiosa, nec bona eorum censeantur Ecclesiastica, tradit Innoc. *in cap. inter dilectos.* per illum text. & ibi Abb. *num. uls. de donat.*

Abb. *in disput. Sempronius num.* 14. idem Abb. *in cap. de xenodochijs. n* 3. *& in cap. ad hæc n.* 2. *& num. ult. de relig. dom.* ubi Cardinal. *in princip. num.* 19. gloss. *in Clement. per litteras verb. Ecclesias. de præbendis. & in Clement. quia contingit. §. ultim. verb. altare. de relig. domib.* Lapus *tract. de hospitalibus, numer.* 10. Felin. *in cap. de quarta. numer.* 3. *& 9. de præscript.* Rochus *de jure patron. verb. Ecclesia, numer.* 10. *& verb. constructæ. numer.* 27. Gamm. *dec. ultim. num.* 6. Vaz *consult.* 105. *num.* 7. qui per totam videndus est.

Et sic prouuntiatum fuit in favorem hospitalis, quòd non tenebatur contribuere Seminario : & datæ sunt litteræ ad Episcopum in forma styli, Scriba Petro Almiraute.

DECISIO CCV.

An sit servanda consuetudo laicorum circa modum solvendi decimas Ecclesiæ.

SUMMÆ.

1. *Quæstio juris decimarum ad judices Ecclesiasticos pertinet.*
2. *Consuetudo circa solutionem decimarum plurimum valet, & observari debet.*

1 QUæstio juris decimarum tamquam spiritualis ad judices Ecclesiasticos pertinet. *cap. fin. de rerum perm. Clem. dispendiosam. de judicijs, cap. tua nobis. de decimis.* tradit plures doctissimus Barbosa *in l. Titia à num.* 39. *cum sequentibus. D. solut. matr.* quod non est præsentis speculationis.

Contigit tamen tale dubium in senatu. Provisor, & Vicarius Generalis civitatis Portalegrensis, anno 1590. jussit, ut incolæ oppidi de Arronches, & illius territorij nullo modo triticum, nec quæcumque alia semina, ex quibus decimas deberent, ab areis in campo positis colligerent, antequam prædictæ decimæ per officialem, quem *prioste* vocant, mensuratæ essent, seu per illum, qui loco prioris illud ministerium exerceret ; idque sub pœnis excommunicationis ; & pecuniarijs applicatis officiali, quem *Meirinho* vocant, & fabricæ Ecclesiæ majoris.

Ab his pœnis ; & oppressione, molestia, & violentia conquesti sunt prædicti incolæ oppidi de Arronches interposito instrumento gravaminis ad judicem Regiæ coronæ.

Dicebant namque esse in possessione & consuetudine antiquissima decimandi per se, absque eo quòd spectarent prædictum officialem, *prioste*, nisi eo casu, quo ipse in tempore veniret, contrarium namque eis maximam oppressionem & molestiam afferebat : cùm enim territorium illius oppidi esset valdè maximum, & in eo quamplures essent agricolæ, si tenerentur exspectare prædictum officialem adveniente hieme, triticum & omnia alia semina maximam paterentur jacturam.

2 Cùm autem præsentatum esset instrumentum gravaminis : pro parte Regij procuratoris in favorem incolarum prædicti oppidi de Arronches, allegatum fuit, quòd circa solutionem decimarum plurimum valet consuetudo. *cap. cùm sint hominec. cap. ad Apostolica, de decimis cap. in quibusdam. §. ille quippe. eod. tit.* resolvit Bald. *de præscript. 1. parc. 5. principal. q. 7. num. 5. cap. quoniam.* ubi Abb. *notabil. 1. de feriis.* igitur consuetudo hæc antiquissima, in qua probabant esse prædicti incolæ oppidi de Arronches, servanda erat, *l. si publicanus, §. ultim. D. de public. & vect.* Speculat. *de decimis, num. 12. versic. ultimo quæritur.* Cardin. *cons. 146. per totum.* Abb. *in cap. ex parte. O. 2. de decimis.* Rebuff. *de decimis, quæst. 23. num. 52. vers. sextus casus.* qui omnes resolvunt valere consuetudinem, ut decimæ certo loco, & tempore solvantur. Cardin. *d cons. 146.* Aymon *cons. 21.* & in terminis hujus quæstionis id tradit Gutierr. *pract. lib. 1. quæst. 18. num. 2. & quæst. 19.* latè Avend. *de exequend. mandat. libr. 1. cap. 1. n. 32.* qui alios refert. tradit Barbosa *ubi suprà, num. 47. ad finem vers. potest ergo, &c.*

Et sic pronuntiatum fuit in favorem laicorum incolarum prædicti oppidi de Arronches, quòd talis consuetudo observaretur, nec eis prædicta violentia fieret, & datæ sunt litteræ in forma styli, 28. die Februarij, anni 1597. Scriba Petro Almirante.

DECISIO CCVI.

Quibus casibus summariè procedi debeat contra delinquentes.

SUMMÆ.

1. *Reipublicæ interest crimina puniri.*
2. *Transcribitur tenor provisionis, qua jubetur, ut in aliquibus casibus contra delinquentes summariè procedatur.*
3. *Quod observandum est etiam casu, quo ex allicui non ita manifestè probetur delictum, ut pœna ordinaria locum sit.*
4. *Pars offensa citari non debet, quando summariè contra delinquentem in senatu proceditur ; potest tamen, si velit, se præsentare ad accusandum, dummodo summariè id faciat.*
5. *Facto processu summario in forma prædicta provisionis, non potest revocari ab alijs diversis senatoribus, etsi contrarium illic videatur ; imò id ipsum observare tenetur tamquam definitivum super illo articulo.*

1 EXpedit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita. *l. sita vulneratus. D. ad l. Aquiliam. cap. ut famæ. de sententia excommunicat.* ubi DD.

In nostro regno habemus Regiam provisionem, qua jubetur in aliquibus casibus summariè procedi contra delinquentes, tenor illius is est :

2 *Regedor amigo : eu ei per bem, que quando acontecer algum delicto ou caso, em que pareça que se deva proceder sumariamente, vos mandeis ajuntar sinco desembargadores na mesa grande perante vos, & visto o caso, & qualidade delle, todo bem considerado, se parecer que se deve proceder summariamente nello, se proceda. Mandovos que cumprais, & façais comprir este alvara como se nelle contem. Pero Sanches o fez em Syntra a seye de Julho de 1579. Rey.* Contigit in senatu circa prædictam Regiam provisionem de tribus dubitari.

Primò,

3 Primò, an possit per illam procedi summariè contra delinquentes, etiamsi ex actis non probetur delictum, ad hoc, ut pœnæ ordinatiæ locus sit: & decisum quòd sic; solùm enim attendenda est qualitas delicti & scandalum ex illo reipublicæ ortum, ita, ut ex hoc absque dilatione, delinquens condemnandus sit secundùm probationes datas, aut ordinariè, aut extraordinariè, pro quo faciunt verba provisionis, ibi, *E visto caso, & qualidade delle.*

4 Secundò, si ex processu constiterit delinquentem habere partes offensas, an citari deberent? Decisum, quòd partes non erant citandæ ex stylo antiquo senatus; potetit tamen pars se præsentare ad accusandum, si velit, dummodo summariè id faciat in forma dictæ provisionis: & sic de stylo hoc testificati sunt prætores antiqui curiales, & decretum fuit in processu, cujus inferiùs mentionem faciemus.

5 Tertiò, si facto processu summatio in forma dictæ provisionis coram Rectore senatus, & alij senatores, non illi, qui interfuerunt decreto priori, postea fuerint judices in casu principali, teneantur sequi id, quod per alios decretum fuerat, nempe, ut in illo casu summariè procedatur. Decisum fuit, quòd tenebantur sequi illud decretum per alios factum; etiamsi his posterioribus senatoribus contrarium visum fuisset, est enim decretum illud definitivum super illo articulo, argument. glossæ 1. *in Clement. altum. ad finem. de appellat. Clemens.* 1. *de causa possess.* Bald. *in dict. l.* 1. *C. quando provocare non est necess.* & facit text. *in l. intra utile. D. de minor.* Alexand. *in rub. de rejudicata.* Soar. *allegat.* 4. *numer.* 9.

Hæc omnia decreta sunt in senatu coram Prorege, 6. die Julij, anno 1601. in processu cujusdam pastoris de Villa Boim accusati de nece domini, Scriba Ludovico de Alvatenga.

DECISIO CCVII.

An possit cognosci in senatu per petitionem gravaminis à sententia lata per Cancellarium maximum in causa recusationis, in qua judicem pronuntiavit non suspectum?

SUMMÆ.

1. *A sententia lata per Cancellarium maximum in causa recusationis, in qua pronuntiavit judicem non suspectum, potest cognosci ad senatum supplicationis per petitionem gravaminis.*
2. *Intelligitur Ordin. lib.* 3. *tit.* 22. §. 3.
3. *Ordin. prædicta locuta est jus canonicum, nam de jure civili judex ordinarius non potest in totum tamquam suspectus recusari, nec omnino removeri à causa cognitione.*

CUm Cancellarius maximus recusationem quamdam senatoris palatij solus pronuntiaret, quòd non erat suspectus, nec probabantur causæ recusationis, ad senatum supplicationis interpositum fuit gravamen per petitionem à tali sententia. Et dicebat supplicans, quòd prædictus Cancellarius non bene pronuntiaverat. Dubitatum fuit, an casus esset petitionis gravaminis, à prædicta sententia, possitque de ea per petitionem cognosci?

Dubium faciebat Ordin. *lib.* 3. *tital.* 22. §. 3. in illis verbis: *Sem recober appellação, nem agravo.* si enim à sententia arbitrorum non appellatur, nec supplicatur per instrumentum gravaminis, casu quo recusatum non judicant suspectum; majori ratione id concedi debebat Cancellatio maximo ob ejus prærogativam.

Contrarium tamen decretum fuit, nempe, quòd 1
poterat per petitionem gravaminis conqueri, & cognosci per illam, de meritis sententiæ, ultima die Junij, anno 1581. Scriba Antonio de Aguiar. & idem antea in senatu fuerat judicatum in processu Doni Alvari da Sylveira, scriba Antonio de Aguiar; pro quo facit generalitas Ordin. *lib.* 1. *tit.* 2. §. 34. incipit, *E mandamos.*

Non obstat prædicta Ordin. *lib.* 3. *tit.* 22. §. 3. 2
nam hæc Ordin. semper intellecta fuit in casu particulari, in quo loquitur, quando partes compromittunt in judicem, qui de recusatione cognoscat, juxta verba prædictæ Ordinationis, ibi, *Mando às partes que se louvẽ em huã pessoa que jaigne a data suspeição.* si enim judex datur à Rege ad judicandam recusationem, seu aliàs est judex ordinatius prædictæ recusationis, & judicat per se solus, non procedit hæc Ordin. imò potest appellari, & supplicari à sententia, in qua recusatus, non judicatur suspectus. Ita judicatum fuit in senatu in quodam instrumento gravaminis oppidi de Callello de Vide, in recusatione posita Antonio do Prado, & in altero civitatis Paeis-Juliæ in recusatione posita eidem Antonio do Prado, cùm ibi esset Provisor defunctorum, & in alijs.

Illud autem notandum est, quòd illa Ordinat. 3
libro 3. *titulo* 22. *Paragrapho* 3. secuta est jus canonicum, & text. *in cap. si quis contra clericum, de for. competent. & in cap. suspicionis, de offic. delegat.* nam de jure civili judex ordinarius non poterat in totum tamquam suspectus recusari, ad hoc ut removeretur: dabatur ei adjunctus, & ambo pariter de causa cognoscebant, ut probat text. *in Authent. si verò contigerit. C. de judic.* traditur latè *in l. acutissimi. C. eod. titul.* ubi Jason *numero* 4. *post glossam* 2. *sbc.* testatur & hoc communiter esse receptum Panormit. *in capit. cum speciali. numero* 2. *de appellat.* Rebuff. *ad tit. Gallic. glossa unic. artic.* 6. *numero* 1. & ante eum Aufrerius *in tract. de recusationibus, in principio.*

DECISIO CCVIII.

Per quæ verba censeantur fœminæ exclusæ à successione majoratus, per masculos remotiores?

SUMMÆ.

1. *Exclusio fœminæ propter masculos facta à testatore per verba generalia, ea porrigitur ad masculos remotiores.*

2. *Nisi ex alijs conjecturis, seu ratione expressa, vel tacita agnationis conservanda, contrarium colligatur.*
3. *Institutio de extraneo, conservanda agnationis causa facta non præsumitur, sed solùm ad effectum exequendæ ultimæ voluntatis.*
4. *Quod eo casu maximè procedit, ubi materia subjecta contrarium non suadet.*
5. *Exclusio fœminarum propter masculos remotiores, utpote odiosa restringitur.*
6. *Exclusio fœminarum propter masculos per verba generalia facta, ad solos masculos ejusdem gradus protenditur.*
7. *Fœmina, quæ deficientibus masculis succedit, jure proprio succedere dicitur, quamvis ex clarissimis institutionis verbis, fœmina per masculos remotiores excludantur.*
8. *Fœmina, quæ semel jure proprio in majoratu successit, propter masculos remotiores postea supervenientes majoratu non privatur.*

Dominium semel quæsitum, & radicatum sui natura perpetuum est. Ibid.

Majoratus semel in una linea radicatus, ea durante, ad aliam reverti non debet. Ibid.

QUidam testamentum condidit, & in eo majoratum instituit, in quo plures gradus successionis expressit, & illa verba adjecit, *& que não fesamelher.* cùm ultimus successor majoratus masculus filiam feminam relinqueret, & fratrem masculum, orta lis fuit inter patruum, & feminam filiam fratris præmortui, super successione majoratus: dicebat namque patruus, per illa verba testamenti primi institutoris, feminas omnino exclusas esse per masculos etiam remotiores.

1 Pro parte filiæ ultimi possessoris allegabatur, quòd cùm testator per verba generalia feminas propter masculos excluserit à successione majoratus, nec adjecerit expressim illas se propter masculos remotiores excludere velle, intelligendum esse exclusisse feminas tantùm per masculos ejusdem lineæ, & gradus, non autem per remotiores, ita Bald. *consil.* 275 *volum.* 2. Paul. Castr. *consil.* 47. *numero* 5. *libr.* 2. Alexand. *in l. si dotali, numero* 5. *D. solut. matrimonio.* tradunt plures relati à Molin. *de primogenijs, libr.* 3. *cap.* 5. *num.* 71. nostro verò casu femina erat filia ultimi possessoris majoratus, unde remotiorem masculum excludi non debebat.

2 Quod eo casu maximè procedit, quando ex alijs conjecturis, seu ratione expressa agnationis conservandæ, seu tacita contrarium non colligitur. Molin. *ubi suprà, num.* 71. *ad finem.*

3 Quod in præsenti casu manifestè apparebat; primus namque vocatus ad majoratum non erat consanguineus instituentis, qui filios, nec descendentes habuerat, sed solùm amicus erat prædicti instituentis, & ita respectu illius extraneus, & sic non potest considerari conservatio agnationis respectu instituentis; cùm enim esset extraneus, de agnatione aliena cogitasse præsumendum non est, ad effectum conservationis, sed solùm ad effectum executionis suæ ultimæ voluntatis: & sic fœminæ non debent censeri exclusæ per remotiores masculos, sed solùm per eos, qui ejusdem gradus & lineæ essent, faciunt tradita per Pelaes *de majorat. 2. pars. quæstio. 6. numero* 47. qui in his terminis loquitur.

Et quamvis illud de extraneo, non cogitare de conservatione agnationis alienæ, dubitationem habeat, ex traditis per Molin. *de primogenijs, lib. 2. cap. 4. numer.* 43. id tamen intelligendum est, nisi subjecta materia aliud suadeat. 4

Confirmatur & illud superiùs pro parte filiæ, quia exclusio feminarum propter masculos remotiores restringenda est, utpote odiosa, argum. *l. si quando. C. de inofficios. testament.* tradit Bald. *in l. venia. numer. 5. C. de in jus vocand.* Molin. *de primogenijs, libro 3. cap. 4. num. 22. cum sequentibus.* ubi latè de hac materia. 5

Unde cùm hoc casu verba illa institutionis generalia fuerint, videntur intelligenda testatorem illa feminas tantùm excluisse per masculos ejusdem gradus, non verò per remotiores. 6

Illud etiam allegabatur pro parte filiæ, quòd quamvis concederetur per illa verba, testatorem voluisse excludere feminas per remotiores masculos, constabat ex actis in Ægidio Vincentio nepote primi vocati ad majoratum, lineam masculinam defecisse, & prædictum Ægidium unam filiam habuisse tantùm feminam, quæ mater fuerat ultimi possessoris majoratus Emanuëlis de Mesquita, & actoris ejusdem fratris, Roderici Sodrinho, qui filiam fratris à prædicto majoratu excludere contendebat, quæ filia Ægidij Vincentij majoratus possessionem obtinuit jure proprio, cùm masculus frater nullus extaret eo tempore; nec enim Ægidius masculos filios habuit, ut superiùs diximus. Et quamvis actor illam nomine filij minoris Emanuëlis de Mesquita tantùm possessionem majoratus apprehendisse contenderet, id non probavit.

Deficientibus ergo filijs masculis genitis ex Ægidio Vincentio, filia jure proprio successit, quod admittere debemus, eo etiam casu, quo ex clarissimis institutionis verbis fœminæ per masculos remotiores excluderentur: tradit. Pelaes *de majorat. 2. pars. quæst. 6. num.* 42. qui id optimè confirmat. 7

Cùm ergo jure proprio successerit, succedit quæstio. An posteà per masculos remotiores supervenientes, & sic in præsenti casu per filium Emanuëlem de Mesquita, mater; seu nunc per alterum filium actorem in præsenti processu, filia fratres excludi deberet? quam quæstionem in terminis ponit Pelaes *ubi suprà, numero* 35. ubi latè de illa agit: & ex ejus dictis illa videtur melior opinio, quòd femina hoc casu non privetur majoratu per masculos posteà supervenientes; ex doctrina Jacobi de Belviso. Bald. & Nicolai de Neapol. *in cap. 1. de eo qui fibi aut hered. in feudis.* De natura namque dominiorum est, quòd sint perpetua, postquam semel sunt quæsita, & radicata. Soar. *allegat. 27. numero* 54. *ad fin.* Et sic cùm Franciscæ Perestrela (sic enim vocabatur filia Ægidij Vincentij) fratres non habuerit masculos, & jure proprio succederet in hoc majoratu, non poterat excludi ab illo per masculos supervenientes. Pelaes *ubi suprà, numero* 42. obiter Molin. *dict. libro* 3. *capit. 4. numero* 45. & cùm majoratus semel intra-

verit

verit prædictam lineam prædictæ Franciscæ Perestrelæ, non poterat revetsio fieri ad alteram lineam, argum. text. ubi notant DD. *in l. eam uxore usufructum, C. quando dies legati cedat. & in l. 1. C. de comdit. tajert.* Oldrad. *cons.* 21. Gamma *decis.* 354. *numer.* 9. Molina *de primogenitis, lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 33. Pelaes *abi suprà, num.* 57.

Et per hæc fundamenta confirmata fuit sententia judicis, lata in favorem feminæ Don. Gniomar filiæ ultimi possessoris majoratus Emanuëlis de Mesquita, contra patruum masculum, Rodericum Sodriubo, anno 1585.

DECISIO CCIX.

Quis judex possit cognoscere de delictis officialium commissis durante officio?

SUMMA.

1. *Præses provinciæ non potest cognoscere de crimine commisso a judice, durante officio: & acta remittere debet ad prætorem curialem, qui hoc casu judex competens est.*

1 IN civitate de Tavira regni Algarbij, quidam judex litteratus, dutante officio, quemdam hominem graviter vulneravit; vulneratus coram præside provinciæ querelam dedit 1 qui præses contra judicem processum formavit, judex instrumentum gravaminis ab eodem præside interposuit ad senatum, dicendo, non esse judicem competentem ad cognoscendum de prædicta querela, sed quod debuetat querelare coram prætore curiali, & præses provinciæ acta remittere debuerat ad prædictum prætorem curialem qui erat judex competens in prædicto casu.

Cùm in senatu instrumentum gravaminis præsentatum fuisset, pronunciatum fuit in favorem prædicti judicis litterati rei quod præses non poterat cognoscere, ut remitteret acta ad prætorem curialem competentem judicem prædicti officialis, juxta Ordin. *lib.* 3. *tit.* 6. & 8. pro quo faciunt tradita per Avendan. *de exequendis mandatis, lib.* 1. *cap.* 11. *n.* 9. & sic factum fuit anno 1591.

Vide tamen Julium Clarum *in pract. crimin. q.* 35. *num.* 21. & 22.

DECISIO CCX.

An in executione sententiæ possit quis fori privilegium allegare.

SUMMÆ.

1. *In executione sententiæ, fori privilegium allegari non potest.*
2. *Refertur tenor decreti senatus.*
3. *In sententiis Germanorum, illorum conservator executor est prædictarum sententiarum.*
4. *In executione sententiæ nova citatio requiritur.*
5. *Executio sententiæ non potest committi per compromissum judicibus arbitris.*

ORdinatio nostra *libro* 3. *titulo* 71. *in principio*, præcipit judicibus quibus sententia aliqua præsentata fuerit, ut eam executioni dent, quàm diligentissimè: de qua materia ultra ordinarios *in l. à divo Pio, in principio. D. de re jud.* videndus est Marant. *in specul. tit. al. de executione sententiæ à principio.* Hispanus Suarez *in praxi.* 2. *tem. tempore* 12.

Sæpè tamen occurrit illud dubium, An privile- 1
giatus, contra quem exequitur sententia, possit declinare ad suum judicem? & decretum fuit in senatu non semel, in executione sententiæ fori privilegium non prodesse 1 nam cùm privilegiatus renuntiat privilegio fori consentiendo in judicem non suum in instantia principali, ut potest facere, nisi lex vetet, *l. penult. D. de pact.* Vaz. *consult.* 175. *num.* 16. non potest postea in executione, tali privilegio uti: & sic pronuntiatum fuit 29. die Julij, anni 1601. in quadam avocatoria Conservatoris Academiæ Conimbricensis impetrata per quemdam privilegiatum contra Guilhelmum Lince Belgam, qui in judicio oppidi de Aveiro sententiam, quam obtinuerat, in judicio auditoris Basilicæ mercium civitatis Olyssipponensis executioni dabat, contra Blasium Lopez, tenor autem decreti hic est:

Acordão, &c. O supplicante he aggravado pello 2
Conservador, sem se proceder por ouvir competente na execução de que se trata, provendo em seu agravo, visto os autos, & como se trata de execução de sentença dada no ouvizo da Alfandega contra o reo, per virtude da confissão feita, per seu bastante procurador, & carta de firamento, no qual ouvizo consentio: pello que na execução da dita sentença não pode tratar de seu privilegio: o que visto, & o mais dos autos mandão o Conservador remetta a execução da dita sentença ao ouviz da Aveiro donde avocou. Scriba Hieronymo de Meadoça.

In sententiis Germanorum, illorum Conserva- 3
tor, qui eas protulit, prædictarum sententiarum executor est, Extravag. *part.* 1. *tit.* 11. *l.* 1. §. 1. quæ videnda est.

Advertendum tamen est, quòd in executione 4
sententiæ, citatio requiritur, Ordin. *dict. libro* 3. *titul.* 71. *in principio, & lib.* 3. *titul.* 8. *Paragrapho* 14. *ultimo verbo.* Bald. *in l. meminerint. C. nadi vi.* Duenh. *regul.* 94.

Et an executio sententiæ possit per compromis- 5
sum judicibus arbitris committi? vide Bart. *ad l. non omnibus. D. de arbitris.* ubi tenet, quod non. Et in facto sic vidi judicatum; est namque executio sententiæ judicij ordinarij. Doctores *in dict. l. à divo Pio, in principio, D. de re judic. & in l. cùm anteà. C. de arbitris*, Marant. *ubi suprà, à principio.* Covarruv. *variarum libro* 1. *cap.* 18. *num.* 4. *versic. adducitur.* Ordin. *libro* 3. *titul.* 81. §. 2. quod valdè notandum est.

DECISIO CCXI.

De legibus nostri regni.

SUMMÆ.

1. *Leges nostri regni sunt nobis jus commune.*
2. *Leges regni à seipsis interpretationem assumere debent, non à legibus Imperatorum.*
3. *Rex noster potest in suo regno facere legem contra jus commune.*

Reges Hispaniæ habent jura Imperij. Ibid.
Officiales hujus regni non arctantur ad observantiam juris communis nec Imperatorum, in casibus decisis per leges nostri regni. Ibid.

4 *Pœnæ per leges nostri regni impositæ, tollunt pœnas legum Romanorum.*

5. *Cessante lege regni, recurrendum est ad stylum curiæ, & consuetudinem regni; & quid cessantibus his, remissivè.*
Consuetudo in loco, dicitur jus commune. Ibid.

6. *Ultima recopilatio legum hujus regni facta fuit tempore Regis Emanuelis, anno 1521. qui fuit ejus vitæ ultimus.*

7. *Rex noster Philippus, hujus nominis primus, alteram novam legum recopilationem jussit facere.*

8. *In casu dubio recurrendū est ad leges regni vicini.*

1 LEges nostri regni jus commune nobis sunt, Palat. *in repetit. rubrica. §. 68. num 26. in fin.* Covarr. *practicarum. cap. 29. num. 4. ad fin.* Avendan. *tit. de las exceptiones. num. 1.* Gamm. *decis. 56. number. 6. & 348. num. 6.* Molin. *de primogeniis, lib. 3. cap. 12. num. 11.* ut & de constitutionibus Neapolitanis testatur Afflict. *in praludio constitut. Neapolit. quæst. 1. num. 1.*

2 Nec possunt appellari statuta, ut dicit Bald. de Rege Angliæ, *in proœmio decretal. colum. 3. & in cap. cum venissent. de eo qui mitt. in possessionem, causa rei servand. & in rubric. de consuetudine.* Jason. *in §. sed ista quidem.* ubi latè Gomez. *in institut. de actionibus.* Alciat. *in tract. de verborum significat. col. 3.* & ideò una lex regni, debet potiùs assumere interpretationem à se ipsa, quàm à legibus Imperatorum. Anchar. *cons. 93. Dec. cons. 301. & cons. 923.*

3 Et Rex noster in suo regno potest facere legem contra jus commune: late Afflict. *in praludio constitutionum Neapolitan. quæst. 2.* Rebuff. *1. tomo, ad l. Gallie. in proœmio. glossa 1. numer. 4. & numer. 78. & glossa 5. num. 20.* ubi latè Ordin. *lib. 2. titul 5.* ibi, *Nam embarganre que as leis imperiaes acerca do dito caso dispoẽ em contra maneira.* Alia Ordin. *libr. 1. titul. 38 § 5.* Garzia *de expensis. cap. 14. numer. 17.* Reges namque Hispaniæ habent jura Imperij: notatur *in cap. Adrianus. 60. distinctione.* ubi glossa reddit rationem, *& in cap. & si necesse, de donationibus inter virum, & uxorem. & in cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi.* unde officiales regni non arctantur ad observantiam juris communis nec Imperatorum, in casibus decisis per leges nostri regni. Oldrad. *cons. 69.* sed tenentur servare leges, & ordinationes regni, ut dicit Ordinat. *dict. lib. 2. tit. 5. in principio.* quæ formam dat judicibus; & semper lex regni in ore, judicum esse debet; illas namque jurant observare. Ordin. *lib. 1. tit. 1. §. 4.* ibi, *E assi juro, & prometto que as leis, & Ordenaçõis do dito senhor, minha, & sẽmento guardarei, & as comprirei como nellas he contendo, &c.*

4 Adeò, ut pœnæ impositæ in nostris legibus, & ordinationibus tollant pœnas legum Romanorum, Thom. Grammat. *cons. criminal. 35. num. 56.* Felin. *in cap. quia super iis, num. 9. de majorit. & obedientia.* Henricus *tract. de synodo 3. part. artic. 1. 13. conclus.* Bernard. Diaz *in pract. crimin. cap. 136.*

5 Cessante autem lege regni recurrendum est ad stylum curiæ, & consuetudinem regni. Ordin. *dict. lib. 2. tit. 5. in principio.* nec enim ab stylo & antiqua practica recedi oportet: notat Bald. per illum text. *in l. illud. D. de exusat. tutorum.* latè Dec. *cons. 13. decisio. Pedemontan. 22.* & consuetudo in loco dicitur jus commune. Bald. *in titul. de pace Constantiæ. colum. 7. verb. jus Romanorum, & in l. constitutionibus, in fine. C. de bonn qua liber.* Dec. *cons. 685. colum. 1.* latè Rebuffus, *ubi supra, glossa 5. num. 13.* Cessantibus autem his, servanda sunt ea, quæ jubet Ordin. *dict. lib. 2. tit. 5. per totam.* quæ videnda est.

Illud autem hic brevitèr notandum duxi, ultimam nostram legum & ordinationum recopilationem factam fuisse tempore Regis Emanuelis felicis memoriæ, anno ultimo ejus vitæ; qui fuit 1521. quo anno obiit prædictus Rex mense Decembris, die Sanctæ Luciæ & hoc opere completo, tam regno & Reipublicæ utili, omnibus, quæ gloriosè regnando gesserat, extremam addidit famam. 6

Nunc verò Rex noster Philippus hujus nominis primus, Rex Lusitaniæ recopilationem alteram novam jussit facere, eò quod multæ leges regni conditæ erant, post illam ultimam, quæ non erant insertæ in volumine Ordin. & ignorabantur à judicibus, ad quarum legum recopilationem ego (licet indignus) electus fui ab eodem Rege, ut assisterem cum aliis senatoribus: in quo opere per multos annos laboravimus, & Deo dante quàm citò in manus omnium venient. 7

Illud etiam advertendum est, quod in casu dubio recurrendum est ad leges regni vicini, & secundùm eas judicandum, *cap. olim de consuetudine cap. super eo. de causibus.* Paul. *cons. 164. volum. 2. & consil. 372. volum. 1.* Jas. *in l. de quibus. num. 6. D. de legibus.* Boërius *decis. 263. num. 9.* Burlat. *cons 46. volum. 1.* quos vide. 8

DECISIO CCXII.

An sententiis senatus standum sit ad similes causas decidendas?

SUMMÆ.

1. *Sententia senatus pro lege sunt observanda, secundum quosdam.*
Senatus Principem repræsentat. Ibid.
Magna est vis, & auctoritas senatus. Ibid.
2. *Exemplis judicandum non est.*
3. *Sententia senatus coram Principe lata, & ab eo signata in causarum similium decisione vim legis habeat.*
Principis est legem condere Ibid.
4. *Sententia senatus lata sine præsentia Regis, quando vos sub nomine Regis exeant, vim legis non obtinent.*
5. *Nisi in eadem facti specie ter, aut quater ita senatus judicasset; tunc enim in vim consuetudinis robur habebunt.*
Quantum temporis ad introducendam consuetudinem requiratur, remissivè. Ibid.
6. *Quando agitur de intellectu alicujus ordinationis, interpretatio senatus pro lege observanda est.*
7. *Judices inferiores non errabunt, si sententiam senatus sequantur, etiam semel tantùm in aliquo casu latam.*

In

1 IN hoc dubio diversæ sunt Doctorum opiniones, alij namque dicunt sententias senatus pro lege observandas esse ad similes causas judicandas, Gamma *decis.33.n.2. ad finem, & decis.174.n.10.* & ex professo *dec.218. per totam.* quod & de senatu Neapolitano tradit Afflict. *dec.45.n.4. & dec.69. num.11. & dec.383. in fin.* Vincentius de Franchis *dec.81.n.2.p.1.* pro qua opinione facit text. *in l. filius. D. ad l. Cornel. de falsis: sic enim invenis senatum consuisse.* tradit Bald. *in l. ultim. C. de legibus* 3 senatus namque Principem repræsentat, *l.1.§. de quæ autem. D. de postul. l. qui minus.* ubi Jason. *2. ne abitul. D. de fluminibus.* facit text. *in l. unica. D. de officio præfect. prat. ubi: credidit enim Princeps eos qui eb singularem industriam, explorata eorum fide, & gravitate, ad hujus officij magnitudinem adhibeantur, non aliter judicaturos esse pro sapientia ac luce dignitatis suæ, quam ipse foret judicaturus.* Bart. *in l. Æmilius, circa fin. D. minoribus,* sequitur Aymon Cravet. *cons.144. num.20. & cons. 198.n.7. 1.p.* & est glossa ordinaria *in l. non ambigitur. D. de legibus.* ubi Bart. & post alios notat Rolandus *cons.69.num.26. & cons.17. volum.3.* Magna enim est vis, & auctoritas senatus, ut per Rebuff. *in præamb. concordat. verb. summas. in principio.* Jas. *in l. imperium, num.2. ad medium D. de jurisdict. omnium judic.* Conan. *lib.1. commentariorum jur. civil. c.14.* Gomez. *l.1. Tauri. num.6.* Menoch. *de arbitrarus, casu 68. à num.29.*

2 Alij contrariam sententiam tenent, eò quod exemplis judicandum non sit, ex text. *in l. neme. C. de sentent. & interlocut. omnium judic. l. ultim.* ubi Doct. *C. de quibus res judicata non nocet.* Ofasc. *decis. Pedemontana 1.n.43.* Antonius Thessaurus *in decis. Pedemontana, in præfatione. n.32.* Conanus *ubi supra. cap.15. num.7. in fin.* Vaz *consult.248. num.27.*

3 In hac Doctorum varietate dicendum est, sententias senatus latas coram Rege, in quibus Rex signum suum posuit, ut vidimus in aliquibus, omnino ad similes causas decidendas vim legis habere, *l. ultim.* ubi DD. *C. de legibus*, Ordin. *lib.2. tit.5.§. ultimo cap. in causis de re judicata*, Rebuffus. *in concordat. in præamb. verbo. Vigesimo tertio.* Afflict. & Vincent. de Franch. *ubi supra.* Olas. *d. decis.2.n.44.* Vaz *ubi supra.* & ultra illos Marant. *de ordin. judic. 6.p.n.252. pag.521.* Vasconcellus frater meus *in fine tractatus diversorum juris lib.3. cap.7.n.23.* ratio hujus rei est, quia cùm condere leges sit de reservatis Regi, seu Principi, *dict. l. fin. c. quoad translationem*, ubi glossa, & scribentes *de officio delegat.* Bald. *in l. rescripta. C. de precibus Imperat. offerend.* Platea *in l. contra. C. de re militari lib.12.* quos sequitur Conradus *in tract. qui inscribitur, Templum omnium judicum. lib.1.§.4.n.7.* & alibi dicemus, Deo juvante: nihil refert, an Princeps lege condita in forma legis, seu sententia lata, & per illum signata, quæ in vim legis profertur, voluntatem suam declaret super casu proposito, est enim Princeps lex animata in terris. *Anth. de consulibus, §. fin.* ubi glossa, Cephal. *cons.186. num.39.* Ordin. *lib.3. tit.60.§.1.* ibi, *porque e Reyhes les animada sobre a terra, &c.* Roland. *cons.66. num.19. & 20. vol.2.*

4 Si autem sententiæ senatus proferantur per se, sine præsentia Regis, eo modo, ut suprà diximus, quamvis sub nomine Regis exeant, ut de stylo nostri regni sit, veluti, *Dom Philippe, &c.* & ad finem *el Rey manden per N. de seu desembargo, &c.* tunc per se sumptæ vim legis non obtinent, tradunt Doctores suprà relati. Franciscus Marcus *in decisionibus Parlament. quæst.75. num.3.* Nicolaus Valla *in lib. de rebus dubiis, tract.1. versicul. hoc tamen, & versic. Illud quoque*, ubi allegat *l. Proculus, in §. sed licet. D. de officio præsid.* Vaz *d. consultatione 148. n.27. in fine.*

Hoc tamen limitandum est, nisi in eadem facti 5
specie, ter, aut quater ita senatus judicasset; tunc enim ad casus similes eadem erit observatio, ut in specie advertit Thessaurus *ubi supra, n.32. ad finem.* multum enim semper similibus causarum decisionibus jura detulerunt, *cap. in causis, versicul. cùm in similibus. de re judicata, l. nam Imperator, D. de legibus, ubi, aut certum perpetuo similiter judicatarum, authoritatem vim legis obtinere debere.* probat Ordinat. *libr 2. tit.17.§. fin. & tit.5.§. penultimo, & lib.3. titul. 67. §. ultimo. in fine.* integrum namque judicium est, quod plurimorum sententiis confirmatur, *cap. prudentiam in princip. de offic. delegat.* Quod intelligendum est in casibus omnino similibus, ut supra diximus, tradit notabiliter Dominicus *in cap. si post quam, §. ultim. de electione. lib.6.* ita tamen, ut hoc casu potiùs sententiæ senatus in vim consuetudinis robur habeant, quàm legis, notavit glossa. *verb. magistratus. dict. l. neme & in l. de quibus, D. de legibus, & in dict. l. nam Imperator.* tradit Aymon. *cons.201. num.22.* Doctissimus Barbosa. *l. post. de tem. n.47. D. soluto matrimonio.* ubi aguut de tempore ad introducendam hanc consuetudinem necessario: quos vide,

Ultimò, limitanda est regula prædicta, quòd non 6
habeat locum, quando de intellectu alicujus ordinationis dubitatur: eo enim casu senatus cum præfecto prætorio, poterit prædictam legem interpretari, & quod interpretando constituerit, pro lege observabitur, ut disponit Ordin. *lib.5. tit.58.§,1.*

Et juxta superiùs dicta intelligenda est *l. neme. C. de sentent. & interlocut. omnium judic.* de cujus intellectu agit Gamm. *d. decis.228.* licet hos casus non distinguat.

Bene verum est, quod si senatus semel tantùm 7
judicaverit causam aliquam, non errabunt judices inferiores, qui in simili casu prædictam sententiam sequantur, Rebuff. *in præamb Concordat. vers. vigesimo tertio.* dummodo tamen prædicta sententia contra jus lata non sit, *dict. l. neme ibi, neque consultationes, quas non rectè judicatas esse putaverit, sequendum, & ibi, Non enim si quid non bene dirimatur, hoc & in aliorum judicum vitio extendi oportet: cùm non exemplis, &c.*

DECISIO CCXIII.

De privilegiis Senatorum.

SUMMÆ.

1. *Privilegia senatoribus concessa ad unguem sunt observanda.*

Privilegia senatorum sunt clausa in corpore juris, & non egent confirmatione aliqua, sed semper sunt in viridi observantia tanquam leges generales. Ibidem.

Privile-

Privilegia senatorum, jus commune quodammodo censentur. Ibidem.

Privilegia senatorum, quando & quibus verbis intelliganur derogata. Ibid.

2. *Decuriones civitatum, & oppidorum non possunt senatoribus prohibere, ne triticum, hordeum, & alia hujus generis, quò velint, exportare jubeant, etiamsi talia vendita habeant aliquibus publicanis.*

3. *Senatores senatus Portucalensis possunt interponere gravamina ob eorum privilegia non servata, ad senatores expeditores gravaminum senatus supplicationis.*

Senatores senatus Portucalensis, etiamsi habeant pretorem specialem in suo senatu ad eorum causas decidendas, poterunt tamen coram pretore curiali petere pœnam (dos encontos) contra eorum privilegia impedientes. ibid.

4. *Senator supplicationis potest interponere gravamen, in materia spolij, seu possessorij, ad expeditores gravaminum predicti senatus, sin ad judices Regia corona ab officiali districti senatus Portucalensis; vel coram pretore curiali novam litem inchoare,*

5. *Vidua uxor illius, cui ex privilegio Regio concessum fuit, ut gauderet senatorum privilegiis, tributum jugationis non solvit; sicut & uxor vidua senatoris.*

6. *Senator titularis gaudet eisdem privilegiis, tam fori, quàm omnibus aliis, sicut senator actualis.*

7. *Colonus senatoris, equum habere non obligatur; si tamen sponte sua eum habuerit, non potest candel, eo invito, tali colono equa equum adjungere.*

8. *Senatores possunt in agris suis facere contadas; & nullus potest in illis animalia, aves, seu pisces venando, seu piscando capere.*

9. *Senatores possunt prohibere pascua; quod & aliis ex Regio privilegio permittitur.*

Vicini agri, quoad privilegiati, sunt vetiti. Ibid.

Quod in privilegiatis per privilegia clausa in corpore juris locum non habet: hi enim possunt facere pascuorum prohibitionem, & vicini non possunt uti quoad illos prohibitione aliqua. Ibid.

10. *Ordin. nostra jubet nullam vim, nec violentiam fieri in rebus ad senatores pertinentibus.*

Privilegia senatorum non censentur derogata per mandatum, seu provisionem quantumcumque specialem, nisi derogatio illorum fiat in individuo. Ibidem.

11. *Famuli, & coloni senatorum in Ordinatione contentis illorum privilegiis gaudent.*

Privilegium hoc an ad filios extendatur in casibus, in quibus eis applicari potest, remissivè. Ibid.

12. *Famuli, & coloni senatorum tenentur solvere ad refectionem murorum, pontium, & fontium, si modo reficiantur in loco, seu territorio, ubi tales degunt: secus si in loco non sui domicilij, vel territorij fiat, vel si super hoc speciale privilegium habuerint.*

13. *Famuli, coloni, majordomi, & alij ex familia senatorum tenentur literas privilegiorum bullatas in cancellaria habere, & eas presentare, ad hoc ut gaudeant predicto privilegio.*

Quod tamen limitatur. Ibidem.

14. *Cancellarius senatus Portucalensis literas privilegiorum famulis senatorum illius senatui concedit: quod etiam facere debuerat Cancellarius senatus supplicationis famulis senatorum ejusdem senatus supplicationis.*

15. *Licet judices, seu præsides provinciarum, & alij officiales in Ordinationibus contenti, durante officio, absque licentia Regis in jus vocari non possint: si tamen senatorum privilegia offenderint, quasi in officio delinquentes absque Regia licentia accusari possunt.*

Etsi in forma Ordinationis justificatio fiat, cogi poterunt, quòd in curia personaliter compareant. Ibidem.

16. *Uxores senatorum vidue gaudent maritorum privilegiis.*

MEritò, atque optimo jure senatoribus privilegia concessa fuerunt, quæ ad unguem eis observari debere jubet Ordin. *lib.1.tit.1.§.15.* ob continuas occupationes, quas habent in suis officiis, Ordin. *lib.1.tit.4. in principio.§.2. & §.6. & tit.5. in principio.* quæ privilegia clausa sunt in corpore juris, in Ordinatione *libro 2. titulo 43.* & ob id non egent confirmatione aliqua, quia sunt tamquam leges generales, quæ semper sunt in viridi observantia, *l. Arrianis C. de hereticis.* Glossa *in proœmio, Clement. verb. de cetero.* & quodammodo censentur jus commune. Decius *in cap. de causis, ad finem. de officio delegat.* tradit doctissimus Barbosa *in rubrica. D. solute matrimonio. num.7.* qui *num.10.* videndus omnino est, & sequentibus. Nec censentur derogata per aliquod mandatum, seu provisionem quantumcumque specialem, Ordin. *dict. lib.2. titul.43.§.13.* & necessum est ad hoc ut censeantur derogata, quòd in dividuo derogatio illorum fiat per verba, *sem embarge de serem desembargadores*, & similia, aliter non censebuntur derogata, tradit doctissimus Barbosa, *ubi suprà, numero 10.* circa derogationem privilegiorum in corpore juris clausorum: & hic est stylus nostri regni. Vidimus namque duas Regias provisiones derogantes privilegia senatorum, unam circa exactionem pecuniæ, quæ fiebat ad refectionem aggerum, in campis fluvij Tagi, & Mondæ; & in illis jubebantur in individuo senatores solvere, non obstantibus illorum privilegiis, qui ibi habebant terras ad seminandum; cùm enim ad eos commodum spectaret, æquum erat, ut solverent pro sua parte: alteram circa exactionem pecuniæ, ad expellendas locustas, quæ innumeræ fuerunt duobus annis, depopulantes agrorum semina in Transtagana provincia, jussi sunt solvere senatores, qui ibi fundos habebant. Prior illa est *in lib. 6. senatus, fol. 32. verso:* & si in individuo derogata non fuerint per illa verba superiùs posita, nullo modo censentur derogata, quantumcumque speciale sit mandatum, dict. Ordin. *lib.2 tit.43 §.13.* 1

Quia autem vidi decreta aliqua senatus antiquitus lata in materia privilegiorum senatorum & alia meo tempore, nonnulla hìc subjungam. 2

In libro Espheræ, *fol.271.* est transcripta sententia quædam lata in senatu supplicationis per Doctores Ludovicum Alfonsum, & Georgium Cabral, in qua continetur, quòd decuriones civitatum, & oppidorum, nullo modo impediant, quòd senatores

tores triticum, hordeum, & alia hujus generis suorum fundorum, exportare possint quò velint, etiamsi talia vendita habeant aliquibus publicanis, seu mercatoribus; & condemnati sunt prædicti officiales in expensis, quas solvere jussi sunt de suis bonis, & non de bonis reipublicæ, sive conciliorum; & lata est hæc sententia in quodam instrumento gravaminis interposito per quemdam senatorem senatus civilium causarum, ob non servatum ejus privilegium.

3 Et notandum est, quòd senatores senatus civilium causarum, seu nunc senatus Portucalensia, poterunt interponere gravamina ob non servata eorum privilegia, ad senatores expeditores gravaminum senatus supplicationis, ut factum fuit in casu superiùs dicto. Et ita etiam poterunt coram prætore curiali petere pœnam, *dos encontos*, contra quoscumque privilegia eorum impedientes, etiamsi habeant prætorem specialem ad eorum causas decidendas in suo senatu, ex Ordinat. *libr.* 3. *tit.* 4. §. 2. id enim ita decretum fuit ex generalitate Ordinationis *libro* 2. *titul.* 43. §. 5. est autem prædictum decretum in libro viridi senatus supplicationis, *folio* 112.

4 Vidi etiam decretum 16. die Junij anni 1599. quod senator supplicationis poterat interponere gravamen ad senatum supplicationis in materia spolij, seu possessorij, ab officiali oppidi districti senatus Portucalensis; quamvis enim districta separata sint, id non habet locum in senatore senatus supplicationis, qui habet suum judicem in prædicto senatu; & juxta subjectam materiam potest, seu ad expeditores gravaminum, seu ad judices Regiæ coronæ gravamen interponere, per Extravagant. 1. *parte*, *titul.* 7. *libro* 9. vel coram Prætore curiali novam litem inchoare. Scriba Alvaro Pereira. Et quamvis super hoc exceptiones oppositæ fuerint ex parte altera, tamen pro senatore judicavit senatus; & conducit ad intellectum Ordin. *d. lib.* 2. *titul.* 43 §. 5.

5 Vidi etiam decretum in judicio Regiæ coronæ, quod uxor vidua cujusdam, cui ex privilegio Regio concessum erat, ut gauderet privilegiis senatorum, tributum jugationis non solveret, ita ut non solvat hujusmodi tributum uxor vidua senatoris ex Ordin. *dict. lib.* 2. *titul.* 43. §. 7. *juncto* §. 14. Scriba Petro Almirante.

6 Et eodem modo dicendum est, quod ille, qui habet privilegia senatorum, ut quia titulariter (ut nostri vocant) senator est, habet eadem privilegia tam fori, quàm omnia alia, quæ habet senator actualis, quamvis in illis non militet ratio Ordinat. *libro* 3. *titul.* 4. *in princip.* & *titul.* 5. *in princip.* quæ fori privilegium concessit senatoribus ob occupationes continuas in officiis, tamen non cessat ratio generalis, & mens concedentis talia privilegia, & sic semper vidi practicatum: & conducunt ad superiùs dicta, tradita per Alvarum Vaz *consult.* 12.

7 Vidi etiam decretum, quod quamvis coloni senatorum non obligentur habere equam, juxta Ordin. *dict. lib.* 2. *tit.* 43. §. 8. & à tali onere excusentur per dictam Ordinationem; si tamen eam habuerint sponte sua, non poterit caudel illius loci, in quo colonus habitat, eo invito, equum deputatum ad jungendum equabus, talis coloni equæ adjungere.

Ita judicatum fuit in quodam instrumento gravaminis Gasparis Alfonsi coloni Comitis de Basto, qui privilegiis senatorum gaudet, ex privilegio Regio; cùm senatus supplicationis esset in oppido de Arruda mense Junij, anno 1599. Scriba Alvaro Pereira.

8 Ex Ordinat. *dict. libr.* 2. *titul.* 43. *Paragrapho* 11. concessum est senatoribus facere in agris suis *contadas*, (ut nostrorum verbis utar) & nullus potest in illis animalia venando capere. Dubitatum fuit, an comprehendantur aves, & pisces, ita ut nullus possit aves in senatorum agris venando capere, nec pisces in fluminibus, seu lacunis, paludibus, & stagnis? Decretum fuit, quod aves comprehendantur, & pisces, in illa Ordinatione, ex traditis per Doctores *in* §. *jus naturale*, ibi, *omnium animalium. D. de justitia, & jure.* & ibi Bartholomæus de Capua, & ejus additionator, & facit Ordin. *lib* 5. *titul.* 11. *in principio*, ibi, *como nossos, & a lagoa de peixes, & aves.*

9 Possunt etiam senatores prohibere pascua. *dict. Ordinat. Paragrapho* 11. *juncta Extravagan. part.* 2. *titulo* 6. *libro* 4. Non obstante Ordinatione *libr.* 5. *titulo* 111. de qua videndus est Vaz *de jure emphyteut. quæst.* 8. *numer.* 43. *ver. & ex prædictis*, ultrà Avendanum *de exequend. mandat. libro* 1. *cap.* 4. *numero* 32. Chassaneum de Burgundia *rubro.* 11. §. 7. *a num.* 1. Guidonem *decis.* 514. Et notandum est circa hoc, quod etiamsi ex dict. Ordinatione *lib.* 5. *titul.* 111. §. 3. aliqui habeant ex privilegio, quod possint facere *contadas*, vicini agri quoad privilegiatos sunt etiam vetiti, seu *contados*, hoc non procedit in privilegiatis per privilegia clausa in corpore juris, ut sunt senatorum; hi namque possunt facere prohibitionem, & vicini non possunt uti quoad illos prohibitione aliqua, nec prædicta Ordinatio *dict.* §. 3. locum habet in senatoribus: & ita judicavit senatus in instrumento gravaminis senatoris Balthasaris de Asonseca contra decuriones oppidi de Portalegre. anno 1566. & hoc planè sentit prædicta Ordinatio, ibi, *per nossas cartas, & privilegios*, ubi de privilegiis impetratis loquitur, & non de privilegiis clausis in corpore juris, & vide supra *decision.* 151. *num.* 9.

10 Per illam Ordinationem *libro* 2. *titulo* 43. *Paragrapho* 11. quatenus prohibet nullam vim, nec violentiam fieri in rebus ad senatores pertinentibus, judicatum vidi, Regium diploma, quo prohibitum erat, ne quis venderet sal nisi per distributionem in oppido de Setuval, non comprehendere senatores, cùm in individuo in eodem Regio diplomate eorum privilegiis derogatum non fuisset: fuit latum arrestum anno 1599. vim enim suis rebus facit, qui eis liberè res suas vendere prohibet. argument. text. optimi *in cap. ultimo. de immunitate Ecclesiarum libro* 6.

11 In privilegiis autem senatorum illud continetur, ut eorum famuli, coloni, & alij contenti in Ordin. *libro* 2. *titulo* 43. *Paragrapho* 3. & 4. & *alus*, illis utantur, forma contenta in prædictis Ordinat. de quo vide DD. *in l.* 1. *C. de Episcop. & Cleric.* Lucam de Penna *in l. in filium. D. de decurionibus. libro* 10. Oldrad. *cons.* 11. Dec. *in l.* 1. *in omnibus. D. de reg. jur.* DD. *in reg. privilegium. de reg. jur. lib.* 6. Capic. *decis.* 12. Boër. *decis.* 213. *n.* 6. & 7.

Menoch.

Menoch. *casu* 336. *num.* 10. Doctissimum Barbosam. *in l. quia tale. D. soluto matrimonio*, ubi latè, quod an etiam ad filios extendatur in casibus, qui eis applicari possunt, apud Doctores supra relatos videbis.

12 Quæstionis tamen est: utrùm famuli, & coloni senatorum, & alij contenti *in* §. 2. illius Ordinationis *libro* 2. *tit.* 43. teneantur solvere ad refectionem murorum, pontium, & fontium, & videtur, quod teneantur solvere, ut est Ordin. *lib.* 2. *tit.* 39. §. *ult. junctis* §. 4. *hujus Ordinationis titul.* 43. *libr.* 2. Sed distinguendum est, quod si muri, pontes, & fontes reficiuntur, seu fiant de novo in loco, seu territorio loci, ubi tales degunt, & domicilium habent, tunc tenentur solvere, ut est expressa Ordin. *lib.* 2. *titul.* 47. §. 1. Si autem fiant in alio loco, seu territorio, in quo isti non habent domicilium, excusantur à tali solutione, ut est Ordin. *dict. lib.* 2. *titul.* 47. §. 1. nisi & super eo speciale habuerint privilegium, & vide Avendannum de exequend. mandatis, *libro* 2. *c.* 14. & ante eum Guidonem Pap. *decis.* 376. & 403. & vide Extravagant. 2. *part. tit.* 6. *libro* 5.

13 Illud autem notabis, quod famuli, coloni, & major domi senatorum tenentur litteras privilegiorum petere, & habere bullatas in Cancellaria; aliter, etiamsi allegent se esse senatorum famulos, & colonos, non eis proderit, ut privilegiis utantur, nisi litteras habeant. Sic judicatum fuit in senatu: pro quo decreto facit Ordin. *lib.* 2. *tit.* 39. *in principio*, ibi, *despois que as ditas cartas per nos theforem outorgadas, & passadas pella Chancellaria.* & facit etiam Ordin. *lib.* 1. *titul.* 55. *in principio*, & *lib.* 2. *tit.* 26. §. 56. *ad finem.*

14 Quod tamen limitandum est, nisi senator ipse nomine proprio agat pro conservatione privilegiorum suorum famulorum, & colonorum: tunc enim non tenetur ostendere chartas privilegiorum, quod probat Ordin. *lib.* 2. *tit.* 43. §. 51. cùm enim senator causam, & accusationem reassumat, sufficiet docere illos esse famulos suos, & colonos: secus erit, si coloni & famuli agant nomine proprio; tunc enim chartas privilegiorum ostendere tenentur bullatas, ut diximus, & sic servat stylus.

Illud autem notandum est, quòd Cancellarius senatus civilium causarum, seu nunc senatus Portucalensis has litteras concedit senatorum famulis illius senatus ex decreto libri secundi Esphera *folio* 347. quod ita fieri debebat per Cancellarium senatus supplicationis famulis senatorum hujus senatus: quo enim tempore Cancellarius maximus hoc faciebat, erat etiam Cancellarius senatus supplicationis, & postea distincta sunt officia, tempore Regis Joannis III. anno 1534. & ita hoc emendandum erat.

15 Illud etiam notandum est, quòd quamvis per Ordin. *lib.* 3. *tit.* 8. & 9. judices, seu præsides provinciarum, & officiales contenti in illis Ordinationibus, non possint in jus vocari, absque licentia Regis, durante tempore, quo officiales sunt; si tamen eo tempore, privilegia senatorum offenderint, possunt, in jus vocari absque licentia Regis ad petitionem solùm senatoris: ratio est, quia delinquunt in officio, quo casu illimitantur illæ Ordinationes, ut in illis continetur; cum enim tamquam officiales teneantur servare privilegia senatoribus, juxta Ordin. *lib.* 1. *titul.* 43 §. 12. si id non faciunt delinquunt in officio, & crimen committunt, & tamquam rei criminis absque licentia accusari possunt. dict. Ordin. ibi, *& seos achar culpados, & negligentes*, & sic servat stylus, & practica. Imò si fiat justificatio in forma illius Ordinationis, quòd non servarunt privilegia, possunt juberi, ut personaliter compareant in curia, ut vidimus jam factum.

Uxores autem senatorum viduæ gaudent maritorum privilegiis, dict. Ordin. *tit.* 43. §. 14. *l. femina. D. de senatoribus.* Pslat. *in rubrica.* §. 31. *num.* 6. Guido *decis.* 379 Tiraq. *de nobilitate. cap.* 28. *num.* 3. & diximus aliqua superiùs, *decis.* 98. 16 Hæc pauca collegi ex multis quæ dici poterant in hac materia.

DECISIO CCXIV.

De Advocatis.

SUMMÆ.

1. *Advocatorum officiũ perquam utile est reipublicæ.*
2. *Advocati antequam admittantur ad officium advocationis exercendum in senatu supplicationis, examinandi sunt in forma, quam jubet Ordinatio.*
3. *Numerus advocatorum in senatu supplicationis quotus erat & quotus nunc est.*
4. *Graduati in aliqua Universitate, antequam munus exercerent in senatu civilium causarum, seu nunc in senatu Portucalensi, examinabantur: secus si graduati erant in Conimbricensi Academia: de stylo tamen omnes examinantur.*
   Advocatis senatus civilium causarum prohibitum erat advocare in causis pendentibus in senatu supplicationis, & è converso. Ibidem.
5. *An qui Advocatum offendit ratione officij resistit justitiæ committat?*
   Injuria ratione officij, persona, & gradus multum atrox efficitur. Ibidem.
6. *Advocati curiales extra curiam convenire non possunt: alios tamen ad curiam trahere (nisi pro salarijs sibi debitis ratione advocationis, seu patrocinij) non possunt.*
7. *Advocatus pro paupere clientem patrocinari compellendus est.*
8. *Quando duo famosi Advocati sunt in curia, non potest unus ex litigantibus omnes sustinere; quòd si faciat, poterit altera pars unum ex illis petere.*
   Patronus non cogitur patrocinari pro inimico, vel contra se, vel contra suos. Ibidem.
9. *Procurator recusari non potest.*
10. *Inimicus contra inimicum advocare potest.*
    Senatus tamen contra judicavit. Ibidem.
11. *Advocati quo ordine proponere debeant in auditorio, remissivè.*
12. *Procuratores Regij in partibus, omnes alios, licet antiquiores, præcedere debent, in loquendo, & sedendo in auditorio.*
    Solicitatores causarum Regis in curia omnes advocatos præcedere debent, si Regius procurator in auditorio non extiterit. Ibidem.
13. *Advocati non possunt informare senatores in domo sua,*

sua, nec in illorum domos intrare, durante lite, in qua patrocinantur.

Intelligitur l. 1. C. de officio civil. judicum. Ibid.

14. *Advocare, seu postulare quibus prohibeatur, remissivè.*

Advocati, quibus patrocinari prohibitum est, an possint in domo sua privatim consulere? remissivè. Ibidem.

15. *Advocatus nisi ex partibus consulere, & pro altera patrocinari non potest.*

Hoc quomodo intelligatur, remissivè. Ibidem.

16. *Acquisita per Advocatum quasi castrensia censentur.*

17. *Advocati non possunt interesse quæstionibus, seu tormentis reorum, quibus patrocinantur.*

1 ADvocatorum officium perquam utile reipublicæ est, & necessarium, *l. laudabile. C. de advocat. diversf. judic. l. advocati. C. eod. tit.* Ordin. Regia *libro* 1. *tit.* 38. *in princ.* tradunt Afflict. *in constitut. Neapolit. rubr.* 80. Avil. *praterum, cap.* 36. *vers. Abogados, numero* 1. Hispanus Suares *in praxi, annotat.* 4. & 5.

2 Ad hoc autem, ut in senatu supplicationis admittantur ad officium advocationis exercendum, examinandi prius sunt, juxta Ordin. *ubi supr. in principio*, & datis oppositionibus examinandi sunt, in forma qua jubet Extravag. 1. *part. tit.* 21. *l.* 3. de quo examine agit etiam *l. nemini. C. de advocat. diversf. judic. l.* 1. *tit.* 16. *lib.* 2. *nova recopilat. legum Castella.*

3 In senatu autem supplicationis olim per Extravagant. vigintiquatuor erant Advocati, postea triginta per *l. demum. §.* 29. nunc per Regiam provisionem ad quadraginta eorum numerus excrevit.

4 In senatu autem civilium causarum quando Olyssippone erat, graduati in aliqua Universitate examinabantur, priusquam in illo senatu munus exercerent, Ordin. *dict. tit.* 38. §. 1. quòd si erant graduati in Academia Olyssipponensi, seu nunc in Conimbricensi, id necessarium non erat, *dict. §. ad finem.* Sed de stylo semper vidi in illo senatu omnes, etiam graduatos in Academia Conimbricensi, examinari, & nunc idetiam fit in senatu civitatis Portucalensis. Et per *l. dominicanam. §.* 22. & 23. Advocatis senatus civilium causarum prohibitum erat advocare in causis pendentibus in senatu supplicationis, & è converso: & vide etiam illam legem *in §.* 21. 24. 25. & 26. In materia Advocatorum.

5 Illud autem notandum est, quòd per Extravagant. 1. *parte, titul.* 21. *l.* 2. & *in annotationculis positis in fine, fol.* 2. *verso. de advocatis inquiritur*, inquit namque lex (sunt officiales justitiæ.) Per quæ verba ortum fuit dubium in senatu; an qui ratione officij Advocatum offendit, resistere dicatur? si enim officiales sunt justitiæ, resistentia dicitur offensa illis ratione officij facta: Ordin. *lib.* 5. *tit.* 36. §. 2. & *titul.* 66. Contrarium tamen judicatum fuit, quia solùm ad illum effectum, ut de illis inquiratur, officiales justitiæ dicuntur, non ut contra eos committatur resistentia, ut videre est ex enumeratis in dict. Ordinatione. Bene verum est, quòd ratione officij, & personæ, & gradus, multum atrox dicetur injuria, §. *Atrox. cum materia Instit. de injurijs.* Quod notabile est.

6 Quando advocati curiales sunt rei, non possunt conveniri extra curiam, Ordin. *libro* 3. *titulo* 5. *in principio*, ibi, *procuradores*: non tamen possunt in causis, in quibus sunt actores, ad curiam trahere quemquam, nisi pro salariis sibi debitis ratione advocationis, seu patrocinij præstiti, Ordin. *libro* 3. *tit.* 4 §. *ultimo*; licet meo tempore quidam doctus Advocatus per illam Extravagantem, quæ eos officiales justitiæ vocat, & per verba Ordinationis, *libro* 3. *titul.* 4. *in principio*, ibi, *officiaes de justiça*, volebat ad curiam citare quemdam, cum quo litigare volebat; sed apud me non obtinuit, cùm Cancellarius essem senatus supplicationis: Ordin. enim illa loquitur de aliis officialibus justitiæ, ut in ea est videre.

Cogitur autem Advocatus pro paupere cliente 7
patrociuari, de qua materia vide Palat. *in rubric. Paragrapho* 65. *num.* 43. Menchac. *de successionibus. Paragrapho* 2. *numer.* 128. Covarruv. *practicarum, cap.* 6. *num.* 4. Symanc. *de Cathol. institut. tit.* 5. *n.* 5. Apud nos tamen, cùm pauperes carcerati per ministros confratriæ sanctæ & piæ Misericordiæ liberentur, habent Advocatum deputatum ad patrocinandum pauperibus carceratis, & ei salarium solvunt, quod sat piè fit in nostro regno, & cum summa diligentia.

Et quando sunt duo Advocati famosi in curia, 8
non potest unus ex litigantibus omnes suscipere, quòd si faciat, potest alter ex litigantibus unum petere ex illis, Ordin. *dict. lib.* 1. *tit.* 38. §. 6. glossa *in l.* 1. *verb. Non habebunt. D. de postulando.* quæ notabilis est, & per illam vidi in senatu excusari quemdam Advocatum petitum ab una parte, eò quòd dicebat Advocatus, quòd illa pars erat ei inimicus; non enim cogitur pro inimico patrocinari, ut nec contra se, nec contra suos, *l. petitionem C. de advocat. diversor. judicorum.* & ibi Bald. argum. text. *in l. amicissimes. D. de excusat. tutor.* Antonius Peregrinus *de jure fisci, lib.* 6. *tit.* 2. *num.* 8.

Vidi tamen in senatu quemdam velle recusare 9
Regium procuratorem: dicebat namque quòd erat sibi inimicus prædictus Regius procurator: sed non fuit admissa talis allegatio; nec enim in procuratore recusatio cadit.

Item inimicus contra inimicum non prohibetur patrocinari, imò eo casu minus suspectus erit partì, cui patrocinatur, & meliori animo (ut est hominum natura) contra inimicum patrocinabitur; & diversum est pro inimico patrocinari: cùm enim cliens Advocati domum adire debeat, ad eum informandum, dict. Ordinat. *titul.* 38. §. 36. non est conveniens, ut inimicus cliens inimici patroni domum adeat; & hoc posterius vult glossa *d. l.* 1. *verb: non habebunt D. de postul.*

Bene verum est, quod in senatu judicatum jam 10
vidimus, quòd inimicus Advocatus contra suum inimicum non patrocinetur, in processu oppidi de Nisa de Joanne Afonso contra licentiatum Hieronymum Rodriguez, decima-nona die Martij, de 602. & refert sententia jam in alio casu simili ita judicatum fuisse.

Quo autem ordine Advocati curiales in audito- 11
rio debent proponere, declarat *l. dominus. §.* 24. & ante eam Ordin. *lib.* 1. *titul.* 77. *in principio.*

Vidi tamen in senatu judicatum, quòd procu- 12
ratores Regij in partibus, qui pedanei dicuntur,

ad differentiam procuratoris Regij generalis, Rebuff. *in concordatis* 1. *tom. fol. mihi* 91. in loquendo & sedendo omnes alios licet antiquiores præcederent, in instrumento gravamiuis licentiati Francisci Viera civitatis Visensis: est processus apud scribam processuum Regiæ coronæ.

Imò in curia vidi decretum, quòd sollicitatores causarum Regis, quando Regius procurator in auditorio non est (qui mos jam abolevit) præcederent omnes Advocatos in loquendo, eò quòd vices ibi gerant procuratoris Regiæ coronæ, & Regij patrimonij, & ob id priùs proponere debent.

13 Advocati non possunt senatores in domo informare, nec in illorum domos intrare, durante lite, in qua patrocinantur, sub pœnis contentis in Ordin. *lib.* 3. *tit.* 35. *in principio*, quæ lex lata fuit per Regem Edoardum, anno 1434. die decima Julij, ut constat ex libello senatus, folio 23. & rationem udsert, *porque no no occupassem aos desembargadores em largas audiencias sem provisão nenhũa, pella qual orão estorvados de ver*, & *entrar os feitos que avião de livrar*, sunt verba legis; & vide Ordin. *libr.* 1. *titul.* 38 §. 31. *in fine*, facit *l.* 1. *C. de officio civil. judic.* quæ sic intelligenda est.

14 Quæ autem personæ postulare, advocareque prohibeantur, vide in Ordin. *libr.* 1 *tit.* 38. §. 17. & *lib.* 3. *tit.* 34. Avilez *ubi supra*, c. 3. & facit Ordin. *lib.* 1. *tit.* 39. §. 36. & *lib.* 5. *tit.* 57. §. 1. *ad finem.*

Utrùm autem Advocati, quibus est prohibitum advocare, possint in domo sua privatim consulere: vide Bartol. *in l.* 1. *D. de postulando*, & *ibi addite.* Alexand. Bernardum Dias *in pract. cap.* 59. Alciat. *cons.* 91. *num.* 4.

Non possunt item Advocati uni parti consilium 15
præstare, & advocare pro altera parte, sub pœnis contentis in Ordin. *libro* 5. *titul.* 55. & vide glossam *in ultim. D. de postulando.* & ibi DD. Avendanum *de exequend. mandat. libro* 1. *cap.* 2. *numero* 29. & vide Ordin. *libr.* 1. *titul.* 78. quod quomodo intelligendum sit, vide optimè per Marcum Anton. Peregrinum *de jure fisci*, *ubi supra*, *num.* 11. quem omnino lege.

Habent autem aliqua privilegia, ut per Pere- 16
grinum, *ubi supra*, *num.* 15. inter quæ illud unum est, quòd acquisita per Advocatos quasi castrensia censentur, *l. fori.* & ibi glosla. C. *de Advocat. diversi. judic.* Anton. de Quesada *in quæst. juris*, *cap.* 7. *numero* 3.

Non possunt autem Advocati interesse quæ- 17
stionibus, seu tormentis reorum, quibus patrocinantur, *l. reformationis. Paragrapho* 10. Bartol. *in l. legis virtus*, *numer.* 1. *D. de legib.* sed solùm præsentes esse debent personæ numeratæ *in d.* §. 10. *l. reformationis.* Et vide de materia Advocatorum *in d. l.* & *sequentib. titul.* 16. *lib.* 2. *nova recopilationis legum regni Castellæ.*

FINIS.

ARRESTA

ARRESTA SENATUS.

Studioſis Lectoribus.

REM gratam ſtudioſis me facturum exiſtimavi, ſi noſtri ſenatus Arreſta aliqua, idiomate Luſitano ſcripta, huic adjungerem, quod & ante nos fecerunt auctores aliqui; id autem ſi diſpliceverit, non ea mihi mens eſt, ſed omnibus placere; interim ea legite.

ARRESTUM I.

OUve duvida, eſtando el Rey em Almeirim, & a caſa da ſupplicação em Santarem, ſe ſe podia aggravar per petição do Corregedor que eſtava con a Corte em Almeirim pera a caſa da ſupplicação: e determinon el Rey que não, e que elle nomeaſſe pera quem ſe aggravaſſe.

E no meſmo tempo aconteceo adoecer o Corregedor da Corte mais antiguo que andava com el Rey, & foi ſervir o outro Corregedor da Corte menos antiguo que andava na caſa.

Quod nota ad Ordin. lib. 1. tit. 5. §. 12. ſi aliquando caſus contingat.

ARRESTUM II.

ACerca da Ordin. lib. 1. tit. 39. §. 6. in verſ. (E eſto) Hè de notar que eſte §. ſe entende nos feitos entre partes, em que elle meſmo falla, porque nos feitos da devaſſa que o Corregedor tirou na terra onde foy por correição, & nella achou culpados eſtes officiaes, de que falla eſte §. eſtes taes manda livrar, & leva os proceſſos, & vão os que manda livrar com elle. *iſta eſt antiqua practica hujus Ordinationis in hoc §.*

ARRESTUM III.

FOy determinado em Rellação que no caſo do Ord. lib. 1. tit 43. §. 7. na quellas palavras (tome eſtromento de agravo pera o Iviz dos noſſos feitos) que vindo algum feito deſtas materias, per appellação tambem pertencia ao Iviz dos feitos del Rey: em hum feito dos tecelões de Montemor.

ARRESTUM IV.

ACerca da Ordin. do libr. 1. tit. 44. §. 1. ibi (e bem aſſi tiratão inquirição devaſſa ſobre arrancamento darma na Igreia, ou preciſſaõ, ou em qualquer lugar onde eſtiver, on for o Corpo do Senhor poſto que hi não aia ferimento.

Hè de notar que arrancamento em preciſſaõ, ainda que nella não và o corpo do Senhor, hè caſo de devaſſa, por hum aſſento da relação da caſa da ſupplicaçaõ que eſtà no livro verde. fol. 127.

ARRESTUM V.

DEterminouſe na Rellação, que os feitos ſobre forças de ſerventias urbanas pertencem as juſtiças ordinariaa, & não aos Almotaceis, & foy hum aſſento que ſe tomou per ante el Rey, que eſtà no livro da eſphera. fol. 359.

E no deſembargo do paço, ſe determinou que os feitos ſobre as ſerventias ruſticas do termo de Lisboa, pertencião as juſtiças ordinarias, & não ao iviz das propriedades, no anno de 601. & foy ouvido o Syndico da cidade.

Quod conducit ad Ordin. lib. 1. tit. 49. §. 25.

ARRESTUM VI.

VI duvidado ſe ſe diz commetter falſidade per hum eſcrivaõ accrea do que eſcreve no protocollo, & alguns deziaõ que não, & aſſi ſe determinou, ex traditis per Salon. conſ. 13 Porem, não carece de duvida, pella approvação, & authoridade que a ley daa aos taes protocollos, ex Ord. lib. 1. tit. 60. §. 1. mas a primeira opinião he mais benigna.

ARRESTUM VII.

ACerca da Ord. do lib. 1. tit 63. §. 26. foi determinado, eſtando a Rellação na Golegaã que ſe não entendião os ſeis meſes de que eſta Ordenaçao falla, quando o feito eſtà na mão dos advogados.

Tambem ſe julgou que os dous mezes do eſpaço, ou ferias, ſe não contam pera effeito de ſe contarem os ſeis meſes, & ſe citar a parte, viſto como no eſpaço não hà audiencias.

E aſſi mais ſe duvidou muytas vezes, eſtando o feito concluſo hum anno ſem ſe fallara elle na mão do iviz, ſe ſe entendia neſte caſo, eſta Ord. per a ſe aver de citar novamente a parte, & poſto que onve duvida por hũa, & outra parte, o que mais communmente ſe concluyo, foy que eſtando o feito concluſo em mão do iviz hum anno, ſem ſe deſpachar, ſe citaſe a parte novamente.

Eo enim tempore inſtantia perit. Rebuf. in concordat. tit. de frivolis appellationibus, pag. 657. & vide Gutier. de juramont. confirmat. 3. part. cap. 5.

Tambem ſe duvidou ſe no caſo em que eſta Ordenação manda novamente citar a parte por paſſar de ſeis meſes, ou hum anno que ſe não falaab feito, & a cauſa ſoy ſobre bens de raiz ſe ſe ha de citar tambem a molher: ſe ia hũa vez foy citada no principio da demanda, & o que mais communmente ſe pratica hè que ſe não cite a molher, que ia hũa vez foy citada no principio da demanda.

Arg. Ord. lib. 3. tit. 54. §. 2.

Tambem eſtà determinado que ſe não vencem cuſtas em tempo de ferias : ſalvo ſe o feito ſe tratou nas ferias por proviſaõ del Rey , ou ſe as partes A. & R. aſſinarão termo que eram contentes que o feito ſe deſpachaſſe nas ferias.

ARRESTUM VIII.

A Cerca da Ordin. lib. 1. tit. 70. §. 4. ſe duvidou na Rellação , ſe as cuſtas que ſe cõtam ao prezo , hão de ſer contra qualquer peſſoa que trouxer com elle demanda , ou contra quem o fez prender ſomente. E aſſentouſe que ſe aviam de contar contra a peſſoa que o fez prender , & não contra outrem que traga com elle demanda , poſto que foy muy altercada eſta duvida : aſſi ſe aſſentou mas antiguamente ſe julgou o contrario no ivyzo do agravo , no feito de Fernando Delgado , com Domingos Fernandes ſcrivão Martin Ferreira da Chancellaria , anno 1529.

ARRESTUM IX.

A Cerca da Ord. no lib. 2. titul. 22. Vi duvidar na Rellação ſe ſendo accuſado hum homem de furto criminalmente, pello que tomou na praya de hum navio que ſe perdeo , pertencia o conhecimento da appellação aos ouvidores do crime , ou ſe avia de tratar da cauſa civilmente ſomente conforme as derradeiras palavras do principio deſta Ordenação , & o conhecimento da tal appellação pertencer ao Iviz dos feitos del Rey. E determinouſe que ſe podia accuſar criminalmente o tal delinquente , & vir a appellação aos ouvidores do crime.

Por text. l. ſi quis ex naufragio, D. ſi quis ex incendio, ruina, naufragio, &c.

ARRESTUM X.

AD titulum 35. libro 2. Acerca deſte titulo notei em proceſſos antiguos nas contas das miſſas que tomão os provedores dos reſidos , que atè o anno de 8. ſempre mandaram pagar por hũa miſſa quotidiana quinze mil reiz por anno , & por anniverſario a trezentos reiz por anno.

ARRESTUM XI.

SObre o aſſento do livro verde , que diz que os eſcrivães da fazenda, que ſe livrarem por erros do officio diante os Corregedores , onvidores, & mais juſtiças ordinarias , venhaõ as appellações ao iviz da Chancellaria , & não ao ivyzo da fazenda.

Ouve duvida na Rellação a vinte e hum de Julho de 98. ſobre hũa groſſa do Chancellaria , a hũa carta que paſſou o iviz da Chancellaria , em que avocava a ſeu ivyzo hũas culpas de hum eſcrivam das ſizas de Syntra culpado em hũa devaſſa do Corregedor da Comarca pera ſe livrar diante do meſmo ivyz da Chancellaria , ſe as podia avocar, & conhecer dellas per auçam nova , que era caſo em que não fallava o aſſento do livro verde , o qual fallava em appellação. E aſſentouſe que paſſaſſe a Carta , & que o ivyz da Chancellaria podia avocar as mes culpas, & conhecer dellas per auçaõ nova, viſto ſerem avocadas do Corregedor de cuia appellação, alias, elle dito iviz podera conhecer , & ſer dentro das cinco legoas.

ARRESTUM XII.

A Sentença que vem a Chancellaria depois de paſſados ſeis meſes , não ſe paſſa por ella, & mandaõ ſe citar as partes : os quaes ſeis meſes ſe contão depois de tirada ſentença do proceſſo , & aſſinada pellos ivyzes , ſe tanto tempo eſtà a parte ſem a levar a Chancellaria , eſte he o eſtylo que ſe tem conforme a Ord. no libr. 1. titul. 63. Paragrapho 26.

Vindo hũa ſentença a Chancellaria , em que era parte hum Manoel da Cunha , & Diogo eſcravo de Lucrecia da Cunha de Aldea Galega da Merceana , & a juſtiça : eſcrivão Sebaſtiano Machado depois de paſſados ſeis meſes, duvidou o Chancellec paſſala , & mandou que ſe tiraſſe outra pois paſſava de ſeis meſes , & ſe perdiſſe em audiencia,& foy com eſta groſſa a Rellação , na qual ſe acordou o ſeguinte.

Acordão em Rellação que viſta a groſſa do Chanceller que não hão por boa , & viſto não aver parte que ſe aia de citar por paſſar de ſeis meſes : mandão que ſem embargo de dita groſſa a ſentença paſſe pella Chancellaria, & ſe entregue a parte em Luboa ao primeiro de Agoſto de 98.

ARRESTUM XIII.

A Cerca da Ord. lib. 1. titul. 2. §. Item dara os officios , & cartas de procuradores nas Coreições, &c.

He de notar que os feitos de peſſoas que ſervem de procuradores ſem carta , pertencem ao Ivyzo da Chancellaria, & aſſi ſe determiuou em hũa groſſa do Chanceller Antonio da Gamma no anno de 1580. & foraõ Ivyaes Manoel Franciſco do Torneo , Jorge Bulhão, Alfonſo Vaz tenreiro , Luis Lopes de Carvalho, Henrique de Souza.

Dantes eſtava ia determinado em outra groſſa do Chanceller Gaſpar Pereira , no anno de 1575. Ivyzes , Manoel da Fonſecca, Jeronymo Pereira, Eſtevão de Aguiar.

E dantes no anno de 73. per groſſa do meſmo Chanceller Gaſpar Pereira , per o meſmo Manoel da Fonſecca , Jorge da Cunha, Eſtevão de Aguiar, & ha feitos no ivyzo da Chancellaria ſentenceados , ſobre o meſmo caſo , em Janeiro do anno de 1575.

E o meſmo ſe determinou em Junho de 98. ſobre hũa groſſa do Chancellec , em hũa appellação do ouvidor do Cratto , e foy remittido do ivyao dos ouvidores do ecime ao ivyao de Chancellaria.

ARRE-

ARRESTUM XIV.

ACerca da extravagant. l. 1. p. 1. §. 14. que fala no soldo, & fretes que se demandam no ivy ao dalfandega, ouve duvida, se o mesmo que dispoem este §. se praticaria nos soldos, & fretes, que se demandam no ivizo de India, & Mina, & assentou se, ouvidos alguns iviaes, que o foram da India, & Mina antigos, que o mesmo se avia de praticar no dito ivizo de India, & Mina, em Junho do anno de 1592. Esta o assento no livro verde, fol. 128.

ARRESTUM XV.

HUm ivia pedaneo foi condemnado na reilação em custas, & querendo embargos os viesse allegar dentro em trinta dias, succedeo que este ivia foi preso por hum caso crime, & estando preso o recommendaram na cadea pellas custas, livrouse do caso crime, indo pera o soltar, saiolhe o embargo, depositou hum penhor de prata pera as custas, & foi solto. Pedio depois o penhor: diziase que avia de pagar as custas primeiro: por sua parte se allegava que tinha 30. dias pera allegar embargos que & não fora ouvido a tè entam, e que o penhor dera ad redimendam suam vexationem.

Foi julgado que se lhe tornasse o penhoe, & elle podesse ser ouvido dentro nos trinta dias com seus embargos, & passados elles não vindo com os embargos, ou vindo não lhe sendo recebidos, podia ser executado pellas custas: em petiçã de agravo a 6. de Junho de 1600.

ARRESTUM XVI.

DOus homens foram condemnados a morte por hum delicto, que estavão presos na cadea da Corte, notificouselhe a sentença (ut moris est) Vierão com embargos não se lhe receberão per despacho da Rellação, querendo vir com segundo embargos pedirão villa, denegoulha o Corregedoe, & mandou fazer execução, fiaeram petiçam de agravo não se lhe recebeo, & fez se execução corporal.

Quod nota ad Ordin. lib. 5. titul. 60. Em que tempo se farão execuçois das penas corporais. *Sed necessum est in hoc cautè procedere, agitur enim de vita hominis.*

ARRESTUM XVII.

NA rellação se julgou que hum homem que se livrava por carta de seguro diante dos Corregedores da Corte, pera se livrar por procurador que não podia uzar da provisaõ, sem primeiro se vir presente com a carta de seguro, & fazer este acto & pera os seguintes usar da dita provisaõ. Escrivam Diogo Carvalho. em Junho de 98.

ARRESTUM XVIII.

EM Janeiro de 600. se requereo na audiencia do Corregedoe da Corte por parte de hum N. que mandasse passar carta pera serem requeridos os padres da Companhia de Pernambuco, partes do Brasil, pera virem citados a responder no iviao da Correiçãoda Corte conforme a Ordin. do lib. 2. titul. 1. in principio por serem iaentos, & elle denegou a dita carta por dizer que os avia de mandar citar no Brasil: agravou pera a rellação, não foy provido, antes determinado que requeresse aos padres no Brasil. Quia etiamsi in insulis hoc non habeat locum, quia sunt partes regni. l. Insulæ. D. de judicijs, o Brasil he estado apartado, & sic pronuntiatum fuit a 15. de Abril, do anno de 1600. escrivão Francisco Fogaça.

ARRESTUM XIX.

AEatravagan. que manda que os que dormem cou affins, avendo dispensaçaõ se nam proceda contra elles, se julgou na Rellaçam que tambem avia lugar no caso em que se querelara, & avia accusador, em hum caso de hum homem de Thomar. Em Agosto de 600. Escrivam Alvaro Fernandes ferram.

ARRESTUM XX.

ACerca da Ordin. lib. 4. tit. 7. § penultimo, he de norat a sentença seguinte.

Acordei, &c. que he aggravada a supplicante por vos Iviz, em não mandardes que contra ella não corresse a execuçaõ da sua ametade dos bens, pella condenação dos tincoenta mil reis, & custas, em que seu marido defuncto foi condemnado poc sentença de minha Rellação: & provendo em seu aggravo, visto como a condemnação em que o dito seu marido foi condemnado descende de crime, & foy contrahido antes de ser casado com a aggravante com o maes dos autos, mando que a execnção da dita condemnação não corra nos bens da aggravante a 14. de Janeiro 98. *Vide Gammam decis.* 177.

ARRESTUM XXI.

EM Agosto de 1600. se despachou hũa suspeição posta a hum desembargador, paries Francisco de Sampayo, & Antonio de Moura telles: julgouse a suspeição no ultimo dia dos 45. tirou a parte sentença, como pode tirar, conforme a ley Dominica, passouse pella Chancellaria, veyo a outra parte com embargos a Chancellaria a dita sentença: Duvidavasse se podia tomar conhecimento destes embargos, por serem passados os ditos 45. dias: Asentouse que se podia tratar, & despachar os embargos a Chancellaria, por quanto a suspeição sora despachada no termo da ley, que eram os 45. dias, & o que accresceo dos embargos da Chancellaria era couza nova, & que

se hia continuando, e em que a ley não sallava, nem dispunha.

ARRESTUM XXII.

JUlgouse no feito de Dom Jorge de Sa com Diogo de Contreiras, Escrivão Luis Dalvarenga, em que o dito Dom Jorge se a presentou com carta de seguro passada pello Corregedor da Corte Diogo da Fonsecca, & dirigida para elle conforme a Ord. em hũ caso de morte acontecido na India, que o iviz da India, & Minalhe avia de remetter as culpas, & comprir a precatorio do Corregedor da Corte, por a elle dito Corregedor pertencer o conhecimento da dita morte pois se não mostrava o dito Dom Jorge ser pessoa privilegiada, nem o procurador del Rey assistir da acculação do delicto, a seis de Agosto de 98. & que assi se entendia extravag. tit. 6. l. 3. p. 1.

ARRESTUM XXIII.

DUvidouse na Rellação se a se a Ordin. que mãda citar os parentes do morto que estiverem dentro do Reyno, se entende que se citaram os que estiverem nas Ilhas, Brasil. São Tome, &c. & determinouse, que não, mas que se ouvessem como se estivessem fora do Reino.

ARRESTUM XXIV.

TAmbem se duvidouse hum homem que maton hum frade hera obrigado citar o mosteiro, e determinouse sepe que não, mas que era obrigado citar somente os parentes do frade morto.

Alciat. l. 4 § 4. D. de verborum. sig. Clar. in pract. crimin. quæst. 56. num. 25.

ARRESTUM XXV.

EM Junho de 1600. se pronuncion em Rellação, que não procedia hũa suspeição com que veyo o Marques de Villa Real a Belchior preto por o Marques não ser parte na causa, em que o recusava, & se lo somente o procurador da Coroa, *juxta §. legis novissima recusationum*, & que perdesse ameta de da causão.

Veyo dizendo depois que a não avia de perder pois não era admitido por parte, julgouse que pedia bem, & assi foi julgado antes, em outra suspeição que pos Manoel da Fonsecca filho do Doutor Diogo da Fonsecca: *sunt processus apud scribam Cancellaria.*

Tambem a conteceo por se suspeição a hum desembargador, qua pendente mortuus est senator recusatus, ejus morte a parte deixou passar os 45. dias, dizendo que pois cessava a razão da suspeição por ser mortuo o iviz não fizera diligentia, & que não devia perder caução. Julgouse que pois cessara a suspeição polla morte do Dezembargador, & fuerat redacta ad terminos ac si incœpta non esset, não perdesse a causao, & se lhe tornasse: *quod nota, sunt processus apud scribam Cancellaria.*

ARRESTUM XXVI.

EM XI. de Julho de seis centos: grosou o Chanceller da Casa da supplicação hum estromento da gravo; que veyo de Mertola do scrivão da Camara, em que erão partes os taballiães da dita villa, em que o escrivaõ da Camara se agravava do dito Iviz mandar fazer as arrecadações da saude, aos ditos taballiães, & não ao escrivam da Camara, sendo sobre materia de saude, *que pertinet principaliter ad curam civitatis*: & foy dada sentença no ivizo dos agravos em favor do scrivam da Camara, *hisce verbis*:

Acordel, &c. agravado hẽ o agravante pello Iviz em consentir que os escrivaẽs do publico, & judicial escrevam as arrecadacões, & maes cousas tocantes a saude da terra, & provendo em seu agravo, vistos os autos, & como o supplicante he escrivam da Camara, a quem pertence escrever em todas as cousas tocantes ao bem publico, pertencentes a dita Camara, como he o tratar da saude povo: mando que so elle escreva em todas as ditas cousas & passe as ditas arrecadacõis: & grosova o Chanceller por pertencer ao ivizo da Chancellaria, visto ser entre escrivaẽs, & materia de escrever hum, ou outro, conforme a Extravag. titul. do iviz da Chancellaria: sayo por desparho.

Acordam que procede a grosla do Chanceller. 11. de Julho de 600. Simam Monteiro, Joam Luis Afonso, Fernam de Magalhãis.

E soi remettida ao ivyzo da Chancellaria onde se julgovem favor do escrivam da Camara, que fizesse as arrecadacõis da saude, como estava julgado no ivyzo do agravo, que não era competente.

ARRESTUM XXVII.

AXIII. de Julho de 85. perante Fernam da Sylva Regedor soi posto em duvida, se a vivua que tem escolha conforme a Ordin. de escolher hum de tres ivyzes, conuem a saber o Corregedor da Corte, & o iviz ordinario, & o iviz das auçõis novas, sendo citada perante o Corregedor da Cidade de Lisboa, se podera declinar pera o iviz do civel da mesma cidade. E assentouse que podia: por quanto o Corregedor da cidade nam era ivyzo ordinario do lugar em que a Ordin. falla, por quanto era hum ivizo differente do outro em muitas cousas, & que somente se entendia a Ordin. do ivizo ordinario dos ivyzes do Civel.

ARRESTUM XXVIII.

AOs XIV. dias do mes de Abril de 84. na cidade de Lisboa na Rellacam da casa da supplicacam na mesa grande foi posto em duvida pello Doutor Christovam Estevena Chanceller da dita casa, se as sentenças dadas pellos desembargadores do agravo, ou Corregedores da Corte que não fossem entre pessoas que por razam de seus privilegios podia trazer seus contendores a Corte se poderiam executar e liquidar no dito ivizo da Corte,

Corte, ſendo para iſſo as partes novamente citadas fora das finco legoas: & aſſentouſe que não: no lib. verde, fol. 219. verſo.

ARRESTUM XXIX.

FOi duvida entre dous mercadores, ſobre certas contas que tinham, & hum pedia ao Corregedor que mandaſſe ao outro que exhibiſſe os livros de rezam pera por elles ſe ſaaer conta, mandou o Corregedor que ſe exhibiſſem ao louvado pera ſaaer as contas, agravouſe o outro a Rellacam: ſayo eſte deſpacho.

Acordam, &c. que o ſupplicante he agravado pello Corregedor em mandar iodiſtinctamente entregar ao louvado do reconvinte N. os ſeus livros, & corregendo, & declarando ſeu deſembargo, mandam que ante que ſe entreguem, ſeia dado juramento ao dito louvado aſſinado por elle, que nam deſcubra ſegredo algum que nos ditos livros achar, ſomente o que fizer a bem da conta que entre as partes ſe hà de fazer, nem menoa os moſtrara a peſſoa algũa, e quereudo o dito N. parte principal moſtralhe algũa addicão nos ditos livros que faca a bem de ſua juſtica, lho podera moſtrar preſente o ſupplicante, ou ieu requerente, & dousra maneira não: o que tudo aſſi comprira elle louvado pello dito juramento, & tanto que tever acabado ſua couta, os tornara logo ao ſupplicante. Judicatum fuit anno 1556. Quod quotidie accidere poſſet.

ARRESTUM XXX.

FOi determinado, que no caſo que alguem venha com algũa appellacam a Corte, & caſa da ſupplicacam, ou chamado por el Rey, e he mandado citar por algũa peſſoa, que o podia citar para a Corte, em tal caſo ha de reſponder na Corte, ondeo citam, e não pode declinar pera o lugar oude he morador, anno 1562.

Sic per quinque ſenatores decretum fuit: quod conducis ad intellectum. Ordin. lib. 3. tit. 3. in principio, & vide Covarruv. practicarum. cap. 5. per totum.

ARRESTUM XXXI.

DEterminouſe na Rellaçam que hũa molher viuva por razão do privilegio de viuva, podia trazer citados a Corte ſeus contendores, ainda que foſſe em caſos de partilhas, e ouveſſe menores: com tanto que não eſte veſſem as partilhas ia começadas em outro ivizo competente, em que adita viuva ouveſſe conſentido: no feito de Anna ferreira contra Luis nunes tabellião de Evora, elerivão Franciſco fogaça, no anno de 1597.

Quod conducis ad Ordin. lib. 3. titul. 4. §. 3. ibi (viuva honeſta) l. 8. Cod. quando Imp. iuter. pupil. & viduas. Et quæ ſint perſonæ miſerabiles, vide apud Guidonem deciſ. 566. Covarr. practicarum, cap. 6. idque judicia arbitrio relinqui, probat Menochius de arbitrar. lib. 2. caſu 66.

ARRESTUM XXXII.

FOi determinado em Rellaçam que os filhos lem máy não ſe dizem orfaos tendo ſeu pay legitimo, & natural, pera effeito de poderem eſcolher iviaes conforme a Ordin. do lib. 3. tit. 4 §. 3: Poſto que pera outros effeitos lhe chama orfaõs a Ordin. libr. 2. titul. 67. §. 17. No inſtrumento de agravo de Bernardo de Ulboa, com Franciſco do couto, Elerivão Fernão Maciel, em Novembro de 1589.

E aſſi ſoi determinoado ia antiguamente o meſmo caſo: & que ſendo os taes filhos menores de quatorze annos, & ſeu pay achado na Corte, que o dito ſeu pay, non habet jus revocando domum, nec privilegium fori, per razam dos filhos, quod nota.

Es vide text. & Doctores in l. pupillus. D. de verborum ſignific. 239. in Ordin. in principio, facit l. 1. C. de bonis matern. & ibi notat. Bald. & gloſſa in l. Filia. C. de inofficioſo teſtam.

ARRESTUM XXXIII.

FOi determinuado na Rellação ſobre hũa gloſſa do Chaneeller que bũa molher viuva: que eſtando viuva dera partilha a ſeus filhos do dito marido na cidade de Coimbra, & deſpois caſara ſegunda vea, e tornara a viuuar eſtando na Cidade de Lisboa, e queria avocar as ditas partilhas a dita cidade da Lisboa ao ivizo da Correição da Corte; que não podia avacar as taes partilhas, por ſerem começadas eſtando ella viuva do primeiro marido; nem paſſarſe a Carta que ſe grolava.

Quod conducit ad intellectum Ordin. lib. 3. tit. 4. §. 3. (ibi, nos feitos que ficaram começados por morte de ſeu marido.)

ARRESTUM XXXIV.

DEterminouſe que ſe hũa parte ſe deſafora pera reſponder perante os Corregedorea da Cidade de Lisboa, ou Ivizes, pode ſer citada perante os Ivizes das audçõis novas, em cuio lugar hoie ſervem os Corregedores da Corte, com a mudança da caſa do Civel pera a cidade do Porto, per hũa proviſam que eſta no livro da Sphera fol. 52. ſciso no anno de 1524.

Quod conducit ad Ordin. lib. 3. tit. 5. §. 2. incipie (outroſi ſe algum privilegiado, &c.) & vide Alea. in l. ſi convenerit. n. 10. D. de jurisdict. omnium jud.

ARRESTUM XXXV

FOi determinado que ſe em algum contracto, hũa parte ſe obligava a reſpouder perante o Corregedor de Lisboa, ou perante outros iviaes quaelquer, & vir reſponder per cartas citatorias: que pode ſer citado, & demandado na Corte perante o Corregedor, dado que expreſſemente não diga, que venha reſpouder perante o Corregedor da Corte: em Santarem ſe determinou no anno de 1532.

Quod quamvis videatur contra Ordn. libr. 3. tit. 5. §. 3. quæ ibi allegata fuit, tamen per octo ſenatores ita decretum fuit, in menſa magna, ſcriba proceſſus fuit quidam illius temporis, Gomezeanes.

To vide Doctores in l. heres abſens, in principio, D de judic. & in cap. Romana. §. contrahentes, de foro compet. libr. 6. Gloſſam notab. 10 d. l. heres abſens, verbo. excuſatur. Gloſſ. in Auth. qua in provincia. verb. illic omoi privilegio, verſ. dic ergo. C. ubi de crimine agi oportet.

ARRESTUM XXXVI.

ACerca da Ordin. libr. 3. tit. 21. in principio, & in rubro. Vi duvidar na rellação: ſe as perguotas que o Julgador pode fazer no começo da demanda as partes, cooforme a eſta Ordio. as pode ſazer dando juramento as partes.

E determinouſe que não podia neſte caſo dar juramento bas partes, por quanto eſta lei não falla em juramento: & quando as Ordenaçoes requerem juramento logo o declarão, ut in Ordio. lib. 3. tit. 45. §. 9. & in aliis.

Et facit l. præcipimus, ad fio. C. de appel. vide Floriaoum in l. prætor, D. de ooxalibus, & ad iſtam Ordin. Marant. in pract. 6. part. membro 7. fol. mibi 402.

ARRESTUM XXXVII.

ACerca da meſma Ordin. lib. 3. tit. 22. §. 5. Foi julgado na Rellação no anno de 1600. a 27. de Janeiro em hum eſtromento de agravo de Caſtello da Vide, Eſcrivão Alvaro Pereira.

Que o eſcrivão da Almotaçaria podia eſcrever, no libro das Coimas, com duas teſtemunhas preſentes, ainda que foſſe recuſado, & julgado de ſoſpeito. E dantes ſe avião dado no meſmo caſo muitas ſentenças ſemelhantes. Quod nota.

ARRESTUM XXXVIII.

EStando pera ſe eſportular hum feito na Rellação, em que dous Juizes compromiſſarios derão ſentença diffoitiva em hum caſo, no qual ſe comprometterão nelles as partes ſem appellação nem agravo, confirmado per provisão del Rey.

Quidam ſenator dubitavit eſſétne caſus, in quo deberentur ſportulæ: allegava por eſta ſua duvida a Ordin. do lib. 3. tit. 22. §. 4. (ibi, ſem por iſſo levarem ſportulas.)

Determinouſe que a dita Ordin. não falava nos Juizes arbitros es colhidos pellas partes ſenão in arbitrii juris, como da dita Ordin. ſe pode melhor entender, & que o feito ſe devia ſportular, & que eſte era, & fora ſemper oſtylo da caſa. Et ita ſportulæ taxatæ fuerunt, me præſente, anno 1588.

Et vide l. ita demum. D. de arbitr. Molinam de primogeniis. lib. 2. cap. 5. num. 34.

ARRESTUM XXXIX.

NO caſo da Ordin. do lib. 3. titul. 41. §. 8. Vi duvidado.

Deu o Juiz na primeira inſtantia ſenteuça, foi a caſa da ſupplicação por agravo (por ſer a primeira ſentença dada por o Iviz da India, & Mina) deuſena caſa da Supplicação ſentença na meſa de agravo.

Pedioſe deſta ſentença reviſta, a qual ſe concedeo, & derão ſe ivizes pera julgarem o caſo na inſtancia da reviſta na caſa da ſupplicação, como he cuſtume: Eſtaodo dados os ivizes, vierão da India as inquiriçõia.

Hũa das partes pedia que ſe tornaſſe o feito ao primeiro iviz couſorme a eſta Ordin. pera com as Inquiriçõis tornar a dar ſentença: Contra iſto ſe dizia, que o feito eſtava ia ſenteneeado, em primeira, & ſegunda inſtancia, & concedida reviſta: E qoe não era ocaſo da Ordin.

E que os Ivizes da reviſta não podião jugar pellas inquiriçõis que vierão, por quanta na reviſta não ſe julga ſe não pellos aotos perque ſe ſenteneeou o caſo, & não porpapeis outros. Ordin. lib. 3. tit. 78. §. 7.

Fizerão peticão a el Rey no deſembargo do paco. Decretum ſuit aono 1600. menſe Januarij. Que ſe paſſaſſe proviſam pera tornar o feito ao primeiro iviz, & com as inquiriçõia que vierão ſenteneear de novo, como que não eſtever a ſenteneeado: & foi conforme ao parecer do iviz a que eſtava eommettida a cauſa da reviſta.

E foi a cauſa de tardarem tanto as inquiriçõis da India perderenſe no mar as nãos em que vinhão, & tornarenſe a mandar vir outras, que ſão as que vierão, & viſto ſe paſſou tempo: & be caſo notavel.

ARRESTUM XL.

JUlgouſe na Rellação em hum feito de petição d'agravo no aono de 88. Que hum ſogro que promettera hum dote per eſcriptura publica, & depois de celebrado o matrimonio pagara, podia provar a paga por teſtemonhas, poſto que a principio contrataſſe por eſcretura publica, pois era em tempo que não podia contratar em outra maneira: e ainda que ouve duvida eſta parte ſe venceo.

Notabilis eſt deciſio ad intellectum Ordin. lib. 3. tit. 45. §. 10. de qua eſt Extravag. l. 2. tit. 1. part. 6. & vide Gammam deciſ. 264. num. 5.

ARRESTUM XLI.

MUitas vezes ſe duvidou na Rellação acerca do entendimento da Ordin. do lib. 3. tit. 47. Paragrapho 2. ſe eſta informação que a Ordinat. requere baſtava; & devia ſer feita pello iviz da cauſa, ainda que não ouveſſe ſuſpeição julgada na forma da Ordinat. libr. 3. titul. 22. §. 5. incipit, & quanto.

E determinouse que no caso desta Ordin. o iviz do feito tinha esta jurisdição : e podia proceder neste caso na forma em que esta ordenação dispuuba , posto que não ouvesse suspeição julgada na forma da dita Ordin. libr. 3. titul. a 2. § 5. que fala em outro caso : em hum feito de Mertola anno de 1588.

Ad quod facit dictum Bartol. consult. 105. quem vide.

ARRESTUM XLII.

ACerca dos dias de apparecer , vi duvidar na Rellação t le despois de dada sentença na Rellação por dia daparecer se avia de executar esta sentença da Rellação, ou se avia de tirar a outra na terra.

E determinouse que se avia de tirar a outra sentença na terra, na qual avia de ir inserta a que se den na Rellação , & esta que se den na terra he a que se ha de executar : & esta he a practica , & estylo que se tem em semelhante caso.

Et appellatio debet pronuntiari deserta , non verò confirmari debet sententia. Afflict. in consit. lib. 1. rubrica. 45. num. 39. & distrimen in hoc est, quia sententia confirmans præbet jus , non autem confirmata. Bart. in l. 1. num. 3. D. de re judicat & in l. 1. §. reus. D. ad Turpillianum. glosa , Bald. & DD. in l. eoa. C. de appellat.

Tenor autem sententiæ die apparitionis talis est: Acordão ,. &c. que visto como o appellante, nem sua appellação , não apareceo nesta Corte no termo que lhe foi assinado , nem no maes da Ordenação per que foi sperado , haõ appellação por deserta , e não seguida , & mandaõ que pella sentença appellada se faca execução , &c, & condemnão o appellante nas custas.

Circa quod vide Ordin. libr. 3. titul. 52. §. 6. & Marantam in praxi , fol. 593. in parvis num. 191. & in hia das de aparecer não se arazoa , sed statim, elapso termino , fiunt concluſi , & expediuntur in senatu per duoa senatores , Ordin. lib. 1. tit. 71. §. 8. Quod nota.

ARRESTUM XLIII.

ACerca da Ordin. libr. 3. titul 53. §. 8. se determinou na Rellação , em Junho do anno de 1600.

Que então hà lugar esta Ordenação , quando o caso de que se agrava , não cabe na alcada do julgador porque se cabe na alcada do dito julgador não se pode tomar conhecimento do tal agravo : juxta Extravag. fol. 44. § 5. & Ordin. libr. 1. titul. 8. §. Quod nota.

E no caso que não cabe na alcada se practica a Ordin. quando vem por estromento de agravo a Rellação , ut vidi practicatum no processo de Antonio Pacheco de lima , escrivão Francisco Pardo , anno 1598. & vide circa istam Ordin. text. in l. 3. §. Ibidem subjungit. D. ad exhibendum. Dec. in l. ultim. num. 6. C. de edicto divi Adriani tollendo.

ARRESTUM XLIV.

ACerca da Ordin. lib. 3. tit. 54. §. ult. Em quanto diz que a parte pode agravar no auto do processo, de o Iviz inferior jeceber appellaçaõ (sem dello tirar estromento) Duvidoule se neste caso, podia tambem a parte tirar estromento : assentouse que si , pellaa palauras desta Ordin. E pella Ord. lib. 1. tit. 39. §. 7. que id clarè disponit, & per quam hæc intelligenda est. E assi pode a parte uzar de qualquer destes remedios.

Quid tamen de jure sit hoc casu , vide per Marantam 6. p. pag 571. n. 106. & pag. 509. n. 171.

ARRESTUM XLV.

DUvidouse se despois de hũa sentença passar pella Chancellaria o escrivão della alevar sem a tornar aparte pera lhe por a verba, despois de lancada a dizima , se estando a inda em mão do dito escrivão, podia o porteiro da Chancellaria tomar os embargos com que a parte vem a dita sentença.

E determinouse le que sim. E perguntados os escriváes das Chancellarias , assim disserão ser stylo. Ita decretum em Marco do anno de 1600.

ARRESTUM XLVI.

JUlgouse em hum feito da Lourinhãa, que veio por appellação do Almoxarife , que se não podiao dar terras de Sesmaria , quando prajudicavão geral proveito do moradorea : em Julho de 1598. Escrivão Agostinho Rebello do Ivizo da Coroa, partea Joanno Fernandes , & Domingos Fernandes, & outros.

Quod nota ad Ordin. lib. 4. titul. 67. §. 9.

Et nota ad hanc Ordin. quod functi steriles , quoa vulgus maninhos appellat, pertinent regulariter ad rempublicam urbis , sive municipij , in quo existunt , ut in ista Ordin. §. 11. & in §. penult. & probat text. in l. 1. in verl. urbem. D. de officio Præfect. Urbis. Paul in l. D. de acquirenda possess. Jason. in l. rem quæ nobis , num. 32. eodem titul. Socin. cons. 86. num. 6. libr. 1. Chassanæus in consuetud. Burgund. rubr. 9. §. 4. numer. 4. Curt. Jun. cons. 41. num. 9. Alciat. in l. sylva cædua. § novalis D. de verborum significat.

Fallit hoc nisi Princepa tales fundos sibi fecerit vectigalea , quia tunc pertinent ad Principis coronam , seu fiscum ; Alciat. in l. 1. num. 15. D. de acquirenda possess. & facit Ordin. ubi supra §. 8. (ibi , os quais não forão coutados , nem reservadoa pellos Reis que ante noa forão) & vide de materia Avend. de exequend. mandat. libr. 1. cap. 3. Gam. decis. 230.

ARRESTUM XLVII.

FOi julgado muitas vezes na Rellação , que hum pay cavaleiro que tem filhoa legitimos, & naturaes , não pode deixar sua terça a hum filho natural, ou sputio se o tever.

Pro

Pro quo facit Ordin. lib. 4. tit. 71. §. 1. (ibi, não herdarão os taes filhos, &c.) Segura in l. 3. §. ult. num. 135. D. de liber. & poſthum. & vide proceſſum de Jorge de Britto, contra Franciſcam Cardoſa, Eſcrivão Franciſco Fogaça, anno de 1566. ubi fit mentio ita ſæpè judicatum fuiſſe.

Quod facit ad intelligentiam Ordinat. libr. 4. titul. 71. §. ultim. de qua Ordinatione videas Gam. deciſ. 167.

Quod tamen, an per viam alimentorum poſſit pater relinquere tertiam? cogita.

ARRESTUM XLVIII.

JUlgouſe que hum moço da eſtribeira del Rey era pião. Quod conducit ad Ordin. libr. 4. titul. 71. §. 3. & vide Gamm. deciſ. 322. Romanum ſing. 649. qui loquitur de coquo Principis. Cremenſem ſing. 98.

Fallit in caſu Ordin. lib. 5. tit. 40. in princ.

ARRESTUM XLIX.

NO anno de 91. ſe duvidou na Rellação, ſobre os que arrancão na Corte, ſe ſe entendia nos que arrancão Cutello, ou faqua, & determinouſe que ſim. Porque nomine armorum hæc veniunt. Bonus text. in l. 3. D. de vi & vi armata. ubi gloſſ.

Quod nota ad Ordin. lib. 5. tit. 10. §. 8. de qua vide Aulum Gel. noct. Atticarum. lib. 2. cap. 12.

At quando ſae com Alabarda, Chuça, ou partezana. Vi determinado que não ſe dezia arrancamento anno 1600. à 29. d'Agoſto. Eſcrivão Bernardo de Bulhão, em hũa petição d'agravo. Sed dubito, quia videtur contra mentem legis.

ARRESTUM L.

DUvidouſe ſe à Ordin. lib. 5. tit. 23. § 1. avia lugar no que era preſo em Omenage, tendo a Cidade, ou Villa, por priſão.

Concluioſſe que ſim. Ex Ord. lib. 3. tit. 8. §. 14. Quod nota, & vide Bart. in l. 2. n. 7. D. de in jus vocand. Paul. conſ. 221. libr. 1.

ARRESTUM LI.

ACerca da Ordin. do lib. 5. tit. 26. In principio (ibi, & aſim que em eſpacho de ſeis meſes continuos.) Dubitatum fuit, ſi intra hos ſex menſes hoc crimen per reum reiteretur, poſſit reus accuſari de eodem concubinatus delicto. Et decretum fuit quòd ſic.

Et vide Rebuff. in concordat. tit. de public. Concubin. §. quod vero.

ARRESTUM LII.

NOtabilis eſt Ordin. lib. 5. tit. 34. §. penult. finalibus verbis (ibi, o denunciador ſera condemnado nas cuſtas, como ſe delle teveſſe querelado) Que equipara, para eſte effeito o denunciador ao querelloſo, & aſim ſe pratica, quando a denunciação he jurada, como diz eſte §. acima.

Et vide Ordin. inferius. titul. 43. Bart. in l. Divus Adrianus. colum. 3. D. de Cuſtod. reorum. Hippol. conſ. 36.

ARRESTUM LIII.

DIvidouſe na Rellaçam ſe a Ordin. do libr. 5. tit. 40. in principio (ibi, nem nos filhos dos ivizes) ſe devia entender nos netos: & julgouſe muitas veſes que não ſe avia de extender aos netos.

Ea ratione, quia filiorum appellatione à lege prolata, quando aliud non exprimit, non continentur nepotes, quando lex aliquid indulget filiis contra jus commune: ita Bart. in l. liberorum. n. 4. D. de verb. ſignific. l. ſed ſi milites. §. 1. D. de excuſat. tutorum. l. quisquis. D. de quæſtionib. gloſſ. & Anchar. in Clement. 1. de Baptiſmo. l. divo Marco. in fin. C. de quæſtionibus.

ARRESTUM LIV.

PElla Ordin. do lib. 5. tit. 40. §. pen. (ibi, com hũa cadeana pee) eſtà determinado na Rellação que quando o degredo pera o Braſil não for pera todo ſempre, ſe não a tempo certo, não leve o degrada do cadea no pè: mas ſe lhe de prégam na audiencia. Quod nota.

ARRESTUM LV.

ACerca da Ordin. lib. 5. tit. 42. in principio: (ibi, ou que tirou com beſta, poſto que não ferille) foi determinado, no ivizo dos Corregedores do Crime da Corte, que não avia lugar no que tirava com eſpingarda, ou arcabus: pois a lei o não dixia, & leges pœnales extendi non debent. a 17. de Setembro do anno de 1598. Eſcrivam Luis Dalvarenga, em hum eſtromento de agravo de Philippe Lopez.

O meſmo ſe determinou em hũa appellação Crime no ivizo dos Ouvidores, em Mayo do anno de 1600.

Sed non caret dubio, quia major ratio in his militat, & tunc non extenſio legis, ſed comprehenſio dicitur. Pro quo facit extravag. regni folio 208. l. 17. Attamen in nova legum Regni recopilatione hoc additum eſt.

ARRESTUM LVI.

ACerca da Ordin. do lib. 5. tit. 42. §. 4. ſe duvida muitas vezes na Relloçam, ſe ha lugar no caſo de devaſſa particular, que ſe manda tirar per proviſam del Rey a petiçam da parte.

En eſte caſo tem muytos que não ha lugar eſte §. E que não hè neceſſario appellar por parte da juſtiça, por que não he dos caſos em que as Ordenaçois mandam devaſſar: & poſto que em rigor iſto pareça a ſim, toda via maes ſeguro he appellar.

At ſe ſe manda devaſſar per proviſão ſem aver parte que o peça, em tal caſo ha lugar eſte §. ſem

duvi-

duvida algũa, & ſe appella por parte da juſtiça aſſi como nas devaſſas que pellas Ordenaçois ſe mandam tirar.

Ea cérca da meſma Ordin. no §. 4. (ibi, ou que a juſtiça não hà lugar) ſe hà de notar, que entam ha lugar quando o culpado ſe pos em livramento : mas da pronunciaçam da devaſſa não ſe appella por parte da juſtiça, ſalvo quando eſta prezo o que ſe pronnncia, & ita ſæpè ſenatus cenſuit.

Na meſma Ordin. §. 20. he de notar, que ſe entende não eſtando pronuuciada a querela por que eſtando pronunciada, non currit tempus : & vide Ordin. libro 1. titul. 60. §. 65. incipit, Item os tabelliães.

Item adverte circa iſtam Ordin. §. 27. qne do condemnado, em degredo pera ſempre não ſe toma querela, Acordo do lib. da Sphera o primeiro, fol. 117.

ARRESTUM LVII.

ACerca da Ordin. libr. 5. tit. 44. in principio, naquellas palauras (que do dia que eſtes editos ſaõ poſtos a dous meſes) intelligere debes, que eſtes dous meſes ſaõ neceſſariamente dados por eſta lei : & as palauras ſeguintes (ou naquelle termo) ſera major alem dos dous meſes, ſegundo paracer ao julgador.

Hæc eſt vera practica hujns Ordinationis, quam audivi à quodam ſenatore antiquo, & practico. Et vide Decium in rubrica. num. 4. C. de ſucceſſ. edict.

ARRESTUM LVIII.

CIrca eamdem Ordin. in illis verbis, (E nos editos ſe pora iſſo meſmo, que noteficao aos parentes do morto, ou partes a que tocar a accuſação, &c.) ſe moveo duvida na Rellação, ſobre hũa groſa do Chanceller, ſe quando ſe citão per editos os culpados auſentes, e ſeus parentes na forma deſta Ordin. os quaes ficão communs ao culpado, & aos parentes do offendido, conforme a eſta Ordin. a qual ſe não faz na peſſoa dos parentes, mas por editos ſomente : ſe devem citar peſſoalmente os parentes do offendido, quando ſe ſabe lugar certo onde eſtão.

E por que no caſo da appellação, mandavaõ os deſembargadores, que ſe citaſſem peſſoalmente, pella generalidade da Ordin. libro 3. titul. 1. §. 8. O groſou o Chanceller diaendo que não ſe aviaõ de citar peſſoalmente ſe não por editos, pois o culpado ſe não apreſentava peſſoalmente, nem ſe punha em livramento, & que os editos eraõ communs ao culpado, & aos parentes do offendido : e aſſim ſe aſſentou, & deſpachou o feito ſem ſe tornar a fazer citação peſſoal dos parentes do mortuo.

Ea Ordin. do libro 3. titul. 1. §. 8. ha lugar nos caſos civeis.

Se todavia o culpado ſe vier livrar, & aparecer então ſe citaõs parentes do morto peſſoalmente. E o meſmo hè quando pendendo a accuſaçaõ por editos foy preſo o deliuquente : poſto que neſte caſo alguns dnvidaraõ : mas maes certa practica he citarenſe os parentes do morto. Eſtõ caſos notaveis.

ARRESTUM LIX.

NO feito de Manoel Mendes, e Duarte Mendes, eſcrivaõ Franciſco Vieira, ſe determinou que hum homem que toma Carta de ſeguro confeſſativa, pode na contrariedade negar o delicto, & valerlhe a carta de ſeguro, & contrariar negando, & poderlhe ao receber, a tal contrariedade, ſendo alias de recober : ho anno de 89. no mes de Março : & ſe virão feitos antigos em os quais aſſi foi ia determinado.

ARRESTUM LX.

ACerca da Ordin. libro 5. tit. 51. §. 3. notandum eſt : que ſe no caſo deſte §. tira a devaſſa o julgador de ſeu officio, ſem lhe ſer requerido, poſto que parcça que não val, nem a pode tirar pellos §§. ſupra proximos, os quacs não compreherdem eſte caſo.

Todavia o eſtylo he que a tal devaſſa valha, per argumentum à majori, nam ſi in ſuprà proximis caſibus fit inquiſitio, qui mitiùs puniuntur, multò magis inquiretur de hoc, qui majori pœna punitur.

Qnod nota, quia in hoc multi errant.

ARRESTUM LXI.

ACerca da Ordin. libro 5. titul. 58. muytas veſes ouve duvida ſobre as partes ſe queixarem dos deſembargadores que deſpachão em Rellação lhe não guardarem as Ordenaçois, & allegaõ eſte §. & queixaſe ao Regedor, ou ao Governador.

Mas eſta Ordin. foi muytas veſes entendida nos deſembargadores que deſpachaõ per ſi ſo : & não nos que deſpachão em Rellação. Ad quod vide Ordin. lib. 1. tit. 32. §. e por-quanto.

Et in menſe Julij, anno de 1600. ſic pronuntiatnm ſuit juxta hanc intelligentiam, em hũa petição em que hũa parte ſe agravou ao Regedor de lhe não guardarem hũa Ord. os deſembargadores do agravo : em hum feito que deſpacharão em Rellação de petição dagravo.

Acordão em Rellaçaõ, &c. não differem a petiçaõ do ſupplicante, viſta a forma do deſpacho, & a Ordenação que allega, requeira ordinariamente, ſe lhe parecer : per quinque ſenatores expeditores gravaminum.

ARRESTUM LXII.

ACerca da Ordin. do lib. 5. tit. 120. §. ultim. ſe determinou que não avia a diſpoſição della lugar no caſo de devaſſa, emqne tambem interviſſe, que rega da parte. Quod notandum eſt.

ARRE-

ARRESTUM LXIII.

FOi julgado em hum feito dos reſidos per deſpacho da Rellação da caſa do Civil, que o promotor das capellas não podia demandar a hum foreiro de hũa capella por diaer que não tinha titulo das propriedades, ſem moſtrar procuração do adminiſtrador: mas ſomente compete iſto ao adminiſtrador, ou aquem elle fizar procuração: & ſomente o promotor podera accuſar o adminiſtrador por não comprir os embargos.

ARRESTUM LXIV.

VI duvidado le conforme à Ordin. do libr. 3. rit. 71. §. 28. que diſpoem que os embargoa com que ſe vem a execução das ſentenças ſe remettaõ aos ivizes que deraõ as ſentenças: e a appellação ſobre a execução que venha aos meſmos ivizes que deraõ as ſentenças: ſe a ſentença ſor na mor alçada, avida por delerta por dia da parecer, oa embargos na execuçaõ ou appellaçaõ ſe le remetteraõ, aos deſembargadores que loraõ, na ſentença do dia da parecer, & aſſim que fique de certos, ou ſe le diſtribuira de novo? E avendo duvida, è variedade nos votos: aſſentouſe pellos maes que nao ficava de certos, e que ſe avia de diſtribuir de novo: & aſim que ſe não hao de remetter, por que a ſentença da terra be a que ſe executa, & que ſe la tira proceſſo novamente. Cogita.

Outro caſo be o, dia da parecer que ſe tira da appellacão do feito da execucaõ da lentenca da rellação, & eſte parece que he dos ivizes que forão na ſentença, porque a ſua ſentença ſe executa.

ARRESTUM LXV.

DUvidouſe na Rellação ſe hum eſtromento dagravo ſobre hũa ſuſpiçaõ poſta a hum julgador que conhecia de caſo crime, pertencia aos corregedores da corte, ou aos deſembargadores do agravo? Aſentouſe que aos Corregedores do crime da Corte: lecus tamen in exceptione incompetentiæ poſita in proceſſu criminali. Quod nota ad Ordinationem lib. 1. rit. 5. §. 12.

ARRESTUM LXVI.

FOI acordado que ſe hum por aucão peſſo al foy demando por algũa divida: & ſendo condemnado deu a penhora hũas caſas, ou coula ſemelhante, & outro terceiro veio a impedir a tal penhora, por dizer que as caſas, ou a dita couſa lhe pertencia, ſera ouvido o dito terceiro, & podera por eſſa raaão eſtorvar a tal penhora: & aſſim ſe deve entender o §. ultimo do tit. 71. lib. 3. menſe decemb. 1565. Salvo ſe o terceiro ſomente pretendia fazer penhora na tal couſa, por divida que rambem o condemnado lhe devia, porque então ſe vendeſſa a tal couſa, & não ſe impediria à arrematacão, & ſobre o dinheiro ſe ratara depois da preferencia dos credores.

ARRESTUM LXVII.

ACordouſe que ſe hum ſerio, ou arrancou na corte, & el Rey, & a parte lhe perdoarão, que o troqueiro lhe não pode pedir a pena pecuniaria da Ordin. do lib. 5. tit. 10. §. 5. pois não he condemnado.

ARRESTUM LXVIII.

ACordouſe que ſe a may, ou pay confeſſou que dera tal peca em dote a ſeu filho, ou filha mas con tal condição & não provou a dita condição: que ficaſſe provada a doação ſimpleſmente feita.

ARRESTUM LXIX.

ACordouſe que o que pedio certa quantidade de trigo, ou vinho, que ſe lhe devia, & lhe não fora paga, & ſe lhe julgou ſomente que lhe foſſe paga a tal quantidade: que deſpois na execução da ſentença não podia pedir à eſtimação da major valida, que o devedor devia pella mora, ſenão em novo iviao: no feito de S. Franciſco da Covilhã a contra G. da coſta, eſcrivaõ Miguel Rodriguez.

ARRESTUM LXX.

JUlgouſe que ſendo duas filhas invicem ſubſtitutas que ſe entendeſe debaixo de condição ſe faleſcerem ſem filhos, & que eſtando hũa pera entrar no moſteiro das mendicantes, ſe doaſſe ſua fazenda a hum ſeu irmão, ou a outrem, pera que a dotaſſe, & aiudaſſe a meter no moſteiro, que valeſſe a tal doação, como feita per ultima volontade, poſto que a moça foſſe menor de 25. annos, & adoação não foſſe inſinuada, paſſando de cento, & cincoenta cruzados, no feiro de Faraõ de Martim Aires, contra Iſabel Fernandes, em Janeiro de 1561.

Per text. in Authenr. de Sanctiſſim. Epiſcop. §. ſi qua mulier. in principio. & notatur per Panormit. Decium, & alios in cap. in præſentia. de probationibus.

ARRESTUM LXXI.

ACordouſe que ſendo feita hũa injuria a hum Iviz, & começando a fazer auto diſſo: poſto que hi eſtiveſſe algum ouvidor de algum ſenhor, lhe não podeſſe remetter o tal auto, nem o ouvidor podeſſe romar delle conhecimento: porque poſto que pera as appellacõis elle foſſe ſuperior, não lhe era neſte caſo dada expreſſamente algũa juriſdição pella Ordenação, & elle não pode conhecer de cauſa nenhũa, ſalvo per appellação, ou quando expreſſamente el Rey lho concede, conforme a Ordin. llb. 2. tit. 26. §. 14. E aſſim ſe entende, & limita a Ordin. do lib. 5. tit. 66. in princ. verſ. E ſendo preſente.

ARRE-

ARRESTUM LXXII.

FOi julgado que ſe eſtando hum filgo pera caſar o pay, & may lhe prometerão certos bens de raia em dote: que a tal promeſſa le pode provar por teſtemunhas por ſer entre filho, & pay, conforme a Ord. do. lib. 4. tit. 45. §. E eſta noſſa ley.

E que valia a tal promeſſa, poſto que o filbo eſteveſſe em poder do pay, por ſer em dote, per l. Pomponius Pbiladelphus. D. famil. erciſcund, em Fevereiro 1561.

ARRESTUM LXXIII.

FOi movida duvida, ſe hum filho emcobrio no inventario alguns bens, e por iſſo perdeo aſim os qne lo negou, como a ſua legitima parte que lhe cabia: ſe ha de reſtituir tambem os fruitos da ſua parte: Foi acordado que não, porque a não perdeo ipſo jure, ſenão per ſentença, juxta Ordin. lib. 1. tit. 67. §. 9. & perdera pera os menores, quia dictum verbum futuri temporis, requirit ſententiam. gloſſ. Cyn. Bart. & alij in l. 1. C. ne liceat potentior. Bart. in l. jubemus. §. lancimus. num. 12. C. de ſacroſanct. Eccleſ. facit l. bis ſolis. C. de revocand. donat.

ARRESTUM LXXIV.

SE a cauſa ſe tratar ſobre o deſpeio dalgũas caſas de que o ſenhor pretenda que o inquilino ſe ſaya, a contia ſe regulará ſegundo o aluguer das caſas foraſſim ſe aſſenton na meſa grande.

ARRESTUM LXXV.

PRaticaſe que qnero eſcravo peça liberdade, quer o ſenhor peça que lho julguem ſeu Cativo, ſempre a cauſa he de môr quantia, aſſim ſe aſſentou pella mayor parte dos votos Na Meſa grande. E a ratione l. libertas. D. de reg. jur.

ARRESTUM. LXXVI.

ASentonſe que vindo hũa appellação, ſe os delembargadores juiaes do feito a julgão por deſerta, ou confirmão a ſentença do juiz, a qual ſe julgou por deſerta, que delta ſentença ſe ha de levar aſſinatura, conformea quantia do feito principal.

ARRESTUM LXXVII.

FOi julgado ſe hum homem commetteo hum erime, per que foi condemnado em degredo, & não comprio, & tornon a commetter autro crime porque foi preſo, & cbamouſe as ordens a que foi remettido, que em tal caſo primeiro ſeia levado, & conſtrangido a Ir corprir ſeu degredo, que remettido, & entregue a jnſtiça Eccleſialtica.

ARRESTUM LXXVIII.

FOi movida dnvida, & aſſentonſe que ſe o jniz condemna a hum no principal, & nas cuſtas do proceſſo, & odeixa de condemnar nas peſſoaes havendo julta cauſa pera o condemnar tambem nellas: que deſta ommiſsão pode a parte vencedora appellar. E nas cuſtas quando ſe appella não ha alçada: ſic judicavit ſenatus.

Ita tenent Hugo, Cyn. Paul. in fin. & Salicet, num. 1. verſ. item. ibi, ab eo. & ibi, ſed ntrumqne ſuſtinendo. in l. fin. C. quando provocare non eſt neceſ. & optimè Bart. ibi. num. 3. in fin. qni ſignificat hoc communiter teneri, & ibi Angel. per illum teat. à contrario ſenſu, idem Abb. numer. 8. in fin. ubi Ant. Imol. & Felin. in cap. ſignificaverant. de except. poſt Rot. Specul. & alios. & ibi dicunt id communiter teneri. Adde qnòd ſi ob id appellatum ſit, pnta, quòd judea debeat in expenſis ſecundæ inſtantiæ condemnari, facit enim litem ſnam, Angel. ibidem, & Bart. nnm. 44. poſt gloſ. ibidem. Item hæc communis ſententia procedit, etiam quando victus appellavit, ſed tamen in punctis ſententiæ contra ſe facientibus, quia tunc victor ab ea poteſt appellare, quia ſibi expenſæ non in totum adjudicatæ ſunt, vel in partem. Ita Georg. Nata in repet. Clement. Sepe. de verborum ſignifi. §. Quæ omnia. collat. 8. recept. per Anton. Nicol. in concord. gloſſarum. §. concordant numer. 71. vol. 5. tract.

ARRESTUM LXXIX.

OIuiz da India conhece dos fretes, avalias, cuſtos ſoldos de Guinee, Indias, Braſil, Arguim, Coſallo, ou dos outros lugares que pellas ordenaçõis de Guinee, e Indias, ſão regulados. Caſim dos tratos, mereadorias, contractos, convenças, & maleficios, que nos ditos lugares, & navegação delles, ou que ſobre couſa delles, ou pera elles ſe fiaer, ea outro algun juizo não pertence o coubecimento deſtes cauſas.

Sobre eſte regimento ſoi dnvida, ſe dos ſeguros que ſe faaião pera a India: on os ditos lugares conheceria od. Iuia da Mina. Julgouſe que não lhe pertencia tal conhecimento: E aſſim ſe uaa, e pratica, viſto, como o ſeguro não he contracto ſobre mereadoria dos ditos lugares, nem deſtinado pera algum delles, ſomente he feito entre as partes ſob a condicão do ſaluamento, ou perdimento daquellas mercadorias, aſſim como qualquer outro contrato feito ſob a dita condição, por onde he juſto o dito eſtylo & pratica.

ARRESTUM LXXX.

DUvidonſe ſe a oucao, & reconvenção ſe a vião de juntar ambas pera ſe ſaber a contia ſe era caſo dagravo, ou não: aos maes pareceo que ſim. Et vide in noſtris deciſionibus deciſione 21.

ARRESTUM LXXXI.

HUã teſtador a deixova hum neto ſeu, o ſeu inovel de ropoa, & a outro neto toda ſua raiz: duvidaſſe doutro movel que não era roupa, a qual delles ficaria: julgouſe que ambos o partiſſè igual-

mente, poe quanto erão particularmente instituldos em cousas diversas, & certas, per l.si alterius, & ibi Bart. & Paul. de hered. instituend. l. ex facto. agrande. D. eod.

ARRESTUM LXXXII.

DEixou hum testador que de hũa herdade sua se desse a hũa sua neta, em vida della, hum moio de rendo. Diziao herdeiro que a neta legataria havia de pagar o dizimo: a legataria dizia que o herdeiro. Iulgouse que a legataria.

Bart. in l. pen. §. fin. de legat. 3. & arazão he, por este encargo ser real, que se deue daquella herdade, ea dezima deue a quem he o senhor dos fructos, como he esta legataria, cap. Tua nobis, de decimis. Donde vem que fructus dicuntur deductis impensis, non tamen deducta decima. Bart. in l. fructus. n. 6. D, solut. matrim.

ARRESTUM LXXXIII.

ESTylo he que quando o desembargador juiz do feito a que o feito vai por primeiro, poem tenção que da licença pera formar algũa das partes os artigos que pede, se os dous desembargadores seguintes votão que se não dea tal licença, hão logo de pronunciar que o feito torne ao primeiro pera por sua tenção sobre os mercimentos da causa principal.

ARRESTUM LXXXIV.

HUm houiem accusou outro por o ferir, e roubar a capa, & espada em hum caminho: o accusado defendiase que o que ferira lhe cometera adulterio, & que ferido lhe fugira, e lhe deixara a capa, & espada, & disto se liuraua sobre fiança, & tambem o accusaua por outra accusação apartada em outro feito pello mesmo adulterio, no qual feito despois das inquiricõis tiradas pedio vista pera arazoar em final. Duvidoule se lhe daria vista das inquiricõis? E parecia que se lhe não devia de dar, poeque se aqui onde era accusador visse que não pronaua o adulterio que accusaua, fogiria, porque tambem logo entenderia que não prouaua o dito adulterio no feito em que era accusado poe o ferimento: & elle se defendia como adulterio.

Allegauasse por esta parte que assim como os seguros não auião vista das inquiriçõis, assim a não auiaõ de auer os que se liurasem sobre fianças, porque assim como a ley queria que os seguros antes de final sentença fossem presos: assim queria que o fossem os que se liurauão sobre fiança, pera de hũs, & outros se fazer comprimento de justiça, & elles não se ausentassem sabendo que não prouauao suas defesas.

Neste caso foi julgado o contrario porque disserão que bastaua hum ter dado fiança, pois (se fugisse) por ella ficaua a parte, e a justiça satisfeita: o que não era nos seguros.

ARRESTUM LXXXV.

FOi mouida duuida se hum escriuão da camara seruindo por hum tabellião suspenso commettesse no tal officio de tabelliaõ algum erro, & fosse por elle accusado por a justiça, ou por outrem & appellando: onde pertencia a appellação se ao juiz da chancellaria, se aos ouuidores do crime?

Facia duuida, porque este como escriuão da camara servia de tabelliaõ, & não tinha officio algum enia carta passasse pello Chanceller mor. Item que aquelle erro mais era de escriuaõ da camara que de tabellião: & por estes fundamentos, ouue alguns desembargadores que votarão que a appellaçaõ pertencia aos ouuidores: e com tudo os mais votarao o contrario, que pertencia ao juiz da Chancellaria porque isto era commettido no officio de tabellião que passaua por o Chancellee mor: & bastaua ser erro no tal officio.

Ratio est, quia subrogatum sapit naturam subcogati. Item que se hum vreador mais velho servindo de juiz facerro, he castigado como juiz, & não como vreador, & julgado por quem ouuera de julgar o verdadeiro juiz. Item que este tendo duas qualidades estaua agora nesta como tabellião, & não como escriuão da Camara. Assim como o Bispo quesendo conigo, sedet in choro, ut Canonicus, cùm tamen sit Episcopus. cap. à collatione de appell. lib. 6. E isto se julgou, ainda que he questano disputauel.

E a regra he que o que serue officio de proprietario cuia carta passa pello Chanceller mor, & se liura de erros do officio este tal que serue a serventia se ha de liurar perante o juiz da Chancellaria: & vindo per appellação ha de vir a elle: mas se a propriedade do officio he de qualidade que não passa pello Chancellor mor: em tal caso o que se serue não se liura perante o juiz da Chancellaria, nem vem a appellação a elle ex dictis, & hoc est tenendum.

ARRESTUM LXXXVI.

HE estylo que ao menor se pode logo assinar todas a tres restituiçõis ainda que elle não queira, nem o peça. Ex Bart. in l. 1. Cod. de dilationibus.

ARRESTUM LXXXVII.

HE estylo que a viuua sendo autor, ha de escolher o Corregedor da Corte, ou os sobre juyzes da casa do Civel, ou o juiz do Reo, e não juiz ordinario della Autor, & vide Covar. pract. cap. 7. num. 4.

ARRESTUM LXXXVIII.

HE estylo que o neto natural do pião herda ao auo, assi como o filho natural herda ao pay, & isto quer o neto seia legitimo filho de filho

filho natural : quer ſeia natural filho de filho legitimo.

Aſſi ſe julgou na ſupplicação no feito de Alexio dias , e Franciſco lorge : contra Gabriel lopez,& ſua molher : eſcriuão Felicio Gomez. Iuizea eſteuão preto Gaſpar pereira, Duarte carneiro, a 2. de Mayo, do anno de 1563.

Iſto meſmo ſe julgou no feito dos herdeiros de Caterina gonçalues, contra Caterina filhe de Vicente pires:em Deaembro de 1563. judice Hectore de Pyna, e Diogo lopez pinheiro, Eſcriuão Dominão gonçalues.

ARRESTUM LXXXIX.

IUlgouſe que ſendo eleito hum fidalgo pella camara da gũa villa por procurador do concelho della : ſe podia eſcuſar prouando que não era cuſtume na quella villa, as peſſoas de ſua qualidade ſeruirem os taes officios : & aſſim ſe entendeo a Ord.uo.lib.1. tit.45.§.10. em hum eſtromento dagravo de Antonio de ſouto maior d'Alcochete.

ARRESTUM XC.

FOi julgado que ſe eu chamo a hum por autor em hũa cauſa, poſto que ſe elle não que ira dar por autor : que deſpois o não poſſo dar no meſmo caſo por minha teſtemunha, porque he parte, pois o chamei por autor, & me ha de ſer ſervado contra elle direito de euicſaõ.

ARRESTUM XCI.

EMpraſouſe hum caſal com clauſula que foſſe emtres peſſoas, ſcilicet, Marido, Molher. & ſeus filhos, ou filha dantre ambos, ou outra peſſoa qualcada hum delles per morte nomeaſſe : Caſou ſegunda vea o marido, morta a primeira molher, e do matrimonio ouue hũa filhaem que nomeou : e do primeiro matrimonio hum neto filho de hum filho ia morto. Dizia o neto qne aſſim como ſeu pay por filho do primeiro matrimonio ſe ouuera por força de nomear , aſſim elle que ſoccedia em lũgar de ſeu pay : mormente por que neſta materia debaixo de nome de filho ſe enté de neto, Ordin.lib.4.tit.63. §. E ſendo. E que a disjunctiua não induſia, nem daua eſcolha , mas ſomente donotaua ordem,per l. heredes mei. §. fin. D. ad Trebel.& l. cùm pater. §. à te peto. D. de legat. 2.

ARRESTUM XCII.

HE eſtylo que o que tira eſtromento d'agraao dante algum julgador das ilhas , o deue proſeguir no tempo que lhe for aſſinado conforme a Ordenação, lib.2.tit.59.§.4. & ſe não pedir que lho aſſinem, & não vier com elle dentro nos trinta dias , ſera excluido , aſſim como no Reino o he aquelle que dentro nos trinta dias o não apreſentou.

Cabedo Part I.

ARRESTUM XCIII.

FOi mouida duuida na caſa da ſupplicação per o Doutor Thome nuues de Gaula Corregedor do crime da corte , ſeudo hũa molher accuſada de adulterio per editos , & condemnada a morte : ſe na ſentença ſe poria clauſula, que qualquer do pouo a podeſſe ſem pena matar , conforme a Ord. uo lib.5.tit.44.§. E hauemos. E foi determinado que ſe não denia por a tal clauſula , por que podia acontecer que tendo o marido perdoado de poſs a molher , algum a mataſſe, por não ſaber do perdão , & ſaber da ſentença, e aſſimia mataria injuſtamente, ao que os julgadores não deuião dar couſa , porque aſſim ſe deuia entender a dita Ord. A qual determinação he benigna, juxta l. capienda. D. de reg.jur.em 20. de Nouembro de 1566.

ARRESTUM XCIV.

FEa el Rey merce a hũa molher do officio de eſcrinão , ou rabellião pera a peſſoa que com ella caſaſſe, Caſou, mas o marido nunqua uſou daquella prouiſão, nem foi prouido do officio, nem examinado , demaneira que a couſa ficou ſem effeito. Faleſcido elle, outro terceiro impetrou del Rey o meſmo officio como vago, cuio aluara embargou a molher viuua na Chancellaria , dizendo que era ſubrepticio pois ella nunqua lograra o officio, & diſſo ſe não fizera menção a S. A. Foi o feto cõmettido por S. A. ao Chanceller Simão gonçaluez preto, & deſembargadorea que o Regedor lhe deſſe. E por todos conformea foi acordado perante o Regedor Lourenço da Sylua que a ſegunda prouiſaõ era ſubrepticia , & a molher auia de uſar da ſua , viſto como a tenção de principe fora fazer lhe merce com effeito o que ſe não ſeguira, & como a mataria era fauorauel de merce de Rey, & de dote, & iſto era maea equidade , nos quaea caſos ſe não deuia verificar aquella diſpoſição no primeiro marico.

Tyraquel. in l. boues. §. hoc ſermone. de verb. ſignific. limit.3.6. & 12. & limitatione 19. & 20. cap. ſi electio de elect. lib. 6. & l. cùm quidam. D. annuis legat. no feito de Lamego. em Dezembro, de 1567.

ARRESTUM XCV.

POs hũa parte ſoſpeição a hum deſembargador que por commiſſaõ del Rey era juiz do feito: foi julgado por não ſuſpeito: pedio depoia que por que ia parecia que lhe não ficaria bẽ inclinado , nem tão hure de praixão : que as teſtemonhaa que ſe perguntaſſem as perguntaſſe elle com hum deſembargador por adjunto Votouſe na meſa graede perante o Regedor Lourenço da Sylua, eſtando a caſa em Santarem que as teſtemunhas ſe perguntaſſem em rellação, ſem mais lhe daré outra deſpacho por não parecer que o fauoreciaõ em deſpeito do juiz : mas ficou em ſegredo aſſentado, que ou

todos, ou os que pareceſſem emtaõbẽ, aiuda ſem a tirar as teſtemunhas, porque aſſim ſe fizera em outros ſeitos.

ARRESTUM XCVI.

SEodo commettida reſiſtencia a hum porteiro por tomar hum peohor por força dandolhe a parte outro eqoiualente, & lhe defender por força o que o porteiro queria tomar, foi duuida ſe a que aſim reſiſto podia tomar carta de ſeguro confeſſatiua com aquella qualidade. Determinouſe que ſim, por quanto a lei lhe daua a tal defeſa, elhe permittia qoe em tal caſo podeſſe por força defender o tal penhor, & que em effeito era negar que não ouuera reſiſteoeia, antes o permitria a Ord. do lib. 3. tit. 72. Aſſim ſe acordou contra o Chanceller, reuogandolhe hũa gloſſa qne pos a hũa carta de ſeguro que neſte caſo paſſara o Corregedor da corte, em Santarẽ a 16. de Dezembro de 1568.

ARRESTUM XCVII.

HUm teſtador deixou dous herdeiros, & a cada hum a metade de ſua faaenda, com obrigação que cada hum lhe mandaſſe dizer cada ſomana hũa miſſa com reſponſo ſobre ſua ſepultura, &c. E então diae aſſim. E ſera obrigado cada hum cõprir a parte quelhe couber pera ſempre, & com eſſe embargo andarão en ſeus herdeiros da ſua geração por linha direita pera ſembre em cada hũa parte juntamente. Foi julgado pello juiz & pella rellação da caſa do Ciuel que eſtes bens ſe emcabeçaſſem em hum dos herdeiros, & ſe partiſſem per eſtimaçáo. O Ouuidor, & a rellaçáo da caſa da ſupplicaçáo da determinou que náo ſe partiſſem, & que ficaſſem como morgado ao filgo maes velho precipuos. Foraõ juizes os Doutores Iohão de Melo, Antonio da Gamma, Chriſtouão eſtevens, Diogo lopez pinheiro, em o ſeito de Martim moreno, eom os filhos de Madalena gonçaluez da cidade do Funchal da Ilha da Madeira, eſcriuão Antonio Rodriguez, em Novembro, de 1574.

ARRESTUM XCVIII.

QUerelou hum marido de idade de 60. ou 70. annos, de ſua molher por lhe eommetrer adulterio, & auzentouſe. Dia a Ord. Extrauagante na l. 15. tit. 1. parte 3. que conſtando oeſte caſo primeiro aos juizes da couſa ſer o marido viuo, ſeia a molher ſolta. Duuidouſe ſe baſtaua conſtar, prouando ſomente que a idade do marido ainda a eſſe rempo não chegaua a cem anoos, porque entre tanto ſe preſume viuer, conforme a direito: ou ſe era neceſſaria proua preeiſa, & coocludente, que era viuo, ou morto? A alguns parceo que baſtaua aquella primeira proua. A outros que era neceſſaria outra proua maes concludente: porque iſto ſentião as palaoras da dita ley que dizem (conſtando primeiro aos juizes ſer o marido morto) as quaes parece que doutra maneira não fica ſatisfeito. E aſſim foi julgado em Abril, de 1570.

E porem ſendo a proua incerta da morte, oo da vida que em tão ſegundo a idade, & rempo que ſe auaenrou, ſe preſuma morto, ou viuo: aſſim como ſe o marido foſſe de nouenta annos, e ouueſſe maes de dea que ſe auzentara, porqoe então ſe preſumiria morto in dubio, & nao paſſando a idade decem anoos que ſe preſumiria viuo. Moueoſe eſta duuida pella idade dette marido que era muita.

ARRESTUM XCIX.

NAs ſentenças em que eondemnarem alguns juizes nas cuſtas, conuem que ſe ponha ſempre clauſula juſtificatiua, que tendo embargos os paſſa vir allegar em certo tempo que logo ſe lhe aſſinarà, ſegundo a diſtancia dos ſugares, & a qualidade das peſſoas. Et ſic ſeruar ſtyſus: & ainda qoe eſta clauſula ſempre ſe entenda, toda via poſta, he maes curial.

ARRESTUM C.

HUm preſo dixe que perdera a ſentença per que ſora abſoluto, & que amoſtrara ao eſcriuaodo ſeito, e era caſo leue, que por tanto o mandaſſe o Corregedor ſoltar: e com o eſcriuão dar diſto fee o mandou ſoltar o Corregedor per ſeotença, por a da Rellação de que daua fee o eſcriuão mandar que foſſe ſolto: ſeuou cem reis daſinatura. Duuidou o Chanceller, porque parecia que era ſobre ſenteoça, e não ſentença reformada, como o Corregedor dezia: votarão algũs que era bem leuada aquella aſſinatura por ſer ſeotença de reformação & abſoluiçaõ definiriua, & aſſim ſe determinou.

ARRESTUM CI.

FOi poſta gloſſa pello Canceller em hum ſeito que hum ouuidor deſpachou, ſendo eaimc, & entre partes, ſem prendere o ſeguro, & o eondemnou em pena pecuoiaria pera o Author, ſem declarar que pagaſſe da cadea: & dizia a gloſſa que na ſentença, ou rellatorio della auia de declarer que o Reo pagaſſe da cadea allegando a Ordin. lib. 4. tit. 52. §. 5. in principio. E attentouſe pellos maes que quaodo a tal clauſula não foſſe poſta na ſentança dos juiaes que o eſcriuão a poſeſe oo rellatorio das ſentenças: Que não pagando os condemnados foſſem penhorados, &c. poſto que iſto a ſentença oão dixeſſe, porque eãro clauſulas ordinarias, e que o meſmo direito diſpunha nas execuçõis: mas o maes curial, he por ſe.

ARRE-

ARRESTUM CII.

PEdiaſe hũa herança: defendiaſe hum marido que fora meeiro nos bena de ſua molher: replicauaſe que não fora ſua molher, nem o podera ſer, porque antes que elle ſe recebele dormira cõ hum ſeu irmão, por onde não valia o matrimonio pois não ounera diſpenſacão. Duuidouſe no ſenado ſe eſte artigo, & ponto da illegitimidade, e nullidade do matrimonio deuia ſer remittido ao juſzo Eccleſiaſtico ou ſe determinaria no juizo ſecular, poe as partes não duuidarem do direito, mas ſomente do feito, conforme ao que tras Bart. in l. Titia D. ſolut. matrimonio. E aſſentouſe que deuia ſer remittido ao Eccleſiaſtico, porque poſto que as partes conſentiſſem no direito, a determinação que ſegundo o meſmo direito ſe hauia de dar, ſe valera, ou não valera o matrimonio, pertençia direitamente ao jnizo Eccleſiaſtico, pello text. no cap. Tuam. de Ord. cognition. E. aſſim foi eſte ponto remittido, com declaraçao que depoia de determinado, podião as meſmas partes tornar a requerer ſua juſtiça ſobre a fazenda, & herança de que tratauão. Aſſim ſe determinou, & pronunciou no ſeito de Franciſco de miranda, com Diogo paçanha de Eluas eſcriuão Antonio dazeuedo em Dezembro de 75.

E que o dito de Bart. in d. l. Titia. ſe entendeſſe ſomente quando a duuida era ſobre o feito, & contrato do matrimonio, porque hũa parte dizia caſou, & outra não caſou: mas confeſſaua que caſara, & porem não valera o caſamento procedia o d. cap. Tuam.

ARRESTUM CIII.

EM Mayo de 601. ſe deu ſentença no juizo do aggrauo da caſa da ſupplicação, que os tabelliães que ſervem das notas ſomente, não ſão obrigados dar reſidencia, quando a dão juiz de fora, porque poſto que a prouisão que leua o Syndicante diga que ſyndicarão o juiz, & ſeus officiaes, o tabellião, das notas comotal, não he official do juiz: mas com tudo que tinhão obrigação moſtrae ao ſyndicante os liuros das notas, pera ſever ſe eſtavão aſſinados pello juiz ſyndico conforme a ſua obtigação, & ſe dar em culpa ao juiz ſe o não eſteveſſe: proceſſo de Torres novas, & antes fora ia julgado o meſmo na caſa da ſupplicação.

STYLO.

NO lib. da Eſphera o ſegundo fol. 58. eſta hum acordo, porque ſe determinou, que nos precatorias que paſſaſſem os Corregedores do crime & civel da citade de Lixboa pera o Vereadores da meſma Cidade, começaſſem primeiro pellos Vereadores.

STYLO.

OS precatorios que paſsão de hum deſembargador da caſa da ſupplicação pera o Chanceller mõr, ou pera os deſembargadores do paço, ſempre ſoy ſtylo paſſaren nome andoſſe primeiro o deſembargador da caſa da ſupplicaçao, v.g. O Doutor N. deſembargador da caſa da ſupplicação faço ſaber ao ſenhor Doutor N. do conſelho del Rey noſſo ſenhor, & ſeu Chanceller mõr, ou ſeu Deſembargador do paço. Iſto achei em hum proceſſo no jnizo da coroa. E ſtoſto que aſſim ſe vſe pareceome pollo aqui, porque o tempo varia os ſtylos, e os faz eſquecer.

STYLO ANTIGO.

O Chanceller da caſa da ſupplicação commette os feitos em que julga por ſoſpeitos aos Deſembargadores, & officiaes da dita caſa, conforme a Extravagante, 1. p. tit. 2. l. 1. §. 4. & mãda fazer as commiſsõis, as quaes ſe fazião antiguamente neſta forma.

O Doutor N. Chanceller da caſa da ſupplicação, faço ſaber a vos Doutores N. N. do deſembargo do dito ſenhor, que o dito ſenhor vos commette è manda, que em logo dous Doutorea P. & G. conhecais dos embargos com que veio, A. a hũa ſentença que contra elle ouue N. & os deſpachareis como vos parecer juſtiça, è como o dito ſenhor de vos confia, por quanto o dito A. veio com ſuſpeiçois aos ditos Doutores, N. N. & os julguei por ſuſpeitos, & a requerimento do dito, N. mandei as ditas partes que fizeſſem roles dos juizes que erão ſolpeitos. os quaes roles ſe fizerão, & viſtos poe mim vos dei por juizes nos ditos feitos P. eſcriuão, da Chancellaria a fez, anno do Naſcimento de noſſo Senhor Jeſu Cbriſto, &c.

Iſto dos roles ia não hà lugar pella ley nouiſſima, das ſuſpeiçõis, do anno de 1590. no §. 2.

Hoie ſe não guarda eſta ſolennidade, ſomente o Chanceller no feito por ſua mão faz eſtas commiſsõis: o que ainda que ſeia mais breuidade pera as partes, não he tão conforme a mente da lei, nem a authoridade do officio. E foiſſe perdendo eſte bom ſtylo como muitos.

STYLO.

A Ley de reformação no §. 23. que diſpoem, que não vão as appellaçois acada hũa das caſas, na quelles caſos em que ſalla, ſe entende, que não appellem os julgadores por parte da juſtiça nelles, mas ſe a parte condemnada quizer appeller pullo ſe intereſſe o pode fazer: aſy ſe entendeo, & praticou na rellação eſta ley. Poſto que não crecece de duuida.

STYLO.

EStà por muitas ſentenças determinado na rellação que os reindeiros do verde não ſão officiaes de juſtiça, pera ſe delles deuaſſar nas deuaſſas geraes que ſe tiram cada anno pellos Corregedores, è juizes, & annulladas muitas devaſſas por eſte fundamento: mas que os almotaceis podem delles inquirir, conforme à Ord. no lib. 1. tit. 49. §. 5. Quod notandum eſt: porque ſe da muita vexação as partes.

STYLO.

SObre a ley que defende as ſedas ha hũa carta miſſiva del Rey pera o Gouvernador da caſa do civil, cuio treſladò eſtà no livro 3. da Eſphera, fol. 139. que baſta para coutar a ſeda ver o meirinho, ou Alcaide a ſeda que as molheres trazem com hũa teſtemunha legal, & eſcriuão dante ſi, ſem ſe chegarem as molheres, nem fazerem outra diligençia en ſuas peſſoas, o que ſe deue guardar.

STYLO.

DEterminouſe que a ley das ſedas defeſas, que cõdemna o que a tras en perdimento da meſma couſa, & en quinze cruſados ametade pera quem aceuſar, & outra ametade pera os cativos, gue a eſtimação da ametade da ſeda que ſe perde he tambem dos cativos aualiandoſe primeiro: Aſy foi julgado no juizo dos cativos muitas vezes: & ſe deue guardar, poſto que aia em contrario ſentenças.

STYLO.

NO livro 2. da Eſphera, fol. 256. eſtà hum acordo: que o juiz da India, Mina não pode paſar cartas pera virem citados do Brazil ou partes de Guine: mas que ſomente podera conhecer quando as peſſoas forem achadas no reino, como eſtà declara duo regimento de ouuidor da Alfandega.

FINIS.

INDEX

INDEX

RERUM AC VERBORUM

MEMORABILIVM.

Quæ in hoc Primo Volumine continentur, ordine Alphabetico dispositus.

A.

Abas potest vendicare monachum, sicut & pater filium. dec.196.n.2.

abbatis benedicti chirographum valet tamquam scriptura publica. dec. 139. num.3.

Absens cum licentia Regis habetur pro præsenti. ut salarium ei debeatur: & quid in absenti famulo sine licentia domini. dec.8.n.30.

absentia longa, morti æquiparatur. dec.10.n.5. & hoc intelligitur etiamsi sit in dominio nostri regni. ibid.

absentis bonis potest dari curator ad instantiam partis, & adversus illum sententia proferri, eáque executioni mandari. dec.197.n.8.

absentes in India, si tamquam heredes alicujus crientur personaliter citari debent: si tamen pro rebus cum illis gestis conveniantur, per edicta possunt citari. ibid.n.9.

Accusatus de aliquo crimine, & qui sunt in reatu, non possunt in curia morari, nec in ea servire Regi, nec intrare palatium. dec.13.n.9.

accusatio, vide verb. *Criminalis*.

Actio injuriæ an civilis sit, an criminalis. dec.14.n.7.

ex actis inter quosdam potest procedi contra alios. decis. 14.n.15.

Actor sequitur forum rei. decis.54. in prioc. & vide verb. *Forum*.

actor potest eligere judicem ad actionem suam prosequendam, quando rem plures habet judices jure communi. dec.53.num.1. & si aligat, non potest iterum variare. dec.54 n.7.

actoris assertioni standum non est. dec 118.n.1.

actus agentium ultra eorum intentionem operari non debent. dec.131.n.2.

acta an annulleatur, annullata sententia ex defectu jurisdictionis. dec.159.n.1.& 2.

Adelantadum vocant leges regni Castellæ eum, qui nunc est præses regalis consilij. dec.1.n.20.

adelantadus olim, etiam vocabatur Rector justitiæ. ibid.

adelantados Rex Joannes Secundus sustulit. ibid.n.21.

Adire hereditatem. verb. *Heredes*.

ob *Adulterium* uxoris, sicut maritus potest agere ad tori separationem, & dotem lucrandam, ita & uxor ob adulterium mariti non solum ad dotis restitutionem, sed etiam ad separationem, & bona mariti lucranda, agere potest. dec.124. n.1. & sicut heredibus mariti hoc jus competit, ita etiam uxori contra heredes mariti. ibid. num.2.

adulterium heredes mariti possunt objicere mulieri dotem repetenti, si maritus vivens ejus mores non approbavit. ibid.n.3. & vide.dec.124.n.8.

adulterium objicere non potest uxor heredibus mariti bonorum medietatem jure regni repetentibus, si post adulterium commissum cum illo simul cohabitavit. dec.124.n.3.

adulterium objicere possunt heredes mariti mulieri in judicio sæculari repetenti medietatem bonorum, ut eam à successione repellant, quando mulier fuit separata ob adulterium sententia lata à judice Ecclesiastico. decis. 125.num.8.

in adulterij crimine transactio fieri non potest. decis.113. num.7.

de adulterio potest maritus querelare defuncta jam uxore. dec.171.n.1.& 2.

Advocatus, qui locavit operas pro agenda causa intra certum tempus, si moriatur, consequitur residui temporis salarium, & illud restituere non tenetur. dec.8.n.24.

advocatus militi comparatur. dec.8.n.25.

advocatus cum cliente pactum de quota litis facere non potest. dec.19.n.1. & quid in medico. ibid.n.5. & quo casu procedat hæc regula. ibid.n.6.

advocatus non potest pacisci de re particulari sive certa, super qua litigator, licet non sit per modum quotæ partis potest tamen pacisci de alia re, quæ non sit ex petitis in lite. ibid.

cum advocato, lite finita, valet pactum, de quacumque re pacisceatur. ibid.n.2.

an advocato facta donatione remuneratoria, ob laborem susceptum in lite, ea finita, valida sit. ibid.num.4. & quæ num.7.

advocato pœna imponitur, si tam de dimidia parte litis, quàm de quacumque alia parte paciscatur. ibid.n.5.

advocatus alicujus, in illamet causa judex esse non potest. dec.10.n.2.

advocatorum officium perquam utile reipublicæ est. decis.14.n.1.

advocati antequam admittantur ad officium exercendum in senatu supplicationis examinandi sunt in forma, qua jubet Ord. ibid.n.2.

advocatorum numerus in senatu supplicationis. ibid.n.3.

advocationis munus antequam exercerent graduati in aliqua universitate in senatu civilium causarum, seu in senatu Portucalensi examinabantur: secus si graduati erant in Conimbricensi Academia, quamquam ex stylo omnes examinantur. ibid.n.4.

advocati senatus civilium causarum prohibitum erat advocare in causis pendentibus in senatu supplicationis, & è converso. ibid.

advocatum offendens ratione officij an restituentiam committat. ibid.n.5.

advocati curiales extra curiam convenire non possunt, alios tamen ad curiam trahere, nisi pro salario sibi debito ratione patrocinij non possunt. ibidem. nomer.6.

advocatus pro paupere cliente patrocinari compellendus est. dec.214.n.7.

si advocati duo famosi sint in curia, non potest unus ex litigantibus omnes suscipere. quod si faciat, poterit altera pars unum ex illis petere. ibid.n.8.

advocare inimicus contra inimicum potest. ibidem. numer.10.

advocatos omnes in curia præcedere debent sollicitatores Regis causarum, si procurator regius in auditorio non exierit. ibid.n.12.

advocati non possunt informare senatores in domo sua, nec in illorum domos intrare, durante lite, in qua patrocinantur. ibid.n.13.

advocare, sive postulare quibus prohibetur, remissivè. dec.214.n.14.

advocari quibus patrocinari prohibitum est, an possint in domo sua privatim consulere, remissivè. ibid.n.14.

advocatus uni ex partibus consulere, & pro altera patrocinari non potest. ibid.n.15.& quomodo id intelligatur. ibidem.

per advocatum acquisita quasi castrensia censentur. ibid. num.16.

advocati non possunt interesse quæstionibus, seu tormentis reorum, quibus patrocinantur. ibid.n.17.

advocatus. vide verb. *Patronus*. & verb. *Procurator*. & verb. *Salarium*.

Ædificium si nocet Ecclesiæ, cogitur dominus vendere servitutem, alibi non tollendi. dec. 105. n. 4. dec. 152. num. 2.
ædificari prope monasterium, quod sibi non prodest, Ecclesiæ verò nocet, præsumitur id facere cum æmulatione, & potest prohiberi, ne alibi rollat ædificium. dec. 152. n. 1. idem erga privatos observandum est. ibid. idem si ex novo ædificio gravissimum præjudicium immineat monasterio, etiamsi non fiat cum æmulatione. ibid. n. 2.
Allegata de jure tertij. verb. *Jus.*
contra *Alienationem* factam à minore, sine decreto, alius excipere non potest. dec. 63. n. 6.
alienationi prohibitio in perpetuum censetur realis, & non personalis. dec. 96. n. 1.
& eadem prohibitio in majoratibus censetur realis, & non personalis. ibid. n. 2.
alienare mulier potest, intervenientè causa necessaria cum judicis auctoritate, si vir longiùs absit. dec. 106. n. 6
& intervenientè justa causa bene potuerat alienare bona mobilia sine consensu viri, & auctoritate judicis: secus de jure regio. ibid.
alienata non potest uxor sine consensu mariti, nec per interdictum. dec. 150. n. 6.
alienare bona immobilia sine consensu uxoris prohibetur maritus: potest tamen hereditatem repudiare. dec. 109. num. 2. & in materia verb. *Uxor.* verb. *Mulier.* & verb. *Maritus.*
aliepare Prælatus non potest bona Ecclesiæ sine solemnitatibus à jure requisitis, nec hereditatem, nec legatum repudiare. dec. 109. n. 4.
si alienaverit debitor, vel dolo desierit possidere in fraudem, executionis, sententia potest executioni mandari, contra tertium possessorem, vel contra debitorem alienantem. dec. 131. n. 7.
alienatio rei subjectæ restitutioni ipso jure prohibetur. dec. 146. n. 1.
alienatio valet facta ab herede usque ad quartam, ubi bona sunt pro indiviso. ibid.
nisi alienaverit rem pretiosam, vel elegerit. ibid. n. 2.
alienatio non revocatur, si fideicommiss. in nihilo fraudetur, & in portionem heredis imputetur. ibid. n. 2.
alienatio non revocatur etiamsi indivisa adhuc hereditare, & coheredibus non consentientibus alius coheres rem alienaverit, sed ab eo repeti potest pretium inter coheredes dividendum. ibid. n. 3.
alienatio facta ab herede gravata restituere, si justam habuit ignorantiam, non revocatur, sed pretium restituere tenetur. ibid.
Alimentorum obligatio finitur morte alimentarij. dec. 145. n. 2. & quid si pro alimentis certa res legata sit. ibidem, num. 2. & 7.
in alimentis futuris admittitur appellatio. dec. 66. nu. 1. & vide in materia verb. *Appellatio.*
alimenta omnia etsi filius consumat sibi à patre assignata, tamen ob miserationem tenetur pater aliquam quantitatem moderatam pro alimentis iterum filio assignare, ne fame pereat. dec. 148. n. 2. idem quando à principio filius habuit unde se aleret, & culpa sua amisit. ibidem. num 3.
alimentorum favore fundus, ex quo alimenta præstantur, censetur tacitè hypothecatus. dec. 149. n. 2.
de alimentis ad dotem valet argumentum. dec. 148. n. 1.
alimenta extra domum tenetur præstare socer, qui generum intra domum renebatur alere, si inimicitiæ ortæ fuerunt, cum eisdem qualitatibus, ac si eum intra domum alere debuisset. dec. 178. n. 2
alere tenatur mulier virum bonorum absentem, & filios. dec. 183. n. 6.
alimenta necessaria denegans ancillæ, & jubens eam alij tradi, videtur eam habere pro derelicto: & quid si servo languenti alimenta denegavit & medicamenta. decis. 182. num. 6.
in *Alternativis* debitoris est electio. dec. 62. n. 1.
Aut. dicto ponuntur inter diversa. dec. 67. n. 1.
Annona civilis, verbum, multiplicitat in jure accipitur. dec. 167. n. 1. & 2.
annonæ civiles, vulgo, tenças, à tempore gratiæ factæ solvuntur. dec. 8. n. 31.
Antiquitas dignoscitur ex ordine à Rege servato in narratione nominum senatorum. decis. 4. num. 8. & verbo. *Præsens.*
Apostandere apud nos de bonis conciliorum solvuntur. dec. 8. n. 31.
Apparitionis instrumentum. verb. *Instrumentum.*
Appellare non erat licitum à Præfecto prætorio sed tantùm supplicare intra biennium. dec. 1. n. 9.
appellationem tertiam per viam privilegij potest Princeps ex certa scientia concedere. dec. 12. n. 5.
appellatio tertia ab uno & eodem in eadem causa non est licita. dec. 12. n. 12.
appellario, seu supplicatio defertur solùm super reconventione, quando conventio jurisdictioni judicis subest, reconvenrio autem minimè. dec. 21. num. 2. & quæ numer. 7. & 8.
appellatio ut denegetur, seu concedatur, quando duo sunt simul conventi uno solo libello super diversis summis, inspicienda est quantitas unicuique petita. dec. 21. n. 9. & alia in materia, verb. *Conventio.*
appellationi deferre tenetur judex, etiam si actor per fraudem, seu data opera majorem summam ei debita in libello petierit, ut appellationi seu supplicationi locus fit. dec. 21. n. 13.
appellatio, seu supplicatio concedi debat, & jurisdictio alteratur, quando petitur res aliqua minoris summæ, & quæ jurisdictioni judicis subest, si postea in processu probetur rem petitam majoris esse valoris. decis. 21. numer. 14.
si appellatio denegetur in prima instantia & fiat æstimatio rei petitæ in minori summa justi valoris, an vera, & justa æstimatio illius possit probari per testes post sententiam latam. ibid. n. 15.
appellationes criminales expediunt auditores causarum criminalium, & antiquitus etiam civiles expediebant. dec. 14. n. 2.
appellatio, seu gravamen interpositum à judice executionis in causa criminali habente etiam admixtam causam civilem pertinet ad judices, qui priorem sententiam, quæ exequitur in causa appellationis, tulerunt. ibid. n. 9. & vide in materia, verb. *Causa crimin. & civil.*
ad appellationem prosequendam dantur sex menses à lege, attameo judex præfigit terminum secundùm distantiam loci. dec. 40. num. 8. & currit semestre à die receptionis illius. ibid. n. 9.
appellationem desertam an possint judices pronuntiare ex ipsismet actis devoluta ad supremos judices, elapso termino præfixo ad appellandum, etiamsi pars non petat instrumentum diei apparitionis. dec. 42. n. 1. & 4.
appellationem desertam pronuntiare ex ipsismet actis appellatorijs potest judex, etiam parte non opponente termino sibi à jure elapso. ibid. n. 3. & 9.
ad appellandum termino dato decem dierum non possunt partes renuntiare, possunt tamen semestri ad prosequendam appellationem. ibid. n. 6.
si appellatio judicatur ex actis deserta, possunt partes in tenatu allegare justas causas impedimenti, propter quas acta in termino præfinito non fuerunt. ibid. n. 7. & hoc in supplicationibus locum non habet. ibid.
appellationis judicis, quibus acta appellatoria distributa fuerunt, possunt iterum controvertere, an sit casus appellationis. dec. 46. n. 1. & ad quem acta appellatoria delata fuerunt, est judex competens expensarum, in quibus condemnatur judex, qui appellationem recepit, cum non esset casus appellationis. ibid. n. 2.
appellario ab interlocutoria, quæ de jure communi permittitur, jurisdictionem judicis à quo, regulariter non suspendit, & innovata valent, ois per judicem à quo revocentur. dec. 59. n. 1.
appellatione pendente à sententia diffinitiva attentata, vel innovata à judice à quo, vel à parte vel à tertio per judicem ad quam revocantur. dec. 59. n. 4.
si appellantis turbetur possessio. vel fructus rei possessæ super qua contenditur, dissipentur, potest judex à quo se intromittere. dec. 59. n. 5.
appellationi an videatur renuntiare appellans petens gravaminis revocationem, vel aliquid aliud coram judice à quo, vel coram alio quam judice appellationis. ibid. num. 6.

num.6.7. & 8.
appellatio an admittatur, quando agitur de alimentis futuris officio judicis propter inopiam agentis: & quid si judicio ordinario agatur.dec.86.n.2.& 3.& verior sententia est, quòd utroque casu admittatur appellatio. ibid.n.6.
appellatio regulariter licita est in omnibus casibus requirentibus summariam cognitionem. dec.66.n 4.
appellationem non admittit super momentanea possessione, multis modis limitatur, remissivè. ibid.n.5.
appellatio super alimentis futuris non habebit effectum suspensivum, nisi is qui petit alimenta propter inopiam egit; secus si habet unde se alat. ibid.n.7.& 8.
appellatione non obstante, sententia alimentorum poterit interim exequi, etiam si victor habeat unde se alat, si fidejussoram prestet ad restituenda alimenta casu quo in instantia appellationis succubuerit. ibid.n 9.
& fidejussores si non invenerit, tunc illi tantum alimoniæ ad l.tis sumptos subministrabitur, quantum judex moderato arbitrio æstimaverit. ibid.n.9.
appellare tenetur judex pro parte justitiæ, quando remittit delinquentem parte consentiente, si autem pars conquerentor, per instrumentum gravaminis cognosci debet. dec.156.n.2.
per appellationem non debet expediri causa, nisi de incompetentia agitur, sed per instrumentum gravaminis. ibid.num.1.
appellatione remota factum comprimissum odiosum est, & maximam læsionem continet. dec.175.n.2.
appellatio. verb. *Supplicatio.* & verb. *Sententia.* & verb. *Princeps.* & verb. *Causa criminalis, & civilis.* & verbo. *Attentatum.*
Aquam ea flumine publico deducere omnibus permittitur, si id sine injuria, vel alterius damno fiat. decis. 219. num.1.
aquæ deductio fieri non permittitur, si per hoc aliquod flumen, in quod ecurrit, minus navigabile efficiatur. ibid.n.1.
Arbitrorum sententia, verb. *Sententia.*
arbitri judices, verb. *Judices.*
Arborem olcam, vel similem qui furtim abscidit.l. Aquilia tenetur,& interdicto arborum furtim cæsarum: quod si lucri faciendi causa contrectaverit, furti actione tenetur. dec.126.n.1.
& quid in emphyteutis, qui incidunt arbores sundi sibi in emphyteusim dati. ibid.n.5.
arbores fructiferæ quæ dicantur. ibid.n.3.
Archiepiscopus Bracbarensis ratione primaciæ citari debet per chartam de Camara. dec 179.n.3.
archiepiscopi possunt inquirere de criminibus, & visitare suam provinciam, etiamsi non appareat de negligentia suffraganeorum. dec.78.n.2.
Argumentum ex rubro validum est. dec.1.n.15.
argumentum de præparatorio ad præparatum regulariter non valet. dec.20.n.6.
non argumentor da specie ad genus, nec de parte ad totum. dec.34.n.8.
argumentum de ultima voluntate ad contractus valet. dec.110.n.2.
argumentum de loco ad tempus valet.dec.170.n.3.remissivè. & decis.170 n.1.
argumentum valet de officijs ad beneficia. decis. 131. num.1.
argumentum de dote ad alimenta valet. dec.148. n.1.
argumentum de fundo ad emphyteusim non valet, ubi consuetudo,aut constitutio fundi discrepat à jure communi. dec.138.n.4.
arguere non licet à pari,vel à minori ad majus,in materia restringibili. dec.140.n.1.
Arrestum,seu seysina, quod dicimus, embargo, non potest fieri in salarijs senatorum. dec.8.n.32.
arrestum quid sit! & in quo differat à sequestro. ibid.n.52. & dec. 86.n.1. & de bis arrestis, remissivè. ibid.n 4.
arrestare debitum in manibus laici non potest judex Ecclesiasticus.ibid.n.2.secus in deposito. ibid.n.5.
in arresto debitor consentiens facto à judice Ecclesiastico per indirectum præjudicat altari debitori, quia trahitur ad judicem Ecclesiasticum. ibid.n.4.
Artifex. verb. *Officialis.*
artifices aliqui sunt utiles reipublicæ, alij verò nocent. de utrisque. dec.74.n.2.
Arrharum nomine facta donatio, ultra tertiam partem dotis,de jure nostro non valet:& quid in regno Castellæ. dec.177 n.1.& dec.183.n.2.
arrhatum nomine nihil promitti potest uxori,si nihil ei in dotem datum fuerit. dec.177.n 3.
Articuli deleudi sunt facientes mentionem de contractu, qui sine scriptura publica probari non potest. dec.31. num.1.
Assecuratio. verb. *Socius.* & verb. *Securitas.*
Attentata lite pendente revocantur. dec.120. n.1. secus si attentata sint licita. ibid.n.2.
attentatorum revocationem impedit notorius defectus proprietatis. ibid.n.4.
attentatum non dicitur, nisi lite pendente intercedat spolium alicujus possessionis. ibid.n.5.
attentatum est remedium possessorium, quod non competit pro obligatione alicui personali, & remedia possessoria non dantur pro rebus mobilibus. ibid.n.2.
attentatum non dicitur, quod pendet ex futuro eventu, nec potest revocari. ibid.n 7.
attentatum non committit litigans super beneficio,etiamsi lite pendente jus novum,& novam gratiam impetret ad illud consequendum. ibid.n.13.
attentatum an committat, qui petit renovationem emphyteutis. dec.120.n 8 9.& 10.
attentatum ut dicatur,necessarium est,ut lis pendeat inter eosdem partes, saltem per citationem factam cum effectu. ibid.n.14. & quæ.n.16.
attentata post appellationem extrajudicialem revocantur per modum attentati, si fiant ante notificationem judici & patri factam. ibid.n.15.
attentatorum remedium non datur circa accessoria eorum quæ gesta fuerunt anteaquam lis penderet.ibi.n.17.
attentatorum remedium datur inter colitigantes,non verò contra tertios. ibid.n.18.
Auditores causarum criminalium quot fuerunt, & quot modò sint. dec.14.n.1.
auditores causarum criminalium appellationes criminales expedinnt, & antiquitus etiam civiles expediebant. ibid.n.2.
auditor basilicæ mercium est judex ordinarius, & potest suscipere querelam,& punire testem coram eo falsò juranrem pœna ordinaria,si juravit eo casu,quo ille comperens erat. dec.77.n.5.
auditor basilicæ mercium potest punire crimen perjurij pœna extraordinaria,etiamsi commissum sit extra basilicam, & in casibus qui non sunt suæ jurisdictionis criminalis.ibid.n 6.& si quis querelavit coram eo de teste, qui falsum juravit coram alio judice, nullam coërtionem habet in talem testem. ibid.n.7.
Aula, & Palatium in quo differant. dec.1.n.13.
Auxilium brachij sæcularis quando conceditur, forma procedendi quæ servari debet & tenor sententiæ. dec. 9. nu 7.8. & 9. & quando conceditur non sit per deliberationes, sed interloquendo. dec.36.n.5.
auxilium brachij sæcularis. verb. *Judex.* & verb. *Senatores.*

B.

Bello mortui an per gloriam vivere censeantur ad effectum.ut nepos patruum excludat.dec.147. nn.2. & 4. & verb. *Mortui.*
Beneficium Principis quàm plenissimè interpretatur. dec.8. num.31.
de beneficijs ad officia valet argumentum. dec.132.n.1.
beneficium permutare quis potest, licet alij habeant spectativas de primo vacaturo. ibid.n.2.
beneficium permutatum an vacare videatur.ibid.& quid in beneficio resignato. ibid.n.6.
beneficium ex quo pensio solvitur, censetur pro ea tacitè hypothecatum.dec.149.nn.3.& successor tenetur eam solvere. ibid.n.1. & 3.
beneficium. verb *Data.*
Bona fides in dubio præsumitur, nisi probetur contrarium. dec.60.n.2.

bonorum communicatio. verb. *Communicatio.*
bonorum diuiſio. verb. *Diuiſio.*
bona Regiæ coronæ concedi ſolent in noſtro regno, vel ad duas, ſeu tres vitas, vel ſolùm ad vitã unam. d 115. n. 1.
bona ex nova Regis donatione, occaſione tamen patris, filio conceſſa, non cenſentur de novo conceſſa. ibid n. 6.
in bonis Regiæ coronæ filij, & nepotes hereditariè ſuccedentes tenentur intra ſex menſes à morte ultimi poſſeſſoris reſcriptum Regiæ confirmationis impetrare, ibid num. 7.
bona Regiæ coronæ non habent naturam feudorum. ibid. num. 9.
Bulle indulgentiarum an poſſint prædicari in hoc regno ſine licentia regis. dec. 193. n. 1. & 5.

C.

Cancellarij ſupremis præfecti prætorio à recentioribus æquiparantur, quod apud nos non procedit. dec. 1. num. 10.
cancellariæ expeditio de jure Regio idem operatur, quod de jure communi data. dec. 3. n. 7.
cancellarius ſenatus Portocalenſis literas privilegiorum familiæ ſenatorum concedit, quod etiam facere debuerat Cancellarius ſanatus ſupplicationis familiæ ſenatorum. dec. 213. n. 14.
cancellaria. verb. *Sententia.* & verb. *Gratia.*
Canonici qui ſunt in ſervitio Epiſcopi pro præſentibus habentur, & nihil de fructibus beneficij amittunt. dec. 94. num. 2.
canonici nõ poſſunt petere ſalarium à teſtamentarijs Epiſcopi ob ſervitium factum in eo comitando. ibid. n. 2.
Capitaneus cuſtodiæ Regis non ineptè præfectus prætorio appellatur. dec. 1. n. 6.
Captus ab hoſtibus, & in captivitate mortuus non intelligitur vivere per gloriam, ad hoc ut nepos patruum excludat. dec. 146. n. 6.
captus ab hoſtibus ſi redimatur. verb. *Servus.* & verb. *Liber.*
Carcer cuſtos, ſeu commentarienſis, an teneatur, ſi non ritè captus fugerit à carcere, antequam captura declaretur nulla. dec. 58. n. 3.
carceribus detentus debitor alendus eſt à creditore, ſi non habeat unde ſe alat. dec. 83. n. 1. & vide verbo *Cedens.*
carceratus, verb. *Incarceratus.*
Caſus omiſſus remanet in diſpoſitione juris communis. dec. 42. n. 8.
caſus poſitus continuativè. verb. *Continuativè.*
Catonem Cenſorinum octogenarium genuraſſe filium fertur. dec. 114. n. 9.
Cauſa, aut merè criminales, aut merè civiles, aut mixtæ. dec. 14. n. 5.
quæ merè civiles. ibid. n. 4.
quæ merè criminales. ibid. n. 5.
& quæ mixtæ. ibid. n. 6.
cauſa ſuper defloratione mulieris civilis, an criminalis. ibid. n. 7.
& quid in actione injuriæ. ibid.
in cauſa criminali habente etiam admixtam civilem appellatio ſeu gravamen interpoſitum à judice executionis, pertinet ad judices, qui priorem ſententiam, quæ exequitur, in cauſa appellationis tuleruut. ibid. n. 9
idem ſervatur cùm dies apparitionis penitur, & in ſenato præſentatur. ibid. n. 9.
cauſæ ſuper mulctis, civiles ſunt, & ad judices qui de civilibus appellationibus cognoſcunt, pertinent. ibid. n. 11.
cauſa, in qua pars quædam ſcribam pro intereſſe, & damno conveneral, eo quod in actis ſententiam non regiſtraverat, ad civilium appellationum expeditores pertinet in cognitiona appellationis. ibid. n. 12.
idem in cauſa, in qua ſcriba pupillorum conveniebatur, eò quòd in actis terminos quoſdam non faceret, per quod parti damnum ſecutum fuit. ibid. n. 13.
& quid in cauſa unius accuſati, eò quòd officium ſcribæ gerebat abſque licentia Regis. ibid. n. 14.
& in cauſa procuratoris do numero procurante ſine literis Regijt. ibid. n. 15.
& quid in cauſa ſcribæ ædilium accuſati, eò quòd pecudes habebat in loco ubi officium gerebat, ad quem appellatio pertineret. ibid. n. 16.
& quid in cauſa appellationis ſcribarum judicis Eccleſiaſtici, qui accuſati fuerunt, quòd excedebant taxam in ſalarijs. ibid. n. 17.
& circa criminales appellationes expeditas per Auditores, cui diſtributæ non fuerant, decretum. ibid. n. 19.
cauſa. verb. *Civilis.* & verb. *Criminalis.*
cauſa. verb. *Auditores.* & verb. *Appellatio.*
in cauſis civilibus ordo ſervatus, idem in criminalibus ſervandus eſt, niſi aliud per legem ſit ſtatutum. dec. 47. n. 2.
cauſa ſummaria eſt, in qua quis confiteatur debitum. verb. *Confiteor.* & in cauſis ſummarijs, verb. *Summariè.*
Cedens bonis etiam invito creditore à carceribus eximi debet, niſi probetur fraudulenta bonorum alienatio. dec. 83. n. 8.
Chartæ ordinata debet incipere à propria perſona. dec. 203. n. 2.
Chartarum de Camara materiam, vide citatos. dec. 179. in princip. & verb. *Citari.*
charta. verb. *Tutiva* verb. *Securationis* & verb *Surreptitia.*
Chirographum equitum, qui ſuũ confirmari, valet tamquam publica ſcriptura. dec. 139. n. 1. & ibid. an clericis an Abbatis? & an militis? ibid. n. 3. 4. & 5.
Civilium cauſarum proceſſus per vota in ſcriptis expediuntur per ſenatoras. verb. *Vota.*
in civilibus ordo ſervatus, etiam in criminalibus cauſis ſervandus eſt. dec. 47. num. 2 & verb *Criminalis* & verb. *Cauſa.*
Citatio ad executionem teſtamentorum debet fieri per nuntium laicum, quem judex Eccleſiaſticus habere debet ad hujuſmodi citationes faciendas, & habebit unum tantùm, & non plures. dec. 157. n. 1.
& ad talem citationem faciendam parochus non eſt officialis deputatus. ibid. n. 3.
citatus à non judice debet comparere ſaltem ad allegandũ privilegium, ubi dubitatur de jurisdictione. dec. 21. n. 7.
citatus à non ſuo judice cujus jurisdictio eſt prorogabilis, ſi unquam comparet, non cenſetur jurisdictionem prorogare. ibid. n. 8.
per citationem ſolam fit præventio judicis in caſibus mixti fori. dec. 142. n. 2. & 4.
& per citationem nullam non inducitur. ibid. num. 5. & dec. 157. n. 5.
ſi citet judex ſæcularis priùs unum teſtamentarium, Eccleſiaſticus non poterit reliquos teſtamentarios citare ad executionem ipſius teſtamenti. dec. 142. n. 2.
& in materia. verb. *Prævention.*
citari debant per chartas de Camara, etiam in executionibus, & liquidationibus ſententiarum perſonæ illæ, quę alias juxta conſuetudinem regni per eaſdem chartas citari ſolent. dec. 179. n. 1.
& quid in citatione, quæ fit quando proceſſus per ſemeſtre tecuit. ibid. n. 2.
citari debet per chartam de Camara Archiepiſcopus Bracharenſis. ibid. n. 3.
& de his chartis de Camara, vide citatos. dec. 178. in princ.
citatio quæ de novo fit, quando proceſſus tacet per ſemeſtre in manibus ſcribæ, non debet fieri, ſi eodem tempore ſex menſium proceſſus ſit apud Advocatum. decis. 181. num. 1.
citatio ſupradicta requiritur, ſi proceſſus ſit anno integro apud judicem. ibid. n. 2.
citatio ſupradicta ſex menſium non requiritur in uxore, etiamſi in ſuper rebus immobilibus agitetur. ibid. n. 3.
citatio uxoris. verb. *Uxor.*
citari debent beredes mortui, ſi unus ex litigantibus moriatur, ut proceſſus corrat. dec. 197. n. 6.
& an citari poſſit unus beres alijs coberadibus abſentibus. ibid. n. 7.
& an citari debeant perſonaliter beredes abſentis in India. ibid. n. 8.
citatio ſola filij ſucceſſoris in majorato ſeu Capitania ſufficit ad proſequendam cauſam etiam ſi filij non citentur. ibid. n. 10.
& in materia, vide verb. *Heres.* & verb. *Succeſſor.*
citatio filiorum, vel uxoris, quæ ſolùm requiritur ad conſenſum dandum, ſi non fiat in prima inſtantia poteſt ſuppleri in ſecunda. dec. 187. n. 12.

citatio filiorum non requiritur in re, in qua pater habet usumfructum, sed sufficit auctoritas patris in judicio. dec.197.n.13.
citari non debet pars, quando summariè proceditur contra delinquentem in senatu, poterit tamen se præsentare ad accusandum. dec.106.n.4.
citatio nova requiritur in executione sententiæ. dec.210. num.4.
citari qui non potest, nec in jus vocari officio durante, si privilegia senatorum offenderit, potest accusari. dec. 213.n.15.
Clausula, quæ à notarijs de consuetudine ponuntur parum efficaces sunt. dec.5.n.3.
clausula hæc (quòd quis non audiatur in judicio quoad debitum deponat) non est apponenda in scripturis nisi ad instantiam partis. dec.17.n.1.
hæc clausula depositi, de jure licita est, licèt Ordin. Regia videatur contraria. ibid.n.3.
clausula hæc relegati & improbari debet. ibid.n.3.
si ex eo, quòd clausula supradicta in scriptura apposita, debitor auditus non est, si post latam sententiam in executione pignus dederit, audiendus est. ibid.num 3.
clausula prædicta non obstante, debitor audiendus est absque ed quòd deponat, si ex tenore scripturæ constat de nullitate ipsius. ibid.n.4.
& an non obstante tali clausula depositi debitor audiendus sit, si agatur ad rescissionem contractus ex remedio l.2.C. de rescind. vendit. ibid.n.5.
& quid si agatur ex enormissima læsione? ibid.
clausula prædicta depositi suum effectum non operatur, quando pars judicium declinat, vel judicem recusat. ibid.n.6.
clausula depositi apposita in scriptura, in qua quis debet alternativè, vel certam summam, vel quod debere constiterit, si debitor eligat calculi rationem, an teneatur deponere. dec.62.n.1. & 2.
clausula (quidam alij) posita in scriptis, quem numerum comprehendat. dec.168.n.1. & 3.
clausulæ antecedentes declarant sequentes. dec.168 n.9.
clausulæ exuberantes positæ in rescripto Regio restitutionis gratiæ non operantur nisi circa principale, super quo sententia lata fuit. dec.192.n.2.
clausulis, quæ ex stylo solent apponi per secretarios in regijs rescriptis non multum tribuendum est. ibid.n.3.
clausula (omni meliori modo) in quo differat à clausula codicillari. dec.199.n.2.
clausula prædicta semper intelligitur in testamentis inter liberos. ibid.
clausula (sine strepitu, & figura judicij, quid importet? dec.72.n.2.
Clericus ut gaudeat privilegio clericali, sufficit probatu quòd tempore capturæ erat in habitu, & tonsura. dec. 58.num.1.
clericus factus fugiens à carcere, qui laicus captus est, vel ad Ecclesiam confugiens, & privilegio clericali, & immunitate Ecclesiæ gaudet. dec.58.n.6.
clericali privilegio non gaudet captus primò in habitu, & tonsura, postea fugiens secundò captus sine habitu & tonsura, etiam ratione primæ capturæ. dec.58.n.7.
clericus in minoribus: qui habitum, & tonsuram reassumpsit, tunc demum privilegio Ordinis gaudebit, si antea non sit præventus à judice sæculari, qui tamen clericum personaliter non potest punire. ibid.n.8.
clerici in minoribus gaudent privilegio clericali, remissivè. ibid.n.9.
clericus, si coram judice laico falsum testimonium dicat, an remittendus sit. dec.77.n.9.remissivè.
clericus, vel persona Ecclesiastica, an possit per judicem laicum cogi ad testificandum. decis.79. num.8.in fine. remissivè.
clerico, minori, mente capto, & prodigo, tutor & curator per judicem laicum dandus est decis. 80. num.1. & 2. & idem in curatore ad litem, si coram judice sæculari litigat. ibid.n.3.
clericus si emancipetur, coram judice sæculari emancipario est facienda. ibid.n 4.
clerici mortui inventarium, ad quem judicem pertineat. verb. *Inventarium.*
clerici comprehenduntur sub verbo, Religiosos, in nostra ordinatione. dec.81.n.1.
clerici chirographum tamquam scriptura publica non valet. dec.139.n.4.
clericus an teneatur solvere gabellam. verb. *Gabella.*
Collatio, verb. *Conferre.*
Clicns, verb. *Advocatus.*
Codicillaris, verb. *Clausula.*
Collectantur forenses, pro fortificatione murorum, habentes bona immobilia in territorio civitatis, ubi muri ædificantur, licet alio loco domicilium habeant. dec.91. num.3.
collectari debent pro reficiendis fontibus, vel construendis solùm habitatores in loco, ubi fit refectio, vel structio. ibid.n.5.
collecta si imponatur personis pro modo rerum quas possident, non comprehenduntur forenses, qui alibi domicilium habent. ibid.n.6.
Secus si collecta imponatur rebus. ibid.n.7.
Collegia scholasticorum paupertum, & alia loca pia, etiamsi habeant capellas, in quibus divina officia celebrentur, non habent privilegium Ecclesijs concessum. decis.51. num.5.
Colonus, qui per publicam scriptoram contraxerat, an super tacita reconductione conveniendus sit judicio ordinario, an per assignationem decem dierum. dec.27.n.1.
coloni senatorum. verb. *Senatorum.*
Commerciandi facultas, quamvis sit de jure communi, potest tamen justis de causis prohiberi. dec.195.n.2.
commerciandi causa non possunt exteri navigare ad conquistas hujus regni, & contra facientes puniri possunt, & incurrunt pœnas hujus regni, etiamsi in hoc regno non degant. dec.195.n.2.& 3.
Commenda, seu beneficium, ex quo pensio solvitur; pro pensione censetur tacitè hypotheca. dec. 149. n.3.
Commodum qui sentit ex rei possessione, & incommodum sentire debet. dec.102.n.5.
Communicatio bonorum non datur inter ancillam, & hominem liberum illi nubentem. dec.150 n.1.
communicatio bonorum inter conjuges in favorem matrimonij fuit introducta. ibid.n.5.
communicatio bonorum inter mulierem quinquagenariam, & virum non datur. dec.114.num.1. per totam & dec.150 n.3.
Compensatio potiùs, aut solutio, quàm donatio præsumitur. dec.117.n.2.
Compromissum est odiosum, & maximam læsionem continet, præcipuè si factum sit appellatione remota. dec.175. num.2.
comptomissum. verb. *Executio.*
Concubina non potest petere mercedem operarum suarum, quas concubinario præstitit, nec ab ejus heredibus. dec. 116. n.2. & an possit petere legatum ab eo relictum. ibid.num.3.
Condemnatus non dicitur, qui ex sua confessione jussus est solvere. dec.16.n.6.
Conditio in qua alteri per alterum non debet inferri. dec. 182.n.3.
conditionalis scriptura. verb. *Scriptura.*
Conductor ad longum tempus expelli non potest per locatorem ex superveniente casu. dec.92.n.3.
conductor non potest expelli, ob non factas meliorationes, quas tenebatur facere intra decennium, nisi eo elapso. ibid.n.5.
conductæ domus remissio propter pestem. verb. *Pestis.*
conductio, verb *Locatio*. verb. *Sterilium* & verbo, *Lapis.*
Confessus non dicitur condemnatus. dec.16.n.6.
nbi confiretur quis debitum, causa summaria est, & tantum sit præceptum de solvendo, de quo datur mandatum nomine judicis, quod non transit per Cancellariam. ibid.n.6.
Confestim verb. *Incontinenti.* & verb. *Statim.*
Conferre tenetur filius mortuo patre rem, quam pater ei in dotem dedit cum fructibus collectis à die mortis, ne ceteri filij in tali re, & fructibus suas habeant portiones. dec.108.n.3.
conferre non tenetur donatarius donata à Rege. d.115.n.4
in *Collationem* venit prædium emphyteusis emptæ, & meliorationes,

liorationes,quas pater fecerat,& de illis debita sunt solvenda. dec.134.n.5.

Confirmationis Reginm rescriptum tenentur impetrare intra sex menses succedentes in bonis Regiæ coronæ, ut ais nova concessio,& donatio facta censeatur.dec.115. num.7.

Confiscari non possunt bona uxoris dotalia. dec.183.n.8.

confiscatis bonis patris,non confiscatur ususfructus, quem habet in bonis adventitijs filij. dec.185.n.1.

Confraternitas sanctæ Misericordiæ institutæ sunt, & ordinata per Reginam D. Leonoram uxorem Regis Joannis Secundi. dec.51.n.8.

confrattia prædicta non est subjecta Prælato ordinario, nec solvit quartam Canonicam,nec contribuit pro charitativo subsidio, sicut alia pia loca. ibid.n.2.

confratriæ prædictæ bona liberè alienantur sine solemnitatibus à jure requisitis in bonis Ecclesiæ alienandis. ibid.nn.3. & de hereditatibus,& legatis prædictæ confratriæ deducitur quarta Falcidia,& Trebellianica.ibid. num.2.

confratria hæc non est collegium Ecclesiasticum, sed laicorum piorum, & devotorum hominum. ibid.n.4.

confratria licet habeat capellas proprias, in quibus divina officia celebrentur,non proinde habet privilegium Ecclesiæ concessum. ibid.n.5.

confraternitatum homines conveniuntur coram judicibus laicis. ibid.

confraternitatis Misericordiæ tenor compromissi, per quod fuit ioffituta.ibid.n.9.& fuit ordinata auctoritate capituli Ecclesiæ majoris civitatis Olisiponensis. ibid. num.11.

Conquista hujus regni est designata per summos Pontifices. dec.195 n.1.& verb.*Commercia*.

Io *Conimbricensis* academia graduati antequam munus advocationis exercerent, non examinabantur, secus de stylo. dec.214.n.4.

in *Consequentiam* quod venit non est considerandum. dec. 43.num.6.

Consiliarij de justitia, & de Camera sunt in consilio regni Hispaniæ, quod est intra palatium. dec.1.n.14.

consiliarij Principum non possunt recusati. dec.64 n.3.

& de consiliariorum Principum materia, remissivè citati. dec.64.n.8.

Consuetudo in his quæ sunt juris, non introducitur, nisi postquam res judicatur in contradictorio judicio. dec. 58.num.7.

consuetudo introducta in honorem Dei ab omnibus Archiepiscopis, & eorum visitatoribus tolerata,observanda est. dec.87.n.11.

consuetudo vim legis obtinet. dec.110.n.2.

ut consuevit res censeti,seu regulari per 40. annos, taliter censetur, seu regulatur. dec.121.n.3.

consuetudo potest efficere, quod laicus de familia admittatur ad administrationem majoratus, non obstante clausula institutionis per quam clerici de familia vocantur.ibid.nom. 4. & vide in materia verb. *Majoratus*.

consuetudo non potest efficere, ut testamentum sine solemnitatibus à jure requisitis valeat. dec.129.n.3.

consuetudo plurimum valet circa solutionem decimarum. dec.205.n.2.

consuetudo in loco dicitur jus commune, dec.211. nu.5. & ad consuetudinem regni est recurrendum cessante lege regni. ibid.

ad consuetudinem inducendam quantum temporis requiratur. remissivè. ibid.n.5.

Contemplatione domini factum beneficium famulo à Rege, registratur in lib. das merces, in tit.illius cujus contemplatione beneficium factum fuit. dec.167.n.3.

Continuativè positus casus eamdem decisionem quam antecedens, in totum habere debet. dec.114.n.12.

Contractus origo & tempus semper attendi debet.dec.510. num.2.

da contractu nullo gabella non debetur. dec.18.n.4.

contractus non recipiunt interpretationem ampliativam. etiamsi sine ea promissio stare non possit. dec.140.n.3.

& præter contrahentium ordinationem casus contingens, etiam ex rationis majoritate, in dispositiona minimè comprahenditur. ibid. n.3.

contractus consualis quando intelligatur, & quando emphyteuticus. dec.153.n.1.&2.

contractus debet interpretari potiùs secundùm suam naturam,quàm secundùm verba in illis posita,quæ possunt trahi ad diversas species.

Contraria allegans non auditur. dec.34.n.9.

Convento. & reconventio, si diversis processibus currunt, & conventio solùm jurisdictioni judicis subest, appellatio seu supplicatio super reconventione tantùm defertur: secus si uno tantùm processu, & unica sententia conventio,& reconventio terminetur.decis.21.num.6 & 8.

si conventi duo simul sint,quando quantitas petita cumulari debeat ad effectum, ut appellatio concedatur vel denegetur.ibid.n.9.10.11.& 12.& in materia,verb. *Appellatio*. & verb. *Cumulari* & verb. *Summa*.

conventi non possunt magistratus officio durante. dec. 24.n.1.& 2.

conveniri potest maritus ex contractu, quem uxor ante matrimonium celebravit. dec.33.n.8.

conventus super proprietate alicujus rei coram uno judice non potest actorem convenire super possessione ejusdem rei nisi coram eodemmet judice.dec.32.nu.1. & in materia, verb. *Judex*.

pro *Corporis* salute tutior via est eligenda. dec.93.n.2.

Correctores provinciarum, an possint inquirere de officialibus Prælatorum,si deliquerint in officio.decis.202.n.1. & 4.

Correlativorum si diversa sit ratio, diversa est etiam juris dispositio. dec.214.n.2.

correlativa sunt, debitor, & creditor. dec.33.n.7.

Correo non nocet sententia lata contra alterum correum. dec.142.n.3.

ab uno ex correis creditor partem debiti recipiendo, per talem debiti receptionem sibi videtur præjudicare, & tacitè convenire, quòd alterum ex correis non possit amplius obligare. dec.122.n.2.& 3.

Crimina puniri, reipublicæ interest. dec.206.n.1.

de crimine paciscì cuilibet licitum est non solùm de privatis,sed & de publicis, & capitalibus, & in alijs, sive sanguinis pœnam irrogent, sive non. dec.113.n.1.

& sive post accusationem,sive antea, & si pactum postea fiat coram judice legitimè fieri debet, apud nos sufficit in actis, sive per scripturam publicam. ibid.n.2.

in criminibus privatis pactum prodest non solùm ad impediendam accusationem, sed etiam judicem,ne ulteriùs procedat: secus in publicis. ibid.n.3.

in criminibus publicis accusato licat transigere, non aliè accusatori,nisi crimina talia sint, quæ pœnam sanguinis non ingetant.ibid.n 4.& intellige. ibid.n.5.

in criminibus publicis,transactio illum tantùm habet effectum,ut accusator amplius accusare non possit, non tamen tollit,quin judex ex officio procedat, vel alij accusent, quibus de jure competit accusatio. ibid.n.6.

da crimine adulterij transactio fieri non potest. ibid.n.7.

in criminibus publicis, quæ sanguinis pœnam non ingerunt,transigere non licet,& si transactio fiat,non valet, & accusator potest accusationem repetere de jure communi intra 30. dies,& de jure Regio intra 10.dummodo tamen pretium acceptum refundat. ibid. n. 8. & quid in crimine falsi. ibid.n.9.

in crimine privato, sicut potest paciscì gratuito, ita pro pretio, & pecunia. ibid.n.10.

in criminalibus processibus & capitalibus non minor numerus quinque senatorum dari potest per Ord. antiquam,quod l.dominica emendatum est. dec.6.n.2.

coram criminalium causarum præside cuiali potest actor dare quetelam de reo, quòd testes subornaverit.vel falsos induxerit in processu pendente coram judice civilium causarum. dec.23.n.1.

criminalis causa dicitur magna,& quantumcumque levis, major est qualibet causa civili.dec.60.n.3.& verb. *Causa* & verb. *Auditores* & verb. *Curiales* & verb. *Appellat.*

Cumulari quando debeant summæ positæ in uno & eodem libello ad effectum, ut sciamus, excedantne judicum jurisdictionem. dec.21.n.1. & vide verb.*Convenit.*

Curia Regis quæ sit,& de origine hujus verbi.decis.13. numer.3.curiales prætores quot sunt numero,& quo olim erant,

erant. ibid.n.1.
duo cognoscunt de causis civilibus, & duo de criminalibus in curia, & intra quinque leucas, quæ sunt curiæ territorium. ibid.n.2.
curia, ubi non habet quinque leucas pro territorio, casus enumerantur. ibid.n.5. & alij casus in quibus curia nullum habet territorium enumerantur, & constituitur regula in hac materia. ibid.n.7.
curia dicitur, ubi est senatus supplicationis. ibid. idem de senatu Portugalensi. ibid.
in curia non possunt morari accusati de aliquo crimine. ibid. n.9.
curiales prætores cognoscunt de petitionibus gravaminum ab interlocutorijs judicum in loco, ubi curia est, & intra quinque leucas. ibid. n.10. hoc tamen emendatum fuit per legem reformationis, & latè hoc examinatur. ibid.n.11. & 12. & an stante lege reformationis, possint expedire instrumenta gravaminum, & literas testimoniales intra prædictas quinque leucas. ibid. & verb. *Prætores.*
Curator an dari possit bonis absentis. dec.197.n.8. & verb. *Absentis.* & verb. *Furiosus*

D.

DAta inspicitur in impetratione beneficiorum, non præsentatio, aut receptio. dec.3.n.2.
data, quæ apud nos dicitur, portaria, nihil operatur. ib.n.4.
datæ tempus inspicitur in litteris gratiosis, ut patri sit jus quæsitum: secus si vitium subreptionis arguatur, nunc namque tempus oblatæ supplicationis attenditur. dec. 132.n.4.
in data qui prior est. verb. *Prior.*
dare verb. *Cancellaria.* verb. *Senatores.* & verb. *Possessio.*
Debitor, & creditor suur correlativa, & quod in uno dicitur in alio est dicendum. dec.33.n.7.
debitor captus qui non habet unde se alat, à creditore alendus est, interim dum illum in carceribus detinet. dec.83.n.1.
ad debita contracta per prædecessorem an teneatur successor in dignitate. dec. 115. n.8. & quid in successore feudi. ibid. & quid in successore in bonis Regiæ coronæ. ibid.n.9. & 10.
debita ante matrimonium contracta ex cujus bonis solvenda sint. dec.131. per totam.
si debitum à marito creditor perierit jacente adhuc hereditate, ex bonis adhuc indivisis penes uxorem existentibus, ex bonis quæ maritus secum attulit, illis solvendum est. ibid. n.5.
debitum à marito moliet supprimens in judicio divisionis pendente jam super eo lite, videtur bona litigiosa sibi fraudulenter percepisse. ibid.
Decendium, verb. *Tempus decendij.*
Decima litis. est jus regale debitum post latam sententiam. dec.16.n.2.
decimam hanc de jure communi tam actores, quam rei solvebant. De jure tamen nostro solùm rei condemnati. ibid.
decima solvitur, quando sententia profertur à judicibus in regula Cancellariæ contentis. ibid.n.3.
decima solvitur ratione eo, quod pertinet in libello, & non eo, quod exigitur, si plus est. ibid.n.4. Limitatur, quando sententia condemnat in eo, quod liquidatum fuerit, quia tunc solvitur ex eo, quod liquidabitur. ibid. & si plus petitur in libello, quam condemnetur in sententia, attenditur ad condemnationem sententiæ, ut decima solvatur. ibid.n.5. & si fiat æstimatio litis ultra modum, potest de ea conqueri. ibid.
decima non solvitur de sententijs de præcepto de solvendo. ibid.n.6. & quid de sententijs interlocutorijs. ibid. n.8. & quid de arbitrorum sententia. ibid. n.10. & 11.
decimam litis an debeat solvere exemptus in casibus in quibus judex fiscalis cognoscit de causis exemptorum. dec.17.n.2.
à decimæ litis solutione excusatur, cui conceditur privilegium, ut non solvat relevium in Cancellaria. ibid.n.6.
in decimæ exactionis materia casus notabilis. ibid.n.8.
decima non exigitur pendente supplicatione, remissivè. ibid.n.11.
decima non debetur à sententijs præsidum, qui cognoscunt loco Judicum. ibid.n.12.
decima solvi debet in Cancellaria illius tribunalis, ubi ultima sententia condemnatoria lata fuit. dec.18.n.8.
in decimarum litium causis quis sit judex competens. ibid.n.10.
decima venditionis. verb. *Gabella.*
decima debita Deo solvitur absque deductione impensarum. dec.188.n.2.
decimarum juris quæstio pertinet ad judices Ecclesiasticos. dec.205.n.1.
in decimarum solutione plurimum valet consuetudo. dec. 205.n.2.
Decuriones jura nostro habent limitatam jurisdictionem, ut tantùm de victualibus statuant, & quæ publicam alimoniam respiciant, seu administrationem rerum ad rempublicam pertinentium. dec.73.n.1. & dec.74. n.3. & dec.87.n.1. & 6.
decuriones nullam habent jurisdictionem ad judicandum nisi simul cum judice, & absque eo non possunt jubere ut quis capiatur. ibid.n.2. & dec.74.n.4.
decuriones habent solùm potestatem statuendi, sed non exequendi, nisi per judicem. ibid.n.3. circa administrationem, aliquam habent administrationem, sed modicam. ibid.n.4.
decuriones possunt taxare numerum cauponarum, & pretia justa rebus imponere. dec. 74.n.3. & dec.141.n.1.
decuriones, ut laici, sunt incapaces jurisdictionis Ecclesiasticæ, & non possunt statuere circa observantiam dierum festorum. dec.87.n.3.
decuriones non possunt facere statuta quibus privatorum hominum pascua etiam ipsis dominis prohibeant. dec. 151.n.1. possunt autem statuere, an quis suis pascuis utatur etiam impositis mulctis, ibid.n.5.
decuriones possunt statuere, ut nemini liceat intra certos limites ultra præscriptum animalium numerum depascere. ibid.n.2. & in materia. verb. *Pascua.*
decuriones non possunt statuere contra id, quod nobis jure communi licitum est, nisi causa publicæ utilitatis. idid.n.7.
decuriones civitatum, & oppidorum non possunt prohibere senatoribus, ne triticum, hordeum, & alia bona generis, quò velint exportare jubeant, etiamsi ea vendita habeant publicanis. dec.213.n.2.
Delegatus judex verb. *Judex.*
per *Deliberationes*, instrumenta (vulgò dias da parecer) non expediuntur. verb. *Expediuntur.*
Delictum mariti uxori prajudicare non debet. dec.154.n.4.
Deponere an teneatur tutor in causis pupilli. dec. 137.n.1. & 2.
Depositum pretij meliorationum jurati à parte ante earum liquidationem, numquam fit in manu partis, sed apud publicum depositarium. dec.201.n.3. & parti tradi non debet etiam cum cautione. ibid.n.4.
depositum. verb. *Arrestum.*
depositi clausula, quòd quis non audiatur quoad debitum deponat. verb. *Clausula.*
Dies primis septem boris antiqui Romani rebus serijs vacare solebant. dec.2.n.6.
dierum festorum observatio fuit statuta lege gratiæ per leges canonicas Ecclesiasticas, & non per leges civiles. dec.87.n.4.
ut diebus festis possint operari homines Ecclesiæ in aliquibus casibus dispensat. ibid.n.5.
dierum sanctorum observatio, etiam legibus civilibus commendatur. ibid.n.10.
Definitiva sententia. verb. *Sententia.*
Dispensare Summi Pontificis ad duo incompatibilia valet, saltè in foro cõscientiæ ante litteras confectas. dec.3.n.6.
Dispositio quælibet intelligitur rebus sic stantibus. dec. 110.num.2.
dispositum in uno, in alio dispositum censetur data eadem ratione. dec.114.n.2.
Dividi quando res commodè non potest, judex, ex officio potest illam adjudicare uni ex heredibus, & cogere alios fratres, ut vendant portiones. dec.103.n.8. & dec. 166. n.4. an ofora commutatur, si in hoc casu cobares certos annuos redditus recipiat, quousque ei solvatur pretium partis venditæ.

divisio facta inter filios, qui sunt in potestate patris non valet, secus si sint emancipati, vel si divisio fiat à matre, quæ filios in potestate non habet. dec 127 n 7.
& divisio facta à matre valebit si ipsa in eadem vxuniata perseveraverit. ibid.n.a.
divisio non valet, per quam facultas testandi auferrur. ibidem n.3. & verbo, *Pater*.
dividens mulier bona litigiosa à marito relicta tamquam dolosa alienatrix potest conveniri, & executivè condemnari. dec.131.n.8.
Doctor modernus cathedraticus præfertur antiquiori non cathedratico. dec.4.n.13.
Dolus, quando re ipsa ineſt, non indiget probatione. dec. 187. n.4.
quando dolus alterius est causa immediata acquisitionis, nocet ei cui acquisitum fuit. ibid.n.5.
Dominium absolutum non habent superiores ad disponendum de bonis nostris, aut vita, nisi fuerit necessarium ad reipublicæ conservationem. dec. 12.n 20.
dominium utile transit in conductorem ad longum tempus. dec.92.n.1.
dominium mariti circa res dotales dicitur imaginarium, uxoris verò proprium. dec.154.n.7.
dominium semel quæsitum & radicatum, sui natura perpetuum est. dec.208.n.8.
Donationem factam per patrem filio potest Princeps confirmare in præjudicium aliorum filiorum, etiamsi non sit insinuata. dec. 12.n.23.
donatio remuneratoria facta Advocato ob laborem susceptum in lite, an ea finita valida sit. dec.19 n.4.& quid si facta sit in judice, remissivè. ibid.n.11.
donatio non est pactum, nec propriè contractus. ibid. num.7.
contra donationem alius non potest opponere de supervenientia liberorum donantis. dec.63.n.6.
si donationem pater non revocavit, nec ejus heredes, nec alius eam revocare potest. ibid n 6.
ad donationem licet non requiratur domini consensus, requiritur tamen ad inducendum donatarium in emphyteusis possessionem. dec.103.n.4.
in donatione emphyteusis non requiritur consensus domini, nisi ad effectum, ut interveniat patientia domini directi. dec.104. num.1.& 2.& quid si in dorem detur. ibid.n.4.& verb. *Emphyteusis*.
donatio inofficiosa quæ dicatur. dec.208.n.4.
donatio per Regem facta filio ob servitium patris & avi remuneratoria est censenda. dec.115.n.2.
& censetur prosectitia.. ibid.n.2.
donata à Rege præcipua sunt donatarij, nec ea conferre tenentur. dec.115.n.4.
& hi donatarij teoentur confirmationis rescriptum impetrare. ibid.n.7.
donatio, seu promissio turpis non valet. dec.118 n.3.
donate nemo in dubio, sed potiùs ex causa præcedenti solvere præsumitur. dec.117.n.2 & 3.
in donatione facta à patre, vel à matre, quæ non excedit legitimam, non requiritur insinuatio: secus si donaverit omnia bona sua. dec.127.n.8
donatio, quæ summam tercentorum ducatorum excedit absque insinuatione valet, & in excessu carer effectu actus facta non effet. dec.135.n.4.
donatio causa dotis, alimentorum, vel alterius piæ causæ, licet summam excedat absque insinuatione valet. ibid. num.6.
donatarius novus cui Rex bona noviter donavit, an possit prosequi causam cœptam per donatarium. dec. 198. num.7.
donatio arrharum. verb. *Arrha*.
pro *Dote* æstimata non solvitur gabella. dec.104.n.6.
dotare uni ex filijs potest pater meliorem proprietatem suorum bonorum. dec. 108. n.1.& morruo patre tenetur filius rem illam, cum fructibus à die mortis patris conferre. ibid.n.3. vel in suam legitimam imputare, si id fieri possit sine præjudicio aliorum. ibid.n.3.
si dotata res excesserit valorem legitimæ, & tertiam partem donantis, in residuo habebunt ceteri filij legitimam suam. ibid.n.5.& filij non tenentur adimplere voluntatem patris, si eis jubeat in testamento, ut vendant portiones suas filio dotato, quas habent in re dotata. ibid. num.7 & 8.
dotis nomine facta solutio famulo, post tempus servitij transactum in dubio censetur facta nomine mercedis debitæ, & non causa dotis. dec.117.n.1.
ob dotis non solutæ moram debentur genero usuræ. dec. 123.n.1.
& fructus pignoris accepti lucratur gener, nec illos in sortem tenetur computare. ibid.n.2.
dotis causa ad judicem Ecclesiasticum spectat, si modò incidenter, aut simul in consequentiam, cum causa matrimonij, aut adulterij tractetur. dec.185,n.3.
circa autem bona communia se intromittere non potest. ibid.n 5.
dotare an teneatur pater iterum filiam, quando dos ejus culpa amissa est. dec.148. n.1. & de dote ad alimenta valet argumentum. ibid.
dos illa intelligitur quæ tradita est, & soluta viro. dec.177. num.2.
dos dicitur, quæ supereſt deducto ære alieno. ibid.n.2.
dotalia bona censentur, quando uxor contrahit per dotem, & arrhas, seu quibuscumque aliis interpositis pactionibus. dec.183.n.3.
dotem potest repetere mulier, quæ contraxit cum viro eo pacto, ut neuter communicaret bona, si vir ob crimen læsæ majestatis condemnatus sit ad pœnam mortis, & publicationis bonorum. ibid.n.4.
dotales domus, si ob delictum mariti devastandæ veniant, mulier potest repetere, licet fiscus solvere pretium velit, ut domus destruatur. ibid.n.5.
& quid si maritus bannitus fuerit. ibid.n.6.
dotalia bona uxoris ob delictum mariti nullo modo confiscari possunt. ibid.n.8.

E.

Ecclesia habet privilegium miserabilium personarum. dec.54.n.9.
Ecclesia in omnibus semper privilegiata est, & pro favora illius multa contra strictam juris rationem statuuntur. dec.91.n.2.
ad Ecclesiæ constructionem tenentur illi ad quos commodum constructionis pertinet. ibid.n.4.
Ecclesia non moritur, nec mutatur. dec.172.n 3.
Ecclesiæ res numquam dicuntur vacare, etiam mortuo Prælato. dec.172.n.3.
Ecclesiæ restitutio. verb. *Restitutio*.
si Ecclesiasticæ personæ conveniantur coram judicibus sæcularibus, leges sæculares sunt servandæ in decisionibus causarum. dec.17.n.3.
Ecclesiasticus judex. verb. *Judex*. & verb. *Officialis*.
Educatio. verb. *Pupilli* & verb *Filij*.
Electionem officiorum oppidorum factam per præsides provinciarum an quilibet de populo possit impugnare. dec. 118.n.1.
electui ad officia, seu dignitates pendente lite officij exercitium habere non debet, secus si jam inchoaverit exercere. ibid.n.2.
ab electione officiorum civitatum, & oppidorum facta per Regem in mensa senatorum palatij qui se excusare volunt, in eadem mensa gravamina debent imponere. dec 38.n.3.
eligendi facultas alicui actui cohærens transit cum ipso actu principali, sive in particularem successorem, sive universalem. dec.141 n.2.& 3.
electio quæ conceditur filio in rebus pro sua legitima, debet fieri civili modo, & secundùm arbitrium boni viri. dec.208.n.9.
Eleemosynam nemo petere potest pro invocatione aliqua, absque licentia Regis inscripta, & sigillata. dec.193.n.1.
& eam licentiam concedunt senatores palatij. ibid.n.4.
eleemosynarum quæstores, non possunt prædicare bullas indulgentiarum, & contrà facientes pœna carceris puniuntur. ibid.n.1.
& pecuniæ, quas colligunt, in redemptionem captivorum applicantur. ibid.n.5.
Emancipatus filij clerici debet fieri coram judice sæculari. dec.80.n.4.
Emere frumentum, aut oleum ad revendendum prohibetur Extravag. Regia. dec.74.n.5.

emptori

emptori pertinet periculum rei venditæ, etiam ante scripturam, si res ei tradita fuit, & possessa. dec. 102. nn. 2. & vide verb. *Venditio.*
emptor per apprehensionem, & possessionem rei traditæ videtur recessisse à priori volumare, qua volebat præsumptivè, ni non aliter contractus valeret, quàm facta scriptura. ibid. n. 5.
Emphyteusim donans debet requirere domini consensum saltem ad hoc, ut donatarium nominatum agnoscat in emphytentam, vel ex causa recusei, alioquin incidit in commissum. dec. 103. n. 3. & n. 4. & dec. 304. nnm. 2. & 3.
emphyteusis potest in dotem filiæ donari, & illius possessio apprehendi absque domini directi consensu. dec. 104. n. 4.
emphyteusis alienationem simplex nominatio non inducit, nisi etiam res tradita sit. dec. 103. n. 1.
contra emphyteutam potest opponere possessor, quòd finitæ sunt generationes, & res non ad illum, sed ad directum dominum pertinet. dec. 63. n. 3.
contra emphyteutam incidentem in commissum alius opponere non potest. ibid. n. 6.
emphyteuta si locet ad decennium cum consensu domini tenetur solvere laudemium. dec. 92. n. 2.
de emphyteusi data in dotem, sive æstimata sive non, nec ex simplici emphyteusis donatione solvitur laodemium. dec. 104. n. 5.
emphyteusis perpetua reputatur hereditatis, & inter heredes dividitur, & jure communi pro herediratijs portionibus dividebatur. dec. 107. n. 1.
de jure autem Regio dividi non potest, nisi per æstimationem, & tota uni heredi assignanda est. ibid. n. 3.
emphyteusis perpetua etiam irrequisito domino dividi poterit, nec de tali divisione solvitur laudemium. ibid. num. 2.
emphyteuta potest liberè emphyteusim alienare, sine nova alia denuntiatione, si terminus à lege datus domino directo, an velit emphyteusim emere, elapsus fuerit. dec. 111. num. 2.
& an tempus triginta dierum jure nostro datum, sit utile. ibid. n. 1. & 4.
ad emphyteusim virum nominare quemadmodum mulier quinquagenaria non potest, ita etiam vir emphyteusim habens eandem nominare non potest. dec. 114. n. 4. & n. 15. 17. & 18.
si emphyteusis renovationem petenti dominus concedat, cum clausula, sine præjudicio tertij, attentatum committere non videtur. dec. 120. n. 9.
& qui emphyteusis renovationem petit ad conservandum jus suum, attentatum non committit. ibid. n. 10.
emphyteusis nominationem fieri sicut litis pendentia non impedit, ita nec renovationem. ibid. n. 18.
ad emphyteusis renovationem qui agit, officio judicis videtur agere. dec. 155. n. 4. & an veniani fructus in petitione renovationis à tempore litis contestatæ. ib. n. 2. & 9. & in materia renovationis emphyteusis verb. *Renovatio.*
emphyteuta, qui arbores fundi sibi in emphyteusim dati incidit, l. Aquilia non tenetur, nec interdicto, arborum furtim cæsarum. dec. 126. n. 1.
emphyteusis perpetua potest vinculari majorarni, & prohiberi, ne in perpetuum alienetur. dec. 130. n. 1.
secus si emphyteusis sit ad vitas concessa. ibid. n. 2. & rursus est in hoc casu facultatem à domino directo impetrare. ibid. n. 3.
& si do emphyteusi prohibeat dominus majorstum constitui in concessione emphyteusis, rale pactum est observandum. ibid. n. 4.
in emphyteusi nomioationis executio fieri non potest nisi vivente domino, quòd si antè finitam executionem moriatur, victor nō poterit illam prosequi. dec. 134. n. 1.
emphyteuta, si emphyteusim pignori dedit, in persona creditoris non durabit plus pignus quam duret emphyteusis in persona debitoris. ibid. n. 1.
in emphyteusi nominatus, ac simul heres instituius, si adeat hereditatem tenetur ad debita hereditaria exolvenda. dec. 134. n. 2. & 5.
emphyteusis emptæ pretium, & meliorationes, quas pater fecit, veoiunt in collationem, & de illis debita sunt solvenda, ibid. n. 5.
de emphyteuticando facta promissio vivente adhuc emphyteuta, inutilis est. dec. 138. n. 3.
de emphyteusi ad feudum valer argumentum. ibid. n. 4.
emphyteusis Ecclesiastica requirit scripturam publicam. dec. 139. n. 4.
emphyteusis nominatio fieri non potest in aliam personā, quàm in nominatam, & expressam in contractu emphyteutico, etiamsi in illa major ratio, ac verosimilis mens contrahentis possit concurrere. dec. 140. n. 4.
emphyteuta non potest conveniri pro pensionibus præteritis. dec. 149. n. 4. potest tamen agi contra heredes prædecessuris. ibid. n. 5.
emphyteuticus contractus non censetur, quando in eo non fuit adjecta clausula, quòd fundus non possit vendi irrequisito domioo: absque eo, quòd laudemium illi solvatur. dec. 153. n. 1.
& quid si hoc verbum (de foro) apponatur, emphyteuticus contractus an censualis sit. ibid. n. 1.
empbyteuta perdit emphyteusim, ob non solutas pensiones. dec. 154. n. 2.
& quid si maritus non solvit, an præjudicet uxori. ibid. n. 3.
& sententia super amissione empbyteusis lata contra maritum, non præjudicat uxori. ibid. n. 6.
& quid si pater non solvit, privari debeat filius emphyteusi. ibid. n. 5.
emphyteusis si dividatur per æstimationem, seu incapiretur uni fratri, alterū fratribus assignantur certi annui reditus, quoad pretium æstimatum pro suis portionibus illis non solvitur: quod fit sine timore usuræ. dec. 166. n. 5.
emphyteuta, an exensetur à jugationis tributo, qui pensionem Regi solvit. dec. 188. n. 4. & in materia verb. *Jugatio.*
Episcopus in sua diœcesi potest inquirere, qualiter vivant populi nulla præcedente infamia. dec 78. n. 2.
in episcopatibus regni, Reges sunt defensores. dec. 84. n. 2.
episcopus potest cogere duos suæ Ecclesiæ Canonicos ad eum in itinere faciendum. dec. 94. n. 1. & verb. *Canonici.*
Equitis confirmati chirographum valet, tamquam scriptura publica. dec. 159. n. 1.
equites confirmati differooc à militibus, & est dignitas. ibid. n. 5.
Error in jure, licet impediat præscriptionem, non tamen impedit fructuom acquisitionem. dec. 69. n. 5.
Exceptio incompetentiæ post litem contestatam, & etiam post sententiam potest opponi dec. 22. n. 4. non tamen poterit oppoui, si jurisdictio foit prorogata. ibid. n. 9. etsi jurisdictio esset improtogabilis potest opponi etiam post tres sententias. ibid. n. 10.
excipere potest reus in ea causa intra decem dies, de qua ad feudum supplicavit. dec. 30. n. 3.
exceptionem quamcumque reo opponenti, an contra tempus decem dierum. ibid. n. 7.
exceptiones oppositæ de incompetentia post sententiam latam in senatu non admittantur, si pars in prima instantia tacuit. dec. 48. n. 1.
exceptiones remittere an debeat judex ad judicem deputantem. verb. *Judex.*
Executioni sententiæ oppositas exceptiones judex statim remittere debet in processibus criminalibus ad senatores, qui tulerunt sententiam: in causis verò civilibus contrarium observatur. dec. 47. n. 6.
executioni potest mandari sententia cōtra debitorem, vel contra tertium possessorē, si in fraudem executionis debitor alienaverit, vel dolo desierit possidere. dec. 135. n. 7
executio an fieri possit in emphyteusi nominationis. dec. 134. n. 1.
executio testamenti. verb. *Testamentum.*
de *Exemptorum* causis cognoscunt judices sæculares certis casibus. verbo, *Judices sæculares.*
in executione sententiæ, fori privilegium allegari non potest. dec. 210. n. 1.
executor sententiarum in sententijs Germanorum, est illorum conservator. ibid. n. 3.
in executione sententiæ nova citatio requiritur. ibid. n. 4.
executio sententiæ non potest committi per compromissum. ibid. n. 5.
executor judex. verb. *Judex.*
Exemplis judicandum non est. dec. 212. n. 2.
Expediens causarum gravaminā antiquitus erant onmero

septem, postea octo, nunc decem constituti sunt. dec. 9. num. 1.
expediendorum causarum gravaminum non est concessum per ordinationem aliquam posse de petitionibus gravaminum intra quinque leucas cognoscere, quod faciunt tamen de consuetudine. dec. 13. n. 13: & decretum senatus in hac materia improbatur. ib. n. 14.
non expediuntur instrumenta, (vulgo dias daparecer) per deliberationes, sed interloquendo; & in illis allegationes non admittuntur. dec. 36. n. 1.
idem observatur, quando conceditur auxilium brachij sæcularis. ibid. n. 2.
sic fieri solet, quando acta remittuntur, quæ non pertinent ad senatores gravaminum. ibid. n. 3.
sic etiam expeditur confirmatio transactionis, seu desistentiæ factæ per partes. ibid. n. 4.
Expensarum condemnatio, in quibus judices condemnantur, quomodo sit faciendæ. dec 39. n. 1. & 2.
super expensarum condemnatione judex competens est ille, ad quem acta appellatoria delata fuerunt dec 46. num. 2.
expensis illius debet fieri, qui petit aliquid fieri. dec. 83. n. 2
Expressa solùm veniunt in materia restringibili. dec. 140. num. 1.
exprimi debet casus permissus, ut actus admittatur, quando regulariter fieri prohibetur. dec. 34. n. 15.
Extensio de persona ad personam jure prohibetur, nec fieri potest etiam ex tacita & verosimili mente disponentis. dec. 140. n. 2.
extensio. verb. *Lex*. verb. *Privilegium*. & verb. *Prorogatio*.

F.

Falsi testes non dicuntur, qui negant (o custume, ut dicunt) nec de falso argui, aut puniri possunt. dec. 23. num. 6.
si de falso arguitur chirographus privatus, qui tamen confectus est per aliquam personam ex illis, quorum chirographis plena adhibetur fides, an fieri debeat talionis subscriptio, quæ in publicis scripturis fit. dec. 53. n. 1. & 2. & circa falsitatem decretum. ibid. n. 3.
falsitatem committens tabellio notularius simul & auditorij, in uno ex his officijs, solùm illo officio, in quo falsitas commissa est, privari debet. dec. 71. n. 2.
falsum testimonium testis proferens, efficitur de foro judicis, coram quo falsum testimonium dixit. dec. 76. n. 2. & in materia. verb *Judex*.
falsam monetam fabricantes in regno Portugaliæ de scutis aureis, & monetæ reales regni Castellæ, an puniendi sint pœnis contentis in legibus regni portugaliæ. dec 89. n. 1.
falsi crimen licet regulariter sanguinis pœnam non irroget, aliquando tamen ingerit, & ideo de eo lices transigere. dec. 113. n 9.
Familia fideicommissum. verb. *Monachus*.
Famulus, verb. *Salarium*.
famuli senatorum. verb. *Senatores*.
Fatuus, si omnino mente careat, nec testamentum facere, nec suarum rerum dominus esse potest: aliud tamen erit, si rerum aliquem intellectum habeat. dec. 97. n. 2.
Festi dies. verb. *Dies*.
Feudum. quod ad fratrem venit, novum non dicitur, quando alter frater, qui illud acquisivit, in prælio serviendo moritur. dec. 115. n. 3.
feudum non habet usumfam bonorum Regiæ coronæ. ibid. n 9.
feudi successor an teneatur solvere debita prædecessoris. ibid.
feudi facta concessio alij in vita possidentis, ut post ejus mortem habeat effectum, valida est. dec. 138. n. 1.
de feudo ad empbyteusim an valeat argumentum. ib. n. 4.
in *Fideicommissum* relictum familiæ, an succedat monachus. dec. 134. n. 3. & 4.
de *Filiatione* si agatur ratione alimentorum potest agi ex remedio l. diffamari. dec. 43. n. 6.
filius major consentiens, quod pater instituat majoratum de novo in filium sequentem, omnino excluditur à successione. dec. 96. n. 8.
filij, quando potiùs apud alium, quàm apud patrem sius educandi. dec 99. n. 4.
filius naturalis pedonis succedit patri unà cum filijs legitimis. dec. 100. n. 1. & n. 9. & favorabilis censetur Ord. nostra respectu filiorum naturalium. ibid n. 10.
filio naturali portio paternæ hereditatis debita, non habes locum in nepote. ibid. n. 3.
filij appellatione nepotes venire non debent in materia correctoria, & stricta. ibid. n. 6. & dec. 40. num. 2. & vide verb. *Nepotes*.
filius naturalis nec etiam in duabus uncijs patri ab intestato succedit, secundùm aliquos. dec. 100. n. 7.
filius legitimus, & naturalis æqualiter sunt censendi, sublata incapacitate succedendi. ibid. n. 11.
filius naturalis an dicatur, natus ex muliere, quæ non certiorata de morte viri, matrimonium contraxit. dec. 101. n. 1. & 4.
filius quoad patrem, semper præfertur extraneo. dec. 108. num. 1.
filij in potestate, inter quos fuit facta divisio à patre; vel à matre, non valet. dec. 127. n. 7.
filius, qui per solutionem debiti se immiscuit paternæ hereditati, tenetur de bonis propriis solvere, etiam de emphyteusi, in qua fuit nominatus, secus si beneficio inventarij usus fuerit. dec. 134. n. 5.
filius potest pro parte paternam hereditatem acceptare, & pro parte repudiare. ibid. n. 5.
filiorum appellatione, proprijs nominibus expressis nepotes non comprehenduntur, licet in aliunis voluntatibus regulariter veniant appellatione filiorum. dec. 140. n. 2.
filijs spurijs propriesas à patre relinqui non potest, nisi ratione alimentorum. dec. 145. n. 3. & 5.
filius testimere gravatus post mortem potest uhque usque ad quantitatem fuæ legitimæ. dec. 146. n. 2.
filius. verb. *Legitima*. verb. *Pater*. & verb. *Legitimatus*.
Fidejussor solvens pro debitore adversus illum habet mandati actionem. dec. 122. n. 2.
& si creditos cum uno ex correis pactum de non petendo faciat, an fidejussor creditori solvens habeat actionem mandati. ibid. n 4.
sub fidejussoribus datus, semper manet obligatus ad se liberandum, sive culpam habeat, sive non: aliter, fidejussionem amittet. dec. 67. n. 3.
Fiscus potest habere omnia bona publicata mariti absentis, quę ipse quoad viserat habere debuerat. dec. 183. n. 7
Femina non possunt esse testes in testamento. dec. 170. n. 2.
feminarum exclusio. verb. *Majoratus*. & verb. *Masculus*.
Fori privilegium in sententiæ executione allegari non potest. dec. 110. n. 2.
forum rei. verb. *Actor*.
forensis, alio loco domicilio habens, an collectari debeat ratione bonorum immobilium, quæ habet in loco, in quo Ecclesia constructur. dec. 91. n. 1. & verb. *Collecta*.
Fratri legitimato succedit soror non legitimata una cum alijs sororibus legitimis. dec. 135. n. 5.
Fructus separari à solo, & percepti ante litem contestatam in petitione aut libello, non veniunt nisi petantur. dec. 63. n. 1. & hæc regula multiplicatur declaratur, & limitatur. ibid n. 2. & seqq.
fructus post litem contestatam veniunt etiam non petiti, quinimo & accessiones, & deteriorationes. ibid n. 6. & intellige. & declara. n. 7. & sequentibus. & vide. dec. 155. n. 1 & 2.
fructus percepti, & qui percipi potuerunt jubentur restitui à malæ fidei possessore. dec. 69. n. 2.
in fructuum perceptione, an persona petitoris, vel possessoris sit attendenda. ibid. n. 2. & 3.
fructus non solent æstimari, nisi pro ut communiter percipi consueverunt. ibid. n. 4.
fructus facis suos regulariter possessor qui erravit in jure. ibid. n. 5.
cum fructibus res restituenda est, quando ex titulo contractus, qui revocatur, unquam translatum fuit dominium. dec. 69. n. 6.
fructus veniunt etiam ante litem percepti, & consumpti, resoluta venditione, quando lex retro habet venditionem pro infecta. ibid. n. 7.
idem ubi in dicta addicitur res vendita. ibid. n. 8.
idem ubi in venditio celebratus sub conditione, nisi tertius me-

meliorem conditionem attulerit. ibid. n. 9.
cum fructibus res revocatur, etiam ante litem contestatâ perceptis, ubi titulus dominium transtulit: fuit autem revocatus propter malam fidem emptoris. ibid. n. 10.
cum fructibus rem evincit, qui eam evincit à malæ fidei possessore. ibid. n. 12.
ad fructuum restitutionem non tenetur bonæ fidei possessor, si ex contractu revocabili transfertur dominium. ibid. n. 13.
fructus veniunt regulariter quando rescinditur contractus factus super re minoris, & fallit, si emptor fuit bonæ fidei. ibid. n. 14.
idem quando contractus Ecclesiæ rescinditur, si possessor in jure, vel in facto ignoravit. ibid. n. 15.
fructus pignoris accepti pro dotis securitate lucratur gener, nec illos in sortem tenetur computare. dec. 123. n. 2. & n 3.
fructuum appellatione continentur quæcumque ex arboribus nascuntur ad hominum commoditatem. dec. 126. num. 4.
fructus non debentur victori in revisionis sententia, nisi à tempore possessionis adeptæ. dec. 144. n. 2. & 3.
fructus non veniunt in restitutionibus gratiæ. ibid. n. 3.
fructuum restitutio habet locum in actionibus bonæ fidei, vel quando petitur id, quod aliquando fuit meum, actione aliqua reali, aut personali, seu officio judicis. dec. 155. n. 1. & 5.
fructus veniunt à tempore moræ extrajudicialis in actionibus bonæ fidei: minimè in actionibus stricti juris, nisi in his peratur, quod aliquando fuit meum. ibid. n. 6. & 7.
ad fructuum restitutionem non tenetur victor super possessorio, nisi post litem contestatam in petitorio. ib. n. 9.
fructus veniunt à tempore moræ, quando petitur renovatio emphyteusis. ibid. in princ. & n. 9.
fructus. verb *Restitutio*.
Fuga à carcere, licet delictum sit tantùm quia prohibitum, & puniatur, licitum tamen est è carcere aufugere. dec. 58. num. 5.
fugiens factus clericus, qui laicus captus est. verb. *Clericus*.
fugitivus. verb. *Servus*. & verb. *Monachus*.
Furiosi, impuberes, dementes, & mente capti testamentum facere non possunt. dec 97. n. 3. & bis parentes substituere possunt ad exemplum pupillaris. ibid. n. 4.
furiosus non potest facere procurationem, quia nec voluntatem, nec consensum habet. dec. 97. nu. 6. & ad notarios non pertinet judicare de sana mente. ibid.
furiosus filius, in patria potestate constitutus, curatorem habere non potest. dec 99. n. 7.
Furti actione conventus si delato juramento jurat se non rapuisse non concludit se liberatum. dec. 34. n. 16.

G.

Gabella non solvitur de sententia de præcepto de solvendo, stante statuto, quòd de sententia condemnatoria solvatur gabella. dec. 16. n. 6.
super gabellæ solutione decretum fecerus Portucalensis. dec. 11. n. 20.
gabella ex contractu nullo non debetur. dec. 18. n. 4.
gabella non solvitur pro dote æstimata. dec. 104. n. 6.
gabellam, seu decimam an teneatur solvere clericus ex emptione ædium, quas emit ad locandum, licet reditus convertat in suum usum dec. 189. n. 1. & 2. & quando censeatur emere ad suum usum. ibid. n. 2. & 3.
Generalis regula non debet violari per regulam accidentalem, & non multum necessariam. dec. 32. n. 5.
Glandis appellatione omnes arborum fructus continentur. dec. 126. n. 2.
Gratia facta per solam signaturam valet, nec requiritur da substantia, quòd fiat de ea litteræ confectæ, aut expeditæ. dec. 3. n. 6.
gratia facta requiritur scriptura ad probationem tantùm, non ad effectum. ibid. n. 6.
gratia Papæ potest probari per testes attento jure communi: secus de stylo curiæ. ibid. n. 6.
gratia ut valeat sufficit solum concessio per verbum fiat. ibid. n. 6.
gratia facta & signata à Principe etiam litteris de ea confectis non valet in nostro regno, nisi prius in Cancellaria litteræ fint expeditæ. ibid. n. 7.
à gratiæ factæ tempora solvuntur annonæ civiles (vulgo tencas.) dec. 8. n. 31.
gratia. verb. *Data*.
Gravamen seu interlocutorium potest judex à quo revocare, de jure communi intra quatuor menses, de jure nostro intra decem dies, parte citata. dec. 59. n. 3.
gravamina intra quam terminum præsentari debeant. remissivè. dec. 59. n. 9.
per gravaminis instrumentum cognosci debet, quando agitur de incompetentia judicis. dec. 156. n. 1. & 2.
per gravaminis petitionem an possit conqueri ad senatum supplicationis à sententia lata per Cancellarium maximum, in qua pronuntiavit judicem non suspectum. dec. 207. n. 1.
gravaminum causæ, verb. *Expeditores*. verb. *Pretores*. verb. *Senatores*. verb. *Curiales*.
Gubernator civilium causarum olim rector etiam justitiæ vocabatur. dec. 1. n. 16. & quis primus fuit appellatus gubernator justitiæ in eod. senatu. ibid. n. 16.
gubernatores civilis curiæ, & rectores justitiæ non pauci fuerunt litterati, quorum nomina ponuntur. dec. 2. n. 3.

H.

Habitus malus tollitur per triennium, & cessat præsumptivè. dec. 55. n. 2.
Heres creditoris debet prius legitimare suam personam, ut possit agere, alioquin caret actione. dec. 33. num. 5. & dec. 197. n. 6.
heredes mortui rei sufficit solùm citari, nec actor tenetur facere articulos habilitationis: secus si actor moritur, vel non prosequitur causam, quia tunc vel suorum heredum habilitatio est necessaria, vel ipsi heredes rei possunt se habilitare. dec. 197. n. 11.
heredum personæ, quamvis instantia litis in eos transeat, debent prius legitimari. ibid. nu. 6. & in materia, quid in aliis successoribus. verb. *Successor*. verb. *Cautio*. verb. *Instantia*. verb. *Mortuo*.
heres eamdem personam cum defuncto habere censetur. dec. 33. n. 6.
hereditatis quæstio, vivente patre tractari non potest. dec. 43. n. 2.
hereditate nondum adita, nullum jus considerabile quæritur. dec. 109. n. 2. & adeundi jus non est in bonis. ibid.
hereditatem repudiare potest pupillus auctoritate tutoris interveniente, si tamen hereditas jam sit in bonis pupilli, decretum judicis necessarium est. ibid. n. 2.
hereditatem Ecclesiæ repudiare non potest Prælatus sine solemnitatibus à jure requisitis. ibid. n 4.
hereditas ipso jure acquiritur Ecclesiæ. ibid.
hereditatis renuntiatio in scriptis fieri debet. ibid. n. 5.
hereditatem simpliciter adiens tenetur debita defuncti exolvere, & factum ejus approbare. etiamsi ex hoc plus amittat, quam ex testamento consequatur. dec. 134 n 2.
heres filius tenetur alienationem emphyteusis à patre factam approbare. ibid. n. 3. & verb. *Filius*.
heres non tenetur confecto inventario ultra quantitatem bonorum, quæ ex hereditate capit; quòd si inventarium non fecit, tenetur pro quota. ibid. n. 4. & idem in filio, qui se immiscuit hereditati. ibid. n. 5.
hereditatem paternam potest filius pro parte adire, & pro parte repudiare. ibid. n. 5.
heres qui tenetur restituere, & sic rationem reddere, si inventarium non fecerit, videtur esse in dolo. dec. 136 n. 3. & idem in satisdatione legatorum. ibid. idem, si heres contra formam statuti requirentis inventarium, illud recusat. ibid.
heredes non removentur à successione si cogant uxorem ad inventarium, etiamsi testator eos removet à successione si contraria fecerint. dec. 136. num. 7. & in materia. verb. *Inventarium*.
ab herede facta alienatio usque ad quartam valet, ubi bona sunt pro indiviso. dec. 146. n. 5.
de hereditate alterius fratris, frater disponere non potest. nisi prius illam acquirat. dec. 164. n. 2.
de hereditate patris pactum post ejus mortem inter ipsos dividenda, non valet, etiam causa dotis, nec libera testandi facultas patri auferetur. ibid. n. 4.

de hereditate viventis pactum non valet, nisi ipse consentiat in contractu, & in eodem consensu perseveraverit usque ad mortem. ibid.n.5.
hereditatem renuntians, vel dimans, in qua successurus erat ab intestato, illa privatur tamquam indignus, & fisco applicatur. ibid.n.3. quod in filio renuntiante procedit. ibid.
Hypothecatus censetur fundus ex quo alimenta præstantur. dec.149.num.2. idem in beneficio, vel commenda pro debitis pensionibus. ibid. num. 3. idem in emphyteusi. ibid.n.4.
Hospitale institutum à laico sine auctoritate Prælati non dicitur locus religiosus, nec subest Episcopo nisi quoad visitationem, & exequenda opera pia, nec Seminario contribuere tenetur. dec 204.n.1.
ad hospitandum nemo invitus compellitur, nisi ad id ex officio teneatur. dec.93.n.2.

I.

I *Gnorantia* legis probari non potest per juramentum partis, licet in aliis casibus juramentum partis de ignorantia admittatur. dec.184.n.5.
ignorantia legis. verb. *Lex.*
Impedito non currit tempus. dec.28.num.2.& dec 76.numer 5. & impedito non currit annus, quando annus utilis est. ibid.
impedito qui potuit impedimentum removere, currit tempus. dec. 30.n.5.
impedito. verb. *Tempus.*
Impetratio. verb. *Prius.* verb. *Data.* & verb. *Revisionis impetratio.*
Incarceratus dicitur datus sub fidejussoribus secus illa, qui chartam securationis sumit. dec.67.n.1.
incarcerari non debet ille de quo quarela data fuit, absque eo quod summarium testium fiat. dec.16. n.1.
ab *Incendio* ut quis se liberet, potest vicinas ædes destruere. dec.91.n.2.
Includens lex certos casus, alios excludit. dec.43.n.1.
Incompetentia lata sententia, est interlocutoria, & per instrumentum gravaminis expadiri debet, & non per appellationem. dec.156.n.1.
super incompetentia judicis, judex ipse jurisdictionem non habet, sed ab illo supplicari potest. dec.48.n.2.
incompetentiæ exceptio. verb. *Exceptio.*
Incontinenti quid fieri, vel non judicis arbitrio relinquitur, dec.172.n.4.& quando dicatur incontinenti quid fieri. ibid.num.5.
Indignus hereditate fit, qui hereditatem viventis renuntiat, vel donat; in qua ab intestato successurus est. dec. 164.n.5.
Indulgentiarum bullæ. verb *Bulla.*
ob *Infamiam* arcetur quis à tabellionatus munere. dec.71. num.4.
Inferiores, contra legem statuere non possunt. dec.61.n.6. 7.& 8. nisi subjecta materia, aut verba rescripti aliud suadeant. ibid.n.3. & 4.
Infinitus est vitanda. dec.168.n.2.
Injuria ratione officij, personæ, & gradus multum atrox efficitur. dec.214.n.5.
injuriarum actio an civilis, an criminalis sit. dec.14.n.7.
Inopes non sunt eligendi ad officia publica. dec.2.n.2.
Inquisitio contra aliquem fieri non debet, nisi infamia præcesserit: inquisitio autem generalis, etiam non præcedante infamia, fieri potest. dec.78.n.2.
inquisitiones non solùm permittuntur, sed etiam jubentur à judicibus fieri. ibid.n.1.
inquirere de criminibus, & visitare possunt Archiepiscopi suam provinciam, etiamsi non appareat de negligentia suffraganeorum. ibid.n.2.
inquirere potest superior etiam nulla præcedente infamia, quando delictum est notorium. ibid.n.3.
inquirenti judici generaliter vel specialiter, an testis teneatur revelare delictum secretum, de quo solus scit. dec.79.n.1.2.& 3. vide verb. *Testis.*
Insinuatio non requiritur in donatione causa dotis, alimentorum, vel alterius piæ causæ. dec.135.n.6.
insinuatio. verb. *Donatio.*
Institutio de extraneo, conservandæ agnationis causa facta non præsumitur, sed solùm ad effectum exequendæ ultimæ voluntatis. dec.208.n.3.& 4.& verb. *Majoratus.*
institutioni adjecta forma, conditio, & voluntatis expressio, censetur repetita in substitutionibus successivè sequentibus. dec.143.n.4.
Instrumentum in quo quis promittit certam summam, nisi aliter ex calculo appareat, liquidum est, & executionem meretur. dec.62.n.6.
instrumentis dierum apparitionum potest pars uti in supplicationibus ordinariis. dec.46.n.2. in contra quem dici apparitionibus instrumentum recipitur, expectatur intra tres dies, quos (de Corte) vocant. ibid.n.16.
Instantia lis, quamvis transeat in heredes, rameu, ut judex possit procedere in causa, debent personæ eorum legitimari. dec.197.n.6 & 11. & vide verbo, *Heres.*
instantia transit activè in Prælatum successorem, ubi actū est nomine Ecclesiæ, seu dignitatis. dec.198.n.1. secus si actum fuit nomine proprio. ibid. n.2. & quid in successore in commenda. ibid. n. 1. & quid in successore majoratus. ibid.n.6. & quid in novo donatario successore alterius donatarij. ibid.n.7.
instantia transire deber in successorem, quando res, vel actio necessariò transit. ibid.n.5.
Interdicti; unde vi, annus utilis est. dec.82.n.6.
interdictum unde vi intentans duo tenetur probare, possedisse, & spoliatum fuisse. dec. 172.n.1. & an competat commendatario, qui mortuo vicario possessionem ædium cepit, & à vicario successore statim vi dejectus fuit. dec.172.n.6.
Interesse singulare actoris non solet considerari. dec.69.n.4.
ad interesse an teneatur, qui promissionem contra jus non adimplet. dec.138.n.5.
ad interesse non tenetur, qui culpam non commisit. dec. 8.num.24.
Interlocutoria causæ sunt levis momenti, & in illis minoribus non conceditur restitutio, nisi notabiliter læsi sint. dec.20.n.5.
Interpretatio fit contra eum, qui potuit apertiùs jurare, & juramentum declarare tamquam contra probantem ambiguè. dec.14.n.14.
interpretari debent strictè statuta exorbitantia, & prohibitoria. dec.106.n.9.
interpretatio illa amplectenda est, per quam magis reducimur ad jus commune. dec.74.n.5.
Intestatus. vide verb. *Testamentum.*
Inventarium bonorum clerici mortui, qui filios minores reliquit, ad judicem pupillorum pertinet facere. dec. 81. num.1.
inventarium bonorum Episcopi vita functi, & ejus bona defendere à latrociniis, quæ ejus morte contingunt, ad officium judicis sæcularis spectat. dec.84.n.1.
inventarium an teneatur facere Episcopus tempore suæ promotionis eorum, quæ ipse ex patrimonio, vel alio titulo acquisivit. remissivè. ibid.n.5.
inventario non confecto heres tenetur pro quota, sed si inventarium fecerit non tenetur ultra quantitatem bonorum, quæ ex hereditate capit. dec.134.n.4.
inventarium cogitur uxor facere etiamsi tastutor expresse venerit, ne id faciat. dec.136.n.1.
inventarium. verb. *Heres.* & verb. *Testator.*
Judex à quo potest interlocutoriam, seu gravamen revocare, de jure communi intra quatuor menses, & de jure regni intra decem dies, parte citata. dec.59.n.8.
judex ad quem potest revocare attentatum, vel innovatum, appellatione pendente. ibid.n.4.
judicem potest eligere actor ad actionē suam prosequendam, quando reus habet plures judices jure communi; si autem ex privilegio, tunc reus eligere debet. dec. 84. n.1. & si eligat non poterit iterum variare. ibid.n.7.
judicem potest eligere persona miserabilis conventa ab alia, simile privilegium habente. ibid.n.12.
judicem eligere non possunt exempti, qui privilegio miserabilium personarum non gaudent, sed actoris est electio. ibid.n.16.
judex potest scribere acta coram se in causis modici præjudicij. dec.60.n.2.
judex potest esse, simul & notarius de mandato summi Pontificis, aut Principis non cognoscentis superiorem. ibid.n.4.

judicis

judici justè procedenti teneamur obedire. Intelligo, ut dec.79.n.5.
super judices, qui olim dicebantur. dec.11.n.23.
judex in causa principali est judex in accessoriis. dec. 17. num.3.
judici facta donatio an valeat. remissivè. dec.19.n.11.
judex potest esse advocatus alicujus, in causa penitus diversa. dec.20.n.2.
judex ob levia non soler suspectus judicari, maximè si sit vir integræ, & probatæ fidei. ibid.n.4.
judices discordantes in summis, in minorem consentire videntur. dec.7.n.3.
judex, qui tulit sententiam, privativè, habet jurisdictionem etiam super appendicibus executionis. dec.22.n.1.
judex specialis datus ad certas causas cum ordinario potest concurrere: secus cum illo qui privativè habet jurisdictionem ad certas causas, & si cum illo cognoscat, nihil agit. ibid.n.2.& 3.
judex de cujus jurisdictione dubitatur, si se pronunciaverit judicem, tenebit judicium, & potest procedere non solùm ad missionem ex primo, & secundo decreto: sed etiam ad sententiam diffinitivam, in casibus in quibus litis contestatio necessaria non est. ibid. num.6.
si judex competens est ram in possessorio, quàm in petitorio, conventus super proprietate alicujus rei non potest actorem super possessione ejusdem rei coram alio judice convenire. dec.32.n.2.
à judice Regiæ coronæ Portucalensi ad quem supplicatur. verb. *Supplicatio.*
judex executor an possit cognoscere in causis criminalibus de exceptionibus oppositis. dec.47.n.1.
judex tenetur adimplere precatoriam seu requisitoriam judicis deprecantis, & exceptiones coram illo propositas debet remittere. dec.49.n.1.
judex deprecatus est meros executor. ibid.n.2.
judex tenetur litteras commissionis inserere in litteris requisitorijs, si non constat de jurisdictione illius. ibid. num.2.
judicis datio adversus eum, qui in rebus humanis non est, invalida est. dec.197.n.3.
judicis arbitri minorem habent jurisdictionem, quam ordinarij. dec 41. num. 2. & possunt cognoscere, an causa continetur in compromisso. ibid. num.2. quod procedit, etsi ex tali pronuntiatione interesse prætendant. ibid.n.3.præcipuè si viget consuetudo, ut in hoc regno. ibid.n.4.
judices electi non eximuntur ab onere tutelæ ante electionem injunctæ. dec.25.n.3.
judex Ecclesiasticus tam ordinarius, quàm delegatus potest requirere auxilium brachij sæcularis. dec. 9. n. 3. quod conceditur etiamsi de nullitate sententiæ Ecclesiastici judicis opponatur, & exceptiones ad judicem Ecclesiasticum remittuntur. ibid.n.4.
de judicis Ecclesiastici incompetentia in hoc casu exceptiones admittuntur. ibid. & in materia. verb. *Auxilium.*
coram judice Ecclesiastico reus conventus super contractu ulurario, potest reconvenire actorem super possessione coram judice laico. dec.32.n.6.
in judicem Ecclesiasticum laicus non potest consentire in casibus, quibus jurisdictio ad judicem sæcularem pertinet. ibid.n 6.
& quid si per reconventionem agatur. ibid.n.8.
judex Ecclesiasticus, & Prælati possunt imponere pœnam pecuniariam laicis. dec.85.n.1.
judex Ecclesiasticus non potest arrestare debitum in manibus laici. dec.86.n.2.
ad judices Ecclesiasticos pertinet cognitio, si agatur de materia peccati dec.87.n.5.
judex Ecclesiasticus, qui de matrimonio cognoscit, potest in consequentiam judicare de causa dotis. dec.125. n.4 5.& 7.
judex Ecclesiasticus residuorum, per quos officiales possit citare ad executionem testamentorum. dec.137.n.1. & 2.
judices sæculares cognoscunt in certis casibus de causis exemptorum. dec.17.n.1.
judex sæcularis ao possit personaliter punire clericum in minoribus, qui habitum, & tonsuram reassumpsit, postquam præventus est à judice sæculari. dec.58, num.8.
judex laicos potest definire quæstionem facti, & non juris, de re spirituali. dec.82.n.2. & potest cognoscere de spolio intra annum & diem. ibid.n.1. & 3.
judex sæcularis cognoscit de causis circa servitia famulorum Archiepiscopi, & Episcopi vita functi, ut eis debitum salarium persolvatur. dec.84.n.4.
judices ordinarij cognoscunt, an soa sit jurisdictio, & pronuntiat super exceptionibus sui fori declinatorij, & incompetentiæ. dec.41.n.1.& quid in delegatis. ibid, num.2.
judex ordinarius incompetens an possit punire testem coram eo falsum deponentem. dec.77.num.3.& quid si clericus coram judice laico falsum testimonium dicat. ibid.n.9. & quid si judex sit delegatus à Principe, an possit punire testem falsò juruntem: & quid si delegatus sit ab inferiori. ibid.n.4.
judex. verb. *Officium.* verb. *Jurisdictio.* & verb. *Incompetentia.*
judices inferiores instâ, verb. *in judicando.*
judicia, & sententiæ sunt de jure civili. dec.82.n.3.
judicia juris publici esse dicuntur, & propter publicam utilitatem jure gentium instituta sunt. ibid.n.5.
judicium ubi cœptum, ibi finiri debet. dec.25.n.2.
etsi judicio plenario sententia secundùm petita, & non ultra proferri debeat, in summario tamen attendendum est, an secundùm facti narrationem, & probationem lata sit. dec.72 n.3.& 4.
à judicio summario partes non censentur recedere, nec ad libellum attendi debet, nisi tamquam ad simplicem facti narrationem. ibid.n.5. nisi expresiè partes judicio summario renuntient. ibid. n. 5. & vide verb. *Summariè.*
judicio executivo sibi competenti an præjudicet pars, quæ eodem casu via ordinaria egit. ibid.n.6.
in judicando opinio communior sequenda est. dec. 133. nom.11.
judicandum non est exemplis. dec.218.n.2.
in judicando si judices inferiores sententiam senatus semel in uno casu latam sequantur, non errabunt. ibid, num.7.
judicium statim cessat mortuo uno ex litigantibus. dec, 197.n.1.
judicium famil. erciscundæ verb. *Divisio.*
Jurisdictio improrogabilis quæ sit. dec.22.n.1.
jurisdictio judicis data ad universitatem causarum, etiam inter certas personas potest prorogari de partium consensu. ibid.n.5. & de jure nostro statim ut pars contradicit sit jurisdictio improrogabilis. ibid.n.5.
jurisdictio ubi est prorogabilis, qui citatus coram suo judice non comparet, & non opponit declinatoriam, an videatur in judicem consentire. ibid. n.6.&8.
de jurisdictione si dubitat citatus debet comparere ad allegandum privilegium. ibid.n.7.
jurisdictio ubi est prorogabilis exceptio incompetentiæ non potest opponi, si talis jurisdictio fuit prorogata. ibid. n. 9. si tamen est improrogabilis, etiam post tres sententias potest opponi. ibid.n.10.
jurisdictionis prorogatio judicis causarum ludiæ quomodo intelligatur ibid.n.11.
jurisdictionem judicis quando excedunt summæ petitæ ab actore in libello, diversis actionibus, an cumulandæ sint, ut sciamus, quòd jurisdictionem excedunt. dec. 21. n.1.2.& 3.& sequentibus, & vide verb. *Coarcta.* verb, *Appellatio.*
jurisdictio est quid reale. dec.35.n.2.
jurisdictio ordinaria non debet frustrari, nec minui per delegatam. dec.168.n.2.
jurisdictionis prærentio. verb. *Præventio.* & verb. *Citatio.*
jurisdictio, verb. *Judex.*
Jus commune apud nos sunt Ordinationes Regiæ. dec. 54. n.3 & verb. *Ordinationes.*
contra jus communa statuere non possunt Prælati inferiores. dec,61.n.7. & 8.
jus tertij non licet allegare, nec de eo opponere: nisi sic exclusivum juris agentis. dec.63. n.12. & 4, vel is qui allegat, jus illud habeat à tertio. ibid.n.3.

jus tertij poteſt allegari, quando nullitas actus ipſo jure inducitur. ibid. num. 5. ſecus ſi voluntas tertij requiratur ad nullitatem actus. ibid. num. 6. & ibid. multa exempla.
jus ſupervenions de novo actori lite pendente prodeſt illi, ſi cauſam habeat de præterito. dec. 120. n. 11. & quæ n. 13. & 14. & in materia. verb. *Lite pendente*, & verbo, *Privilegium*.
jus acreſcendi an ſit locus, in legato alimentorum, vel donatione. dec. 145. n. 4. & 5.
jus commune ſervatur in caſibus, quos leges Regiæ non decidunt. dec. 161. n. 1. & dec. 211. n. 3.
juri adhuc non competenti nullus vitus eſt renuntiare. dec. 173. n. 3.
juri alicui quæſito Princeps non intelligitur præjudicare. dec. 5. n. 3.
niſi in proviſione Regia de eo expreſſa mentio fiat cum derogatione. ibid. n. 7.
juri alterius Princeps poteſt præjudicare, quando id non principaliter fit, ſed cauſative. dec. 132. nu. 3. & vide verb. *Princeps*.
ad jus commune officiales hujus regni non coarctantur in caſibus deciſis per leges regni. dec. 221. n. 3.
jus piſcandi. verb. *Piſcandi*. & verb. *Venandi*.
jus primogenituræ. verb. *Primogenitura*.
jus ſpirituale. verb. *Præſcribere*.
jus decimandi. verb. *Decimarum*.
jura Regalia. verb. *Regalia*.
Jugatio unde dicatur. dec. 188. n. 1.
à jugationis tributo excuſatur terra, ex qua penſio ſolvitur Regi. ibid. n. 3. quod intellige, quando per ipſum emphyteutam, aut penſionem ſolvit, terræ arantur, & colliguntur, ſecus ſi ſemmandas alteri tradiderit. ibid. num. 4.
jugationis tributum ſolvit ſemper, & omni caſu terra, ex qua penſio ſolvitur privatæ perſonæ. ibid. n. 6.
à jugationis tributo excuſantur agricolæ monaſterij Alcobaciæ ex privilegio: & prædictum privilegium tantùm comprehendit colonos partiarios, non autem emphyteutam. ibid. n. 7. & 8. & 9.
Juramentum habet vim plenæ probationis. dec. 34. n. 20.
juramento deciſorio an ſtandum ſit, etiam in qualitate, quæ præcisè non concludit jurantem non eſſe debitorem. ibid. 34. n. 1.
juramento à parte delato, creditor juranti non ſolùm circa principale debitum, ſed etiam circa qualitatem adjectam, qua concludit ſe non eſſe debitorem. ibid. num. 2.
juramenti deciſorij quæ ſit vis, & quos producat effectus. ibid. n. 2.
jurans ſe non eſſe debitorem ex duplici cauſa; altera ſterilitatis, altera læſionis, an abſolvendus ſit. ibid. n. 3.
jurans ſe debere ex contractu, ſed liberatum ob ſterilitatem non concludit ſe liberatum. ibid. n. 5. & quid in juranie ſe non debere ob læſionem ultra dimidium. ibid. num. 9.
jurans ſe non rapuiſſe conventus actione furti, non concludit ſe liberatum. ibid. n. 16.
jurans ſimpliciter ſe non dare oportere convenius ex ſtipulatu judicatum ſolvi, poterit iterum conveniri actione judicati. ibid. n. 17.
jurant ſe non teneri ex conſtitutis pecunia conventus ex mutuo non liberatur. ibid. n. 18.
jurans debet certitudinaliter, & præcisè jurare, nec ſufficit ſi dicat ſe putare, aut credere non debere ibid. n. 19.
juramentum continens cauſam ambiguam, ſicut probatio incerta, & ambigua, non relevat jurantem. ib. n. 20.
juramento delato ſi quis falſum juret contrarium amplius probari non poteſt, nec de veritate debiti queri. ibid. num. 21.
de juramenti tamen qualitate poteſt conqueri, an ſit legitimè, & concludenter juratum. ibid. n. 23.
juranti non eſſe debitorem, cauſæ & qualitates concludentes ponuntur. ibid. n. 22. & quæ non ſufficiant. num. 23.
contra jurantem qui potuit apertius juramentum declarare ſit interpretatio, tamquam contra probantem ambiguè. ibid. n. 24.
juramentum defertur parti in ſupplementum probationis, quando ſemiplenè probavit ſenatorem eſſe ſuſpectum. dec. 45. n. 1.
juramentum deferre licitum eſt in omnibus caſibus, ubi ſemiplenè fuit probatum, exceptis his in quibus ſpecialiter prohibetur. ibid num. 2. & quinquaginta leptem fallentias remiſſivè ad prædictam regulam, vide ibid. num. 3.
juramentum an poſſit deferri recuſanti, quando cauſa recuſationis poteſt afferre infamiam recuſato. ibid. n. 5. & quid judicatum ſit. ibid. n. 6.
juramentum partis, licet in aliquibus caſibus admittatur, quando agitur de ignorantia, non tamen admittitur, ſi agatur de ignorantia legis. dec. 184. n. 5.

L.

Læſio ultra dimidium non poteſt intelligi, ſi juſta penſio non exprimatur. dec. 34. n. 10.
ſi læſio in conductione interveniat, locator poteſt eligere vel reſciſionem contractus, vel reductionem ad juſtam penſionem. ibid. n. 11.
læſione enormiſſima interveniente. an debitor audiendus ſit, non obſtante clauſula in ſcriptura poſita, quòd non audiatur, quod ad debitum deponat. dec. 37. n. 5. & quid ſi agatur remedio l. 1. C. de reſciud. vendit. ibid. n. 5.
læſio enormiſſima quæ dicatur. dec 70. n. 1. & 2.
læſione enormiſſima data, venditio propter dolum cenſetur facta. ibid. n. 3.
læſione enormiſſima data perpetuò agi poteſt, nullaque præſcriptio procedit. ibi. n. 3. & quemadmodum venditor agere poteſt, ita & ejus heres. ibid. n. 2.
Latorum ſtatutum inductum in adjutorium obſervantiæ Sanctorum, & non per modum ſuperioritatis eſt obſervandum. dec. 87. n. 9.
latcus judex. verb. *Index*. & verb. *Captus*.
Laudemium. verb. *Emphyteuſis*.
Legatus, ſi non data opera in legationem ſit miſſus, à cauſis antea inchoatis interim excuſatur. dec. 24. n. 4.
legatum ſervitij, an concubina poſſit petere. dec. 136. n. 3.
legatum morte teſtatoris ſtatim recta via tranſit in legatarium. dec. 109 n. 3.
legatum Prælatus repudiare non poteſt, ſine ſolemnuatibus à lege requiſitis. ibid. n. 4.
legatum alimentorum, an tranſmittatur ad heredes, quando res certa legatur pro alimentis, & in eo an detur jus accreſcendi. dec. 145. n. 3. 4. & 5.
legatario, cui legaverat teſtator tertiam partem bonorum, ſi poſtea vivente teſtatore plura bona ſunt acquiſita, an etiam tertia ea bonis acquiſitis ei debeatur. dec. 108. n. 9.
Lex antiqua, quando ponit unum caſum ſpecialem, lex nova generaliter corrigens, non cenſetur corrigere eatum illum ſpecialem, nec ad illum ſe extendere. dec. 11. num. 6.
lex nova ſpecialiter debet corrigere legem antiquam. ibid. num. 11.
lex nova intelligi debet ſecundùm antiquam. ibid. n. 6.
leges abſque juſta cauſa per Principem revocari non poſſunt. dec. 12. n. 17.
lex intelligitur ſecundùm materiam tituli, in quo poſita eſt. dec. 33. n. 2.
lex ubi non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. dec. 47. n. 1. & dec. 108. n. 1.
lex ſpecialis in uno caſu ad alium extendi non debet. dec. 109. n. 2.
lex correctoria juris communis non debet extendi. dec. 110. n. 4.
lex ut dicatur favorabilis attendendum eſt ad principalem illius legis effectum. ibid. n. 10.
à lege proveniens macula illegitimitatis & obſtaculum ſuccedendi, lege etiam tolli poteſt. dec. 110. n. 11.
lege quando aliquid fieri permittitur, intelligitur, niſi alia lege fieri prohibeatur. dec. 114. n. 13.
lex quemadmodum intelligitur in caſu expreſſo, etiam intelligenda eſt in ſimili caſu, ad quem extenditur. dec. 170. n. 2.
lex animata eſt Princeps, & Principis eſt legem condere. dec. 212. n. 3.
legis ratio vel ampliat, vel reſtringit dictū legis. d. 24. n. 2.

leges noviter latæ in Cancellaria maxima ligant in partibus transactis tribus mensibus à die publicationis, in curia verò, tranſactis octo diebus. dec.184.n.2.
leges ut subditos ligent, earum receptio de essentia non requiritur. ibid.n.2.
legis ignorantia quando admittatur? quæ regulariter non admittitur post legis promulgationem. ibid.n.3.
& quid si lex ob aliquos causas ignorantes etiam aomprehendat. ibid.
legis ignorantia à pœnis in ea contentis non excusas, quando communiter scitur. ibid.n.4. & ad probandam ignorantiam juramentum partis non sufficit, sed requiritur probatio ordinaria. ibid n.5.
ex legibus abrogatis non potest sumi argumentum ad decisionem causarum. ibid.n.2.
leges noviter compilatæ, sine emendatione, additione, seu declaratione antiquatum, novæ non dicuntur, sed antiquæ. ibid.
leges nostri regni sunt nobis jus commune, dec.251.n.1.& verb. *Ordinationes.*
leges nostri regni à seipsis interpretationem assumere debent, non à legibus Imperatorum. ibid.n.2.
legem contra jus commune potest facere Rex noster, in suo regno. ibid.n.3.
legibus nostri regni pœnæ impositæ, tollunt pœnas legibus Romanorum impositas. ibid.n.5.
lege regni cessante, recurrendum est ad stylum curiæ & consuetudinem regni, & quid bis cessantibus, remissivè. ibid.n.5.
legum nostrarum recopilario ultima facta sunt tempore Regis Emanuelis, anno 1521. qui fuit ejus vitæ ultimus. ibid.n.6.
legum novam aliquam recopilationem Rex noster Philippus hujus nominis Primus jussit facere. ibid.n.7.
ad leges regni vicini in dubio recurrendum est. ibid. num.8.
legis vim non obtinent sententiæ senatus: secus si coram Principe latæ sint & ab eo signatæ. dec. 212. numer. 1.2. & 4. & vide in materia. verb. *Senatus sententia.*
lex, verb. *Stylus.* verb. *Princeps.*
lege, Diffamari, C. de Ingenuis, & manumiss. an possit agi super filiatione. dec.43.n.8.& casus certi prædict. legis. ibid.remissivè.
Legitima filiorum suppleri debet ex bonis, & substantia patris. dec.108.n.2. & in aliis rebus vel pecunia non coguntur supplementum accipere. ibid.n.5.
in legitimis filiorum nullum gravamen, nec conductio præjudicialis poni potest. ibid.n.6.
legitimis filiorum non præjudicabis, quod testator probibeat rei alienationem. ibid.
legitima quando assignatur in rebus per filium optatis, debet eas eligere civili modo, & secundùm arbitrium boni viri. ibid.n.9.
in legitimam suam rem dotatam à patre potest filius computare, si id possit fieri sine præjudicio aliorum filiorum. ibid.n.3.
legitimam assignare potest pater in vita filio. dec. 127. num 6. & licet utitur verb. *Dono*, non requiritur insinuatio, in quantum non excedit legitimam. ibid. num.8.
legitima subole existente iam pater, quàm nepos naturalis de jure communi avo non succedunt. dec. 1no. n.5. & vide verb. *Filius legitimus.*
legitimatus à Principe ad successionem patris sit etiam legitimus omnibus agnatis. ibid n.16.
legnimatio patris legalis ea vi magis comprehensiva, quàm extensiva comprehendit filium, & sic nepotem respectu avi. dec.100.n.16.
legitimato filio de jure Regio succedit soror non legitimata, una cum aliis sororibus legitimis. dec.35.n.5.
Lesa quomodo commensurari debeant in facto agitarum fuit. dec.53 n.4.
leucas mensurari jussit Rex Sebastianus in Tranctagana regione, & in aliis. ibid,n.4.
Libellus alternativus non potest esse regulariter. dec. 62. num.3.
libelli verba ambigua in favorem libellantis sunt interpretanda. ibid.n.3.
libellus quando alternativus esse non potest, actor eligit, & libellum ad certam summæ petitionem adaptare potest. ibid.n.4.
libelli supplicatorij qui sint apud nos. dec 1.n.8.
libelli supplicatorij gratiæ apud nos expediuntur in senatu palatij. ibid.n.14.
Liber homo si ab hostibus redimatur, tenetur redimenti, vel ad pretium redemptionis, vel ad operas quinque annorum. dec.194 n 7.
libertatis datio non inducitur ex verbis enuntiativis. dec. 186.n.1.
libertas sicut semel præstita non revocatur, ita non censetur data per ea, quæ domini non manumittendi causa cum servis suis agunt. ibid n.2.
libertatem an consequatur servus habitus pro derelicto. ibid.n.3.& 4. verb. *Servus.*
Lite pendente exceptio de novo superveniens quomodo eumque potest opponi. dec..24 n.3. & jus superveniens lite jam cœpta prodest actori. dec. 120. & n.11. & 12.
ad litem jam cœptam extenditur, & prodest statutum tribuens privilegium, non inducendo actionem, sed exceptionem. dec.24. n.5. & verb. *Privilegium.*
& quid in viduis, & in minoribus 14 vel duodecim annorum, an ad suos judices possint trahere lites jam cœptas. dec.25.n.8.
lis pendere dicitur statim post factam citationem, vel litis contestationem. dec.120.n.1.& nova citatio filij requiritur ut lis pendere dicatur, quamvis instantia in eum transeat. ibid n.13.
lite pendente potest Rex privare vasallum Ecclesiasticum jurisdictione alicujus castri, si Regium donationem, aut alium titulum non ostendat. ibid.n 3.
lite pendente jus novum impetrans attentatum non committit. ibid. n. 83. & an impediat litis pendentia renovationem, seu nominationem emphyteutis. ibid. num.18.
lis pendere necessariom est saltem per citationem, ut attentata revocentur. ibid.
litis contestatio in judicio revisorio quomodo inducatur. dec.144 n.1.
per litis contestationem efficitur quis malæ fidei possessor. & fructus veniunt. dec.155.n.1.& restituere tenetur debitor ea quæ tempore litis contestatæ habiturus esset peritor. ibid.n.2.& verb. *Fructus.*
litis decima. verb. *Decima.*
litis instantia. verb, *Instantia.*
ex litibus solent oriri maximæ inimicitiæ. dec.178.n.1.
Locatio contrahitur ubicumque suscipitur officium interveniente mercede. dec.8.n.11.
locans operas pro aliquo tempore totius temporis mercedem accipere debet, licet eas non præstiterit, si tamen per eum non stetit. ibid.n.12.
locatio ad decennium dicitur alienatio. dec.92.n.1.
locare ad longum tempus non potest emphyteuta sine consensu domini. ibid.n.2.
locator non potest expellere conductorem ad longum tempus ob non solutam mercedem in primo anno: imò tenetur exspectare biennium, si res conducta sit Ecclesiastica, si propbana triennium ibid. numer. 4. & an superveniente casu possit eum expellere: & an ob non factas meliorationes. verb. *Conductor.*
locatio. verb. *Conductio.* verb. *Salarium.* & verb. *Locatio.*
locator gabellarum in ultimo anno suæ locationis conventiones, seu avencas multas faciens in fraudem sequentium annorum videtur eas fecisse, & ideo sequenti locatori non nocet. dec.187.n.3.

M.

Magistratus municipales, quibus æquiparantur nostri decuriones, de jure communi nec merum, nec mixtum habent imperium. dec.73 n.3.
Majori parti votorum semper standum est. dec 6. num.3. etiam si major pars sit minus peritorum. ibid.num.5.& ibidem, casus in quibus standum minori parti. ibid.n.6.
in majori summa inest minor. dec.7.n.2.
major numerus trahit ad se minorem, dec.88 n.2.

Majoratus inſtitutus cenſetur per verba probibentia alienationem in perpetuum. dec.96.n.1.
majoratus juri an poſſit renuntiare frater clericus in ſororem,quæ mortuo illo ſucceſſura erat. ibid.n.3.
majoratui jus poſſunt, præſcribere collaterales conſanguinei deſcendentes ex primo inſtituente. ibid.n.4.
majoratum de novo inſtituere patrem in filio ſequenti, ſi filius major conſentiat, omnino excluditur ab omni ſucceſſione. ibid.n.8.
in majoratu an poſſit ſuccedere clericus,conſuetudine legitimo tempore introducta,excluſo laico, contra clauſulam inſtitutionis, per quam teſtator clericum ex familia vocat. dec.121.n.1.
majoratus inſtitutionis forma ad unguem eſt obſervanda, & pro lege ſervanda; ſecus ſi conſuetudine longiſſima introducta contrarium obſervetur. ibid.n.2.
in majoratibus ſuccedendi conſuetudo ex bino actu introducitur. ibid.n.5,
majoratui vinculari an poſſit emphyteuſis. verb. *Emphyteuſis*.
majoratus ad quem finem inſtituatur. dec.133.n.1.
majoratum inſtituens expreſſim propter ipſius inſtituentis memoriam & familiæ propagationem, non præſumitur facere vocationem,ex qua familia ejus extinguatur. ibid.n.2.
ſi in majoratui ſucceſſione quis vocavit filium ſecundogenitum, excluſo primogenito, non cenſetur vocare filium ſecundogenitum clericum. ibid.n.5.
in majoratu an poſſit ſuccedere monaſterium. ibid.n.7. 8.& 9.
in majoratus bonis, quæ veniunt per nominationem poteſt nominari ea perſona,quam voluerit is, qui poteſtatem habet nominandi,etiam ſi femina ſit, excluſo maſculo. dec.143.n.1.
in majoratus ſucceſſione, an nepos cujus pater in bello mortuus eſt excludat patruum.dec.147. num. 1.& 2. & verb. *Mortui*.
majoratus bona, facultate Regia, poſſunt permutari pro alijs ipſi majoratui utilioribus.dec. 176.n.1.ſi conſenſus ſequentium ſucceſſorum legitimè interveniat.ibid.n.2. & bona ſic permutata in eorum locum ſubrogantur,& eiſdem conditionibus ſubjiciuntur. ibid.n.3.
in majoratus ſucceſſorem tranſit inſtantia litis. dec. 198. n.3. & 6.
in majoratibus excluſio feminæ propter maſculos facta à teſtatore per verba generalia, non portigitur ad maſculos remotiores. dec.208.n.1. & 6. niſi ex alijs conjecturis id colligatur. ibid.n.2. & talis excluſio reſtringitur, utpote odioſa. ibid.n.5.
in majoratu ſemina, quæ deficientibus maſculis ſuccedit, jure proprio ſuccedere dicitur. ibid.n.7.
& quæ in majoratu ſemel jure proprio ſuccedit, propter maſculos remotiores poſtea ſupervenientes, majoratu non privatur. ibid.n.8.
majoratus ſemel in una linea radicatus, ea durante ad aliã reverti non debet. ibid.n.8.
majoratus. verb. *Inſtitutio*.
Maſculis exiſtentibus, feminas excludens ſtatutum, dicitur favorabile. dec.100.n.10.
Maritus poteſt conveniri ex contractu, quem uxor ante matrimonium celebravit. dec.13.n.8.
marito privilegium conceſſum, videtur etiam conceſſum uxori,& è contra. dec.114.n.5.niſi diverſa ratio detur. ibid.n.7.
maritus & uxor dicuntur bona ſimul poſſidere. dec. 106. num.5.
marito quod ſpecialiter permittitur, à contrario videtur uxori denegatum. ibid.n.4.
maritus non tenetur ſolvere debita uxoris, quæ durante matrimonio contraxerat ſine ejuſdem conſenſu. ibid. num.10.
maritus non poteſt alienare abſque uxoris conſenſu. dec. 109. num. 1. poteſt tamen hæreditatem repudiare. ibid.n.2.
mariti bona abſentis, quæ publicata ſunt, fiſcus an habere poſſit. dec.185.n.7.
maritus.verb. *Vir*. verb. *Mulier*. verb. *Uxor*.
maritus dicitur dominus rerum dotalium. dec.154.n.1. & vide n.7. ibid.
maritus non præjudicat uxori. ibid.n.3.& 6.
Maſſiniſſa, ſenex in octogeſimo ſuæ ætatis anno filium generaſſe fertur. dec.114.n.8.
Mater conſentiens,ut filij inter ſe bona dividantur, cenſetur diviſionem poſt ejus mortem prævenire. dec.127.n.2. & an poſſit diviſionem revocare. ibid.
matri ad ſecundas nuptias tranſeunti, nec filiorum educatio, nec eorum tutela committenda eſt. dec. 99. n.10. & 13.
Matrimonium contrahere mulier non permittitur nondum certiorata de morte viri, etiam habita veroſimili præſumptione, ſi tamen contrabat,matrimonium inſtituetur.dec.101.n.3. & vide quæ n.2. ibid.
matrimonio contracto,communicatis tantùm bonis(licet judex Eccleſiaſticus competens ſit in cauſa dotis incidenter) tamen circa bona communicata ſe intromittere non poteſt. dec.125.n.5.& 7.
matrimonio durante, debita contracta ante matrimonium petenda ſunt,non autem eo finito. dec. 151. n.1. & 3.
matrimonium quibus modis contrahatur in hoc regno. dec.183.n.1.2.& 3.
matrimonium cenſetur contractum regulariter ſecundùm conſuetudinem regni. dec.165.n.3.
Mauri ſalvum conductum habentes, propter dolum & fraudem non poſſunt puniri in amiſſione libertatis, poſſunt tamen pœna arbitraria. dec.90.n.3.
cum *Mauro* pactum,an reprobetur, quemadmodum cum advocato de quota litis. dec.19.n.5.
Meliorationum pretium juratum à parte, apud quem deponi debet, antequam liquidatio fiat. dec.201.n.2.
meliorationes factæ in emphyteuſi magnæ aut parvæ judicantur ſecundùm qualitatem rei. dec.203.n.10.
Mercedem totius quarterij ac ſi viveret conſequitur magiſtratus, ſi decedat incepto quarterio. dec.8.n.20. & vide verb. *Salarium*.verb.*Lætatio*.
Metus juſtus debet probari, ut charta ſecurationis concedatur. dec.29.n.3.
Milites ſtipendiarij hujus temporis, qui continuò ad bellum parati ſunt, gaudent privilegijs militaribus. dec. 129. num. 5. idem in militibus, qui ſunt in arce apud Indos. ibid. num. 7. idem in militibus Hieroſolymitanis, quamdiu ſunt in arce celebri Melitenſi. ibid.n.6.
milites ſtationarij, ſeu limitanei, & qui ſunt in arcibus, non gaudent privilegijs militaribus circa confectionem teſtamentorum. ibid.n.8.
milites cùm ſunt in procinctu, aut in bello, abſque teſtibus in pulvere, vel clypeo, & quomodo voluerint, teſtari poſſunt. ibid.n.8.
militarium ordinum magiſter eſt tamquam quilibet Prælatus. dec. 61. n.6. & militis chirographum tamquam publica ſcriptura non valet. ibid.n.5.
militi advocatus comparatur. dec. 8.n.25.
Minor petens rem ſimpliciter, videtur etiam de jure petere reſtitutionem. dec.50. num. 1. & quid practicatur. ibid.n.3.
minoribus non conceditur reſtitutio in cauſis interlocutorijs,quæ ſunt levis momenti, niſi notabiliter læſi ſint. dec.20.n.5.
minori, vel ejus curatori debet notificari reſtitutio dilationis, vel temporis decurſi, ut illi currat. dec. 50. num. 2. & per ſtylum obſervatur in auditorijs curiæ, ut procuratori minoris notum fiat de reſtitutione, ut ei currat tempus: ſecus in auditorijs extra curiam. ibid.n.3.
minorum filiorum cura, qui relicti ſunt à monachis, & religioſis, pertinet ad judicem pupillorum. dec. 81. num.1.
minori an currat tempus anni & diei intra quod poteſt likem ſpolij movere coram judice ſæculari. dec.82. num.7. & 8.
minor in judicijs reſtituitur. ibid.n.7.
minori ad agendum tempus non currit, niſi certis caſibus, in quibus reſtituitur. ibid.n.7.
minori etiam in eremodicijs ſubvenitur. ibid.n.7.
minor reſtituitur, ſi oneri, quod ſuſcipere non licuit, ſe obligavit. ibid.n.7.
minor reſtituitur adverſus negligentiam in non perendo renova-

renovationem emphyteuſis.dec..203. n.8.& etiam non petenti conceditur reſtitutio ſi ea actis conſtet de læſione. ibid.n.5.
minor. verb. *Reſtitutio.* & verb. *Vidua.* & verb. *Clerico minori.*
Miſerabiles perſonæ quæ ſint, arbitrio judicis relinquitur dec.54.n.9.
miſerabilium privilegium habent Eccleſia, moniales cujuſcumque Ordinis, & monaſteria ex quatuor Ordinibus, S.Franciſci, S.Dominici, Divi Auguſtini, & Carmelitarum. ibid.n.9.
miſerabiles perſonæ habent multos judices ex privilegio, non jure communi,& illarum eſt electio. ibid.n.21.
Monachus quidquid acquirit,monaſterio acquirit.dec.163. num.1.
monachus dicitur filius monaſterij.ibid.n.1. & quid ſi relicto primo monaſterio ad aliud tranſivit, cuinam, acquirat, multipliciter declaratur. ibid.n.3.4.& 6.
monachus vel monialis non ſuccedunt quando fideicommiſſum fuit familiæ relictum: etiamſi monaſterium ſit capax ſucceſſionis. dec.133.n.3.& 4.
monaſterium ingrediente monacho non cedit dies fideicommiſſi niſi poſt ejus mortem. dec.133.n.10.
monaſterium an poſſit ſuccedere in majoratu. verb. *Majoratus.*
monachus tranſiens ad alteram religionem niſi fuerit de licentia ſui Prælati, & cum requiſitis neceſſarijs non poteſt præſcribi à ſecundo monaſterio contra priorem. dec.196.n.1.imò poteſt vendicari ab Abbate ſicut filius à patre. ibid.n.2.
monachatus jus eſt quid ſpirituale. ibid.n.3.
monachus qui receſſit à monaſterio, æquiparatur ſervo fugitivo. ibid.n.4.
Montales an ſint miſerabiles perſonæ. dec.54. n.8. & quid in monachis. ibid.n.9.
montales ratione privilegij poſſunt eligere judicem ſui domicilij, & ad illum remittendæ ſunt. ibid. n. 1. & n. 10. & licet ſint divites non excludantur à prædicto privilegio. ibid.n.13.
Mora ultima nocet. dec.58.n.2.
mora non committitur,niſi poſt lapſum diei. dec.92.n.5.
Mors naturalis nemini imputatur. dec.93 n.6.
mortui in bello pro deſenſione reipublicæ,an per gratiam vivere intelligantur ad effectum, ut nepos patruum excludat. dec.147.n.2. & quid ſi ex vulneribus in prælio acceptis moriatur.ibid.n.5.& quid ſi in captivitate captus ab hoſtibus. ibid.n.6.
mortuo uno ex litigantibus ſtatim judicium ceſſat,& ſententia lata nulla eſt. dec.197.n.1.quod procedit etiam judice ignorante: & in favorem mortui data ſententia. ibid.n.4.& mortuo reo in uno caſu, fuit lata ſententia. ibid.n.5.
mortuo litigante, judicis datio eſt nulla. ibid.n.3.
morte rei ſolvitur edictum peremptorium, & citatio.ibid num.3.
mortuo uno ex litigantibus, ut proceſſus currat, neceſſe eſt, ut heredes citentur. ibid. n. 6. & in materia.verb. *Heres.* & verb. *Citatio.*
uſque ad mortem actus ſupremi judicij revocari poſſunt. dec.127.n.2.
mors.verb.*Abſentia.*
Mox, dictionis natura. dec.183.n.9.
Mulier honeſta dicitur, quæ per trienium in clauſura, & honeſtate perſeveravit, ad effectum, ut ſi quis rapiat eam, incurrat pœnam legis. dec.55.n 3.
mulier nec donare, nec contrahere poteſt, ſi vir longius abſit,ſine ejus conſenſu,vel judicis auctoritate.dec.106. n.5.& quid ſi detur juſta cauſa.ibid.n.6. & in materia. verb.*Alienare.*
mulier in judicio ſtare non poteſt, ſine conſenſu viri, vel judicis auctoritate. ibid.n.7.
mulier quinquagenaria ſecundò nubens, ſi deſcendentes habeat, non poteſt marito relinquere ultra tertiam bonorum,nec eidem communicare, nec alio quocumque titulo acquirere. dec. 114. n. 1. quod procedit etiamſi deſcendantes habeat,& poſtea habere deſinat. ibid.n.4. & quid in marito. n.2.& 3.16. & 19.
molier quinquagenaria regularitcr concipere non poteſt. ibid. n.8. ſecus in viro, quia ſexagenarij habiles ſunt ad generandum. ibid.n.9.
mulieris ingenium mobile ac mutabile, hominis verò firmum ac conſtans. ibid.n.9.
mulier quinquagenaria in emphyteuſi virum nominare non poteſt,& quid è contra in vito. ibid.n.15 & 19.
mulier,ſi non habeat bona emphyteutica,poterit à marito nominari in emphyteuſi mariti, etiamſi ſit quinquagenaria : ſecus ſi mulier emphyteuſim habeat. ibid. num.17.& 18.
mulier non amittit bonorum dimidiam, niſi in caſibus in ordinatione expreſſis. dec.125.n.6.
mulier poteſt repetere coram judice ſæculari dimidiam bonorum ad ſe ex conjugio pertinentem,non obſtante ſententia ſuper divortio, & bonorum amiſſione ob adulterium ab Eccleſiaſtico lata. ibid.n.1.
mulier honeſta,quæ numquam nupſit, etſi in ætate ſit, nec nubere poſſit,tamen privilegio viduæ potitur. dec.180. num.1.
molier poteſt petere dotem,ſi maritus bannitus ſit,etiam bonis non publicatis, & hoc caſu maritum abſentem alere tenetur, & filios. dec.138.n.6.
mulier manet in poſſeſſione bonorum, & poteſt retinere dotem, ſi maritus commiſit crimen læſæ majeſtatis. ibid.n.10.
mulier. verb. *Maritus.*verb. *Vxor.*& verb. *Vir.*
Mutare non videtur,qui detrahit, quod ſuperfluum eſt, & jure reprobatum. dec.62.n.4.

N.

Naturalis filius, verb.*Nepos.* verb. *Legitima.*
Neceſſaria ad aliquid conſequendum petita videntur, ſi unum petatur. dec.50.n.1.
Negligentia officiali, per quem ſtetit eſt imputanda, non partiſ. dec. 28.n.3.
Nepos naturalis ſuccedit avo in omnibus caſibus, in quibus filius naturalis patri ſuccedere poteſt. dec.100.n.8.
nepotes ex baſtardo numquam ſuccedunt avo ab inteſtato. ibid.n.3.
nepoti naturali poteſt avus relinquere quintam partem bonorum ſuorum de jure regni Caſtellæ, ſicut etiam pater filio naturali. ibid.n.4.
napos ex filio legitimato per Principem, avo etiam ſuccedit. ibid.n.9.
nepotes æqualiter cum patruis avo ſuccedunt. dec.100. num.13.
napos dicitur natus ex corpore avi. ibid.n.13.
nepotes ſi prætereantur, dicunt teſtamentum nullum. ibid.num.13.
nepos reſpectu avi eumdem locum habet, quem tenebat ejus pater. ibid.n.13.
nepos ex ſua perſona,& ex ſuo jure privato ſuccedit, non ex perſona patris, nec ex jure ab eo tranſmiſſo. ibid. num.13.
nepti ex filia ſpuria poteſt juſticui ab avo in teſtamento. dec.145.n.2.
nepos cujus pater in bello mortuus eſt, an excludat patruum. dec.147.n.1.
Nobiliores eligendi ſunt ad munera publica. dec.2.n.1.
Nominatio emphyteuſis cum rei traditione, revera donatio eſt. dec.103.n.2.
ad nominationem faciendam non eſt neceſſarius conſenſus domini : & quid ſi mutarentur traditio rei. ibid. num.2.
nominandi poteſtas ad emphyteuſim aliquam perſonam expreſſim nominatam, ad alteram perſonam extendi non debet.dec.140.n.1.& 4.& vide verb.*Eligendi.* verb. *Emphyteuſis.*verb.*Majoratus.*
Notarius & judex ſimul quis eſſe non poteſt in actis contentioſæ juriſdictionis:poteſt tamen in actis voluntariæ juriſdictionis. dec.60.n.1.2.& 4.
notarij creantur à Principe. ibid.n.4.
ad notarios non pertinet judicare de ſua mente. dec.97. num.6.
Nova cauſa, quando dicatur. dec.200.n.5
de novo jus veniens actori lite,pendente,prodeſt illi ſi cauſam habeat de præterito.dec.120.n.11. & quid ſi à principio

cipio malè agat. ibid. n.12. & 13.
novæ non dicuntur leges, sed antiquæ, quæ ooviter coptatæ sunt sine emendatiooe, additione, seu declaratione antiquarum. dec.184.n.6.

O.

Oedire tenemur judici, seu superiori justè procedenti: nisi ex tali obedientia sequatur præjudicium reipublicæ, proximo, aut ipsi subdito obedienti. dec. 79. n.5. & 6.
Officium judicis datur instar realis actionis. dec.155.n.4. & est in rem scriptum. ibid.n.4.
officium judicis non præsupponit obligationem verè & propriè, sed tantùm quasi obligationem. ibid.n.4.
quando officio judicis aliquid petitur. fructus veniunt, ut in aliis actionibus stricti juris. ibid.n.5. & verb. *Fructus.*
officiales, qui pro certo & aliquo tempore servitur censentur operas locare. dec.8.n.11.
officio durante magistratus conveniri non possunt. dec.24 n.1. & quid si jam lis cœpta sit. ibid.n.1. si tamen privilegia senatorum offenderint, accusari possunt absque licentia. dec.213.n.15.
officiali per quem stetit, imputanda est negligentia, & non parti. dec.28.n.3.
officialium electionem factam à præside, ao quilibet possit impugnare, verb. *Electio.*
de officijs ad beneficia valet argumentum, & è converso. dec.132.n 1.
officij renuntiatio fieri ooo potest, nisi impetrata licentia Principis. ibid.in princ.
officium vacare non videtur per renuntiationem factam cum licentia Regis. ibid.n.2.
officio alieno nullus artifex ntl debet, sed suo tantùm ne officia turbentur. dec.158 n.1.
officio alterius qui se immiscet punitur. ibid.n.2.
officio artificis qui mitur oportet ut sit examinatos, & fiat de collegio illorum artificum ad hoc ut teneatur ad onus, vel munus illi collegio injunctum à Rege, vel Republica. ibid.n.3.
officialibus si indigeat civitas, an possit compellere aliquos, ut officia exerceant, remissivè. ibid.n.4.
io officijs mechanicis famulus, qui docetur est qui solvit, non verò ei solvitur salarium. dec.162.n.4.
de officialibus Ecclesiasticis taxam io scriptura excedentibus, an possint præsides provinciarum inquirere. dec. 202.n.4.
officiali, qui ex officio tenetur delinquentes apprehendere, vel aliquid aliud facere, si faciat, præmium non debetur. dec.191.n.2.& 5.
officium. verb. *Inopes* verb. *Rector.* verb. *Salarium.*
Opinio communior in judicando est sequenda. dec. 133. n.11.& dec.201.n.5.
Ordinationes Regiæ apud nos jus commune dicuntur. dec. 53.n.3. & dec.100.n.15. & dec. 206. n.9. & dec. 218. num.1.
ordio. verb. *Leges Regni.*
Ordo verb. *Antiquitas.*
Origo contractus semper attendi debet. dec.110.n.2.

P.

Pactum quid sit. dec.19.n.3.& pactum non est donatio. ibid.n.7.
pactum cum Advocato, vel Medico an valeat. ibid.n.2. & 5.
pactum non extenditur ad alias personas, quàm in pacto comprehensas. dec.122.n.3.
pactum in quo dedocitur spes futuræ successionis regulariter improbatur. dec.164.n.1. & 3.& verb. *Hereditas.*
Pacisci in causa criminali verb. *Crimen.*
Palatium, & aula in quo differant. dec.1.n.13.
Parochiani tenentur ad refectiooem Ecclesiæ, si redditus non sufficiant. dec.91.n.8.
parochiani qui dicantur. ibid.n.9.
Pascere herbam alieni prædij invito domino non licet, nec ei liberum usum prati sui impedire. dec.141.n.2.
pascens herbam dictam tenetur l. Aquilia. & de pastu pecoris. ibid.n.3.
pabulare equum in alieno prato non licet, nisi causa necessitatis. ibid.n.4.
ad pascendum venientes potest dominus prohibere etiam vi armata. ibid.n.4.
pascua an possint probibere decurriones. verb. *Decuriones.*
pascua possunt prohibere senatores, & alij, quibus id permittitur ex privilegio, & vicini agri quoad privilegiatos suum vetitt. dec.213.n.9.& quomodo id intelligatur. ibid.n.9.
Pater transiens ad secundas nuptias filios in potestate retinet, & remanet legitimus illorum administrator, suorum bonorum usumfructum habet, & tutela & filiorum vendicatio illi competit. dec.99 n.4. & 8.
patri, quod non est probibitum, ei censetur permissum. ibid.n.5.
patri qui ex aliqua justa causa suspectus non est, liberorum educatio committenda est. ibid.n.12.
pater & filius una & eadem persona censantur. dec, 108. num.1.
pater de jure naturæ est filio obligatus. ibid.n.1.
pater potest de una re disponere in extraneum, dum tamen filiorum legitima salva maneat. ibid.n.1.
patri quod licitum est per testamentum, licitum est per contractum. dec.127.n 5.
pater non præjudicat filio super amissione emphyteosis, etiamsi non solvat canonem. dec.114.n.5.
pater non præjudicat filio renuntians juri primogenitaræ. dec.96.n.5.
pater sicut potest vendicare filium, ita Abbas monachum. dec.196. n.2.
patris auctoritas sufficit in re, in qua habet usumfructum, nec filij consensus requiritur. dec. 197.n.13.
pater non potest illum in jus vocare, qui se filium ejus esse dicit, asserendo patrem esse plebeium, & ita judicatum fuit. dec.43.n.3.
pater. verb. *Filius.* & verb. *Legitima.*
Patronus laicus licet non possit circa res Ecclesiæ se intromittere, potest tamen quoad earum defensionem. dec. 84 n.3.
patroni & defensores sunt Reges in Episcopatibus regni sui, & sub ejus protectione sunt Ecclesiæ viduatæ. ibid. num.2.
patronus non cogitur patrocinari pro inimico, nec contra se, vel contra suos. dec.214.n.8. & verb. *Advocatus.* & verb. *Procurator.*
pro *Paupere* cliente patrocinari cogitur Advocatus. dec. 214.n.7.
Peccati materia pertinet ad Ecclesiam, & ad judices Ecclesiasticos. dec.87.n.5.
Peculium quasi castrense, censetur acquisitum per Advocatos. dec.214.n.10.
Pensio secundùm mensuram currentem tempore quo contractus fuit celebratus solvenda est. dec.110.n.1.
pro pensionibus præteritis tenetur successor in beneficio, commenda, & emphyteusi. dec.149.n.3. & 4.
Periculum venditoris verb. *Venditio.*
propter *Pactum* non fit remissio pensionis conductori, quando culpa ipsius conductoris locus pestilentiosus effectus est. dec.93.n.3.
pestilenti morbo infecti à congregatione hominum arceri debent, & si invitis custodibus inveniri civitatem, vel domum alicujus, puniri possunt. ibid.n.5.
pestilenti morbo contaminata bona mobilia, an comburi possint. ibid.n.7.
Petitorio agere. verb. *Possessorio.*
Piscandi jus omnibus commune est. dec.95.n.1.& piscandi jus solus Princeps potest prohibere, & hoc moderatè causa recreationis. ibid.
piscari, verbum generale est, & ad omnes pisces refertur. ibid.n.3 & qui piscationem concedere vult, vel probibere, certi generis piscium, nomen particulare adjungere debet. ibid.
Pœna debet commensurari delicto. dec.71.n.3.& in eo quis tantùm punitur, in quo delinquit. ibid.n 2.
pœna privationis non imponitur nisi in casibus jure expressis. ibid.n.4.

pœnar. delictorum potest Princeps delinquentibus remittere, & quomodo id fieri debeat. dec.75.n.a 3. & 4.
pœnæ commutatio, & exilij remissio fit sine partis venia apud nos de stylo, quod in delictis gravibus numquam fit. ibid. n 6.
pœnale præceptum imponi non potest sine causæ cognitione. dec.29.n.4.
Summus *Pontifex* potest statuere contra jus Canonicum. dec.65.n.1.& contra jus positivum. ibid.n.2. & si id faciat motu proprio præsumitur, quòd justa causa intervenit. ibid.n.7.
Possessionem qui priùs accepit in dubio præferendus est, si non appareat quisoam priùs in Cancellaria litteras expedierit. dec.3.n.7.
& idem dicendum de jure communi quando dubitatur de proprietate datæ. ibid.
possessio actualis præferenda est civili & verbali à Principe datæ. dec.5.n.2.
possessionem qui priùs accepit, & officium exercuit præferendus est illi, qui priùs fuit in data, & priùs litteras gratiæ per Cancellariam expedivit, in quibus continebatur quòd Princeps eum statim in possessionem mitteret.ibid num.1.& quid si in provisione continebatur, ut antiquitas curret à tempore datæ. ibid.n.6.
in possessione capienda. qui passus est, senatorem priorem fuisse, sibi præjudicat, etiam si in data prior senator sit. dec.4.n.10
de possessorio priùs agere quàm de petitorio, tam de jure Canonico, quam civili ordo datus est. dec.61.num.3. & 6. & 8.
& ut super possessorio, & petitorio causa judicetur potest Princeps commutere etiam partibus renitentibus, licet possessorium fuerit priùs intentatum. ibid. n.4 & quæst. num 6.& de consensu partium id fieri posse non est dubium. ibid.n.5.
possessionis, & proprietatis utraque causa commissa censetur, commissa aliqua causa. ibid n 6.
possessoria remedia non dantur pro rebus mobilibus. dec. 120.n.6.
in possessionis momentanea, an admittatur appellatio. dec.66.n.5.
possessor malæ fidei. verbo, *Fructus*
possessoria causa, quantumvis de re spirituali, prophana dicitur. dec. 82.n.2.
in possessione semper censetur esse Ecclesia. dec.172.n.2.
possessionem recuperare potest dejectus per vim, dummodo id fiat incontinenti. ibid.n.4.& id arbitrio judicis relinquitur. ibid.n.5.
super possessorijs litibus uxoris citatio deber intervenire. dec. 182.n.2.
possessio. verb, *Proprietas*.
possidentis melior est conditio in pari causa dec.131.n.4.
Prabenda primo impetranti semper est conferenda, si duo à Papa recipiantur in Canonicos. dec.3.n.10.
ex *Præfationibus* intelligitur dispositio. dec.33.n.3.
Præferendus est Doctor modernus cathedraticus antiquiori non cathedratico. dec.4.n.14.
præferendus est creditor, cui priùs est facta realis traditio. dec.131.n.4.
præferre. verb. *possessio*. verb. *Prius*. & verb. *Senatores*.
Præfati prætorio officium priorem locum obtinet in senatu supplicationis. dec.1.n.1. & præfidet senatui supplicationis. ibid.n.3.
præfecti prætorio Cæsarum temporibus quam dignitatem habebant. ibid.n.4.
præfectus prætorio unde dictus sit. ibid.n.5.
præfecti prætorio dignitatem Imperator Titus nobilitavit, qui patris sui præfectus prætorio fuit. ibid n.7.
præfectus prætorio diversis Cæsarum temporibus cœpit esse magistratus palatinus, & togatus. ibid.n.8.
præfectus prætorio dictus fuit, qui consiliarijs, & assessoribus Principum ad decidendas lites, præpositus præsidebat. ibid.n.9.
præfectus prætorio Severus Imperator senatoriam dignitatem addidit, & clarissimi vocabantur. ibid.n.10.
præfecti prætorio, quamvis à recentioribus supremis Cancellarijs æquiparentur, id apud nos non procedit. ibid. num.10.
præfectos prætorio Justinianus Imperator in provinciis constituit. ibid.n.11.
à præfecto prætorio non erat licitum appellare, sed tantùm supplicare intra biennium. ibid.n 9.
præfectus. verb. *Rector*. verb. *Præses*.
Præjudicare, verb *Jus*. verb. *Princeps*.
Prælatus non potest bona Ecclesiæ alienare, nec hereditatem aut legatum repudiare sine solemnitatibus à jure requisitis. dec 109.n.4.
prælati inferiores non possunt statuere contra jus. dec 61. num.7. & 8
prælatus potest conveniri nomine suæ Ecclesiæ per clausulam generalem, etiamsi post impetrationem Prælatus factus sit. dec.198.n.1. & in prælatum successorem instantia litis transit. ibid. num.1. & 2.
Præscribi non possunt à laicis, quæ ab eis possideri non possunt. dec.87.n.7.
præscribere jus majoratus. verb *Majoratus*.
præscribere potest tertius possessor fundum tempore ordinario, dato titulo, & bona fide, licet à principio venditus fuisset cum pacto de retro quirario. dec. 160. n.1. & 2.
Præses Consilij Regalis vocatur præsectus prætorio, ab Hispanis scriptoribus. dec 1.n.14.
præses provinciæ non potest cognoscere de crimine commisso à judice,& ad priorem curialem acta remittere debet. dec.209.n.1.
præses provinciarum, verb. *Corrector*.
Præsumptio mala cessat, & habitus malus tollitur per triennium. dec.55.n 2.
præsumitur talis quis qualis habitu reperitur: & talis judicatur, qualis invenitur. dec.158.n.3.
Prætores qui dicebantur. dec.1.n.5.
prætorio cohors, quæ dicebatur, ibid.
prætorium quid sit. ibid n 14.
prætor curialis judex competens est de criminibus ab officialibus durante officio commissis. dec.209.n.1.
prætores, verb. *Curiales*.
Præteriti nepotes dicunt de jure testamentum nullum. dec.110.n.13.
Præventionis non est locus in casibus qui non sunt mixti fori. dec.87.n 7.
præventa jurisdictio in dubio censetur in judicio sæculari.dec.88.n.3. etiam in executione testamenti. ibid.
præventio juris dictionis fit per solam citationem in casibus mixti fori. dec 142.n.1. & 4.
ut præventioni locus sit, non requiritur quòd fiat inter eadem partes, sed sufficit, quòd sit eadem materia, idem contractus & idem jus. ibid.n.2.
præventio inducitur per solam citationem mariti in casibus, in quibus ad litem requiritur uxoris citatio. ibid. num.6.
præventio inducitur per capturam personalem. ibid.n.3.
præventa jurisdictio non inducitur per judicem Ecclesiasticum in executione testamenti, per citationem factam à Parocho, & utpote nulla judicatur. dec.157.n.3.
& in materia, verbo, *Testamentum*. verbo, *Citatio*, verb. *Jurisdictio*.
Primo impetranti, priùs jus acquiritur, quando non invenitur factum completum in persona alterius impetrantis. dec.3.n 9.
prior in data præfertur in duabus concessionibus factis à Principe. ibid.n.3.
& in materia, verbo *Professio*. verbo, *Præferendus*.
Primogenitura jus potest in sequentem renuntiari. dec.95. num.4.
primogenituræ renuntians si filios habeat, illis præjudicare non potest. ibid.
primogenituræ juri renuntians jam ordine successivo ab antecessoribus venienti, in præpositeratione potest sibi præjudicare, non verò omnino in successione. ibid. num.6.
Princeps est super jus positivum. dec.12.n.3. & actum nullum ex defectu juris positivi potest confirmare. ibid. n.15. & quæst.n.20.
per Principis rescriptum potest tolli jus alteri quæsitum per sententiam definitivam, quæ transivit in rem judicatam, dummodo apponatur clausula, non obstante sententia, vel tertia appellatione. ibid.

princeps de plenitudine potestatis potest rem propriam alicui auferre ibid.n.4.
princeps ex certa scientia potest concedere tertiam appellationem per viam privilegij. ibid.n.5.
principi merè arbitrarium est plures instantias & plura tribunalia constituere. ibid n 6. & intellige, ut n 23.
princeps sine justa causa non potest concedere saepiùs revisionem, nec tertiam provocationem, nec commissionem ad cognoscendum de sententia, quæ transivit in rem judicatam. ibid.n.8. & n 10.
in principe potestas absoluta damnatur. ibid.n 9.
princeps quemadmodum justis legibus derogare non potest absque justa causa, ita nec sententiæ quæ illi nititur. ibid.n.15.
princeps non potest remittere pœnam pecuniariam alicui delatam, potest tamen publicam vel fiscalem. ibidem. nom 16.
princeps tenetur servare legem quam statuit, & contra faciendo peccat. ibid.n.18. & 19.
princeps potest concedere supplicationem à sententiis quoties voluerit, & quomodo id intelligatur. ibidem. num.23.
princeps non potest derogare juri positivo habenti fundamentum consonum juri divino. ibid n.30.
princeps potest auferre alicui jus quærendum, & alia in materia. ibid.n 23. & 24.
princeps ex causa potest concedere, ut appellatio pro deserta non habeatur. ibid. nmmer. 26. & quod restituatur victus ad appellandum qui intra tempus non appellavit, & hoc fit in senatu palatij. ibid.
princeps in dubio beneficium non concedit cum præjudicio tertij. dec.65.n.6.
princeps an possit gratias & remissiones delictorum facere, idque expediat bono publico. dec.75.n.1.
princeps non potest rem invito domino auferre, nec illius liberum usum prohibere, nisi causa necessitatis. decis.151.num.6.
princeps de novo nihil concedit, si alicui dignitatis administrationem concedat, quæ jamdiu illi erat concessa. dec.4.n.2.
princeps. vide verbo, *Lex* & verbo, *Iuri.*
ad *Principale* attendendum est non ad secundarium, remissivè. dec.91.n.4.
principalis judex est etiam in accessoriis. dec.17.n.3.
privatio supponit habitum. dec.4.n.7.
privatum crimen. verb *Crimen.*
Privilegium est stricti juris, & ideò non extenditur. dec.25. num.3. & dec.88 num.10.
privilegium superveniens an extendatur ad lites pendentes quando non est procuratom. decis. 24. num.4. & 5. & dec.25.num.1.& 3. & 10.
privilegium fori senatoris in causis criminalibus tunc demum locum habet, quando ipse accusat, non quando accusatur, dec.26 n.1.
privilegium superveniens, dignitas, & jus liberat ab onere antea injuncto, solvit vinculum præcedentis obligationis, adjuvat & excusat pendente lite. dec.58.num.4. & ordines adepti post commissum delictum patrocinantur delinquenti. ibid. num. 4. & in materia, verbo, *Lite pendente.* & verbo, *Ius.*
privilegium concessum uxori, videtur etiam concessum marito. dec.114 n.5.
privilegium miserabilium habens, si conveniatur à simile privilegium habeore potest eligere judicem. dec.54. num.12.
privilegiati sunt vicini agri, & veriti quoad illos, qui privilegio aliquo Regio possunt prohibere pascua. dec.121. num 9.
Quod in privilegiatis, habentibus privilegia clausa in corpore juris, locum non habet. ibid n.9.
privilegia Senatorum. verb. *Senatores.*
privilegium clericale. verbo *Clerici.* & verbo, *Fori.* & verbo, *Velus* verbo, *Miserabiles.*
Probatio per conjecturas admittitur, quando evidenter probari non potest, & minor probatio requiritur. decis.187.num.4.
probari non indiget dolus, quando reipsa inest. ibid.
probare quando quis intendit per fraudem non contractum, per testes id facere potest, licet in contractu scriptura publica requiratur. dec.31.n.4.
si probari non potest contractus nisi per scripturam publicam, articulo de eo mentionem facientes delendi sunt. ibid.n.1.
probatio. verbo, *Iuramentum.*
Procurator fines mandati excedens non ob id domino præjudicat. dec.175.n.1.
procuratoris error domino non præjudicat. ibid.
procurator si mandatum habeat, ut pro certo negotio cum promittat, non potest compromittere appellatione remota. ibid.n.5.
procurator recusari non potest. dec.214 n.9.
procuratores Regij in partibus omnes alios licet antiquiores præcedere debent. ibid n.40.
procurationis instrumentum an possit facere tabellio pro se in causa propria. dec.128.n.1. & 2.
procurator. verbo, *Advocatus.* verbo, *Patronus.*
Pro derelicto habere videtur proiciens in mare librum apertum, seu merces malè compositas alias periturus. dec.196.num.5.
pro derelicto servum quando quis habeat ibidem. numero 5. 6 & 7.
Prodigus testamentum facere non potest. decis.171.num.1. quod intelligitur postquam ei interdicta est bonorum administratio. ibid.n.2.
prodigo manifesto non ipso jure interdicitur bonorum administratio, & ut interdicatur, necessarium est ut solemne judicis decretum intercedat. ibid.n 2.
quando prohibetur actus regulariter fieri, & in casu aliquo speciali permittitur, casus seu qualitas permissa debet exprimi, ut admittatur. dec.34.n.15.
Promissio adversus bonos mores & jus gentium non valet. dec. 138.n.5. & sic promittens an teneatur ad interesse, ibidem. num.5.
promissio de emphyteuticando alteri viventè adhuc emphyteuta an valeat. ibid n.3.
Prorogatio termini à Rege concessa ad solvendum, extenditur ad debita, super quibus jam est lata condemnatoria sententia. dec.25.n.3.
prorogatio jurisdictionis. verb. *Iurisdictio.*
super *Proprietate* alicujus rei conventus coram uno judice non potest actorem convenire super possessione ejusdem rei, coram eodemmet judice, sive possessione duret judicium, sive sit finitum. dec 32.n.1.
super proprietate beneficij potest reconveniri clericus, qui convenit laicum super possessione beneficij coram judice laico ibid onm 4. & verbo, *Iudex.*
proprietas verbo, *Possessio.*
Publicus. instrumentis, seu scripturis decendum. & privilegium processus executivi jure communi non conceditur. dec.33.num.12. & verbo, *Scriptura.*
publica scriptura. verbo, *Scriptura.*
Pupillus verè & propriè est, qui patre carer. dec.99.n.12.
pupilli apud vuricum alij non debent. ibid.n.1.
pupillorum educationi suspectior censetur, qui illorum successioni propinquior est. ibid.n.2.
pupillus educari non debet in loco non tuto suæ pudicitiæ, ac saluti. ibid. oum 3. & casus in quibus apud alium potiùs quàm apud patrem educari debeant pupilli, referuntur. ibid.n.6.
pupillus apud avum paternum edocandus est, cujus mater transit ad secundas nuptias, & sic judicatum fuit. ibid.num.11.
pupillum aut tutorem potest eligere actor ad deponendum. dec.137.n.2.
Et pupillum teneri depooere judicatum fuit, & praxis observat. ibid.n.51

Q.

QUarta Falcidia & trebellianica deducitur de hereditatibus & legatis relictis confratriæ S. Misericordiæ, dec 51.num.2.
Querelam de reo dare potest actor coram præside curiæ criminalium causarum quòd testes falsos induxerit in processu pendente coram judice civilium causarum. dec.23 num.1.
Querela de falsitate, seu subornatione aut aliis casibus tangentibus processus sententia finitos, non potest dari nisi coram

coram judicibus, qui de prædictis processibus judicaverunt in superiori instantia. ibid. num. 2. & an hoc locum habeat in judicibus delegatis. num. 3. & an in arbitris. num. 4.
Querelatus non debet incarcerari absque eo quòd summarium testium fiat examen. dec. 56. n. 1.
& quid si per inquisitionem proceditur. ibid. n. 2.
in querelis vulnerum fit examen, & fit etiam de no dpas & pisaduras negras & sanguentas. ibid. n. 2.
Quosdam alios, verba posita in rescriptis, tres aut quatuor comprehenduntur. dec. 188. 1. & n. 5.
Quoscumque, verbum est indefinitum, & potest trahi ad futura. ibid. n. 7.

R.

RAtione diversa data, diversa datur etiam juris dispositio etiam in correlativis. dec. 114. n. 2.
ex rationis majoritate casus contingens præter ordinationem contrahentium in dispositione minimè comprehenditur. dec. 140. n. 3.
Rapere mulierem. verb. *Mulier.*
Reclamari non potest iterum à sententia in causa reclamationis, nec si reclametur, admittitur talis reclamatio. dec. 52. n. 11.
Reconventio. verb. *Conventio.*
Rector justitiæ, seu præfectus prætorio præsidet senatui supplicationis. dec. 1. n. 3. & dec. 2. n. 9.
rector justitiæ an in toto regno jurisdictionem exerceat. dec. 3 n. 15.
rector justitiæ olim vocatus fuit præsidente, & fuit Rodericus Gomez de Alvarenga. ibid. n. 17.
rector justitiæ fuit etiam in provincia Durij, & Minij. ibid.
rector justitiæ olim etiam vocabatur, Adelantadus. ibid. num. 20.
rector justitiæ debet esse ex nobili familia. dec. 2. nu 1. & dives. ibid. n. 2. oportet ut sit litteratus. ibid. n. 3.
rectores justitiæ, & gubernatores non pauci fuerunt litterati. ibid. n. 3.
rector justitiæ cùm Rex senatum visitat, ad illius dexteram sedet, & capite cooperto. ibid. n. 3. & 4. cùm Rex abest, sedet in primo loco in capite mensæ magnæ. ibid. n. 3.
ad rectoris officium pertinet senatores per mensas distribuere ad causas expediendas. ibid. n. 5.
rector justitiæ debet esse naturalis regni, & non exterus ibid. n. 8.
rector justitiæ ipsius Regis vices gerit. & curare debet, ut omnimque justitia fiat. dec. 2. n. 9.
rector justitiæ summè vigilare tenetur circa rectam justitiæ administrationem, reformationem leoatus, senatorum electionem ad officia. ibid. n. 9.
rector justitiæ debet curare, ut Rex senatoribus retribuat secundùm uniuscujusque merita. ibid. n. 10.
rector justitiæ votum dat in partiare votorum. dec. 6. n. 3. & casus in quibus rector justitiæ votum dat. ibid.
rector justitiæ salarium senatoribus persolvere jubet. dec. 8. n. 1.
rector. verb. *Præfectus.* verb. *Gubernator.*
Recusationis plures causæ. dec. 20. n. 1.
recusandi non sunt leoatores ex levibus causis. ibid. num. 7.
recusationum senatorum judex est Cancellarius senatus supplicationis: recusationem autem magistratuum, & officialium civitatis Olisipponeosis, judex Cancellariæ. dec. 44 n. 1.
si in recusationis procedimento sententia posita est per quinque senatores, an postea in sententia finali, quinque an res intervenire debeant. ibid. n. 2. & 3.
recusationem probare solo juramento recusantis jure civili permittitur. dec. 45. n. 4.
recusatio potest intentari judice mortuo, ad effectum sententiæ annullandæ, quam ipse tulerat. ibid. num. 7.
recusatio fieri non potest nisi per Advocatum litterarum: & 45 dies non currunt à die primæ recusationis factæ per partem, sed post secundam factam per Advocatum. ibid. n. 8.
in recusatione scribæ minor probatio requiritur, quàm in recusatione judicis. ibid. n. 9.
recusari potest quilibet nisi excipiatur à regula. dec 64. n. 2 an consiliarij Regis possint recusari. ibid n. 3. an senatores palatij. ibid. n. 3. & 4. an Cancellarius maximus, & alij Cancellarij. ibid. n. 6. an inquisitores Apostolici. ibid n. 8.
recusari si non fuissent senatores, non poterant se eximere à judicandi munere, postea tamen lege novissima jurejurando se eximere possunt. ibid n. 7.
recusationis lata sententia per Cancellarium maximum, an possit de ea conqueri ad senatum supplicationis per petitionem gravaminis. dec. 207. n. 1.
recusari non potest in totum tamquam suspectus judex ordinarius, nec omnino removeri à causæ cognitione: secus de jure canonico, & de jure regni. ibid. n. 3.
recusari procurator non potest. dec. 214. n. 9.
Regalia jura solvuntur in hoc regno sine deductione impensarum. dec. 188. n. 2.
à *Regulis* juris recedendum non est per subauditos intellectus. dec. 22 n. 18.
regula generalis & commoois per regulam accidentalem non debet vitiari. dec. 31. n. 5.
in regula expressi casus, exempli gratia, & frequentioris usus non faciunt, quò minus dispositio extendatur ad casus similes. dec. 43. n. 5.
regulam in contrarium firmat particularis dispositio. dec. 106. n. 4.
Religiosi verbum, comprehendit clericos. dec. 81. n. 1.
de *Remissione* delinquentium ad regno ad regnum. remissivè. dec. 156. n. 2.
remittens delinquentem, an judex teoeatur appellare. verb. *Appellatio.* & verb. *Judex.*
Remuneratoria donatio. vide verb. *Donatio.*
Revocatio emphyteuseos non conceditur quando ipsa Ecclesia sibi vult retinere emphyteusim. dec. 203. n. 1. & hoc prenedit, quando Ecclesia, seu monasterium indegentiam probat. ibid. n. 2.
renovatio, seu investitura emphyteoseos pertinet annum debet. ibid. n. 3.
renovationem tenetor concedere Ecclesia si probetur meliorationes factas fuisse. ibid. num. 4. quod procedit tam in emphyteusi Ecclesiastica, quàm in alia quacumque, sive detur ad tertiam generationem, sive ad certum tempus. & etiam si Ecclesia velit sibi emphyteusim retinere. ibid. num. 6. & qualitas rei attendi debet, ut meliorationes magnæ, ut parvæ appareant. ibid. n. 10.
renovationem petendi annus mero jure curris majori 14 annorum, & minori 25. datur tamen restitutio. ibid. n. 8. quod conceditur etiam non petenti, si de læsione appareat. ibid n. 9.
renovatio. verb. *Emphyteusis.*
Renuntiatio in scriptis fieri debet. dec. 109. nom. 5. & verbo, *Intra.*
Repeti non potest debitum, quod naturaliter debetur. dec. 115. n. 5.
ad repetendum datum pro turpi non competit actio. ibid. num. 2.
Rescriptum non trahitur ad lites, & nec crimini futura: secus si lites, seu crimina sint connexa criminibus perpetratis tempore rescripti impetrati. dec. 168. n. 6.
rescripta impetrata ad lites licet vitium aliquod subreptionis contineant, non sunt ipso jure nulla, sed ope exceptionis. ibid. n. 9.
in rescriptis posita verba, quosdam alios, & quoscumque, in quo numero debeant verificari. ibid. n. 5.
Respublica bene ac sapieoter instituta non debet repleri artificibus mechanicis, sed tantum ad usum necessarios. dec. 74 n. 1. & 2.
reipublicæ interest ut nobiles, & divites viros habeat, qui eam possint defendere. dec. 133. n. 6.
Restitutio non conceditur minoribus in causis interlocutoris. dec. 28. n. 5.
restitutio in integrum est privilegium contra jus commune, & non debet extendi ad alias personas, quam ad eas quibus à jure concessa est. dec. 51. n. 1.
restitutione in integrum gaudet confraternitas S Misericordiæ. ibid. n. 6. 10. & 18.

in quibus restituroriis interdictis judex lalcus possit cognoscere intra annum & diem dec. 82. n. 4. & verb. *Spoliatus* & verb. *Interdictum*.
restituere gravatus, an possit alienare. verb. *Alienatio*.
restitui potest Ecclesia adversus compromissum factum super rebus ipsius Ecclesiæ. dec. 175. n 3.
restitutio semel denegata minuri, an amplius peti non possit, & an iterum concedi debeat, si semel fuit concessa. dec 200. n. 2 & 3.
restitutio semel concedi potest in una & eadem causa & non bis: secus si sint diversæ causæ, seu articuli. ibid. n. 4. & quæst. n. 5. & quid decretum sit in senatu. ibid. n. 6. & quid in Ecclesia, si litigat in judicio sæculari. ibid. num. 7.
restitutio gratiæ à Principe facta tantùm operatur circa principale, super quo fuit lata sententia, & sic non comprehendit fructus. dec. 192 n. 1. nisi verba rescripti plenariam importent restitutionem. ibid. n. 2. & 4.
restitutio. verbo, *Litem*. verbo, *Fructus*.
Revisionis denegatio, seu concessio, quæ per senatores palatij fit, non est sententia. dec. 10. n. 8.
revisio quando conceditur processus in senatu supplicationis expediri, quando verò denegatur per informationem senatorum, in senatu palatij denegatur. dec. 12. num. 1. & utroque casu formulæ ponuntur. n. 2. ibid.
revisionem semel denegatam Princeps concedere non potest. ibid. n. 10. & quæst. n. 27. ibid.
revisio an concedatur à sententia lata super revisione concessa, quando pars quæ victa fuit, illam petit. ibid. n. 29. & de materia vide citatos. n. 30. ibid.
revisionis impetratio tùm prodest impetranti, & in favorem tertij, qui oppositor fuit causæ sententia ferri non potest, licet ex actis constet de justitia illius. dec. 190 num. 1.
in revisorio judicio inducitur litis contestatio per supplicationem Principi oblatam, seu in mensa palatij distributam. dec 144. n. 2.
in revisionis sententia fructus quando adjudicandi sint victori. ibid. & de revisionis materia vide citatos. ibid. num. 3
inter revocatam sententiam & annullatam differimus. dec. 18 n. 4.
Reus ut absolvatur, requiritur qualitas concludens simpliciter & absolutè. dec. 34. n. 3.
reus qui juravit se non esse debitorem ex duplici causa: altera sterilitatis, altera læsionis ultra dimidiam, an sit absolvendus. dec. 34. n. 3. & vide in materia, verb. *Juramentum*.
reus potest eligere judicem, si plures habeat ex privilegio. dec. 54. n. 6.
quod intelligitur si non detur fraus & dolus. ibid. n. 54.
Rex & Summus Pontifex possunt statuere contra jus canonicum, & civile. dec. 61. n. 1. & si id faciunt motu proprio, præsumitur quòd intervenit justa causa. ibid. num 2.
regum proprium est violentiis, & excessibus vasallorum occurrere. dec. 26. n. 3.
reges sunt defensores, & patroni in Episcoparibus in regno suo. dec. 84. n. 2.
rex non tenetur servitia subditis remunerare obligatione aliqua efficaci ad agendum. dec. 515. n 5.
rex potest lite pendente, vasallum etiam Prælatum Ecclesiasticum privare jurisdictione alicujus castri, quod in regno suo habet, si Regium donationem, aut similem titulum non ostendat. dec. 120. n. 3.
rex non potest facere in suo regno leges contra jus commune. dec. 211. n. 3.
reges Hispaniæ habent jura imperij. ibid. n. 3. & vide verb. *Leges*.
Romani antiqui, diei primis septem horis rebus seriis vacare solebant. dec. 2. n. 6.

S.

SAlarium persolvere jubet Rector justitiæ senatus supplicationis, senatoribus ejusdem senatus. dec. 8. num. 1
salarium senatoribus constitutum quousque tempore sit solvendum. ibid. n. 2.
salarium integrum debet solvi officiali in principio temporis, cui committitur officium pro certo ac definito tempore, quod procedit etiam in rectoribus terrarum. ibid n. 3. & idem in legatis reipubl. ad Principem missis. ibid n. 4.
salarium si solvatur tantùm pro labore, ut laborem mereas, tunc deberur in fine temporis ibid. n. 5.
salarium si solvatur partim pro labore & opere, partim pro capensis, tunc solvendum est in fine temporis, seu pro rata operarum. ibid. num. 6 Hoc autem applicari non potest ad præsides provinciarum, quos correctores dicimus, seu ad judices civitatum & oppidorum. ibid. n. 5.
salarium certum annuum, quod præsidibus debetur, per quatuor vices, & solutiones illis solvitur, quas vulgò vocamus quarteis. ibid n. 8.
solutiones anticipatæ factæ judicibus, si morianrur antequam impletum sit totum tempus, utrùm ab eis reperi possint? ibid. n. 9.
salarium integrum debetur heredi, si possessus alicujus civitatis decedat, nondum officij tempora finito. ibid. num. 9.
salarium integrum totius residui temporis an consequatur officialis, qui incepit servire pro certo, ac limitato tempore, si ante illud finitum decedat. ibid. n. 10.
salarium totius temporis transmittebat ad heredes, si unus ex duobus fisci patronis decedebat inchoato anno, vel nondum finito. ibid. num. 13. idem erat, si aliquis Agentium in rebus decedebat. ibid. num. 14. idem observabatur in proximo sacrorum scriniorum. ibid. num. 15. idem in domesticis constitutum erat. ibid. num. 16. & domesticorum privilegium erat, quòd etiam sequentis anni salarium illis concedebatur. ibid. num. 16. idem in comitibus legati observandum est eo defuncto, ante tempus legationis elapsum: secus erit si cum aliis legatis eodem tempore inservierint: vel si legatus removeatur, & detur illi successor. ibid. num. 17.
quando salarij unica quantitas præstanda est pro toto anno, aut biennio, sine ulla mensium, aut temporis distinctione, tunc totum ipsum salarium debetur. ibid. n 19.
salarium totius quarterij, ac si viveret consequitur magistratus, si decedat incepto quarterio. ibid. n. 20. idem in senatoribus erit dicendum qui sine præfinitione temporis serviunt in senatu, & solvitur illis salarium singulis tribus mensibus. ibid. n. 21. cujus contrarium apud nos servatur, & redditur ratio. ibid.
ut salarium totius quarterij habeant heredes defuncti senatoris aliquando res concidit, licet defunctus moriatur in principio quarterij. ibid. n. 23.
idem in salario totius anni, si eius erat qualitatis, ut in anno solvatur, licet medio tempore moriatur. ibid.
salarium menstruum, aut annuum, an transmittat ad heredes officialis, qui paravit se ad officium inchoandum, illud tamen non est ingressus. ibid. n. 28.
salarium senatori ægroto debetur, quod non procedit in famulo ægroto. ibid. n. 30.
salarium debetur senatori absenti de licentia Regis, vel præfecti prætorio. ibid. & absens eum licentia, quoad hoc pro præsenti habetur. ibid.
salarium officij senatoris, vel cujuscumque alterius officialis numquam incipit deberi, nisi à die captæ possessionis, non autem à die datæ. ibid. n. 31. in annonis autem civilibus, vulgò tencas, à tempore gratiæ factæ solvitur. ibid.
salarium præsidibus provinciarum, qui Corregedores vocantur, expensis Regis solvitur. ibid. n. 33. & ibid. quòd apoentadoriæ de bonis conciliorum apud nos solvuntur. n. 33.
salarium perdit officialis, qui culpa sua pro aliquo tempore ab officio removetur. ibid. n. 34.
salarium habere debet officialis pro tempore quo syndicatur, dum officium vacat, & ita apud nos ea stylo observatur. ibid.
salarium Canonicii ob servitium Episcopo factum solvi non debet. dec. 94. n. 2.
salarium famulo debetur omni jure, etiam divino. dec. 162. n. 2. & juxta mercedem debet solvi. ibid. n. 2.

Salarium servitij non debetur famulis scholasticorum, quibus datur tempus ad studendum. ibid. n. 3.
Salarium non solvitur famulis in officijs mechanicis, imò qui docetur est qui solvit. ibid. n. 4.
Salarium servitij an puer mereatur, qui nondum decimumquartum annum complevit. ibid. n. 7.
Salarium servitij solvendum est, secundùm quod consuetum erat solvi tempore quo servitium factum fuit, non verò juxta tempus sententiæ latæ, vel liquidationis factæ. ibid. n. 6.
Cum salario servitij famulo debito compensandum est beneficium seu honor, quem Rex contemplatione domini famulo fecit. dec. 167. n. 4. & de salario famuli testificantes alio famulo debito, non sunt facilè credendi, tamquam in re propria testificantes. ibid. num. 6.
Pro salario debito ratione advocationis possunt Advocati curiales debitores ad curiam trahere. dec. 514. num. 6.
Salarium. vide verb. *Advocatus*. & verb. *Absens*. & verbo. *Arrestum*.
Salvum conductum Meritè generaliter præstitum illis prodest ad eundum & redeundum. dec. 90. num. 1. & si in eundo, aut redeundo delictum committunt illi, quibus datus est, possunt puniri pœna arbitraria. ibid. num. 2. & ibid. quòd dimissio, vulgò (encampacão) licita est si fiat in forma Ordinationis. ibid. n. 3.
Salvus conductus non liberat à delictis futuris. ibid. num. 2.
Sanguinem suum redimere, cuilibet licet. dec. 113. n. 4.
Sanus In dubio quis præsumitur, & qui allegat infirmitatem, illam probare debet. dec 93. n. 1.
Scriptura conditionalis, si conditio sit impleta dicitur pura. dec. 13. n. 9. idem erit dicendum si scriptora purificator ex conjunctione rectorum, vel ex conjunctione alterius scripturæ. ibid. n. 10. idem, si purificetur ex confessione partis. ibid. n. 11.
Scriptura publica probans contractum inter fratres initum debet etiam facere mentionem de consensu uxoris. dec. 31. n. 3. & articuli qui mentionem faciunt de contractu, qui sine scriptura publica probari non potest, delendi sunt. ibid. n. 2. quòd si non contractum, sed fraudem probare quis intendit, per testes id facere potest. ibid. n. 4.
Scriptora. verb. *Gratia*.
Sebastiani Regis Epistola ad Rectorem senatus supplicationis missa. dec. 3. n. 33.
Seculares brachij auxilium. verb. *Auxilium*.
Sæcularis judex. vide verb. *Judex*.
Securitatis chartam, eum defensione, quam Prætor curialis in senatu concessit, potest solus per se secundam concedere, & reformare, casu quo impetrans, prima effectus est dignus. dec. 47. n. 1.
Securationis charta confessativa semel concessa negari non potest. ibid. n. 2.
Securationis charta pro uno crimine impetrata ab eo qui incarceratus est pro alio crimine, non proficit ei, si pars adversa contradicat. dec. 65. n. 1. & idem dicendum est, etiam si incarceratus de captura mentionem faciat. ibid. n. 2. secus tamen si pars non contradixerit. ibid. n. 3. 4. & 5.
Securitatis chartam qui assumit, non dicitur carceratus: quod dicitur de eo qui datus est sub fidejussoribus. dec. 67. n. 2.
Securationis chartam qui habet, & eam frangit, perinde manet, ac si eam non accepisset. ibid. n. 2. & tabellio qui non notificaverit judici quòd qui chartam securationis habet non comparet, privatur officio: secus erat in eo qui datus est sub fidejussoribus, quod bodie immutatum est. ibid. n. 4.
Ut securationis Regiæ charta concedatur, utrùm informatio judicis fiat facienda per testes de causa interrogatos? & an sufficiat alia judicis informatio, da qua non appareat: & an talis informatio præsumatur si judex ad simplicem partis petitionem hujusmodi securitatem concedat? dec. 29. n. 1. & 2.
Securitas talis ut præsertur, justus metus debet probari. ibid. n. 1. & citatus ad præstandum assecurationem, rejectis omnibus exceptionibus tenetur illud præstare; & ita servat stylus in Parlamento Franciæ. ibid. num. 4. idem servatur apud nos, quando talis securitas petitur à prætore curiali criminalium causarum. ibid. num. 5.
Securitatis concedendæ quæ sit justa causa, arbitrio judicis relinquendum est. ibid. n. 6.
Securatio mercium. verb. *Scriptura*.
Senatores manè idque citò debent ad senatum venire. dec. 2. n. 5. & ibidem ratio ponitur propter quam senatus potiùs manè quàm vespera fiat. ibid. n. 5.
Senatorum nomina referuntur, qui tempore Regis Edoardi in senato officia habebant. ibid. n. 12.
Senatores septem tantùm, tempore Regis Sebastiani constituti erant ad expediendas causas gravaminum, postea verò octo constituti sunt. dec. 4. n. 1.
Senatores alij actuales, alij vacantes, alij honorarij. ibid. n. 3. & vacantes in duplici sunt differentia. ibid.
Senatores honoratij alij fiunt par codicillos, alij per insignia. ibid. n. 4.
Senator actualis ut quis dicatur, quæ requirantur. ibid. num. 5.
Senator extravagans si pro aliquo senatore gravaminum officium exerceat, non ob id dicitur actualis. ibid. num. 8.
Senator vacans dici non debet, qui nunquam fuit actualis. ibid. n. 7. & antiquitas senatorum dignoscitur ex ordine servato à Regio narratione nominum senatorum; ibid. n. 8.
Senatoris negligentia, qui prior fuit in data, sibi imputetur, si passus est senatorem alium in capienda possessione esse priorem. ibid. n. 10.
Senatoribus forma circa prolationem votorum datur per Ordinat. regni, & qui numerus senatorum dari debeat. dec. 8. n. 1.
Senatores quinque, & non minùs debebant esse in expediendis processibus criminalibus, quod emendatum est per legem Dominicanam. ibid. n. 2.
Senatores in senatu cavere debent à colloquijs privatis, & graves esse debent. ibid. n. 14.
Senatores non debent detegere secreta eorum, quæ in senatu geruntur. ibid. n. 15.
Senatorum vota quomodo reducantur ad concordiam in causis criminalibus remissivè. dec. 7. n. 1. & quomodo reducantur in causis civilibus, in casu l. 1. C. de rescind. ibid. n. 2.
Senatores gravaminum sunt supremi judices & illustres dicuntur. dec. 9. n. 1. & ad officium eorum spectat concedere auxilium brachij sæcularis judicibus Ecclesiasticis. ibid. n. 1. & quomodo hoc declaratum sit per legem regni. ibid. n. 3.
Par senatores gravaminum processus omnes civilium causarum, qui ordinario judicio expediuntur per vota in scriptis (vulgò tenços) expedire debent, in quibus senatores da jota confirmando suam sententiam allegare debent dec. 10. n. 3. idem observatur quando eis committitur per Regem, aut per senatores palatij nunc, ut informent, sitne processus aliquis dignus ut revideatur. ibid. n. 5.
Senatores palatij sunt judices in judicijs ortis inter utrumque senatum, super jurisdictione. dec. 11. n. 1.
Senatus Portucalensis quam jurisdictionem habeat. ibid. n. 3. & ibidem renge legis latæ super jurisdictione præsidis senatus Portucalensis. n. 3.
Senatorum privilegium, an extendatur ad lites jam cœptas, antequam ad id munus sint electi. dec. 34. n. 2. & vide verb. *Privilegium senatorum*.
Senatores in jurio jurare, quòd munus illud ab illis non fuit procuratum. ibid. n. 6.
Ad senatores palatij pertinet cognitio exceptionum, quæ opponuntur contra Regium rescriptum, quod præsentatur in partibus, si statim sine causæ cognitione, à judice remittantur. dec. 38. n. 1. sin autem judex de viribus illius cognoscat, & à senatum lata appellatum sit, seu gravamen interpositum, tunc ad senatores senatus districti, in quo judex est, pertinet cognitio. ibid. num. 2.
Ad senatores palatij pertinent gravamina interposita ab illis, qui volunt excusari ab electione officiorum civitatum,

tom, & oppidorum facta per Regem in mensa senatorum palatij. ibi 5.n.3.
Senatoribus privilegia concessa ad unguem observanda sunt. dec. 213. num. 1. & sunt clausa in corpore juris, & quo-egent confirmatione aliqua, sed tamquam leges generales semper sunt in viridi observantia. ibid n.1.
Senatorum privilegia, quando, & quibus verbis censeantur derogata. ibid.n.1.
Senatoribus prohibere non possunt decuriones civitatum, & oppidorum, ne triticum, hordeum, & alia hujus generis, quò velint, exportare jubeant, etiam si talia vendita habeant aliquibus publicanis. ibid.n.2.
Senatores senatus Portucalensis possunt interponere gravamina ob eorum privilegia non servata ad senatus supplicationis ibid.n. 3 & licet habeant prætorem specialem in suo senatu ad decidendas eorum causas, poterunt tamen coram prætore curiali petere pœnam, dos encoutos, contra eorum privilegia impedientes. ibid. num. 3
Senator senatus supplicationis potest interponere gravamen in materia spolij, seu possessorij ad expediendos gravamiuum prædicti senatus, seu ad judices Regiæ Coronæ ab officiali districti Senatus Portucalensis, vel coram prætore curiali novam litem inchoare. ibid. num.4.
Sicut senatoris uxor vidua, ita & uxor vidua illius cui ex privilegio Regio concessum fuit, ut gauderet senatorum privilegijs, tributum jugationis non solvit. ibid. num. 5.
Senatorum uxores viduæ gaudent eorum privilegijs. ibid. num.16
Senator titularis gaudet iisdem privilegijs tam fori quàm omnibus alijs, sicut senator actualis. ibid.n.6.
Senatoris colonus equam habera non obligatur, si tamen sponte eam habuerit, non potest claudi eo invito, talis coloni equæ aquam adjungere. ibid n 7.
Senatores possunt in agris suis facere contadas, & nullus potest in illis animalia, aves, seu pisces venando capere. ibid n 8.
Senatores possunt prohibere pascua, quod & alijs ea privilegio Regio permittitur. ibid. n 9. & vicini agri quoad privilegiatos sunt veuti, & quomodo id intelligatur. ibid.
In rebus ad senatores pertinantibus, Ordin. nostra jubet nullam vim, nec violentiam illis fieri. ibid.n.10.
Senatorum famuli, & coloni in Ordinatione contenti, illorum privilegijs gaudent. ibid. n. 11. & ad hoc privilegium ad filios extendatur, in casibus in quibus eis applicare potest remissivè. ibid.n.11.
Senatorum famuli, & coloni tenentur solvere ad refectionem murorum, pontium, fontium, & quomodo intelligatur. ibid.n.12.
Senatorum famuli, & coloni, major domi, & alij ea familia, teuentur litteras privilegiorum bullatas in Cancellaria habere, & eas præsentare, ad hoc, ut gaudeant prædicto privilegio. ibid. n. 13. & hoc limitatur ibidem, quando senator ipse reassumit causam, & nomine proprio agit pro conservatione privilegiorum suorum famulatum. ibid.
Senatorum senatus Portucalensis famulis litteras privilegiorum soncedit Cancellarius illius senatus, quod & in senatu supplicationis fieri debebat. ibid. num. 14.
Si senatorum privilegia offenderint judices, seu præsides provinciarum, & alij officiales, qui durante officio in jus vocari non possunt absque licentia Regis, quasi delinquentes in officio, sine licentia Regis accusari possunt. ibid. n. 15. possunt in curia respondere, si in forma ordinationis justificatio fiat, ibid.
Senator, vide verb. *Venum*. & verb. *Salarium*. & verb. *Supplicare*. & verb, *Expeditores*.
Senatus supplicationis incrementum sumpsit à tempore Edoardi Regis Lusitaniæ. dec.1.n.2. & unde denominetur. ibid.
Senatus supplicationis stylus pro lege observari debet. dec.3.n.5.
Senatus translatio ad civitatem Portucalensem nihil aliud fuit, quam mutatio senatus civilium causarum, qui Olysippone erat ad illam civitatem. dec.11.n.5.
Senatus civilium causarum jurisdictio olim erat de 30 mil. summorum Regalium in bonis immobilibus, & de 40. mil in bonis mobilibus. ibid.n.5.
In senatu civilium causarum antiquitus duo solùm Senatores erant, qui cognoscebant de supplicationibus. ibid n 23.
Senatus sententiæ pro lege an sint observandæ. dec.252. num.1.
Senatus sententiæ coram Principe latæ, & ab eo signatæ, in causarum limitium decisione vim legis obtinent. ibid n.3. & si non in præsentia Regis latæ sint, quamvis sub nomine Regis exeant, vim legis non obtinent. ibid. n.4. nisi ter aut quater in eadem facti specie senatus ita judicasset, tunc enim in vim consuetudinis robur habebunt. ibid.n.5.
Senatus interpretatio pro lege observanda est, quando agitur de intellectu alicujus ordinationis. ibid n.6.
Senatus sententiam, etiam in uno casu latam; si sequantur judices inferiores, non errabunt. ibid.n.7.
Senatus supplicationis, vide verb. *Curia*. & verb. *Supplicare*. & verb. *Sententia*.
Senem senatorium generare non posse, jus præsumit. dec.114 n.9.
Sensus verborum. vide verb. *Verba*.
Sententia inter partes latæ effectum habere non possunt, nec executioni mandari, nisi prius sint in Cancellaria expeditæ. dec.3.n.3.
Sententia cujuscumque judicis ordinarij, quæ transivit in rem judicatam, æquiparatur sententiæ superioris instantiæ. dec.23.n.2.
Sententia quando annullatur, non ideo debent acta annullari, ne partes sumptibus vexentur. dec 36.n.6.
Sententia, quando nulla pronuntiatur ea aliquo defectu, & nullitate, diffinitiva est, & per dictationes debent expediri. & solvitur signatura. ibid. num. 5. & dec. 159. n. 1.
Sententiæ executio. verbo. *Executio*.
Sententiam interlocuturiam revocare potest judex. verb. *Judex*.
In sententiæ prolatione an attendendum sit ad libelli conclusionem, an ad facti enarrationem. dec.72.n 4.
Sententia lata ultra petita super amissione bonorum nulla est. dec.125.n.2.
Sententia lata contra unum ex correis, alteri correo nocet. dec.143.n.3.
Sententia lata super incompetentia seu competentia, interlocutoria est, & per supplicationem expediri debet. dec 156. n. 2.
Sententia lata contra maritum super amissione emphyteos. sit non præjudicat uxori. dec.154.n.6.
Sententia lata per judicem incompetentem, cujus jurisdictio est limitata, & improrogabilis, ao non solùm annulletur, sed etiam acta? dec.149.n.1. & 2.
Sententia lata super nullitate, diffinitiva est, & de assignatura, & sportulæ debentur. ibid.n.3.
Sententia lata contra defunctum non valet, & mortuo uno ex litigantibus statim cessat judicium. dec.197.n.1. & hoc quamvis judex id ignoret, & in favorem mortui lata si sententia. ibid.n.4.
Sententiæ, & judicia sunt de jure civili. dec.1.n.3.
Sententia lata in causa realamationis, non potest iterum reclamari, & si reclametur, admittitur talis reclamatio. ibid.n.11.
Sententia, à qua bis appellatum fuit, pro veritate haberi debet, & parti victori jus irrevocabile. ibid.n.13.
Sententia, non est propriè præceptum de solvendo, de quo non solvitur decima, nec sportula, nec gabella, etiam statuto, quòd de sententia condemnatoria solvatur gabella. dec.16.n.6.7. & 8.
Da sententiis arbitrorum non solvitur decima, etiamsi compromissum sit confirmatum per Regem. ibid n.11.
Sententia quando revocatur, cur non idem in regula Cancellariæ statuitur, quam quando annullatur. dec.18.n.3. & redditur discrimen, quando sententia annullatur, & quando revocatur. ibid n.4.
Sententia. verb. *Revisio*. & verb. *Supplicatio*. & verb. *Jus* & verb. *Princeps*. & verb. *Appellatio*. & verb. *Senatus* & verb. *Executorio*.

è Sepulchris potest judex ex officio petita licentia à vicario cadavera cruere, cùm præsumptio sit, defunctum mortuum esse ex vulnere, aut veneno, nec ob id sacrilegium committit. dec 174 n 2. & 3.
De sepulchris violandis jura intelliguntur, & in personis particularibus, non publicis. ibid.n 4.
Sequens actus in dubio præsumitur factus ratione tractatus præcedentis. dec,117.n 4.
Sequestrum, seu sequestratio in quo differat ab arresto, dec.8.n.32.
Servitia subditis remunerare non tenetur Rex obligatione aliqua efficaci ad agendum. dec.115.n.5.
Ob servitia patris, & avi facta donatio filio remuneratoria est censendo. ibid.n.3.
Pro servitio turpiter exhibito non valet legatum, donatio seu promissio. dec.136.n.3.
Pro servitio famulo facta solutio nomine doris post servitium transactum, in dubio præsumitur facta nomine mercedis debitæ, & non causa dotis. dec.117.n.1.
servitium vide verb. *Salarium*.
Servitus, ne mihi liceat meo uti frui, valet, quatenus inducit, ne vicino prædio nocem, non autem valet si tantum inducat, ut major utilitas illi accedat. dec. 74. num. 6.
si servitutis jure, aut statuto alicui liceat de fundo alieno lapides tollere, id ita demum licebit, si dominus fundi prius sibi necessarios tollat. ibid n.6.
Servus quidquid acquirit, domino acquirit. dec. 156. num. 3.
servi pro nullis habentur, & eum illis nulla actio, vel obligatio civilis esse potest. ibid. n.2. & 4.& communicatio bonorum inter maritum & mulierem, & è converso, non potest esse inter ancillam, & hominem liberum. ibid.
servus ab hostibus captus si redimatur, statim si redimentis. dec.194.num.1.& potest eum utiliter manumittere. ibid.n.2.
servum redimens non fit pleno jure dominus servi, sed tantùm illum retinet jure pignoris, donec pristinus illi pretium restituat: quod si a redimente manumittatur, amittit jus pignoris. ibid.n 3.
servum alienum ab hostibus redimens malæ fidei, perpetuo tenetur servum reddere, oblato pretio à domino, si autem eum redemit bona fide, non tenetur reddere, nisi intra triennium fuerit oblatum. ibid.n.4.
servum bona fide redimens, si ab eo manumittatur, ad pristini domini dominium non redit. ibid.n 5.
servus manumissus à redimente, tenetur sui æstimationem antiquo domino præstare, & interim dum eam non præstat, ad pretium vel operas manet obligatus. ibid. num.6.
servo fugitivo æquiparatur monachus, qui à monasterio recessit. dec.196.n.4.
servo facta promissio dominum non obligat. dec.186.n.2. & vide verb *Libertatem*.
servus à domino habitus pro derelicto libertatem consequuntur, si illico se ipsum occupat, & in libertatem asserit, gerendo se pro libero. ibid.n.3. & quid in servo languente de domo ejecto, & cui alimenta, & medicamenta dominus denegavit. ibid.n.3. & 6. & idem si ancillæ suæ necessaria alimenta deneget, & jubeat illam alii tradi. ibid.n.6.
servum suum habere pro derelicto nemo præsumitur in dubio. ibid.n.4.
servus in carceribus, pro capitali crimine captus, non videtur haberi pro derelicto, licet dominus illum non defendat. ibid.n 2. & 3.
Signatura solvitur de sententia lata per senatores, videlicet, quòd non cognoscunt de appellatione, quia jurisdictioni judicis subest, & judicem in expensis condemnat, quod eam recepit. dec.46.n 2.
Socius affecurationem non probat, licet in se periculum mercium suscepisse dicat, nisi id in libro suo rationum, vel à notario in libro publico scribatur, nec potest pro tali affecuratione ab altero socio pecuniam exigere. dec.118.n.1.
Sollicitatores causarum Regis in curia omnes Advocatos præcedere debent, si Regius procurator in auditorio non exiterit. dec.114.n.12.
Ad *solvendum* prorogatio termini. vide verb. *Prorogatio*.
solutio censetur facta vigore præcedentis obligationis. dec.110.n 1. & dec.117 n.5.
Specialis dispositio firmat regulam in contrarium. dec.106. num.4.
De *Spolio* commisso à Clerico possunt judices sæculares cognoscere intra annum & diem, sine Regio. dec. 82. n 1. quod habet locum etiam in quibuscumque interdictis restitutorijs. ibid n. 4 & annus utilis est. ibid.n.6. quod procedit etiam si Clerici inter se litigent super possessione rei spiritualis. n.2.ibid.
Et solùm ad spoliatum restituendum, & non ultra potest judex Ecclesiasticus procedere. ibid.n.3.
Sportulæ non solvuntur de sententia de præcepto de solvendo. dec.18.n.7.
Sportulæ non solvuntur de sententiis interlocutoriis. ibid. num. 9.
Spurius filius vide verb. *Filius* & verb. *Nepos*.
Statum. verbum, & confectum, & similia in lege apposita, intelliguntur, ipso jure. dec.197.n.2.
Statutum quod excludit omnes feminas, existentibus masculis, respectu filiorum, dicitur favorabile. dec.100. num.10.
statuta prohibitoria & exorbitantia strictè debent interpretari. dec.106.n.3.
Sterilitas exigua non excusat à solutione. dec 34.n.5.
sterilitas unius anni potest compensari cum ubertate aliorum, si multi sint jam decursi in conductione. ibid.n.5. & qui juramento delato non respondit talem fuisse sterilitatem, quæ cum nulla aliorum annorum ubertate possit compensari, concludenter non infert se liberatum. ibid.n 6.
sterilitatis allegatio facta ab eis, qui per plures annos conduxerunt, non facilè admitti debet ibid.n.7.
sterilitas debet probari per testes custodes & inspectores frumenti. ibid.n.8.
sterilitas regulariter non excusat, nisi specialiter in casu ubi labes omnem fructuum abstulit: secus si aliqui fructus supersint, licet non sufficiant ad dimidiam pensionem solvendam. ibid.n.12.
sterilitatis verbum generale non concludit absolutè liberationem; & super sterilitate possunt recipi probationes. ibid.n.22.
Stylus pro varietate temporum etiam variari solet. dec. 2. num.11.
styli senatus observatio pertinet ad officium Rectoris justitiæ. ibid. n 11.
stylus senatus supplicationis pro lege observari debet; dec.1.n.5.
stylus & praxis senatus quo antiquior est, eo magis amplecti & observari debet. dec.101.n.1. & 7.& senatoribus antiquioribus de eo testificantibus maximè deferendum est. dec.201.n.2.
Stylus, vide verb *Lex*.
subreptitia charta non expressa causa, quæ si expressa fuisset, difficiliorem redderet superiorem ad concedendum, non valet. dec.163.n.6.
Subreptionis vitium in provisione, si arguatur, tempus in quo oblata fuit supplicatio; attendatur. dec. 131. num.4.
subrogatum in loco alterius idem reputatur. dec. 156. num 3.
substituere possunt parentes filiis mente captis ad exemplum pupillaris substitutionis. dec.94 n.4.
successor in dignitate an teneatur ad debita contracta per prædecessorem. dec.113.num.8. & quid in feudo. ibid. num.9.
& successor in bonis Regiæ coronæ ex novo Regis donatione, non tenetur ad debita prædecessoris, exceptis casibus in ordinatione contentis, secundum aliquos, sed contrarium judicatum fuit. ibid.n.10.
Successor in commenda, seu beneficio tenetur solvere pensionem à prædecessore debitam. dec.149 num.1. & idem in emphyteusi. n 4. novus successor potest tantùm agere contra heredes prædecessoris, qui pensionem solvere tenebatur. ibid n 4 & 5.
Successor in commenda, vel in Ecclesia potest litem & instantiam à prædecessore nomine Ecclesiæ, seu commendæ inchoatam continuare absque ulla personæ legitimationa,

mazione, vel nova citatione. dec. 198. n. 1. & 2, & quid in successore majoratus. ibid. n. 5. & quid in alijs successoribus. verb. *Citatio*,

Summariè verbum positum in Regia provisione inducit, quòd sine strepitu, & figura judicij, causa decidatur, si in supplica id petitum fuit. dec. 72 num. 1. & vide verb. *Judicium summarium*, & tenor Regiæ provisionis transcribitur, quæ habetur, ut in aliquibus casibus contra delinquentes summariè procedatur. dec. 206. num. 2. quod procedit etiamsi ex actis non ita manifestè probetur delictum, ut pœnæ ordinariæ locus sit. ibid. n. 3.

Quando summariè proceditur contra delinquentem, pars offensa citari non debet; poterit tamen si velit se præsentare ad accusandum, dummodo summariè id faciat. ibid. n. 4. & facto processu summario in forma Regiæ provisionis de qua hic, non potest revocari ab alijs diversis senatoribus, etsi contrarium illis videatur, imò ad ipsum observare senentur, tamquam definitivum super illo articulo. ibid. n. 5.

Summæ plures petitæ, diversis actionibus, per libellum tamen, seu petitionem separatam, quarum unaquæque jurisdictioni judicis subest, licet sint ejusdem actoris contra eumdem reum, nequaquam sunt cumulandæ ad jurisdictionem judicis excludendam. dec. 21. n. 4. & vide in materia cumulationis summæ, in verb. *Convenire*. & verb. *Appellatio*. & verb. *Interdictum*.

Superiores non habent dominium abiectorum ad disponendum de bonis nostris, aut vita, nisi fuerit necessarium ad reipublicæ utilitatem. dec. 12. n. 26.

Superjudices, qui olim dicebantur. dec. 31. n. 23.

Supplicationes, verbum, quod nostrum instituunt, duas habet significationes. ibid. n. 9.

Supplicatio in multis casibus habet se ad instar appellationis. ibid. n. 15.

Supplicatur à magistratibus, hic enumeratis. ibid. n. 12.

Inter supplicationem ordinariam, & inter instrumentum, seu chartam testimonialem, quæ fit differentia. ibid. nu. 14. & intra decem dies supplicandam est. ibid. n. 15.

Supplicationis senatus denominatus est ab hoc nomine supplicatio. ibid. n. 16.

Supplicatio dicitur etiam revisio. Et denegatio seu concessio illius non est sententia, & differt ab alia supplicatione ordinaria in multis. ibid. n. 19.

Supplicare semel tantum licebat in una & eadem causa, & non bis. ibid. n 18. & si bis supplicetur in una causa, quod inconveniens detur. ibid. n. 19.

Supplicatio ordinaria quo pacto interponatur. ibid. num. 22.

Supplicationes à sententijs. potest Princeps concedere quoties voluerit. dec. 12. n. 23.

In supplicationibus ordinarijs pars potest uti instrumentis dierum apparitionis. dec. 40. n. 2.

Supplicabatur à judice Regiæ coronæ senatus Portucalensis, ad expeditores gravaminum senatus supplicationis, quod lege novissima mutatum fuit. ibid. n. 3.

Ad supplicationem prosequendam, in senatu civilium causarum, erat terminus assignatus quinque dierum. ibid. num. 7. nunc verò ad prosequendam supplicationem à senatu Portucalensi est assignatus terminus triginta dierum. ibid. n. 9.

Supplicatio per viam gravaminis apud nos æquiparatur appellationi ab interlocutoria, locus si per petitionem gravamen interponatur à judicibus loci, in quo est senatus. dec. 59. n. 2.

Per supplicationem arpeduri debet sententia, ubi agitur de competentia, seu incompetentia judicis. dec. 156. num. 1.

Supplicatio solùm prodest impetranti. dec. 190. n. 1.

Supplicatorij libelli. verb. *Libelli*.

Supplicationis senatus. verb. *Senatus*.

Supplicatio. verb *Appellatio*.

Suspectus judex obvius non debet judicari. dec. 10. n. 4. & diligentius vide in verb. *Recusatio*.

In *Syndicatu* punitur, qui servit officium, quod veranda lege Regia servire non potest. dec. 332. n. 2.

T.

Tabellio si non notificaverit judici, quòd qui chartam securationis habet, non comparet, privabitur officio: secus in eo qui datus est sub fidejussoribus. dec. 67. num. 4.

Tabellio in causa sua propria non potest instrumentum procurationis conficere. dec. 128. n. 1. 2. & 3 & an possit facere instrumentum approbationis in suo testamento? ibid. n. 3.

Tacita reconductio. verb. *Colonus*.

Talionis pœna. verb. *Subscriptio*. & verb. *Falsò*.

Tempus impedito non currit. verb. *Impeditus*.

Tempus litiganibus currit, quando causa avocata est ad consistorium Principis. dec. 76. n. 6.

Temporalis provisio, nec ad aliud tempus, nec ultra casum in quo loquitur, extendi debet. dec. 81. n. 8.

Tempus quo contractus fit, & quo testamentum fit, debet attendi. dec. 110. n. 2.

Tempus à lege datum dominis directis ad liberandum an velint rem emphyteuticam emere, an currat, si dominus directus huic aliquam super eo moverit. dec. 111. num. 3. & 4.

Tempus datæ. verb *Data*.

Tempus quo servitium factum fuit, debet attendi in solutione salarij, & non tempus sententiæ latæ, vel liquidationis factæ. dec. 162. n. 6.

Tempus decendij assignatum ad opponendas exceptiones, an peremptorium sit. dec. 28. n. 1.

Tempus decendij an currat ab eo die, quo primum assignatum fuit, an postquam petitio gravaminis in senatu fuit expedita. dec. 30. n. 1.

Tempus petendi renovationem emphyteusis currit minori ipso jure, restituitur tamen adversus negligentiam in non petendo eam intra annum. dec. 203. n. 2.

Tempus decendij numerandum est à die, quo judex illud à principio præfinivit. dec. 30. n. 2. & reus potest excipere da eadem causa, à qua ad senatum supplicavit. ibid. n. 3.

Tempus reo præfinitum intra quod tenetur acta ad sanatum deferre, postquam supplicavit, currit à die quo sententia per Cancellariam transiit: secus si eam impediat excipiendo, quod notabiliter declaratur. ibid. n. 6.

Tempus decendij reo assignatum, an currat, quando opponit exceptionem incompetentiæ, vel aliam quamcamque dilatoriam. ibid. n. 7.

Testamentum ad pias causas cum solemnitate juris gentium factum valet. dec. 129. n. 12.

Contra testamentum ob filij præteritionem nullum, alius de nullitate excipere non potest, donec ipse præteritus dicat nullum. dec. 63. n. 6.

Testamenti executio, ad utrumque judicem, & sæcularem & Ecclesiasticum pertinet, & is qui prævenit, exequitur. dec. 18. n. 1. & ubi sunt plures executores testamentarij, quidam laici, & alij clerici, qui prius citat ad reddendam rationem, est qui prævenit. ibid. n. 2. & decis 114. num. 2.

Testamenti tempore integritas mentis non sanitas corporis exigitur. dec. 97. n. 1.

Testamenti factionem non aufert, nec senium ætatis, nec ægritudo corporis. ibid. n. 2. & ibid. quòd furiosi, mente capti, & dementes, & impuberes testamentum facere non possunt. idem in fatuo. ibid. n. 3. per testamentum quod est licitum patri, est licitum per contractum. dec. 129 n. 3.

Testamenti approbationem an possit facere tabellio in testamento proprio à se confecto. dec. 128 n. 3.

In testamentis requiritur pro forma, ut approbationis instrumentum fiat subsequenter in altero folio. dec. 129. num. 3.

Testamentum corruit qualibet solemnitate, quæ pro forma requiritur, non servata. ibid. n. 3.

Testamenti factio publici juris est, & ideo privatorum pactionibus non potest validari. ibid.

In testamentis non solùm veritas requiritur, sed etiam solemnitates à jure requisitæ intervenire debent. ibid. num. 4.

testari non possunt jure militari, duces arcium, vexillifer stationarij, nisi quando sunt in obsidione, aut quando sunt in bello. ibid. n. 10.
ad testamentorum executionem an possit judex Ecclesiasticus facere citationem & per parochum. dec. 57. nu. 2. & an possit facere citationem perjuratorios laicos. ibid. n. 2.
testamentum jussu testatoris scriptum sex tantùm testibus adhibitis, si coram eisdem testibus non sit perfectum, an sustineri possit. dec. 169. n. 1. &
testamentum à notario scriptum coram sufficienti testium numero, licet totum non sit perlectum, nihilominus solemne dicitur, & potest auctoritate judicis in publicam formam redigi, ut nuncupativum. ibid. n. 2.
licet testamentum testator faciat in scriptis, in quo voluntatem suam declaret, si tamen aliquid pro solemnitate addere voluerit, quod adimplere nequiverit, nihilominus intestatus decedit. ibid. n. 4.
in testamento nuncupativo scriptura ad illius tantùm probationem inducitur, ibid. num. 6 & in testamento nuncupativo sex testes ad minus requiruntur. ibid. num. 7. & testes adhibiti in testamento debent esse omni exceptione majores: quòd si unus suspectus, vel inhabilis sit, redditur testamentum nullum. ibid. num. 7. & dec. 170. num. 4.
testamentum factum tempore pestis valet tribus tantùm testibus adhibitis. dec. 170. nu. 1. & in eo feminæ testes esse non possunt, nec in testamento facto in eremo. ibid. n. 2.
testamentum an prodigus facere possit. dec. 171. n. 1. & vide verbo, *Prodigus*.
testamentum imperfectum ratione solemnitatis valet inter liberos, data etiam æqualitate inter illos. dec. 159. nu. 1. & talis voluntas minus solemniter declarata dicitur testamentum, & non codicillus. ibid.
in testamento inter liberos semper intelligitur clausula, omni meliori modo. ibid.
testamentum inter liberos, si non potest valere jure communi, valet jure speciali, & ex eo dicuntur liberi succedere ea testamento, & non ab intestato. ibid. n. 2.
licet testamentum de jure nostri regni coram testibus legi debeat, sufficit tamen, si testes, quæ in testamento continentur, implicitè sciant. ibid. n. 4.
testandi facultas si auferatur per divisionem, divisio non valet. dec. 127. n. 3.
Testator remittere non potest cautionem de utendo fruendo boni viri arbitrio. dec. 136. n. 2.
testator remittens onus reddendæ rationis, non censetur remittere dolum in ea reddenda. dec. 136. n. 3.
testatorem non posse remittere confectionem inventarij in præjudicium legatariorum, quomodo intelligatur. ibid. n. 6.
licet testator possit permittere tutori confectionem inventarij, ad illud tamen compelletur, si judex videat id magis pupillo expedire. ibid. n. 8.
licet testator prohibeat in testamento rei alienationem, talis prohibitio nec creditoribus, nec filiorum legitimis præjudicabit. dec. 108. n. 6.
testatoris dispositio de qua constat, si non valet ut testamentum, valet ut fidecommissum. dec. 169. n. 3.
à testatore facta exclusio fœminæ per verba generalia, non porrigitur ad masculos remotiores. dec. 200. n. 1.
à testatore facta institutio de extraneo, non præsumitur facta agnationis conservandæ causa, sed solùm ad effectum exequendæ ultimæ voluntatis, nisi materia subjecta aliud suadeat. ibid. n. 3. & 4.
Testes in testamento fœminæ esse non possunt. dec. 170. num. 2.
testes, verbo. *Testamentum*.
testium vocatio ad curiam si ex officio judicis, non autem ad petitionem partis. dec. 15. n. 2.
in testium vocatione ad curiam in causis capitalibus an sex judices esse debeant, an verò quinque. ibid. n. 2.
circa testium vocationem ad curiam, quando ad instantiam partis vocantur, refertur decretum senatus. ibid. num 3.
testes an possint vocare correctores provinciarum ad instantiam partis à loci intra suam provinciam. ibid. n. 5.
& expensæ quæ dantur testibus ad curiam vocatis, quomodo sint taxandæ. ibid. n. 6.
testem falsum deponentem potest punire judex ordinarius pœna extraordinaria, etiamsi respectu pœnæ non sit judex competens. dec. 77. n. 2.
testis tenetur deponere de eo quod scit, etiam si id promiserit & juraverit se id non detecturum. dec. 73. n. 3. & an testis teneatur revelare delictum secretum de quo solus scit, judici generaliter, vel specialiter inquirenti. dec. 79. n. 1. 2. & 6.
testis potest compelli ad testificandum in causis criminalibus, quando aliter delictum sciri non potest, maximè si id fiat sine gravi suo præjudicio. ibid. n. 4. & an clericus, vel persona Ecclesiastica possit cogi ad testificandum per judicem laicum, remissivè. ibid. n. 8. in fine.
testificantes famuli de salario, seu conventione facta à domino cum aliis famulis non sunt facilè credendi. dec. 167. n. 6. & 7.
testes falsi, verbo, *Falsum*, & verbo, *Testamentum*
Tertiani lapsus inducit renuntiationem. dec. 119. n. 5.
transmittit ad heredes salarium officialis, qui pervenit se ad officium inchoandum. dec. 8. n. 29.
transigere in causa criminali, vide verbo, *Crimen*.
transmitti non potest ad heredes legatum alimentorum, seu donatio. dec. 145. n. 1. per totam.
Tributum jugationis, vide verb. *Jugatio*.
Tutivæ chartæ de jure nostri regni concedantur, ut prosint intra annum appellationis. dec. 76. n. 1.
tutivæ chartæ etiam post annum appellationis, & in omni tempore concedi possunt. ibid. n. 3.
tutivæ chartæ conceduntur ratione voluntariæ jurisdictionis, & ex mera gratia Principis. ibid. num. 3. & vide de hisjurisdictionis, temissivè citatos. num. 7. in fin. ibid.
Turpitudinis data pro causa melior est conditio retinentis, sive possidentis. dec. 115. n. 1. & cessat repetitio data turpitudine expare dantis, & recipientis. ibid. & pro turpi servitio legatum, donatio, seu promissio non valet. ibid. num 3.
à *Tutela* ouere eximuntur judices electi, si ante electionem illis injunctum fuerit. dec. 25. n. 3.
tutor dandus est clerico minori per judicem Ecclesiasticum. dec. 80. n. 2.
tutor an deponere teneatur in causis sui pupilli. dec. 137. num. 1.

V.

VAcare non dicitur officium per renuntiationem factum cum provisione Regis. dec. 132. nu. 2. & 3. & quid in beneficio. ibid. n. 6.
Venationum, & piscationis jus, solus Princeps supremus potest prohibere, & hoc moderatè causa recreationis. dec. 95. n. 1.
Vendere rem suam nemo invitus cogitur. dec. 105. num. 1. & vide in dec. 151. n. 6.
vendere rem suam justo pretio cogitur dominus agri, seu domus favore religionis. dec. 105. n. 2. & 3. & n. 10. & 11. & idem si ob publicam utilitatem cogatur vendere. ibid. n. 6. & an viam dominus vendere teneatur, si publica via, ruina vel fluminis impetu amissa est. ibid. num. 7.
vendere servitutem altiùs non tollendi potest cogi dominus ædificij, si ædificium noceat Ecclesiæ. ibid. num 4. & dec. 152. num. 2. hoc tamen solet fieri per provisionem Regiam, & si exceptiones oppositæ fuerint, ad judicium ordinarium remittuntur. ibid. n. 5.
vendere merces reipublicæ necessarias viliori pretio coguntur quo tempore publicæ inopiæ & necessitatis. dec. 105. num. 8. quod intellige, quando pretium est statutum ab ipsis reipublic. administratoribus, vel quando respub. non habet pecuniam pro pretio dandam. ibid. n. 9.
vendere cogantur fratres portiones suas alteri fratri heredi, quando res uni adjudicata est. dec. 168. num. 8.
Venditio, quæ fit ad scripturam, id est, ea conditione, ut scriptura fiat, non est conditionalis. dec. 102. n. 5. & vide verbo, *Emptor*.

venditoris periculum est, ubi vinum venditor ad mensuram, donec mensura fiat: secus si ante mensuram fiat realis traditio. ibid. n. 3. idem si vendita sit res immobilis. ibid.

ubi vendita res fuit ad scripturam, donec scriptura fiat periculum venditoris est: secus tamen si ante scripturam res emptori realiter tradatur. ibid. n. 4. & quid si res exstet, licet fuerit deteriorata sine culpa venditoris, antequam fieret scriptura. ibid. n. 5.

Verba narrativa & proœmialia Regis concludenter probant. dec. 11. n. 4

verba (pro bona da justitia) quid significent. dec. 15 n. 2.

verbum (Summariamente) positum solùm in Regia provisione, includit, quòd sine strepitu & figura judicij causa decidatur, si id in supplica petitum fuit. dec. 70. n. 2.

verba (sine strepitu & figura judicij) quid importent. ibid. num. 2.

verba rescripti ad supplicationem referre debent. ibid. n. 1.

verba intelligenda sunt propriè, & secundùm vulgarem usum loquendi. dec. 95. n. 2

verba testatoris sunt intelligenda secundùm consuetudinem loci in quo prolata sunt. dec. 96. n. 2.

verba (quidam alij, & quicumque alij) vide *Quidam alius, & quicumque alius.*

verbum (Statim, confestim) vide verb. *Statim.*

verba restrictiva restringunt dispositionem etiam favorabilem. dec. 140. n. 1.

verborum sensus magis adhærendum est, quàm verbis tacito sensu. dec. 95. n. 4.

verbum annona. vide verb. *Annona.*

Via, vide verb. *Vendere.*

Vidua tamdiu gaudet privilegiis mariti, quamdiu in viduitate manet. dec. 98 n. 1. & in quibus privilegiis hoc locum habeat, declaratur. ibid. n. 2. 3. & 4.

vidua uxor commendatarij non gaudet privilegio mariti mortui, ad hoc, ut gabellam solvere non debeat ibid. num. 5.

viduæ & minores quatuordecim, & duodecim annorum possunt causas jam cœptas trahere ad alios judices. dec. 25. n. 8.

vidua potest eligere judicem jure nostri regni. dec. 173. n. 2. & an possit declinare judicem, coram quo, vivente marito, se obligaverat respondere pro publicam scripturam. ibid. n. 3.

viduæ uxores senatorum gaudent maritorum privilegiis, dec 213. n. 15. & idem in vidua uxore illius, cui ex privilegio Regio concessum est, ut gauderet senatorum privilegiis. ibid. n. 5.

viduæ privilegio gaudet mulier honesta, quæ nunquam nupsit. dec. 108. n. 1.

Violentia & excessibus vasallorum occurrere proprium est Regum. dec. 76. n. 3 & dec. 82. n. 2.

Vi dejectus potest recuperare possessionem incontinenti. dec. 172. n. 4.

Vir potest bona sua uxori quinquagenariæ communicare, licet mulier nihil habeat in bonis, quod comunicet. dec. 114 n 19.

in vo quod dispositum est, intelligitur etiam in mulierem. ibi. n. 5. quod intellige ut ibid. n 6. & 7.

viri quinquagenarij & sexagenarij habiles sunt ad generandum, secus in mulieribus. ibid. n. 9.

vir contrahens matrimonium cum muliere in regno Pursagelis simpliciter, & sine instrumentis dotalibus, si animum residendi non habeat. censetur contrahere secundùm consuetudinem regni viri. dec 165. n. 2.

Jura derogant prioribus, & ultima mora nocet. dec. 58. num. 1.

Votum prius dat judex causæ principalis, seu processus, licet antiquior sit. dec 6 n 13.

in votando junior in dignitate, aut officio incipere debet: & redditur ratio. ibid. 5 & 8. & in parilate votorum Rector justitiæ votum dat. ibid. num. 3. & ibid. casus, in quibus Rector justitiæ votum dat.

Votum prius dant antiquiores in senatu in aliquibus casibus. ibid. n. 1. & 12.

votorum majori parti standum est. n. 6 ibid. & vide in verb. *Major.*

per vota inscriptis, vulgò, tenore, expediri debent processus omnes civilium causarum, qui per senatores gravaminum ordinario judicio expediuntur, in quibus senatores de jure, confirmando suum sententiam allegare debent. dec. 10 n. 1.

votum senatoris qui deliberationem posuit, esse inde processus dignus revisione, an validum sit, si cùm processus penes secundum existeret, mortuus est. ibid. n. 3.

Usura est, si aliquid ultra sortem exigitur, ubi certa summa debetur, ut sors principalis. dec. 166. n. 1. & 2.

Usurarium pactum est, in quo disponitur de certo & taxato interesse pro dilata debiti solutione. ibid. n. 3. contrasium praxis observat in judicio familiæ erciscundæ, ubi bona, quæ commodè dividi non possunt, uni heredi assignantur, dummodo tamen, ut partem ad alios heredes pertinentem in pecunia exolvat, & illis, quoad pretium non solverit certos annuos reddit us præstet. ibid. n. 4. & idem in bonis emphyteuticis uni fratrum incapitaris. ibid. n. 5.

usuræ debentur geoero propter moram non solutæ dotis, dec 122. n. 1.

Utilitas Reipublicæ, civium, & incolarum præferenda est utilitati privatæ. dec. 74 n. 5. & dec. 111. n. 7.

utilitas propria debet præferri alienæ. ibid. n. 6.

utile dominium. verb. *Dominium.*

utilis annus est interdicti unde vi. dec. 82. n. 6.

Uxoris citatio debet intervenire, si maritus conveniatur super jurepatronatus Ecclesiarum. dec. 35. n. 1.

uxoris citatio necessaria est, si his moveatur super juribus Regalibus perpetuò debitis. ibid n. 2.

uxoris consensus in contracto per publicam scripturam celebrato, probari etiam debet per eamdem publicam scripturam. dec 31 n 3.

uxor sine consensu mariti jure communi attento poterat facere donationem de bonis mobilibus communibus. dec. 106. n. 2.

INDEX

LEGUM TAM REGIARUM, CÆSAREARUM, QVAM PONTIFICIARVM,

Quæ in hoc Volumine declarantur.

Ex Ordinationibus. Lib. 1.

Ordin. libr. 1. titul. 4 §. 8. & traditur ratio. nu. 4. & 5. dec. 10 ampliatus & declaratur usque ad finem decisionis.
ordin. lib. 1. tit. 9. §. 41. dec. 14. n. 28.
ord lib. 1. tit. 9. §. ult. dec. 17. n. 7. & 8.
ord. l. 1. tit. 38. §. 7. dec. 128. n. 4.
ord. l. 1. r. 44. §. ult. dec. 39 per totam.
ord. l. 1. tit. 45. §. 7. ibi (luis dos nossos feitos) dec. 18. num. 10.
ord. l. tit. 46. parag. 2. ibi (Sem mais outra citação de molher) dec. 35. n 3.
ord. l. 1. t. 46. §. 2. dec. 182. n. 2.
ord l. 1. t. 49. §. 26. dec. 152. n. 1. & 3.
ord. l. 1. t. 63. §. 26. dec. 181. n. 1. & 2.

lib. 2.

ord. l. 2. t. 1. §. 3. dec. 76. n 4.
ord. l. 2. tit. 16. §. 33. dec. 88.
ord. l. 2. t. 21. in princ. dec. 165. n. 4.
ord. l. 2. l. 35. §. 30. dec 40. n. 9.
ord. l. 2. r. 35. §. 50. dec. 96. n. 8.

lib. 3.

ord. l. 3. t. 3. in princ. dec. 13 n. 6.
ord. l. 3. l. 4 §. 3. dec. 185. n. 5.
ord. l. 3. t. 4. §. 4. dec. 180. n. 1.
ord. l. 3. t. 5. in princ. in ultimis verbis. dec. 26. n. 8.
ord. l. 3. r. 16. in princ. dec. 28. in princ.
ord. l 3. tit. 16. § penul. dec. 33. n. 1. & 4.
ord l. 3 t. 18. §. 1. dec. 18. n. 3.
ord. l. 3. t. 18. in princ. dec 197. n. 1. & 2.
ord. l. 3. t. 32 §. 3. dec. 207. n. 2. & 3.
ord. l. 3. tit 32. in princ. dec. 182. n. 2.
ord. l. 3. t. 42 §. nb. remissivè. dec. 79 n. 8.
ord l. 3. t. 53 §. 2. & 3. dec. 40 n. 9.
ord. l. 3. t. 54 §. 3. & eodem l. t. 58 dec. 42. n. 7.
ord. l. 3. r. 71. §. 2. dec. 201. n. 5.
ord. l. 3. t. 77. §. 11. dec 40. n. 6.

lib. 4.

ord. l. 4. t 6. in princ. dec. 31. n. 3.
ord. l 4. t. 7. in princ. dec. 101. per totam.
ord. l. 4. t. 31. §. 3. ibi (Nem outra impedimento, per que não posião casar) dec, 102. per totam.
ord. l. 4. t. 35. §. 1. dec. 115. per totam.
ord. l. 4 tit. 58. §. 4. dec. 92. n. 3.
ord. l. 4. t. 63. in princ. dec. 103.
ord. h4. t. 73. §. ultimo ad finem. dec. 114. n. 10. & 11.
ord. l. 4. t. 76. §. ult. dec. 170. n. 1.
ord. l. 4. t 77. §. penult. dec. 107. per totam.

lib. 5.

ord. l. 5. t. 3. §. 14. dec. 183. n. 8.
ord. l. 3. t. 3 §. 19. dec. 183. n. 5.
ord. l. 5. r. 14 §. E se algum homem. dec. 55. n. 1.
ord. l. 5. tit. 42. §. ultim. dec. 23. in princ. & n. 4.
ord. l. 5. t. 50. dec. 29. n. 1.
ord. l. 5. t. 100. dec. 126. per totam.
ord. l. 5. t. 111. §. 3. dec. 151. n. 9.
ord. l. 5. t. 104. dec. 193. per totam.
ord l. 5. tit. 112. §. 1. & eodem l. 5. t. 81. §. 2. dec. 195. n. 3.
rd. l. 5. t. 112. parag. 2. in princ. dec. 191. per totam.

Extravagantibus.

Extravag. l. 3. tit. 3. part 3. dec. 52. per totam.
extravag. l. 12. t. 3. parta. dec. 189. n. 1. & 2.
extravag. l. 12. t. 13. par. 5. dec. 17. n. 5.
extravag l. 19. t. 5. parti. dec. 7. n. 5.
Lex, Dominicana. §. 3. dec. 10. n. 9.

Ex Regni Cancellaria nostri regul.

Regula Cancellariæ l. 2. dec. 16 n. 12.
Regula Cancellariæ l. 11. & 12. dec. 17. n. 7.
Regula Cancellariæ §. 20. & tenor illius, dec. 18. numero 1. & 2.
Regula Cancellariæ §. 21. dec. 18. n. 5.

Ex Decretalibus.

Cap. Quoniam contra falsam, de probationibus. dec. 69. num. 5.
Cap. Salubriter. de iuris. dec. 125. à n. 8.

Ex libr. 6.

Regula, Semel, de regul. jur. in 6. dec. 55. n. 2.

Ex Digest. veteri.

l. Inter patres, & l. idem proferre. parag. si pluret. D. de arbitris. dec. 7. n 6.
l. Stauo. §. cum quidam D. locati. dec. 8. n. 24.
l. si idem cum eodem in princ. D. de jurisdict. omnium judicum. dec. 2 n. 4.
l. Ubi cœptum. & si quis postea. D. de judiciis. dec. 85. n. 5.
l. Julianus 10. in princ. verf. sive igitur. de actionibus emp. dec. 93. n.

Ex infortiato.

l 8. parag. fin. D. de excusat. tutor. dec. 24. n. 7.
l. 1 D. ubi pupil. educari debeat. dec. 99. n. 11.
l. magis puto. parag. fundum. D. de rebus eorum, dec. 209. num. 3.
l. fin. in 1. respons. D. ut legat. sen fidei commiss. nomina caveat. dec. 36 n. 5.

Ex Digest. novo.

l. 2. in verf. conjunctæ. de verborum significat. dec. 2. n. 7.
l. pennlt. verf. anni. D. de legationib. dec. 24. n. 7.
l. si reus. D. judicatum solvi. dec. 24. n. 8.
l. de jure, & glos. D. ad municipal. dec. 41. n. 3.
l. qui autem. parag sed. & illud. D. quæ in fraudem creditorum. dec. 209. n. 3.
l. 5. D. sepulchro violar. dec. 174. n. 4.
l. Statius Florus. parag. Cornelio felici. D. de jure fisci. dec. 183. n. 8.

Ex Codice.

l. si militem. & l. advocationis. C. de condictione ob causam. dec. 8. n. 24.
l. petitionem. §. autē. C. advocat. diversor. jud. dec. 8. n. 17.
l. præcipimus. C. de appellat. dec. 11. n. 11.

Lam-

INDEX.

l.ampliorum parag.fin. C. de appellat. dec.21.n.14.
l.1.C. de dotis promissione. dec.25 n 7.
l.juris ordinem C.de jurisdictione omn.jud. dec.54.n.5.
l.1.C.ubi pupill. educar.debeat. dec.99.n.10.
l.fin.C.de naturalibus liberis. dec.100.n.4.
l.fin.C.arbitrium tutelæ. dec.136 n.4.
l.fin.C.de pact. dec 138.n 2.
l.altius.C.de servitut. & aqua. dec.151.n.1.& 2.
l.si posthac,C.de bon.præscript. dec.183.n.9.
l.bonorum.C.de fidejussoribus. dec.191.n.5.
l.17.de officio civil.jud. dec.214.n.13.

Ex tribus libris Cod.

pen.C.de consulibus lib.12. dec.4.n.12. & 13.
1 C.de primipil.lib.12. dec.9.n.26.
l.his scholaribus. C. de erogat.milit.annonæ. lib.12.dec.8. num.15. & ibid.l.pen.parag.fin.eod.ut. & lib.

FINIS.